



НЕКОЛИКО РЕЧИ О "ДОБРОТОЉУБЉУ"

"Јеванђеље Божије то је посланство Божије људима кроз Сина оваплоћеног, Који онима који Му верују дарује награду - вечно обожење". Овим речима Свети Максим Исповедник и Свети Григорије Палама изражавају садржај Јеванђеља Христовог: вечно добро, благе и радосне вести за сваког од нас људи и за читав род човечански. То и такво Јеванђеље доживели су и у себи остварили Свети Оци Православне Цркве Христове, од Светих Апостола до Светог Антонија и Максима, до Светога Саве и Григорија Паламе, и до наших дана живе га и остварују сви истински православни хришћани, сваки по мери вере" своје, по "мери дара Христовог".

Као што су Дела Апостолска наставак Јеванђеља Христовог, тако су и дела Светих Отаца наставак Јеванђеља и Дела и Посланица Апостолских. А све што су Свети Оци написали, најпре су сами испунили и испуњавајући онда друге научили, како каже Свети Симеон Нови Богослов, потврђујући тако јеванђелску реч

Спаситељево (Мт.5,19). Јер, Свети Антоније Велики је рекао: "Нема већег безобразлука и дрскости него тражити од других оно што сам ниси испунио". Зато су Свети Оци писали само оно што су сами у личном и саборном искуству доживели и практично на делу испунили. Отуда су они, уз Свете Апостоле и Пророке, наши стални учитељи и духовни оци у Христу Богу и Спасу свију.

Књига која је пред нама, а зове се Добротољубље, јесте продужетак и остварење Светог Јеванђеља Христа Човекољупца, јединог Спаситеља рода људског и вечног Обожитеља човека. Шта садржи Добротољубље? Ево одговора једнога од преводиоца Добротољубља на руски језик, Светитеља Теофана Затворника: "Добротољубље садржи у себи изјашњење (= излагање и тумачење) скривенога у Господу Исусу живота (Кол. 3,3). Скривени у Господу нашем Исусу Христу истински хришћански живот зачиње се, раскрива се, и до савршенства доходи, у својој за свакога мери, по благовољењу Бога Оца, дејством присутне у хришћанима (у Цркви) благодати Пресветога Духа, под вођством самога Христа Господа, Који је обећао да ће бити са нама у све дане неодступно (Мт.28,20). У Добротољубљу је изнето и изражено све што се збива у духовном животу хришћанина: ђаволски напади и искушења, борбе и одолевања (=победе), падови и устајања, зачињања и утврђивања различитих пројава духовног живота, ступњевни општег напредовања и својствено сваком ступњу стање ума и срца, узајамно у свему дејствовање слободе људске и благодати Божије, осећање близине и удаљености Божије, осећање промисаоног сведржитељства Божијег и свога предавања - коначно и неповратно - у десницу Господњу, са одлагањем свих својих начина дејствовања, а при сталном, усиљеном дејствовању (= подвизавању)".

Како то бива, то јест како се хришћански истински живи и подвизава, и како тај живот напредује и усавшава се до мере раста и висине Христове сходно Добротољубљу? - Пре свега:

вером и молитвом, подвигом и дуготрпљењем, смелом надом и смерном љубављу, умртвљењем у себи и свлачењем са себе старога палодамовског човека и оживљавањем у себи боголика и облачењем у новог човека који се обнавља по лику Христовом (Кол.3, 5.9.10), благодаћу Духа Светога Утешитеља, Који се у нама моли уздасима неисказаним (Рм.8,26). "Ништа силније од вере, ништа равно молитви", вели Свети Јован Златоусти. "Вера је, вели исти Светитељ, почетак и темељ нашег новог бића и ипостаси у Христу, јер смо њоме постали у Христу и сјединили се са Њиме", а то сједињавање и јесте истински хришћански живот - живот са Христом и у Христу. Христос је "Началник (=Зачетник) и Савршитељ вере" наше (Јев.12,2-3), а вера се, по Добротољубљу, испољава као живот и живљење, као дело и делање по Христу и у Христу, јер без подвижничког живљења и делања вера је мртва (Јак.2,17-20).

Вера, пак, по Добротољубљу, испољава се првенствено кроз молитву, као живот у молитви и молитвом. "Молити се Богу треба већма неголи дисати", вели Свети Григорије Богослов. А његов каснији имењак, познати учитељ и духовни вођ православних исихаста на Балкану у 14. веку (када је и настао зборник светоотачких текстова који данас зовемо Филокалија = Добротољубље), Свети Григорије Синаит, овако описује шта је молитва Исусова, позната у Добротољубљу као умносрдична молитва: "Молитва је код почетника: као огањ радости који избија из срца, а код савршених: као миомирисна делотворна светлост. И опет: молитва је

проповед Апостола, енергија (=деловање) вере, или боље рећи сама непосредна вера, основа и стварност онога у шта се надамо (Јев.11,1), дејствујућа љубав, покрет анђелски, снага Бестелесних Сила, њихова делатност и радост, Јеванђеље Божије, уверење и испуњеност срца, нада спасења, знамење освећења, обележје светости, познање Бога, пројава светог Крштења, бања очишћења, залог Духа Светога, радост Исусова, весеље душе, милост Божија, знак помирења (с Богом и људима), печат Христов, зрак духовног Сунца, звезда Зорњача у срцу, потврда Хришћанства, знамење измирења с Богом, благодат Божија, премудрост Божија, или боље рећи почетак самомудрости, Божије јављање, делатност и занимање истинског хришћанина, а особито монаха, начин живљења тиховатеља (=усамљеника, исихаста), повод молитвеног самовања и тиховања, доказ анђелског живота на земљи. И шта још треба много говорити? Молитва је сам Бог, Који чини све у свему (1.Кор.12,6), и Који све делује у Христу Исусу, јер је једна енергија и дејство Оца и Сина и Светога Духа" (Добротољубље, Главе о молитви, 113).

Састављач и издавач грчке Филокалије, Свети Никодим Светогорац, назива Добротољубље: "ризницом духовног бдења и трезвљења, чуварем чистоте ума, мистичком школом умне молитве, књигом образаца праксе и подвига, необаманљивим вођом духовног созрецања, рајем Светих Отаца, златном плетеницом светих врлина, књигом препуном Исусовог радовања и уживања, трубом која нам поново дозива благодат; и збирно речено: самим органом обожења" - благодаћу Духа Светог (Предговор Филокалији).

Свети писци Добротољубља наглашавају свуда у својим списима, сабраним у овом чудесном Саборнику-Зборнику рајских цветова и плодова: да је вера и молитва, права (=православна) вера и искрена умносрданна молитва истовремено делатност речју и мишљу, срцем и умом, душом и телом, вољом и снагом, "теоријом" (=духовним созерцањем и прозрењем) и праксом, тј. саможртвеним живљењем и подвизавањем, личном аскезом и делатном љубављу, оном која се испољава као христољубље и богољубље и оном која се пројављује као делатно братољубље и човекољубље. Јер само живот и дело, у свеживотоном и свеличном саборном јединству, чине пуноћу православног духовног Предања, забележеног и засведоченог у Добротољубљу. И још нешто: Добротољубље је настало у монашким срединама, али није ни из далека намењено само монасима, него свима хришћанима, па ма где они били и ма којим се послом бавили. Јер, по Светом Писму, свима нам је један посао и једно дело и једна служба: живети, радити и служити Богу на славу и себи и људима на спасење. Зато је у Православној Цркви на Истоку, од Јерусалима до Месопотамије, од Сирије и Мале Азије до Балкана и до православног Запада, од Египта до Моравске и Заволожја, Добротољубље било тако саборно, свеправославно прихваћено и читано и практиковано, као примљено Јеванђеље, као наука и пракса Православља, као Ортодоксија и Ортопраксија.

Реч филокалија (=добротољубље) у хришћанској литератури сретамо најпре код Климента Александријског (2-3 век,) у његовом Педагогу, којије у ствари означава Христа: "Човек је по природи узвишено и делатно живо биће које жељно тражи добро, јер је створење Доброга (Бога), и зато је истинском добротољубљу и прелепим задовољствима туђ онај неславни живот у уживањима који многи људе проводе" (Педагог, 3,7). Љубав, дакле, према истински лепом и добром јесте

добротољубље, јер у грчком и словенском језику лепо и добро скоро су синоними. Истинска лепота увек је и доброта, и право добро увек је и лепо. Највећа Лепота и највеће Добро и јесте Љубљени Син Божији и Син Човечији, Богочовек Исус Христос. Зато је Он крајња мета сваког добротољубља.

Међутим, израз Добротољубље у значењу збирке лепих и добрих текстова употребљен је први пут од Светих Кападокијаца, Василија и Григорија, када су, половином 4. века, подвизавајући се крај реке Ириса у Понту, правили књижевно-богословски избор из дела мудрог и ученог Оригена полетно се учећи на добротољубивим делима младог Александријца, но вешто избегавајући потмуле јелинске замке у философији и заблуде у неделатној и неспасоносној пракси.

Филокалија је, дакле, љубав према лепом и добром. Но за Свете Оце Кападокијце, а онда и за све касније истинске хришћанске мислиоце и подвижнике, као усоталом и за Јеванђеље Христа Богочовека и Његових Апостола и Пророка, увек су нераздвојно спојени и сједињени словенсност делатна и дело словесно. Зато су за вође и учитеље хришћанског живота узимани, читани, преписивани и у зборнике сабирани, само умно-срдачни, созерцатељно-практични подвижници мисли и делатности јеванђелске и православне, какви су били велики Оци хришћанског Истока, како они учени богослови у свету, најчешће на епископским службама у народу Божијем по градовима, тако и они "грађани пустиње", који су својим богоугодним животом и подвизима пустињу "анђелима у телу" настанили и "земљу онебесили", као што су били Свети Антоније и Макарије и плејаде египатских, палестинских, сиријских, малоазијских, цариградских и јужноиталијанских подвижника, све до свештених исихаста Свете Горе и Балкана у 14. веку.

Зборници слични нама данас познатом Добротољубљу настајали су већ у 4. и 5. веку, као што је Отечник, па све до 11. века, као што је тада настали Евергетинос, састављен од монаха Павла, оснивача манастира Богородице Евергетиде у Цариграду, оног манастира у којем ће касније боравити Свети Сава Хиландарац, филокалијски молчалник који ће постати Архиепископ свих Српких и Приморских земаља и у себи спојити пустињу и град, молитву и праксу, лепо и добро, умно делање и делатно созерцање.

Данашња, пак, Филокалија=Добротољубље, као богата збирка текстова "светшених трезвењака", састављена је највећим делом у време процвата православног исихастичког покрета у Светој Гори и Балкану, нарочито после тријумфа исихазма, и као православног богословља и као правилне подвижничке праксе, на великом сабору у Цариграду 1351. г. О томе сведоче бројни светогорски и други грчки и словенски рукописи из 14. и 15. века (напр. у Хиландару и другде по Светој Гори и по библиотекама Балкана, Русије и Западне Европе). Ову збирку је из рукописа пребрао, сабрао и проширио Епископ Коринтски Макарије Нотарас (1731-1805), па ју је године 1777, када је посетио Свету Гору, предао тада још младом но ученом и искусном подвижнику Никодиму Светогорцу (1749-1809) даје он среди, допуни и преписане текстове упореди са светогорским рукописима, те тако припреми за штампу, што је Свети Никодим и учинио у току свега две године. Потом је тако сређени Зборник Свети Никодим вратио Светом Макарију Коринтском, а овај је, сретнувши у Смирни благочестивог кнеза Молдовлахије Јоаниса Маврокордата, успео да од њега добије сагласност и новац, те грчка

Филокалија буде први пут буде штампана у Венецији 1782. г. Са овог грчког издања превео је на словенски језик (вероватно користећи и већ постојеће словенске преводе многих светоотачких текстова који су ушли у грчку Филокалију) цео зборник Добротољубља (без нарочитих измена) Свети Пајсије Величковски (1722-1794) и штампао га у Петрограду 1793. г.

Непун век касније, 1876. г. велики руски богослов и професор теологије, епископ и исихаста, Свети Теофан Затворник (Говоров), превео је на руски и издао I том Добротољубља, и даље до 1890. сваке године издавао по једну књигу овог петотомног проширеног (скраћењима, изостављањима и додавањима измењеног) капиталног дела. (Укратко: у руском Добротољубљу, за разлику од грчког и словенског, скраћена су Поглавља Максима Исповедника; изостављени: Петар Дамаскин, Силогистичке главе Калиста Катафигиота, Практична и теолошка поглавља Григорија Паламе, итд; али је зато додат велик број дела Јефрема Сирина, Варсануфија и Јована, Лествичника, Аве Доротеја, Теодора Студита и др).

Наши вредни монаси Хиландарци, кренули су овом првом књигом, у превод са руског и издавање на српском језику овог Теофановог Добротољубља, ништа мање значајног и чак обимнијег од грчког и словеског. Тиме оци Хиландарци настављају свештено живо предање светих Хиландараца: Светог Саве, Доментијана, Старца Исаије, и других Богу познатих светих исихаста и добротољубаца рода нашег крстоносног и христочежњивог. Нека ово штампано објављивање српског Добротољубља наших српских Светогораца, као оно Светог Макарија и Никодима Светогорца буде на општу ползу православних хришћана.

Свети Иларион Велики
22. 3. 1996 Ман. Тврдош
ДОБРОТОЉУБЉЕ
ПРЕДГОВОР[1]

Предлажући љубитељима духовног штива свима познато Добротољубље, сматрамо потребним да кажемо неколико речи о чему се ради.

Речју "добротољубље" преводимо грчку именицу "Филокалија", која значи: љубав према прекрасном, узвишеном, добром. Најнепосредније, оно садржи објашњење сакривеног живота у Господу Исусу Христу. Тајни истински хришћански живот у Господу нашем Исусу Христу се зачиње, развија и усавшава по благовољењу Бога Оца, дејством благодати Пресветог Духа која је, по мери свакога понаособ, присутна у Хришћанима, под вођством самог Христа Господа, који је обећао да ће бити са нама у све дане, и то неразднојно.

Благодат Божија све призива таквом животу. Он не само да је свима доступан, већ је и обавезан, будући да се у њему налази суштина Хришћанства. У њему не учествују сви који су позвани, као што ни сви који у њему учествују нису његови причасници у истој мери. Изабраници дубоко улазе у њега, високо се пењући по његовим степеницама.

Његови облици, као и богатство области у којима се он раскрива, нису мање обилни и разноврсни од пројављивања обичног живота. И када би било могуће

јасно схватити и изразити све што се у њему дешава и све што је нераздвојно од истине живота по Богу: непријатељске нападе и искушења, борбу и противљење, падове и устајање, ницање и укрепљење разних појава духовног живота, степене општег напретка и стање ума и срца које одговара сваком од њих, узајамно дејство благодати и слободе, осећање близине и удаљености Божије, осећање сведржителског промишљања и потпуног и неповратног предавања себе десници Господњој, уз одрицање од свих властитих начина деловања и уз непрестано и напрегнуто дејство - добила би се колико привлачна толико и поучна слика, слична представи светског путовања.

Путници обично пишу забелешке приликом путовања о свему што је вредно пажње. Своје забелешке су оставили и изабраници Божији који су у свом многотрудном путовању у разним смеровима проходили све путевке духовног живота. Свакако, значај обе врсте путописа није подједнак.

Они који немају могућности да путују могу да стекну приближно тачне представе о далеким земљама и не покрећући се са места, тј. посредством читања путних забелешки других путника будући да су облици живота читаве творевине мање или више слични међу собом, ма у којој земљи се пројављивали. Међутим, тако нешто не важи за искуство духовног живота. Њега могу да схвате само они који и сами путују. За оне који нису ступили на њега, он остаје потпуно непозната наука. Па чак ни они који су ступили на његово поприште, не могу га одмах схватити. Њихови појмови и представе постају јаснији сагласно са напредовањем у путовању и удубљивањем у области духа. Саобразно са умножавањем личних опита духовног живота, код њих постају јаснија и схватљивија указања светих отаца.

Уосталом, приказивање разних појава духовног живота, које садрже светоотачки списи, није без значаја и за све Хришћане уопште. Из њега свако може да схвати да постоје још виши облици живота од оног на коме се човек може наћи и са којим се његова хришћанска савест иначе може мирити, наиме да постоје још виши ступњеви савршенства којима треба тежити и ка којима се човек може успињати. Пружајући такво схватање, оно ће свакако побудити на ревност ка напредовању, привлачећи ка бољем од онога што човек поседује.

За оне који су ступили на пут ка бољем и савршенијем, оно пружа неопходна указања у сумњивим и двосмисленим случајевима, када недостаје одговарајуће духовно руководство, или када и оно само наилази на неодлучност која не омогућава да се да одлучно решење које би одстранило свако колебање код путника. Како се не би учинила погрешка врло је важно знати како и где ступити ногом у одређеном случају. И шта! Засијавши слично светлости муње усред ноћи одређена отачка изрека разгони таму.

Уопште, оно је духовни расадник у који верујући, читајући поуке о појавама духовног живота, улази свешћу и срцем. Осећајући приметне утицаје снажних сагледавања, он запажа да се налази у једној посебној, светлој и животворној атмосфери. То су утешни тренуци у којима се обично зачињу и сазревају разни изданци на дрвету духовног живота. Због тога није чудно ако онај који је то осетио жури да сваки слободни тренутак посвети изучавању искусних описа духовног живота, као што онај који воли добитак трчи ка месту где га може стећи, и као што онај који воли задовољства иште место за уживање. Он често у њима хоће да

удакне оживљавајући и ободравајући духовни ваздух. Ту заиста нема празне знатижеље. Не, то је дело од суштинске потребе за напредак и добро стање нашег духа.

Ето због чега је истинским Хришћанима увек било неопходно да у рукама имају светоотачке списе о духовном животу. Да би се похвалном осећању такве потребе изашло у сусрет, на онима који су имали могућности и способности за такав посао лежао је дуг да припреме светоотачке списе. Због тога су се и појављивала издања у поптунујем обиму, као на пример, Светог Макарија, Светог Исаака, Светог Јефрема Сирина, Светог Лествичника, и многих других, или, пак, њихови зборници. У такве зборнике, и то најбоље, спада и свима познато Добротољубље.

Сада је јасно шта је то Добротољубље. Оно нам пружа речи и поглавља свештеног трезвоумља, тј. потпуно расуђивање и кратке изреке о унутрашњем духовном животу, у свим његовим појавама и делима. Та књига је састављена за духовне потребе ревнитеља духовног развијања. Они који су је читали, знају каква се ризница духовне мудрости у њој налази: они је читају и наслађују се.

Приређивач садашњег издања Добротољубља је у почетку имао у виду једноставно да провери претходне преводе и да преведе непреведено, како би читаоцима понудио целокупан текст грчког оригинала. Међутим, током рада он се убедио да је нама корисније да увећамо Добротољубље. Иако је грчко Добротољубље потпуније од словенског, ипак ни оно не садржи све што су нам свети оци пружили као руководство за духовни живот и што бисмо хтели да пружимо на корист и утеху онима који воле такво штиво. Због тога је зборник који предлажемо знатно порастао по обиму.

Наш нови зборник иде по трагу ранијег Добротољубља. Међутим, ми смо у њега унели и текстове који се не налазе у претходном, уколико смо приметили да их одређени свети отац поседује. Такође, ми смо наш зборник обогатили и списима других отаца који су писали о духовном животу. Тако је, на пример, у претходни зборник Добротољубља од Светог Антонија укључено једино 170 поглавља о доброј наравствености и светом животу, док нови зборник садржи и остале његове текстове. Свети Макарије је био изостављен (укључен је био једино кроз 150 поглавља, у ствари Метафрастова препричавања), док је код нас заступљен у извесном систематском поретку, и то његовим властитим речима. Од Светог Исаије Отшелника тамо се налазе само 27 поглавља, његових кратких изрека, док се код нас налазе сва његова позната Слова, укупно 27, у новом преводу са грчког. Слично је учињено и у вези са Евагријем и преподобним Марком. Сличан поступак ће се применити и на остале томове Добротољубља.

Такав је начин састављања новог Добротољубља. Оно ће ићи по примеру првобитног, уз допуну оних текстова који ће љубитељима таквог штива пружити потребно руководство у животу по Богу.

Све списе нећемо наводити у целини, будући да је много лакше мисли износити кроз изреке. Понегде ћемо их наводити у извесном систематском виду, а понегде без њега. Међутим, саме отачке поуке ће се увек предлагати речима самих отаца.

Читаоцима предлажемо први том Добротољубља у новом облику. У њега улазе:

Списи Светог Антонија;
Изреке из Беседа Светог Макарија;
Слова преподобног Исаије Отшелника;
Поуке преподобног Марка Подвижника;
Списи Евагрија монаха.

Исти редослед постоји и у грчком Добротољубљу. Код нас ће Свети Касијан, који је смештен између Евагрија и преподобног Марка, своје место наћи у другом тому.

Епископ Теофан
ДОБРОТОЉУБЉЕ
СВЕТИ АНТОНИЈЕ ВЕЛИКИ

Неколико речи о животу и списима
Светог Антонија Великог

Положивши темељ усамљеничком пустињачком подвижништву, Свети Антоније Велики својим животом представља идеал богоугађања и уједно пут којим и свака вољна душа треба да иде према хришћанском савршенству које је људима на земљи доступно.

Живот Светог Антонија је описао Свети Атанасије Велики. Овде ћемо указати само на његове опште црте.

Божије изабрање Светог Антонија на дело које је касније остварио, пројавило се још у његовом детињству. Тиха, осетљива нарав, склона усамљености, удаљавала га је од дечијих несташлука и шала његових другова, задржавајући га у дому пред очима родитеља који су га чували као зеницу ока. У таквој одвојености од људи он је и одрастао, излазећи из куће једино до цркве. При таквом настројењу и поретку у животу, благодат Божија добијена на крштењу слободно деловаше на изграђивању духа и без посебних напора са његове стране. Природноје што је он рано осетио сладост живота по Богу и што се разгорео божанственом жељом, како говори Свети Атанасије.

Не налазећи сметњу за такав живот у кући, будући да су и родитељи били истог духа, Свети Антоније није показивао никакву намеру да се од њега одвоји, све док су му родитељи били живи и избављали га од неизбежних животних брига. Међутим, кад су они отишли Богу, као старији, он је био дужан да преузме бригу око управљања домом и издржавања сестре. Нове околности су му одмах пружиле могућност да осети разлику између живота по Богу и многобрижног старања о житејском, што је у њему брзо породило жељу да све остави и живи једино за Бога. Са таквим настројењем чувши у цркви реч Господњу: Ако хоћеш савршен да будеш, иди продај све што имаш и подај сиромасима; и имаћеш благо на небу (Мт.19,21), и затим другу: Не брините се за сутра (Мт.6,34), његова жеља се

запечатила божанственим печатом. У тим речима он је чуо Божији одговор на питања своје савести, а уједно и Божије наређење и благослов за испуњење скривених жеља и стремљења свог срца. Он је донео тврдо решење и, раздавши све, почео да живи једино за Бога.

Прве године свог живота по одрицању од света Свети Антоније је проводио исто као и други тада познати подвижници. Од њих се он свему учио. Познато је да се подвижништво, које се састојало у одрицању од света и свих житејских брига и ревновању једино око тога како да се угоди Господу (уп. Кор. 7,32), у Цркви Божијој установило од самог њеног оснивања као насушна потреба њеног устројства. Оно је од светих апостола добило прве темељне законе. У почетку су аскети - како су се звали људи који су се посвећивали том облику живота - одвајајући се од света, остајали у својим домовима, усамљујући се у неком споредном кутку и предавајући се молитви, богомислију, посту, бдењу и свим подвизима. Током времена, по просторном и бројном ширењу Хришћанства, многи подвижници почеше да напуштају своје породице и да се удаљују из градова и села, проводећи живот у усамљености. Користили су природне пећине, запуштене гробове, или особито направљене омање келије. У време Светог Антонија су најревноснији подвижници живели баш на такав начин. И он је пожелео да им подражава.

Основа подвижничког живота је послушање. Свети Антоније га се држао, подражавајући друге подвижнике. Суштина послушања се састоји у утврђивању срца хришћанским врлинама и у усвајању поредака подвижничког живота под руководством опитних [стараца]. Хришћанске врлине је Свети Антоније усвојио још кроз [кућно] васпитање. Преостало му је да сазна какви подвизи су неопходни ономе који је решио да ревноје у животу по Богу, и како да их врши. Ради тога је одлазио код тада познатих подвижника. Сазнавши шта како да ради, он би се као са неким добитком враћао у своје усамљено пребивалиште. На тај начин он је, као што примећује Свети Атанасије, слично мудрој пчели са свих страна сабирао духовни мед, слажући га у своје срце као у кошницу. Од једнога је примао строгост у уздржању од хране, спавање на голој земљи и дуготрајно бдење, од другог се учио неуморној молитви, пажњи према помислима и богомислију, трећи му је био пример трудољубља, верности правилима и трпљења, док је од свих заједно позајмљивао један исти дух тврде вере у Христа Господа и братске љубави према свима. Он се старао да у себи сакупи све оно у чему се сваки од отаца које је видео одликовао понаособ.

Без провере свог живота животом других и без руководства са стране нико није достигао виши степен подвижничког живота. Поменути старцима Свети Антоније је поверавао свој живот. Њиховим руковођењем он је био упућиван на непоколебиви пут савршенства. У том послушничком васпитању он је провео петнаест година, живећи изван села у гробници, најпре у близини, а затим нешто даље, где му је долазио један пријатељ, сељак, и доносио хлеб - јединствену храну коју је користио. Сељак би тада узимао његово рукодеље, будући да се Свети Антоније издржавао трудом сопствених руку. Све своје време он је делио између рукодеља, молитве и размишљања о Божанским истинама Писма. У таквој делатности га је утврдио и анђео Божији који му се јавио када га је једном мучио дух унија.

Како је тада текао његов живот, види се из сведочанства које наводи Созомен (Црквена историја, књ. 1, гл. 13): "Схвативши да добар живот може постати пријатан када се претвори у навику, премда у почетку и јесте тежак, он је измишљао све строжије облике подвижничког опита, сваким даном постајући све уздржљивији. Он као да је свагда тек започињао, додајући нову силу ревности. Телесна задовољства је обуздавао трудом, док се против душевних страсти наоружавао богомудром мржњом. Његова храна је био хлеб са сољу, пиће - вода, а време обеда - залазак сунца. Често би по два или више дана остајао без хране. Може се рећи да је у бдењу проводио целе ноћи и да је на молитви сусретао дан. Ако би и одспавао, радило се о минутима. Већином је спавао на голој земљи, која му је служила као постеља. Себи није дозвољавао мазање уљем, купање и друге угодности да се тело не би разнежило. Лењост није могао да подноси, тако да посао из његових руку није излазио готово цео дан".

Таквим тесним путем је ишао Свети Антоније. Као што је познато, међутим, такав живот не може проћи без борбе, као што ни светлости нема без сенке. Кад у нама не би било греха и кад не бисмо имали непријатеља, једино би се добро развијало и несметано расло. Међутим, пошто и једно и друго постоји, неопходна је борба. Потребно је учинити их немоћним и победити их, како бисмо могли слободно ићи даље. Све дотле, они ће везивати руке и ноге ономе који хоће да иде право, па ма ко он био. Пребивајући у духу Светог Антонија, благодат Божија је допуштала да се у њему развије борба како би га испитала као злато у огњу и утврдила његове наравствене силе, давши простор њиховом дејству. Непријатељу је дат приступ, а подвижника подржавала сакривена помоћ.

Свети Атанасије је опширно описао ту борбу. Вражије стреле су, говори он, биле врло приметне. Храбри борац их је, међутим, одбијао, нимало се не колебајући.

Најпре је враг покушао да га поколеба жалошћу што је оставио свет, приводећи му на мисао са једне стране - пренебрегавање племенитог рода, узалудно напуштање знатног богатства и бескорисно одбацивање свих удобности живота, а посебно напуштену сестру без подршке, збринутости и утехе, и са друге стране - тежину и суровост започетог безутешног живота, ненавикнутост и неиздржљивост тела које, наводно, неће поднети таква лишавања и дуготрајност таквог живота коме се крај не види, удаљеност од људи, одсуство свих утеха и непрестано самоумртвљавање. Тим подсећањима непријатељ је изазивао силну буру помисли. Међутим, он не само да је био одбијен непоколебљивошћу Светог Антонија, који се тврдо држао своје намере и свог решења, већ и оборен његовом великом вером да је све што је оставио и што трпи ништавно у поређењу са бесконачним благом које је Бог припремио подвижницима. Свети је знао да се Богу може најлакше угађати ако је човек слободан од свих житејских и вештаствених брига. Његовим непрестаним молитвама, које су у његово срце привлачиле најслађе духовне утехе, непријатељ је бачен у прах.

Побеђен са те стране, ђаво је на младог борца нападао са друге, са које је навикао да обара младост: започео је да га искушава телесном похотом, смућујући га ноћу и узнемирујући дању. Борба је била тако жестока и дуготрајна да није могла да се сакрије од других. Враг је подметао нечисте помисли, а Свети Антоније их је одбијао молитвом; први је распаљивао удове, а други их хладио постом,

бдењем и сваковрсним замарањем; први је ноћу на себе узимао женски изглед, на сваки начин се трудећи да изазове греховну примамљивост, а други се мишљу узносио на небо, сагледавао тамошње красоте и подсећањем на благородство којим Господ Исус Христос удостојио нашу природу, разгонио варљиву обману; нечастиви је изазивао осећај сласти које долази од задовољства, а блажени му је супротстављао страшну горчину мука у вечном огњу и сећањем на неуспављивог црва остајао неповређен. Упорност и ружноћа напада најзад су у нападаном образовали такву одвратност према свим нечистим покретима и такав гнев са снажном раздраженошћу, да се непријатељ лишио могућности чак и да му приђе или да га издалека искушава и узнемирава са те стране. Јер, осећања мржње и одвратности према страсним покретима јесу огњене стреле које опаљују непријатеља. На тај начин је и у томе свелукави био побеђен од младости која носи страсну плот. Он је одступио посрамљен зато што је служи Божијем садејствовао сам Господ који је ради нас понео тело и у њему сатро сву силу вражију. Сваки истински подвижник стога са апостолом исповеда: Не ја, него благодат Божија која је са мном (1.Кор.15,10).

Међутим, човекомрзац још није истрошио сву своју снагу. Видећи покров Божији над младим борцем, и знајући да он осењује само смирене, непријатељ је замислио да га, навевши га на високоумље и надменост, лиши небеске помоћи. Због тога се јављао са изгледом малог црног дечака, са притворним понижавањем говорећи Светом Антонију: "Победио си ме". Тиме је мислио да светога наведе на мисао да победу припише себи, чиме би пао у гордост и од себе одбио Бога који му је помагао. Међутим, Свети Антоније га је питао: "Ко си ти?" Он је одговорио: "Ја сам дух блуда који изазива телесну похоту и подстиче на телесни грех. Ја сам преварио многе од оних који су дали завет целомудрености. Ја сам довео до пада многе од оних који су дуго времена умртвљивали своју плот. Ти си, пак, развалио све моје замке и све стреле поломио, тако да сам оборен". Тада је Свети Антоније, благодарећи Бога, Спаситеља свог, ускикнуо: Господ ми је помоћник, и ја ћу погледати на непријатеље своје (Пс.117,7). Погледавши затим без страха на непријатеља, он је рекао: "Бог је допустио да ми се јавиш црн ради обелодањења таме твојих злоумишљаја, а као дечак - ради изобличења твоје немоћи. Због тога си и достојан сваког презира". Од тих речи нечисти тај дух је побегао као паљен огњем и већ се више није приближавао блаженом Антонију.

Победа над страстима приближава бестрашћу. У мери у којој се утврђује, бестрашће са собом доноси и душевни мир. Мир, пак, душевни, заједно са сладосним осећањима, која долазе са молитвом и богомислијем, у срцу рађа духовну топлоту која, сабирајући у себи све силе духа, душе и тела, човека уводи у њега самог. Тада се код њега јавља снажна потреба да буде насамо са Богом јединим. Та неодољива унутарња тежња ка Богу представља други степен на путу духовног напредовања. Свети Антоније је управо ступао на њега.

И до тада је он већином био усамљен. До њега је ретко долазио пријатељ из његовог села, а и сам би понекад одлазио старцима или до сеоске цркве на богослужење - особито на литургију. Све је то било повезано са својеврсним расејавањем, ма колико се иначе чувао. Тежећи ка унутрашњости, дух Светог Антонија је захтевао потпуну усамљеност, без икаквих виђења и сусрета.

Као што је указано, до те жеље душа долази сама по себи, ходећи правим путем подвижништва. Ипак, тај преврат убрзава и даје му одлучујући подстицај изван снажан порив самоодрицања. Могућност да пројави такав порив Светом Антонију је пружио случај отвореног напада демона. Лишивши се могућности да кроз помисли делују на душу која се очистила, демони почињу да наступају у сну, да се јављају видљиво и да подвижнику подмећу искушења, надајући се да му нашкоде и да поколебају његове добре намере. Благодат Божија је такве нападе допуштала ради подвижничког напретка, ради његовог усхођења на виши степен [духовног живота], снабдевајући га уједно и влашћу над самим духовима-кушачима.

Најважнији моменат у коме се [пројавила одлучност] светитеља показао се у жељи да и поред жестоке борбе са демонима буде враћен у његово усамљено пребивалиште. Њега су, наике, по попуштењу Божијем, демони претукли до те мере да је изгубио свест. У таквом стању га је нашао његов пријатељ и донео у црквену припрату. Дошавши себи, он мује рекао: "Носи ме опет у моје усамљено место". Тиме је он изразио да се предао на смрт ради живота по Богу. То је значило на делу умрети за Господа. Његова готовост је била очигледна.

Готовост на смрт ради Господа и ради угађања Њему јесте свепобедно оружје. Онога који њу поседује више ништа не може искушати, нити уплашити. Она се и сматра почетним начелом подвижништва и снагом која га подржава у целокупном његовом трајању. У све дане Свог земаљског живота наш Подвигоположник, Господ и Спаситељ, виђаше смрт пред собом, да би је у Гетсиманском врту, за време молитвене борбе, коначно победио Својом човечанском [природом]. Страдања и крсна смрт су на делу испунили оно што је ту изречено. Томе је следило тридневно суботовање [смртолико мировање] пред славним васкрсењем. Исти пут пролазе све душе које следе Господа. Први корак на томе путу је самоодрицање. Ма како да је незнатно, оно увек поседује изван степен готовости на смрт. Затим самоодрицање расте, а расте и та готовост. Заправо, ова готовост јесте душа самоодрицања. Ономе ко дође до мере спремности коју је имао Спаситељ у врту, брзо предстоји успињање на крст, а затим духовно суботовање, за којим следи духовно васкрсење у слави Господа Исуса. Све се то остварило у духу Светог Антонија. Својим речима пријатељу да га врати тамо где су га измучили, он је показао да је у његовом духу било исто као у духу Спаситеља у тренутку када је у врту рекао Својим ученицима: Хајдемо! Ево, приближио се издајник мој. После тога је следило његово удаљавање у најдаљу пустињу и двадесетогодишње пребивање у безмолвију - као неко распињање и суботовање у духу.

Тек што се опоравио од страдања које су му приредили демони, свети се упутио у пустињу удаљену два или три дана пута од насељених места. Ту се настанио у напуштеном идолишту у коме се налазио бунар са водом. Хлеб му је два пута годишње доносио његов пријатељ. Какав подвиг и какав труд је ту поднео и шта се са њим дешавало, нико не зна. Међутим, судећи по томе какав је изашао из затвора, мора се закључити да се радило о времену његовог изграђивања Духом Светим. Дешавало се нешто слично ономе што се дешава са гусеницом када се увије у ларву: нико је не види и она као да је замрла. Међутим, свеоживљавајућа сила природе делује у њој и у своје време из лавре излеће прекрасан разнобојан

лептир. Тако је било и са Светим Антонијем. Нико није видео шта се са њим дешавало. Међутим, Дух Божији је, већим делом неприметно и за њега самог, у њему изградио новог човека, по образу Онога који га је саздао. По истеку времена изграђивања, било му је наређено да изађе на служење верујућим. Он је и изашао, обучен разноликим благодатним даровима Светога Духа. Као што је Христос устао из мртвих у слави Очевој, тако је сада Свети Антоније изашао у живот обновљен духом.

Тиме се завршило образовање духа Светог Антонија. Читав преостали његов живот није био ништа друго до доношење плода зачетог у прва два периода његовог трудољубља. Трећи период његовог живота представља његово служење Цркви, његово апостолство. Свако ко прочита његов животопис од Светог Атанасија може да се увери колико је то служење било плодно. Он је служио свим благодатним даровима. И које од њих он није имао? Имао је дар чудотворства, дар власти над демонима, над силама природе и над животињама, дар прозирања мисли, дар виђења онога што се дешава у даљини, дар откривења и виђења. Међутим, најплоднији и најпримењенији био је свакако дар речи. Њиме је он својој малој братији најобилније послужио.

Свети Атанасије пише да је Бог Светом Антонију дао снажну реч, која продире до дубина срца. Он је умео са таквом силом да говори на корист свакоме да су многи од знатних људи - војводе и грађани, људи са значајним иметком - са себе збацивали све житејске бриге и постајали монаси. Ко се од оних који су му долазили са тугом није враћао развеселен? Ко од оних који су му долазили са сузама у очима због смрти ближњег није одмах остављао плач? Ко од оних који су му долазили са гневом није своју срцу претварао у кротост? Који од немарних монаха није, посетивши га, постајао ревностан и одлучан у подвизима? Који се од младића који су видели Светог Антонија није одрекао утеха и који није заволео целомудреност? Колико је девојака, које су већ имале своје заручнике, прешло у чин невеста Христових само зато што су издалека виделе Светог Антонија?

Из тог сведочанства је очигледно да Свети Антоније није затварао извор свог Богом дарованог знања. Њему су углавном и долазили због тога да би чули и примили реч истине и да би нашли потребно руководство. По апостоу, он је све поучавао, избличавао, молио. Понекад се његова реч изливала као обилан поток (као што се види у животопису Светог Атанасија), а понекад је изговарао краћа слова (као што видимо у његових 20 кратких поука). Међутим, најчешће се он ограничавао на кратке изреке, пуне смисла и силе. Те кратке изреке у великом броју су затим прелазиле из уста у уста, сачињавајући извештај покретни подвижнички устав, да би најзад ушле у зборнике светоотачких бисера. Понекад је Свети Антоније писао посланице својим духовним чедима, монасима разних обитељи, и у њима изображавао опште црте живота у Христу Исусу или лечио појединачне слабости братије.

Све што је изашло из уста Светог Антонија и што је записано пружиће богату храну души која тражи поуку. До нас је осим опширног слова које се налази у житију, дошло 20 посланица, 20 кратких речи о врлинама и пороцима, 170 поглавља о доброј наравствености, правило за монахе са два додатка, и мноштво изрека и повести о њему, увек поучних и душекорисних, размештених по разним Отачницима.

У овом зборнику се пажњи читалаца предлаже следеће:

1) Изводи из посланица и слова. Поглавља од 1-15 су узета из животописа Светог Антонија које је саставио Свети Атанасије. Поуке од 16-68 су узете из писама светог оца. Поуке од 69-82 су узете из његових 20 слова монасима.

2) 170 поглавља о доброј наравствености.

3) Устав отшелничког живота. У 40. тому *Patrologiae graecae*, Migne, на стр. 1065 налазе се *Praecepta Antonii* у 80 поглавља. После њих следе *Spiritualia documenta regulis adjuncta* и *Admonitiones et documenta varia*. И једно и друго је очигледно допуна правила. Будући да су све изреке исте врсте, и по садржају и по облику речи, ми их сједињујемо и размештамо по одељеним одломцима, следећи природан ток подвижничког живота.

4) Изреке Светог Антонија Великог и изреке о њему. Те изреке се већим делом налазе у Изрекама отаца. Осим њих, постоје и друге које се налазе у истом 40. тому Патрологије, затим у Алфавитном отачнику, и најзад код преподобног Касијана. Њих ћемо такође дати у одређеном поретку, сличном претходном. Најпре се наводе изреке које се односе на напуштање света, чиме подвижништво и почиње, а затим иду остале, по реду отшелничког живота.

5) Питања ученика и одговори [једног] старца о појединим изрекама Светог Антонија Великог.

ДОБРОТОЉУБЉЕ

СВЕТИ АНТОНИЈЕ ВЕЛИКИ

II

ПОУКЕ О ДОБРОЈ НАРАВСТВЕНОСТИ И О СВЕТОМ ЖИВОТУ
У 170 ПОГЛАВЉА[1]

1. Ми обично погрешно употребљавамо реч словесан (разуман) приликом примењивања на људе. Словесни нису они који су изучили изреке и списе древних мудраца, него они који имају словесну душу и који могу да разликују добро од зла, те оно што је рђаво и по душу штетно избегавају, а оно што је добро и за душу корисно усрдно ишту и чине уз велику благодарност Богу. Једино њих уистину можемо назвати словесним људима.

2. Истински словесан човек има само једну бригу: како да буде послушан и како да угоди Богу свих. Он се само једном учи - како да му благодари за Његово промишљање и управљање свим што постоји, ма шта њега самога задесило у животу. И заиста, било би неумесно да лекарима, који нам дају и горке и непријатне лекове, будемо благодарни за наше телесно здравље, а да Богу због онога што нам изгледа непријатно будемо неблагодарни и да не схватамо да се све збива по Његовом промислу на нашу корист. Јер, познање Бога и вера у Бога јесте спасење и савршенство душе.

3. Уздржање, незлобивост, целомудреност, уздржљивост, трпљење и слично, добили смо од Бога као велике врлинске силе. Оне се супротстављају и противе тешкоћама које нас сналазе и помажу нам. Ако се будемо вежбали у њима и увек их будемо имали при руци, ништа више нећемо сматрати тешким, или болним, или неподношљивим, већ ћемо сматрати да све што доживљавамо јесте људско и да ће све то победити врлине које су у нама. Овога се не сећају они који су неразумни

душом, и они који не схватају да све бива на добар начин, онако како треба, на нашу корист, да би заблистале врлине и да би нас Бог увенчао.

4. Стицање новца и његово издашно коришћење сматрај кратковременом маштаријом. Знај да је врлинско и богоугодно живљење изнад богатства. Будеш ли то неизоставно имао у сећању, нећеш уздисати, ни роптати, нити ћеш икога корити, него ћеш за све благодарити Богу, гледајући на оне који су гори од тебе како се ослањају на речи и новац. Најгоре страсти душе су похота, славо[љубље] и незнање.

5. Словесан човек посматра самог себе и проверава шта му приличи и користи, односно шта је својствено и корисно души, а шта јој је туђе. Тако он избегава оно што шкоди души као туђе, као оно што је одваја од бесмртности.

6. Уколико је човек умеренији у животу, утолико је срећнији, будући да не мора да брине о многоме - о робовима, сељацима и стицању стоке. Јер, када се душом приљубимо уза све то и када се уплетемо у тешкоће које због свега тога настају, онда ропћемо на Бога. Из наше самоволне жеље напада се смрт, а ми остајемо заблудели у тами греховног живота, не препознајући сами себе.

7. Не треба говорити да човеку није могуће да види врлински живот, него да то није лако. И заиста, то није за све лако. Врлински живот имају побожни људи, чији је ум богољубив. Обичан ум је окренут свету и измењив, поседујући и добре и рђаве мисли. Његова природа се мења и он је склон тваро [љубљу]. Богољубив ум, напротив, кажњава зло, које се у људе усељава због самоволне немарности.

8. Невеспитани и незналице мисле да су речи [о врлини] смешне и неће да их слушају зато што се помоћу њих обелодањује њихова невоспитаност, а они би хтели да сви буду слични њима. Исто тако се и они који живе распусним животом упињу да сви буду гори од њих, мислећи да ће многобројност злих њих саме ослободити кривице. Слаба душа пропада и прља се од злоће, која у себи садржи блуд, гордост, незаситу лакомост, гнев, непромишљеност, бес, убиство, роптање, завист, похлепност, грабљивост, бол, лаж, уживање, лењост, жалост, кукавичлук, болест, мржњу, укоревање, немоћ, заблуду, незнање, обману, заборав Бога. То и томе слично кажњава бедну душу која се одваја од Бога.

9. Оне који хоће да се подвизавају у врлинском, побожном и [по Богу] славном животу, не треба ценити по извештаченој наравствености или лажном живљењу. Напротив, они, по угледу на уметнике, сликаре и вајаре, на основу самих дела, треба да показују врлинско и богољубиво живљење и да се као од замки клоне свих рђавих уживања.

10. По мишљењу благоразумних људи, богаташ племенита рода, али без васпитане душе и без икакве врлине у животу, није друго до несрећник, као што и случајан сиромах, па и роб, јесте срећан човек, уколико је украшен васпитањем и врлином у животу. Као што странци лутају по путевима, тако и они који се не старају да живе врлинским животом пропадају, заведени жељама.

11. За онога ко је у стању да припитоми невоспитане и да их наведе да заволе поуку и васпитање, треба рећи да "ствара" људе. Исто тако морамо да кажемо да стварају људе и они који развратнике преокрену на врлински и богоугодни живот. Они, у ствари, на неки начин, пресаздају људе. Јер, кротост и уздржање душама људским јесу срећа и добра нада.

12. Заиста, човек треба да се подвизава у наравствености и да живи као што приличи. Успевши у томе, он ће лако спознати оно што се о Богу [да спознати]. Бог промишља о ономе ко га свим срцем и свом вером поштује и [даје му способност да] побеђује гнев и похоту. Похота и гнев, наиме, јесу узрок свих зала.

13. Човеком називамо или онога ко је словесан или онога ко се да поправити. Непоправљивога, напротив, обично називамо нечовеком, јер непоправљивост и јесте нечовечна. Такве треба избегавати. Они који су се саживели са злом, никако се не могу наћи међу бесмртнима.

14. Словесност је нешто што нам заиста припада и чини нас достојним да се назовемо људима. Кад би нас напустила словесност [умност], од бесловесних [животиња] бисмо се разликовали само по друкчијој телесној грађи и по друкчијем гласу. Нека, дакле, благоразумни човек схвати да је [назначен за] бесмртност и нека омрзне сваку срамну похоту, узрочницу смрти међу људима.

15. Бавећи се неком вештином, човек украшава одговарајуће вештаство и тако показује сваку врлину - један обрађује дрво, други бакар, а трећи злато и сребро. Тако и ми који слушамо о добром, врлинском и богоугодном владању, треба да се покажемо људи словесном душом, а не само телесним грађом. Уистину словесна и богољубива душа одмах препознаје све што се тиче живота. Она љубављу умилостивљује Бога и истински му благодари. Све њено стремљење и сав њен разум ка Њему су усмерени.

16. Као што кормилари пажљиво усмеравају брод да не удари о какав подводни камен или какву стену, тако и они који су ревнитељи врлинског живота нека брижљиво разматрају шта треба да чине, а шта да избегавају. Нека држе да су им истинити и Божански закони на корист, а рђава сећања нека одсецају од своје душе.

17. Као што кормилари и кочијаши успевају у исправности, захваљујући старању и прилежности, тако и они који се труде да живе доличним и врлинским животом треба да пазе и да се старају да живе долично и богоугодно. Јер, онај ко хоће и ко је схватио да му је могуће, верујући напредује ка непропадљивости [тј. чистом животу].

18. Слободним људима немој да сматраш оне који су неким случајем слободни, него оне који су слободни по начину свога живота. Не треба, наиме, називати уистину слободним зле или распусне началнике. Они су робови страсти [везаних за] твар. Слобода и срећа душе јесте права чистота и презир према ономе што је привремено.

19. Подсећај самог себе на то да треба непрестано да се показујеш [словесан], и то на основу честитог живљења и делања. И болесници откривају и препознају у лекарима своје спасиоце и добротворе, али не на основу њихових речи него на основу њихових спасоносних и добротворних поступака.

20. Словесна и врлинска душа препознаје се и по погледу, и по ходу, и по гласу, и по осмеху и по начину провођења времена, и по општењу. Јер, у њој се све изменило и попримило пристојан изглед. Њен богољубиви ум, као трезвоумни вратар, одлучно спречава улазак рђавим и срамним сећањима.

21. Истражи и испитај, па ћеш установити да началници и властитељи имају власт само над телом, али не и над душом. То увек имај у виду. Стога се њима не

треба покоровати уколико наређују да се учини убиство или неко друго безакоње и неправда на штету душе, па макар због тога и мучили тело. Јер, Бог је душу створио слободном и самовласном да чини добро или зло.

22. Словесна душа се труди да се ослободи распуштености, надмености, хвалисавости, преваре, зависти, грабљивости и сличног. То су дела демона и лукавог [човековог] произвољења. Уз упоран труд и старање човек то може постићи, избегавајући жељу која га вуче ка грешним уживањима.

23. Они који живе са малим и скромним подвигом, нити западају у опасности нити имају потребе за чуварем. У свему побеђујући своју жељу, они лако проналазе пут ка Богу.

24. Словесним људима није потребно да слушају многобројне разговоре, већ само корисне, који воде [познању] воље Божије. Тако људи поново доспевају у живот и у вечну светлост.

25. Они који теже ка врлинском и богољубивом животу треба да се ослободе гордости, као и сваке празне и лажне славе, и да се труде око исправке свог начина живљења и мишљења. Јер, богољубиви и непоколебиви ум јесте успон и пут ка Богу.

26. Нема користи од изучавања наука, уколико изостаје долично и богоугодно делање душе. Узрок свију зала јесте прелест, обмана, и непознавање Бога.

27. Истраживање најбољег живота и старање за душу људе чини благим и богољубивим. Онај ко тражи Бога, наћи ће га, у свему побеђујући похоту и не одустајући од молитве. Такав човек се не боји демона.

28. Они који се заваравашу овоземаљским надама, а до детаља знају све што треба чинити да би се живело најбољим животом, пролазе као они који поседују лекове и лекарске инструменте, али нити умеју да се њима послуже, нити им је до тога стало. Према томе, кад је реч о гресима које смо учинили, никада немојмо бацати кривицу на природу или на некога другог, већ једино на себе. Јер, душа која хоће да ленствује, не може остати непобеђена.

29. Ономе ко не уме да разликује шта је добро, а шта зло, не доликује да суди о томе ко је добар, а ко рђав. Добар човек је онај ко познаје Бога. А ко није добар, ништа не зна, нити ће га икада [Бог] познати. Начин да се дође до богопознања јесте добро.

30. Добри и богољубиви мужеви коре људе за зло само када су присутни - у лице. Они не оговарају одсутне, нити то дозвољавају онима који од тога не презају.

31. У разговорима нека не буде никакве грубости! Јер, словесне људе краси стидљивост и целомудреност већма него девице. Богољубив ум јесте светлост која обасјава душу као што сунце обасјава тело.

32. Кад год те нападне нека душевна страст, сети се да људи који исправно мисле и који желе да долично и безбедно очувају оно што се њих тиче, и који задовољством не сматрају стицање новца и пропадљивих ствари, већ праву и истинску славу. Богатство може бити покрадено и отето од силника, док је врлина душе поуздан и неукрадив иметак. Она и по смрти спасава оне који су је стекли. Ако овако будемо размишљали, неће нас обузимати маштарења о богатству и о осталим уживањима.

33. Несталнима и необразованима не доликује да поучавају словесне људе. Словесан човек у ствари јесте богоугодан човек, који понајвећма ћути. Када, пак, говори, говори мало, само оно што је неопходно и Богу угодно.

34. Они који стреме врлинском и богољубивом животу, старају се да стекну душевне врлине. Оне за њих и јесу права својина и вечна сладост. Оним што је привремено они се служе колико је потребно и колико даје и хоће Бог. Они све употребљавају са много радости и благодарности, чак и када је посреди нешто веома оскудно. Јер, раскошна исхрана, као оно што је вештаствено, једино тело храни. Дотле познање Бога, уздржање, благодот, добротинство, побожност и кротост обојују душу.

35. Властодршци који присиљавају човека да врши нечасна и за душу штетна дела не могу да загосподаре његовом душом, која је створена самовласном. Они могу да вежу тело, али не и произвољење. Словесан човек је господар [своје воље], јер га је [таквим створио] Бог, који је јачи од сваке власти, принуде и силе.

36. Они који губитак новца, или деце, или слугу, или неког другог имања, сматрају за несрећу, ваља најпре да знају да треба да будемо задовољни оним што нам Бог даје, а затим и да дато (уколико се тражи од нас) треба радо и благодарно да враћамо. Никакво лишавање, или боље рећи враћање, не треба да нам пада тешко. Послуживши се, наиме, нечим што није наше, опет га враћамо [Ономе чије је].

37. Особина је доброга човека да своју слободну вољу не продаје за новац, па макар количина и била знатна. Јер, [све у овом] животу је слично сну, а машта богатства је неизвесна и краткотрајна.

38. Истински људи треба да се труде да живе богољубиво и врлински, да би њихов врлински живот засветлео међу људима. Као што парче порфире, пришивено на белу хаљину као украс, блиста и [издалека] се препознаје, тако се и они ревносно старају да стекну душевне врлине.

39. Разборити људи треба да посматрају колико у себи имају снаге и приправности коју доноси душевна врлина, па да се припремају и супротстављају нападима страсти, у складу са унутрашњом снагом, која им је по природи од Бога подарена. Тако према лепоти и свакој по душу штетној жељи [треба да показују] уздржање, према болу и неимаштини - стрпљивост, а према порузи и гневу - незлобивост. Тако треба да буде и са осталим.

40. Немогуће је да човек одједном постане добар и мудар, већ једино упорним старањем, бављењем, искуством, временом, подвигом и чежњом за делањем добра. Добар и богољубив човек, који уистину познаје Бога, непрестано и изобилно чини све што је Богу угодно. Такви људи се, уосталом, ретко налазе.

41. Неспособнији људи не треба да очајавају, да одустају од богољубивог и врлинског живота нити да га занемарују, сматрајући да је за њих недосежан и недокучив, већ треба да испитају своју снагу и да се постарају о себи. Ако и не буду могли да до краја стекну спасење на основу врлине, захваљујући труду и жељи постаће бољи, а никако гори. А ни то није мала корист за душу.

42. Човек се по словесности [своје душе] сједињује са неизрецивом Божанском силом, док је по своме телесноме [саставу] у сродству са животињама. Само малобројни, тј. савршени и словесни људи, труде се да и својим мишљењем

имају сродност са Богом и Спаситељем, што и показују својим делима и врлинским животом. Већина, пак, људи, неразумни душом, напуштајући божанско и бесмртно усиновљење, нагињу ка мртвом, несрећном и кратковременом телесном сродству: они као бесловесни мисле оно што је телесно, распаљујући се уживањима, и одвајајући се од Бога. Они душу своју због прохтева свлаче са небеса у провалију.

43. Мислећи на заједничарење и општење са Божанством, словестан човек никада неће заволети ништа земаљско и ниско, него ће му ум бити усредсређен на оно што је небеско и вечно. Он [зна] да је воља Божија (као узрок свих добара и извор вечних блага за људе) да се човек спасе.

44. Када наиђеш на некога ко се радо препире и противи истини и очевидности, одустани од препирке и попусти му будући да му је ум окамењен. Јер, као што лоша вода упропашћује изврсна вина, тако и лоши разговори кваре људе чији живот и мишљење краше врлине.

45. Кад улажемо свако старање и вештину да бисмо избегли телесну смрт, утолико више морамо да се трудимо да избегнемо душевну смрт. Јер, ономе ко хоће да се спасе ништа није препрека осим немара и лењости душе.

46. Сматрамо да су који људи тешко схватају оно што је за њих корисно и шта значе речи о добру, [у ствари] болесни. Они, пак, који схватају истину, али се ипак бестидно препиру, имају умртвљену словесну [способност]. Њима је начин [понашања] постао зверски и они Бога не знају. Њихова душа није просвећена.

47. Бог је животињске врсте произвео Словом Својим за разноврсне потребе. Једне је створио да људима послуже за храну, а друге да им служе. Самог, пак, човека створио је за гледаоца и благодарног тумача Његових дела. Стога, нека се људи потруде да не помру као бесловесне звери, не видевши и не појмивши Бога и дела Његова. Човек треба да зна да Бог све може и да Свемогућем ништа није противно. Он је из небића све што је хтео саздао и све твори Словом Својом људима на спасење.

48. Небеска бића су бесмртна услед добротe која у њима постоји. Земаљска, пак, бића постала су смртна добровољном злоћом која у њима постоји и која се у неразумнима умножава лењошћу и незнањем Бога.

49. Смрт за људе који је [правилно] схватају јесте бесмртност, док је за незналице који је не схватају заиста смрт. Али, не треба се бојати те смрти, већ пропасти душе, тј. незнања Бога. То је за душу страшно.

50. Зло је [постало] страст вештаства. Према томе, није могуће да постоји тело без зла. Схвативши то, словесна душа са себе стреса бремене вештаства, тј. зла. Опоравивши се од тога бремена, душа познаје Бога свих, те почиње да гледа на тело као на непријатеља и противника, више му се не покорављујући. Тако Бог венчава душу која је победила страсти зла и вештаства.

51. Поставши свесна зла, душа га мрзи као какву најсмраднију звер. Напротив, зло воли онај који га не схвата. Свог љубитеља оно заробљава, држећи га као сужња. Тај несрећник и јадник нити увиђа нити схвата шта му је на корист, већ напротив, мисли да је зло нешто што га краси, те се радује.

52. Чисту душу као добру Бог обасјава и просвећује, те ум тада размишља о добру и рађа богољубиве речи. А од душе која се упрљала злом, Бог се окреће или, боље речено, сама душа се одваја од Бога, а зли демони се увлаче у помисао и

наводе је на неподобна дела - на прељубу, убиства, отимање, светотатство и томе слично, тј. на демонска дела.

53. Они који познају Бога испуњени су добрим и благим мислима, те желе оно што је небеско, а пренебрегавају овоземаљско. Такви људи нити се многима допадају, нити им се многи допадају. Услед тога неразумно мноштво не само да их мрзи, већ им се и подсмева. Они, пак, радо трпе немаштину, знајући да оно што многима изгледа зло за њих представља добро. Јер, онај ко има на уму оно што је небеско, верује Богу и зна да све што постоји представља творевину Његове воље, док онај ко то не разуме - уопште и не верује да свет предствала дело Божије и да је настао ради човековог спасења.

54. Људи испуњени злом и опијени незнањем не познају Бога, нити су трезвени душом. А Бог се умом [познаје]. Он, дакако, није видљив, али је очигледан у видљивој [стварности], као душа у телу. Као што је немогуће да тело постоји без душе, тако је немогуће да све што се види и што јесте постоји без Бога.

55. Зашто је створен човек? Зато да, схвативши све што је Бог створио, сагледава и прославља Саздаатеља који је све створио човека ради. А ум који привлачи љубав Божију јесте невидљиво добро које Бог због благог живота дарује достојнима.

56. Слободан је онај ко не робује уживањима, и ко разборитошћу и целомудреношћу господари над својим телом, са великом благодарношћу се задовољавајући оним што му Бог даје, па макар то било и сасвим оскудно. Ако дође до сагласности између богољубивог ума и душе, читаво тело ће мировати, чак и мимо своје воље. Уколико душа усхте, сваки телесни покрет се гаси.

57. Људи који нису задовољни оним што имају за опстанак, него стреме ка већем, предају се у ропство страстима које узнемирују душу и уносе у њу помисли и маштарије, по којима оно што се има јесте лоше. И као што предугачке хаљине ометају такмичаре при трчању, тако и жеља за прекомерним иметком спречава душе да се подвизавају, па и да се спасу.

58. Налазећи се негде принудно, против своје воље, човек се осећа као кажњеник у затвору. Стога буди задовољан оним што јесте да не би, будући неблагодаран, неосетно сам себе кажњавао. Ту постоји један једини пут - пренебрегавање овоземаљскога.

59. Као што нам је Бог дао чуло вида да распознајемо видљиве ствари, тј. шта је бело и које је црна боја, тако нам је даровао и словесност да можемо да разликујемо шта је корисно за душу. Одвојивши се, пак, од мисли, жеља рађа уживање, не допуштајући души да се спасе, нити да се сједини са Богом.

60. Нису греси оно што бива по природи, већ лукава [дела] која чинимо по произвољењу. Није грех јести него јести без благодарности [Богу] и јести непристојно и неуздружано. Јер, јело служи томе да се тело одржи у животу, а не да изазива било какве рђаве мисли. Исто тако, није грех безазлено гледати, него је грех гледати завидљиво, гордо и незаситно. Грех је, даље, не слушати мирно, већ гневно; не обуздавати језик и не подстицати га на благодарење [Богу] и на молитву, него на оговарање; и када руке не служе за вршење милостиње, већ за убиства и за пљачку. Тако, сваки наш уд грешни када по свом произвољењу - а против воље Божије - чини зло уместо добра.

61. Ако посумњаш у то да Бог види сваки твој поступак, размисли о томе како ти, будући човек и прах, можеш одједном истовремено да имаш у виду разна места и да размишљаш о њима. Колико ли тек то важи за Бога који све види као зрно горушично и који све оживљава и храни како хоће.

62. Када затвориш кућна врата и останеш у кући сам, знај да се поред тебе налази анђео кога Бог одређује сваком човеку. Њега Јелини називају кућним демоном. Он никада не спава и не може се преварити. Он је увек уз тебе, све види и мрак га не омета. Заједно са њим и Бог је присутан на свакоме месту. Не постоји, наиме, ниједно место нити било каква твар, у којој није присутан Бог као Онај који је од свега већи и који све држи у Својој руци.

63. Војници чувају положену заклетву верности кесару зато што их он храни. Колико ли тек ми треба да се трудимо да непрестано, неућутним устима, благодаримо и угађамо Богу који је све саздао човека ради?

64. Благодарност Богу и честит живот јесу плодови којима човек угађа Богу. Земаљски плодови не рађају одједном, већ захтевају време, кишу и старање. На исти начин и људски плодови блистају тек после подвига, старања, времена, истрајности, уздржавања и стрпљења. Ако ли неким људима будеш изгледао побожан, Немој веровати самоме себи докле год си у телу, нити сматрај да си ичим угодио Богу. Знај да човеку није лако да се до краја сачува од греха.

65. Људи ништа не сматрају часнијим од речи. Реч је тако силна да њоме и благодарјењем служимо Богу. Међутим, употребљавајући непотребне или погрдне речи, ми осуђујемо душу своју. Дело неосетљивог човека је да, док самовласно користи рђаву реч или чини лукаво дело, за свој грех окривљује своје порекло или неког другог.

66. Ако се старамо да уклонимо своје телесне мане да нам се не би смејали они који су поред нас, утолико више треба да се свом силом старамо да се исцелимо од душевних страсти, да не бисмо били бешчасни и поругани пред лицем Божијим на будућем суду. Будући самовласни, можемо, само ако хоћемо, да не извршимо рђава дела, премда нас и привлаче. Можемо, и у нашој је власти, да живимо богоугодно. Нико никада не може да нас против наше воље присили да чинимо зло. Тако се подвизавајући, бићемо људи достојни Бога, живећи као анђели на небесима.

67. Ако хоћеш, можеш бити роб страстима, и ако хоћеш, можеш бити слободан и неподложен страстима. Јер, Бог те је створио самовласним [слободним]. Ко победи телесне страсти, венчава се непропадивошћу. Уосталом, да не постоје страсти, не би постојале ни врлине, а ни венци које Бог дарује достојним људима.

68. Душе оних који не виде шта им је корисно и не знају шта је добро, пате од слепила, а расуђивање им је помућено. Стога њима и не треба поклањати пажњу, да и сами, хтели - не хтели, као какви слепци, непромишљено не бисмо доспели у исто стање.

69. Не треба се гневити на оне који греше - чак ни онда када њихови поступци нису ништа друго до злодела која заслужују казну. Дужни смо, напротив, ради саме правде, да кривце враћамо [на прави пут], па и да их, ако затреба, кажњавамо, било лично, било преко других људи. Међутим, никако не треба да се на њих гневимо или љутимо. Гнев, наиме, дејствује само по страсти, а не по

расуђивању и по правди. Не треба, опет, ни да прихватамо поступање оних који се [према кривцима односе] превише милостиво. У ствари, зли треба да буду кажњени ради самог добра и ради правде, а не ради властите страсти гнева.

70. Једини безбедан и неукрадиви иметак јесте [иметак] душе, тј. врлински и богоугодни живот, богопознање и вршење добрих дела. Богатство је, напротив, слеп водич и неразуман саветник. Упропашћује своју неосетљиву душу онај ко богатство употребљава на зло и на сласти.

71. Људи не треба да поседују ништа излишно. Уколико, пак, имају више но што им је потребно, треба поуздано да знају да је све у овоме животу по природи пропадљиво, отуђиво, изгубљиво и ломљиво. Знајући то, ипак, не смеју да падају у малодушност због оног што се дешава у животу.

72. Знај да су телесни болови природно својствени телу, будући да је трулежно и вештаствено. Стога васпитана душа треба да радо показује уздржљивост и стрпљење у таквим страдањима, и нипошто да не укорева Бога због тога што је саздао тело.

73. Они који се такмиче на олимпијским [играма] не добијају венац ако победе једног, или двојицу, или тројицу, него ако победе све такмичаре. Тако, дакле, и свако ко жели да од Бога буде овенчан, треба да вежба душу своју у целомудрености, и то не само у односу на телесне страсти, него и односу на добитак, и отимање и завист, и храну, и празну славу, и поруге, и убилачке [намере] и остало овакво.

74. Немојмо се одлучити за честит и богољубив живот ради похвале човечије него, напротив, врлински живот изаберимо ради спасења душе. Јер, сваког дана имамо смрт пред очима нашим: све што је људско неизвесно је.

75. У нашој је власти да целомудрено живимо, али да се обогатимо већ није. Шта дакле? Зар треба да осудимо своју душу ради кратковременог привида богатства, чије стицање, уосталом, и није у нашој власти, или - ради жеље за богатством? О, зашто ли безумно трчимо, не знајући да је смиреноумље испред свих врлина, као што је испред свих страсти стомакоугађање и жеља за житејским [стварима].

76. Разборити људи треба непрестано да се сећају да ћемо се, уколико у животу претрпимо мале и краткотрајне невоље, после смрти наслађивати највећим уживањем и вечном сладошћу - Стога борац против страсти, који жели да добије венац од Бога, не треба да буде малодушан ако падне и не треба да очајава, остајући у паду, већ да устане и да се опет бори, старајући се да се овенча. И колико год да се дешава да пада, нека се труди да се диже - све до последњег даха. Телесни подвизи јесу душеспасоносна оруђа врлина.

77. Животне муке чине да мужеви и достојни подвижници од Бога добију венац. Јер, у животу нам ваља умртвити удове у односу не све житејско. Мртвац се, наима, никад неће бринути о било чему житејском.

78. Словесна и подвижничка душа не би смела одмах да клоне и да се уплаши због страсти којима је подлегла, да не би била исмејана као плашљива. Узнемирена овоземаљским бригаама и маштаријама, душа скреће са доличног [пута]. Наше душевне врлине нас воде ка вечним добрима, док добровољна људска злоћа проузрокује паклена мучења.

79. Словесног човека нападају његова телесна чула и то помоћу душевних страсти. Има пет телесних чула: чуло вида, мириса, слуха, укуса и додира. Преко ових пет чула бедна душа пада у ропство својих сопствених страсти. Постоје четири душевне страсти: таштина, радост [у телесном покоју], гнев и кукавичлук. Човек који помоћу разборитости и сталног размишљања добро војује у духовном боју и савлада и победи страсти, више неће бити нападан, већ ће осетити мир у души. [Таковога] Бог овенчава венцем победника.

80. Неки од гостију у убогим крчмама добијају постељу за преноћиште, а неки у недостатку постеље морају да спавају на поду. Али, и они хрчу у сну као и они који спавају на постељи. А када прође ноћ, у зору устају и они који су имали постељу и они који је нису имали. [Гада] сви заједно излазе из крчме, носећи само свој пртљаг. Исто се збива и са свим људима који долазе у овај живот: како са онима који су проживели умерено, тако и са онима који су проживели у слави и богатству. Сви одлазе из овога живота као из крчме, не односећи са собом ништа од животних уживања и богатства, већ само дела учињена у животу - било добра, било зла.

81. Имајући власт у рукама, немој никоме олако да претиш смрћу, знајући да си и ти по природи подложен смрти и да душа свлачи тело као своју последњу хаљину. Схватајући то јасно, поступај кротко и, чинећи добро, стално благодари Богу. Онај ко није штедар, у себи нема [никакве] врлине.

82. Немогуће је и неоствариво избећи смрт. То знају истински словесни људи те, извежбани у врлинама и богољубивим мислима, смрт прихватају без, уздисања, страха и плача, сећајући се њене неизбежности и избављења од овоземаљских зала.

83. Не треба мрзети оне који су заборавили добар и богоугодан начин живота и који не мисле у складу са правим и богоугодним догматима. Напротив, према њима треба бити милостив као према [људима] обогашеног расуђивања и слепог срца и разума. Прихвативши зло као добро, они пропадају у незнању. Ти трипут окајани и душом неразумни [људи] не познају Бога.

84. Не труди се да многима говориш речи о побожности и честитом животу! Ово не говорим из зависти, већ зато што ћеш, чини ми се, непромишљенима изгледати смешан. Јер, слично се сличноме радује. Такве речи имају малобројне, па чак и сасвим ретке слушаоце. Отудаје боље да ћутиш - осим [у случају кад треба рећи] о ономе што Бог жели ради човековог спасења.

85. Душа састрадава телу, док тело не састрадава души. Тако, када се тело посече, и душа састрадава, а када је јако и здраво - и осећања душе уживају заједно са њим. Међутим, док се душа премишља, тело се не премишља. Оно, напротив, остаје по страни, јер премишљање јесте болећиво осећање душе, као што су то, уосталом, и незнање, гордост, неверовање, лакомот, мржња, завист, бес, безобзирност, таштина, честољубље, двоумљење, али и осећање за добро. Све се то дешава у души.

86. Размишљајући о Богу, буди побожан, независтљив, добар, целомудрен, кротак, дарежљив по својим могућностима, дружељубив, помирљив и томе слично. Јер, неукрадиви иметак душе јесте угађање Богу помоћу сличног, при чему никога не треба осуђивати, нити говорити: "Тај човек, који је сагрешио, јесте рђав". Боље

је трагати за злом у себи и разматрати свој сопствени начин живота, питајући се да ли је Богу угодан. Шта нас се тиче да ли је неко други рђав?

87. Истински човек се стара да буде побожан. А побожан је онај ко не жели туђе. Човеку је, пак, туђе све што је створено. Он, дакле, као образ Божији, презире све то. Човек постаје образ Божији када живи исправно и богоугодно. То, међутим, не може да оствари уколико се не ослободи [свега] житејског. Онај ко има богољубив ум зна колику душевну корист и побожност рађа овакав животни став. Стога богољубив човек никога не кори за оно у чему и сам греши. Такво држање је знак душе која се спасава.

88. Они који се свом силом упињу да стекну привремени иметак и, не марећи за смрт нити за губитак сопствене душе, имају наклоност ка злим делима, нису друго до бедници који не погађају оно што им је на корист. Они не мисле о патњи коју људима после смрти наноси зло.

89. Зло је страст твари. Бог није узрочник зла. Он је људима дао знање и разумевање, способност разликовања добра и зла и самовласност [слободу]. Оно, дакле што рађа зле страсти јесте људски немар и лакомисленост. Бог ни у ком случају није њихов виновник. Демони су постали зли својим вољним избором, као уосталом и већина људи.

90. Човек који живи побожно не допушта да му се зло увуче у душу. Душа, пак, у којој нема зла, налази се изван опасности и повредивости. Такве ни дрски демон, ни случајност не држе у својој власти. Њих Бог избавља од зала и као богоподобне их чува неповређене. Ако га неко похвали, он ће се у себи насмејати онима који га хвале. Уколико га, пак, неко покуди, он се неће бранити пред оним који га ружи, нити ће негодовати због онога што се о њему говори.

91. Зло прати човекову природу као рђа бакар и као прљавштина тело. Али, као што мајстор није начинио рђу, ни родитељи прљављштину, тако ни Бог није створио зло. Он је човеку дао знање и расуђивање да би избегавао зло, знајући да му оно наноси штету и мучи га. Гледај, дакле, пажљиво да, наведен демонским привидом, не назовеш блаженим онога кога видиш како у обиљу моћи и богатства живи срећно. Нека ти одмах смрт изиђе пред очи, како никада не би пожелео ништа зло или житејско.

92. Бог наш је небеским бићима подарио бесмртност, а земаљска је саздао промењивим. Свему [осталом] је дародао живот и кретање и све ради човека. Стога немој да се заведиш житејским маштаријама, када ти демон буде у душу убацивао лукаве помисли, већ сместа помисли на небеска добра, говорећи у себи: "Ако, хоћу, до мене стоји да победим овај напад страсти. Међутим, нећу победити уколико будем хтео да остварим свој прохтев". Подвизавај се, дакле, у овоме, јер ти то може спасти душу.

93. Живот је јединство и свеза ума, душе и тела. Смрт, пак, није њихов нестанак, већ раздвајање њиховог знања. Јер, све то Бог чува и после раздвајања.

94. Ум није душа, већ дар Божији који спасава душу. Богоугодан ум предухитрује душу и саветује је да презире привремено, вештаствено и пропадљиво, а да љуби вечна, непропадљива и невештаствена добра. тако човек живи у телу, а умом схвата и сагледава оно што је на небесима и што је око Бога. Према томе, богољубив ум је добротвор и спасење човекове душе.

95. Нашавши се у телу, душа се одмах помрачује тугом и уживањем, те пропада. Туга и уживање су као животни сокови тела. Богољубиви ум, међутим, делује супротно. Он жалости тело, а спасава душу, поступајући као лекар који сече или сажиге [делове] тела.

96. Душе које не обуздава словесност и којима не влада ум путем задржавања, савлађивања и усмеравања њихових страсти, тј. туге и уживања, пропадају као бесловесне животиње. Код њих страсти за собом вуку словесни [део душе], као што коњи [понекад] савлађују кочијаша.

97. Највећа болест, погибао и пропаст за душу јесте непознавање Бога, који је све саздао за човека и даровао му ум и слово. Помоћу њих он узлеће ка Богу, сједињује се са Њиме, поима га и слави.

98. Душа је у телу, у души је ум, а у уму је слово. Преко њих се поима и слави Бог. Преко њих Он обесмрћује душу, дарујући јој непропадљивост и вечну сладост. Бог је, наиме, свим створењима даровао биће једино по Својој благодати.

99. Немајући у Себи никакве зависти и будући благ, Бог је човека саздао као самовласног [слободног]. Он му је дао могућност да му угоди, уколико жели. Човек угађа Богу кад у себи нема зла. Међу људима добра дела и врлине преподобне и богољубиве душе задобијају похвалу, а срамна и лукава дела презир и осуду. Колико пре ће то бити случај код Бога који свакоме човеку жели спасење.

100. Човек добија добро од благог Бога. Због тога га је Бог и створио. Зла, пак, човек сам навлачи на себе, наиме - од себе и од своје злоће, похоте и неосетљивости.

101. Душа је бесмртна и господствена над телом. Али, кад је бесловесна [неразумна], она робује телу кроз уживања, не схватајући да јој наслађивање тела наноси штету. Запавши у неосетљивост и лудост, она се стара за телесно наслађивање.

102. Бог је благ, а човек лукав. Нема ничега злог на небу, нити ичега доброг на земљи. Стога словесан човек бира оно што је боље: познаје Бога свих, благодари му и песмопоје га. Он се пре смрти гнуша тела и не дозвољава да се остваре рђава осећања, знајући њихову погубност и [рђаво] дејство.

103. Зао човек воли лакомост, а презире праведност, не мислећи на неизвесност, непостојаност и краткотрајност живота, нити се сећајући неподмитљивости и неминовности смрти. Старац који је бестидан и безуман није погодан ни за шта, већ је као гњило дрво.

104. Тек искусивши тугу, ми осећамо [шта значи] уживање и радост. Ко није жедан неће слатко пити, нити ће слатко јести ко није гладан, нити ће слатко спавати ко није веома поспан. Ко није најпре туговао, неће снажно осетити радост. Тако се нећемо ни вечним добрима наслађивати уколико не презремо краткотрајна.

105. Слово је слуга ума. Слово тумачи оно што ум хоће.

106. Ум сагледава све, па и оно што је на небесима. Њега не помрачује ништа осим греха. Чистоме ништа није несхватљиво, као што ни речима ништа није неизрециво.

107. Човек је телом смртан, а умом и словесношћу бесмртан. Ћутећи мислиш, а промисливши говориш. Јер, у ћутању ум рађа слово. А благодарно слово принесено Богу јесте човеково спасење.

108. Ко говори неразумно нема ума, будући да говори ништа не мислећи. Ти, пак, гледај шта ти је корисно да чиниш ради спасења душе.

109. Умно и душекорисно слово је дар Божији, као што је реч пуна брбљања, реч која трага за размерама и растојањима неба и земље или за величином сунца и звезда - проналазак човека који се узалудно труди. [Такав човек] надмено и узалуд тражи оно што ничему не користи - као да хоће ситом да захвати воду. Човеку није могућно да пронађе такве [ствари].

110. Нико не види небо, нити може да разуме оно што је на њему, осим човека који се труди да живи врлинским животом, који размишља и прославља Онога који га [тј. небо] је саздао за спасење и живот човека. Јер, такав богољубив човек сасвим извесно зна да без Бога нема ничега. Као неограничен, Бог је свуда и у свему.

111. Душа [у часу смрти] из тела излази нага, слично као што човек излази из мајчине утробе. Једна је притом чиста и светла, друга укаљана мрљама сагрешења, а трећа је, опет, црна због многих преступа. Сећајући се и помишљајући на зла после смрти, словесна и богољубива душа живи побожно да не би била осуђена и да их не би допала. Они, пак, који не верују, који су неразумни душом, поступају безбожно и греше, презирући оно што је са оне [стране].

112. Изишавши из тела, [човек] се неће сећати онога [што је било] у телу, као што се, изашавши из мајчине утробе, више не сећа [онога што је било] у њој.

113. Твоје тело је по изласку из мајчине утробе постало боље и веће. Тако ћеш и ти, изиђеш ли из тела чист и непорочан, постати бољи и непропадљив, пребивајући на небесима.

114. Као што је нужно да се тело роди када се доврши у утроби, тако је нужно да душа, дошавши до границе коју јој је Бог одредио, изиђе из тела.

115. Како си употребљавао душу док је била у телу, тако ће и она употребити тебе по изласку из тела. Онај, наиме, ко је овде на земљи обасипао своје тело добрима и насладом, сам је себи учинио лошу услугу за [стање] после смрти. Он је као безумник осудио своју сопствену душу.

116. Као што не може да буде отхрањено тело које из мајчине утробе изиђе неразвијено, тако се не може спасти нити сјединити са Богом душа која изађе из тела пре него што је кроз честито живљење постигла богопознање.

117. Спајајући се са душом, тело из мрака утробе излази на дневну светлост. Душа пак, спајајући се са телом, постаје заточеница таме тела. Због тога треба да мрзимо и обуздавамо тело као непријатеља и противника душе. Многа и слатка јела код људи изазивају зле страсти, док уздржање трбуха смирава страсти и спасава душу.

118. Телесно чуло вида јесу очи, а душевно чуло вида јесте ум. И као што је тело без очију слепо, те не види сунце како обасјава сву земљу и море, нити може да ужива у светлости, тако је и душа без благог ума и честитог живљења слепа, те не познаје нити слави Бога, Саздатеља и Добротвора свега, и не може доспети у наслађивање Његовом непропадљивошћу и вечним добрима.

119. Безосећајност и лудост душе јесте непознавање Бога. Зло се рађа из непознавања. Добро, пак, људима бива од познавања Бога које спасава душу. Трезвоуман си и познајеш Бога, и ум ти је управљен ка врлинама уколико се

тудиш да не поступаш по својим прохтевима. Уколико се, пак, упињеш да остварујеш своје рђаве прохтеве ради уживања - пијан си од непознавања Бога, и пропашћеш попут бесловесних [животиња], не сећајући се зала која ће те снаћи после смрти.

120. Промисао је све оно што се збива по нужности која је од Бога - као на пр. свакодневни излазак и залазак сунца и рађање земаљских плодова. Тако се и законом назива оно што бива по људској нужности. Све је то постало ради човека.

121. Као благ, све што чини, Бог чини ради човека. Све што човек чини, било добро или зло - себи чини. Да се не би чудило благостању злих људи, [треба да] знаш: као што градови издржавају целате, иако не хвале њихово рђаво произвољење [наклоно убијању], већ их [држе] само ради кажњавања достојних, тако и Бог злим људима допушта да владају како би били кажњени безбожници. Касније, међутим, Он и њих предаје суду, будући да наносе патњу људима не као служитељи Божији, већ као робови сопствене рђавости.

122. Кад би идолопоклоници знали и срцем видели шта поштују, не би, јадници, скретали са пута побожности, већ би, посматрајући красоту, поредак и промисао у ономе што је Бог учинио и што сада чини, познали Онога који је све чини ради човека.

123. Када је зао и неправедан, човек може и да убије. Бог, међутим, не престаје да даје живот, чак и недостојнима. Као штедар и благ по природи, Он је усхтео да постане свет и свет је постао. И он постоји ради човека и ради његовог спасења.

124. [Духован] човек је онај ко је појмио шта је тело, тј. да је трулежно и краткотрајно. Такав схвата и шта је душа, тј. да је божанствена, бесмртна, од Бога удахнута и повезана са телом ради човековог испитивања и обожења. Онај ко разуме шта је душа, живеће исправно и богоугодно, не поковавајући се телу. Он ће својим умом гледати Бога и умно сагледавати вечна добра која Бог дарује души.

125. Будући свагда благ и штедар, Бог је човеку дао власт да [бира између] добра и зла, подаривши му и знање којим може да, сагледавајући свет и што је у њему, позна Онога који је све саздао човека ради. Непреподобном је, међутим, допуштено да хоће и да не разуме. Допуштено му је и неверовање и промашај [истине] и мишљење супротно истини. Голика је човекова власт у односу на добро и зло.

126. Божије опредељење је да се душа утолико више испуњава умом уколико расте тело, како би човек између добра и зла изабрао оно што му је угодно. Душа, пак, која не одабира добро, нема ума. Према томе, Сва тела имају душу, али се за сваку душу не каже да има ума. Богољубив ум се налази код целомудрених, преподобних, праведних, чистих, благих, милостивих и побожних. Присуство ума њима помаже [да се приближе] Богу.

127. Само је једно човеку немогуће - да буде бесмртан. Сјединити се, пак, са Богом, њему је могуће, само уколико схвати да му је то могуће. Када хоће, човек схвата, верује и воли Бога, те живи честито, постајући Његов сабеседник.

128. Око посматра оно што се види, а ум схвата оно што је невидљиво. Богољубиви ум је светлост душе. [Човек] са богољубивим умом има просвећено срце. Он Бога гледа умом својим.

129. Онај ко је добар, не [живи] срамно. Онај, пак, ко није добар, свакако је зао и телољубив. Прва човекова врлина јесте презирање тела. Јер, одвајање од привременог, пропадљивог и вештаственог (и то произвољно, а не због немаштине) чини нас наследницима вечних и непропадљивих добара.

130. Онај ко има ума зна шта је, тј. да је пропадљив човек. Онај ко познаје себе, познаје све и зна да је све творевина Божија, постало ради човековог спасења. Јер, у човековој власти је да све појми и да о свему исправно верује. Такав човек извесно зна да они који презиру овоземаљско улажу најмањи труд, али од Бога после смрти добијају сладост и вечни покој.

131. Као што је тело без душе мртво, тако је и душа без ума неделатна, те не може да наследи Бога.

132. Бог само човека слуша. Бог се само човеку јавља. Ма где био, Бог је увек Човекољубац и Бог. Једино је човек достојан поклоник Божији. Бог се ради човека преображава.

133. Бог је за човека створио небо украшено звездама. За човека је и земља. Људи је обрађују за себе. Они који не осећају толико Божије промишљање о човеку имају безумну душу.

134. Добро је попут небеске [стварности] - не види се. Зло је попут земаљске [стварности] - види се. Са добром се ништа не може упоредити. Човек са умом бира оно што је боље. Јер, само је човеку познат Бог и Његова створења.

135. Ум се показује у души, а природа у телу. Ум је обожење душе, док је распадљивост - природа тела. Свако тело има природу, али ума нема у свакој души. Стога се и не спасава свака душа.

136. Као рођена, душа је у свету. Као нерођен, ум је изнад света. Душа која разуме свет и хоће да се спасе, свакога часа се држи непреступивог закона и мисли у себи: "Сада је [време] подвига и испита". Зато и не допушта да је преузме Судија. [Она зна] да се душа губи или спасава [сагласно свом односу према] ситном и срамном уживању.

137. Бог је на земљи успоставио рађање и умирање, а на небу промисао и нужду. Све је постало ради човека и његовог спасења. Немајући потребе ни за каквим добрима, Бог је ради људи створио небо, земљу и стихије. Преко њих Он им издашно нуди свако наслађивање у добрима.

138. Смртно је подложно бесмртноме. Али, бесмртно служи смртноме, тј. стихије човеку, по човекољубљу и природној доброти Саздатеља Бога.

139. Сиromaх који не може да нашкоди другима не сматра се побожним (на делу). Онај, пак, ко може да нашкоди, али своју моћ не користи на зло, већ због побожности пред Богом штеди слабије од себе, задобија добре награде и овде и по смрти.

140. По човекољубљу Бога који нас је саздао, људима на располагању стоји мноштво путева ка спасењу, који душе враћају [Богу] и узводе их на небеса. Душе људске за врлину добијају награде, а за сагрешења казне.

141. Син је у Оцу, Дух у Сину, а Отац у обојици. Вером човек познаје све невидљиво и духовно. Вера је добровољни пристанак душе.

142. Потребе или околности каткада приморавају људе да пливају и по највећим рекама. Они који су [у таквим приликама] трезни - спасавају се. Чак и ако

се буду борили против силних валова који су готови да их прогутају, спашће се чим се дохвате било чега што расте на обалама. Буду ли, међутим, пијани, чак и да су по хиљаду пута до крајности изучили [вештину] пливања, вино ће их надвладати, те ће се наћи испод таласа и нестати из [броја] живих. Исто тако ће и душа која западне међу силне валове живота који је одвлаче у дубину и прете да је потопе, бити привучена телесним уживањем као валововима који ће је одвући у дубину пропасти, уколико се не отрезни од зла што је у вештаству и не позна себе, односно не схвати да је божанствена и бесмртна, привезана за краткотрајно, многострадално и смртно вештаство тела ради испитивања. Сама себе презирући, и духовним незнањем се опијајући, те сама себе не схватајући, она пропада, нашавши се изван [броја] оних који се спасавају. Тело нас, попут реке, много пута увлачи у неприлична уживања.

143. Држећи се непомично свог доброг произвољења, словесна душа свој раздражајни и желатељни [део] обуздава као коња. Побеђујући, сузбијајући и савлађујући своје бесловесне страсти, она се овенчава и удостојава пребивања на небесима. То је награда за победу и напоре коју јој додељује Бог који ју је саздао.

144. Видећи срећу злих и благостање недостојних и предочавајући себи њихово уживање у овоме животу, истински словесна душа се, за разлику од неразумних, не узнемирава. Јер, она јасно зна и непостојаност среће, и неизвесност живљења, и краткотрајност живота, и непоткупљивост Божијег суда. Таква душа верује да Бог неће превидети да јој пружи потребну храну.

145. Живот тела и уживање у великом богатству и у моћи овог живота - смрт је за душу, док труд, трпљење, оскудица праћена благодарношћу и смрт тела представљају живот и вечну сладост душе.

146. Презирући вештаствену твар и краткотрајни живот, словесна душа изабира небеску сладост и вечни живот. Она га и добија од Бога због честитог живљења.

147. Они који носе блатом укаљану одећу, упрљаће и хаљину онога кога се дотакну. На исти ће начин они са злим произвољењем и неисправним животом, говорећи неприлично преко слуха као каквим блатом каљати душу једноставних људи са којима долазе у додир.

148. Почетак греха је жеља [похота]. Због ње пропада словесна душа. Почетак, пак, спасења и Царства небеског за душу јесте љубав.

149. Као што занемарен бакар, без потребног одржавања, услед дуготрајног некоришћења и запуштености, сасвим зарђа и постаје неупотребљив и ружан, тако и запуштену душу (која се не брине о честитом живљењу и обраћању к Богу, већ се кроз рђава дела одваја од покрива Божијег) изједа зло које настаје у вештаству тела од лењости, чинећи је ружном и неприкладном за спасење.

150. Бог је благ, бестрасан и непромењив. У праву је и [поседује] истину онај ко мисли да се Бог не мења. Он, међутим, може бити у недоумици због тога [што се каже] да се Бог радује добрима, а одвраћа од злих, што се гневи на грешнике, а милује оне који се исправљају [Њему] треба рећи да се Бог не радује и не гневи (радост и туга, наиме, представљају неко страдање). Њему се ни даровима не може угодити, јер би [то значило] да је савладан уживањем. Није исправно на основу људских ствари закључивати да Божанство поступа добро или рђаво. Бог је благ и

само користи људима. Он никада никоме не шкоди, већ је увек исти. Ми, пак, или смо добри и сједињујемо се са Богом због сличности са Њиме, или постајемо зли и одвајамо се од Њега због несличности. Живећи по врлини, ми имамо [образ] Божији. Прозливши се, пак, чинимо да Он постаје наш непријатељ, иако се Он не гневи ни за што. Наши греси не допуштају да нас Бог изнутра, у нама самима, просвећује, већ нас везују за мучитеље демоне. Задобивши разрешење од грехова кроз молитве и добротина, ми не придобијамо и не мењамо Бога, већ се својим поступцима и својим обраћањем ка Божанству исцељујемо од злоће, и већ се опет наслађујемо Божијом добротом. Према томе, рећи да се Бог окреће од злих, исто је што и рећи да се сунце скрива од оних који су лишени вида.

151. Побожна душа познаје Бога свих. Јер, побожност није ништа друго до вршење воље Божије. То и јесте богопознање, тј. када је [човек] без зависти, целомудрен, кротак, дарожљив према могућностима, дружеван, када избегава препирања и, уопште, када се [држи] свега што је угодно вољи Божијој.

152. Познање Бога и страх Божији јесте исцељење од страсти вештаства. У души која је испуњена непознавањем Бога страсти остају неисцељене. Због окорелости у злу она труне као од каквог дуготрајног чира. Бог није виновник [таквог стања] будући да је људима даровао расуђивање и знање.

153. По својој доброты Бог је човека испунио расуђивањем и знањем, старајући се да га очисти од страсти и добровољно изабраног зла, и желећи да његову смртност преобрати у бесмртност.

154. Ум који се налази у чистој и богољубивој души заиста види нерођенога, несагледивога, неизрецивога Бога, јединога Чистог за оне који су чистог срца.

155. Човеков венац непропадљивости, врлина и спасење јесте у томе да благодушно и благодарно подноси оно што га задеси. Огромна је помоћ души када човек влада гневом, језиком, трбухом и уживањем.

156. Промисао Божији одржава свет. Нема ни једнога места које он не обухвата. Промисао је самоделатно Слово Божије које образује вештаство што долази на свет, и које је Творац и Уредитељ свега што настаје. И није могуће да твар буде украшена без разлучујуће силе Слова (Логоса), који и јесте Образ, Ум, Премудрост и Промисао Божији.

157. Жеља [која се рађа] из присећања јесте корен страсти које су сродне са тамом. Истрајавајући у присећању које рађа похоту, душа не зна за себе, заборављајући да ју је Бог удахнуо [у човека]. Не рачунајући на оно што је после смрти она, безумна, хрлиу грех.

158. Највећа и неизлечива болест за душу јесте безбожништво и славољубље. Похота за злом представља недостатак добра. [Човек] је благ када изобилно чини све што је добро, што је угодно Богу свих.

159. Само је човек способан да прими Бога. Он је једино живо биће са којим Бог разговара - ноћу преко снова, а дању преко ума. Он људима који су га достојни свакојако предсказује и наговештава будућа добра.

160. Ништа није тешко ономе који верује и који хоће да позна Бога. Желиш ли, пак, и да га сагледаш - гледај на уређеност и промишљање о свему што је настало и што се збива Словом Његовом. Све је човека ради.

161. Светим се назива онај ко је чист од зла и греха. Највећи успех душе јесте одсуство зла у човеку. То је Богу угодно.

162. Именом се означава један од многих. Стога је бесмислено мислити да Бог, који је један и једини, има друго име. [Реч] Бог означава Беспочетнога, који је све саздао за човека.

163. Зла дела која приметиш у себи одсецај од душе своје, са ишчекивањем добрих дела. Јер, Бог је праведан и човекољубив.

164. Бога познаје и познат је Богу човек који се свагда стара да је свагда поред Бога. Човек постаје неодвојив од Бога када је добар у свему и када се уздржава од сваког уживања, и то не зато што нема средства да га себи пружити, већ по сопственој вољи и уздржању.

165. Чини добро ономе ко ти наноси неправду и Бог ће ти бити пријатељ. Ни пред ким не клеветај непријатеља свога! Вежбај су у љубави, целомудрености, трпљењу, уздржању и сличnome. Познање Бога се састоји у следовању Богу путем смирености и других сличних [вртина]. Таква дела су својствена умној души, а не било коме.

166. Ово поглавље написах да се упуте простодушни, због тога што се неки нечастиво усуђују да говоре да биљке и поврће имају душу. Биљке имају природни живот, али не и душу. Човек се назива словесним живим бићем, јер има ум и јер је пријемчив за знање. Друга жива бића на земљи и у ваздуху имају глас, јер имају дух и душу. Све што расте и смењује се јесте живо, јер живи и расте, али не значи и да има душу. Међу живим бићима разликујемо четири врсте. Прва су бесмртна жива бића која имају душу, тј. анђели. Друга, тј. људи - имају ум и душу и дух. Трећа, тј. животиње - имају дах и душу. А четврта, тј. биљке - имају само живот. Живот биљака је живот без душе, духа, ума и бесмртности. Ни друга бића не могу постојати без живота. Свака, пак, људска душа увек је покретљива и прелази са једног места на друго.

167. Уколико прихватиш маштање о неком уживању, чувај се и пази да те не обузме одмах. Одстранивши га на кратко, присети се смрти и помисли како је боље да будеш свестан да си победио ту обману уживања.

168. Као што при рођењу постоји страдање, (наиме, све што почиње да живи јесте пропадљиво), тако и у страдању има зла. Али, немој рећи да Бог није могао да одсече зло. Тако говоре неосетљиви и луди људи. Није ни било потребно да Бог одсече вештаство, пошто споменута страдања јесу страдања вештаства. Бог је, међутим, [гледајући] на корист, од људи одсекао зло, подаривши им ум, науку, знање и распознавање. Тако ми можемо да бежимо од зла, знајући да нам наноси штету. Безуман човек иде за злом и дичи се њиме. Он се отима као човек који се уплео у мрежу, али никада не може да погледа навише, да угледа и позна Бога, који је све саздао за човеково спасење и обожење.

169. Смртна бића завиде будући да предосећају смрт. Будући добро, бесмртност припада преподобној души, а смртност, будући зло, сустиже безумну и окајану душу.

170. Са благодарношћу [Богу] легавши на своју постељу, помисли на сва добротинства Божија и на толико промишљање Његово, па ћеш се, испуњен добрим мислима, још већма радовати. Твој телесни сан ће се претворити у

трезвљење душе, склапање твојих очију преобразиће се у истинско виђење Бога, а твоје ћутање, бременито добром, проговориће тако што ће се, уз уздижуће осећање, из све твоје душе и снаге узнети слављење Бога свих. Сама благодарност човека у коме нема зла, угоднија је Богу од било какве скупоцене жртве. Њему слава у векове векова. Амин.

ДОБРОТОЉУБЉЕ
СВЕТИ АНТОНИЈЕ ВЕЛИКИ

III

УСТАВ ОТШЕЛНИЧКОГ ЖИВОТА

1. Предајем ова правила, која је кроз моја уста изрекао Господ, за оне који желе да узму тешко иго отшелништва. Они треба да се повинују овим заповестима. Онај, пак, који наруши макар једну од њих назваће се најмањи у Царству небеском (Мт.5.19).

I Спољашње држање и спољашњи поредак живота

а) Удаљавање од света и од саживота са људима

2. Ко хоће да се спасе (у образу живота ван овога света) нека не остаје у дому своје и нека не живи у граду у коме је грешио. Исто тако он не треба да посећује своје родитеље и рођаке по телу, будући да је то штетно по душу и нарушава плодове живота.

3. Не враћај се у град у коме си некад грешио Богу.

4. Не иди да видиш како живе твоји сродници, нити им дозвољавај да долазе да виде како ти живиш. Уопште, немој се виђати са њима.

б) Избор пустињожитељства

5. Духовни оци наши тврде да је пустиња најприкладније место за размишљање о смрти и најподесније склониште од светских ствари које пружају покој телу.

6. Онај ко живи у пустињи и безмолствује, избављен је од три борбе: од борбе [која долази преко] чула слуха, од борбе [која долази] преко језика и од борбе [која долази] од виђења онога што може да рани срце.

7. Чувај се да те не обмане помисао да је пустиња место хладовине [тј. немарности].

в) Келијсна усамљеност

8. Удаљивиши се од светске гужве, усами се, па ћеш постати странац. За тебе ће седење у келији бити једнако путовању у туђу земљу.

9. Куда год да изиђеш, постарај се да се што пре вратиш у своје усамљеништво како би се предао својим молитвама.

10. Кад пођеш на жетву, [тј. на неки посао], не задржавај се дуго, већ се што пре враћај у своју самоћу.

11. При посети брата, немој се дуго задржавати у његовој келији.

г) Келијна занимања и поредак

12. Боравећи у својој келији бави се са ова три занимања: рукодељем, читањем Псалама и молитвом.

13. Пребивајући у келији бави се читањем Писма, молитвом Богу и рукодељем.

14. Сваког дана пости до 9. часа[1], изузев суботом и недељом. Када настане 9. час уђи у своју унутрашњу одају и пре јела савтори своју молитву. После јела наизменично мало читај, мало се моли.

д) Молитвословља и коленопреклоњења

15. Врши молитве у одређене часове и не пропуштај ни једну, да не би дао одговор за то.

16. Врши своју ноћну молитву пре него што пођеш у цркву.

17. (Свагда) се моли у својој келији пре него што пођеш у цркву.

18. (Уопште), пре и после молитве с братијом свагда се моли у својој келији. Никада се не лењи да то чиниш.

19. Почешће падај на колена и немој се лењити да то чиниш, да не би умро злом смрћу.

20. Кад се молиш, не буди лењ, јер молитва лењивца јесте празнословље.

21. На молитви и сећању на Бога, сагласно завету монаштва и значењу свог одеда, буди као птица која лако и високо узлеће.

ђ) Читање и богоразмишљање

22. Буди прижељан у читању Писма. То ће те истргнути од нечистоте (тј. разагнати нечисте помисли).

23. Божије милосрђе ће бити са тобом уколико се са усрђем будеш занимао читањем Писма и испуњавањем заповести.

24. Размишљај о делима Божијим и не лењи се за молитву.

25. Монах који седи у својој келији затворених уста, а не сећа се Бога, личи на разваљену кућу ван вароши која је свагда пуна нечистоте. Свако ко помисли да изнесе ђубре из своје куће, [без размишљања] га тамо односи. (То јест: он ћути устима, а умом машта. Он попушта рђавим помислима и заноси се срцем - што је све греховно ђубре које демони бацају у душу).

е) Рукодеље и труд уопште

26. Тело треба савлађивати и замарати дугим трудом.

27. Одреди себи неки умерени труд у келији, па ће ти срце бити смирено.

28. Принућавај себе на труд рукодеља, да би се у тебе уселио страх Божији.

29. Буди приљежан на труду рукодеља, па ће на тебе сићи страх Божији.

30. Седећи у келији, приони на рукодеље, а име Господње не пуштај од себе, него га непрестано држи у уму своме. Поучавај се у том имену у срцу своме и

хвали га језиком својим, говорећи: Господе мој, Исусе Христе, помилуј ме, или: Господе мој, Исусе Христе, помилуј ме, пошаљи ми помоћ Своју, или: Хвалим Те, Господе мој, Исусе Христе.

ж) Храна

31. Једно (и исто време) одреди (за храну и обеду) ради поткрепљења тела свога, а не ради насладе.

32. Употребљавај најпростију и најјефтинију храну.

33. Хлеб свој једи у безмолвију и са уздржањем, пазећи да твоје седење (за столом) буде скромно.

34. Немој јести до ситости.

35. Немој бити грамзив и лаком на јело да се у теби не би обновили пређашњи греси.

36. У среду и петак немој разрешавати поста[2]

37. Месо уопште немој јести.

38. Не прилази месту где се точи вино.

39. На саборе и гозбе (тј. опште трпезе) се не жури.

40. Ако дођеш на место где је припремљења општа трпеза, једи умерено и принеси благодарност Богу.

41. Вина не пиј више од три чаше, изузев приликом велике болести.

42. Немој одмах пружати руку према ономе што се стави пред тебе.

43. Уколико си млад, немој пружати руке пре других, јер то није скромно.

з) Сан

44. Спавај мало и одмерено, па ће те анђели посетити.

45. Кад си здрав, не скидај свој појас [за време сна].

46. Кад легнеш, не стављај руке унутра (међу ноге) да не би и не знајући грешио.

и) Одећа

47. Дан и ноћ буди у свом кукуљу и у мантији и у свој одећи својој као окован и затворен.

48. Не облачи хаљину којом би се могао поносити и хвалити.

49. Чувај своју одећу да се на дан суда не би нашао наг међу другима[3]

ј) Главна црта иметка треба да је - сиромаштво

50. Не стичи ништа преко онога што ти је потребно.

51. Сиромаштво монаха је умереност у свему или такво стање у коме си задовољан са малим.

52. Више воли укоравање него поштовање, умор тела него одмор, и недостатак (потребних) ствари него изобиље.

к) Црквено богослужење

53. Црквене дужности (тј. бригу о цркви и богослужењу) треба поверавати верном човеку који се боји Бога.

54. Немој се лењити да чим удари звоно одмах идеш у цркву.

55. Не остављај богослужење, да се не би саплитао и пао у замку.

56. У цркви никако не говори.

57. Немој бити у цркви као на месту где се сабира много народа (да ти у души не би била смутња и гомила помисли).

58. У цркви не сахрањуј свог мртваца (тј. не брини се о томе како ћеш уредити своје земаљске послове)..

л) Међусобни односи

аа) Прво и главно - однос према ави, духовном оцу, према старцима и уопште према искусним

59. Никакав посао не почињи, ма какав био, док се не посаветујеш са авом манастира.

60. Пред авом и пред већима од себе не говори много.

61. Стално држи у срцу своје да треба да слушаш оца свог, па ће се у тебе уселити страх Божији.

62. Савршенство твог подвига састоји се у послушности. Благо човеку који од младости своје носи бремене Господње, служи и повинује се.

63. Немој бити непослушан, иначе ћеш постати оруђе и сасуд свих зала и неправди.

64. Са смирењем и плачем моли оца свога да те научи ономе што још не знаш, па се нећеш постидети.

65. Свагда се сећај онога, који те напаја добрим учењем. Постарај се да од њега сазнаш животворне заповести, па ћеш успешно проводити живот свој по вољи Господа, као што је написано код блаженог апостола Павла: Ово проучавај, у овоме стој, да се напредак твој покаже у свему (1.Тим.4,15).

66. Ако си искрено сагнуо врат свој под бремене послушности, онда пажљиво слушај што ти се говори, а затим савесно извршуј оно што ти је заповеђено.

67. Немој од свог духовног оца сакривати грех који си учинио.

68. Свакодневно се учи доброј наравствености од својих старијих.

69. Своје духовне оце воли више него родитеље по телу зато што се они старају о теби Бога ради.

70. Живи тако да би оце манастира, који су те духовно родили, обрадовао због своје славе у сабору светих.

71. Брини о томе да благослов манастирских старца почива на теби.

72. Не откривај свима помисли своје, него само онима који могу излечити твоју душу.

73. Немој свима откривати своје мисли, да не би саблазнио свога брата.

74. Према свкоме буди пријатељски расположен, али нека ти не буде свако саветник.

бб) Узајамни однос

75. Старај се да дођеш до тога да те сви људи благосиљају.

76. Буди тужан са својим братом и укажи му саучешће [у болу].

77. Ако те брат замоли да му помогнеш, ради са њим читав тај дан.

78. Оне, са којима се дружиш најпре опробај и испитај какви су. Немој се свима поверавати, јер је свет пун лукавства. Изабери себи једнога брата који се боји Господа, па се са њим дружи као са братом. А најбоље ће бити, ако се прилепиш уз Бога као син уз оца, јер су се сви људи, са малим изузетком, предали лукавству. Земља је пуна сујете, невоље и скорби.

вв) Однос старијих према осталима

79. Ако си престао да служиш греху, онда говори у име Господње, поучавајући оне ради којих се хули име Његово. Пошто су они мртви и одсечени од живог Бога, постарај се да оставе своја мртва дела и да се удостоје да стекну [вечну] славу.

80. Изобличавај и (поправљај) нештедимице своја (духовна) чеда, јер ће се од тебе тражити одговор за њихову осуду (тј. уколико се покажу достојни осуде на Страшном суду).

81. Карај не штедећи, али са страхом Божијим. Не гледај на лице и одлучуј речима истине.

82. Ако који брат дође и открије ти своје мисли, пази да их никоме не причаш, него се моли за себе и за њега, да вас Господ обојицу спасе.

83. Не одбацуј онога који иште веру у Христа.

84. Не говори поуке ономе ко их не прима.

85. Не постављај другоме правило које ти сам на делу већ ниси испунио.

86. Крајње је ружно препоручивати другоме нешто што сам не испуњаваш. Од туђих дела, наиме, немамо користи.

гг) Однос према болеснима

87. Устајући изјутра сваког дана, побрини се за болне којих има међу вама.

88. Посећуј болеснике и њихове судове напуни водом.

89. Све што можеш, све што ти је сувишно, подај болеснима у манастиру.

90. Ако те ава одреди да послужиш болеснима, потруди се од свег срца, па ћеш од Бога добити двојаку награду, тј. за послушност која је извршена са љубављу.

дд) Однос према странцима

91. Ако ти какав брат дође у посету, чак и у невреме, прими га радосно како би он заблагодарио Богу и како се не би увредио.

92. Ако ти ма који брат дође у посету, у свему се смири пред њим, покажи расположење према њему Господа ради и бој се да се не узнесеш гордошћу.

93. Изглед твог лица треба да је тужан, осим кад ти дођу браћа - путници. Тада узми на себе радостан изглед.

љ) Узајамно општење

94. Буди скроман у свим својим делатностима.

95. У свему понашању твоје међу другима држи се као сиромах: не узноси се кад с ким разговараш, нити када певаш химну или хвалебну песму Богу. Када се нађеш у друштву, речи твоје нека су просте.

96. Са дечаком и младићем немој разговарати, нити се дружити. Такве не примај у заједнички живот да не би ђаволу дао места.

97. Са дечаком уопште немој разговарати, јер ће ти бити на саплитање.

98. Немој узимати за руку брата који стоји поред тебе, нити се дотичи његових образа, било да је старији или млађи од тебе.

99. Свим силама удаљавај се од људи који оскудевају у разуму и у савету.

100. Ако волиш спокојан живот, не улази у круг људи који се брину само о сујетним [стварима]. Ако се случајно нађеш у њиховом друштву, држи себе као да те и нема међу њима.

м) Разговор и уопште, употреба језика

101. Не повишуј (не пуштај) глас (тј. ћути у келији), изузев у молитвама које су уставом назначене.

102. Чувај се препирки језиком (обуздавај језик).

103. Не говори много да се од тебе не би удаљио Дух Божији.

104. Велико дело је бити ћутљив, угледајући се на Господа, који је ћутао пред Иродом без обзира на његово звање.

105. Када се састанеш са вернима који су ти слични, више слушај и пази шта буду говорили са готовошћу да испуниш оно што је спасоносно. То ће бити много боље, него да се и сам уплећеш у разговор.

106. Кад одеш у посету код некога, нека страх Божији буде у срцу твоје и чувај уста своја да би се спокојан вратио келији својој.

107. Мудар човек добро зна како ће собом владати. Он не хита да говори, него добро мери када треба говорити а када слушати. Напротив, неук човек не чува тајну, не управља [језиком] и не зауздава језик.

108. Кад си међу браћом, не говори сувише. Твоја питања нека буду кратка и [изговорена] са смирењем.

109. Речи твоје нека су благе и поучне. Сећај се да од говора долази или слава или срамота.

110. Не говори раздражљиво, него нека речи твоје буду [обучене] у мудрост и у разум, као уосталом и твоје ћутање. Нека су ти углед мудри оци наши, чије речи беху пуне мудрости и разума, исто као и њихово ћутање.

111. Језик твој нека је потчињен разуму, јер су речи противне разуму исто што и бодљикави шиљци и игле.

112. Клони се лажи, иначе ће она од тебе одагнати страх Божији.

113. Уста твоја нека увек говоре само истину.

114. Нека предмет твојих разговора буду добротина Свевисњег Бога. Тиме ћеш постати достојан да од Њега примиш још већа добра.

115. Не распитуј се о злим делима, већ своју пажњу држи далеко од њих.

116. Не покрећи празне разговоре и оне који их воде избегавај како ти душа не би примила зло.

117. Презири пусте разговоре о свему што је светско.

118. Уздржавај се што више можеш од шале и забавних речи.

119. Не вичи и не говори сувише јако и брзо, јер је писано: "Ко много говори неће избећи греха" (Књ. проп. 10,14).

120. Не буди упоран и не намећи своје речи, да у тебе не би ушло зло (злоћа и препирање).

121. Не куни се ни у несумњивој, а камоли у сумњивој ствари.

н) У случају путовања

122. Кад те потреба натера да идеш у град, немој ићи сам.

123. Кад идеш по воду или путујеш читај (Псалме на памет) и размишљај.

124. Идући на пут са братијом, унеколико се одвоји од њих да би одржао ћутање.

125. Идући путем не окрећи се десно и лево, већ са пажњом пребирај Псалме своје и умом се моли Богу. Немој се братимити са становницима места у ком се затекнеш.

126. У гомилу светских људи не иди, али немој ни фарисеје подражавати, јер они све чињаху само да се истакну.

127. Жени не дозвољавај да ти се приближи. Не дозволи јој да уђе у твоју собу, јер за њом иде бура помисли.

128. Са женом немој никада јести, и са дечаком се не дружи.

129. Када се јави потреба да негде ноћеваш, пази да се не покријеш са неким другим под једним покривачем.

130. Не лежи на једну рогожу са млађим од себе.

131. Не лежите по двоје на једну рогожу, осим у случају крајње потребе, па макар се радило и о твоме оцу или брату. Па и тада са великим страхом.

132. У манастирским гостионицама не седи дуго.

II Устројство унутрашњег живота

а) Исходно начело живота - ревност

133. Буди ревностан у стицању врлина, да се иначе не би навикао на немарност.

134. Чувај се да не охладниш у љубави према Богу.

135. Не одступај од добрих дела која си започео.

136. Не свраћај са пута свог усамљеништва.

137. Не остављај напоре које носиш ради врлине да не би постао лењив и немаран и да не би погрешно у последњи час, него љуби Господа до самог краја, те ћеш стећи милост.

138. Као што рушевине ван града служе свима за [бацање] смрдљиве нечистоте, тако и душа онога који лењиво и млитаво проходи усамљенички живот бива сметлиште свих страсти и греховне нечистоте.

б) Правило живота - воља Божија у заповестима

139. Ако си се доиста предао Богу, извршуј све Његове заповести и све што ти се наређује врши марљиво, ништа не изостављајући. Јер, ако нешто будеш пропуштао, неће ти се опростити пређашњи греси твоји. Ако се, пак, тврдо решиш да све извршујеш (до полагања живота) буди уверен да су сви пређашњи греси твоји већ опрштени.

140. Твоје мисли треба непрестано да се баве заповестима Господњим, око чијег извршавања треба свим силама да се постараш. Ни једну не треба да остављаш да ти се душа не би претворила у сметлиште свих нечистота.

141. Ако си почео неки посао па видиш да није по вољи Божијој, одмах га напусти.

в) Циљ - слава Божија

142. Непрекидно се старај да се (преко тебе) прославља Отац твој који је на небесима (Мт.5,16).

г) Подсетници - подстицаји и подстрекачи ревности

аа) О завету и првобитном жару

143. Не одступај од Бога ради трулежних ствари, него се сећај шта си обећао када је у теби пламтео жар стремљења ка богоугађању.

144. Старај се да не заборављаш значење своје одеће коју си обукао спочетка. Сети се суза свог покајања које си тада пролио и брзо одскочи од (лоших) помисли које те тајно поткрадају, како њима не би био увучен и у сама дела.

145. Непрестано и искрено се кај и ни на минуту се немој предати немарности и лењости.

бб) О примерним ревнитељима

146. Не угледај се на оне који су слабији од тебе, већ на оне који су бољи од тебе.

147. Нека ти буду образац и пример они који љубе Бога од свега срца свог и стално чине добра дела. Немој се стидети да их питаш за животни савет будући да су савршени у врлинама.

148. Уклањај се од светских људи, који светски мисле и говоре само о земаљских стварима.

вв) О обећаним добрима

149. Уколико испуњаваш све (заповеђено), добићеш наслеђе које око није видело, о коме ухо није чуло и на које срце људско није помишљало (1.Кор.2,9).

150. Употреби светлост познања да се удостојиш рода праведних, док још има времена.

гг) О смрти и Суду

151. Сети се да је младост твоја прошла (да су се снаге истрошиле), а да су немоћи порасле и да је већ близу време твог исхода, када ћеш имати да даш одговор за сва своја дела. Знај да тамо ни брат неће моћи брата да откупи, ни отац да избави сина.

152. Свагда се сећај изласка из тела и не испуштај мисао о вечној осуди. Уколико будеш тако поступао, нећеш никада сагрешити.

153. Мисли у самом себи и говори: "Може бити да ће ми овај дан бити последњи у овом свету", и никада нећеш сагрешити пред Богом.

154. За сваки дан претпостављај да ти је последњи у овом свету, па ћеш се сачувати од грехова.

155. Своју келију претвори у тамницу, помишљајући да је за тебе већ све завршено и да ће већ ударити час твог одређења од овог света.

156. Пази на себе да не би био одбачен у будућем веку. Тешко небрижљивима, јер им се крај приближава, а они немају наде на спасење, нити им има ко помоћи.

д) Узрочници успеха - благодатна помоћ Божија и лично усрђе и подвиг

аа) Помоћ свише привучена молитвом

157. Нека би нам Господ наш Исус Христос помогао да чинимо све што му је угодно.

158. Пре свега изливај непрестану молитву и свагда благодари Богу за све што се с тобом догађа.

159. Труди се да изливаш непрестане молитве са сузама како би се Бог сажалио над тобом и са тебе свукао старог човека.

160. Немој престати да проливаш (молитвене) сузе и Бог ће се сажалити на тебе, олакшавши ти невоље (због којих је тужна душа твоја).

161. Јеси ли рад да угодиш Богу, предај се Господу Исусу Христу и Он ће те избавити и заштити.

бб) Лични подвизи и усрдност уопште

162. Потруди се да проходиш подвиге које ти предлажем: труд, сиромаштво, странствовање, лишеност (нестицање) и ћутање. Они ће те учинити смиреним, а оно ће ти донети опроштај грехова. Смирење се састоји у томе да човек себе сматра великим грешником и да мисли да ништа добро не чини пред Богом, да воли ћутање и да се не рачуна ни у шта, да није упоран ни пред ким и да не настоји на својим речима, да одлаже своју вољу, да лице спушта доле, да смрт има пред очима, да се чува лажи, да не изговара празне речи, да не приговара старешини, да трпељиво сноси увреде и да себе принуђава на благодушно подношење свих тешкоћа и непријатности у животу. Постарај се, брате, да испуниш ова правила да твој живот не би био бесплодан.

163. Одбацимо све што пружа покој нашем телу. Овај живот не прецењујмо да бисмо живели у Богу који ће нас у дан Суда питати да ли смо гладовали ради Њега, да ли смо жеђали и трпели наготу, да ли смо се скрушавали, стењали из дубине срца и испитивали сами себе о томе да ли смо достојни Бога. И тако,

прионимо скрушености и туговању због грехова како бисмо обрели Бога. Презримо тело да бисмо спасли душе своје.

164. Изабери труд и он ће те заједно са постом, молитвом и бдењем избавити од сваке скверни. Телесни труд, наиме, доноси чистоту срца, а она чини да душа приноси плод.

165. Заволи милосрђе, обуци се у веру, не попуштај срцу да мисли зло, већ га нагони да за зло враћа добром, те тражи благост и ревнуј за сва дивна дела.

ђ) Настројење душе које доноси успех

аа) Пребивање у Богу са страхом, бодром пажњом и удаљавањем од греха и света

166. Нека твоја душа буде са Господом у свако време, а тело твоје на земљи нека буде као статуа и кумир [тј. безживотно].

167. Стој увек пред лицем Господњим са исправношћу.

168. Нека је страх Божији вазда пред нашим очима, као [уосталом] и сећање на смрт и одвраћање од света и свега светскога.

169. Умири сваки дан да би живео. Јер, ко се боји Бога живеће у векове.

170. Буди бодар непрестано, да не би упао у лењост и немар.

171. Све светско замрзи и одвој од себе. У противном, оно ће тебе удаљити од Бога.

172. Омрзи све што је штетно за твоју душу.

бб) Трпљење

173. Ма шта предузимао - буди трпељив, па ће ти Бог помоћи у свим делима твојим, у свему што се деси са тобом.

174. Пази да не будеш малодушан.

175. Буди благодушан у свему што чиниш по вољи Божијој.

176. Не тугуј због рђавих помисли које те нападају у келији, јер Господ неће заборавити никакав труд (предузет Њега ради). То ће ти послужити на напредак и благодат Божија ће ти помоћи.

177. Храброст није ништа друго до непоколебљивост у истини и противљење непријатељима. Уколико не устукнеш, они ће одступити и више се неће показати.

вв) Скрушеност и плач

178. И дању и ноћу тугуј због грехова својих.

179. Запали свој светилник уљем суза.

180. Непрестано плачи због грехова својих, као да имаш мртваца у својој келији.

181. Нека ти лице вазда буде тужно, да би се у тебе уселио страх Божији.

182. Не сматрај себе нечим [значајним], него се предавај плачу због својих грехова.

гг) Смирење

183. Заволи смирење и оно ће покрити све грехе твоје.

184. Буди смирен у све дане живота свога и пружај се ка свему прекрасном.

185. Онога који је слабији од тебе у добрим делима, сматрај себи равним, а онога који је раван теби, сматрај савршенијим.

186. Не завиди ономе који напредује, већ све људе сматрај бољим од себе, како би са тобом био сам Бог.

187. Не дружи се с гордима, већ са смиренима.

188. Буди смирен у свему: у држању, у одевању, у седењу, у стојању, у ходу, на постељи, у келији и у читавој њеној опремљености.

189. Не радуј се и не наслађуј се ако те почну хвалити за твоја добра дела. Скривај своја добра дела што више можеш. Немој себи дозволити да их коме износиш и уопште, потруди се да те људи не хвале.

190. Бој се да се не прочујеш због неког дела свог.

191. Ако би те ко невина укорео за какав грех, смири се и добићеш венац.

192. Навикни језик твој да говори: "Опрости ми", па ће се у тебе уселити смирење.

193. Навикни језик свој да у свим случајевима, у свако време и свакоме брату говори: "Опрости ми". Ако будеш увек говорио: "Опрости ми", убрзо ћеш достићи смирење.

194. Буди спреман да при свакој речи (увреде) коју чујеш кажеш: "Опрости ми", зато што такво смирење руши све замке ђавоље.

195. Знај да смирење није ништа друго него све људе сматрати бољим од себе. Чврсто у уму свом држи [мисао] да си крив за многе грехе. Глава нека ти је спуштена, а језик нека ти је спреман да увредиоцу каже: "Опрости ми, господару мој". Нека стални предмет твог размишљања буде смрт.

196. Заволи труд, свима буди покоран, уста нек су ти закључана - па ћеш постићи смирење. Смирење ће, пак, привући опроштај свих твојих грехова.

197. Пре свега себе не сматрај нечим [важним]. То ће у теби породити смирење. Смирење ће породити науку (искуство и здравомислије), а наука - веру. Вера ће родити наду, нада - љубав, а љубав ће родити повињавање. Повињавање ће родити непромењиву постојаност (чврстину у добру).

е) Подвиг борбе са грехом

аа) Пре свега са помислима

198. Далеко одгони од себе рђаве помисли, предавајући се Богу, па ће те Он покрити десницом Својом.

199. Не иди за сваком помисли својом.

200. Не испуњавај своје помисли и прохтеве.

201. Пази да се твој ум не бави сећањем на раније грехове. Иначе, може се десити да се они у теби обнове.

202. Не обнављај у уму своме пређашње грехе своје да се не би повратили у тебе. Буди уверен да су ти они опроштени у време твог предавања Богу и покајања, и уопште не сумњај у то.

203. Престани да се сећаш и да говориш о задовољствима и уживањима којима си се предавао у време своје немарности. Чак, немој говорити: "Ја сам то чинио", или: "То сам нарушавао", јер те то може саплести.

204. Немој се сећати страсти којима си се предавао у свету да се похота [коју оне изазивају] не би опет појавила и саблазнила те.

бб) Са разним порочним жељама

205. Апостол Јован све похоте људске сажима у три ствари: све што је у свету: похота телесна, и похота очију, и надменост живљења (1.Јн.2,16). Телесна похота јесте пуњење стомака мноштвом разних јела, после чега се јавља блудна нечистота. Похота очију се односи на вештаствена добра. Око [човека] који их стекне постаје надмено и у његово срце се увлаче нечисти ликови. Надменост живљења јесте љубав ка светској шумној слави (високо мишљење о себи, самохвалисање, и жеђ за похвалама од других), која се у нашем уму устоличује услед сујетних и пролазних спољашњих достојанстава.

206. Чувај се грамзивости и непослушања, а нарочито преједања, да се не би завезао у замке својих похота. Оне, наиме, из срца изгоне страх Божији и уклањају стид са лица, а свог љубитеља предају ниским и срамним делима која отуђују од Бога.

207. Свуци са себе гневљивост и обуци се у кротост. Одбаци од себе развратно око и узми просто (дечије, чисто) око.

208. Буди далеко од гњева и чувај се од похоте, као уосталом и од свих греховних жеља.

вв) Посебно - са сластољубљем

209. Сластољубиви човек (који само пријатности тражи) није погодан ни за какво дело.

210. Немој бити сластољубив, зато што Бог не слуша сластољубиве.

211. Замрзи тело и његове утехе зато што су пуне зла.

212. Тело своје исцрпи тако да постане слично телу које лежи на болесничком одру.

гг) Са гневом и његовим породом

213. Ако те нападне гнев, одмах га гони даље од себе, па ћеш се радовати кроз цео живот свој.

214. Ни на кога се немој срдити и свима опраштај.

215. Ако те неко неправедно прекори, немој се распаљивати.

216. Буди мудар и уста оних који рђаво о теби говоре затварај ћутањем.

217. Немој се чудити ако неко о теби рђаво говори зато што је то једно од лукавстава наших највећих непријатеља, којим они покушавају да човека омету у познању истине.

218. Немој бити брз на гнев и не памти зло онога који те је подстакао на гнев.

219. Доживевши увреду, немој породити непријатељство према ономе ко ти је нанео, већ реци: "Ја сам достојан да ме сва братија презиру".

220. Не ропћи и никога не вређај.

221. Не враћај зло за зло, ни увреду за увреду, будући да те Господ смирава, видећи да се ти сам не смираваш.

222. Нека се моле и млађи и старији да не буде попуштено да падну под тиранију гнева.

223. Онај који окреће други образ ономе који га удари по једноме, већ је обрадован у увреди. Господ Исус Христос га никада неће напустити јер је благ и помаже душама које трпе ради Њега и које га ишту. Он им даје силу и крепост све док се не утврде у покоју (од страсти). И тако, радуј се кад на тебе наилазе невоље и смућења, јер после њих долазе слатки плодови.

224. Немој се бојати увреда од људи.

дд) Са осталим порочним покретима срца који подривају успех - са осуђивањем

225. Немој презирати брата који је сагрешио, немој га се гнушати нити га осуђивати, јер ћеш иначе сам пасти у руке непријатеља својих.

226. Никоме не чини зло нити кога осуђуј.

227. Не окрећи своје уво да (о другоме) чујеш зло, него буди снисходљиво жалостив према људима и бићеш жив.

228. Никога не осуђуј, јер се у томе састоји пад.

229. Не прекоревај брата свога, чак и ако видиш да нарушава све заповести, јер ћеш иначе и сам пасти у руке својих непријатеља.

230. Никога од смртних не осуђуј, да се Бог не би узгнушао твојих молитава.

231. Никоме и ни за шта не износи на очи било какве недостатке.

232. Никога не прекоревај због његових немоћи.

ђђ) Са сујетом и уображеношћу

233. Не објављуј када дајеш милостињу.

234. Не хвали се ако се предајеш духовним подвизима.

235. Никоме унапред не говори о добром делу које намераваш да учиниш, већ га изврши [ћутећи].

236. Учинивши неко врлинско дело, немој се надимати и не говори у себи: "Ја сам то и то учинио". Јер, ако овако будеш чинио, нећеш бити мудар.

237. Не буди славољубив и у срцу свом не задржавај самохвалисање [које] говори: "Ја сам то и то учинио. У томе и томе сам напредовао". Такве мисли дишу сујетом. Ко је њима испуњен, постао је обиталиште нечистих духова.

ее) Са човекоугађањем и лицемерством

238. Не остављај вољу Божију ради испуњења воље људске.

239. Не нарушавај заповести из уважења према људском пријатељству.

240. Не буди лицемер, дволичан, а још мање лажљивац.

241. Старај се да будеш праведан не само пред људима, већ и сам у себи буди мудар, кротак, благодушан, трпељив, ревностан и човекољубив.

жж) Са гордошћу

242. Не узноси се својим делима, ма каква била.

243. Немој се узносити у гордости и не хвали се.

244. Гордост далеко одгони од себе. Сматрај да су твоји ближњи и сви људи бољи од тебе.

245. Нема већег безбожништва, него другога жалостити и уздизати се над другима.

246. Не сматрај себе мудрим, иначе ће твоја душа постати гордељива и ти ћеш пасти у руке непријатеља својих.

247. Не сматрај себе свезналицом и мудрим (тј. не говори: "Знам и сам. Умем сам да радим"), иначе ће пропасти труд твој и твој брод ће узалуд пловити.

Закључак

248. Ко се не буде држао свега што је прописано, побудиће Бога на гнев. Ја, Антоније, истину ти говорим. Према томе, саслушај ове моје речи, сакриј их у срце и знај да те са тим заповестима предајем Творцу. Ако их сачуваш, ликоваш са анђелима, а све зле духове ћеш ранити тугом. Извршуј ове заповести па ће Бог бити с тобом, а анђели ће те пратити. Душа ће ти се испунити мирисом светих и светлошћу блажених засијаће лице твоје. Постаћеш светилиште Богу, као и сви свети и најзад ћеш срести Господа са весељем и радошћу. Чућеш онај глас који говори: Слуго добри и верни, у маломе си био веран, над многим ћу те поставити; уђи у радост господара свога (Мт.25,21).

249. Не одступај ни од једног од ових упутстава и Господ наш Исус Христос ће те упокојити и у миру довршити дело коме си приступио. Наши савршени оци и они који их подражавају, постали су савршени испуњавајући их.

250. Уколико реченоме хоћеш да додаш неко од добрих дела - додај, а Господу нашем Исусу Христу непрестано узноси благодарност.

251. Сваке ноћи обливај сузама свој кревет и натапај постељу своју, смиравајући се пред Христом Господом како би Он изгладио грехе твоје и обновио те, како би ти дао помоћ за вршење добрих дела и наслеђе Свог вечног Царства. Њему нека је хвала, част, слава и поклоњење са Свеблагим Оцем и Светим Духом, сада и увек и у векове векова. Амин.

НАПОМЕНЕ:

Тј. до три поподне, по нашем рачунању времена, - Прим. прев.

Тј. чак и ако ти дођу гости немој остављати пост на води до деветог часа,- Прим. првв.

Наговештава се да треба живети у складу са значењем одеће, тј. умртвљавати се за овај свет.

ДОБРОТОЉУБЉЕ
СВЕТИ АНТОНИЈЕ ВЕЛИКИ

IV

ИЗРЕКЕ СВЕТОГ АНТОНИЈА И КАЗИВАЊА О ЊЕМУ

1. О одрицању од света

1. Ко хоће да успешно проходи подвиг монаштва, треба у потпуности да рашчисти са светом, да сва његова добра остави, да на самом делу изађе из њега и да сваку пристрасност према стварима одсече. Ту истину је упечатљиво саопштио Свети Антоније једном брату који се одрекао света. Он је сиромасима раздао све што је имао, изузев неке ситнице коју је задржао за случај невоље. Свети Антоније је познао шта је [учинио] старац који је дошао код њега, те му је рекао: "Ако хоћеш да будеш монах, пођи до тог села, купи меса, исеци га на мале комаде и, скинувши одело, обеси га о груди и руке. Онда дођи овамо". Брат је учинио како му је наредио старац. И одмах га наподоше пси, птице и стршљени и ранама покрише његово тело. По повратку, старац га је питао да ли је учинио што му је било наложено. Он је, жалећи се, показао своје ране. Тада му је Свети Антоније рекао: "Тако бива са онима који, остављајући свет, задржавају макар и најмањи део имања: демони их покривају ранама и они, израњављени, падају у борби".

2. Истог предмета се дотиче и следеће казивање, које је сачувао Касијан (Разговори, 24,11). Један брат, који је сматрао да нема никакве користи од напуштања света, дође код Светог Антонија. И поче он говорити: "Више вреди онај ко се подвизава у граду или селу и који испуњава све што је потребно за духовно савршенство". Свети Антоније га је питао: "Где и како ти живиш?" Он је одговорио: "Живим у дому родитеља, који ми све набављају. То ме избавља од свих брига и старања, те се непрестано бавим једино читањем и молитвом, не расејавајући дух ничим споредним". Свети Антоније га је опет запитао: "Кажи ми, сине мој, да ли се ти жалостиш у њиховим жалостима и радујеш у њиховим радостима". Он је признао да осећа и једно и друго. Тада му је старац рекао: "Знај да ћеш и у будућем веку имати удео са онима са којима си у овом животу делио радост и жалост. За тебе је пут који си изабрао штетан не само због тога што се услед готово свакодневне промене животних случајности твој ум погружава у непрестане помисли о земаљском, већ и стога што те лишава плода који би стекао да се својим рукама трудиш око прехрањивања, по примеру апостола Павла који је и усред труда проповеди Јевађеља својим рукама себи и онима са њим обезбеђивао потребно, као што говори Ефесцима: Сами знате да потребама мојим и оних који су са мном били послужиле ове руке моје (Дап.20,24). Он је то чинио на наше назидање, да би нам дао пример, као што је писао Солуњанима: Јер нисмо живели неуредно међу вама, нити смо забадава јели хлеб у некога, но с трудом и муком, радећи дан и ноћ, да не бисмо били на терету некоме од вас. Не као да немамо власти, него да себе дамо вама за пример, да бисте се угледали на нас (2.Сол.3,8-9). Ето због чега и ми, премда имамо могућност да се користимо помоћу од сродника, претпостављамо да се издржавамо у зноју свога лица. Да је та помоћ кориснија, ми

бисмо је радо прихватили. Осим тога знај да једеш хлеб бедних и немоћних уколико си здрав, а живиш на рачун других.

2. Општи одговори на питање: "Шта чинити?"

Онај ко напушта свет ступа у савршено нову област живота која, премда и није сасвим непозната, ипак на многим својим странама изазива питање: "Шта да се ради? Како треба живети?" Светом Антонију су се често обраћали са тим питањем. Ево његових одговора:

3. Ава Памво га је питао о томе и он је одговорио: "Не уздај се у своју праведност, истински се кај због ранијих грехова, обуздавај језик, срце и стомак".

4. Ево шта је после тог питања рекао ави Пимену: "Дело славније од свих осталих које може један човек да изврши јесте - исповедање својих грехова пред Богом и својим старцима, осуђивање самога себе, и готовост за нападе свакојаким искушења до последњег издисаја".

5. Неко други је питао: "Шта да радим да бих угодио Богу?" Свети Антоније му је одговорио: "Куда год идеш, увек имај Бога пред очима; ма шта да радиш, имај потврду у Светом Писму; и не напуштај брзо место на коме живиш. Сачувај ове три заповести и спашћеш се".

6. Још једном ученику он је саветовао: "Гнушај се свог стомака и захтева овога века, зле похоте и људске части, како не би био у овоме свету, па ћеш обрести покој".

7. Ево шта је, по писању Светог Атанасија, ава Антоније говорио братији који су му долазили: "Увек имајте страх пред својим очима. Сећајте се Онога који умртвљује и оживљава (1.Цар.2,6). Возненавидите свет и све што је у њему. Омрзите сваки телесни покој, одреците се овог живота да бисте живели Богу, сећајте се онога што сте обећали Богу, јер ће Он то од вас тражити на дан Суда. Гладујте, жеђујте, наготујте, бдите, плачите, ридајте, уздишите у срцима својим, испитујте да ли сте достојни Бога, презирите тело да бисте спасли душе своје".

8. Слично опширно указање на оно што треба да чини монах наводи Свети Касијан. "Од давнина, - говори он, - кружи дивна поука блаженог Антонија да монах, тежећи ка већем савршенству, није дужан да се ограничи на подражавање само једног од напредних отаца, зато што ни у коме не могу да се нађу све врсте врлина у савршенству. Напротив, један је обдарен знањем, други је јак у здравом расуђивању, трећи је непоколебив у трпљењу; један се одликује смирењем, други уздржањем, трећи опет благодаћу простоте срца; један превазилази остале великодушношћу, а други милосрђем, неки бдењем, неки опет ћутањем или трудољубљем. Због тога је монах, који жели да састави духовно саће, дужан да, слично мудрој пчели, сваку врлину позајми од онога који је највише овладао њоме. Он треба да је слаже у суд срца својега, не обраћајући пажњу шта коме недостаје, већ се старајући да усвоји њихове врлине".

3. Сила која подстиче на подвиг и подржава га

Ако се наброји све наведено, указаће се довољно широко поприште за подвиге. Поставља се питање која је то сила која подвижника покреће и подржава у трудовима. Та сила је ревност за спасење, за славу имена Божијег, која је спремна на све. Има ли монах ову силу - присутни су и подвизи; нема ли је - све је стало.

9. Стога је он једном брату, који није имао ревности и који га је молио да се за њега помоли Богу, одговорио: "Ни ја, ни Бог, нећемо се сажалити на тебе, уколико се ти сам не постараш о себи, и уколико се не будеш молио Богу".

10. Из тог разлога он је саветовао да [монах] стално пребива у сећању на Бога и трезвоумљу, хвалећи као велику врлину неослабно и трајно доживотно служење Господу, те стајање на стражи против сваког искушења до последњег издисаја.

11. Стога је он [монахе] саветовао да себи не уступају ни у чему, него да са трпљењем чувају увек исти дух ревности: "Монах који се неколико дана подвизава а затим угађа себи, па се опет подвизава и опет је немаран - као и да ништа не ради. Он никада не достиже савршенство живота услед недостатка постојаности ревности и трпљења".

12. О ономе који иште уступке, он је говорио да не схвата свој позив и свој циљ. Неуспех код монаха он је објашњавао недостатком усрђа за подвиг. "Ми не постижемо успех,- говорио је он, - због тога што не познајемо свој позив, што не схватамо шта захтева дело кога смо се прихватили, и што хоћемо без напора да стекнемо врлине. Стога, чим сретнемо искушење на своме месту, прелазимо на друго, мислећи да негде има места без ђавола. Међутим, онај ко је познао шта је борба, не даје себи одушка, већ се стално бори уз Божију помоћ".

13. Знаменита је реч о овој теми Светог Антонија упућена онима који једно неће, а друго не могу. Дошли су једном нека братија Светом Антонију и рекли му: "Дај нам поуку како да се спасемо". Старац им је одговорио: "Слушали сте Писмо? То вам је довољно". Међутим, они су рекли: "Ми бисмо и од тебе, оче, хтели нешто да чујемо". Тада им је старац рекао: "У Јеванђељу је речено: Ако те ко удари по десном образу твом, окрени му и други (Мт.5,39)". Они му одговорише: "Ми то не можемо да извршимо". Старац је рекао: "Ако не можете да окренете други образ, барем поднесите ударац у један". "Ни то не можемо", одговорили су они. "Ако ни то не можете, - рекао је старац, - у крајњој мери, немојте враћати ударац за ударац". Братија су рекли: "Ни то не можемо". Тада је Свети Антоније рекао свом ученику: "Припреми им мало варива. Они су болесни. Ако ви једно не можете, а друго нећете, шта ћу вам ја?" Потребна је молитва (или њихова или других) да се у њима пробуди дух ревности, тј. наравствена енергија.

4. Руководиоци ревности

Ревност сама по себи понекад бива слепа, тако да може да поприми смер који није сагасан са циљем започетог живота. Због тога треба да буде ограђена руководиоцима. Ко су ти руководиоци? Свети Антоније указује на два: властито расуђивање и савет искусних.

а) Сопствено расуђивање

14. Сакупили су се једанпут оци око Светог Антонија, да би испитали која је врлина најсавршенија, тј. која може да сачува монаха од свих ђаволских замки. Сваки је од њих рекао шта му је изгледало најбоље. Једни су хвалили пост и бдење, пошто они усредсређују помисли, доприносе лакоћи духа, и олакшавају човеково приближавање Богу. Други су више ценили сиромаштво и презирање земаљских ствари, зато што њима дух постаје спокојнији, чистији и слободнији од светских брига, услед чега приближавање Богу постаје лакше. Неки су опет хтели дати првенство милосрђу, зато што ће Господ милосрднима рећи: Ходите благословени Оца мога, примите Царство које вам је припремљено од постања света (Мт.25,34). Било је још и других предлога. А Свети Антоније је рекао: "Све врлине које сте споменули веома су спасоносне и врло потребне онима који траже Бога и који горе жељом да му се приближе. Међутим, видели смо да су многи изнуравали своје тело прекомерним постом, бдењем, самањем у пустињи, да су усрдно ревновали у напорима, волели сиромаштво, презирали светске удобности до те мере да нису остављали за себе ни онолико колико је потребно за један дан, већ све раздавали беднима. Па ипак се дешавало да су после свега тога скренули ка злу и падали, те се лишавали плода свих врлина, поставши достојни осуде. Узрок томе није ништа друго до одсуство врлине расуђивања и благоразумности. Они нису могли да се користе њеном помоћу. Јер, баш је то врлина која учи и побуђује човека да иде правим путем, и да не скреће у беспућа. Уколико идемо царским путем, никада нас неће привући наши клеветници, ни са десне стране - на прекомерно уздржање, ни са леве - на немар, безбрижност и лењост. Расуђивање је око душе и њен светилник, као што су очи светилник телу: ако око буде светло, онда ће све наше тело (дела) бити светло; а ако буде тамно, и све тело наше биће тамно, као што је рекао Господ у светом Јеванђељу (Мт.6,22-23). Помоћу расуђивања човек схвата своје жеље, речи и дела, и одустаје од оних који га удаљују од Бога. Расуђивањем он растура и уништава све замке које је ђаво спремио против њега, јасно разликујући шта је добро, а шта зло".

15. На исти предмет односи се и следећа изрека: Узевши комад гвожђа ковач унапред гледа шта може од њега да начини - косу, мач или секиру. Тако и ми треба да расуђујемо каквој врлини да приступимо да се не бисмо узалуд трудили.

б) Савет искусних

16. У том смислу говори Свети Антоније: "Знам монахе који су после многих напора пали и подвргли се безумљу зато што су се понадали на своја дела и презрели заповест Онога који је рекао: Питај оца свог и он ће ти саопштити (Пон.Зак.32,7)".

17. И још: "Свето Писмо говори: Који немају вођства, падају као лишће (Прич.11,14) и заповеда да се ништа не ради без саветовања. Оно не дозвољава чак ни да се духовно пиће које весели срце човека пије без савета, говорећи: Без савета немој ништа чинити (Сир.32,21). И чак: Са саветом пиј вино. Човек који без саветовања обавља своје дело личи на неограђени град у који улази ко год хоће и разноси његове ризнице".

18. Питати друге - Свети Антоније је сматрао толико спасоносним делом да се чак и као учитељ свих [често] сам обраћао своме, додуше напредном, ученику са питањем. И како би ученик рекао, тако би светитељ и поступио. Јер, прича се да је

ава Антоније добио писмени позив од цара Констанција да дође у Цариград. Тада се он обратио Павлу Препростом са питањем: "Треба ли да идем?" Овај је одговорио: "Ако одеш, бићеш Антоније, а ако не одеш, бићеш ава Антоније". Због таквог неодобравања путовања, он је спокојно остао на свом месту.

19. Тако је он и свима другима саветовао да чине, говорећи: "Уколико је могуће, монах је дужан да старце пита о сваком кораку који чини у својој келији и о свакој капљи воде коју испија. Ја познајем неколицину монаха који су пали стога што су мислили да самостално угоде Богу".

20. На тај начин, Свети Антоније није одобравао поверење у властито расуђивање. Није ли он због тога похвалио аву Јосифа који је на једно питање из Писма одговорио: "Не знам", чиме је осим смирења изразио и неповерење у свој ум? То је било овако:

Код Светог Антонија су дошли старци са којима је био и ава Јосиф. Желећи да их испита, старац им је предложио изреку из Писма и започевши од млађих стао да се распитује за њено значење. Свако је говорио по својим силама, али је старац одговарао:

"Не, ниси схватио". После свих, он је рекао ави Јосифу: "Шта ти кажеш о тој изреци?" "Не знам", одговорио је Јосиф. [Тада] је ава Антоније рекао: "Ава Јосиф је нашао пут рекавши: "Не знам"".

21. Уосталом, он није саветовао ни да се према другима има неограничено поверење. Најпре је потребно уверити се у правоверност и искуство старца, а затим већ са поверењем примати његову реч и без речи примати његове савете. Знак по коме се то може познати јесте сагласност његових речи са Речју Божијом. Треба пазити, говори он, на оно што се наређује. Оно што ти неко каже у сагласности са заповестима Господа нашег, прими са послушношћу, како би се и на нама испунила реч апостола: Покоравајући се један другоме у страху Божијем (Еф.5,21). Напротив, саветодавцу који те упућује на нешто противно Божијим заповестима, кажи: Је ли право пред Богом да слушамо еас више него Бога (Дап.4,19). Богу се треба покоравати више него људима (Дап.5,29). Сећајмо се и речи Господње: И овце иду за њим јер познају глас његов. А за туђином неће поћи, него ће побећи од њега, јер не познају глас туђинаца (Јн.10,4-5). На исти начин и блажени Павле убеђује, говорећи: Али ако вам и ми или анђеос са неба проповеда јеванђеље друкчије него што вам проповедасмо, анатема да буде?(Гал.1,3).

Повод за такво ограничење су вероватно дали аријанци који су друге привлачили под видом побожности, а затим их нападали отровом свог лажног учења. Други повод је могао бити тај што су неки узимали на себе да руководе друге без личног искуства. Поводом таквом случаја он је имао обичај да говори: "Древни оци су одлазили у пустињу и својим великим трудом су лечили своју душу. Тиме су научили како да лече и душе других. Стога су, вративши се отуда, постајали спасоносни лекари другима. Ако неко од нас и оде у пустињу, он и пре него што оздрави узима на себе бригу о другима. Због тога нам се враћа пређашња слабост и потоње нам бива горе од првобитног. Због тога се на нас односи реч: Лекару, излечи се сам (Лк.4,23).

5. Чиме подгревати ревност?

У човеку се ништа не одржава на једној мери, него час јача, час слаби. И ревност час гори, час хладни. У последњем случају она треба да се загрева, да се не би сасвим угасила. Чиме и како? Прво, сећањем на смрт. Свети Антоније је много пута покушавао да у уму и срцу свих уреже [мисао] да је дан који живимо, наш последњи дан.

22. Друго, враћањем на мисао о томе шта ће бити после смрти. Да би у душу својих ученика урезао ту мисао, он им је причао о ономе што му је самом било откривено, како приповеда Атанасије Велики у његовом животопису.

Једанпут, пред обед, око деветог часа [тј. три сата по подне], уставши на молитву Свети Антоније осети у себи да се узноси умом, и што је најчудније, виде самога себе као изван тела, и као да га неко узводи по ваздуху. У ваздуху су стојала некаква мрачна и страшна лица покушавајући да му спрече усходни пут. Антонијеве путовође су им се противиле, али су они су прилазили као са правом, тражећи одговор и испитујући да ли Антоније у било чему подлеже њиховој власти. Било је неопходно попустити, и они су се спремали да изведу рачун. Њиховој намери да испитају [дела] Антонија све од [његовог] рођења су се успротивили његови пратиоци, говорећи: "Шта је било од рођења, изгладио је Господ кад је Антоније дао монашки завет. Испитујте од дана кад се замонашио и заветовао Богу". Међутим, под тим условом тужитељи га нису могли ни у чему изобличити. Стога су одступили и пут за Антонијево усхођење је постао слободан и без препрека. После тога, Свети Антоније осети да се опет враћа у своје тело, и да је опет постао ранији Антоније. Међутим, тада он већ заборави на јело и остатак дана и целу ноћ проведе у молитви и уздисању, чудећи се са коликим непријатељима нам предстоји борба и са каквим напором човеку [предстоји] да прође по ваздуху. Тада се сетио речи апостола Павла о кнезу који влада у ваздуху (Еф.2,2). Јер, ђаво има власт да ступи у борбу са пролазницима по ваздуху, старајући се да им препречи пут? Зато нас и саветује апостол: Узмите све оружје Божије, да бисте се могли одупрети у зли дан (Еф.6,13), да би се посрамио ђаво немајући ништа лоше рећи за нас (Тит.2,8).

23. Тако саопштава Свети Атанасије. И премда није примећено да је Свети Антоније негде причао о томе, нема разлога за сумњу, будући да је знање о виђеном било потребније другима него њему. О другом виђењу које се тиче истог предмета он је и другима саопштавао. Свети Атанасије пише: Једанпут Свети Антоније поведе разговор са братијом који су га посетили о стању душе после смрти, и о њеном будућем боравишту. Идуће ноћи позва га неко одозго, говорећи: "Устани, изађи и разгледај". Антоније изиђе (јер је знао ко му је наредио), уздиже поглед и угледа једног цина, грдног и страшног, који је главом додиривао облаке. Са земље су узлетала нека крилата [бића]. Једнима је цин преграђивао пут, а друга су пролетала кроз њега, и прошавши га, мирно се узносила навише. Цин је на њих шкргуао зубима, а због првих се радовао. Невидљиви глас је приметио: "Антоније, схвати виђено". Тада му се отвори ум и он разумеде да се ради о одласку душе са земље. Страшни цин је наш исконски непријатељ, који зауставља лењивце и оне који су се покоравали његовим наговорима. Ревносне, пак, и њему непокорне он не може да задржи: они одлазе изнад њега. То виђење је Свети Антоније схватио као опомену те је почео да прилаже још веће старање за подвиге противљења свему

непријатељском. Са тим циљем, тј. ради побуђивања веће ревности за чисти живот, он је о том виђењу причао другима.

Ава Кроније говори да је једном Свети Антоније причао о том виђењу пред великим збориштем. Уз то, он је напоменуо да се Свети Антоније пре виђења читаву годину молио да му се открије шта бива после смрти са душама праведних и грешних. [Он је додао] да су руке цина биле раширене по небу и да се под њим налазило језеро величине мора у које су упадале птице које је он ударао руком. У Латинском отачнику у наведеној причи се додаје мисао да је цин ударао птице и да су оне падале у језеро једино онда када су се саме задржавале у ваздуху испод његових руку, немајући снаге да се подигну навише. На оне, пак, које су имале снаге да се подигну изнад његових руку и главе, он је само шкргутао зубима, гледајући их како се уздижу ка небу и како их примају анђели.

24. Каквим узбудљивим страхом су се испуњавале душе слушајући о томе! Али, ево и утешног виђења које побуђује на ревност надом на светло стање. То је виђење о Светом Амону, не толико ученику, колико пријатељу и сабеседнику Светог Антонија. Свети Атанасије пише да је Свети Антоније, седећи једном на гори, погледао на небо и видео да се неко по огњеном зраку узноси на небо, док одозго ка њему у сусрет силази збор радосних анђелских ликова. Дивећи се виђењу, он је почео да се моли Господу да му открије његово значење. И чу он глас: "То је душа Амона, нитријског монаха". Овај Амон је до старости проживео у строгом подвижништву. Био је он код Светог Антонија као и свети Антоније код њега. Растојање од Нитријских гора до горе светог Антонија износи 13 дана пута (650 врста). На питање братије који су се налазили код њега због чега се тако чуди, он је објаснио шта је видео и чуо о Амону. Када су после 30 дана дошли братија из Нитрије, запитали су их о Амону и сазнали да се упокојио оног дана и часа у који је старац видео како се његова душа узноси на небо.

25. И следеће виђење о коме је причао сам Свети Антоније такође има снагу да разгони лењост и побуђује на ревност. "Молио сам се Богу, - говорио је он, - да ми покаже у чему се састоји покров и заштита монаха! И видео сам монаха, окруженог огњеним светиљкама и мноштво анђела како га чувају као око у глави, ограђујући га својим мачевима. Тада сам уздахнуо и рекао: "Ето шта је све дато монаху! Па ипак га ђаво савлађује, и он пада!" И дође ми глас од милостивог Господа и ја чух: "Ђаво не може никога оборити. Након што сам ја примио људску природу и срушио његову власт, он више нема никакве силе. Међутим, човек пада сам од себе кад се преда лености и кад попусти својој похоти и страстима". Ја сам онда питао: "Даје ли се сваком монаху такав покров?" И мени би показано мноштво монаха ограђених таквом заштитом. Тада сам узвикнуо: "Блажен је род људски, а особито монашка војска, што има толико милосрдног и човекољубивог Господа! Ревнујмо за своје спасење, одгонимо сваку немарност, подносимо усрдно напоре, да бисмо се удостојили Царства небеског, благодаћу Господа нашег Исуса Христа"

26. Други пут је Свети Антоније својим ученицима открио да ће због смањења ревности ослабити монаштво и потамнети његова слава. Видећи многе монахе у пустињи украшене великим врлинама како ревнују за савршенство у светом отшелничком животу, неки од његових ученика га запиташе: "Оче, да ли ће дуго трајати тај жар ревности и та љубав ка самоћи, сиромаштву, смирењу, уздржању и свим осталим врлинама, којих се сада тако усрдно придржава мноштво монаха?"

Човек Божији са уздисањем и сузама одговори: "Доћи ће време, љубљена моја чеда, кад ће монаси оставити пустињу и потећи у велике градове, где ће, уместо пустињачких пећина и тесних келија, подизати горде палате, које ће се моћи поредити са царским дворовима; уместо сиромаштва порашће љубав према сабирању богатства; гордост ће заменити смирење; многи ће се гордити голим знањем без добрих дела која одговарају знању; љубав ће охладнети; место уздржања завладаће стомакоугађање; многи од њих ће се бринути о раскошним јелима, као и сами световњаци, од којих ће се разликовати само по оделу и капи; и поред тога што ће живети помешани са светом, они ће сами себе називати усамљеницима (монах значи усамљеник). Осим тога они ће се величати говорећи: Ја сам Павлов, а ја Аполов (1.Кор.1,12), као да се сва сила њиховог монаштва састоји у достојанству њихових претходника: они ће се величати својим оцима као Јудејци својим оцем Авраамом. Међутим, у то време ће бити и таквих који ће се показати много бољи и савршенији од нас. Јер, блаженији је онај који је могао згрешити, а није згрешио, и онај који је могао учинити зло, а није га учинио (Сир.31,11), него ли онај који је био вучен ка добру мноштвом ревнитеља. Због тога су Ноје, Авраам и Лот, који су проводили ревносан живот међу злим људима, са правом толико прослављени у Писму.

27. Таквим и другим напоменама, тј. о смрти и о томе шта ће бити после смрти, подгрева се страх Божији, који је трећи будилац ревности. На страх Божији је призивао Свети Антоније, као што смо већ видели, многосадржајном изреком: "Увек имајте страх пред својим очима. Сећајте се Онога који умртвљује и оживљава". У другој краткој изреци он страх Божији истиче као извориште готовости и способности за све врлине. "Страх Божији је, - говори он, - почетак свих врлина и почетак мудрости. Као што светлост разгони мрак и осветљује мрачни дом у који улази, тако и страх Божији, ушавши у срце човеково, прогони таму и подстиче на ревност за све врлине".

28. Стога је он на сваки начин предупредивао губитак овог страха. "Не излази, - говорио је он, - из келије, јер ћеш изгубити страх Божији. Јер, као што умире риба која се извуче из воде, тако замире страх Божији у срцу монаха који излази из келије и лута".

29. Међутим, сви ти подстицаји ревности делују принудно, вуку споља, премда се и образују унутра. Потребно је стећи унутрашње покретаче ревности како би она извирила из срца као извор воде. До тога срце доводе: 1) осећање сладости живота по Богу. Све док се у нама не образује то осећање, нема много наде на нашу ревност. На питање једног брата: "Бог у читавом Писму души обећава виша добра. Због чега она није постојана у њиховом тражењу, већ се приклања пролазном, трулежном и нечистом?", свети Антоније је одговорио: "Онај ко још није окусио сладост небеских добара, није се прилепио уз Бога свим срцем својим. Због тога се и враћа на трулежно. Све док не достигне такво савршенство, [човек] треба да служи Богу из послушности Његовој светој вољи, како би са пророком могао рећи: Бејах као стока пре тобом (Пс.72,23), тј. служих Ти као теглећа животиња".

30. Стога је 2) љубав према Богу још силнији подстицај на ревност. Свети Антоније је по себи знао да је љубав снажнија од страха, будући да је говорио: "Ја

се више не бојим Бога, него га волим" (тј. љубав, а не страх, ме побуђује на [побожно] држање). Јер, љубав изгони страх напоље (1.Јн.4,18)".

31. И друге је он убеђивао да изнад свега образују у себи љубав према Богу, која је несавладива и неуклоњива сила. Једном, кад су га братија питали: "Чиме је најлакше угодити Богу?", он је одговорио: "Најугодније пред Богом јесте дело љубави. Њега врши онај ко непрестано хвали Бога у својим чистим помислима, подржаваним сећањем на Бога, сећањем на обећана добра и на све што је Он изволео да за нас учини. Од овог сећања рађа се потпуна љубав о којој је писано: Љуби Господа Бога свога свим срцем својим, и свом душом својом, и свом силом својом (Пон.Зак.6,5), и још: Као што јелен стреми ка изворима воде, тако жели Тебе душа моја, Боже (Пс.41,2). Ето дела којим ми треба да угађамо Богу, како би се на нама испуниле речи апостола: Ко ће нас раставити од љубави Божије? Жалост или тескоба, или гоњење, или глад, или голоотиња. или опасност, или мач? Нико (Рим.8,35)".

32. Од ње или заједно са њом долази 3) радост врлине и пребивања у реду Божијем, која са своје стране постаје подстицај ревности. На ово се односи следећа изрека Светог Антонија. Њега су питали: "Шта је радост у Господу?" Он је одговорио: "На делу испунити неку заповест са радошћу у славу Божију представља радост у Господу. Јер, када испуњавамо Његове заповести са радошћу срца, треба да се веселимо, а када их не испуњавамо - треба да се жалостимо. Стога се постарајмо да испуњавамо заповести са радошћу срца, да бисмо се узајамно тешили у Господу. Једино се, при томе, на сваки начин, чувајмо да нас радост не доведе до гордости, већ сву своју наду полагајмо на Господа".

6. Подвизи и врлине појединачно

Тако усмеравано и подгревано усрђе устремљује се на телесне и душевне подвиге и на сваку врлину.

33. У којој мери је потребно исцрпљивати тело своје; Свети Антоније је указао у општој поуци о подвизима и у набрајању узрока телесних покрета. Међу тим узроцима се налази и пружање телу хране онолико колико тражи. Као средство против (таквих покрета тела) наводи се стањивање тела постом. Свети Антоније је заповедао да према телу треба бити врло строг, прекоревајући свако попуштање. Он се није благонаклоно односио према онима који су одлазили у купатило. "Оци наши, - говорио је он, - нису ни лице своје никада умивали, а ми идемо у световна купатила".

34. После смиравања тела, он је велики значај придавао обуздавању језика. Тај подвиг је стављао на исту висину са странствовањем, говорећи: "Наше странствовање се састоји у томе да уста држимо затворена".

35. Они који говоре све што им долази у главу личе на двориште без капије у које улази ко год хоће, те прилази штали и одвезује магарца. Ту мисао није изрекао Свети Антоније, али ју је одобрио.

36. Још већи значај је придавао седењу у келији. "Као што рибе, - говорио је он, - које дуго остану на суши - умиру, тако и монаси који се дуго налазе изван своје келије и пребивају са светским људима - губе љубав према безмолвију. Због

тога и ми треба да журимо у келију као што се риба отима ка мору, како остајући изван ње не бисмо заборавили на унутарње бдење".

37. Уопште, он је саветовао да у келији треба [живети] тако строго како би она за монаха постала Вавилонска пећ која сажиге сваку нечистоту.

38. Ипак, понекад је он допуштао извесно попуштање у напорним подвизима, као што се види из једног његовог одговора ловцу. Причају да је један ловац, ловећи у пустињи дивље звери, угледао аву Антонија како се шали са братијом и саблазнио се. Желећи да га увери да је понекад потребно растеретити братију, старац му је рекао: "Узми лук и затегни га". Он је тако учинио. Старац му рече: "Затегни још". Овај затегну. Он му опет рече: "Затегни још". Ловац му одговори: "Ако лук затегнем преко мере, пући ће". Тада му је старац рекао: "Тако је и у делу Божијем: силе братије ће се растројити уколико их преко мере будемо напрезали. Због тога је понекад потребно давати одушка братији". Чувши то, ловац је доспео у умиљење и од старца је отишао поучен. Укрепивши се, братија су се вратили на своје место.

Уосталом, боље су се сачувале изреке и приче у којима се указује на душевне подвиге или расположења срца која доводе до успеха. Такви су:

39. Трпљење. Оно је у тој мери неопходно подвижнику да без њега он нема никакве вредности. Тако су једном братија светом Антонију хвалили једног монаха. Приликом његове посете, свети Антоније је хтео да провери да ли ће претрпети увреду. Увидевши да је није поднео, он му је рекао: "Ти личиш на село које је спреда лепо, а од позади покрадено разбојницима".

40. Трпљење је неопходно стога што су неопходна и искушења. И Свети Антоније је говорио: "Нико без искушења не може ући у Царство небеско. Без искушења се нико не би спасао".

41. Молитва. Њој је он учинио примером, зато што су сви знали колико дуго се молио. "Познато нам је, - говорили су његови ученици, - да се блажени старац понекад толико удубљивао у мо-литву да би престојао по целу ноћ. Кад би излазеће сунце прекидало ову његову пламену молитву усхићеног ума, ми бисмо га чули како говори: "Зашто ми ти, сунце, сметаш? Као да због тога и излазиш да би ме одвратило од божанствене умне светлости".

42. Сузе. На питање брата: "Шта да чиним са својим гресима?", Свети Антоније је одговорио: "Онај ко хоће да се ослободи од грехова, треба да плаче и уздише. И ко хоће да успе у врлини, треба да усвоји плач и сузе. Само псалмопојање јесте плач. Сети се Језекије, цара јудејског, који је, као што је написано код пророка Исаије (гл.38), због плача добио не само исцелење од болести, већ и 15 година живота. Божија сила је ради суза које је пролио смртно поразила 185 хиљада непријатељске војске која га је напала. Свети апостол Петар је плачем добио опроштај због греха одрицања од Христа. И Марија се, ради тога што је сузама орошавала ноге Спаситеља, удостојила да чује да ће се о томе разглашавати заједно са проповеђу Јеванђеља".

43. Места смеху у животу монаха Свети Антоније није налазио. Када су га ученици питали: "Да ли можемо понекад да се насмејемо?", он је одговорио: "Господ наш осуђује оне који се смеју говорећи: Тешко вама који се смејете сада, јер ћете заридати и заплакати (Лк.6,25). Према томе, верни монах не треба да се

смеје. Ми пре треба да плачемо због оних због којих се хули име Божије, јер преступају закон Божији и сав свој живот проводе погружени у гресима. Ридајмо и плачимо, непрестано молећи Бога да не допусти да се учврсте у гресима и да их смрт затекне пре покајања".

44. Смирење, које привлачи покров свише и штити од свих напада. "Видео сам једном,- говорио је Свети Антоније, - све замке вражије распростраје по земљи и са уздахом рекао: "Ко ће их избећи?" Тада сам чуо глас који ми је рекао: "Смиреноумље"".

45. Због тога је касније саветовао: "Подвизавајући се добрим подвигом, треба да се крајње смиравамо пред Господом како би нас Он, знајући нашу немоћ, покривао Својом десницом и чувао. Јер, уколико се узнесемо гордошћу, Он ће повући Свој покров од нас и ми ћемо погинути".

46. Други пут је рекао: "Као што су гордост и узношење ума са висине небеске ђавола сурвали у бездан, тако смирење и кротост човека узвисују од земље на небо".

47. Да подвиг не би довео до гордости, он је саветовао да му дамо понижавајући смисао. "Ако неко, - говорио је он, - узме подвиг ћутања, нека не мисли да врши врлину, већ нека у срцу сматра да ћути стога што није достојан да говори".

48. Свети Антоније је такође напомињао да нас сам Господ унутрашње руководи тако што од нас сакрива наше добро, како бисмо задржали смирено мишљење о себи. Он је говорио: "Када млинар не би покривао очи животиње, његов посао се не би успешно одвијао. Од вртоглавице би животиња падала, губећи способност да ради". Тако и ми, по Божијем устројству, добијамо покривало, како не бисмо видели своја добра дела и како се не бисмо, хвалећи се због њих, погордили и погубили плод свих својих напора. То се дешава када смо препуштени нападима нечистих помисли, због чијег присуства ћемо ми свакако осуђивати сами себе. У таквом положају помисао на наше добро нема места. Према томе, наше мало добро се покрива и постаје невидљиво услед нечистих помисли.

49. Колико је погубно самоистицање, реско се показало падом младог подвижника после чуда које је учинио. Поред места где се подвизавао млади подвижник пролазили су старци који су ишли Светом Антонију и крајње се уморили. Он је позвао дивље магарце и наредио им да те старце на себи однесу до Светог Антонија. Старци су о томе рекли Светом Антонију, а он је одговорио: "Чини ми се да је тај монах лађа пуна товара, премда не знам да ли ће доспети до пристаништа". И заиста, упавши у високоумље, он је кроз извесно време пао. Прозревши то, Свети Антоније је рекао ученицима: "Сада је пао млади подвижник. Идите и погледајте". Они су пошли и видели га где седи на рогожи, плачући због греха који је учинио.

50. Колико је самоистицање погубно, толико је, напротив, самоукоревање спасоносно. То се види на примеру обућара, о коме је Свети Антоније имао указање свише. Свети Антоније се налазио на молитви у својој келији кад је чуо глас који му је говорио: "Антоније, ти још ниси доспео до мере обућара из Александрије". Свети Антоније је пошао у Александрију, нашао обућара и убедио га да му открије шта је то тако посебно у његовом животу. Овај је рекао: "Ја не

знам да сам икад у животу учинио ишта добро. Устајући изјутра са постеље и пре него што седнем за посао, ја говорим: "Сви из овог града од малог до великог ће ући у Царство Божије због својих добрих дела, а једино ћу ја због својих грехова бити осуђен на вечне муке". То исто са свом искреношћу срца понављам и увече пре него што легнем да спавам". Чувши то, Свети Антоније је схватио да заиста није доспео до такве мере. у

51. Није ли то био повод његовог каснијег честог понављања следеће поуке: "Увек и у свему треба да се прекоремо и осуђујемо, и то сасвим искрено. Јер, онога који сам себе укорева - оправдава и прославља Бог".

52. Узајамно служење и помагање. Братија су питали светог Антонија: "Да ли је добро ако неко каже: "Ја ништа нећу узимати од братије, нити ћу им шта давати. Мени је довољно моје"?" Свети Антоније је одговорио: "Чеда моја, такав је жесток срцем и душа му је као код лава. Њега треба сматрати туђим сабору добрих људи".

53. Други пут су га питали: "Како треба служити братији?" Он је одговорио: "Братија који хоће да служе братији нека пружају услуге као што слуге служе својим господарима, и као што је Господ послужио Петру, коме је указао крајњу услугу, иако је био његов Творац. Тиме је Господ показао да прекор заслужују чак и они који одбијају услугу, а камоли они који сматрају ниским да послуже братији. Ако први неће имати части пред Богом, као што је Господ рекао Петру, шта рећи о последњима?"

54. Уопште, он је говорио: "Од ближњег долази и живот и смрт. Јер, уколико придобијемо брата, обрели смо Бога, а ако саблазнимо брата, грешимо Христу".

55. Саосећање и снисхођење према онима који падају. У обитељи аве Илије један брат је имао искушење. Њега су истерали и он је пошао на Гору до аве Антонија. Задржавши га неко време код себе, ава Антоније га је послао у обитељ из које је изашао. Међутим, братија су га опет истерали. Он је опет отишао код аве Антонија и рекао му: "Братија нису хтели да ме приме, оче!" Тада га је старац послао са оваквим речима: "Бура је задесила брод на пучини. Он је изгубио свој товар и са напором се спасао. А ви хоћете да потопите и оно што је дошло до обале". Чувши да је брата послао ава Антоније, братија су га одмах примили.

56. У једној обитељи су оклеветали брата због блуда и он је пошао до аве Антонија. Дошли су и братија да би га излечили и опет узели код себе. Они су почели да га изобличавају због тога што је учинио. Бранећи се, брат је говорио да ништа слично није учинио. Десило се да је ту био и ава Пафнутије Кефалос. Он им је изрекао следећу причу: "На обали реке сам видео човека који је до колена упао у блато. Неки су пришли да му пруже помоћ и погрузили га до самог врата". Ава Антоније је на то рекао: "Ето заиста човека који може да лечи и спасава душе". Дирнути речима старца, братија су се поклонили брату и, по савету отаца, опет га примили код себе.

57. Значајна је мисао Светог Антонија о томе ко има истинско братољубље. Он је говорио: "Човек никад не може бити искрено добар, ма колико желео, уколико се у њега не усли Бог. Јер, нико осим Бога није добар".

7. Крајњи циљ и врх савршенства

58. Усељење Бога или живот у Богу јесте последњи циљ свих подвижничких напора, и врх савршенства. Сам је Бог то показао Светом Антонију. Он се у пустињи удостојио оваквог виђења: У граду постоји један човек који ти је сличан. По занимању је лекар. Он потребитима даје све што му претекне, и свакодневно пева Трисвето са анђелима (тј. савршеном љубављу према ближњем живи у Богу и ходи пред Богом).

8. Савршенство Светог Антонија и његова слава на небу

59. Прича се да је ава Антоније био прозорљив. Међутим, избегавајући људску гужву, он о томе није говорио. Њему су били откривани и садашњи и будући догађаји света.

60. Један свети старац се молио Богу да оце види (у небеској слави). И виде их он све, осим аве Антонија. Он је запитао онога који га је водио: "А где је ава Антоније?" Он му је одговорио: "Антоније је тамо где је Бог".

ДОБРОТОЉУБЉЕ СВЕТИ АНТОНИЈЕ ВЕЛИКИ

V

ОБЈАШЊЕЊЕ НЕКИХ ИЗРЕКА СВЕТОГ АНТОНИЈА КОЈЕ ЈЕ ПОСЛЕ ЊЕГОВЕ СМРТИ САЧИНИО ЈЕДАН СТАРАЦ

1. Питање монаха: Како треба схватити реч светог аве Антонија изречену ученику Павлу који је, напустивши свет, искао да живи поред њега: "Ако хоћеш да будеш монах, иди у манастир где има много братије који могу да подрже твоју слабост"?

Одговор старца: Из тога се учимо да смо дужни да у манастир примамо и немоћне старце, болесне, следе и ослабљене, и да их волимо када се они са радошћу и усрдношћу посвећују стицању врлина, премда због својих немоћи не могу да понесу све напоре. Због тога су достојни великог прекора настојатељи манастира који не примају немоћне старце, чак ни оне који су познати по доброј нарави, док радо примају снажне младиће ради вршења разних служби у манастиру и ради спољњих послова, иако су дрски и бестидни. Такве старешине блажени тумач[1]) у књизи О савршенству управљања (манастиром) строго изобличава, говорећи: Они дозвољавају да им ученици остају немарни у делима врлине, док их на телесна и светска дела непрестано подстичу. Онима који су монаштво примили да би се трудили око врлина они не дају одмора и покоја од светских дела, непрестано их терајући на рад. Они их укоревају, грде, исмевају и осуђују уколико они понекад, да ли због немоћи или због ослабелог усрђа, не журе особито да испуне наложено им дело, премда и јесу брижљиви и усрдни за духовна дела. Напротив, они великим похвалама обасипају оне који читав труд и старање посвећују на светска дела, док су за стицање врлина лењиви. То тудолубље код њих не произилази од врлине послушности, већ од тога што воле да се занимају светским. А што је од свега грђе - било да су лењиви или марљиви, држе их као робове. Ава Пименје рекао: "Сва три општежителна монаха од којих један прекрасно безмолствује (тихује), други у болести благодари Богу, а трећи радо испуњава послушање - врше исти подвиг". Тим речима овај свети показује да у

манастиру, где су сабрани многи општежитељни [монаси], нису потребни само снажни телом за обављање разних послушања, већ и немоћна братија која се предаје непрестаном безмолвију. У супротном, сав њихов труд је сујетан [тј. празан].

2. Питање: Због чега је ава Антоније рекао свом ученику Павлу: "Иди, седи у усамљености да би се научио борби која долази од демона"?

Одговор: (Желећи му савршенство). Јер, савршенство монаха се састоји у навици да у себи све управља духом. Такво, пак, самоуправљање духом долази заједно са чистотом срца. Срце је чисто кад њиме управља ум, а умом непрестана молитва. Борба са демонима бива кроз помисли и привиђења која су у усамљености и безмолвију снажнија.

(Примедба: Смисао одговора. Усамљеност стално пружа прилике за борбу са најтананијим помислима које сеју демони. Трајност овог духовног подвига уз разноврсност искустава борбе учи духовном саморуковођењу и образује навику у њему. У њему је, пак, сво духовно савршенство монаха и сваког Хришћанина).

3. Питање: Шта значи изрека аве Антонија: "Као што риба умире ван воде, тако је и монах који дуго пребива изван своје келије [у опасности]"?

Одговор: Живот душе се састоји у непрестаном љубавном богомислију. Оно је заиста достојно да се назове животом душе, обједињујући у себи и сједињујући ум и срце. И тако, монах који се буде шетао по градовима, биће расејан виђеним и разговорима, те ће се лишити духовног живота и умрети. Јер, он се удаљује од Бога и заборавља га, и из свог срца изгони љубав према Христу коју је стекао многим напорима безмолствујући у келији. Осим тога, у њему слаби љубав према лишавањима и тешкоћама и он се предаје угађању телу и задовољствима. Чистота његовог срца се мути услед ликова који му пролазе [пред очима], који улазе и излазе кроз чула вида, слуха, додира, укуса и мириса. Једном речју, све то га наводи на блуд и на друге страсти које су истинска смрт и погибао монаха. И тако, добро је рекао блажени Антоније: "Као што умиру рибе извучене на суво, тако умире и монах који, остављајући келију, време проводи у градовима и насељима".

4. Питање: Ава Антоније говори: "Онај ко живи у усамљености, слободан је од три борбе, тј. од искушења језика, вида и слуха. Код њега једино остаје борба срца". Објасни нам речи блаженог.

Одговор: Он то није рекао да би показао да је борба у безмолвију и усамљености мања од борбе која постоји код братије која се искушавају гледањем, слухом и језиком. Он тим речима показује да они који живе у усамљености немају борбу која долази од чула, којом се остали искушавају више него они борбом срца, коју у њима подижу демони. Оци наши су на безмолвије одлазили ради тога да борба срца не би била појачана искушењима са стране виђења, језика и слуха. Јер, као што лако пада братија (у општежићима) која час излази, час улази, час је ван манастира, час у манастиру, зато што се код њих борби срца присаједињује и борба која долази од телесних чула, тако лако падају и монаси који живе у безмолвију и које узнемирава само борба срца, уколико и њима приступи борба са стране

телесних чула. То се показало код оне братије (отшелника) којима су, док су живели у усамљености, из неког разлога долазиле жене. Тада се код њих борби срца присаједињило виђење тела и лепота лица и они су, побеђени оснаженом борбом срца, падали. Да је управо код оних који живе у усамљености борба срца снажнија и жешћа него борба са стране телесних чула, може се видети и из речи блаженог Евагрија који говори да са монасима који живе у усамљености демони сами воде борбу, непосредно, док против оних који живе у обитељима и ревнују око напретка у врлинама, они побуђују и подижу распуштене монахе, од којих нема никог жешћег, досаднијег и лукавијег.

5. Питање: Шта означава следећа изрека светог аве Антонија: "Келија монаха је вавилонска пећ, место три младића, међу којима је био Син Божији, и стуб огњени из којег је Бог говорио са Мојсијем"?

Одговор: Као што огањ има два својства, од којих је једно болан жар, а друго - радосна светлост, тако и трпељиво пребивање у келији има два дејства, од којих једно оптерећује и узнемирава почетнике у безмолвију (час крајњим исцрпљивањем, час борбом), а друго радује успехом, чинећи спокојним оне који су прешли страсти, постали савршени у чистоти и удостојили се светлих виђења. Смисао помињања три младића који су видели Сина Божијегјесте следеће: као што Ананија, Азарија и Мисаил, будући бачени у Вавилону у огњену пећ, нису изгорели, па чак ни опекли зато што им је био послан анђео Божији да им скине узе и заштити од разорног дејства огња, тако и братију која живи у усамљености и у почетку подноси тешку борбу са страстима коју подижу демони, благодатна помоћ Господа нашег Исуса Христа никад не оставља, већ их очиглено посећује и пребива са њима да би их, пошто победе страсти и непријатеље, удостојила благодати савршене љубави и светле славе Своје.

6. Питање: Шта значи следећа изрека аве Антонија: "Не треба враћати зло за зло. А уколико монах још није достигао до тог степена, треба да се држи ћутања и безмолвија"? Како се то (тј. безгневље) може постићи посредством безмолвија?

Одговор: Немоћног брата који језиком вређа свог брата и у срцу гаји мржњу према њему, који се задржи у келији и уздржи од разговора са људима, подављујући у себи зле помисли и постојано припадајући молитвама и читању Писма, [најзад] ће посетити благодат мира, његово срце ће се просветити и његов дух ће се обрадовати у Господу, стекавши слободу од страсти. Погледавши на Крст Господњи, он ће се разгорети љубављу према Њему, и, целивајући га, стаће да размишља о томе како је Бог, по Писму, тако заволео свет да је Сина Свог Јединородног предао на смрт за њега (Јн.3,16), да је Бог Своју љубав према нама показао тиме што Христос умре за нас још док бејасмо грешници (Рим.5, 8). Кад Бог Сина Свог није поштедео, него га је предао на смрт, и то на срамну крсну смрт, како да нам с Њим све не дарује (Рим. 8,32), или како да нам било шта откаже? Христова велика љубав и милост побуђује нас не само да помислимо да никако не треба да живимо за своје прохтеве, већ за Њега који је умро за нас (2.Кор.5,14-15), него и да на Исуса гледамо као на начело и образац трпљења, будући да је Он за нас поднео крсну смрт и претрпео такву срамоту, да би опет сео с десне стране Бога на висини. Тако, уколико са Њим пострадамо, са Њим ћемо се и прославити

(Рим.8,17), и уколико са Њим претрпимо, са Њиме ћемо се и задарити (2.Тим.2,12). Због чега нас апостол Павле саветује, говорећи: Гледајмо, братијо, на Крст Господа нашег (Јев.12,2)? Види колико је Он поднео за грешнике који су били непријатељи душа својих. Немојте бити малодушни и не слабите душама својим због тога што трпите тескобу, увреде, срамоћења и смрт ради љубави према Њему. Иштите у молитвама својим опроштај онима који вам чине пакости, као што се и Господ молио за оне који су га распињали, говорећи: Оче, опрости им (Лк.23,34), и као што је блажени Стефан од Господа нашег тражио опроштај онима који су га засипали камењем, говорећи: Господе, не урачунај им грех овај (Дап.7,60). Монах који седећи сам у својој келији буде тако расуђивао, ојачаће духом и у Господу ће загосподарити над свим страстима. Он не само да неће никога вређати нити се на кога гневити, ни враћати зло за зло, него ће се радовати великом радощћу и сматрати за почасти кад му се деси да претрпи увреду и срамоћење. Ето до какве наравствене снаге долази монах у својој келији услед безмолвија, пажње према себи и трпељивог испуњавања заповести Христових као што су - пост, молитва, богомислије и друге врлине, које су својствене безмолвију. Због тога је блажени ава Антоније врло добро рекао: "Ако монах не може да уздржи језик свој од вређања, роптања и причљивости, и ако није у стању да своје срце задржи од таквих падова, нека, у крајњој мери, притиче безмолвију и ћутању".

7. Питање: Дошли су једном братија код аве Антонија и рекли му: "Дај нам заповест коју можемо да испунимо". Он им је одговорио: "У Јеванђељу је написано: Ако те ко удари по десном образу твом, окрени му и други (Мт.5,39)". Они су му одговорили: "Ми то никако не можемо испунити". Старац им је казао: "Уколико не можете да окренете други образ, барем трпељиво поднесите ударац у један [образ]". Они су рекли: "Ни то не можемо учини". Он им је још рекао: "Уколико ни то не можете, барем немојте узвраћати ударцима ономе ко вас удари". Они су рекли: "Ни то не можемо учинити". Тада је велики старац рекао свом ученику: "Припреми братији мало јела будући да су болесни". Шта значе те речи светог оца?

Одговор: Он је хтео да каже да се са њима ништа не може учинити, осим да се нахране и отпусте. Међутим, пошто је старац на закључку рекао да им је потребна молитва, може се мислити да је под храном подразумевао молитве старца. Он као да је рекао: "Уколико не можете ниједно, ни друго, потребна вам је молитва. Као што је болеснима потребна посебна храна због слабости њиховог стомака, који не може да прима разноврсну храну, тако је и вама, који имате тако слабу помисао да не можете ни најмањи део заповести Господње да испуните, потребно лечење и исцељење душе. Потребне су вам молитве отаца које ће моћи да вам их испросе".

8. Питање: Свети ава Антоније је рекао: "Видевши замке ђавола распростраје по земљи, застењао сам и рекао: "Тешко роду људскоме! Ко се може избавити од њих!" И рекли су ми: "Смирење спасава од њих. Они га не могу спутати"". Како је свети видео те замке: чулно или мислено? И ко су ти који су му рекли: "Смирење спасава од њих. Они га не могу спутати"?"

Одговор: Ава Макарије Египатски, ученик аве Антонија, такође је у унутрашњој скитској пустињи видео све ђаволске замке и то у исто време кад и ава Антоније, само у другом облику. Свети Макарије је видео демоне у облику два човека од којих је један био обучен у похабану одећу на којој су биле закрпе разних боја. Тело другог је било покривено изношеном одећом преко које је била пребачена некаква замка од празних тикви. Уз њих се налазио још неко ко је био покривен крилима у облику покривача. Њих је телесним очима видео ава Макарије. Свети Антоније је, пак, оком ума, као што се види виђење, видео све замке ђаволове, које он увек припрема монасима, старајући се да их заплете, улови и омете да успешно окончају свој ход путем врлина, као што је написано: Горди сакрише замку за мене и уже, растегоше замку по путу (Пс.139,5). И тако, он је видео да су замке ђаволске раширене по земљи исто онако као што ловци припремају своје. Због виђеног он се задивио и ужаснуо. Ту се налазило мноштво замки и мрежа, омчи и окова да се ни звер не би могла извући уколико би у њих упала. Под таквим видом су се Светом Антонију показале све телесне и душевне страсти, којима демони искушавају монахе. Видео је он свете анђеле који су му поименице означавали замку сваке страсти: замку стомакоугађања или преједања, замку среброљубља, замку блуда, таштине, гордости и осталих. Осим тога, они су му показали сву препреденост и лукавство помоћу којих ђаво припрема замке и заседе како би саплео братију, запетљао их и зауставио њихов ход на великом путу љубави Божије. Када је, поражен ужасом због свих тих замки, застењао и рекао: "Тешко нама, монасима! Како ћемо се избавити и спасти од тих замки? Како се не заплести у њих?", анђели су му рекли: "Смирење спасава од свих њих. Ко га стекне, никада се неће заплести, нити пасти". Међутим, они нису рекли да се једино смирењем побеђују страсти и демони. Потребно је имати и друга дела и подвиге заједно са смирењем. Смирење само по себи неће донети никакве користи, као што ни дела без смирења не значе ништа. Дела без смирења су као месо посуто земљом а не сољу, које се лако квари и пропада. И тако, телесни труд, унутарњи подвиг ума, безмолвије и непрестана молитва са савршеним смирењем савлађују све страсти и демоне. Анђели су рекли ави Антонију да монаху који то поседује демони не могу чак ни прићи.

9. Питање: Ава Антоније је рекао: "Уколико се подвизавамо добрим подвигом, треба да се стално бојимо и непрестано смиравамо пред Богом, како би нас, знајући немоћ нашу, покривао Својом десницом и чувао. Јер, уколико се понесемо гордошћу, Он ће Свој покров повући и ми ћемо погинути". Какав је смисао ове изреке блаженог?

Одговор: Ми треба да се увек смиравамо, како у време тескобе, скорби и борбе, тако и у време мира и спокојства од борбе. У свако време нам је потребно смирење: у време борбе оно нам привлачи помоћ и даје снагу да поднесемо тежину трпљења, а у време мира и покоја од борбе нас штити од гордости и задржава да не паднемо. Ми треба да се смиравамо и због тога што се лењимо и падамо у богозаборав. Наша очигледна немоћ у овоме ће нас сама по себи повести ка смирењу и натерати да одбацимо сваку гордост. Бог неће да се ми увек налазимо у опасностима и неприликама. По Својој благодати и човекољубљу, Он нас покрива те прекида нападе страсти и свирепост демона. И тако, уколико у време борбе и

подвига прибегавамо смирењу ради опасности и тешкоћа, а за време спокојства и безбедности од борбе заборављамо Бога и надимамо се гордошћу - несумњиво је да ће Он удаљити Свој покров, те ћемо ми погинути побеђени и очајни. Због тога је у свако време потребно смирење. На сваком месту и при свакој делатности ми на сваки начин имамо потребу за њим.

10. Питање: Неко од отаца је молио Бога да му покаже све оце. Било му је дато да види све осим Светог аве Антонија. Онај који му их је показивао је рекао: "Ава Антоније је тамо где је Бог". Како је он видео све оце и зашто није видео аву Антонија?

Одговор: Или је ум старца био узнесен до раја, те је тамо видео оце, или су му сами оци дошли, или му их је Антоније показао преко виђења. Аву, пак, Антонија он није видео из два разлога: да би се показала величина славе Светог Антонија, и ради тога да би се тај старац смирио, тј. да се не би узносио гордошћу што је видео све оце. Испуњавајући његову молбу и [пружајући му] виђење, Бог га је обавезивао да подражава оце. Што се, пак, није удостојио да види Светог Антонија - значило је да старац нема довољно снаге да га подражава. И тиме се он подстицао да гази гордост и да се смирава.

11. Питање: Једном је код аве Антонија дошао ава Амон девственик и рекао му: "Видим да имам више дела него ти. Како то да се твоје име више слави међу људима него моје?" Свети Антоније му је одговорио: "То је стога што ја више волим Бога него ти". Са којом намером му је то речено?

Одговор: Нити се ава Амон хвалио својим делима, нити ава Антоније својом љубављу. Циљ њихових речи је био овај: Као први оснивачи монаштва и зачетници пустињачког живота, ови светитељи су имали у виду да међусобном сагласношћу утврде и свим монасима покажу да је унутрашње устројство ума важније од телесних подвига. Јер, овај унутрашњи став ума управља и одушевљава душу монаха на савршену љубав према Богу, која га чини достојним виђења и откривења славе Божије. Телесни подвизи монаха ослобађају од телесних страсти, утврђују у врлини, пружају силу за одбацивање похоте, те телу достављају чистоту. Подвиг ума, пак, душу наоружава против демона и помисли које они сеју, и пружа чистоту срца. Само срце силу задобија од љубави, постајући достојно да буде управљано Духом. Није потребно да се слава сваког ко напредује у врлинама и љуби Господа рашири међу људима. Тако је ава Павле, зачетник пустињачког живота и прворођени међу монасима (кога је ава Антоније понекад називао пророком Илијом, понекад Јованом Крститељем, а понекад апостолом Павлом) за живота био потпуно непознат међу људима. Међутим, као што сам већ рекао, оба оца су хтели да нас утврде и науче који је начин подвижништва превасходнији - телесни или духовни. Достигавши савршенство, духовно подвижништво (које се састоји од унутрашње сакривене борбе ума, непрестане молитве и богомислија) ум монаха уздиже у духовно настројење које сачињава духовна молитва, дивљење Богу, сагледавање Бога и гледање славе Господа Бога нашега, коме слава у векове векова. Амин.

12. Питање: Свети ава Антоније је рекао да Бог ђаволу не допушта да изазива велику борбу против овог рода, зато што је немоћан. Како то?

Одговор: Бог жали овај род и не допушта да буде превише притешњен ђаволом, с обзиром да немамо превише жара љубави према Богу и ревности за добра дела. И тако, ђаво слабије напада на нас због наше слабости и лењости.

13. Питање: Шта значе следеће речи аве Антонија: "Када млинар не би покривао очи муле, не би могао ништа да стекне, будући да би мула падала због вртоглавице и рад се прекидао. Слично томе и ми бивамо покривани по Божијем дејству. И ми у почетку чинимо добро и не видећи га, како не бисмо почели да се сматрамо блаженим и како због тога не би пропао наш труд. Због тога понекад падамо и у срамне помисли да бисмо се, видећи их, прекоревали. Те срамне помисли и јесу покривач незнатног добра које чинимо. Човек који себе прекоревала неће изгубити своју награду"? Објасни нам, шта је корисно у овој изреци.

Одговор: Не удостојавају се сви светитељи да виде виђења. Они чак не виде ни добро које чине, нити обећања која су им припремљена, премда су препуни добрих дела и врлина. И то није стога што се Бог не радује њиховим врлинама или што се не теши њиховим добрим делима. Своблаги неће ништа умањити од награде припремљене добрима - не било тога! То, међутим, Он чини да се врлински људи не би понели гордошћу (чиме би пропала вредност њихових врлина), да се не би лишили добара која су им припремљена и да не би постали туђи благодати Божијој. Њих Бог чува зато што су добри делатници и што су прилежни у врлинама, премда понекад и допушта да им се демони подсмехну сејући у њих срамне помисли, наводећи на њих страх, или наносећи им ране - све стога да би знали своју немоћ и да би свагда били опрезни и пажљиви. Јер, све док су у овом свету, њихов живот је променљив и превртљив. Као што их помисао на блага која су им припремљена за добра дела подржава у ревности и сталном чињењу добра, тако их и свест о недостацима и немоћи удаљава од гордости и чини да су спремни на сваки облик смирења и да пазе да не изгубе своју врлину [у тренутку] кад већ имају примити двоструку радост од Господа нашег Исуса Христа у бесконачном Царству небеском.

14. Питање: Ава Еленије из Сирије је дошао код аве Антонија. Угледавши га, ава Антоније је рекао: "Добро дошао, Даницо који излазиш изјутра". Ава Еленије му је одговорио: "Здраво, светли стубе, који красиш васељену". Ко је тај Еленије? И због чега га је блажени тако назвао?

Одговор: Тај Еленије је живео у време аве Антонија и био му раван по степену савршенства и по делима. Њега је похвалио цар Константин Победник, говорећи: "Благодарим Господа Исуса Христа што за мојих дана постоје три божанствена светила: блажени ава Антоније, ава Еленије и ава Евхин. Он је тако рекао стога што су они много превазилазили све монахе који су живели и били познати у то време. Ава Антоније га је назвао Даницом јер је он светлошћу благодати превазилазио све монахе свог времена, као што Даница величином и светлошћу надмашује све друге звезде. Са своје стране и он је аву Антонија назвао

светлим стубом који украшава васељену, хотећи да покаже да му није непозната висина савршенства и величина светлости благодати која му је дана.

15. Питање: Ава Антоније је рекао: "Ми не успевамо због тога што не знамо своју меру и своју дужност, што не знамо шта захтева дело коме приступамо, већ хоћемо да достигнемо врлину без труда. Стога, чим сусретнемо искушење на месту у коме живимо, прелазимо на друго, мислећи да негде постоји место у коме нема ђавола. Међутим, онај ко је познао шта је борба, истрајно (свагде) војује уз Божију помоћ, будући да је Господ наш рекао: Царство Божије унутра је у вама (Лк.17,21)". На шта он указује овим речима?

Одговор: Смисао његових речи је овај: [Монаси] прелазе са једног места на друго у очекивању да ће наћи место где нема ђавола. Међутим, сусрећући искушења и тамо где су прешли, они се удаљују на друго место. Смисао реченог Господом нашим: Царство Божије унутра је у вама, јесте да ми монаси, који смо напустили свет и, по заповести Господа нашег, узели крст свој, ходећи за Њим, треба да боравимо на једном месту, бринући се једино о спасењу своје душе, подносећи сваковрсне борбе које нас сусрећу. Због љубави према Богу и ради испуњавања воље Његове (које се састоји у чувању Његових заповести) ми треба стрпљиво да подносимо све борбе и искушења која долазе од страсти, демона и људи. Они, међутим, као неискусни у борби и ненавикнути ни на какав терет, журе у друга места, очекујући да нађу спокојство од борбе и прибежиште од помисли. Зато се и селе од места до места и од једне земље до друге. Ми, пак, останимо на својим местима. Уколико на нас наиђе борба или искушење, прибегнимо посту, молитви, преклонимо колена бијући се у груди пред Крстом Господа нашега, са сузама и срдачним вапајем иштући помоћ и спасење од Њега, будући да је Он свагда близу и обитава у нама, као што је написано: Господ је близу скрушених срцем, и смирене духом ће спасти (Пс. 33,19)

, и као што је сам Господ рекао: Царство Божије унутра је у вама (Лк.17,21) - тј. ја у вама обитавам. Јер, Царство Божије јесте Христос, који увек у нама пребива. Блажени Павле такође говори: Не знате ли да... Христос обитава у вама? (уп.1.Кор.3,16). И не само да Он живи у нама, већ и ми пребивамо у Њему, као што је сам рекао: Останите у мени, и ја ћу у вама (Јн.15,4). И тако, уколико пребивамо у Богу и уколико смо Његово обиталиште, немојмо остављати Господа нашег у време искушења, невоља и борбе и немојмо се пресељавати, тражећи помоћ и прибежиште у местима и земљама, већ истрајмо на својим местима, молећи Господа који обитава у нама да нам пружи помоћ и избави нас. При томе, откривајмо своје помисли својим оцима, иштући као помоћ њихове молитве. Трпећи на својим местима, свагда прибегавајмо покрову Спаситеља нашег и Он ће нас несумњиво учинити победницима у свим нашим борбама.

НАПОМЕНЕ:

Вероватно се ради о изрекама и правилима уопште. Указивана књига није дошла до нас.

ДОБРОТОЉУБЉЕ

СВЕТИ МАКАРИЈЕ ВЕЛИКИ

Сведочанства о животу и списима
Светог Макарија

Најнепосреднији прејемник учитељског дара Светог Антонија био је Свети Макарије Египатски. Повест сведочи само о два случаја посете Светог Макарија Светом Антонију, премда треба сматрати да се не ради о јединственим случајевима. Вероватно је Свети Макарије више пута имао прилику да слуша дуготрајне беседе Светог Антонија који је, излазећи из свог усамљеништва, понекад по читаву ноћ разговарао са онима који су се окупили ради поуке и који су га очекивали у манастиру, по уверавању Кронија (Лавсаик, гл. 23.). Због тога се у Беседама светог Макарија понекад дословно могу наћи извесне поуке Светог Антонија. Може се сматрати да је велики светилник, Свети Макарије, зажежен од још већег - Светог Антонија.

Казивања о животу Светог Макарија до нас нису дошла у целости. Све што се могло сазнати о њему налази се у његовом житију које је објављено у издању његових Беседа. Знаменити случај из његовог житија јесте клевета [да је напаствовао девојку која је родила дете] коју је претрпео док се још налазио у близини насеља. Какво је он само смирење показао том приликом, какво самоодрицање, какву преданост вољи Божијој! Те црте су затим обележиле читав његов живот. Чак је и сатана гласно признао да га је победило смирење Светог Макарија. Оно је било лествица и ка оним високим ступњевима духовног савршенства и дарова благодати које видимо код њега.

Од списка Светог Макарија сачувано је 50 Беседа и Посланица. У нашем зборнику ћемо направити избор из њих. Он би сачињавао извештај поредак поука Светог Макарија. Јер, оне представљају једну целину и значајне су због тога што подробно излажу главни циљ Хришћанства: освећење пале душе дејством благодати Светога Духа. То је главна тачка према којој су усмерене готово све његове поуке. Слично чини и Грчко Добротољубље. Симеон Метафраст је направио избор из његових Беседа у 150 поглавља. Оно што је учинио, чинимо и ми, сачинивши из њих седам слова.

Свети Макарије се не дотиче детаља у подвижништву. Они којима су упућене Беседе и без тога су већ били усрдни подвижници. Због тога се он првенствено постарао о томе да пружи усмерење тим подвизима, указујући им на последњи циљ коме треба тежити. А то је, као што смо већ поменули, освећење душе благодаћу Светога Духа. Одуховљење је душа душе. Без њега нема живота. Оно је залог будућег светлог стања.

Свети Макарије стално говори о палој души и учио је како да се из стања таме, искварености и мртвила изиђе на светлост, да се исцели и оживи. Због тога његове поуке нису важне само за монахе који су се одрекли света, већ и за све Хришћане. Јер, Хришћанство се и састоји у томе да човек устане из палости. Због

тога је и Господ долазио; томе су управљене и све спасоносне свештенорадње Цркве. Он свагде као услов за успех поставља одрицање од света [тј. монаштво]. Међутим, и световњаци [Хришћани] су обавезни да се у извесној мери одрекну света. Јер, љубав према свету јесте непријатељство према Богу. Где би ту било спасења?

У избору поука држали смо се поретка који се сам од себе појављује у глави када читаш Беседе Светог Макарија. Он је своју мисао често пута узводио до самог нашег почетка, изображавајући у каквом се светлом стању налазио првобитни човек. То је истицао да би се што мрачнијим показало стање палог човека, које он описује у крајње одбојним цртама. Самим тим се очигледније представља бескрајна милост Божија, која нам је јављена у спасењу кроз оваплоћење Јединородног Сина Божијег и благодат Пресветог Духа. Све се то излаже да би се код људи изазвала жеља за грађењем спасења и да би се подстакли на храбро прохођење читавог тог пута. Овај пут почиње образовањем тврде решености да се иде за Господом све до саме смрти, да се проходи подвиг у труду самопринуђавања и самопротивљења, све док се не дође до приметног дејства благодати, или, како је говорио свети, све док се у срцу не открије сила и дејство благодати Духа Светога. Тај пут стиже до крајњег могућег савршенства у Христу Исусу, Господу нашем, и завршава се двојаким стањем душа у будућем животу.

На тај начин, мисли Светог Макарија ћемо сабрати под следећим насловима:

Светло стање првог човека

Мрачно стање палог

Наше јединствено спасење - Господ Исус Христос

Стварање чврсте решености за спасење у Господу

Подвижничко стање

Стање оних који су осетили благодат

Највиши степен хришћанског савршенства на земљи

Будуће стање по смрти и васкрсењу

ДОБРОТОЉУБЉЕ

СВЕТИ МАКАРИЈЕ ВЕЛИКИ

ПОУКЕ

СВЕТОГ

МАКАРИЈА

о хришћанском животу, изабране из његових беседа

1. ПРВОБИТНО СВЕТЛО СТАЊЕ

а) Последњи циљ и врховно благо човека јесте богоопштење. Бог је благоволео да почиње у њему и човек нигде не налази покоја осим у Богу. У таквом сродству стоји човек са Богом по првобитном назначењу творевине.

1. Ниједна блискост ни узајамност није већа од блискости душе са Богом и Бога са душом. Бог је створио разну твар: небо и земљу, сунце, месец, воду, плодно дрвеће, разне врсте животиња. Међутим, ни у једној од њих Он не почива. Сва твар је у Његовој власти, па ипак ни у једној није сачинио престо, нити је ступио у општење. Једино је према човеку имао благовољење, ступивши са њим у општење

и у њему почивајући. Видиш ли какво је сродство Бога са човеком и човека са Богом?

2. Као што је Бог небо и земљу створио за станиште човеку, тако је и тело и душу човекову саздао за Своје станиште, тј. да се усели и да почине у његовом телу као у Свом дому, и да му љубљена душа, створена по Његовом образу, буде прекрасна невеста.

3. Високо је достојанство човека. Погледај какви су небо и земља, сунце и месец, па ипак Господ није благоволео да у њима почине, већ једино у човеку. Због тога је човек драгоценији од свих твари. Усудићу се да кажем - не само од видљивих, него и од невидљивих, тј. духова који служе. Јер, ни о архангелу Михаилу, ни о архангелу Гаврилу Бог није рекао: Створимо... га по образу и по подобију нашем (Пост.1,26), већ о умној природи човека, тј. његовој бесмртној души. Написао је, наиме: Анђелске војске су око оних који га се боје (Пс.33,8).

4. Словесна и благоразумна душа нигде не налази покоја осим у једином Господу, иако је обишла сва саздања. И Господ Своје благовољење указује једино човеку.

5. Богата заручена девојка се не задовољава никаквим даровима до брака, све док се не оствари брачни савез. Тако се ни душа ничим не успокојава све док не достигне савршено општење са Господом. Гладно дете не обраћа пажњу на бисере и драгоцену одећу, већ само на дојке које му могу пружити млеко. Слично расуђуј и о души (тј. да она мимоилази све, желећи да окуси једино Бога, и једино тада се успокојава).

б) Таквом циљу је човек био припремљен од самог стварања. Приликом стварања у њега је заложен циљ.

6. Душа је велико и дивно дело. При стварању, Бог је њену природу створио без порока. Он ју је створио по образу врлине Духа, положивши у њу законе врлина - расуђивања, познања, благоразумности, вере, љубави.

7. Он је у њу положио разум, вољу, владалачки ум, и у њој зацарио и другу велику тананост, учинивши је лако покретном, лакокрилом, неуморном, дарујући јој да долази и одлази у једном трену, да му мишљу служи када то Дух усхте. Једном речју, он ју је саздао [са циљем] да му постане невеста и да има заједницу са Њим, да буде у јединству са Њим, и да са Њим постане један дух, као што је речено: А ко се сједини са Господом, један је дух с Њиме (1.Кор.6,17).

8. Као што човек марљиво сабира у свој дом разноврсно благо, тако и Господ у Свој дом, тј. душу и тело, сабира и полаже небеско благо Духа.

в) Због тога су првосаздани били у Богу и поседовали велика преимућства и добра.

9. До престапа, они су били обучени у славу Божију... Док је држао заповести, Адам је био пријатељ Божији. Са Богом је пребивао у рају.

10. У Адаму је пребивало Слово и он је у себи имао Духа Божијег.

лукаве таме, већ је умна велика и дивна твар испуњена лепотом, прекрасни образ и подобје Божије. Лукавство тамних страсти у њу је ушло као последица пада.

20. У почетку заробивши човека, лукави кнез (тј. царство таме) је обложио и обукао душу влашћу таме као што иначе човека облаче кад га спремају за цара, давши му сву царску одору и омогућивши му да од главе до ноктију носи све царско. Лукави кнез је грехом обукао душу, целу њену природу, и целу је оскрнавио, не оставивши без своје власти ни један њен део, ни помисли, ни ум, ни тело. Он ју је обукао у порфиру таме. Када је (болесно), тело страда у целини, а не само један његов уд. Тако је и сва душа пострадала од лукавих страсти и греха. Лукави је читаву душу, која је неопходни део човека, обукао у своју злобу, тј. грех. На тај начин је тело постало страдално и трулежно.

21. Говорећи: Свукосте старога човека са делима његовим (Кол.3,9), апостол мисли на савршеног човека код кога очи одговарају очима, глава глави, уши ушима, руке рукама и ноге ногама. Јер, лукави је оскрнавио целог човека, душу и тело, обукао га у грех и начинио старим, упрљаним, нечистим, богоборним, човеком који се не покорава закону Божијем, како више не би гледао како је пожељно за њега, већ како би и гледао лукаво, и слушао лукаво, и како би му ноге журиле на злочин и руке чиниле безакоње, и срце помишљало на зло.

22. Стари човек је са себе скинуо савршеног човека и понео одећу царства таме, одећу хуле, неверја, дрскости, таштине, гордости, среброљубља, похоте, као и другу одору царства таме, нечисте и скверне подеротине.

23. Непријатељ се и трудио да Адамовим преступом рани и помрачи унутарњег човека, тј. владалачки ум који сагледава Бога. Његове очи су прогледале за пороке и страсти када су му већ постала недоступна небеска блага.

24. Духови злобе везују душу оковима таме, тако да она не може да воли Господа колико би желела, нити да верује колико жели, нити да се моли колико жели. Од престапа, наиме, првог човека, ми при сваком [добру] сусрећемо очигледно и тајно противљење.

б) Видећи такво погубно стање, Бог и анђели су се сажалили на палоба.

25. Онога дана када је пао Адам, Бог је ишао по рају и, видевши га, са сажалењем рекао: "Како си изабрао зло поред толиких добара! Какав стид те је покрио после толике славе! Зашто си сада тако помрачен, тако изобличен, тако трулежан? Каква те је само тама покрила после онакве светлости!" Творац се сажалио на Адама који је пао и умро за Бога. Анђели, све силе, небеса, земља и сва твар оплакивали су његову смрт и његов пад. Јер, твар је видела да је онај који им је дат за цара постао слуга супротне и лукаве таме. Тако је он горком тамом обукао своју душу, зато што се над њим зацарио кнез таме. Управо је Адам онај [човек] кога су израђавили разбојници и полумртвог оставили на путу из Јерусалима у Јерихон.

в) Правда га је ипак подвргла праведној казни. Он је напуштен као остављени дом.

26. Преступивши заповест, Адам је изгнан из раја, навукавши на себе гнев Божији. Као што је Бог некада, разгневивши се на Јудејце, Јерусалим предао на срам непријатељима, па су они који су их мрзели загосподарили над њима, те је нестало и празника и приноса, тако се прогневио и на душу због престапа заповести, предавши је непријатељима, демонима и страстима. Преваривши је, они су је потпуно понизили, те је нестало сваког празника, тамјана и приноса који је душа пружала Богу. Јер, сви путеви који су водили ка њој испунише се дивљим зверима, и у њој се угнездише гмизавци, тј. лукави духови. Као што се кућа у којој се не живи облачи у таму, бешчашће и поругу, пунећи се нечистотом и смрадом, тако се и душа у којој не ликује Владика са анђелима, пуни греховном тамом, срамним страстима и сваким бешчашћем.

27. Пошто је човек због преслушања примио клетву на клетву: Трње и чичак ће ти давати земља (Пост.3,18), и још: "Земља коју обрађујеш неће ти дати плодове своје", - на земљи његовог срца су се изродили и израсли трње и чичак. Непријатељи су преваром украли његову славу и обукли га у срамоту. Отета је његова светлост и он је обучен у таму. Они су му убили душу, расули и разделили његове помисли, свукли ум са његове висине. Тако је човек - Израилъ постао роб истинског фараона. Он је над човеком поставио надзорнике и оне који су га гонили, тј. лукаве духове да би, хтео не хтео, вршио лукава дела његова, да би припремао глину и опеке. Удаљивши човека од небеског начина мишљења, он га је низвргао ка вештаственим, земљаним, смртним и лукавим делима, и ка сујетним речима, помислима и расуђивањима. Павши са своје висине, душа је сусрела човекомрзно царство и сурове кнезове који је принуђавају да им зида греховне градове порока.

г) Због пада, читава твар и сав људски род су подвргнути тиранији непријатеља и страсти.

28. Замисли једног цара који има наслеђе и чији поданици су спремни да му служе. Међутим, десило се да су га непријатељи заробили. Чим је он ухваћен и одведен, требало је да и његови поданици и слуге пођу за њим. Тако је и Адама Бог створио чистим да би му служио и за услугу му је дата ова твар. Он је постављен за господара и цара све твари. Лукаву реч, која је нашла приступ ка њему, Адам је најпре примио спољашњим слухом, а затим је допустио да му проникне у срце и да овлада читавим његовим бићем. Са његовим заробљавањем, поробљена је и читава твар која му је служила и која му се покоравала. Преко њега се смрт зацарила над сваком душом. Због преслушања, она је толико изопачила Адамов лик да су људи дошли и до поклоњења демонима. Јер, и плодове земаљске, које је Бог прекрасно саздао, [човек] је приносио демонима. На њихове олтаре су стављали хлеб, вино и јелеј, као и животиње. Чак су и синове и ћерке своје приносили на жртву демонима.

29. Од времена Адамовог пада, душевне помисли су се, одвојивши се од љубави Божије, расејале по овом веку и помешале са вештаственим и земаљским помислима. И као што је Адам, који је преступио заповест, у себе примио квасац штетних страсти, тако и они који се родише од њега и читав род његов, по наследству имају удела у истом квасцу. Постепено узрастајући и умножавајући се, греховне страсти су до те мере нарасле да су се рашириле до прељубе, разврата, идолослужења, убистава и других ругобних дела, све док читаво човечанство није

ускисло пороцима. Зло је до те мере порасло у људима да су помислили да нема Бога. Стога они почеше да се клањају бездушном камењу. Квасац злих страсти је до те мере обузео род старог Адама да [људи] чак ни појам Бога нису могли ни да прихвате.

30. После нарушавања заповести и подвргавања осуди гнева, човеком је овладао грех, ушавши унутар њега као неки танани и дубоки бездан горчине и завладавши пасиштем душе до најдубљих њених скривница. На тај начин и душу и грех, који се привио уз њу, можемо упоредити са великим дрветом које је препуно грана и чији је корен у дубини земаљској. Тако се и грех, који је ушао у душу и овладао њеним пашњацима до најскривенијих дубина, претворио у навику и предубеђење, узрастајући у свакоме од младости и учећи га [свему] лошем.

31. Лазар, кога је васкрсао Господ и који је одавао тако велики смрад да се нико није могао приближити његовом гробу, беше образ Адама који је у своју душу примио велики смрад и који се напунио мрака и таме. Слушајући о Адаму, о рањеном, разбојницима и о Лазару, немој дозволити да ти ум лута по горама, већ се затвори у своју душу зато што и ти носиш исте ране, исти смрад, исту таму. Сви смо ми синови тог помраченог рода, сви ми имамо удела у том смраду. Немоћу којом је пострадао Адам, страдамо и сви ми који происходимо од његовог семена. Јер, таква нас је болест постигла, као што говори Исаија: Од главе до пете нема ништа здраво, него убој и модрице и ране гнојаве, ни исцеђење ни завијене ни уљем заблажене (Ис.1,6). Таквом неисцељивом раном смо ми рањени.

32. Као што у Египту током тридневне таме син није видео оца, брат брата, пријатељ пријатеља, будући да их је покривао мрак, тако ни после Адамовог преступа заповести, његовог пада из раније славе, потчињавања духу света и после покривала које је пало на његову душу - нико од људи, све до последњег Адама - Господа - није видео истинског Оца небеског, ни благу и добру мајку - благодат Духа, ни најслађег и најмилијег брата - Господа, ни другове и пријатеље своје - свете анђеле, са којима је [човек] некада радосно ликовао и празновао. И не само до последњег Адама, већ и сада они којима није засијало Сунце правде - Христос, којима се нису отвориле душевне очи да виде истинску светлост, још увек остају покривени тамом греха, још у себи имају дејство сластољубља, још потпадају под исту казну, још немају очи којима би могли да виде Оца.

д) Најприметнија последица пада је неред који влада у свету.

33. Деца овог века су слична пшеници која се сипа у решето земље и просејава кроз непостојане мисли овога света, при непрестаном колебању земаљских ствари, жеља и заплетених вештаствених поимања. Сатана тресе душе и решетом, тј. земаљским делима, просејава сав грешни род људски. Од времена пада, од Адамовог преступа заповести, лукави кнез је преузео власт и све синове овога века непрестаним преварним и колебаљивим помислима просејава и приводи у међусобно супротстављање у решету земље.

34. Као што се пшеница коју просејавају непрестано преврће и окреће у решету, тако и кнез лукавства земаљским делима заокупља све људе, колеба их, приводи у смућење и метеж, наводећи на сујетне помисли, непрестано варајући и

побобљавајући сав грешни род Адамов. Господ је апостолима предсказао будуће устајање лукавог на њих: Ево вас заиска сатана да вас веје као пшеницу. А ја се молих Оцу своме да вера ваша не престане (Лк.22,31-32). Ова реч, као и пресуда коју је Саздаатељ изрекао Каину: Стењаћеш и трешћеш се у немиру на земљи (Пост.4,12), образац је и слика за све грешнике. Преступивши заповест и поставши грешан, читав род Адамов је невидљиво на себе примио ову слику. Људи се колебају непостојаним помислима бојазни, страха, сваковрсних смућења, жељама, разноврсним уживањима. Кнез овог света узнемирава сваку душу која није рођена од Бога [тј. која је без покајања]. Слично пшеници која се стално окреће у решету, он многообразно узнемирава људске помисли. Он све приводи у колебање, ловeћи [људе] светским преварама, телесним задовољствима, страховима и смућењима.

35. Показујући да они који иду за преварама и вољом лукавог на себи носе лик Каиновог лукавства, Господ је са прекором рекао: Жеље оца свога хоћете да чините; он беше човекоубица од почетка, и не стоји у истини (Јн.8,44). Због тога читав грешни род Адамов тајно на себи носи ону осуду: "Стењаћете и трешћете се немирни у решету земље у коме вас просејава сатана". Као што се од једног Адама по земљи распространио читав род људски, тако је и једна страсна исквареност проникла у читав грешни род људски, те је кнез злобе сам у стању да у све посеје колебљиве, вештаствене, сујетне и узнемирујуће помисли. И као што један ветар може да узнемири сво растиње и сво семење, те као што се једна ноћна тама простире по свој васељени, тако и кнез лукавства, као нека мислена тама греха и смрти, извесним скривеним и суровим ветром смућује и обузима читав род људски на земљи, ловeћи људска срца колебљивим помислима и светским жељама и пунећи тамом незнања, заслепљености и заборава сваку душу која није рођена одозго и која се мишљу и умом није преселила у други век, по реченоме: Наше живљење је на небесима (Фил.3,20).

ђ) Сви су зло осећали, али нико није знао откуда је, сматрајући га готово природним стањем.

36. Видљиви свет, од царева до сиромаша, сав се налази у неред и метежу, у борби - и нико од њих не зна узрок тог очигледног зла, жалца смрти који је дошао од Адамовог престапа. Јер, грех, који је дошао је као нека разумна сила и сатанина суштина, посејао је свако зло: он тајно делује на унутарњег човека и на ум, борећи се помислима против њега. Људи и не знају да [зло] чине побуђивани неком туђом силом. Напротив, они мисле да је то природно и да га чине по свом сопственом расуђивању. Међутим, они који у уму имају мир Христов и просвећење Његово знају одакле се све то подиже.

37. Колико се појавило царева из Адамовог рода који су владали читавом земљом и који су много размишљали о својој царској владавини! Па ипак, ни један од њих при свем свом обиљу није могао да схвати помрачење и штету који су настали у души кроз престап првог човека. [То није могао], јер није познао промену која се десила у њој, наиме да је ум због пада обучен у стид и да због слепила очију срца више не види славу коју је до престапа видео отац наш Адам.

38. У свету су постојали разни мудраци. Једни су показали изузетну философију, други су задивљавали вештином софистике, трећи су се истакли говорништвом, други су опет били граматичари и стихотворци који су писали по прихваћеним правилима историје. Постојали су и разни уметници који су били искусни у светским уметностима... Међутим, сви они, којима је овладао змија која се уселила у њих, не поимаху грех који живљаше у њима. Они посташе заробљеници и робови лукаве силе, немајући никакве користи од свог знања и уметности.

е) Зло од пада није сасвим умртвило човека, ма колико иначе било велико. У њему су остале пројаве духовног живота.

39. Не кажемо да се човек потпуно изгубио, уништио, умро. Он је умро за Бога, али живи својом сопственом природом.

40. Човек је погинуо због преступа. Постао је рањив. Сатана му је помрачио ум. Делимично, дакле, човек постоји, и делимично живи, расуђује и има вољу.

41. И по преступу је остало познање (што се нарочито види у дејству савести). Када се разбојник изведе на суд, кнез поставља питање: "Када си чинио зло, зар ниси знао да ћеш бити ухваћен и предан на смрт?" Разбојник се неће осмелити да каже да није знао, будући да му је то било познато. Зар блудник не зна да чини зло? Зар лопов не зна да греша? Зар људи и без Писма, по природном разуму, не знају да постоји Бог? Онога дана неће моћи да кажу да нису знали да постоји Бог. Јер, и у муњама и у громовима са неба, њима се саопштава: "Зар не знате да постоји Бог који управља тварју?"

42. Лажним учењем уведени у обману, неки неправедно тврде да је човек коначно умро и да уопште ништа добро не може да учини.

43. Човеку је остала слобода коју му је Бог у почетку дао. Као што није био везан за добро неком неопходношћу док је био савршен, тако ни погружен у грех и поставши сасуд ђавољи, он није везан за зло.

44. Ти си слободан. Уколико хоћеш да погинеш, природа ти је колебљива. А ко хоће, покорава се Богу, иде путем правде и влада над жељама, зато што му се ум противи и што одлучном помишљу може да савлада порочна стремљења и гнусне прохтеве.

45. Они се, ипак, узалуд надимају, мислећи да ће сопственом слободом удаљити од себе повод ка греху. Слобода која је човеку доступна простире се само на противљење ђаволу, али не и на власт над страстима. Јер, речено је: Ако Господ не сазида дом...и не сачува град, узалуд бди стражар (Пс.126,1).

46. У нама зло делује са свом силом и приметношћу, нашаптавајући нам нечисте жеље, премда и није, како неки говоре, са нама помешано као вино са водом, већ као што на једном пољу одвојено расту пшеница и кукољ, или као што се у једном дому посебно налази разбојник, а посебно домаћин.

47. И сунце које сија и ветар који дува имају своју природу и своје тело. Тако се и грех приближио души, али и он и она имају своју посебну природу.

48. Извор точи чисту воду, иако на његовом дну лежи муљ. Ако се муљ узнемири, читав извор ће постати мутан. Тако се и душа меша са пороком када је

узнемирана. И сатана као да постаје једно са душом: оба духа за време блуда или убиства као да представљају нешто једно. Стога - ко се са блудницом свеже једно је тело с њом (1.Кор.6,16). Други пут, опет, самостална душа делује сама од себе, каје се због својих поступака, плаче; моли се и присећа се Бога. Како семогла душа чинити тако нешто кадби увек била погружена у злу? Јер, као суров, сатана никако неће да се људи окрећу покајању.

ДОБРОТОЉУБЉЕ
СВЕТИ МАКАРИЈЕ ВЕЛИКИ

ПОУКЕ
о хришћанском животу, изабране из његових беседа

СВЕТОГ

МАКАРИЈА

3. ГОСПОД, УСТРОЈИТЕЉ СПАСЕЊА

а) За пале је једино спасење - Господ. Господ се смиловао и оваплотио се ради нашег спасења. Својом крвљу је опрао грехе наше, благодаћу Светога Духа је обновио нашу овешталу природу, и учинио нас подесним за Своје небеско Царство.

49. Свет личи на богатог човека који поседује велелепне и огромне куће, који изобилује сребром и златом, различитим поседима и сваком послугом, кога, међутим, изненада спопада болест и немоћ. Сва његова родбина стоји поред њега али га, и поред свег богатства, не може избавити од болести. Исто тако ни душу која је погружена у грех не може избавити никаква животна марљивост, ни богатство, нити било шта друго. Једино Христов долазак може очистити душу и тело.

50. Откако је од Адама почео да царује грех, род људски се зачиње у безакоњу и у гресима рађа, од утробе матерње се изопачујући и од мајчиног крила лутајући. Због тога се Јагње Божије смиловало и дошло да Својом силом свеже снажнога, те да отме сасуде које је запленио, по реченоме: Запленио си плен (Пс.67,19).

51. Сатана и кнезови таме су од преступа заповести засели у срцу, уму и телу Адамовом као на сопственом престолу. Због тога је дошао Господ и на себе примио тело од Дјеве. Јер, ко би могао поднети да му је било угодно да дође са непокривеним Божанством? Напротив, помоћу тог оруђа, тј. тела, Он је проговорио људима. Најзад, Он је и лукаве демоне, који су засели на телу, срушио са престола, тј. са мисли и помисли којима су они управљали, очистио савест, и самом себи од ума, помисли и тела направио престо.

52. Бог је Мојсију наредио да направи бакарну змију, да је подигне и прикуца на врх дрвета. Сви које су ујеле змије добијали би исцељење по погледу на бакарну змију. Тако је мртва змија побеђивала живе, зато што је била образ Господњег тела. Јер, Господ је Своје тело, које је примио од [Пресвете] Марије, узнео на Крст, распростро и прикуцао на дрвету. И мртво тело је победило и усмртило змију која је живела и гмизала у срцу. Ето великог чуда.

53. Душу која је у почетку рањена неисцељивом раном погубних страсти није могао да исцели нико од праведника, нити отаца, ни пророка, ни патријараха. Дошао је Мојсије, али ни он није могао да пружи савршено исцељење. Постојали су свештеници, дарови, десетак, субота, нови месец, прање, жртве, свепаленице и

сва остала правда се вршила по Закону али се душа није могла исцелити и очистити од нечистог тока злих помисли. Сва та праведност није била у стању да излечи човека. [Најзад] је дошао Спаситељ, истински Исцелитељ, који лечи на дар и који себе даје за избављење рода људског. Он је извршио велико и спасоносно избављење и исцељење душе. Он ју је ослободио од ропства и извео из таме.

54. Лекарства која су узета од земље, тј. сопствена праведна дела, нису могла да излече и исцеле душу од такве невидљиве ране. Човек ће добити исцељење и достићи живот једино силом небеске и Божанске природе, даром Духа Светог, и то по очишћењу срца Духом Светим.

55. Када крене да обрађује земљу, ратар је дужан да узме прикладно оруђе и одело. Тако се и Христос, Цар небески и истински Посленик, дошавши ка човечанству које је запустело од порока, обукао у тело и уместо оруђа понео Крст, Он је обрадио запустелу душу, избацио из ње трње и чичак, ишчупао коров греха и све растиње греха сажегао огњем. Обрадивши је дрветом Крста, Он је у њој посадио предиван духовни врт који Богу као Владици приноси разноврсне слатке и омиљене плодове.

56. Христос Господ је Нови Завет (учинио) новом (стварношћу). Крстом и смрћу је срушио врата ада и греха, извео верне душе, даровао им Утешитеља и увео у Своје Царство.

57. У Закону је прописано да свештеник узме два голуба: једног да закоље, а другог да покropи његовом крвљу и пусти га да одлети слободан. Ово дејство је било образац и сенка истине. Јер, Христос је заклан, а Његова крв, којом се кропимо, чини да добијемо крила Духа Светог којим без сметње летимо у ваздуху Божанства.

58. Господ наш Исус Христос је дошао да би изменио, преобразио и обновио природу и душу, која је због престапа прегажена страстима, учинио новом, сјединивши је са Својим Божанственим Духом. Он је дошао да верујуће у Њега начини новим умом, новом душом, новим очима, новим слухом, новим духовним језиком - једном речју, новим људима.

59. Потчинивши себи човека, непријатељ га је за себе начинио новим, обложивши га штетним страстима, помазавши га духом греха и уливши у њега вино сваког безакоња. Тако је и Господ начинио новог човека, избавивши га од греха и помазавши га Духом Светим.

60. Као што у видљивом свету нико не може да преплива и пређе море без лаког и покретљивог брода који је направљен од дрвета које се лако одржава на води, зато што ће иначе потонути и погинути, тако ни душа, сама по себи, не може да пређе, савлада и преплива горко море греха, непроходни бездан лукавих сила и тамних страсти, уколико у себе не прими лакопокретног, небеског, лакокрилог Духа Светог, који уништава и превазилази свако лукавство.

б) Изградивши спасење, Господ хоће да се спасавају они који желе спасење, премда никог не принуђава.

61. Узевши на себе старање о спасењу човека, Господ наш Исус Христос је извршио сав домострој, од самог почетка, бринући преко отаца, патријараха, преко

Закона и пророка, да би, најзад и сам дошао, презревши крсну срамоту и претрпевши смрт. Сав Његов труд и старање састојали су се у томе да из Своје природе Духом породи чеда, благоизволевши да се рађају одозго, од Његовог Божанства. Као што се земаљски очеви жалосте када не рађају [децу], тако је и Господ, заволевши род људски као Свој сопствени образ, усхтео да га породи од Свог божанственог семена. И Христос подноси велику тугу кад неки неће да приме такво рођење и да буду рођени из бедара Духа Божијег. Јер, Он је за њих страдао и трпео због њиховог спасења.

62. Господ хоће да се сви људи удостоје тог рођења зато што је за све умро и све призвао к животу. Јер, без тог рођења, душа не може да живи, као што је рекао Господ: Ако се ко не роди одозго, не може видети Царства Божијег (Јн.3,3). Они који су поверовали у Господа, пришли му и удостојили се тог рођења, причињавају радост и велико весеље на небесима онима који су их родили. Сви анђели и свете силе се радују због душе која се родила од Духа и која је постала дух.

63. Земљоделац по целој [њиви] баца семе, желећи да свако донесе плод. Затим долази са српом и жалости се ако не налази плода. Тако и Господ хоће да се Његова реч посеје у срцима људским. Међутим, као што је ратар жалостан због оскудне њиве, тако се и Господ скорби због срца које не доноси плод.

64. Као кад се цар не би постидео сиромашног и болесног човека, већ почео да лекарствима лечи његове ране, преневши га у свој дворцац, обукавши у порфиру и дијадиму и учинивши га заједничарем своје трпезе, тако и небески цар - Христос прилази болесном човеку, исцељује га и приопштава Својој царској трпези. При томе, Он га је уздигао на такву част, не чинећи никакву присилу над његовом вољом, већ делујући саветима.

65. У Јеванђељу је написао да је Господ послао слуге да позову званице и објаве им: Ево сам обед свој уготовио (Мт.22,4). Међутим, званице су се отказивале, говорећи: Купих пет јармова волова, или: Ожених се (Лк.14,19; 20). Видиш ли да је Онај који је позвао готов, и да су се позвани одрекли, за шта су сами криви. Видиш ли да им је Господ припремио Царство и да их зове да уђу, али они неће.

66. Господ непрестано удара у двери наших срдаца, [желећи] да му отворимо како би могао да уђе и почине у душама нашим, начинивши обитељ у нама. Јер, Он говори: Ево стојим на вратима и куцам; ако ко чује глас мој и отвори врата, ући ћу к њему (Отк.3,20). Он је благоволео да много пострада, предавши тело Своје на смрт и избавивши нас од ропства како би дошао у нашу душу и у њој начинио обитељ. Јер, Његова храна, и пиће, и одећа и покров и починак налази се у нашој души. Због тога Он непрестано удара у врата, желећи да уђе код нас. Примимо га, дакле, и уведимо у себе зато што Он за нас представља и храну, и пиће и вечни живот. Ниједна душа која га сада не прими у себе и која га у себи не успокоји, или боље - која се сама не успокоји у Њему - неће имати наслеђа са светима у Царству небеском, и неће моћи да уђе у небески град. Ти нас сам, Господе Исусе Христе, уведи у њега!

ДОБРОТОЉУБЉЕ
СВЕТИ МАКАРИЈЕ ВЕЛИКИ

4. СТВАРАЊЕ ЧВРСТЕ РЕШЕНОСТИ ЗА СПАСЕЊЕ У ГОСПОДУ

Покрет душе ка спасењу остварује се образовањем жеље за спасењем и тврде решености да се оно оствари у Господу. Господ је остварио наше спасење, све је припремио за њега и жели да се свако спасе. Он једино очекује да човек приступи и почне да се труди за спасење.

а) Наша жеља се очекује као неопходан услов.

67. Човек по природи има предузимљивост коју Бог и очекује од њега. Због тога Он заповеда да човек најпре схвати, да схвативши заволи, и најзад да покрене вољу. Да, пак, ум ступи у дејство, или да се поднесе труд, или да се испуни дело - благодат Господња пружа онима који желе и који су поверовали. Због тога је воља човечија суштински услов. Без воље [човечије] ни Бог ништа не чини, премда би и могао, као слободан. Због тога испуњење дела Богом зависи од воље човекове. Када [принесемо своју слободну вољу] Он - диван и у свему непојмљив - читаво дело приписује нама.

68. Иако се није могла излечити, и премда је остајала са раном, крвоточива жена је ипак имала ноге са којима је пришла Господу и добила исцељење. Исто тако, премда није могао да приђе и приступи Господу због слепила, онај слепи је пустио глас који је стигао пре весника: Сине Давидов Исусе, помилуј ме (Мк. 10,47). Поверовавши, он је добио исцељење кад је Господ пришао и дао му прозрење. Исто тако је и са душом. Премда је изранављена срамним страстима и ослепљена греховном тамом, она ипак има вољу којом може да завапи Исусу и да га призове да дође и да јој пружи вечно избављење.

69. Да слепи није узвикнуо и да она крвоточива није пришла Господу, не би добили исцељење. Исто тако, онај ко по сопственој вољи и из свег произвољења не приступи Господу и ко га не моли са несумњивом вером - неће добити исцељење. Јер, због чега су они одмах били исцељени, а ми још увек не налазимо излечење од тајних страсти? Ми не добијамо духовно исцељење и спасење услед неверја нашег и услед разбијености наше, због тога што га не волимо из свег срца и што не верујемо у Њега искрено. Због тога, верујмо у Њега и истински му приступимо како би Он убрзо на нама извршио истинско исцељење. Он је обећао да ће дати Духа Светога онима који ишипу од њега (Лк.11,13), да ће отворити врата онима који куцају и да ће га наћи они који га траже (Мт.7,7). То је обећао Онај који не обмањује (Тит.1,2).

70. Премда ништа не може да учини, нити је својим ногама у стању да приђе мајци, дете се ипак, тражећи је, креће, зове и плаче. И мајка се најзад сажали на њега. Њој је мило што је дете са напором и плачем тражи. Најзад, пошто дете не може да дође до ње, она сама, побеђена љубављу према њему због његовог дуготрајног искања, долази, узима га са великом нежношћу, мази и храни. Исто чини и човекољубиви Бог са душом која му прилази и која га тражи. Ипак,

подстицан Њему својственом љубављу и благошћу, Он се прилепљује за разумну душу и, по апостолској речи, постаје са њом један дух (1.Кор.6,17).

71. Господ је милосрдан и дуготрпељив у очекивању нашег обраћења. Ако грешимо, Он нас чека да се покајемо, ако паднемо, не стиди се да нас поново прими, као што рече пророк: Зар неће устати онај који падне? И зар се неће вратити онај који се удаљује? (Јер.8,4). Ми једино треба да смо трезвоумни, да стекнемо добру мисао, да се брзо и на прави начин Њему обратимо, иштући Његову помоћ. Он је готов да нас спасе. Он прима пламену чежњу наше воље (која одговара нашим силама), као и веру и спремност који произилазе из доброг произвољења, премда сваки успех једино од Њега долази. Због тога, свукавши са себе свако предубеђење, немар и лењост, постараймо се да постанемо храбри и спремни да идемо Његовим трагом. Немојмо то одлагати из дана у дан због привлачности зла, јер не знамо када ће бити наш излазак из тела.

б) Како се образује жеља?

аа) Пробуђење од Бога.

Господ невидљиво уразумљује душу. Понекад је преобраћа несрећом, понекад непосредним дејством, као код апостола Павла. Ипак, свестрани гласник ка обраћењу јесте реч Божија.

72. Богу је угодно да (човека који се налази у греху) поново уведе у живот. Стога га Он саветује да плаче и да се покаје. И ако човек продужи са тиме (тј. да оплакује себе) због својих давних сагрешења, Бог га поново побуђује да плаче и приноси покајање (како би сав свој живот у појединостима оплакао).

73. Невоље, страдања и ране које те сналазе по домостроју [Божијем], [потруди се да примиш] као нешто што ти је корисно за душу, а не као нешто непожељно. Јер, када те сусретну несреће, почећеш да размишљаш у себи: "Пошто сам несрећан у свету, одрећи ћу га се, и поћи ћу да служим Богу". Може се десити да, дошавши до те мисли, чујеш заповест: Продај све што имаш (Мт. 19,21), омрзни телесно општење и служи Богу. Тада ћеш почети да благодариш за несрећу у свету, будући да се њеним поводом показујеш послушан Христовој заповести. Најзад, ако си унеколико изменио свој ум у односу на видљиво и удаљио се од телесног општења, треба такође да се умом удалиш од плотског мудровања и да стекнеш небеско размишљање. Тада ћеш почети да расуђујеш о заповести коју си чуо. И нећеш још обрести покој, али ћеш прихватити старање и труд да стекнеш оно о чему си слушао.

74. Како је Бог уловио апостола Павла? Као што тиранин заробљава неког [човека] кога затим ослобађа истински цар, тако је и Павле, док је у њему дејствовао тирански дух греха, гонио и мучио Цркву. Међутим, пошто је то чинио из незнања, ревнујући за Бога и мислећи да се труди за истину, Бог га не оставља, већ га хвата. Обасјавши га неизрециво, небески и истински Цар га је удостојио да чује Његов глас. Ударивши га у лице као слугу, Он му је дао слободу. Видиш ли каква је благост Владике када у једном тренутку може да обнови душе које су се прилепиле за зло и подивљале, саопштивши им Своју благост и мир.

75. Цар који хоће да [својим поданицима] саопшти објаву и подели дарове, пише посланице у којима свима даје на знање: "Постарајте се да што скорије дођете код мене да добијете царске поклоне". Онима који не дођу и не приме дарове, читање посланице неће ништа користити. Напротив, они ће потпасти под осуду на смрт зато што нису хтели да дођу и да се из царских руку удостоје части. Тако је и Цар - Бог предложио људима Божанствена Писма као какву посланицу, објављујући им да они који призивају Бога и који су поверовали треба да ишту да добију небески дар од Ипостаси Његовог Божанства. Јер, написано је: Да... постанемо причасници божанске природе (2.Пт.1,4). Ако човек не прилази, не иште и не добија, узалудно му је читање Писма. Напротив, оно ће га подвести под осуду на смрт јер није хтео да од небеског Цара прими дар живота, без којег није могуће стећи бесмртан живот.

бб) Борба са собом да би се воља склонила ка призивање.

76. Човек не постаје достојан благог удела чим чује реч Божију. Тврдећи супротно, ти код човека укидаш вољу и поричеш постојање супротне силе која га омета. Ми, пак, кажемо да онај ко слуша реч долази до скрушења и, по повлачењу благодати по промислу ради човекове користи, ступа у борбу и учи се ратовању, супротстављајући се сатани. И тек после дуготрајне борбе и сукобљавања, он односи победу и постаје Хришћанин (тј. искрени следбеник Христов).

вв) Представе и убеђења која дејствују на наклоност воље.

У тој борби са собом ум сабира разне подстицајне и покретачке представе истине и убеђења, које су у стању да подстакну и одушеве. Свети Макарије прво истиче оно што је Бог учинио за наше спасење, као и обећања која је повезао са овим делом. На то се он често враћа.

77. Љубљени, немој гледати само на умну суштину душе. Бесмртна душа је драгоцен сасуд. Погледај како је велико небо и земља. Па ипак, Бог није показао [Своје] благовољење према њима, него само према теби. Погледај на своје благородство и достојанство, јер Он не посла анђела, већ сам дође да ти помогне, да те призове палоба, рањенога, да ти врати првобитну чистоту Адамову. Сам Бог је дошао да ти помогне и да те избави од смрти. Стани чврсто и схвати такво промишљање о теби.

78. Замисли да цар сусретне неку сиромашну девојку, одевену у рите и да, не устручавајући се, са ње скине нечисту одећу, да умије њену прљавштину, украси је светлим хаљинама и учини учесницом његове царске трпезе и славља. Тако је и Господ нашао изранављену душу, дао јој лекарство, свукао са ње замрљану одећу и срамоту порока, обукао је у царску, небеску, божанствену, светлосарну и славну одећу, положио венац на њу и учинио учесником царске трпезе на [њену] радост и весеље.

79. Хришћанство није нешто безначајно, већ представља велику тајну. Схвати своје благородство, тј. да си призван у царско достојанство, да си род изабрани... народ свети (1.Пт.2,9). Тајна Хришћанства је необична за овај свет. Видљива слава и богатство цара су нешто земаљско, трулежно, пролазно, а оно Царство и оно богатство су божанствени, небески, славни, непролазни и непрестани. Јер, у

небеској Цркви [Хришћани] сацарују са небеским Царем. Као што је Он Прворођени из мртвих, тако су и они који сацарују са Њим - прворођени.

80. Хришћанска обећања су велика и неизрецива, и то у толикој мери да се са вером и богатством једне душе не може упоредити ни сва слава и лепота неба и земље, ни остала њихова лепота и украс, као ни богатство, красота и сладост видљивог. Према томе, како да поред толиких подстицаја и обећања Господњих не пожелимо да у потпуности приступимо Господу, да му посветимо сами себе, да се, поред свега другог, по Јеванђељу, одрекнемо и саме своје душе, те да осим Њега јединога ништа више не волимо? Ето, све нам је то даровано, и још каква слава! Колико је само Господ промишљао о нама преко пророка и отаца! Колико је изречено обећања! Колико подстицаја! Колику је благод Владика имао према нама од самог почетка! Најзад је преко Свог доласка Своју неизрециву благодот према нама доказао распећем, којим је нас преобраћене превео у живот. Међутим, ми се још увек не одвајамо од својих прохтева, од љубави према свету, од рђавих предубеђења и навика, показујући се малOVERним или неверним. Ипак, и поред свега, Господ према нама остаје милостив, невидљиво нас чувајући и успокојавајући, не предајући нас до краја по гресима нашим пороку и преварама света, и не допуштајући, по Својој великој милости и дуготрпљењу, да погинемо, имајући у виду да ћемо му се некада обратити.

81. Шта значе речи: Што око не виде, и ухо не чу, и у срце човеку не дође, оно припреми Бог онима који га љубе (1.Кор.2,9). У оно време велики праведници, цареви и пророци знађаху да ће доћи Избавитељ, али не знађаху, не чуше, нити им у срце дође да ће Он пострадаати, да ће бити распет, да ће се пролити крв на Крсту, да ће бити крштење огњем и Светим Дугом, да ће се у Цркви приносити хлеб и вино, који су образ Његовог тела и крви, да ће они који се причешћују видљивим духовним хлебом [у ствари] кушати тело Господње, да ће апостоли и Хришћани примити Утешитеља и да ће се обући силом свише, да ће се удостојити сједињења са Духом Светим. То нису знали ни пророци, ни цареви, нити им је то долазило у срце.

82. Кад су нам таква блага припремљена, кад су нам пружена таква обећања, и кад Господ има такво благовољење према нама, немојмо бити немарни и немојмо закаснити, већ пожуримо у вечни живот, свецело се посветивши угађању Господу.

83. Слушајући о достојанству душе и томе како је драгоцен та умна суштина, не схваташ ли да је за човека, а не за анђеле, речено: Створимо... га по образу и по подобију нашем (Пост.1, 26), те да ће небо и земља проћи, а да си ти позван на усиновљење, на братство, да будеш невеста Царева? У видљивом (свету) све што припада женику припада и невести. Тако се и теби поверава све што је Господње. Јер, Он сам је дошао да се заступи за тебе и да те позове. Ти, пак, ништа не схваташ, и не поимаш своје благородство. Због тога праведно духовносац оплакује твој пад: Човек који је у части није разумео, него се упоредио са неразумним скотовима, и уподобио им се (Пс.48,21).

После тога код њега следе и друге побуде: бити са себи сродним (што и јесте наш циљ), тј. са Господом. Нама је једино добро када следимо за Господом и нема ничег горег него не следити за Господом.

84. Ако подигнеш очи ка сунцу видећеш да је његов круг на небу, а да му светлост и зраци силазе на земљу и да сва сила светлости и блиставости стреми ка

земљи. Тако и Господ седи са десне стране Оца, изнад сваког начала и власти, али му око пажљиво гледа срца људи који бораве на земљи, како би оне који очекују Његову помоћ подигао тамо где сам пребива. Јер, Он говори: Где сам ја онде ће и слуга мој бити (Јн.12,26). Међутим, бесловесне животиње су много разборитије од нас. Свака од њих се сједињује са себи сродном природом: дивље са дивљима, а овце са својим родом. А ти се не враћаш свом небеском сродству, тј. Господу, већ се својим помислима саглашаваш са злбом, постајући помоћник греху, заједно са њим ратујући против себе и предајући се на храну непријатељу, слично птици коју прождире орао, овци коју [улови] вук, или детету које пружи руку ка змији и бива уједено.

85. Душа се сједињује вољом са оним са киме се спаја. Према томе, она има удела у светлости спокојства уколико у себи има светлост Божију и уколико у њој живи, украшавајући се свим врлинама. Уколико, пак, у себи има греховну таму, она потпада под осуду. Душа која жели да живи код Бога у вечном починку и светлости, треба да, као што смо раније рекли, приступи истинском Архијереју Христу, да се жртвује, да умре за ранију лукаву таму, да се усмери ка другом животу и божанственом општењу. Када чујеш о наведеном, обрати пажњу на то да ли се и у твојој души заиста остварило. И ако није, треба да непрестано жалиш, плачеш и тугујеш. Као онај који је још мртав за Царство, вапиј ка Господу и моли са вером да те удостоји истинског живота. Стварајући ово тело, Бог га не ствара из његове природе, нити му дозвољава да има живот, храну, пиће, одело и обућу из њега самог. Напротив, Он га је створио нагог, како би све потребно за живот налазио споља и како би било немогуће да живи без онога што постоји изван њега, тј. без хране, без пића и без одеће. Уколико се буде ограничавало на оно што поседује по природи, оно ће се истрошити и пропасти. Исто се дешава са душом која у себи нема светлости Божије, премда и јесте створена по образу Божијем. Јер, такви су домострој и благовољење Божије о њеном вечном животу, тј. да духовну храну и духовно пиће, као и небеско одело, прима од Његовог Божанства, од Његовог властитог Духа, од Његове властите светлости, а не од своје природе. То и сачињава [њен] истински живот.

86. Тело свој живот, као што смо рекли, има у ономе што је изван њега, тј. у земљи. Оно без оног што постоји изван њега не може да живи. Тако и душа треба још овде да се препороди за ону земљу живих, да се у њој духовно храни, да духовно узраста, напредујући у Господу. [Потребно је] да је Божанство обуче у неизрециву ризу небеске лепоте. Ако се не буде хранила том храном, она неће моћи да живи у нетрулежној сладости и покоју. Јер, природа Божија има и хлеб живота, тј. Онога који је рекао: Ја сам хлеб живота (Јн.6,35), и воду живу (Јн.4,10), и вино које весели срце човека (Пс.103,15), и јелеј радости (Пс.44,8), и многоразличну храну небеског Духа, и светлосарне небеске ризе које дарива Бог. У томе се и састоји небески живот душе. Тешко телу које се зауставља на својој природи зато што ће се распасти и умрети. Тешко и души која се зауставља на својој природи, немајући општења са Божанственим Духом зато што ће умрети не удостојивши се вечног живота Божанства. Прави пријатељи, сродници и познаници пуни љубави плачу и губе наду због болесника који више не могу да примају храну. Тако Бог и свети анђели сматрају достојним суза оне душе које не једу од небеске хране Духа и не живе нетрулежним [животом].

87. Ако је твој унутрашњи човек опитно и недвосмислено познао све ово, ти живиш истински вечни живот и твоја душа већ сада почива у Господу. Тада си заиста стекао и примио од Господа [могућност] да живиш истинским животом. Уколико, пак, у себи не препознајеш ништа такво, барем почни да плачеш, да жалиш и да тугујеш зато што још ниси стекао вечно и духовно богатство, што до сада ниси примио истински живот. Стога се скрушавај због свог сиромаштва, даноноћно умољавајући Господа. Ти се, наиме, налазиш у страшној греховној беди. О, кад би човек макар стекао ову жалост због свог сиромаштва! О, кад ми не бисмо проводили своје време у безбрижности, као сити! Онај ко жали и иште, ко неодступно моли Господа, ускоро ће обрести избављење и небеско богатство, као што је рекао Господ, завршавајући реч о неправедном судији и удовици: Зар Бог неће одбранили изабране своје који му вапију дан и ноћ. Да, кажем вам да ће их убрзо избавити (Лк.18,7-8).

88. Долазак Господњи је у потпуности био ради човека који је лежао у гробу таме, греха, нечистог духа и лукавих сила, тј. да у овом веку васкрсне и оживотвори целог човека, да га очисти од сваке нечистоте, да га просвети Својом светлошћу и обуче у небеску ризу Свог Божанства. Тела душа које су већ биле васкреле и прославили се, и сама ћс се, при васкрсењу, прославити, просветити и обући у нерукотворени, небески стан, у славу божанствене светлости. Видиш ли како је Божија слава неизрецива и непостижна! Немогуће је изразити или описати неизмерно, бескрајно и непостижно богатство Хришћана. Због тога са сваком марљивошћу треба да приступамо хришћанском подвигу и да примамо оно богатство. Јер, наслеђе и удео Хришћана јесте сам Бог. Јер, речено је: Господ је део мог наслеђа и чаше моје (Пс.15,5).

89. Месо без соли трули и пуни се великим смрадом, те се сви одвраћају од њега. У гњилом месу почињу да гамижу црви, налазећи себи храну. Они га изједају и гнезде се у њему. Међутим, чим се поспе со, црви који су се хранили месом ишчезавају и цркавају, а смрад се зауставља, будући да со има својство да истребљује црве и уништава смрад. На исти начин свака душа која није осољена Светим Духом, којој недостаје небеска со, тј. сила Божија, гњили и пуни се сваким смрадом лукавих помисли. Лице Божије се окреће од душе у којој живи страшни смрад сујетних помисли таме и страсти. У таквој души се крећу зли и страшни црви, тј. лукави духови и тамне силе. Они се хране, гнезде и гамижу у њој, изједајући је и упропашћујући је. Јер, речено је: Усмрдеше се и иструлише ране моје (Пс.37,6). Међутим, чим душа прибегне Богу, поверује и испроси со живота, тј. благог и човекољубивог Духа, на њу силази небеска со која истребљује страшне црве, уништава штетни смрад и чисти душу дејством своје силе. Поставши на тај начин здрава и неповредива [дејством] истинске соли, душа је поново погодна за служење и службу небеском Владики. Да би се то означило, Бог је у Закону наредио да се свака жртва посоли сољу (Лев.2,13).

90. У видљивом свету онај ко је наг трпи велику срамоту и бешчасће. Пријатељи се окрећу од пријатеља, сродници од сродника својих уколико су обнажени, и деца одвраћају свој поглед да не виде наго тело оца свога: Пришли су гледајући уназад и покрили га, одвраћајући свој поглед (Пост.9,23). Тако се и Бог одвраћа од душа које нису са пуним осведочењем обучене у ризу Духа, које се у сили и истини нису обукле у Исуса Христа.

91. И први човек се постидео видевши себе нагог. Колико је само бешчашћа у наготи! Ако телесна нагота подвргава таквом стиду, колико ће се тек покрити стидом и бешчашћем страсти душа која је обнажена од Божанствене силе и која није уистину обучена у неизрециву, нетљену и духовну ризу самог Господа Исуса Христа. И свако ко је обнажен од оне Божанствене славе треба да се стиди себе самог и да схвата своје бешчашће, барем онолико колико се стидео Адам у својој телесној наготи: и премда је начинио одело од смоквиног лишћа, он се ипак стидео, схватајући своје ништавило и наготу. Због тога нека таква душа моли Христа који даје ризу и који облачи у славу у неизрецивој светлости, те нека не сачињава себи одело од сујетних помисли. Нека не мисли, преварена [наводном] сопственом праведношћу, да поседује ризу спасења.

92. Као што је дом у коме је присутан домаћин пун сваког реда, красоте и велелепности, тако се и душа, у којој се налази њен Владика и у којој Он пребива, испуњава сваком красотом и благољепијем. Јер, у њој пребива Господ са Својом духовном скривницом, и управља њоме. Међутим, тешко кући чији је домаћин одсутан, или која нема господара. Она ће се срушити, опустети, и напунити сваком нечистотом и нередом: ту се, по речи пророка, настањују сове и демони (Ис.13,21). У опустелом дому себи налазе место дивље кокошке, пси и свака нечистота. Тешко души која устаје од свог тешког пада и која у себи има оне који је убеђују и принуђавају да остане у непријатељству са својим Жеником, који намеравају да изопаче мисли које јој долазе од Христа.

гг) Наведеним представама душа је готова на призив да следује за Господом.. Међутим, долазе мисли да неће у томе успети и слабе жељу. Свети Макарије их одбија истицањем опасности због одлагања дела спасења. Може се, наиме, истрошити дуготрпљење Божије, услед чега је погибао неизбежна.

93. Бојим се да се на нама који живимо немарно и који се поводимо за предрасудама, временом не испуни апостолска изрека: Или презиреш богатство његове доброте и кротости и дуготрпљења, не знајући да те доброта Божија на покајање води? (Рим. 2,4). Уколико и поред Његове дуготрпљивости, благости и кротости умножимо број грехова и својим немаром и нерадом себи припремимо најтежу осуду, на нама ће се испунити апостолска реч: Него својом упорношћу и непокајаним срцем сабираш себи гнев за дан гнева и откривања праведнога суда Бога (Рим.2,5). Јер, велика је и неизрецива благод Божја, необјашњиво је Божије дуготрпљење према људском роду. Треба само да се отрезнимо и да се постарамо да се потпуно обратимо Богу, како бисмо стекли спасење.

94. Ако желиш да упознаш дуготрпљење Божије и Његову велику благод, обратимо се богонадахнутом Писму. Види само колико су грешили Израилци, од којих су оци, којима су дата обећања, од којих је Христос по телу, чији су завети и богослужење (Рим.9,4-5). Колико пута су скретали. Па ипак, Бог их није потпуно остављао. Напротив, Он их је, на краће време, ради њихове користи, предавао искушењима, желећи да невољом омекша окорелост њиховог срца. Он их је обраћао, подстицао, слао им пророке, дуго времена показујући трпљење према њиховим сагрешењима и спотицањима. Када су му се обраћали, Он их је радо примао, и кад су поново скретали, Он их није остављао, већ их је преко пророка призивао обраћењу. И мада су се много пута удаљавали од Њега и обраћали ка

Њему, Он их је сваки пут радо сусретао и човекољубиво примао, све док најзад нису упали у велики грех, положивши руку на свог Владику, кога су, по предању отаца и светих пророка, очекивали као Избавитеља, Спаситеља, Цара и Пророка. Кад је дошао, они не само да га нису прихватили, већ су га, подвргнувши га великој порузи, предали на крст, на смртну казну. Том великом увредом и превеликим сагрешењем њихови претерани греси су се испунили. Због тога су најзад остављени. Дух Свети се удаљио од њих кад се раздрала црквена завеса. Због тога су њихов храм незнабошци порушили и довели до опустошења, по пресуди Господњој: Неће остати овде камен на камену који се неће разметнути (Мт.24,2). Тако су они коначно предани незнабошцима. По свој земљи су их расејали цареви који их поробише, и беше им наређено да се више не враћају у своју земљу.

95. Тако и сада милостиви и према свима благи Бог пројављује Своје дуготрпљење. Премда види многобројна саплитања свакога, Он ћути, очекујући да се, временом, отрезнимо и променимо, те да престанемо да га жалостимо. Он са великом љубављу и радошћу прима онога који се окреће од греха, јер говори: Радост бива пред анђелима Божијим због једног грешника који се каје (Лк.15,10), и још: Тако није воља Оца нашег небескога да пропадне један од ових малих (Мт.18,14), и најмањих. Међутим, онај ко [зна] да Бог према њему показује велико милосрђе и дуготрпљивост, да га не кажњава за свако греховно саплитање, ни тајно ни јавно, да све види али ћути, очекујући покајање, па ипак, павши у велику немарност, додаје грех на грех, лењост припаја лењости, и на једном сагрешењу назиђује друго - најзад испуњава меру грехова и већ пада у грех из кога не може да се извуче. Тада се он сатире и гине, предајући се лукавومه.

96. Исто је било са Содомљанима. Много грешећи и не обраћајући се, они су најзад, хотећи да своју злу вољу за мужелоштвом остваре на анђелима, упали у толики грех да покајању већ није било места. Они су, превазишавши меру грехова, најзад одбачени и, по Божијем суду, спаљени огњем. Тако је било и у време Ноја. Падајући много пута и не приносећи покајање, они су се пружали до таквих грехова да су најзад развратили целу земљу. Тако је и према Египћанима, који су много грешили према народу Божијем, Бог дуго био милостив, не налажући казне које би их истребиле, већ само поучиле и навеле на обраћење и покајање. Он им је наносио лаке ударце, јављајући Своје дуготрпљење и очекујући њихово покајање. Међутим, много грешећи пред народом Божијим, час се обраћајући, час раскајавајући, утврдивши се у древном неверју злог произвољења и обременивши пословима народ Божији, они су најзад, у тренутку кад је Бог преко Мојсија уз мноштво чуда извео народ из Египта, учинили велики грех, појуривши за народом Божијим. Због тога их је божанствена правда најзад истребила и погубила, потопивши их водом и признавши их недостојним чак и видљивог живота.

97. Ми смо се нешто опширније, љубљени, [бавили навођењем] мисли из Писма да бисмо потврдили да је потребно да се што пре обратимо и пожуримо ка Господу, који је милостив према нама и очекује да се потпуно удаљимо од сваког лукавства и рђавог предубеђења. Он, наиме, са великом радошћу прима оне који се обрате. Ми смо, кажем, нешто опширније [говорили] о томе како из дана у дан не би расло наше пренебрегавање, како се не би у нама умножавали греси наши, чиме бисмо на себе навукли гнев Божији. Стога се постарајмо да, обративши се са искреним срцем, приступимо Господу. Немојмо очајавати за своје спасење

приликом сећања на раније грехе. Јер, очајање је нашаптавање зла и подлости које човека приводи раслабљености, немару и безбрижности, како се не би обратио Господу и како се не би спасао.

дд) Међутим, што је душа ближа решености да започне дело спасења, непријатељ на њу устремљује своје последње распаљене стреле очајања и безнађа.

98. Дешава се да сатана са тобом води разговор у срцу: "Погледај колико си зла учинио. Погледај каквим беснилом је испуњена твоја душа. Ти си се толико оптеретио гресима да се више не можеш спасти". Он то чини да би те вргнуо у очајање, зато што му је непријатно твоје покајање. Јер, откако је кроз преступ ушао грех, он непрестано разговара са душом као човек са човеком. Ти му, међутим, одговарај: "У Писму Господњем имам сведочанство: Нећу смрт грешника, него покајање, како би се обратио од рђавог пута и био жив (Јез.33,11). Јер, Он је и сишао због тога да спасе грешнике, да васкрсне мртве, да оживи умртвљене, да просвети оне који се налазе у тами". И заиста, дошавши, Он нас је призвао усиновљењу, у свети мирни град, у живот који никад не умире, у нетрулежну славу. Ми једино треба свом почетку да пружимо добар крај, да пребивамо у сиромаштву, странствовању, злопаћењу, да не престајемо да молимо Бога и да неодступно ударамо у врата. Као што је тело блиско души, тако је и Господ близак и готов да приђе и отвори закључана врата срца, те да нам дарује небеско богатство. Он је благ и човекољубив и обећања Његова су поуздана, само ако га до краја будемо тражили.

99. Представи себи персијски и римски око и два храбра младића исте снаге који излазе из њих на борбу. Тако су и противничка сила и ум једнаке снаге. Као што сатана примамљује душу и лажима је приводи својој вољи, тако му се и душа супротставља, избегавајући да му се у било чему повинује. Јер, обе силе могу једино да подстичу, али не и да присиљавају на зло или добро. Произвољењу се даје помоћ Божија и оно борбом стиче оружје са неба којим побеђује и искорењује грех. Јер, душа може да се супротстави греху, али без Бога не може да победи и искорени зло. Они, пак, који трвде да је грех сличан силноме диву, а душа дечаку - рђаво говоре. Јер, кад би заиста постојала таква неравноправност, и грех био сличан диву, а душа - дечаку, био би неправедан Законодавац који је човеку дао закон да води борбу са сатаном.

100. Уколико нам изгледа неизводљиво и немогуће да се обратимо од мноштва грехова који су нас обузели (што представља, као што смо рекли, наговор зла и сметњу нашег спасења), сетимо се и не заборавимо како је Господ, дошавши к нама по благодати Својој, слепима давао вид, исцељивао раслабљене, лечио сваку болест, васкрсавао мртве које је већ захватило труљење и распадање, глувима отварао слух, из једног човека изагнао легион демона и ономе који је дошао до лудила вратио здрави ум. Утолико пре ће Он душу која му се обраћа, од Њега иште милост и очекује помоћ - и обратити, и привести у радост бестрашћа, у стање сваке врлине, у обновљење ума, дати јој здравље, прозрење разума, мир помисли, и из слепила, глувоће и мртвила неверја је узвести ка целомудрености врлина и чистоти срца. Јер, Онај ко је саздао тело, створио је и душу. По Својој благодати боравећи на земљи, Он је онима који су му прилазили и од Њега искали помоћ и исцељење, као

благ и једини Лекар, штедро пружао оно што им је било потребно. Исто тако је Он штедар и у духовном.

101. Свим тим нас Он убеђује да неодступно, непрестано и неуморно иштемо благодатно заступништво. Он је и дошао ради грешника, ради тога да му се обрате, и да исцели оне који поверују У Њега. Ми једино треба да одступимо од рђавих предубеђења, те да, према својој снази, омрзнемо лоше подухвате и преваре света, да се одвикнемо од лукавих и сујетних помисли, да се увек, по мери својих сила, прилепљујемо уз Њега. Он је, пак, готов да нам укаже Своју помоћ, зато што је веома милосрдан. Он оживотворава, излечује неисцељиве страсти, избавља оне који призивају Његово име, који му се обраћају, и који се по свом произвољењу и по сопственој вољи, сразмерно својој снази, удаљују од сваке светске љубави, одвајају разум од земље, и Њему се устремљују [свом] својом чежњом и искањем.

ђђ) Када су све противне мисли одстрањене, борба са самим собом ради подстицања воље се завршава. Образована је решеност да се служи Господу ради изграђивања свог спасења. Та решеност је снажна као смрт. Она се изражава овако: "Више нећу попуштати греху па макар умро".

102. Свети Макарије говори о души у којој постоји истинска решеност. Ма шта да јој се деси, усред хиљаду искушења, она све трпи и говори: "Нећу га (тј. Господа) оставити, па макар умрла".

ее) Чешће се ова решеност изражава жртвовањем душе, као што су клали животње приликом жртвоприношења. Јер, та решеност је заиста приношење себе Господу као свепаленице.

103. Телесни човек, који се решава да приступи измени самог себе, најпре мора да умре и постане неплодан за онај ранији лукави живот.

104. (О жртвовању је постојао пропис) да жртву напре јереј закоље, те да угине, како би је затим исекао на комаде, осолио, и потом положио на огањ. Јер, уколико их јереј најпре не преда заклању и смрти, овце се неће осолити, нити принети Владици на жртву свепаленицу. Тако је и душа наша дужна да, приступајући истинском Архијереју Христу, буде заклана Његовом [руком] и да умре за своје мудровање и за рђави живот којим је живела, тј. за грех. Као што живот оставља жртву, тако и она треба да остави страсти. Као што тело умире, кад из њега изађе душа и више не живи животом којим је живело, тј. не чује и не ходи, тако и душа умире за лукави живот којим је живела када небески Архијереј Христос, благодаћу Своје силе, у души преда заклању и смрти живот за свет, те она нити чује, нити говори, нити [више] живи у греховној тами. Јер, [тада] лукавство страсти, као њена душа, по благодати излази из ње. И апостол узвикује, говорећи: Мени се разапел свет и ја свету (Гал.6,14).

жж) Да би снажније ту истину запечатио у сећању, Свети Макарије опширно објашњава да сви неуспеси у духовном животу, сви падови и отпадања, и сва наравствена настројења происходе из недостатка самоодречне решености да се служи Господу уз одрицање од свега.

105. Врло је мало оних који су са добрим почетком спојили добар крај, који су без саплитања дошли до циља, који имају једну једину љубав према Јединоме Богу и који су се од свега одвојили. Многи долазе до умиљења, многи постају причасници небеске благодати, бивају рањени небеском љубављу, али не успевају да издрже различиту борбу, подвиге, напоре и искушења од лукавог који их сусрећу на путу, будући да свако има жељу према нечему у свету. Због слабости или немарности, због плашљивости воље или због љубави према нечем земаљском, [човек] се не одриче у потпуности своје привржености [према свету], враћајући се ка различитим и разноврсним светским жељама, остаје у свету и погружава се у његову дубину. Они, пак, који заиста намеравају да до краја проходе добар живот, не треба да добровољно уз ону небеску љубав прихватају или мешају никакву другу љубав и приврженост, како не би створили духовну сметњу и вратили се назад и како се најзад не би лишили живота. Као што су обећања Божија велика и неизрецива и неисказива, тако су и нама потребни вера, и нада, и напор, и велики подвизи и дуготрајно испитивање. Предрагоцена су блага која очекује човек који жели небеско Царство. Он жели да са Христом царује у бесконачне векове. Зар се, онда, неће решити да са марљивошћу за ово кратко животно време до саме смрти трпи борбу, напор и искушења? Господ узвикује: Ако хоће ко за мном ићи, нека се одрекне себе, и узме крст свој и, радујући се све време, за мном иде (Мт.16,24). И још: Ако неко... не мрзи оца свога, и матер, и жену, и децу, и браћу, и сестре, па и душу своју, не може бити мој ученик (Лк.14,26). Многи од људи који желе да наследе Царство и вечни живот ипак не одустају да живе по својим прохтевима и да иду за својом вољом, или, боље рећи, да следе оног који у њих сеје сујету. Не одрекавши се себе, они хоће да наследе вечни живот - што није могуће.

106. Истинита је реч Господња. Без саплитања ходе они који су се, по Господњој заповести, у потпуности одрекли себе, који се одвраћају од свих светских жеља, веза, забава, задовољстава, послова и који имају пред очима једино Господа, желећи да творе Његове заповести. Према томе, свако скреће својом сопственом вољом, будући да заиста није хтео да се одрекне себе, будући да поред оне љубави има наклоност још према нечему, да се наслађује још неким задовољствима или жељама овога века, избегавајући љубав према Господу у пуној мери, доступној [људском] произвољењу и хтењу.

107. Понекад се наизглед добри подухвати спроводе ради славе и људске похвале, што је пред Богом равно неправди и крађи и осталим гресима. Јер, речено је: Бог расипа кости човекоугодника (Пс.52,6). И привидно добрим делима лукави жели да се окористи, будући да је веома разноврстан и обмањив у светским жељама. Грех човека лови преко неке земаљске или телесне љубави за коју се он веже по својој сопственој вољи, и која за њега постаје оков, уза, тешко бреме које га потапа и дави у овом лукавом веку, не допуштајући му да се сабере и врати Богу. Јер, човеков ум се обременује оним што човек заволи у свету. [Та веза] овладава њиме, не дозвољавајући му да се сабере. Од тога зависи и равнотежа и стремљење и превласт порока. Тиме се испитује читав људски род, сви Хришћани који живе у градовима, у горама, у обитељима, у пољима или у пустим местима. Јер, уловљен сопственом вољом, човек почиње да нешто воли. Та љубав се везује за нешто и већ није у потпуности усмерена ка Богу. На пример, један воли имање, други злато и сребро; један служи стомаку, други телесним жељама; један воли учену светску

мудрост ради славе људске, други власт; један славу и част људску, други гнев и манију (јер се, због љубави, сувише брзо предаје страсти); један неблаговременно састајање, други љубомору; један читав дан проводи у маштањима и задовољствима, други се вара залудним помислима; један ради људске славе воли да је законоучитељ, други ужива у немару и ослабљености; један се везује за одело и хаљине, други се предаје земаљским бригама; један воли спавање и шале, други псовке. На тај начин, човек је везан за свет нечим малим или великим и то га задржава, не дозвољавајући му да се сабере. Човек воли ону страст са којом се не бори храбро. Она овладава њиме, обременује га, постаје његово оков и омета га да се обрати Богу, да му угоди, да му послужи, да постане подесан за Царство и да наследи вечни живот.

108. Душа која заиста тежи Господу сва у потпуности своју љубав устремљује ка Њему. Колико има снаге, она се везује уз Њега јединог својим произвољењем. У томе она за себе и налази помоћ, одриче се себе саме, и не иде за прохтевима свог ума, будући да он, због зла које је неодвојиво од нас и које нас вара, иде за лукавим. На тај начин, чим заволи Господа, душа се извлачи из замки сопственом вером и великим старањем, да би се, помоћу свише, удостојила и вечног Царства. Истински га заволевши, по сопственој вољи и уз Господњу помоћ, она се већ не лишава вечног живота.

109. Како бисмо јасније показали да многи по сопственој вољи гину, тону у море и падају у ропство, представи себи кућу у пламену. Онај ко намерава да се спасе, одмах, пошто сазна за пожар, бежи напоље. Оставивши све и решивши да побрине само о души својој, он успева да се спасе. Онај, пак, ко реши да са собом узме извесне кућне предмете или одећу, улази у дом и почиње да скупља. За то време огањ захвата кућу и он заједно са кућом гори у пламену. Видиш ли како је он погинуо по сопственој вољи због љубави према нечем привременом? Слично томе, [представи себи] да неки плове морем и да их сустиже јака бура. Један се скида наг и баца у воду, решивши да се сам спасе. Ношен валовима и лако се крећући, он плива по таласима и налази могућност да се избави из горког мора, спасавајући душу своју. Други, пак, желећи да спасе и нешто од своје одеће, мисли да ће успети да плива одевен и да ће и тако успети да изиђе из мора. Међутим, одело које је узео постаје терет који га потапа у дубину морску. Тако он гине ради мале користи, не побринувши се једино за своју душу. Видиш ли како је он умро својом вољом? Замисли још да се рашчуло о наиласку иноплеменика. Један се, чим је до њега допро слух, ни мало не чекајући и без ичега, одмах дао у бекство. Други је, не верујући да иду непријатељи, или желећи да нешто од својих ствари узме са собом, закаснио са бекством. Дошли су непријатељи, заробили га и одвели у страну земљу, принудивши га да живи у ропству. Видиш ли како је и он по сопственој вољи, услед ослабљености, плашљивости и везаности за неке ствари, одведен у ропство?

110. Њима су слични они који не иду за заповестима Господњим, који се нису одрекли себе самих и нису заволели једино Господа, већ су се добровољно везали земаљским узама. Ако желиш да познаш праву и савршену љубав према Господу из светог и богонадахнутог Писма, погледај на Јова који је, да тако кажемо, свукао са себе све што је имао - децу, имања, стоку, слуге и остало наслеђе. Сматрали су да он има многа имања, премда се, пошто га је Господ испитао, показало да није имао

ништа осим Бога јединог. Исто тако је и Авраам одмах све свукао кад му је Господ наредио да изиђе из земље и рода и дома оца његовог (Пост.12,1). [Он је оставио] и домовину, и земљу, и сроднике, и родитеље - следујући једино речи Господњој. Усред многих испитивања и искушења и у свим случајевима - и када му је била одузета жена, и када је живео и трпео увреду у туђој земљи - он је доказао да је Бога љубио изнад свега. Најзад, кад је по обећању и после многих година стекао јединородног и толико жељеног сина, Бог од њега лично захтеваше да га са готовошћу принесе на жртву. И Авраам се свукао и истински одрекао себе. Јер, тим приношењем јединородног [сина] он је показао да ништа осим Бога није волео. Кад је он са таквом готовошћу давао сина, утолико пре би, уколико би се то од њега тражило, са свом готовошћу и усрђем оставио и читаво своје имање или га одједном поделио сиромасима. Видиш ли праву и потпуну љубав која се добровољно предаје Господу?

111. Тако и они који желе да буду сунаследници њихови не треба да љубе ништа осим Бога, како би се, у време кад буду подвргнути испитивању, показали спремни и искусни, и како би савршено очували своју љубав према Господу. Подвиг ће до краја проћи само они који су по својој вољи увек љубили једино Бога и који су се одвојили од сваке светске љубави. Међутим, може се наћи врло мало људи који су стекли такву љубав, који се одричу свих светских уживања и жеља, и који су великодушно претрпели нападе и искушења лукавог. Многи људи желе да се удостоје Царства без напора, без подвига, без проливања зноја. То, међутим, није могуће.

112. У свету има [људи] који одлазе код богатог човека да би код њега радили за време жетве или за време неког другог посла, и да би добили оно што им је потребно за исхрану. Неки од њих су, међутим, лењиви и немарни и не труде се и не исцрпљују у кући богаташа, али ипак, као да су испунили своје дело, траже исту плату са онима који су се стрпљиво и марљиво трудили из све своје снаге. Читајући Писмо, или [повест] о неком праведнику, о томе како је угоднио Богу, како је постао пријатељ и сабеседник Божији, или о свим оцима, тј. како су постали пријатељи и наследници Божији, колико су претрпели невоља, колико су страдали ради Бога, колико су остварили врлинских дела и подвига - и ми исто тако ублажавамо [светитеље] и хоћемо да се удостојимо једнаких дарова и достојанстава, радо желимо да стекнемо оне славне дарове, одлажући, међутим, на страну њихове напоре, подвиге, скорби и страдања. Ми хоћемо да стекнемо почести и достојанства која су они примили од Бога, али на себе не прихватимо њихова исцрпљивања, трудове и подвиге. Међутим, кажем ти да све то жели и прижељкује сваки човек: и блудник, и цариник, и неправедни људи би хтели да наследе Царство на лак начин, без напора и подвига. На путу се и сусрећу многа искушења, испитивања, невоље, борбе и проливање зноја, да би се открили они који заиста из свег произвољења и свим силама све до смрти љубе јединога Господа, немајући осим Њега ништа друго пожељно. Због тога они по правди улазе у небеско Царство, одрекавши се себе самих, по речи Господњој, и заволевши јединог Господа изнад свог дисања. За своју крајњу љубав они ће бити награђени највишим небеским даровима.

ДОБРОТОЉУБЉЕ
СВЕТИ МАКАРИЈЕ ВЕЛИКИ

5. ПОДВИЖНИЧКО СТАЊЕ

а) Одлучност је исходна тачка. Њој треба одредити циљ, да јој труд не би био бесплодан. У чему се састоји тај циљ? У томе да се благодаћу Духа Светога дође до обновљене природе. Онај ко има решење све своје настојање треба да усмерава на то да га Дух Свети осени силом и дејством, како би огањ почео да опаљује све нечисто. При томе као да душа улази у душу, као да човек духовно оживљава, или као да тек постаје човек. То је главна мисао Светог Макарија, око које се групишу све остале.

113. Онај ко прилази Богу и заиста жели да следи Христа, треба да прилази са циљем да се промени, да се покаже као бољи и нов човек, који у себи не задржава ништа од оног што је својствено старом човеку. Јер, речено је: Ако је ко у Христу, нова је твар(2.Кор.5,П).

114. Душа која истински верује у Христа треба да из садашњег порочног стања пређе у друго, добро стање и да садашњу понижену природу замени другом, божанственом природом, поставши нова силом Светога Духа. Тек тада она може постати погодна за небеско Царство. Тако нешто можемо да постигнемо једно ми који верујемо, који га истински љубимо и који испуњавамо све Његове заповести. Дрво које је Јелисеј бацио у воду, иако по природи лако, на себи изнесе гвожђе, које је по природи тешко. Утолико ће пре Господ још овде послати лаког, лакопокретног, благог и небеског Духа Свог да душу, која је потонула у водама лукавства, олакша, окрили и изнесе у небеске висине, претворивши и променивши јој природу.

115. Као што је тело без душе мртво и не може ништа да чини, тако је и душа мртва за Царство без небеске душе, тј. Духа Божијег, и не може да чини ништа што је Божије.

116. Онај ко се стара да поверује и да приђе Господу треба да се моли да још овде прими Дух Божији који и јесте живот душе. Господ је стога и дошао да још овде души дарује живот, тј. Духа Светог.

117. Бог је имао толико благовољење према теби да је сишао са светих небеса, у себе примио твоју словесну природу и земаљско тело, сјединивши их са Својим Божанственим Духом, како би и ти, који си од праха, у себе примио небеску душу. Ако твоја душа буде у заједници са Духом, и ако у њу уђе небеска душа, ти ћеш постати савршени човек у Богу, наследник и син.

118. Треба, дакле, да заволимо Господа, да се постарамо да напредујемо у свим врлинама, да неуморно и непрестано иштемо да у потпуности и савршено примимо обећање Његовог Духа, како би оживеле душе наше још док смо у телу. Јер, душа неће бити погодна за небеско Царство уколико још у овом веку, због велике вере и молитава, у себе не прими освећење Духа, уколико не постане причасник Божанствене природе, и уколико се не сједини са благодаћу помоћу које може да непорочно и чисто испуњава сваку заповест.

119. Услед преслушања првог човека, ми смо у себе примили нешто страно нашој природи - штетне страсти, које смо, навиком и дуготрајним усвајањем, претворили готово у своју природу. И опет, необичним даром Духа треба да изагнамо из себе ту туђост и да у себи успоставимо првобитну чистоту. И уколико сада, уз много мољење, искање, веру и молитву и одвраћањем од света, у себе не примимо ону небеску љубав Духа, и уколико се наша природа, оскрнављена грехом, не прилепи уз љубав, тј. уз Господа, уколико не буде освећена оном љубављу Духа и ми до краја не будемо без спотицања, са свом тачношћу живећи у заповестима Господњим - нећемо моћи да стекнемо небеско Царство.

б) Благодат је присутна већ код онога ко се са покајањем обратио Господу кроз примање тајне. Међутим, она се не пројављује код свих на исти начин. Једне одмах осећује, а друге подвргава дугим испитивањима, да би најзад показала своје дејство.

120. Безмерна и неухватљива премудрост Божија, на несхватљив и неиспитљив начин, разноврсно разделяје благодат људском роду ради испитивања самовласне воље, како би се пројавили они који свим срцем воле Бога и који ради Њега подносе сваку опасност и сваки напор. Јер, понеке, још док живе у свету и без икаквих напора и изнуривања са њихове стране, чим само приступе са вером и молитвом, одмах сусрећу дарови и ударја Духа Светог. Међутим, Бог не даје благодат без разлога, не у невреме и не тек тако, већ по неизрецивој и неухватљивој мудрости, како би се испитало произвољење и самовласна воља оних који брзо добијају благодат, тј. да ли осећају добротинство, милост која им је указана и сладост Божију, која им је саопштена без икаквих њихових напора. Јер, удостојивши се [таквих дарова], они су дужни да покажу ревност, неуморност, напор и плод љубави својом вољом и произвољењем, да узврате за дарове, тј. да себе у целини предају љубави Божијој, испуњавајући само Господњу вољу и савршено се удаљајући од сваке телесне жеље.

121. Некима, премда се и удаљују од света и, по Јеванђељу, одричу од овог века, са великим трпљењем напредујући у молитви, посту, у марљивости и другим врлинама, Бог не даје брзо благодат, спокојство и духовне дарове. Он касни и задржава дар и то не без разлога, не у невреме и не случајно, већ по Својој неизрецивој мудрости - ради испитивања самовласности воље; како би видео да ли Њега, који је обећао да даје онима који ишту и отвара врата живота онима који у њих ударају, сматрају верним и истинитим; како би видео да ли су истински поверовали у Његову реч; да ли ће до краја истрајати у непоколебивој вери; да ли ће са свом усрдношћу искати и тражити; неће ли се можда одвратити од Њега због злопаћења и страха; неће ли се предати лењости, упавши у неверје и безнадежност и не претрпевши до краја, услед дуготрајности испитивања њихове воље и произвољења.

122. Онај, пак, ко, услед Божијег одлагања и задржавања, не добија брзо [благодат], постаје још загрејанији и још силније жели небеска блага, свакодневно додајући све већу чежњу, старање, неуморност, усрђе, свеукупност врлина, глад и жеђ, у намери да добије благо. Он не слаби од порочних помисли које се налазе у души, не пада у лењост, нетрпељивост и очајање, нити се због закашњења [доласка

благодати] предаје раслабљености коју изазива помисао: "Кад ћу, најзад, стећи благодат Божију!", којом лукави приводи немару. Напротив, колико Господ одлаже и касни, испитујући веру и љубав воље његове, он утолико усрдније и марљивије треба неуморно и непоколебиво да иште дар Божији, будући да је једном поверовао и убедио се да је Бог веран и истинит, да је обећао да Своју благодат да онима који је ишту са вером и са трпљењем до краја.

123. Верне душе Бога сматрају оданим и истинитим, утврдивши [исправност] истините речи: Бог је истинит (Јн.3,33). Саобразно томе, и раније наведеном појму вере, они сами себе, по својој снази, испитују да ли у чему имају недостатак, тј. да ли се труде, да ли се подвизавају, да ли се напрежу, да ли имају веру, љубав и остале врлине. Испитавши се до детаља, они се, према својим силама, напрежу и принуђавају да угоде Богу, поверовавши једанпут да их Он, као истинит, неће лишити дарова Духа уколико до краја са свом усрдношћу истрају уз Њега у служењу и трпљењу, да ће их, још док су у телу, удостојити небеске благодати и да ће наследити вечни живот.

124. На тај начин, они окрећу сву своју љубав према Господу, одричући се свега, Њега јединога очекујући са силном жељом, са глађу и жеђу, свагда чекајући упокојење и утеху од благодати, не успокојавајући се и не тешећи се и својом вољом се не везујући ни за шта од овога света, већ се стално противећи ваштаственим помислима, и ишчекујући помоћ и подршку само од Бога. Таквим душама, које показују велико старање, произвољење и трпљење, сам Господ на тајанствени начин пружа подршку и помоћ, и заштиту и поткрепљење у сваком делу врлине. Јер, постоји граница и мера и степен самовласном произвољењу и вољи за љубав и расположењу за, сразмерно моћима, [испуњавање] свих светих заповести Његових. Испунивши се мере љубави и дуга, ове душе се удостојавају Царства и вечног живота.

в) О општем закону благодати, тј. да се не открива одједном, Свети Макарије говори наводећи многе примере из Божанственог Писма. Уз то он објашњава на шта тај закон обавезује сваког верујућег.

125. Духовно дејство Божије благодати у души остварује се великом дуготрпељивошћу, мудрошћу и тајинственим домостројем ума, великим трпљењем и дуготрајним и дугогодишњим подвизавањем. У [човеку] се дело благодати показује савршеним када се његово самовласно произвољење, после многоструког испитивања, Духу покаже као благоугодно, те када временом испољи искусност и трпељивост. Јасне примере овог поретка навешћемо из богонадахнутог Писма.

126. Оно што тврдим слично је ономе што се десило са Јосифом. После колико времена и после колико година се остварило опредељење воље Божије о њему! [После колико година] су се испунила виђења! И колико је пре тога Јосиф искусио напора, невоља и тескоба! И тек кад је све храбро претрпео, када се у свему показао искусан и веран слуга Божији, он постаје цар Египта и храни свој народ. Тада се испуњавају пророштва из виђења и воља и промишљање Божије, о којима је давно било наговештено.

127. Слично се десило и са Давидом. Преко пророка Самуила Бог га је помазао за цара. По помазању, међутим, морао је да се, гоњен Саулом, бекством спасава од смрти. Где је ту било Божије помазање? Где је брзо испуњење обећања? Јер, чим је помазан, почео је да трпи жестоке невоље, да скита по пустињи, немајући ни насушни хлеб, спасавајући се код незнабожаца од подмуклости Саулове. У таквим невољама је пребивао онај кога је Бог помазао за цара! Након много година испитивања и искушавања, великодушног подношења и трпљења невоља, потпуног предавања Богу и уверености [у мисао]: "Несумњиво ће се испунити оно што је Бог на мени учинио пророчким помазањем као и оно што је рекао", најзад се остварила воља Божија. После много дуготрпљења и после многих испитивања, зацарио се Давид и тада је постала очигледна реч Божија, као што се и помазање које је извршио пророк показало тврдим и истинитим.

128. Ове примере из Писма смо навели како бисмо показали да се дејство Божије благодати у човеку открива после дуготрајне борбе и да се дар Светога Духа прима тек после искуства великог трпљења и великодушности, после искушења и испитивања, пошто је самовласно произвољење проверено разноврсним невољама. Уколико ни у чему не ожалости Духа, већ по благодати у свему буде сагласно са заповестима, оно ће се удостојити да достигне слободу од страсти, да прими пуноту духовног усиновљења и мудрости која се именује у тајинству, духовног богатства и разборитости која не постоји у овом свету, у којој учествују само истински Хришћани. Такви људи се у свему разликују од оних који имају дух, размишљање, разборитост и мудрост овога света.

129. Због тога се припремимо да од свег произвољења и са свим хтењем идемо за Господом, да постанемо Христови пратиоци, ради испуњавања Његове воље, ради сећања на све заповести Његове и њиховог испуњавања, потпуно се одвојивши од љубави према свету и предајући душе своје јединоме Христу. Имајмо на уму да смо једино Њиме заузети, да једино о Њему мислимо, и једино Њега иштемо. Уколико због тела нисмо толико марљиви око заповести и послушања Богу, барем умом немојмо да се одвајамо од љубави, чежње и жеље за Господом. Подвизавајући се са таквим умом и исправним размишљањем ходећи по путу правде, свагда пазећи на саме себе, постигнућемо обећање Духа Светога, и благодаћу ћемо се избавити од погибљи у тами страсти које су овладале душом, чиме ћемо постати достојни вечног Царства и блаженствовања са Христом у све векове, славећи Оца и Сина и Светога Дуга у векове. Амин.

г) Због тога свакоме ко жели да служи Господу предстоји на почетку труд, тј. стање у коме он једино силом разумне воље принуђује себе на свако добро дело и уздржава се од свега што савест не одобрава, без обзира на то што срце са тим не саосећа. Према томе, ако си се решио, почни да се принуђујеш на свако добро, и да се противиш себи у свему рђавоме.

130. Ко хоће да приступи Господу, да се удостоји вечног живота, да постане обитељ Христова, да се испуни Духа Светог, да доспе до стања да приноси плодове Духа, да чисто и беспрекорно испуњава заповести Христове - треба да почне са тиме што ће чврсто да поверује у Господа, да се потпуно преда заповестима Његовим, да се у свему одрекне света и да му ум није заузет ничим видљивим. Он

треба непрестано да пребива у молитви са вером и да очекује Господа, тј. Његову посету и помоћ, што треба да му постане непрестани циљ ума. Осим тога, због греха који живи у њему, он треба да се принуђује на свако добро дело, на испуњавање свих заповести Господњих. Тако, на пример, он треба да се подвизава у смиренуумљу пред сваким човеком, да се сматра нижим и горим од свакога, да ни од кога не тражи част, ни похвалу, ни славу, као што је написано у Јеванђељу, већ да увек пред очима има једино Господа и Његове заповести, Њему јединоме желећи да угоди у кротости срца, као што говори Господ: Научите се од мене; јер сам ја кротак и смирен срцем, и наћи ћете покој душама својим (Мт.11,29).

131. Због тога он себе треба да поучава да буде милостив, добар, милосрдан, благ, као што говори Господ: Будите добри и благи као и Отац ваш небески (Мт.5,48). Он, пре свега, у незаборавном сећању као образац треба да има смирење Господње и Његов живот, кротост, општење са људима, затим да истрајава у молитвама, увек верујући и просећи да Господ дође и усели се у њега, да га усаврши и укрепи у испуњавању свих заповести Његових, те да сам постане обиталиште његове душе. На тај начин, он ће оно што сада чини са принуђавањем невољног срца већ чинити сасвим добровољно, постојано се навикавајући на добро и увек се сећајући на Господа, непрестано га очекујући са великом љубављу. Видећи такво његово произвољење и добро стремљење, како се принуђава у сећању на Њега, и како своје срце, и без његове воље, непрестано води ка добру, ка смиренуумљу, кротости, љубави, и то са свим својим расположивим усрђем, Господ на њему чини милост Своју, избавља га од непријатеља његових и греха који живи у њему, испуњавајући га Духом Светим. Тада он већ без напора и труда са свом истином твори све заповести Господње, или, боље рећи, сам Господ у њему твори заповести Своје, а он чисто приноси плодове Духа.

132. Онај ко приступа Господу треба да се принуђује на свако добро: да се подстиче на љубав, ако нема љубави; да се принуђује на кротост, ако нема кротости; да се подстиче да постане милосрдан и да има милостиво срце; да се подстиче на трпљење омаловажавања, тј. да буде великодушан када га пренебрегавају; да не негодује када га понижавају и бешчасте, по реченоме: Не чините освету за себе (Рим.12,19); да се принуђује на молитву, ако нема духовну молитву. Видећи да се човек толико подвизава и против воље срца са напором себе обуздава, Бог ће му дати истинску духовну молитву, истинску љубав, истинску кротост, истинско милосрђе, истинску доброту. Једном речју, испуниће га плодовима Духа.

133. Ономе ко се, услед недостатка молитве, принуђава да је стекне, желећи њену благодат, при чему се не подстиче и на кротост, на смиренуумље, на љубав и на остале заповести Божије, нити додаје старање и труд да успе у њима, понекад ће, по мери његовог произвољења и самовласне воље и сагласно његовом искању, бити дато да делимично [окуси] благодат молитве која произилази из покоја и радости Духа, иако ће по свом понашању остати исти као и раније. Он нема кротости зато што се није потрудио око ње, нити се припремио да постане кротак; он нема смиренуумља зато што га није искао нити се принуђавао на њега; нема љубави према свима зато што се, иштући молитву, о њој није побринуо, нити је за њу показао усрдност.

134. Ко, пак, нема ове врлине и ко се на њих није навикао и припремио, [неће имати користи] од молитвене благодати, будући да ће је изгубити услед високоумља. Он неће напредовати и узростати у благодати која му је дата зато што се није из свег произвољења предао испуњавању заповести Божијих. Обиталиште, међутим, и раст Духа јесу смиреноумље, љубав, кротост и остале заповести Господње.

135. Стога, ко хоће истински да угађа Богу, да од Њега прими небеску благодат Духа, да узраста и да се усавршава у Духу Светом, треба да се принуђава на испуњавање свих заповести Божијих и да обуздава срце, чак и против своје воље, по реченоме: Зато сам се управљао према Твојим заповестима, и омрзох сваки пут неправде(Пс.118,128).

д) Принуђавати себе на свако добро јесте једна страна труда. Друга је - противити се себи у [свему] рђавом. Ова друга страна јесте духовна борба. О њој овако учи Свети Макарије.

136. Ко истински хоће да угађа Богу и да заиста омрзи супротну страну зла, треба да се бори и подвизава на двострук начин: да се у видљивим стварима овога света удаљује од земаљских расејаности, од љубави према светским везама и од греховних навика, а у сакривеним стварима да се бори са духовима злобе, о којима говори апостол: Јер не ратујемо против крви и тела, него против поглаварстава, и власти, и господара таме овога света, против духова злобе у поднебесју (Еф.6,12).

137. Преступивши заповест и будући изгнан из раја, човек се везао на двојаки начин двојема врстама уза за овај свет: житејским делима и љубављу према свету, тј. према телесним уживањима и страстима, богатству и слави, имању, жени и деци, сродницима, отаџбини, месту и оделу - једном речју, према свему видљивом. Реч Божија му, међутим, наређује да се по сопственом произвољењу одвоји од тога (будући да се свако својевласно везује за видљиво) како би, одвојен и слободан, могао савршено да испуњава заповести. У супротном, он ће у унутрашњости бити спутан, опкољен и окован узама таме, којима лукави духови везују душу.

138. Онај ко, чувши реч Божију и ступивши на подвиг, од себе одбаци све житејске послове и светске везе, ко са упорношћу устремљује своју мисао ка Господу, стиче прилику да сазна да у срцу постоји друга борба, друго тајно противљење, друга борба помисли од лукавих демона, те да му предстоји други подвиг. Несумњивом вером и призивањем Господа са великим трпљењем, он ће, очекујући од Њега помоћ, још овде стећи унутарње ослобођење од уза, замки, преграде и таме лукавих духова, тј. од дејства тајних страсти.

139. Ова борба може да се заустави благодаћу и силом Божијом. Јер, човек, сам по себи, не може да се избави од противника, од обмане помисли, од невидљивих страсти и замки лукавог. Онај ко је везан за видљиве ствари овога света, ко се завезао разноврсним земаљским узама и кога обмањују зле страсти, неће познати да постоји друга унутрашња борба, битка и сукоб. О кад би човек, пошто се са напором извуче и ослободи од ових видљивих светских уза, вештаствених ствари и телесних уживања, најзад почео да се постојано прилепљује уз Господа, одстрањујући се од овог света! О кад би после тога дошао у стање у

коме се познаје унутрашња борба страсти, унутарња борба и лукаве помисли! Уколико се, пак, као што смо рекли, уз напор не одрекне света и свим срцем не одвоји од земаљских жеља и не пожели да се потпуно прилепи уз Господа, он неће познати обману скривених духова лукавства и тајних страсти зла, већ ће остати туђ самом себи, будући да ће му бити непознате властите ране. Он неће схватити да у себи има тајне страсти, већ ће се својевољно везивати за видљиво и прилепливати за светске бриге.

140. Онај ко се истински одрекао од света, ко се подвизава и са себе сваљује земаљско бreme, ко се ослободио од сујетних жеља и телесних уживања, од славе, власти и људских почести, ко се свим срцем удаљује од свега [земаљског], коме Господ у спољашњем подвигу по мери одрицања воље од света помаже тајно, ко се свецело, тј. телом и душом, утврдио и постојано пребива у служењу Господу - у себи наилази на противљење, на тајне страсти, невидљиве узе, невидљиву борбу, скривени подвиг и напрезање. Измоливши од Господа и примивши са неба духовна оружја, које набраја блажени апостол: оклоп правде, кацигу спасења, штит вере и мач Духа (Еф.6,14-17), он се наоружава и постаје кадар да се супротстави тајним замкама ђавола и његовим лукавствима. Молитвом, трпљењем, прозбама, постом и нарочито вером стекавши ова оружја, он је у стању да се подвизава у борби са поглаварствима, властима и господарима овога света. Победивши противне силе садејством Духа и сопственим старањем око свих врлина, он постаје достојан вечног живота, славећи Оца и Сина и Светога Духа. Њему слава и сила у векове. Амин.

141. Неки говоре да Бог од људи захтева само спољашње плодове, а да сам врши оно што је тајно. Међутим, на делу није тако. Напротив, колико се човек ограђује споља, толико треба да се бори и са помислима. Јер, Господ од тебе очекује да се сам на себе гневиш, да водиш борбу са својим умом и да се не саглашаваш са порочним помислима, нити да се наслађујеш са њима.

142. Душа треба да се супротставља, да се бори и противи. Твоје произвољење, борећи се, пребива у труду и невољи, почињући да надвлађује. Оно пада и устаје. Грех га изнова обара. У десет и двадесет борби он савлађује и обара душу. Међутим, и душа повремено у понечему побеђује грех. И опет, ако душа стоји тврдо и ни у чему не слаби, почеће да стиче преимућство, да расуђује и односи победу над грехом. Тако људи стичу победу и постају победници над њим.

143. Док у шуми пасе са дивљим животињама, коњ се не покорава људима. Када га, пак, ухвати, људи на њега стављају тешку узду, све док се не научи да иде стројно и право и док се не укроти. Затим га искусни јахач вежба како би га припремио за борбу. Он на њега ставља оклоп, тј. напрсник и седло, док предњу узду утеже и тресе пред његовим очима, како би се привикао и изгубио страх. Ако јахач не успе да га научи, он остаје неспособан за борбу, а ако се научи и привикне на борбу, он ће, чим само чује звук битке, одмах бити готов да иде на непријатеље, те ће самим својим рзањем на њих да наводи страх.

144. Слично томе и душа, подивљавши и поставши непокорна од времена престапа, у пустињи се зближава са зверима, тј. са лукавим духовима, продужујући служење греху. Када, пак, чује реч Божију и поверује, она, обуздана Духом, одлаже своју дивљу нарав и телесно мудровање, руковођена коњаником Христом. Затим се злопати, кроћује и притешњује ради испитивања, све док се силом Духа не

припитоми путем искорењивања и нестајања греха који у њој обитаваше. На тај начин, обучена у оклоп правде, у кацигу спасења, у штит вере и мач Духа, душа се учи да води борбу са својим непријатељима. Наоружана Духом Господњим, она се бори са духовима злобе и гаси распаљене стреле лукавог. Без духовног оружја она не ступа у сукоб. Међутим, чим стекне оружје Господње, чим чује и осети велику борбу, она излази са пропињањем и узвиком, као што је речено код Јова (Јов.39,25). Тада од самог гласа њене молитве падају непријатељи. Испунивши такав подвиг и, уз помоћ Духа, одржавши победу у борби, она ће са великом смелошћу примити победне венце и успокојити се заједно са небеским Царем.

145. Чим се удаљиш од света и почнеш да иштеш Бога, те да расуђујеш, мораћеш да заподенеш борбу са својом природом, са ранијим обичајима и са навикама са којима си се саживео. Борећи се са тим навикама, сусрешћеш помисли које ти сеprotиве и које се боре са твојим умом. Оне ће те вући и привлачити видљивоме, из којег си се извукао. Тада ћеш подићи борбу и противљење, употребљавајући помисао против помисли, ум против ума, душу против душе, дух против духа.

146. Јер, у срцу се открива некаква скривена и танана сила таме. Господ је близу твоје душе и тела и посматра твоју борбу, надахњује те скривеним, небеским помислима и почиње да те тајно успокојава. Ипак, благодат те још оставља да се васпитаваш, промишљајући о теби и у невољама. Када се успокојиш, она ће ти дати да је познаш, и показаће ти да је због твоје користи на тебе попустила борбу. Сину богатог човека који има васпитача, поуке, казне и ране које добија од наставника, изгледају тешке. Када, пак, омужа, он већ почиње да захваљује васпитачу. Тако и благодат по домостроју васпитава, све док не постанеш савршен човек.

ђ) Такав труд предстоји ономе који је решио да служи Господу. Због тога су њему, осим решености на непоштедни напор, потребни и расуђивање, пажња и опрезност.

147. Онај ко хоће да води савршен хришћански живот треба да се најпре свим силама побрине о разумном и расудљивом делу душе, тј. да стекне способност да разликује добро и зло, како би, у сваком случају препознавајући шта је у чисту душу ушло од онога што јој није својствено, живео правилно и без спотицања, и како би, користећи се расудљивим делом као оком, био у стању да избегава сједињење и сагласност са наговарањима порока, чиме ће се удостојити божанственог дара и постати достојан Господа.

148. Тело за свог путеводитеља има око које види и које га води правим путем. Замисли да неко иде кроз шумовито место, зарасло у трње и блатњаво, где и пламен спречава пут и где су мачеви исукани, где су провалије и мноштво воде. Ако је вешт, опрезан и неустрашив, имајући око за водича, путник ће са великом пажњом да проходи та тешка места, рукама и ногама држећи свој плашт како се не би подерао између дрвећа и трња, како га не би испрљао блатом и исекао мачевима. Око, које служи као светилник за цело тело, њему указује пут да се не би обрушио о стрмину или потонуо у води, да се не би повредио на неком опасном месту. Тако вешти и разборити путник, са свом опрезношћу придржавајући свој плашт, иде

право по указању ока, остајући неповређен и чувајући своју одећу од пламена и оштрице. Одећа, међутим, немарног, лењивог, безбрижног, невештог и неделатног [човека], који набаса на слична места, брзо ће се подерати о грање и трње, или огорети од пламена, или се исећи о оштре мачеве, или испрљати у блату, будући да лепрша лево и десно и да путник нема чврсту одлуку да је придржава. Једном речју, прекрасни и нови плашт ће убрзо да се оштети због његове непажљивости, немарности и лењости, а уколико не буде обраћао пуну пажњу на указања ока, путник ће и сам упасти у ров или потонути у воду.

149. На сличан начин, носећи на себи као неки прекрасни плашт - одећу тела, поседујући расуђујући део, који управља и њоме и телом, и пролазећи кроз шумовита и трновита места живота, усред блата, огња и стрмина, тј. похоте и уживања и осталих неумесности овога века, душа треба да се са трезвоумљем, храброшћу, марљивошћу и пажљивошћу стално уздржава и чува. Да се телесни плашт у који је обучена не би поцепао на шумским и трновитим стазама овога света услед брига, заузетости и расејаности земаљских, те, да не би изгорео од пламена похоте, душа одвраћа око да не види лукавство, одвраћа слух да не чује осуђивање, уздржава језик од сујетних разговора, руке и ноге од рђавих подухвата. Њој је, наине, дата воља да телесне удове уклања и одвоји од злих призора, од рђавог и срамног слушања, од непристојних речи и од светских и злих подухвата.

150. Чим увиди да се неко храбро одваја од житејских уживања, од послова и брига, од земаљских веза и маштања сујетних помисли, Бог пружа Своју благодатну помоћ и душу која прекрасно ступа у овом лукавом веку чува од саплитања. Бог и анђели удостојавају душу небеских похвала будући да је, колико је то могуће, дивно сачувала себе и хаљину свог тела, удаљавајући се од сваке светске жеље, и будући да је, помагана Богом, прекрасно прошла поприште овога света.

151. Одећа тела онога који у нераду и немару проходи овај живот, ко се својевољно не уклања од сваке светске жеље и свом жудњом не тражи једино Господа, [почиње] да се цепа о трње и дрвеће овога света, да се опаљује огњем похоте и оскрнављује прљавштином уживања. У дан Суда, међутим, његова душа неће имати смелости, будући своје рухо сачувала да није неоскрнављеним, већ га је уништила усред превара овога света. Због тога се она и избацује из Царства. Јер, шта ће Бог са онима који се по својој вољи предају свету, који се варају његовим уживањима или који блуде у маштањима о тварном? Он Своју помоћ даје ономе који се удаљује од вештаствених уживања и од ранијих навика, који са усрдношћу свој разум увек усмерава ка Господу, који се одриче самог себе и јединога Господа иште. Бог чува онога који се у шуми овога света при сваком случају чува замки и заседа, ко са страхом и трепетом гради своје спасење (Фил.2,12), ко са свом опрезношћу заобилази заседе, замке и похоте овога века, који иште помоћ од Господа и који се нада да се, по милости Господњој, благодаћу спасе.

е) Охрабрење за труд подвижник треба да црпи у нади и непоколебљивом уверењу да ће Господ видети његов усрдан подвиг, да ће се уверити у верност душе, да ће јој послати Духа Светог и да ће се сам сјединити са њом. Свети Макарије се веома често дотиче тог предмета и готово сваку поуку о труду завршава упућивањем на ту наду.

152. Свако видљиво дело у свету врши се са надом да се стекне корист од труда. Онај ко није у потпуности уверен да ће се насладити од труда, бескорисно се труди. Ратар сеје са надом да ће сабрати плод. У том очекивању он трпи напор, као што је речено: Који оре, треба у нади да оре (1.Кор.9,10). Ко узима жену, нада се да ће имати наследнике, а трговац који се отискује на море и предаје се на готову смрт, очекује зараду. Тако и онај који се нада да му се просвете очи срца у Царству небеском напушта житејска дела, време проводи у молитви и искању, очекујући да дође Господ, да му се јави и да га очисти од греха који живи у њему.

153. Хришћанин треба да поседује наду, радост и очекивање будућег Царства и избављења, те да говори: "Ако не будем избављен данас, бићу сутра". Онај ко сади виноград, и пре него што приступи труду, у себи има радост и наду. И пре него што дође до вина, он у уму већ живо представља цедило и броји добитак. Са таквим мислима он се лаћа посла. Нада и очекивање га подстичу да се марљиво труди и он чини велике издатке у кући. На сличан начин и домаћин и земљоделац расипају доста свог имања у нади на будући добитак. Тако и овде човек неће моћи да претрпи невоље и да на себе прими бreme и хођење тесним путем уколико пред очима нема радост и наду да ће стећи избављење и живот. Нада и радост који га прате чине да се он труди, трпи скорби, прима на себе бreme и иде тесним путем.

154. Онај ко верује треба да иште од Бога да му се изменом произвољења преобрази срце. Ка Њему треба да узноси свој ум и помисли, и да не помишља ни на шта друго осим на очекивање да га угледа. Душа треба да сабере и умири помисли расејане грехом, као што се [сабирају] живахна деца. Нека их она уведе у дом тела свога, непрестано са постом и љубављу очекујући Господа који ће их Својим доласком заиста сабрати у једно. Пошто је будућност неизвесна, она још више треба да се нада, прекрасно полагајући уздање на свог Водича. Речено је: Не бој се, ја ћу пред тобом поћи и изравнати горе, сломити бакарна врата и скрушити гвоздене оватнике (Ис.44,2). Још је речено: Пази да у твом срцу не буде тајна реч безакоња (Пон.зак.15,9). Не говори у срцу своме: Овај народ је велик и снажан (Пон.зак.2,21).

155. Уколико се не олењимо и ако пашњак своје душе не дамо неприкладним помислима зла, већ својом вољом привучемо ум, подстичући помисли да се усправљају према Господу, нема сумње је да ће нам Господ прићи Својом вољом и заиста нас привући Себи. Јер, читаво угађање и служење [Богу] зависи од помисли. Стога се старај да угађаш Господу, очекујући га увек у унутрашњости, тражећи га у помислима и подстичући и принуђавајући своју вољу и произвољење да се непрестано крећу ка Њему. Као што ти сабираш свој ум да би га тражио, тако и још више се Он принуђава сопственом штедрости и добротом да приђе теби и да те успокоји. Он стоји и посматра твој ум, помисли и присећања, и проматра да ли га тражиш из читаве душе, или, пак, са лењошћу и немарношћу.

156. Видевши како га марљиво тражиш, Он ће ти се јавити и открити, пружити Своју помоћ и припремити ти победу, избављајући те од твојих непријатеља. Због тога, узнесимо ово тело, сатворимо жртвеник, положимо на њега свако наше сећање, те умолимо Господа да са неба пошаље велики и невидљиви огањ који ће прогутати жртвеник и све што је на њему. И пашће сви свештеници Ваалови, тј. противничке силе, а ми ћемо угледати небеску кишу, сличну људском

трагу (3.Цар.18,44), како силази у душу. Тако ће се на нама испунити обећање Божије о коме се говори код пророка: Подигнућу и саградићу пали шатор Давидов, и разрушено ћу саградити (Ам.9,11).

ж) Свети Макарије се не дотиче појединачних подвига зато што су их они којима се он обраћао и овако обављали. Он их само понекад набраја, говорећи о - посту, бдењу, усамљености, телесном труду, послушању, узајамном помагању, трпљењу. Једино о молитви он говори подробније будући да је она хоровања свих врлина и подвига, као и примјемница наилазка Духа Светог.

157. О видљивом подвижништву и о томе који је подухват највећи и први, љубљени, треба да знате следеће: све врлине су међу собом повезане као бечузи духовног ланца, и зависе једне од других - молитва од љубави, љубав од радости, радост од кротости, кротост од смирења, смирење од служења, служење од наде, нада од вере, вера од послушања, послушање од простодушности. И са супротне стране, рђава дела зависе једно од другог: мржња од раздражљивости, раздражљивост од гордости, гордост од таштине, таштина од неверја, неверје од суровости, суровост од немара, немар од лењости, лењост од унија, унија од нетрпељивости, нетрпељивост од сластољубља. И остали делови порока су такође везани међу собом, као што су и на доброј страни врлине везане један за другу и зависе једна од друге.

158. Најважније у свим добрим настојањима и врх свих успеха јесте истрајност у молитви. Њом, преко свакодневних искања од Бога, можемо стећи и остале врлине. Они који су се тога удостојили стичу удео у Божијој светости, у духовној дејствениости, и расположење њиховог ума се сједињује са Господом у неизрецивој љубави. Онај ко свакодневно себе подстиче на истрајну молитву, гори духовном љубављу према Богу, божанственим раченијем [тј. љубављу] и пламеном чежњом, примајући благодат освећујућег савршенства Духа.

159. Не треба да се молимо по телесној навици, нити да по обичају узвикујемо, ћутимо или преклањамо колена, већ да трезвоумно пазимо, очекујући да Господ дође и посети душу на свим њеним изласцима, путањама и чулима. На тај начин, понекад је потребно ћутати, понекад узвикивати и молити се са вапајем, при чему ум треба да је утврђен у Богу. Јер, као што се тело приликом неког посла усредсређује и у целини заузима, и сви удови помажу једни другима, тако и душа треба да се свецело посвети молитви и љубави Господњој, не расејавајући се и не лутајући помислима, већ све своје очекивање положи на Христа. У таквом случају сам Господ ће је просветити, учећи је истинском искању, дајући јој чисту, духовну и Бога достојну молитву, као и поклоњење у духу и истини.

160. Они који приступају Господу треба да се моле у безмолвију, миру и усредсређености, са срдачним болом и трезвоумним помислима, избегавајући неприличне узвике и смућеност. Слуга Божији не треба да пребива у неред, већ у свакој питомости и мудрости, као што је рекао пророк: На кога ћу погледати? Само на кротког и ћутљивог, и онога који се боји речи мојих (Ис.66, 2). Примећујемо да су величини Божијој служиле многе трубе и силе [у тренутку] када се јављао Мојсију и Илији. Међутим, долазак Господњи се пројавио и обелоданио у ономе

што смо раније навели, тј. у миру, безметежности и спокојству. Јер, речено је: Ево гласа тананог ветра и у њему беше Господ (3.Цар.19,12). Тиме се показује да је покој Господњи у миру и поретку.

161. Истинска основа молитве јесте пажња у односу на помисли. Треба да се молиш у великом безмолвију и тишини, како никог споља не би саблазнио. Човек који се моли сво старање треба да посвети помислима. Он треба да одсеца оно што храни лукаве помисли и да се устремљује Богу, да не испуњава прохтеве помисли, већ да сабира помисли које лутају, разликујући рђаве од природних. Душа која је под грехом личи на шуму на гори, или на трске при реци, или на честар пун трња и дрвећа. Они који намеравају да прођу тим местом морају да пружају своје руке напред и да са марљивошћу и трудом пред собом раздвајају гране. Тако и душу окружује читава грађа [тј. шума] помисли које нашаптава противничка сила. Потребно је велико старање и пажња ума како би се разликовале туђе помисли, које [сеје] противничка сила. Они који пазе на помисли сав свој подвиг врше унутра. Они својом разборитошћу и расуђивањем могу да остваре напредак, да одбијају помисли које устају [на њих] и да ходе у вољи Господњој.

з) Свети Макарије препоручује да се подвижник више од свега пази од задржавања једино на спољашњој исправности. Труд са спољашње стране има сврху да [подвижника] навикне на све подвиге и све врлине, и на њему не треба остајати. Спољашни труд треба обраћати ка развијању унутрашњег живота и стицању дејствава Духа. Међутим, неки се на томе задржавају, доспевајући до исправног понашања, док на срце не обраћају пажњу и Духа благодати не траже. Они предузимају труд, али немају плода. Свети Макарије управо убеђује да се тога [подвижник] чува више од свега.

162. Многи од оних који строго прате спољашњост, баве се науком и брину о исправном животу, сматрају да друго човеку за савршенство није ни потребно, не проничући у срце и не примећујући пороке који владају душом. У удовима се налази корен унутрашњег ума зла, и у кући се крије разбојник, тј. супротна, противничка и мислена сила. Код оних који се не боре са грехом, унутрашњи порок се постепено разлива, да би, нараставши, човека навлачио и на јавне грехе, који се чине делом. Јер, зло личи на извор који стално ври. Због тога се постарај да задржиш поток порока како не би упао у хиљаде зала.

163. Свет страда од страсти зла и не зна за то. Постоји нечисти огањ који распаљује срце, шири се по свим удовима и људе побуђује на разврат и хиљаде зала. Они који се распаљују и наслађују, унутра у срцу чине блуд. Сваладани од зла, они најзад падају и у јавни блуд. Исто разуми и о среброљубљу, таштини, надмености, љубомори, раздражљивости. Као кад се неко позове на ручак и пред њега се изнесу разноврсна јела: тако и грех наговара да се све опроба. Наслађујући се, пак, душа се обременује [грехом].

164. Може ли било ко рећи: "Ја постим, странствујем, раздадох сво имање своје - према томе, већ сам свет". Јер, уздржање од рђавог још не представља савршенство. Зар си ушао у понижени ум и убио змију која се таји у низинама ума и дубинама помисли, која се гнезди и умртвљује те у такозваним одељцима и

стаништима душе? Јер, срце је бездан. Зар си умртно и из себе избацио сваку нечистоту која се у теби налазаше? Сви мудрољубиви, и Закон и апостоли, и долазак Господњи - говоре о чистоти као свом циљу. Сваки човек, и Јудејац и Јелин, воли чистоту, иако не може да се очисти. Стога је потребно испитати како и којим средствима је могуће достићи чистоту срца. То је могуће једино уз помоћ Онога који се распео за нас. Он је пут, живот, истина, двор, бисер, живи и небески хлеб. Без те истине нико не може спознати истину и спасти се. Као што си се одрекао спољашњег човека и свих видљивих ствари, разделивши све своје имање, тако си дужан да, поседујући знање и силу слова, одбациш и светску мудрост, ни у шта је не рачунајући. Тек тада ћеш бити у стању да се назидаш у лудости проповеди (1.Кор.1,21), тј. истинској мудрости која се не састоји у лепоти речи, већ у сили која дејствује светим Крстом.

165. Најглавније оружје за борца и подвижника састоји се у томе да уђе у срце и започне борбу са сатаном, да замрзи самог себе, да се одрекне своје душе, да се гневи на њу, да је прекореваш, да се противи својим прохтевима који произилазе из навика, да се супротставља помислима и да се бори сам са собом.

166. Ако само споља чуваш своје тело од разврата и блуда, а изнутра чиниш прељубу и блуд, [знај] да си прељубник пред Богом и да ти девствено тело неће бити од користи. Девојка коју младић лукаво превари и упропасти, постаје мрска свом женику због прељубе. Тако и бесплотна душа, која ступи у општење са змијом, тј. са лукавим духом који живи у њој, чини блуд пред Богом. Написано је: Сваки који погледа на жену са жељом за њом, већ је учинио прељубу у срцу своје (Мт.5,28). Јер, постоји телесни блуд, а постоји и блуд душе која ступа у општење са сатаном. Душа може да буде судеоница и сестра или ђаволима, или Богу и анђелима. Вршећи прељубу са сатаном, она већ постаје неподесна за небеског Женика.

167. Више пута смо наводили причу о ратару који после полагања семена у земљу треба још и кишу одозго да ишчекује. Ако се не појави облак и не подувају ветрови, труд ратара неће имати никакве користи, и семе ће остати огољено. Примени то исто на духовно. Човек који се ограничи само на своје и не прими ништа страна својој природи, неће моћи да Господу принесе вредне плодове. У чему се састоји делатност човекова? У томе да се одрекне, да се удаљи од света, да пребива у молитвама, у бдењу, да љуби Бога и братију. Истрајавање у томе је његово дело. Ако се ограничи на то и не буде се надао да прими нешто друго, ако на душу не подувају ветрови Духа Светог - неће се појавити небески облак, нити ће са неба сићи киша која ће оросити душу. Тада човек неће моћи Господу принети вредне плодове.

и) Из броја оних који су слоља исправни, Свети Макарије издваја књижевнике који су из књига и разговора сазнали о чему се ради (у подвижништву) и говоре о томе, али се самог дела не дотичу. Због тога они у духовном познању остају иза незналица и њихова објашњења нису исправна.

168. Онај који води разговор о духовности а сам је није искусио, личи на човека који усред врелог поднева иде пустим пољем и, мучен жеђу, говори о

извору који ври водом и о себи како пије из њега, иако су му се уста и језик осушили од жеђи која пали, или на човека који говори о сладости меда иако га сам није окусио и премда не зна силу његове сладости. Тако се [човек не може ослонити] на оно што о савршенству и радовању, тј. бестрашћу говоре они који на себи нису осетили њихово дејство и који се нису осведочили у њима. Јер, такав човек ће временом, уколико се удостоји да барем делимично приступи томе, сам у себи расуђивати: "Није се показало онако како сам ја претпостављао. Другачије сам ја говорио, а другачије дејствује Дух".

169. Једна је ствар разговарати о хлебу и трпези, а друга - јести и иримати хранљивост хлеба, укрепљујући се свим удовима. Једна је ствар говорити о слатком пићу, а друга - поћи и окусити из извора и пити се слатког пића. Једна је ствар беседити о рату, о храбрим борцима и војницима, а друга - поћи у борбени строј и ступити у сукоб са непријатељима, напредовати и одступати, примати и наносити ударце и побеђивати. Исто је и у духовном: једна је ствар знати и умом разјаснити узроке, а друга - лично и на делу се у унутрашњем човеку и уму осведочити и имати ризницу, благодат, окус и дејство Светога Духа. Они који само изговарају високе речи, држе се маштања и надменог ума.

170. Када се објави рат, мудри људи и велможе се боје смрти и остају кући, а у рат се позивају старци и сиромаси и неразумни. Дешава се да они победе непријатеља и да га прогнају из околине, због чега од цара добијају награде и венце, стичу почести и достојанства, при чему знатни људи остају иза њих. Исто бива и у духовном. Слушајући први пут реч, незнавени је са истинољубивом помишљу испуњавају на делу и од Бога примају благодат Духа, док мудри и они који до тананости истражују слово избегавају борбу и не напредују, остајући иза оних који учествују у борби и побеђују.

ј) Према томе, на сваки начин треба да се постараш да стекнеш Духа благодати. Ако Њега нема, све твоје жртве и напори су ништа и у час исхода тебе ће ухватити демони и свући у свој бездан. Онај, пак, код кога има Духа, опаљује демоне.

171. Ако онај који је ради Господа оставио своје, који се одрекао од овога света, напустио светска задовољства, имања, оца и мајку, који се распео, постао странац, сиромас, без игде ичега - уместо светског спокојства не обрете у себи божанствено спокојство, у души не осети духовну сладост, ако уместо трулежне одеће не обуче ризу божанствене светлости по унутрашњем човеку, ако уместо ранијег телесног општења са несумњивошћу у својој души не позна општење са небеским, ако уместо видљиве радости овога света у себи не буде имао радост духа и утеху небеске благодати, ако у душу, по написаном, не прими божанствену ситост када му се јави слава Господња (Пс.16,15), једном речју, ако уместо овог временског наслађивања још сада у души не стекне жељену и нетрулежну сладост, онда је постао бљутава со и јаднији је од свих људи јер је и овдашњег лишен, и божанственог се неће насладити, будући да у свом унутрашњем човеку није познао Божанствене тајне које се врше по дејству Духа.

Неваштаствени и Божанствени огањ освећује душе и исушује их (као што се истинско злато испробава у пећи), а порок спаљује као трње и сламу. Јер, Бог наш је огањ који спаљује (Јев. 12,29). Делатност овога огња тражио је блажени Давид, говорећи: Искуси ме, Господе, испитај ме, распали утробу моју и срце моје(Пс.25,2).

176. Овај огањ је загревао срце Клеопе и његовог сапутника кад је Спаситељ по васкрсењу разговарао са њима. И анђели и служебни духови учествују у светлости овог огња, по реченоме: Који чини анђеле Своје духовима и слуге Своје пламеном огњеним (Јев.1,7). Овај огањ сажижје труње у унутрашњем оку и ум чини чистим, те му враћа природну прозорљивост којом непрестано може да гледа чуда Божија, слично ономе који говори: Отвори очи моје и схватићу чуда закона Твога (Пс.118,18). Стога, овај огањ прогони демоне и истребљује грех.

177. Гвожђе, олово, злато и сребро губе својство чврстоће када се ставе у огањ, постајући мека вештаства. Све док су у пламену, они се, услед силе пламена, топе и мењају своју природну чврстоћу. Исто тако и душа која се одрекла света и заволела јединог Господа, која са великим срдачним искањем, у труду и подвигу, непрестано са уздањем и вером, очекује Господа и која је у себе примила онај небески огањ Божанства и љубави Духа - најзад напушта сваку светску љубав, постајући слободна од сваког зла страсти. Она све одбија од себе, мења своје природне особине и своју греховну тврдоћу, све сматра излишним, успокојавајући се једино у небеском Женику, кога је примила у себе, и у неисказаној љубави према Њему.

178. Кажем ти да ће се душа одвратити чак и од љубљене братије, који су јој пред очима, уколико је ометају у оној љубави. Јер, њен живот и покој су - тајинствено и неизрециво општење са небеским Царем. Јер, и љубав према телесном општењу [човека] раздваја од оца и мајке и браће. Премда их и воли, они за ум постају нешто спољашње. Јер, сво расположење он усмерује на своју супругу, као што је речено: Тога ради оставиће човек оца свога и матер и прилепиће се жени својој, и биће двоје једно тело (Еф. 5,31). Када телесна љубав у тој мери сузбија сваку љубав, колико ће се тек они који су се заиста удостојили да ступе у општење са оним небеским и жељеним Духом Светим, одстранити од сваке љубави према свету! Њима ће све изгледати сувишно, будући да су савладани оном небеском чежњом, стекавши тесну зависност од ње. Тамо су њихове жеље, тамо помисли, тамо они живе, тамо им се крећу помисли, тамо свагда пребивају умом - побеђени божанственом и небеском љубављу и духовном чежњом.

179. Људи на које је канула роса Духа живота Божанства и чије срце је рањено божанственом љубављу према небеском Цару - Христу, везују се за ону красоту, за неисрециву славу, за нетрулежно благољепије, за незамисливо богатство истинског и вечног Цара - Христа. Они се препуштају заробљеништву чежње и жеље и свецело се устремљују Христу, желећи да добију неизрецива блага која созерцавају у Духу. Због тога они ни у шта не рачунају сву красоту на земљи, и славу, и благољепије, и част, и богатство царева и кнезова. Они су рањени божанственом лепотом и у њихову душу је кануо живот небеске бесмртности. Због тога и желе једино љубав небеског Цара. Они Њега јединог имају пред очима. Због Њега се одвајају од сваке светске љубави и удаљују од сваких земаљских уза, како

би у срцима свагда имали само једну жељу и како са њом не би ништа друго мешали.

180. Хришћани који су истински окусили благодат и који имају знак крста у уму свом и срцу, све - од [положаја] царева до сиромаша - сматрају ђубретом и смрадом, и могу да схвате да читав земаљски свет и царске ризнице, и слава и мудре речи јесу само пролазна машта без икакве тврде основе. Све што постоји под небом, за њих је безначајно. Због чега? Зато што је необично и дивно оно што је изнад небеса, чега нема у царским ризницама, ну и речима мудрости, ни у светској слави. Достојанство и богатство које су стекли они који у унутрашњем човеку имају Господа и Творца свега јесте непролазно и трајно имање.

181. Хришћани у уму и разуму свагда имају небеско размишљање и јединством и учешћем у Духу Светом созерцавају небеска блага. Он им одозго пружа препород у Богу, удостојавајући их да у истини и сили постану чеда Божија. Кроз многе борбе и напоре, Он их је довео у стање постојаности, непомућености и покоја, у коме престаје расејавање и узнемиравање непостојаним и сујетним помислима. Из тог разлога Хришћани су виши и бољи од људи овога света. Њихов ум и мудровање њихове душе налазе се у Христовом миру, у љубави Светога Духа, као што је Господ рекао: Они су прешли из смрти у живот (Јн.5,24). Обновљењем ума, умирењем помисли, љубављу и небеским раченијем према Господу, Хришћани се као нова твар разликују од свих људи у свету. Господ је и дошао ради тога да би се они који су истински поверовали у Њега удостојили тих духовних блага.

182. Истински поверовавши и дохвативши се скута хаљине Господње, крвоточива жена се одмах исцелила, те је пресушио ток нечистог извора крви. Исто тако ће и свака душа која има неисцељиву рану греха и извор нечистих и лукавих помисли, и која са истинском вером и прозбом приђе Христу, добити спасоносно исцељење од неисцељивог тока страсти. Онај источник ће силом јединог Исуса пресушити и нестати. Нико други не може исцелити ту рану.

183. Сунчеви зраци су [у подне] сви над земљом. Када, пак, почне да залази и да се повлачи у свој дом, са њим заходе и његови зраци. Тако и душа која није препорођена Духом свише све своје помисли има на земљи. Ослободивши се уза лукавог кнеза -духа света, она налази чисте и божанствене помисли, будући да је Бог благоизволео да човека учини причасником Божанствене природе.

и њено мишљење се распростире до њених граница. Удостојивши се, међутим, небеског рођења и општења са Духом, она сабира своје помисли и држи их код себе, приступајући Господу, у Његово небеско и нерукотворено обиталиште. Налазећи се у небеском ваздуху, све њене помисли постају небеске, чисте и свете. Ослободивши се уза лукавог кнеза -духа света, она налази чисте и божанствене помисли, будући да је Бог благоизволео да човека учини причасником Божанствене природе.

б) То се пројављује при самом почетку деловања благодати. Међутим, опасно је мислити да се већ достигло савршенство. То је само почетак. Поставши приметна, благодат мало - помало овладава срцем, све док га не испуни у потпуности, преобразивши читаву унутрашњост.

184. Дејство Божије благодати осењује душу по мери вере свакога. Међутим, иако душа прима помоћ свише, благодат је осењује само делимично. Немој мислити да се било коме озарује целокупна душа, зато што у њој још остаје велико пасиште за злобу. [Да би се очистио], човеку је потребан још велики труд и напор, који је сагласан са благодаћу која у њему делује. Иако и у једном тренутку може да очисти човека и да га учини савршеним, божанска благодат почиње душу да просвећује постепено како би испитала људско произвољење, тј. да ли љубав према Богу чува целовитом, да ли у свему избегава лукавог и да ли се у потпуности предаје благодати. На тај начин, током времена и многих година, душа постаје искусна и, уколико ничим не жалости и растужи благодат, мало - помало добија помоћ. Тада сама небеска благодат овладава пасиштем душе, пуштајући корене у најдубљим њеним деловима и помислима, све док је читаву не обузме и зацари се у њој као у [свом] сасуду.

185. Тако су многи били доведени у заблуду услед самог дејства благодати, помишљајући да су достигли савршенство и говорећи: "Довољно нам је. Више нам није потребно". Међутим, већи део душе је у власти греха, а један део је под благодаћу. И човек се обмањује, премда није ни свестан.

Међутим, Господ је бесконачан и непостижан. Хришћани не смеју да кажу да су постигли [савршенство], већ треба да се смиравају дан и ноћ. Душа поседује много делова и велику дубину. Ушавши у њу, грех је овладао свим њеним деловима и пашњацима срца. Благодат, међутим, која долази на исцање човека, овладава над, може бити, два дела душе, а неискусни, тешен благодаћу, мисли да је заузела све саставе душе и да је грех искорењен. Међутим, већи део душе је у власти греха, а један део је под благодаћу. И човек се обмањује, премда није ни свестан.

186. И болесник има извесне здраве удове, као на пример орган вида - око, премда су му други удови оштећени. Тако бива и у духовном. Неко може имати здрава три дела духа, па да ипак још није савршен. Видиш ли колико је духовних степена и мера, и како се постепено, а не одједном, искорењује и чисти зло.

187. Заметак у мајчиној утроби не постаје човек одједном, већ постепено поприма људски облик. Исто тако, [дете] се не рађа у савршеном људском облику, већ је потребно да многе године расте како би постало човек. И семе јечма или пшенице не пушта одмах корен чим се баци у земљу, већ тек после зиме и ветрова. У одређено време оно већ пушта стабло. И онај ко сади крушку неће одмах обрати плодове. Исто је и у духовном где постоји толика мудрост и тананост. Човек постепено узраста и постаје савршен човек, доспевајући у меру раста [пуноће Христове] (Еф. 4,13). Није, дакле, [тачно] оно што неки тврде, наиме, да је [духовни напредак] исто што и свући или обући [хаљину].

188. Као што пчела тајно прави восак у кошници, тако и благодат тајно у срцима производи своју љубав, претварајући горчину у сладост, и суровост у благост. Као што кујунција или дуборезац постепено на тањиру израђују [ликове] разних животиња, да би, по завршетку, [свој труд] изнели на светло, тако и истински Уметник резбари наша срца и тајинствено их обнавља, све док се не преселимо из тела. Тада ће се тек видети красота душе.

в) Због тога они који су окусили благодат, све више и више чезну за њом.

189. Истинољубиве и богољубиве душе, које са великом надом и вером чезну да се савршено обуку у Христа, немају велику потребу за опомињањем других и не трпе ни најмање умањење небеске жеље и љубави према Господу. Свецело се пригвоздивши на крст Христов, оне свакочасовно осећају духовни напредак у везивању за духовног Женика. Ранивши се небеском чежњом и жеђу за правдом врлина, оне силно и ненасито жуде за озарењем Духа. Уколико се, пак, због своје вере, удостоје познања Божанствених тајни или ако постану причаснице радости небеске благодати, оне се не уздају у саме себе, нити се надимају, већ су утолико више гладне и жедне причешћа и умножења благодати уколико више у себи осећају духовни напредак, те уколико се више духовно обогаћују, утолико све више осиромашују пред самим собом, [задржавајући] ненаситу духовну жудњу за небеским Жеником, као што говори Писмо: Они који ме једу огладнеће, и који ме пију ожеднеће (Сир.24,23).

190. Макар учинила и хиљаде праведних дела, истински богољубива и христољубива душа, по свом ненаситом стремљењу ка Господу, сматра да још ништа није остварила. Чак ако своје тело изнури постовима и бдењем, она задржава осећање као да још није ни почела да се труди око врлина; иако се удостојила различитих духовних дарова, откривења и небеских тајни, по својој безмерној и ненаситој љубави према Господу, она држи да још ништа није стекла, већ, напротив, свакодневно гладује и жеђује, са вером и љубављу боравећи у молитви, не могући да се насити благодатним тајнама и врлинским стањем. Она је рањена љубављу небеског Духа; уз помоћ благодати непрестано у себи подстиче пламено стремљење ка небеском Женику; жели да се савршено удостоји тајинственог и неизрецивог општења са Њим у светињи Духа; са откривеним лицем душе гледа на небеског Женика лицем у лице; у духовној и неизрецивој светлости са потпуним осведочењем се сједињује са Њим; саображава се Његовој смрти; са великом чежњом непрестано очекује своју смрт за Христа; несумњиво верује да ће преко Духа примити савршено избављење од греха и таме страсти; да ће се, очистивши се Духом и осветивши се душевно и телесно, удостојити да постане чист сасуд за примање небеског мира и [да ће постати] обитељ истинског Цара Христа. Тако она постаје достојна небеског живота, будући да је још овде постала чисто станиште Светога Духа.

191. До ове мере душа не долази одједном, већ после многих испитивања. После многих напора и подвига, после дугог времена и марљивости, после искушења и различитих напасти, душа духовно узраста и напредује све до савршене мере бестрашћа. Тада она већ са готовошћу и храброшћу истрајава у сваком искушењу од греха, удостојавајући се великих почести, духовних дарова небеског богатства, постајући наследница небеског Царства у Христу Исусу, Господу нашем.

192. Хришћанство је храна и пиће. Окусивши од њега, ум се све више загрева његовом сладошћу, постајући неузддржљив и ненасит, све више иштући и кушајући. Онај ко је жедан постаће још жеднији ако му се да слатко пиће. Пробавши га, он још снажније стреми ка пићу. Тако и онај ко окуси од Духа стиче неутољиву жеђ

која се са правом упоређује са жељом онога човека. И то нису просто речи, већ дејство Светога Духа, који тајанствено служи уму.

193. Замисли извор и жедног човека, који је почео да пије из њега. Међутим, неко га у том тернутку одваја и не да му да се напије колико би хтео. Он ће, пошто је окусио воду, свакако још више горети жеђу и искати да се напије. Исто тако је и у духовном: неко је већ окусио и причестио се небеском храном, али га одједном заустављају и нико му не да да је се насити.

194. Господ зна немоћ људску и да се човек лако надима. Због тога га задржава и попушта да је у непрестаној вежби и невољи. Јер, када постајеш неподношљив и надимаш се када ти се пружи мало, шта би тек радио кад би ти се одједном дало да се наситиш! Знајући, пак, твоју немоћ, Бог ти, по Свом домостроју, шаље невоље како би постао смирен и ревносније га искао.

г) Жудећи све више за Господом, они осећају оскудицу и недостатак у свему. Због тога је смирење осећање које се укоренило у њима. Оно и јесте услов сваког даљег напретка.

195. Како може да буде сиромашан духом човек који осећа да се променио, да је напредовао и да је дошао до познања и разборитости које раније није поседовао? Све док то не стекне, човек није сиромашан духом, већ о себи мисли високо, а када га стекне, сама благодат га учи да се [држи] сиромаштва духом, те Да, премда је праведник и Божији изабраник, своју душу сматра безвредном и пониженом, као да ништа не зна и ништа нема. Таква [мисао] постаје природна и као природна уму човековом. Не видиш ли како је праотац Авраам, премда Божији изабраник, себе називао прахом и пепелом (Пост.18,27). И Давид, који је помазан за цара, имајући Бога пред собом, говори: Ја сам црв а не човек, ругло људима и поруга народу (Пс.21,7). Због тога, они који желе да буду њихови сунаследници и суграђани у небеском граду, те да се прославе заједно са њима, треба да имају исто смирену мњење, да не мисле о себи да су нешто и да имају скрушено срце.

196. Онај ко је примио благодат сматра се ништавнијим од свих грешника. Таква помисао се усађује у њега и [постаје] [готово] природна. Што више улази у познање о Богу, толико више се сматра незналицом; што више учи, толико више сматра да ништа не зна. То дејство у души постаје природно захваљујући благодати која јој служи.

197. Иако изабрани и искусни пред Богом, [Хришћани] себе сматрају најмањима и крајње неискуснима. За њих је постало природно и незаобилазно да себе сматрају ништавним. Зар они не знају да су примили оно што нису имали и да су добили нешто необично за њихову природу? Кажем ти да се сматрају неискуснима и заосталима, те да не знају да су стекли оно што нису имали. Благодат која нисходи на њих учи их да своју душу не сматрају драгоценом, премда и напредују, већ да се сматрају крајње безначајним. Будући драгоцени пред Богом, за себе су безначајни. И поред свог напретка и познања Бога, они сматрају да ништа не знају. Богати за Бога, они су себи крајње сиромашни.

198. Ако видиш да се неко надима и охоли због тога што има учешће у благодати, да чини чуда и мртве васкрсава, али не сматра да је бешчастан и

понижен душом, да је сиромашан духом и мрзак, [знај] да га поткрада зло, премда тога и није свестан. Таквоме не треба веровати, па макар и чуда чинио. Јер, обележје Хришћанства се састоји у сакривању од људи своје искусности пред Богом. Макар имао све скривнице царске код себе, [Хришћанин] ће их држати у тајности и говорити: "То није моје благо, већ га је други ставио код мене. Ја сам сиромаш и онај ко га је положио може га узети кад год усхте". Онај, пак, ко говори: "Ја сам богат. Довољно ми је оно што сам стекао. Више ми није потребно" - није Хришћанин, већ сасуд прелести и ђавола. Јер, сладост Божија је ненасита. Онај ко је окуси и проба, постаје још гладнији. Такви људи горе од незадрживе љубави према Богу. Уколико се више старају да напредују и стичу, утолико се сматрају сиромашнијим, оскуднијим и лишенијим. Они говоре: "Недостојан сам да ме сунце озари". То је обележје Хришћанства. То је смирење.

199. Онај ко нема велико смиреноумље биће предан сатани, обнаживши се од божанствене благодати која му је дата. Испитан кроз многе невоље, пројавиће он своју надменост, тј. своју наготу и окајаност. Због тога онај који се богати благодаћу Божијом треба да пребива у великом смиреноумљу и срдачној скрушености, да се сматра ништавним и сиромашним, те да мисли: "Оно што имам, туђе је, други ми је дао, и кад зажели, узмеће од мене". Ко се тако смирава пред Богом и људима, моћи ће да сачува благодат коју је добио, као што је речено: Који се понизи узвисиће се (Мт.23,12). Иако изабраник Божији, нека осуђује сам себе; иако веран, нека се сматра недостојним. Такве душе угађају Богу и њих оживотворује Христос.

д) Без обзира на то, они се опомињу да се више од свега чувају од самомњења, превазношења и осуђивања, због којих одступа благодат. А без благодати је близу пад.

200. Сиромашан [човек] богатство које му повери цар на чување неће сматрати својом сопственошћу. Он ће увек себе сматрати сиромашним, не смејући да расипа туђу ризницу. Он стога увек у себи расуђује овако: "То богатство не само да је туђе, већ ми га је поверио силни цар који га може узети кад год усхте". И они који имају благодат Божију на исти начин треба да мисле о себи, тј. да су смиреноумни и да признају своје сиромаштво. Уколико се сиромашан [човек] понада на поверено му од цара богатство и почне да се туђом ризницом превазноси као својом сопственом, те му се срце испуни надменошћу, цар ће од њега узети драгоценост и он ће остати сиромашан као што је и раније био. Исто тако, ако се они који имају благодат предају охолости, и ако се срце њихово надме, Господ ће повући Своју благодат и они ће остати онакви какви су били пре њеног примања.

201. Заиста, [такве душе] примају благодат Духа и налазе утеху благодати у покоју, чежњи и духовној сладости. Међутим, предавши се [само]поуздању, оне се надимају и падају у немар, занемарују скрушеност и смирено мишљење. Тако оне не достижу до савршене мере бестрашћа, нити се савршено испуњавају благодаћу коју су прихватиле са ревношћу и вером, задовољавајући се, успокојавајући се и заустављајући се на малој благодатној утеси. Оне више напредују у надмености, него у смирењу. Ако су се и удостојиле неког дара, због немара и нерада и због надмене охолости и њега ће бити лишене.

202. Кажем ти да сам видео људе који су имали све дарове и који су постали причасници Духа, али нису достизали до савршене љубави, због чега су и падали. Један благородни човек, који се одрекао света, продао своје имање, робовима дао слободу, већ беше слављен као разуман и разборит због часног живота. Међутим, предавши се надмености и охолости, најзад је пао у разврат и у хиљаду зала.

203. Други је за време гоњења своје тело предао [на муке] и постао исповедник. Касније је, за време мира, био ослобођен и постао уважен. Њему су биле повређене обрве зато што је мучен силним димом. Њега, дакле, слављаху. Позван на молитву, он узео хлеб и даде га свом детету. Тако је његов ум дошао у стање у коме као да никада није ни чуо за реч Божију.

204. И један други подвижник, који је живео са мном у једном дому и молио се заједно са мном, беше тако богат благодаћу да је, молећи се поред мене, долазио у умиљење. У њему кипљаше благодат. Он имађаше дар исцељења, и не само да изгоњаше демоне, већ и оне који су имали одузете руке и ноге и патили од жестоких болести исцељиваше додиром руку. Међутим, поставши немаран због света који га је прослављао, наслађујући се у себи самом, и узохоливши се, он паде у највећу дубину греха. Примети како је и онај који је има дар исцељења пао. Видиш ли како падају они који нису доспели до мере љубави? Љубав, пак, онога који је достигне везује и опија, погружавајући га, и одводећи као заробљеника у други свет, при чему он као да не осећа своју природу.

205. Гледајући на вечна добра која су припремљена праведнима и на неизрециво добротинство Божије благодати која ће сићи, верна и истинољубива душа и себе и своје старање и свој труд и подвиг сматра недостојним спрам неисказивих обећања Духа. Такав је сиромашни духом, кога Господ ублажава. Такав је гладан и жедан правде. Такав је и скрушени срцем. Они који су прихватили такво произвољење, старање, труд и чежњу према врлини и који до краја остану такви, заиста ће моћи да стекну живот и вечно Царство. Стога нико од братије не треба да се превазноси над братом, нити да, преварен лукавим, напредује у охолости, говорећи: "Ја већ имам духовни дар". Јер, Хришћанима не приличи да тако мисле. Теби није познато шта ће сутрашњи дан учинити са братом. Ти не знаш какав ће бити твој и његов крај. Напротив, нека свако са пажњом непрестано испитује своју савест и проверава дело свога срца, тј. са каквим старањем и подвигом његов ум стреми Богу. Нека свако има у виду крајњи циљ - слободу, бестрашће и спокојство у Духу, и нека непрекидно и неуморно ходи, не уздајући се ни у какав дар или праведност.

206. На који начин падају они у којима дејствује благодат Божија? И најчистије помисли по својој природи могу да склизну и да падну. Човек почиње да се надима, да осуђује другог и говори: "Ти си грешник", док себе сматра праведником. Зар не знаш шта говори Павле: Даде ми се жалац у тело, анђеосатанин, да ми пакости, да се не поносим (2.Кор.12,7). Јер, и чиста природа може да се надима.

207. Због тога Хришћани треба да употребе сво старање да никига не осуђују - ни јавну блудницу, ни грешнике, ни развратне људе, већ да на све гледају са простодушним произвољењем и чистим оком, како би им ускоро прешло у непромењиву природу да никог не осуђују, да се ничим не гнушају и да не праве разлику између људи.

208. Може ли да падне човек који има благодатни дар? Уколико постане немаран, пашће зато што непријатељи увек делују и воде борбу, не предајући се немару. Утолико пре си ти дужан да не прекидаш своје искање пред Богом. Јер, много штете ти долази од немарности, макар ти се и чинило да си испитан и у самој тајни благодати.

209. Велико је хришћанско достојанство. Са њим се ништа не може упоредити. Онај, пак, ко постане расејан и кога окраде злоба, постаје сличан граду без зидина, у који без сметње улазе разбојници откуда хоће, пустоше га и сажижу. Према томе, ако си и ти немаран и непажљив према себи самоме, доћи ће лукави духови да сатру и опустоше ум, расејавајући помисли по овоме свету.

ђ) Они се због тога много радују, схватајући какво благо су добили, премда се и плаше да га не изгубе, старајући се да своје духовно служење обављају тако да не ожалосте Духа благодати и да Он не оде.

210. Трудбеник не очајава због свог труда и свог живота, већ [очекује] оно чему се нада, тј. да дође Господ и да се насели у њему, у свим чулима и у свим духовним дејствима. А када окуси благодат Господњу, када се наслади плодовима Духа, када са њега буде скинуто покривало таме и када светлост Христова засија и уздејствује у неизрецивој радости, он ће се уверити у велику љубав, имајући Господа са собом. Као трговац који стекне зараду, он се радује, али уједно и скрушава и боји невоље од разбојника и лукавих духова, тј. да некада не ослаби и изгуби нешто од свог труда. И тако све док не уђе у Царство небеско, у горњи Јерусалим.

211. Пловећи по мору и имајући погодан ветар и тихо море, трговци се стално налазе у великом страху све док не уђу у пристаниште, [знајући] да може одједном да дуне противни ветар, да се море узбурка и да се брод нађе у опасности. Исто тако и Хришћани, премда осећају како у њима дува благопријатни ветар Светога Духа, ипак још увек поседују страх од ветра противничке силе, који у њиховим душама може да изазове метеж и узнемирење. Због тога је потребно велико старање како бисмо ушли у пристаниште спокојства, у савршени мир, у вечни живот и вечну сладост, у град светих, у небески Јерусалим, у Цркву првородних (Јев.12,23). Ко, међутим, није прошао те степене, има још много разлога за страх од лукаве силе која му на том путу може приредити неки пад.

212. [Дешава се] да неки богати човек, веома славан цар, обрати своје благовољење према некој сиромашној жени која нема ништа осим свог тела, да је заволи и да пожели да је узме себи за невесту и супругу. И ако она покаже расположење према свом мужу, чувајући љубав према њему, постаће госпођа свих имања које поседује њен муж, иако дотле није имала ништа. Уколико, пак, учини нешто против дужности и обавезе, понашајући се неприлично у дому свога мужа, биће избачена са бешчашћем и поругом, те ће поћи положивши обе руке на главу, као што се у Мојсијевом Закону говори о жени која је непокорна и неугодна свом мужу (Пон.зак.24,1). Тада ће патити и горко плакати, размишљајући о томе колико је богатство изгубила и какве се славе лишила, подвргнувши се бешћашћу због своје неразборитости.

213. Тако и душа, коју је небески Женик Христос себи обручио за невесту ради тајинственог и божанственог општења, и која је окусила небеско богатство, треба да са великим старањем истински угађа Христу који ју је обручио, да поверено јој духовно служење испуњава на доличан и прикладан начин, како би у свему угодила Богу, како ничим не би ожалостила Духа, на доличан начин чувајући савршену целомудреност и љубав према Христу, исправно се понашајући у дому небеског Цара и [истрајавајући] у преданости дарованој благодати. Таква душа се поставља за госпођу над свим добрима Господњим; и само славно Божанско тело постаје њено. Међутим, уколико у нечему сагреши, уколико у свом служењу не буде поступала по дужности, уколико не учини оно што је угодно Христу, ако не следи за Његовом вољом, уколико не сарађује са благодаћу Духа која је у њој присутна - она ће са поругом бити подвргнута срамном бешчашћу и бити одвојена од живота, поставши непотребна и неспособна за општење са небеским Царем. Сви свети и умни духови [ће тада] зажалити, туговати и заплакати због ње. И анђели, и силе, и апостоли, и пророци и мученици ће туговати због ње.

214. Због тога треба да се подвизавамо и да са сваком благоразумношћу будемо опрезни, како бисмо, по написаноме, са страхом градили своје спасење (Фил.2,12). Стога сви ви, који сте постали причасници Духа Христовог, ни у чему - ни у маломе ни у великоме - не поступајте са пренебрегавањем, нити жалостите благодат Духа, да се не бисте лишили живота којим сте се већ причестили.

215. Навешћу ти и други пример. Слуга који долази у царску палату користи сасуде који се налазе код цара, а сам улази без ичега. Он треба да уложи много разборитости и опрезности како при служењу не би учинио нешто неприлично, да на царски сто не стави једно јело уместо другог, већ да сва јела, од првог до последњег, износи по реду. Ако, пак, из незнања и немарности буде неприлично служио цару, подврћиће се опасности и смрти.

216. Тако и душа која се у благодати и Духу посветила служењу Богу има потребу за великим расуђивањем и познањем како ни у чему не би погрешила приликом прислуживања сасудима Божијим, тј. у духовном служењу, и како јој произвољење не би било несагласно са благодаћу. Душа може и сопственим сасудима, тј. сопственим духом у унутрашњем тајном човеку, да упражњава духовну службу Господу. Ипак, без Његових сасуда, тј. без благодати, нико не може да служи Богу, тј. да му угоди и да у свему испуни Његову вољу.

217. Души је потребна велика разборитост и расуђивање када прими благодат. Све то сам Бог пружа души која га моли, како би могла да му послужи и да му угоди Духом Његовим који је примила, како је зло ни у чему не би савладало, како не би погрешила, како због незнања, одсуства страха [Божијег] и немарности не би скренула са пута и прекршила вољу Владике. Иначе, таква душа ће бити кажњена смрћу и плачем, о чему говори и божанствени апостол: Да проповедајући другима не будем сам одбачен (1.Кор.9,27). Видиш ли какав је страх имао, премда и беше апостол Божији? Стога молимо Бога да сви ми, који смо примили благодат Божију, превасходно служимо службу Духа по Његовој вољи, избегавајући привицавање на мисао која пренебрегава [дужност]. Поживевши на тај начин богоугодно и одслуживши духовно служење, ми ћемо наследити вечни живот.

218. При уласку у царску палату ради сусрета са царем, војводе и старешине области обузима велики страх да како не погреше у одговору и не подвргну се

прекору и казни. Сељаци, пак, и прости људи препуштају се безбрижности зато што никада нису видели кнеза. Исто тако и читав поднебесни свет, од царева до сиромаша, не познајући славу Христову, брину једино о житејским стварима, ретко се сећајући на Дан суда. Они, пак, који помислима одлазе на Суд Христов, где се налази Његов престо, и који увек стоје пред њим, бораве у великом страху и трепету како у нечему не би погрешили у односу на Његове свете заповести.

219. Слуга којн се налази близу свог господара све време борави у страху и трепету и без њега ништа не ради. Тако смо и ми дужни да своје мисли и помисли износимо пред Владику и срцезналца Христа, да на Њега полагамо наду и уздање, зато што је "Он богатство моје, и Отац мој, и слава моја". Због тога ти свагда у својој савести треба да имаш старање и страх.

220. Они којима је поверено управљање облашћу или царска ризница, непрестано су забринути да како не би нечим ожалостили цара. Исто је и са онима који су примили духовно дело. Они који су примили духовно дело су увек су забринути. И када почивају, они као да се не одмарају, јер још из душе изгоне царство таме које се прокрало у град, тј. у душу, као и варваре који су завладали њеним пашњацима.

е) Ради тог циља они се труде да умом не одступе од Господа. Они своју унутрашњост држе у поретку као крманош своје морнаре, или кочијаш коње.

221. Бог је неописив и необухватан, али се јавља свагде - и на горама, и на мору, и испод бездана, не прелазећи са места на место, као што чине анђели када силазе са неба на земљу. Ако Господа тражиш у дубини, наћи ћеш га где чини чуда; ако га тражиш у јами, наћи ћеш га како чува праведног Данила од два лава; ако га иштеш у огњу, наћи ћеш да и тамо помаже Својим слугама; ако га иштеш на гори, наћи ћеш га са Илијом и Мојсијем. Свагде је Господ - и под земљом, и изнад небеса, и у нама и свуда.

222. Хришћанин треба да се увек сећа Бога, будући да је написано: Љуби Господа Бога свог из свег срца свог (Пон.зак.6,5). Имај љубав и наклоност према Богу не само када улазиш у молитвени дом, већ и када си на путу, и када разговараш, и када једеш. Јер, Он говори: "Где је благо ваше, онде ће бити и ум ваш" (Мт.6,21). Човеков бог је оно за шта је привезано његово срце и ка чему га вуче жеља. Бог је његов Господ уколико га његово срце увек жели. Грање које се баци у огањ не може да се противи сили пламена, већ одмах сагорева. Исто тако и демони одмах горе када нападну на човека који се удостојио дарова Духа. Њих опаљује и истребљује божанствена огњена сила. Једино човек треба да је увек прилепљен уз Господа, и да на Њега полаже уздање и наду. Демони се опаљују молитвом као восак огњем, па макар били силни као тврда гора.

223. И светитељи Божији су понекад седели на позорници света и гледали његове преваре. У унутрашњем човеку они су беседили са Богом, а по спољашњем је изгледало да посматрају оно што се дешава у свету. Световни људи потпадају под други утицај духа преваре, по коме мисле само на земаљско. Хришћани, пак, имају друго произвољење, други ум. Они су људи другог века, другог града, зато што Дух Божији пребива у општењу са њиховим душама.

224. Апостол говори: Хоћу, дакле, да се мужеве моле на сваком месту, подижући свете руке без гнева и лукавог двоумљења (1.Тим.2,8), зато што, по Јеванђељу, помисли излазе из срца. Стога приступи молитви и обраћај пажњу на своје срце и ум. Пожели да узносиш чисту молитву Богу, и посебно пази да нема ничега што је омета. [Испитуј] да ли ти је молитва чиста и да ли ти је ум обузет Господом као што је земљоделац заузет земљорадњом, муж женом и трговац трговином. [Утврди] да ли ти, кад преклањаш колена на молитву, неки други отимају молитву.

225. Написано је: Љуби Господа Бога свога из свег срца свога (Пон.зак.6,5). И ти говориш: "Ја волим и имам Духа Светог". Међутим, да ли се заиста у теби налази сећање на Господа, раченије и горење према Њему? Да ли си ти за Господа привезан даноноћно? Ако имаш такву љубав - чист си. А ако немаш, онда обрати пажњу [на себе] када ти долазе земаљске бриге и скверне и лукаве помисли и [утврди] да ли си заиста непоколебив, да ли се твоја душа отима ка љубави Божијој и да ли је привржена Богу. Јер, светске помисли расејавају ум земаљским и трулежним, не дозвољавајући му да заволи Бога или да се сећа Господа. Често пута прост човек приступа молитви, преклања колена и умом улази у покој. Он поткопава зид злобе који му се противи и долази до виђења и мудрости до којих не могу доћи силни, мудри и красноречиви. Они не могу да познају тананост његовог ума будући да је занет божанственим тајнама.

226. Када додаш дрва у ватру изнад које се налази бакарни сасуд, оно што је у њему почеће да кува и ври. Ако ли се, пак, [ватра] занемари и не подложи дрвима, пламен ће почети да се смањује да би најзад нестао. Тако је и благодат небески огањ у теби и изван тебе. Ако се будеш молио и своје помисли будеш предао љубави Христовој, биће као дао ложиш дрва. Твоје помисли ће постати огањ, погрузивши се у чежњу Божију. Ако се Дух и удаљи и као да је изван тебе, ипак пребива у теби и показује се изван тебе. Код онога, пак, ко постане немаран, предајући се помало светским стварима или расејаности, опет долази грех, одевајући душу и пригњечујући човека. Душа се присећа ранијег покоја, почиње да жали и да почешће пати.

227. Ум поново почиње да се приближава Богу, опет почиње да му се приближава раније спокојство, изнова почиње снажније да иште Бога и говори: "Преклињем те, Господе". Постепено наилази огањ који гори и успокојава душу, као што удица постепено извлачи рибу из дубине. Када тога не би било, и кад не би окусила горчину и смрт, душа не би могла да разликује горко од слатког, смрт од живота, нити да благодари животодавног Оца и Сина и Светога Духа у векове.

228. На броду са великом посадом крманош свима управља и распоређује, једнима приговарајући, другима указујући шта треба да раде. Тако и срце има крманоша, тј. ум, и савест која изобличава, и помисли које се осуђују и оправдавају. Јер, апостол говори: Мисли се међу собом оптужују или оправдавају (Рим.2,15).

229. Кочијаш, у чијим рукама се налази кочија, узде, животиње и све остало, по својој вољи и кад хоће јури крајњом брзином, и опет, кад хоће, задржава кочију. Он читаву кочију усмерава где хоће и она је у његовој власти. Тако и срце има много природних помисли које су тесно са њим повезане, а ум и савест га опомињу

и усмеравају, успављујући природне помисли које ничу у њему. У души, наиме, има много састава, премда и јесте једна једина.

230. Упрегнувши коње, људи управљају колесницама и устремљују се једни против других, стремећи да једни друге оборе и победе. Тако и срце подвижника представља једно поприште на коме се лукави духови боре са душом, док Бог и анђели гледају на подвиг. Сваког часа душа производи нове помисли, а и злоба их подмеће. Јер, душа има много скривених помисли, које стално производи и рађа. Такође и зло има много помисли и подухвата и сваког часа рађа нове помисли против душе. Ум, пак, као кочијаш, упреже колесницу душе, задржава узде помисли и устремљује се против сатанске колеснице, као што и се и сатана спрема против душе.

ж) Из тога је очигледно да се борба са грехом и непријатељем ни овде не прекида. Отуда непрекидна борба са помислима и покретима срца. Овде је она још тананија.

231. Многи од оних који имају благодат не знају да их поткрада грех. Млада жена која живи у кући са младим човеком, и коју он превари, која се са њим сагласи и најзад падне у блуд - бива презрена. Тако и са душом пребива страшна змија греха, саблажњава је и наговара. Уколико се сложи, бесплотна душа улази у општење са бесплотном злобом духа, тј. дух општи са духом. Према томе, блуднички онај ко у своје срце прими помисао лукавог и саглашава се са њом. Због тога мера твог подвига нека се састоји у томе да не блудничаш у помислима, већ да се противиш умом и да водиш унутарњу борбу, да се бориш са пороком и да га не слушаш, да се не наслађујеш са њим у помислима. И ако Господ у теби нађе такву ревност, последњег дана ће те примити у Царство Своје.

232. Људска природа је таква да и онај који се налази у дубини порока и ко служи греху може да се обрати ка добру, као што и онај ко је везан за Духа Светога и ко је опијен небеским има власт да се окрене ка злу. Чак и они који су већ окусили благодат Божију и који су постали причасници Духа Светога морају бити опрезни како не би постали гори него што су били као световњаци. То се дешава не зато што би Бог био измењив или немоћан, или што Дух гасне, већ стога што се сами људи не усаглашавају са благодаћу. Стога они и скрећу и упадају у хиљаде зала.

233. Понеки, окусивши од сладости Божије, још увек потпадају под дејство противника, па се, као неискусни, чуде што и после Божије посете помисли показују своје дејство, чак и за време хришћанских тајинстава. Међутим, они који су остарели у том стању не чуде се. Искусни ратари по дуготрајној навици чак и када буде родна година не остају потпуно безбрижни, рачунајући и на глад и на оскудицу, као што, уосталом, ни у време глади или оскудице не губе наду, знајући да се времена мењају. Исто је и у духовном. Нашавши се у различитим искушењима, душа се не чуди и не очајава јер зна да Божије попуштење дозвољава да се испита и васпита злом, као што, уосталом, ни при великом богатству и покоју не постаје немарна, већ очекује промену.

234. Чак и кад се налази у дубини и богатству благодати, човек још увек поседује изданке порока. Ипак, он има заступника који му помаже. Место које окружује извор и само јесте влажно и мокро. Међутим, чим настану врућине, пресушује и извор и његова околина. Исто тако и код слугу Божијих благодат Божија, којом избилују, исушује и лукаву похоту и природне жеље, будући да људи Божији сада постају већи од првог Адама.

235. Понеки у тој мери стичу спокојство у благодати да постају храбрији од порока који у њима пребива, држећи се молитве и починка у Богу. Други пут они потпадају под дејство лукавих помисли и бивају поткрадени грехом, иако још пребивају у благодати Божијој. Лакомислени и незнавени мисле да у њима више нема греха пошто је у њима делимично подејствовала благодат. Расудљиви, пак, и они који су мудрији, немају смелости да кажу да више не подлежу дејству срамних и нечистих помисли самим тим што у себи имају благодат.

236. Често сусрећемо братију који имају толику радост и благодат да после пет или шест година говоре: "У нама се исушила похота". И када су већ себе сматрали потпуно слободним од похоте, одједном би се порок, који је у њима био притајен, покретао и они изгараху од жеље, услед чега говораху: "Откуда после толико времена да се у нама појави таква похота?" Због тога се нико од разборитих неће усудити да каже: "Ја сам савршено слободан од греха будући да у мени пребива благодат". Напротив, у уму делују два лица. Неискусни у [духовним] стварима мисле да су победници и Хришћани чим у њима подејствује мала благодат. Међутим, ја мислим да ствар стоји овако: Сунце на чистом небу сија [јасно]; чак и кад наиђу облаци и сакрију га, згушњавајући ваздух, оно не губи у својој светлости, нити у свом бићу. Исто се дешава и са онима који се нису у потпуности очистили. Пребивајући у благодати Божијој, они су у дубини душе још обузети грехом. Они имају природне покрете, али и помисли које их крепе у стремљењу ка Богу, при чему још нису потпуно утврђени у добру.

237. И они који се у дубини душе држе добра, тј. благодати, још увек остају робови и заробљеници лукавих помисли, налазећи се на страни порока. Због тога је човеку потребно велико расуђивање како би схватио да се све тако дешава. Кажем ти да чак ни апостоли нису били потпуно безбрижни, иако су имали Утешитеља у себи. Поред радости и весела, у њима је постојао и страх и трепет, по дејству саме благодати, а не са стране порока. Сама благодат их је чувала да не скрену, чак ни у најмањем. Стена на коју баце каменчић остаје читава и непокретна. Исто тако ни стрела не може повредити онога који има оклоп. Оклоп одбија стрелу тако да и гвожђе и тело остају неповређени. Тако су и апостоли остајали неповређени од зла које им се приближавало. Они су били обучени у савршену силу Христову. Као савршени, они су имали слободу да чине дела правде. Будући да неки тврде да при благодати душа већ нема о чему да се брине, Бог и од савршених захтева душевну вољу ради служења Духу, како би постојала сагласност. Јер, апостол говори: Духа не гасите (1.Сол.5,19).

238. У видљивом свету земља најчешће издаје трње. Земљоделац копа земљу, прилежно је обрађује и сеје, па ипак непосејано расте трње и множи се зато што је Адаму по преступу речено: Трње и чичак ће ти давати земља (Пост.3,18). Ратар се изнова труди, крчи трње, али оно се још више умножава. Схвати то духовно. По преступу, земља срца износи трње и чичак. Човек обрађује земљу, труди се, а трње

лукавих духова се све више умножава. Међутим, најзад Дух Свети помаже људској немоћи. Господ обрађује земљу срца и у њу полаже небеско семе. Међутим, и пошто падне небеско семе, трње и чичак се још увек умножавају. Сам Господ и човек поново обрађују земљу душе, но још увек ничу и множе се седам лукавих духова и трње, све док не наступи лето, док се не умножи благодат и трње се не осуши од сунчеве топлоте.

239. Премда сапостоји са нашом природом, зло је ипак не надвладава, нити је чини својим пашњак. Нежне стабљике пшенице кукољ може да загуши. Међутим, када, са наступањем лета, растиње постане суво, он јој већ више не може ни мало нашкодити. Једна шака кукоља која се нађе у тридесет мера пшенице уопште се неће приметити, јер ће постати неприметно у мноштву пшенице. Исто је и са благодаћу - када се дар Божији и благодат умножи у човеку, и кад човек се обогати у Господу, порок, који делимично остаје у њему, више не може да му нашкоди, више над њим нема силу, нити пашу. Јер, Господњи долазак и промишљање усмерени су на то да се ми, који смо поробљени, дужни и потчињени греху, ослободимо и постанемо победници смрти и греха.

240. Да ли су апостоли могли да сагреше да су хтели, или је благодат била јача и од саме воље? Они нису могли да згреше, нити су желели, будући да су се налазили у светлости и толикој благодати. Уосталом, не кажемо да је благодат у њима била немоћна, већ тврдимо да она и савршеним духовним мужевима допушта да имају своју вољу, да могу да чине шта хоће и да се усмере где хоће. И сама људска природа, као немоћна, има могућност да скрене од добра које јој је сапостојеће. Они који су обучени у пуну опрему, који имају оклоп и оружје, изнутра су обезбеђени и непријатељи их не нападају, или их и нападају, али од њихове воље зависи да ли ће да употребе оружје, да им се успротиве, да са њима ступе у борбу и победе, или ће, опет, иако поседују оружје, одустати од борбе, веселити се и бити у миру са њима. Тако и Хришћани, будући обучени у савршену силу и имајући у себи небеско оружје, могу да, уколико хоће, уживају са сатаном и да буду у миру са њим, избегавајући борбу. Јер, природа [људска] је лако измењива и човек, због самовласности која остаје у њему, може да, ако усхте, постане и син Божији, али такође, и син погуби.

241. Да ли савршени имају невољу и борбу, или су потпуно безбрижни? Нема човека без борбе. Сатана је немилосрдан и нечовекољубив и не лењи се да напада на све људе. Ипак, очигледно је да не напада све са једнаком усрдношћу. Понеки трпе силну борбу и нападе од греха, али се крепе и умудрују у биткама, пренебрегавајући противничку силу. Они су у томе без опасности зато што су непоколебиви и утврђени у свом спасењу. Они су извежбани и искусни у борби са злом. Сам Бог је са њима, руководећи их и успокојавајући их. Други, пак, неизвежбани, упавши у једну невољу и након једне борбе, одмах пропадају и гину.

242. Утврдивши се и осетивши силно дејство благодати Божије, понеки су налазили да су им удови освећени, те помишљаху да у Хришћанству нема места за похоту, да ум постаје целомудрен и чедан и да се унутрашњи човек већ узноси у божанствено и небеско. Такав човек мисли да је несумњиво достигао савршену меру. Када већ сматра да је ступио у безбедно пристаниште, њега сустижу таласи и он опет себе види усред мора, где постоји само вода, небо и готова смрт. Тако грех, који је ушао у нас, производи сваку злу похоту. Удостојивши се поново извесне

благодати и из читаве морске дубине примивши само неку кап, они сваког часа и дана откривају чудо које се дешава. Подвргнути тако чудном, необичном и божанственом дејству, они се диве и чуде како су се умудрили. Божанска и небеска благодат их просвећује, руководи, умирује и све уређује на добро.

243. Труди се да испуниш правду у унутрашњем човеку где је постављен Христов олтар заједно са пречистим светилиштем, како би се сведочанство твоје савести похвалило Крстом Христовим који твоју савест чисти од мртвих дела, како би Богу послужио духом својим и како би познао коме се клањаш, по реченоме: Ми се клањамо ономе што знамо (Јн.4,22). Повери се Богу који те води и ступи у заједницу са Њим, као невеста са жеником. Јер, речено је: Тајна је ово велика, а ја говорим о Христу (Еф.5,32) и о непорочној души.

244. Замисли један врт у коме постоји плодно дрвеће и друго мирисно растиње. Он је прекрасно обрађен и украшен. Он је ограђен и једним малим зидом ради заштите. Нека поред њега тече мала река. Уколико вода најпре лагано удара у зид, оштетиће његов темељ и наћи себи пролаз. Затим ће помало сасвим растрести темељ и ући у врт, поломити и искоренити сво растине, уништити сав труд и врт учинити бескорисним. Исто бива и са људским срцем. У њему постоје добре помисли, али се њему непрестано приближавају и потоци греха, готови да га обору и повуку на своју страну. Ако је ум унеколико лакомислен и ако се преда нечистим помислима, духови преваре ће већ наћи пасиште за себе, прогурати се и порушити сву лепоту, ни у шта обратити све добре помисли и опустошити душу.

з) Осим ове борбе, јавља се и спољашња. Како почиње да се пројављује благодат Божија у срце подвижника, тако започињу и непријатни напади других људи. Изгнан из унутрашњости, непријатељ се наоружава споља. То постаје неопходан услов да би Хришћанин доспео до савршенства у духу.

245. Божији људи треба да се припреме за борбу и подвиг. Као што храбри младић издржава борбу и на ударце, које му наносе, узвраћа ударцима, тако и Хришћани треба да подносе невоље, спољашње и унутрашње борбе, како би, примајући ударце, побеђивали трпљењем. Такав је пут Хришћанства. Где је Дух Свети, тамо се - као сенка - појављује гоњење и борба. Због тога не треба да се чудите: Истина мора бити гоњена.

Видиш ли како пророци беху гоњени својим једноплеменицима, иако у њима деловаше Дух? Видиш ли како је Господа, који је пут и истина, гонио Његов, а не туђ народ? Његово племе - Израиљци - су га гонили и распели. Слично је било и са апостолима. Јер, од времена Крста, Дух Утешитељ је дошао и преселио се код Хришћана: више нико од Јудејаца није био гоњен, већ су једино Хришћани постајали мученици. Због тога не треба да се чудите: Истина мора бити гоњена.

246. Није тек тако написано о Јову да га је искао сатана. Јер, он, сам по себи, без попуштења, није ништа могао учинити. Шта ђаво говори Господу? Дај ми га у руке, [па ћеш видети] да ли те неће у лице благословити [тј. опсовати] (Јов.1,11). И сада је исти Јов, и исти Бог, и исти ђаво. Баш у време кад је Јов осећао помоћ Божију, кад је био ревностан и пламен у благодати, иште га сатана и говори Господу: "Он ти служи пошто му помажеш и штитиш га. Остави га и предај га

мени, [па ћеш видети] да ли те неће у лице благословити". Према томе, изгледа да благодат одступа баш због тога што се душа теши. Тада се душа предаје искушењима. Долази, дакле, ђаво и доноси јој хиљаду невоља - безнадежност, очајање, лукаве помисли. Он доноси несрећу да би душу раслабио и одвојио од наде у Бога. Разборита, пак, душа ни у невољама, ни у скорби не губи наду, већ се држи онога што је стекла. Било шта да јој се деси усред хиљаду искушења, она трпи и говори: "Макар ме и смрт задесила, нећу га (тј. Бога) оставити".

247. Сви праведници су угодили Богу идући тесним и уским путем. Авраам је био богат у Богу, али се у [односу] на свет називао прахом и пепелом (Пост.18,27), а и Давид је о себи говорио: Ја сам црв а не човек, ругло људима и поруга народу (Пс.21,7). Слично су и сви апостоли и пророци страдали, трпећи вређање. Погледај у каквом је понижењу дошао и сам Господ, који је пут и Бог! Он није дошао ради себе, већ ради тебе, да би за тебе постао образац сваког добра. Он, који је Бог, Син Божији, Цар и Син Царев, на себе узима изглед слуге. Он доноси целебна лекарства и лечи рањене, иако је по спољашњости као један од рањених.

248. Међутим, немој пренебрегавати достојанство Божије, видећи да је по спољашњости унижен као један од нас. Он је такав постао ради нас, а не ради себе. Размисли колико се Он смирио у тренутку кад су викали: Распни га, распни! (Лк.23,21), и кад се скупљао народ. Над злочинцем коме је кнез изрекао пресуду гнуша се сав народ и понижава га. Тако су и фарисеји презирали Господа у време распећа, будући да је био осуђен на смрт. Није ли превазишло сваку меру понижења пљување по лицу, стављање трновог венца и ударање по образима? Јер, написано је: Леђа своја подметах онима који ме бијаху и образе своје онима који ме срамоћаху; не заклоних лица свога од поруге ни од пљувања (Ис.50, 6). Бог је, дакле, примио мноштво поруга, страдања и понижења. И ма колико се смиравао ти, који си прах и по природи смртан, нећеш се ниуколико моћи упоредити са својим Владиком. Бог се ради тебе смирио, а ти се ни ради себе не смираваш, већ се надимаш и охолиш. Он је дошао да на себе узме скорб и терет, и да теби пружи Свој покој, а ти нећеш да понесеш труд и да пострадаш како би се исцелио од рана. Слава страдању и дуготрпљењу Његовом у векове!

249. Кад је и Бог на земљи ишао тим путем, и ти си дужан да га подражаваш. Тако су ходили и апостоли и пророци. Ако и ми желимо да будемо назидани на темељу Господа и апостола, треба да будемо њихови подражатељи. Јер, апостол говори Духом Светим: Угледајте се на мене, као и ја на Христа (1.Кор.11,1). Уколико, пак, волиш људску славу и хоћеш да ти се клањају, тражећи покој, [знај] да си скренуо са пута. Ти треба да се распнеш са Распетим, да пострадаш са Страдалником, како би се прославио са Прослављеним (Рим.8,17). Јер, невеста треба да пострада са Жеником, чиме постаје судеоница и сунаследница Христова. Без страдања и без прохођења напорног, уског и тесног пута нико не може ући у град светих, достићи покој и царевати са Царем у бесконачне векове.

250. Колико се сатани допушта да нас напада: до извесне мере, или колико хоће? Он се наоружава не само на Хришћане, већ и на идолопоклонике и на цео свет. Према томе, кад би му било дозвољено да напада колико хоће, он би истребио све. Зашто? Зато што је то његово дело и његова воља. Грнчар који крчаге ставља у ватру одмерено загрева пећ. Он их не оставља ни преко времена у ватри, како не би попуцали, нити краће од неопходног времена, како не би остали недопечени и како

не би пропали. Златар такође припрема погодну ватру. Јер, кад би усилио ватру, злато и сребро би се истопили, постали житки и пропали. Најзад, и ум људски одмерава тежину са снагом теглеће стоке, или камиле, или друге животиње, тј. пази на тежину коју могу понети. Колико тек [пази] Бог, који зна снагу људских сасуда и који у разној мери попушта противничкој сили да делује!

и) Подносећи све ово стрпљиво и ни у чему не уступајући непријатељу, душа се све више чисти и отвара простор снажнијим дејствима благодати Светога Духа, која се најзад пројваљује кроз озарења ума, кроз посебна утешна наравствена стања, кроз виђења, упућивања. Постаје очигледно да душа прилази савршенству.

251. Ономе који га љуби, Бог саопштава Своју љубав. Ономе који је једном поверовао у Њега, Он додаје небеску веру, те човек постаје двострук. Колико од својих удова ти Њему принесеш на дар, толико ће и Он од Својих удова присајединити души твојој, како би ти све чисто било - и делање, и љубав, и молитва.

252. Марија је оставила све, села поред ногу Господњих и читавог дана благосиљала Бога. Видиш ли седење у близини које произилази из љубави? Чуј и следеће, како би јасније засијала реч Божија. Души онога који љуби Исуса и право на Њега гледа, који га са љубављу посматра а не обично, Бог хоће да узврати нечим, премда човек не зна шта прима и у којој мери Бог обдараује душу. Марији, која га је заволела и која је седела поред Његових ногу, Он није једноставно дао награду, већ јој је даровао неку скривену силу од Своје суштине. Саме речи, које је Господ са миром изрекао Марији, беху Дух и сила. Те речи су ушле у срце, постале душа у души, дух у духу, и божанствена сила је испунила њено срце. Тамо где се обрете, та сила постаје неотуђиво наслеђе. Због тога, знајући шта јој је даровао, Господ говори: Марија је добри део изабрала (Лк.10,42). И Марта је временом, због усрдности са којом је служила, добила исти дар. И она је, наиме, у душу своју примила божаствену силу.

253. И зашто би било чудновато да они који прилазе Господу и који се прилепљују уз Њега телесно примају силу? Некада су апостоли беседили и Дух Свети је силазио на верујуће (Дап. 10,44). И Корнилије је од речи које је чуо примио силу. Утолико пре се јављала сила кад је Господ изговарао речи Марији, или Закхеју, или грешници која је распуштеном косом отирала ноге Господње, или Самарјанци, или разбојнику. Утолико пре је тада Дух Свети долазио у јединство са њиховим душама. А и сада они који љубе Господа, који су све оставили и стално пребивају у молитви, тајно уче ствари које раније нису знали. Сама Истина им се, сагласно њиховом произвољењу, открива и учи их: Ја сам... истина (Јн.14,6). Сами апостоли, који су до Крста пребивали уз Господа, виђаху велика знамења - чишћење губавих, васкрсавање мртвих, премда нису знали како божанствена сила почива и делује у срцу. Они не знађаху да ће се духовно препородити, да ће се сјединити са небеском душом, да ће постати нова твар. Они су волели Господа ради чуда која је вршио. Најзад, Господ им је рекао: "Зашто се дивите знамењима? Ја ћу вам дати велико наслеђе какво нема читав свет".

254. Њима су још биле необичне речи Господње, све док Он није васкрсао из мртвих и док ради нас није узнео тело на небо. Тада је на њих сишао Дух Утешитељ и ступио у јединство са њиховим душама. Сама Истина се јавља у душама верних и небесни човек прилази твом човеку, ступајући са њим у заједницу. Они који истрајавају у служењу и који усрдно све чине из ревности и љубави према Богу, временом приступају познању саме Истине зато што се Господ открива душама њиховим и учи их саживоту са Духом Светим.

255. Речено је: Окусите и видите да је благ Господ (Пс.33,9). Ово окушање је осведочење у дејствену силу Духа која служи у срцу. Јер, синови светлости и служења Новоме Завету у Духу Светоме ничему се не уче од људи, већ само од Бога. Сама благодат на њиховим срцима пише законе Духа. Због тога они не треба да се осведочују само из Писама, која су написана мастилом, већ из таблица срца на којима благодат Божија исписује законе Духа и небеске тајне. Јер, срце господари и царује целим телесним саставом. Овладавши пасиштем срца, благодат већ царује над свим удовима и помислима. Јер, ту је ум и све помисли душе и њено очекивање. Због тога благодат и продире у све делове тела.

256. Такав, по написаном, испитује сваког човека (1.Кор.2, 14). Он за сваког зна из ког извора црпе реч, где се зауставио, на каквом се степену налази, док о њему нико од људи, који имају светски дух, не може ништа знати нити судити. Једино онај ко има небеског Духа Божијег може препознати себи сличног, као што говори апостол: "Духовно духовним упоређујући".

257. Онима који су се удостојили да постану чеда Божија и да се роде одозго од Духа Светога, који у себи имају Христа који их просвећује и успокојава, на различите и разноврсне начине управља Дух и благодат невидљиво дејствује у њиховом срцу кроз духовно спокојство. Да бисмо делимично показали како благодат дејствује у њиховим душама, позајмићемо примере из видљивих наслада. Понекад су они весели као на царској вечери, радујући се неизрецивом радошћу и веселјем; понекад личе на невесту која се успокојава божанственим покојем у општењу са својим жеником; понекад као бесплотни анђели, налазећи се још у телу, осећају изузетну лакоћу и крилатост; понекад као да су пијани од пића, развеселени и опијени Духом, опијени божанственим духовним тајнама.

258. Међутим, понекад као да плачу и тугују због рода људског, молећи се за целог Адама, проливајући сузе и плачући, запаљени духовном љубављу према човечанству. Понекад их Дух распаљује таквом радошћу и љубављу да би, кад би могли, сваког човека ставили у срце, не разликујући злог од доброг. Понекад у смиренумљу духа толико умањују себе да се сматрају последњима и најмањим од свих. Понекад их Дух постојано држи у неизрецивој радости. Понекад личе на силног војводу који, обукавши се у царско оружје, излази у борбу са непријатељима, снажно се подвизавајући да их победи. Јер, духовни [људи] се, слично њему, облаче у небеска оружја Духа, устају на непријатеље и са њима воде борбу да би их покорили под своје ноге.

259. Понекад се душа успокојава у неком великом безмолвију, тишини и миру, пребивајући у духовној сладости, у неизрецивом покоју и блаженству. Понекад благодаћу Духа постаје мудра неком неизрецивом разборитошћу и мудрошћу и необјашњивим духовним познањем, које се не може изразити језиком и устима. Понекад, опет, човек постаје као један од [обичних] људи. Тако

разноврсно у људима делује благодат, и на многе начине руководи душу, успокојавајући је по вољи Божијој, и вежбајући је многообразно, како би је савршену, беспрекорну и чисту привела Оцу небеском.

260. Ова набројана дејства Духа умножавају се код оних који су ближи савршенству. Јер, набројана разноврсна упокојења благодаћу се различито изражавају речима и у људима се непрестано дешавају, тако да једно дејство следи за другим. Уздигнувши се ка савршенству Духа, савршено се очистивши од страсти и у неизрецивом општењу се спојивши са Духом и сама поставши дух, ступивши у јединство и срастање са Духом Утешитељем, душа сва постаје светлост, сва око, сва дух, сва радост, сва спокојство, сва весеље, сва милосрђе, сва благост и доброта. Као што је камен у морској дубини са свих страна окружен водом, тако и ови људи, потпуно се саставши са Духом, постају слични Христу, непромењиво имајући у себи врлине силе Духа, остајући унутрашње беспрекорни, непорочни и чисти. Јер, како би обновљени Духом могли споља производити плод зла? Напротив, у њима свагда и у свему сијају плодови Духа.

261. Има [људи] који улазе да преклоне колена [на молитви] и срце им се испуњава божанственим дејством, те им се душа весели са Господом као невеста са жеником, по речи пророка Исаије: Као што се радује женик због невесте, тако ће се Господ обрадовати због тебе (Ис.62,5). Понекад је такав по читав дан заузет нечим, да би се затим на један час посветио молитви. Тада се његов унутрашњи човек са великом сладошћу заноси молитвеним стањем, бескрајном дубином онога века, тако да се његов ум у потпуности одстрањује, ношен и заробљен тамошњим. За то време он заборавља на помисли земаљског разума, будући насићен и заробљен помислима на Божанствено, небеско, безгранично, несхватљиво, дивно, што човечија уста не могу да изговоре. У тај час човек се моли и говори: "О, када би моја душа отишла заједно са молитвом".

262. Да ли се човек увек налази у таквом стању? Истина, благодат је непрестано присутна и укорењена, делујући као квасац у човеку и узрастајући од младих дана. Пребивајући у човеку, она постаје као нешто природно и неодвојиво, као нешто једно са његовим бићем. Ипак, она своја дејства мења како јој је угодно, на корист самом човеку. Понекад се тај огањ разгара и распаљује снажније, а понекад слабије и тише; једно време се ова светлост разбуктава и сија блиставије, а понекад се умањује и мркне; свагда горећи и светлећи, овај светилник је понекад јаснији, разгоревајући се од опијености љубављу Божијом, а у друго време свој сјај одаје штедљиво, тако да је светлост која пребива у човеку слабија.

263. Осим тога, некима се у светлости јављало знамење крста и сједињавало са унутрашњим човеком. Понекад човек за време молитве достиже до иступљења, кад му се чини да стоји у цркви пред жртвеником на коме се налазе три хлеба, који као да су ускисли заједно са јелејом. И колико их он јеђаше, толико они нарастаху и подизаху се. Понекад се јављала нека светла одежда какве нема на земљи у овоме веку и какву не могу да сачине људске руке. Јер, као што је Господ, попевши се на гору, преобразио своје хаљине, учинивши их муњезрачним, тако се и човек, обучен у [сличне хаљине], чудио и изумљивао. Другом приликом је та светлост, јавивши се у срцу, откривала унутрашњу, најдубљу и скривену светлост, због чега би човек, потпуно прогутан оном сладошћу и оним сагледавањем, престајао да влада собом и за овај свет постајао као луд и странац. Због изобилне љубави и радости, и услед

скривених тајни, човек у то време достиже слободу и савршену меру, постаје чист и слободан од греха. Међутим, касније се благодат умањује и силази покривало супротне силе. Благодат би тада била само делимично видљива, налазећи се на нижем степену савршенства.

264. Човек треба да прође, да тако кажемо, дванаест ступњева да би достигао савршенство. Понекад он заиста постиже ту меру и достиже савршенство. Затим благодат опет почиње да делује слабије и човек силази на други степен, стојећи већ на једанаестом ступњу. Други, међутим, богат благодаћу, увек даноноћно стоји на високој мери, будући слободан и чист, заробљен и ношен. Човек коме су показана она чуда и који их је на опиту познао, више не би могао на себе да прими домострој речи [тј. да поучава], нити било какво друго бreme. Кад би са њим увек било тако, он се не би сагласио ни да слуша, нити да се, по обичају, побрине за себе, ни за сутрашњи дан, већ би само седео у једном ћошку у заносу и у некој опијености. Због тога му се не даје савршена мера како би се постарао о братији и послужио речју, премда је преграда већ срушена и смрт побеђена.

265. На делу се дешава следеће: слично густој магли, нека примрачна сила почива на [човеку] и лагано га покрива. Светилник непрестано гори и светли. Ипак, као да неко покрива и наткриљује светлост. Због тога човек признаје да још није савршен и да још није потпуно слободан од греха. Стога се може рећи да је преграда већ разрушена и разорена, премда у понечему још не потпуно и не за свагда. Јер, повремено благодат снажније пламти, теши и успокојава човека, а понекад се умањује и повлачи, како сама устројава на корист човека. Ко је, пак, тај који, макар привремено, долази до савршене мере, окуша и искуствено познаје онај век? Ја до сада нисам упознао ни једног [потпуно] савршеног и слободног Хришћанина. Напротив, чак и у ономе који се успокојава у благодати, који долази до тајни и откривења, до осећања велике благодатне сладости - још увек у унутрашњости пребива и грех. Такви људи, услед неискуства, себе сматрају слободним и савршеним због благодати и светлости која изобилује у њима. Међутим, они због своје неопитности упадају у обману, [извлачећи погрешан закључак] из дејства благодати у њима. Тако до сада нисам видео ни једног слободног човека. А пошто сам повремено и сам делимично долазио до такве мере, схватам због чега нема савршеног човека.

266. Реци нам на коме си ти степену. Сада, после крсног знамења, благодат делује тако да умирује све удове и срце, те душа због велике радости постаје слична незлобивом детету. Човек [тада] више не осуђује ни Јелина, ни Јудејца, ни грешника, ни световњака. Унутрашњи човек на све гледа чистим оком и радује се због целог света. Он жели да у пуној мери успоштује и заволи и Јелине и Јудејце. Понекад он, као царев син, тврдо верује у Сина Божијег као у Оца. Пред њим се отварају врата и он улази у многе обитељи. По мери његовог улажења, њему се отварају нова врата - на пример, после стотине обитељи, он улази у другу стотину и богати се. И сразмерно обогаћењу, њему се показују нова чуда. Њему се, као сину и наследнику, поверава оно што људска природа не може изрећи, што се не може изговорити устима и језиком.

ДОБРОТОЉУБЉЕ
СВЕТИ МАКАРИЈЕ ВЕЛИКИ

7. ВИШИ СТЕПЕН ХРИШЋАНСКОГ САВРШЕНСТВА

267. Пророк Језекиљ саопштава о божанственом и славном јављању и виђењу коме је био сведок. Он га је описао као јављање испуњено неизрецивим тајнама. Видео је он на пољу херувимску колесницу, четири духовне животиње. Свака је имала по једно лице: једна лава, друга орла, трећа телета и четврта човека. Свака је имала крила тако да је било немогуће одредити шта је предња а шта задња страна. Плећа су им била испуњена очима, и прса такође, и није било места где није било очију. Свака животиња је имала по три точка, као точак у точку, и у точку је био дух. Пророк је видео нешто као лик човеков, и његово подножје је било сафирно. Та колесница је носила Владу који је седео. И животиње иђаху напред, ма где Он хоћаше. Под крилима херувима пророк виде нешто као руку човечију која их подржаваше и ношаше.

268. Истинито и несумњиво је било оно што је пророк видео у заносу. Међутим, виђење је указивало на нешто друго, представљало праобраз нечег тајанственог и божанског, неку тајну сакривену од поколења и јављену у последња времена, приликом доласка Христовог. Пророк је сагледавао тајну душе која има да прими Господа свога и да постане престо Његове славе. Душа коју је Дух припремио себи за станиште и обитељ, коју је удостојио причешћа Својом светлошћу и обасјао красотом неизрециве славе Своје, сва постаје светлост, сва - лице, сва - око. У њој нема ни једног дела без духовних очију светлости, тј. нема ничега мрачног. Она је у потпуности постала светлост и дух, сва се испунила очима, те нема никакву задњу страну, него одасвуд има лице зато што је на њу сишла и на њој пребива неизрецива красота славе Христове Светлости. Као што је сунце са свих страна исто, као што нема ни један последњи или недовољни део, већ се састоји из једнаких делова, и све у потпуности блиста светлошћу, све јесте светлост, и као што је огањ, тј. сама светлост огња целовита и нема у њој ни првог ни последњег, ни већег ни мањег - тако и душа која је савршено обасјана неизрецивом красотом славе светлости од лица Христовог, која је савршено ступила у општење са Духом Светим, и која се удостојила да постане станиште и престо Божији, сва постаје око, сва светлост, сва лице, сва слава, сва дух, као што ју је припремио, устројио и духовном лепотом украсио Христос, који је и носи, и води, и подржава и придржава. Јер, речено је да је рука човечија била испод херувима (Јез.1,8). Сам Христос је носи и води.

269. Четири животиње које су носиле колесницу симболизују владалачке помисли (тј. силе) душе. Као што орао царује над птицама, лав над дивљим зверињем, во над кротким животињама, а човек над свом твари, тако и у души постоје царске помисли, тј. воља, савест, ум и способност љубави (тј. осећање). Оне управљају душевном колесницом; на њима почива Бог. На други начин, оне могу да се објасне и као небеска Црква светих. Као што пророк говори да је висина животиња била огромна, да су биле препуне очију, да нико није могао да обухвати број очију, као, (уосталом), ни висину, зато што о томе није дато познање; као што свако може да види звезде на небу и да им се диве, али нико не може да сазна њихов број - тако и у небеску Цркву светих може да уђе и да се у њој наслађује

свако ко жели да се подвизава, премда не може да сазна и обухвати број светих, јер то припада јединоме Богу. Онај који седи на колесници и на престолу свеочитих животиња, или у свакој души која је постала Његов престо и станиште, која је постала око и светлост - путује и ношен је седећи на њој, управља уздама духа, крманећи како сам зна. Као што духовне животиње нису ходиле по својој вољи, већ где је хтео и знао Онај ко је на њима седео и управљао, тако и овде Он сам управља и води, указујући пут Духом Својим. Према томе, душа не може по својој вољи да се уздигне на небо, већ је Бог, одбацивши тело, усмерава да мишљу стреми на небо. И опет, кад му је угодно, она ходи у телу и у помислима, и по Његовој вољи прелази ка земаљским пределима, где јој Он показује откривења и тајне. О, превасходног ли, благог, јединог и истинитог Водича! На исти начин ће се тела прославити при васкрсењу, док се душа још овде прославља, сједињујући се са Духом.

270. Сам Господ је апостолима рекао да душе праведника постају светлост: Ви сте светлост свету (Мт.5,14). Начинивши их светлошћу, Он им наређује да се преко њих просвети свет: Нити се ужиже светиљка и меће под суд него на свећњак, те светли свима који су у кући. Тако да се светли светлост ваша пред људима (Мт. 5,15-16). То значи: не скривајте дар који сте примили од мене, већ га преносите на све који желе. И још: Светиљка телу је око. Ако, дакле, око твоје буде здраво, све ће тело твоје светло бити. Ако ли око твоје кварно буде, све ће тело твоје тамно бити. Ако је, дакле, светлост која је у теби тама, колика је тек тама (Мт. 6,22-23). Очи су светлост телу. Кад су оне здраве, све тело је осветљено. Када, пак, нешто падне у очи и оне се помраче, све тело се нађе у тами. Тако су и апостоли постављени да буду очи и светлост целом свету. Заповедајући, Господ им је рекао: "Уколико ви, који сте светлост свету, истрајете и не скренете, читаво тело света ће се просветити. А уколико се ви, који сте светлост света, помрачите, шта ће тек бити са тамом, тј. са светом?" Тако су апостоли, поставши светлост, послужили као светлост за верне, просветивши им срца небеском светлошћу Духа којом су сами били просвећени.

271. Они који су са себе свукли старог и земног човека, и са којих је Христос свукао одећу царства таме, облаче се у новог и небеског човека Исуса Христа. Господ их облачи у одећу Царства неизрециве светлости, у одећу вере, наде, љубави, радости, мира, милосрђа, благости и у сва остала божанска и животворна руха светлости, живота и неизрецивог покоја. Бог је љубав, радост, мир, благост, милосрђе. И нови човек постаје све то по благодати.

272. Удостојивши се да дођу до мере савршенства и да постану блиски Цару, савршени Хришћани се свагда посвећују на дар Крсту Христовом. Као што је (у време) пророка највећу част имало помазање, стога што су помазаници постајали пророци и цареви, тако и сада духовни људи, који се помазују небеским помазањем, постају Хришћани по благодати, како би били цареви и пророци небеских тајни. Они су и синови, и господа, и богови, њих везују, одводе у заробљеништво, обарају, распињу, посвећују на дар. Кад је помазање јелејем који добијамо од земаљског растиња, од видљивога дрвећа, имало силу да су помазани беспоговорно добијали достојанство (јер, сви су признавали да су они постављени за цара: помазани Давид се одмах подвргао гоњењу и невољама, да би кроз седам година постао цар), шта тек [да кажемо] за оне чији се ум и унутарњи човек

помазују освећујућим и радостотворним, небеским и духовним јелејем радовања, који примају печат оног нетрулежног Царства и вечне силе, залог Духа, самог Духа Светог и Утешитеља (схвати да Утешитељ и теши и испуњава радошћу оне који су у невољама).

273. Они који се помазују јелејем небеског растиња, дрвета живота - Исуса Христа, удостојавају се да дођу до мере савршенства, тј. Царства и усиновљења, тако да, иако се још налазе у овом свету, већ постају тајници небеског Цара, имајући смелост пред Сведржитељем, и улазећи у Његов дворац, где су анђели и духови светих. Јер, иако још нису обрели савршено наслеђе које им је припремљено у оном веку, они се залогом који су примили овде већ уверавају о венцу и Царству. Имајући обиље и смелост Духа, њима није чудно што ће царевати са Христом? Због чега? Зато што су још у телу имали осећај оне сладости и дејство оне силе.

274. При крају света, када овог свода буде нестало, праведници ће већ живети у Царству, у светлости и слави, не гледајући ништа друго осим Христа, који свагда пребива у слави са десне стране Оца. Тако и они који су још овде захваћени и заробљени за онај век, гледају све тамошње лепоте и дивоте. Јер ми, још док живимо на земљи, имамо свој живот на небесима као становници и житељи онога света по уму и по унутарњем човеку. Као што видљиво око, ако је чисто, увек јасно види сунце, тако и ум који се савршено очистио увек види славу светлости Христове, пребивајући са Господом дан и ноћ, као што тело Господње, сјединивши се са Божанством, свагда пребива са Духом Светим. Ипак, људи не долазе одједном у ту меру, већ уз велики труд, невољу и велики подвиг.

275. Као што је Господ оставио свако началство и власт, обукавши се у тело, тако се и Хришћани облаче у Духа Светог и бораве у спокојству. Ако им и долази борба споља, ако их и напада сатана, они су унутра ограђени силом Господњом и не узнемиравају се. Да ли је он ишта нашкодио Господу када га је четрдесет дана искушавао у пустињи и када је споља прилазио Његовом телу? У том телу је био Бог. Тако и Хришћани, премда се искушавају споља, унутра остају испуњени (силом) Божанства и не трпе никакву штету. Ко је доспео до такве мере, приступио је савршеној љубави Христовој и пуноћи Божанства. Онај, пак, ко није такав, још унутра води борбу. Час се успокојава у молитви, час се налази у невољи и борби. Јер, тако је угодно Господу. Док је човек још младенац, Господ га води кроз борбу. Унутра као да се појављују два лица - светлост и тама, спокојство и борба; час се у спокојству моли, час се налази у смућењу.

276. Не чујеш ли шта говори Павле? Ако имам све дарове, и ако предам тело своје да се сажеже... ако језике... анђеоске говорим, а љубави немам... ништа ми не користи (1.Кор.13,1-3). Јер, ови дарови само приводе ка савршенству. Они који су их достигли, премда се [налазе] у светлости, ипак су још младенци. Многи од братије су достизали до овога степена, стицали дарове исцељења, откривења и пророштва. Међутим, пошто нису доспели до савршене љубави, која је свеза савршенства (Кол.3,14), на њих се подизала борба и они су, поставши немарни, [најзад] падали. Ко, међутим, достиже до савршене љубави, већ постаје сужањ и заробљеник благодати. Ко се, пак, постепено приближава савршеној мери љубави, али још није постао њен сужањ, још увек [није слободан] од страха, будући да му прети борба и пад. И уколико се не огради, обориће га сатана.

277. Свако треба да зна да постоје очи које су још дубље од ових очију, и слух који је још дубљи од овог слуха. И као што ове очи виде чулно, и препознају лице пријатеља или вољенога, тако и очи достојне и верне душе, просвећене божанском светлошћу, виде и препознају истинског Пријатеља, најслађег и многожељеног Женика - Господа, чим се душа озари Духом коме се клањамо. Мислено гледајући жељену и једино неизрециву лепоту, душа се рађава божанственом љубављу, окреће се ка свим духовним врлинама и стиче неизмерну и неисцрпну љубав ка Господу за којим жуди.

278. У сенци Закона који је дат преко Мојсија, Бог је наредио да сви у суботу почивају и да нико не ради. То је био образ и сенка истинске суботе, коју Господ дарива души. Јер, душа, која се удостојила да се избави од срамних и нечистих помисли, суботује истинску суботу, и почива истинским покојем, остајући испражњена и слободна од свих мрачних дела. Тамо, наиме, у првобитној суботи, [људи] су почивали телесно, али су им душе биле свезане лукавством и пороцима. Ова, пак, истинска субота јесте истински покој душе, која је празна и чиста од сатанских помисли, почивајући у вечном Господњем покоју и радости.

279. Господ човека призива на покој говорећи: Ходите к мени сви који сте уморни и натоварени и ја ћу вас одморити (Мт. 11,28). Душе које се покоравају и прилазе, Он успокојава од тих тешких, бремених и нечистих помисли. Оне се испражују од сваког безакоња, суботују истинску, угодну и свету суботу, празнују духовни празник неизрециве радости и весеља, чистим срцем врше чисто и богоугодно служење. То је истинска и светла субота. Због тога и ми молимо Бога да нам да да уђемо у тај починак, да се испразнимо од срамних, лукавих и сујетних помисли, те да дођемо до могућности да му служимо чистим срцем и да празнујемо празник Духа Светог. Блажен је онај ко уђе у овај починак.

280. Бог указује милост души која се прилепљује уз Њега, љуби је, прилази јој и сам се прилепљује уз њу. Њен разум већ непрестано пребива у благодати Господњој. Тада душа и Господ постају један дух, једно јединство, један разум. Тело душе остаје на земљи, а [њен ум] у потпуности живи у небеском Јерусалиму, усходећи до трећег неба, прилепљујући се уз Господа и служећи му.

281. Онај који у небеском граду седи на престолу Величанства на висинама сав пребива са душом у њеном телу. Јер, Он је њен образ положио горе, у небеском граду светих - у Јерусалиму, док је сопствени Образ неизрециве светлости Свога Божанства положио у њеном телу. Он јој служи у граду тела, а она Њему служи у небеском граду. Душа је Њега наследила на небесима, а Он је њу прихватио као наслеђе на земљи. Јер, Господ постаје наслеђе душе, и душа наслеђе Господа. Мисао и ум чак и помрачених грешника могу бити веома далеко од тела, могу да имају силу да у једном трену времена пролазе велика пространства, да проходе удаљене земље. Често им је тело прострто на земљи, а мисао им са друге стране борави са љубљеним или са љубљеном, и себе посматра као да тамо живи. Ако је душа грешника тако лака и брзопокретна, и ако за њен ум нема сметњи да се налази на удаљеним местима, како је тек са душом са које је спало покривало таме силом Духа Светог, чије су умне очи просвећене небеском светлошћу, и која је потпуно избављена од бешчасних страсти, поставши чиста по благодати. Она свецело служи Господу духом, а свецело и телом. Она се толико распростире мишљу да бива свагде где хоће и када хоће, служећи Христу.

282. То говори и апостол: Да бисте... могли разумети са свима светима шта је ширина и дужина, и дубина и висина, и познати љубав Христову која превазилази сваки разум, да бисте се испунили сваком пунотом Божијом (Еф.3,18). Разматрај неиспитљиве тајне душе са које Господ скида таму која је обузела и открива јој се сам; како шири и распростире мисли њеног ума и у ширину, и у дужину, и у дубину, и у висину све видљиве и невидљиве твари.

ДОБРОТОЉУБЉЕ
СВЕТИ МАКАРИЈЕ ВЕЛИКИ

ПОУКЕ
о хришћанском животу, изабране из његових беседа

СВЕТОГ

МАКАРИЈА

8. БУДУЋИ ЖИВОТ

283. По изласку душе из тела, дешава се нека велика тајна. Јер, уколико је крива због грехова, прилази гомила демона, рђави анђели и тамне силе, те је узимају и воде у своју област. И нико не треба да се чуди због тога. Јер, ако им се душа потчињавала и повиновала као робиња у овом животу и налазећи се у овом веку, утолико пре ће бити задржана у њиховој власти одлазећи из света. А што се тиче благог удела, представи себи следеће: поред светих слугу Божијих још сада пребивају анђели, и свети духови их окружују и чувају. Када одлазе од тела, душе им прихватају анђелски чиновници и [одводе] у своју област, у чисти век, приводећи их Господу.

284. Истинска смрт је унутрашња, у срцу, и она се не види. Њом умире унутрашњи човек. Према томе, ко је прешао из скривене смрти у скривени живот, истински ће живети у векове и неће умрети. Чак ако се тела таквих привремено и распадне, опет ће васкрснути у слави зато што су освећена. Због тога смрт Хришћана називамо сном и уснућем.

285. Трговац који је у туђини много пута увећао своју имовину обавештава своје домаће да му купе куће, вртове и разну одећу. Дошавши кући, он доноси велико богатство и његови домаћи и сродници га дочекују са великом радошћу. Слично бива на духовном [пољу]. [Небески] грађани, тј. духови светих анђела препознају оне који себи стичу небеско богатство и, дивећи се, говоре: "Наша браћа који су на земљи, стекли су велико богатство". Имајући Господа са собом, такви по свом одласку са великом радошћу узлазе ка горњима. Они који су са Господом примају их, припремивши им обитељи, вртове и светлу и скупочену одећу.

286. Где ће се наћи човек који се представи из света док се још налази у борби и док у њему још делују и грех и благодат? Он ће се наћи тамо где је био циљ његовог ума и где му је било омиљено место. Када те спопадне борба, ти треба да се само противиш и да мрзиш. Јер, не зависи од тебе да ли ће наступити борба, али зависи да ли ћеш мрзети. Видећи твој ум који се подвизава и да га волиш из све душе, Господ ће у једном трену удаљити смрт од твоје душе, и примити те у Своје наручје и светлост. Он ће те у једном трену извадити из чељустии таме и брзо поставити у Своје Царство. Богу је лако да све учини у трену, само ако ти имаш љубав према Њему. Бог од човека очекује делатност, зато што је душа удостојена да има општење са Божанством.

287. Жена која је зачела у себи, у тами и, да тако кажемо, нечистоти, носи младенца. И ако се, у своје време, најзад роди, младенац ће угледати твар коју никада није видео - небо, земљу и сунце. И одмах ће пријатељи и сродници са веселим лицем узети дете у своје наручје. Уколико се, пак, даси да због неке неправилности дете умре у утроби, одговарајући лекари ће прибећи оштром оруђу и оно ће из смрти прећи у смрт - из таме у таму. Исто примени и на духовно. Примивши у себе божанско семе, грешници га држе у тамном и страшном месту због греха који живи у њима. Уколико се оградe и сачувају семе, у своје време ће га показати откривено, да би их, најзад, по разрешењу од тела, анђели и све горње силе примиле са веселим лицима. Уколико, пак, онај који је подигао Христово оружје да би се храбро борио - ослаби, брзо ће га савладати непријатељ. По разрешењу од тела, пак, он ће из таме, која га је дотле окружавала, прећи у другу, још страшнију таму и погибао.

288. Као што убирачи пореза седе у уским пролазима и заустављају и испитују пролазнике, тако и демони посматрају и задржавају душе. Уколико се нису потпуно очистиле, душе при изласку из тела немају улаз у небеске обитељи, нити могу да предстану свом Владици, већ их ваздушни демони одводе наниже. Међутим, они који се још налазе у телу трудом и великим усиљем могу да стекну благодат од Господа. Они ће заједно са онима који су због врлинског живота стекли упокојење отићи Господу, као што је сам обећао: Где сам ја онде ће и слуга мој бити (Јн.12, 26). Они ће у бесконачне векове царевати са Оцем и Сином и Светим Духом, сада и увек и у векове векове!

289. Свако треба да се подвизава и да се постара да напредовањем у свим врлинама стекне ону кућу и да верује да се она овде стиче. Јер, ако се разори наша телесна кућа, неће имати где да обитава наша душа, осим ако се обучемо да не бисмо били наги (2.Кор.5,3), тј. уколико не будемо лишени општења и сједињења са Светим Духом, у коме верна душа једино и може да се успокоји. Према томе, они који су заиста Хришћани, чврсто се надају и радују што, излазећи из овог тела, имају ону нерукотворену кућу. Та кућа је сила Духа која обитава у њима. Они се не боје ако се разори телесна кућа, зато што имају небеску, духовну кућу, као и нетрулежну славу која ће у дан васкрсења саградити и прославити кућу тела, као што говори апостол: Онај који васкрсе Господа Исуса, васкрснуће и наша смртна тела Духом који живи у нама, да би се живот Исусов јавио у смртном телу нашем (2.Кор.4,14; 11) и да би живот прогутао оно штоје смртно (2.Кор. 5,4).

290. Због тога се постарајмо да вером и врлинским животом још овде стекнемо ону одећу, како се не бисмо обрели наги телом, и како онога дана не бисмо били лишени онога што прославља наше тело. Свачије тело ће у онај дан бити прослављено сагласно мери свог причешћа Духом Светим кроз веру и љубав. Тада ће се ван тела открити и јавити оно што је душа овде сабрала у своју унутрашњу ризницу. И дрва после зиме, кад их загреје невидљива сила сунца и ветра, као неко одело производе и из себе изнедравају лишће, цветове и плодове. У исто време, из унутрашњих недара земље ниче пољско цвеће. Њиме се покрива земља и трава, слично криновима о којима је Господ рекао: Ни Соломон у свој слави својој се не одену као један од њих (Мт.6,29). Све ово служи као узор, образ и подобје Хришћанина на дан васкрсења.

291. Све богољубиве душе, тј. сви истински Хришћани имају први месец Ксантикос, који се још назива априлом, који и јесте дан васкрсења. У њему ће силом Сунца правде изнутра засијати слава Светога Духа, која покрива и облачи тела светих, она иста коју су они имали сакривену у унутрашњости. Јер, тада ће се обелоданити на телу оно што сада душа има у себи. Овај месец је, каже се, први од месеци у години (Изл.12,2). Он доноси радост читавој твари. Отварајући земљу, он облачи у одећу обнажена дрва; он доноси радост свим животињама; он међу њима шири весеље; он је за Хришћане први месец Ксантикос, тј. време васкрсења, у које ће се њихова тела прославити неизрецивом светлошћу која је сада у њима још сакривена - наиме, силом Духа који ће тада бити њихова одећа, храна, пиће, радовање, весеље, мир, покров и вечни живот. Јер, тада ће Дух Божанства, којег су се још овде удостојили, за њих постати лепота светлости и небеска красота.

292. Због тога, свако од нас треба да се подвизава и да се труди, да се марљиво упражњава у свим врлинама, верујући и молећи Господа да његов унутрашњи човек још овде постане учесник оне славе и да душа стекне општење у оној светости Духа, како би, очистивши се од скверни порока, при васкрсењу имала у шта да обуче наго тело и да покрије његову срамоту, да има чиме да га оживи и на векове упокоји у небеском Царству. Јер, по Светим Писмима, Христос треба да дође са небеса и да васкрсне сва племена Адамова, све који су починули од века, да их подели на два дела, те да оне који имају Његово знамење, тј. печат Духа, постави са Своје десне стране, називајући их Својима. Он говори: Овце моје слушају глас мој (Јн.10,27); познајем своје, и моје мене познају (Јн.10,14). Тада ће се њихова тела због добрих дела обући у божанствену славу. Они ће бити испуњени духовном славом коју су још овде имали у душама. На тај начин, прослављени божанственом светлошћу, и узнесени на небеса у сreteње Господу у ваздуху, по писаноме, свагда ћемо с Господом бити (1.Сол.4,17), царујући са Њим у бесконачне векове векова. Због тога се најпре постарајмо да на себи имамо знак и печат Господњи, јер ће за време Суда, када Бог буде вршио раздеобу, када буду била сабрана сва колена земаљска, цео Адам, на позив Пастира - сви који на себи буду имали знак препознати свог пастира, као и Пастир Своје стадо. Тада ће их Он сабрати из свих народа. Његови ће чути Његов глас и поћи за Њим. Свет ће се поделити на два дела. Један део ће бити тамно стадо, које иде у вечни огањ; а други - паства испуњена светлошћу, која се узводи ка небеском наслеђу. Оно што смо овде стекли у својим душама, засијаће и показаће се тада и тела ће се обући славом.

293. Да ли ће при васкрсењу сви удови бити васкрснути? Богу ништа није немогуће. Такво је и Његово обећање. Људској немоћи и људском разуму то изгледа немогуће. Као што је Бог, узевши прах и земљу, створио неку нову природу, тј. телесну природу - која је многоразлична: коса, кожа, кости, жиле, и која није слична за земљом, и као што игла која се баци у огањ мења боју и сама постаје огањ, иако се природа гвожђа не уништава, тако ће при васкрсењу сви удови бити васкрснути по писаноме: Ни длака с главе ваше неће пропасти (Лк.21,18). Све ће постати блиставо, све ће се погрузити и преобразити у светлост и огањ, премда се неће разложити, нити ће постати огањ, како иначе неки тврде, будући да тада већ не би остала ранија природа. Јер, Петар остаје Петар, и Павле - Павле, а Филип - Филип. Свако остаје у својој природи и суштини и кад се испуни Духом. Кад би тврдио да се природа разлаже, већ не би било ни Петра, ни Павла,

већ у свему и свагде Бог, тако да они који одлазе у геену не би осећали казну, нити они који одлазе у Царство - добротворство.

294. Представи себи врт у коме се налази сваковрсно плодно дрвеће - крушка, јабука, винова лоза са плодовима и лишћем. Међутим, и врт и сво дрвеће и лишће се мењају и стичу нову природу, те све постаје блиставо. Тако ће се и људи изменити при васкрсењу, и њихови удови ће постати свети и светлостарни.

295. Тело Господње се на гори прославило и преобразило божанственом славом и бесконачном светлошћу. Тако се прослављају и тела светих и постају блистава. Као што се унутарња слава разлила и засијала на телу Христовом, тако ће се онога дана унутарња сила Христова, која се налази у светима, излити напоље, на њихова тела. Јер, они се још овде својим умом причешћују Христовим бићем и природом. Писано је, наиме: Јер и Онај који освећује и они који се освећују сви су од једнога (Јев.2,11), и: И славу коју си ми дао ја сам дао њима (Јн.17,22).

296. Све док пребивају у телу, ни савршени нису изузети од брига услед слободe и још имају страх, због чега се искушења и попуштају на њих. Тек кад уђе у град светих, душа постаје слободна од скорби и искушења зато што више нема брига, невоља, труда, старости, сатане и борбе. [Тамо постоји] само - покој, радост, мир и спасење. Тамо је међу њима Господ који се назива Спаситељем зато што спасава заробљење, који се назива Лекарем зато што даје небеско Царство, божанствено лекарство, и што исцељује душевне страсти, које у извесној мери господаре над човеком. Једном речју, Исус је Цар и Бог, а сатана - мучитељ и зли кнез.

297. Неки [људи] продају имање, пуштају на слободу робове, испуњавају заповести, али се не старају да у овом свету приме Духа? Зар они због таквог живота неће ући у Царство небеско? Та ствар је танана за расуђивање. Јер, неки сматрају да је једно и Царство и геена. Ми, пак, говоримо да постоји много ступњева, разлика и мера у једном и истом Царству и у једној и истој геени. Као што се душа налази у свим удовима, с тим што горе дејствује, у мозгу, а доле покреће ноге, тако и Божанство обухвата све ствари - и небеске, и оне које су ниже од бездана, и свагде у потпуности пребива у твари, премда је по својој неизмеривости и необухватности и изван твари. Само Божанство пази на људе и у свему премудро води рачуна. Као праведни Судија, Бог свакога награђује по мери вере, [с обзиром] да постоје и они који не знају шта ишту, и они који посте, и они који пребивају у служењу. Оно што чине, они врше из страха Божијег, и нису сви - синови, цареви и наследници.

298. У свету једни су убице, други прељубочинци, трећи отимачи, а понеки своје имање раздају ништима. Господ гледа и на једне и на друге, и онима који чине добро пружа покој и награду. Постоји изобилна мера, постоји и скромна мера, а и у самој светлости и слави постоји разлика. У самој геени и кажњавању постоје тровачи и разбојници, и други који су сагрешили у малом. Рђаво, међутим, говоре они који тврде да је једно Царство и једна геена, и да нема ступњева. Колико је сада светских људи који су предани позоришту и осталом бешчашћу? И колико је још оних који се моле и боје Бога? Бог гледа и на једне и на друге, и као праведни Судија једнима припрема покој, а другима казну.

ДОБРОТОЉУБЉЕ

ПРЕПОДОБНИ АВА ИСАИЈА

Кратко сведочанство о преподобном оцу нашем Исаји, ави Нитријском, и његовим списима

Преподобни отац наш Исаија Отшелник живео је у другој половини четвртог века после Христа (упокојио се 370), као савременик аве Макарија Великог. Место његових подвига био је нижи Египат, пустиња Скит, која се обично назива Скит, недалеко од Александрије, где су монаси проводили сагледатељни живот у дубоком ћутању. Није познато у ком узрасту је он изабрао борбу монашког живота. Зна се само да је био син сиромашних и скромних родитеља, као што се то види из његовог плача и увреда које му је упућивао његов ученик Јелисеј, који га је за време свог искушења назвао човеком ниског порекла.

Преподобни Исаија је многе монахе руководио својим саветима. Они су му радо указивали савршено послушање. Он је био познат тадашњем патријарху александријском, који је, бранећи преподобног од Јелисејевих увреда, рекао: Нека буду нема лажљива уста, која на преподобног говоре безакоње, гордост и увреду (Пс.30,19).

Преподобни Исаија је био крајње смирен, поседујући благодат дубоког плача. То се види из кротког одговора ученику Јелисеју, који га је у време искушења вређао и грдио, као и из његових 14 беседа - Делатност плача, чије пажљиво читање може да смекша и скруши чак и камено срце.

По обичају отаца који су безмолствовали у Скиту, преподобни Исаија је имао два ученика: Петра и Јелисеја. За првог је он написао душекорисну беседу (26.), док о последњем у Старечнику постоји душекорисна прича. Осим та два ученика, његовим саветима и поукама руководили су се и многи други монаси, са којима је он водио разговоре не само усмено, него и писмено. Даноноћно се поучавајући у Светом Писму и поцрпевши обилне струје духовне мудрости из тог спасоносног извора, он је постао писац многих прекрасних слова, која обухватају разне душекорисне теме и сачињавају читаву књигу.

Преподобни Исаија је назван Отшелник због љубави према крајњој усамљености и подвижничком удаљавању од свих. Последњих година живота није боравио чак ни са најближим ученицима, који су га само повремено посећивали, што се да видети из 27. слова.

Његове списе помињу епископ Амон у свом писму Теофилу, александријском патријарху, затим Никофор монах у свом слову о чувању срца, Варсануфије Велики, Јован Дамаскин, Григорије Синаит и Други.

Спомен преподобног оца Исаије Православна Црква врши у суботу Сирне седмице.

Зборник беседа аве Исаије, који је до нас дошао, садржи 29 слова. Међутим, сва је вероватноћа да он не садржи сва слова аве Исаије, будући да међу изводима његових поука има и таквих које се не налазе у познатим беседама.

Осим ових беседа, ава је оставио и правила за монахе почетнике, сачувана код аве Венедикта Анијанског (поч. 9. века), у његовом зборнику монашких правила. Управо у овом зборнику је напоменуто да су та правила извучена из

авиних беседа. Међутим, она се у беседама не могу пронаћи. Због тога је могуће да су многа од њих узета или из авиних несачуваних беседа, или су била саопштена разним лицима у различито време, а затим преношена од уста до уста, све док их неко није сакупио, и то не по поретку мисли, него како су била саопштена. На тај начин су она била сакупљена. Она су једног духа и садржине са правилима Светог Антонија Великог. Нека су од речи до речи истоветна. Може се претпоставити да је ава Исаија био најближи прејемник учитељског дара аве Антонија Великог, заједно са авом Макаријем Великим.

У Добротољубље је укључен и спис аве Исаије о чувању ума у 27 поглавља. О њима се у предговору каже да су извучена из његових беседа и да садрже кратку поуку о томе како да се одбијају прилози помисли, како да се сачува чиста савест, како да се у срцу држи скривено поучавање, и како да се триделност душе разумно очува у потпуном безмолвију.

У 40. тому Грчке патрологије, после беседа, штапман је сличан спис под насловом: О подвижништву и безмолвију, у 19 поглавља на грчком. И та поглавља су такође извучена из беседа, што је и наведено у поменутом издању. Нека од њих су од речи до речи једнака са онима која се налазе у тексту Добротољубља.

Међутим, и у броју тих 19 и у броју 27 поглавља Добротољубља постоје поуке којих нема у беседама. То је и био разлог што смо у садашње издање ставили оба списа аве Исаије.

Да не бисмо пропустили ништа из авине оставштине, предлажемо и његове изреке, како из Изрека отаца, тако и из Азбучног старечника, у преводу са словенског језика. Свако и сам може да увиди да међу тим изрекама има доста таквих које се налазе и у беседама.

На тај начин, овде предлажемо:

Слова аве Исаије,

Правила за монахе почетнике,

Спис из Добротољубља о чувању ума у 27 поглавља,

Поглавља о подвижништву и безмолвију.

ДОБРОТОЉУБЉЕ

ПРЕПОДОБНИ АВА ИСАИЈА

СЛОВА ПРЕПОДОБНОГ ИСАИЈЕ УЧЕНИЦИМА

ПРВО

СЛОВО

Заповести аве Исаије братији која живи са њим

1. Уколико желите да живите са мношвом, почујте Исуса ради.

2. Нека сваки иде у своју келију са страхом Божијим. По заповести Господњој, немојте ни рукодеље своје занемаривати.

3. Немојте бити немарни према свом поучавању и непрестаној молитви. Чувајте срце своје од страних помисли и немојте ништа помишљати ни о људима, ни о стварима овога света. Напротив, увек испитујте у чему се саплићете, старајући се да се исправите и молећи Бога са болом у срцу, сузама и злопаћењем [исцрпљивањем тела] да вам опрости и убудуће вас сачува од истог пада.

4. Свакодневно држите смрт пред очима. Брижљиво помишљајте о томе како ћете изаћи из тела, суочити се са властима таме које нас сусрећу у ваздуху, како ћете успети да без саплитања станете пред Бога, пружајући поглед и ка страшном дану Његовог Суда и узвраћања свакоме за дела, речи и помисли. Јер, све [је] обнажено и откривено пред очима Онога коме ћемо одговарати (Јев.4,13).

5. Без велике потребе немојте ништа говорити ни у трапези, ни у цркви. Немојте исправљати појца, осим уколико вас сам запита о нечему.

6. По недељу дана служите у кухињи са страхом Божијим, не остављајући своје почавање [тј. изговарање молитве].

7. Нека нико не иде у келију свога брата, и немојте желети да се пре времена видите.

8. При рукодељу немојте загледати ко боље ради - тј. да ли је боље урадио брат или ти.

9. Излазећи на посао, немојте празнословити, нити дозволите себи слободно (обраћање), већ нека сваки са страхом Божијим пази на себе и свој дух, на поучавање и молитву у тајности [у клети срца].

10. Када се заврши црквено сабрање или када устанете после јела, немојте седати да поговорите један са другим, чак ни о речима Господњим, него нека сваки иде у своју келију и плаче због грехова својих.

11. Уколико се јави потреба да са неким поговорите, реците што је могуће мање речи са смирењем и побожношћу, зато што вас Бог увек слуша.

12. Немојте се међусобно препирати ни због чега, и никога не оговарајте. Никога не осуђујте, никога не понижавајте ни устима, ни у срцу, и ни на кога не ропћите. Нека лаж не изађе из уста ваших и немојте желети да кажете или чујете било шта некорисно.

13. Не задржавајте у срцу свом ни злобу, ни мржњу, ни завист према ближњима. Немојте да вам је једно у устима, а друго у срцу, зато што се Бог не да обмањивати (Гал.6,7), већ све види - и тајно и јавно.

14. Ни једну помисао и невољу, ни једну жељу своју и ниједно подозрење немојте скривати у себи, већ слободно откријте свом ави. Што чујете од њега, са вером се потрудите и да испуните.

15. Пазите, немојте бити немарни према заповестима мојим, зато што (опростите ми) у том случају не можете живети са мном. Уколико их будете испуњавали, ја ћу за вас дати одговор пред Богом, а уколико их не будете испуњавали, Он ће од вас тражити одговор - и због вашег немара и због моје неплодности. Онога ко извршава моје заповести и тајно и јавно, Бог ће сачувати од сваког зла и покрити у сваком искушењу - и тајном и јавном.

16. Молим вас, братијо моја, сетите се због чега сте изашли из света и побрините се за своје спасење, да не буде узалудно ваше одрицање. (Побрините се) да се не постидите пред Богом и пред светима који су се, одрекавши се света Њега ради, добро подвизавали.

17. Избегавање препирки, злопаћење (подвизи и лишавања ради исцрпљивања тела), смирење и разумно одсецање своје воље у свему, неверовање у своју праведност, свагдашње држање својих грехова пред очима - у теби ће

породити врлине. Знај да (сваки) покој (тела), ширина (широки пут, необузданост у свему, својевољност) и сујета упропаштавају сваки плод монашки.

ДОБРОТОЉУБЉЕ
ПРЕПОДОБНИ АВА ИСАИЈА
СЛОВА ПРЕПОДОБНОГ ИСАИЈЕ УЧЕНИЦИМА

ДРУГО
О природном закону

СЛОВО

1. Не бих желео, братијо, да немате познање о следећем: У почетку је Бог створио човека и сместио га у рај. Човек је тада имао здрава осећања, сагласна свом природном устројству. Међутим, када је послушао обманљивача, његова осећања (чула) су постала противприродна, и он је удаљен од славе своје. Господ наш је, по великој благодати Својој, указао милост роду човечијем. Слово постаде тело (Јн.1,14), тј. Он у свему нашем, осим греха, постаде савршен човек како би нашу противприродност променио у природност. Учинивши човеку такву милост, Он га опет враћа у рај - тиме што га (палог) подиже ([наравно], уколико он иде за Његовим стопама и заповестима које нам је дао како бисмо побеђивали оне који су нас низвргли са славе наше), и тиме што му показује свето служење и чисти закон којим може да се поврати у своје природно стање, у коме га је Бог саздао.

2. Према томе, ко жели да дође у своје природно стање и да се постави у стање [које је у складу са] природом ума, нека одсеца све своје телесне прохтеве. Постоји у нама природна чежња [за Богом], без које нема љубави: због тога је Данило назван мужем жеље (Дан.9,23). Њу је непријатељ [код нас] изменио у срамну похоту, у похоту за сваком нечистотом. У уму по природи постоји ревност по Богу, и без ње нема напретка, као што је написано код апостола: Ревнујте за веће дарове (1.Кор.12,31). Међутим, та ревност по Богу код нас се изменила у противприродну ревност, у ревност једног против другог, у међусобну завист и лаж. У уму постоји природан гнев и без њега човек не може стећи чистоту. Њу он неће постићи уколико се не буде гневио на све што у њега сеје непријатељ, као што се Финес, син Елеазаров, разгневио и заклао мужа и жену, после чега је престао гнев Господњи на народ (Број.25,7-9). Међутим, он се код нас променио у други гнев - у гнев на ближњег због разних непотребних и бескорисних ствари. Постоји у уму природна мржња. Тако је Илија, када је она наишла на њега, заклао лажне пророке (3.Цар.18,40). Слично је поступио Самуило са Агагом, царем амалијским (1.Цар.15,33). Без мржње према непријатељима част душе се неће пројавити. Међутим, она се код нас променила у противприродну мржњу према ближњем и у гнушање са одвратношћу. Ова мржња из нас изгони све врлине. Уму је својствено природно високоумље пред његовим непријатељима. Јов је, кад је оно наишло на њега, своје непријатеље обасуо прекором, говорећи им: Бешчасни и хулници, оскудни од сваког добра, које не сматрах достојним да буду са псима мога стада (Јов 30,1). Међутим, оно се код нас изменило: ми смо се смирили пред непријатељима, а држимо се високоумља у односу на ближње, рађавајући се међусобно и сматрајући себе праведнијим од других. А због таквог високоумља Бог људима постаје непријатељ. Ето шта је било саздано са човеком, и шта се после преслушања у њему изменило у толико страшне страсти.

3. Постарајмо се, љубљени, да се побринемо о напуштању (страсти) и да стекнемо оно што нам је показао Господ наш Исус Христос у Светом Телу Свом: јер, Он је Свет и у светима почива. Побринемо се о себи самима како бисмо угодили Богу по сили својој, упражњавајући делатне силе своје и (као на ваги) утврђујући све удове своје, све док не дођу у своје природно стање. Тако ћемо обрести милост у час искушења што наилази на свет (Лк. 21,26), молећи непрестано Његову благод да сапутствује нашем смирењу на спасење од непријатеља наших, јер је Његова сила, и помоћ и моћ у векове векова. Амин.

ДОБРОТОЉУБЉЕ
ПРЕПОДОБНИ АВА ИСАИЈА
СЛОВА ПРЕПОДОБНОГ ИСАИЈЕ УЧЕНИЦИМА

ТРЕЋЕ
О стању почетника и келиота

СЛОВО

1. Најпре нам је потребно смиреноумље како бисмо на сваку реч коју чујемо, или при сваком делу, били спремни да кажемо: "Опрости". Јер, смирењем се расипају све замке непријатеља.

2. Немој се мерити ни у једном свом делу, како би био миран у помислима својим.

3. Нека ти лице носи печат сете (кад си сам), али га пред страним људима показуј у пријатном изгледу, како би се у тебе уселио страх Божији.

4. Када пођеш на неки пут са братијом, удаљи се унеколико како би ћутао. Идући, немој гледати лево и десно, него се поучавај у помислима својим или се моли Богу у срцу свом. На месту у коме предахнеш немој бити смео, него се држи скромности у свему. Према ономе што се изнесе пред тебе немој брзо пружати руку, већ нека изгледа као да те принуђују да једеш. Ако си млађи, не усуђуј се да пружиш руку своју како би ставио [храну] у уста другог. На месту где вам допадне да преноћите, немој се заједно са другим покривати истим покривачем. Пре него што легнеш, сатвори много молитава у срцу свом. Ако си се уморио од пута и желиш да се мало намажеш уљем ради пешачког труда, дозволи да ти се само ноге истрљају, стидећи се при томе да их откријеш. Међутим, немој дозволити да ти се цело тело истрља уљем, изузев у крајњој нужди или болести.

5. Ако те, док седиш у својој келији, посети страни брат, учини и ти исто, тј. истрљај му ноге и реци: "Учини љубав, и узми уље, те намажи остало тело". Уколико он неће да радо прихвати понуду, немој га замарати, а ако је старац, нуди га све док га [ради успокојења] не намажеш целог.

6. Када седиш за трапезом са братијом од којих си млађи, немој им рећи: "Једите, али се сећајте својих грехова, да не бисте јели са наслађивањем". Руку своју пружај само ка ономе што је испред тебе, а не ка ономе што је испред других. Нека твоја одећа покрива твоје ноге и твоја колена нека буду тесно сједињена једно са другим. Ако међу онима који једу има странаца, понуди им потребно са срдчним изразом. Кад престану да једу, реци им два или три пута: "Учините љубав и једите још мало". Када једеш немој подизати лице своје на онога који је насупрот тебе, нити гледај леводесно. Немој говорити сујетне речи. Не пружај руку своју ка

ономе што желиш не рекавши: "Благослови". Када пијеш воду, не дозвољавај да ти гргоће грло, као што чине прости световњаци.

7. Уколико ти се појави течење у носу док седиш са братијом, не бриши се пред њима, него изађи и очисти се напољу. Не протежи се телом својим пред другима. Ако ти се зева, не отварај уста и зевање ће те проћи. Никако не отварај уста ради смеха, зато што се у томе крије одсуство страха [Божијег].

8. Не пожели ништа што видиш код брата свога: ни одећу, ни појас, ни кукуљ, и не испуњавај жељу своју да им будеш сличан.

9. Добивши књигу, не украшавај је, јер је и то страст.

10. Ако погресиш у нечему, немој лагати због стида (да признаш), већ учини поклон и реци: "Опрости ми". Тако ће твој грех проћи.

11. Ако ти неко каже увредљиву реч, немој подизати на њега срце своје, него пожури да му учиниш поклон пре него што се у твојем срцу роди незадовољство на њега, зато што би за њим брзо дошао и гнев.

12. Уколико те неко изненада укори због неке ствари, немој се устремити против њега, него учини поклон и реци: "Опрости ми. Више нећу теко чинити. Да ли си ти упознат са том ствари или ниси?" Све такво јесте напредак за почетнике.

13. Док обављаш рукодеље, немој бити немаран, већ се потруди са страхом Божијим, да не би погресио из незнања.

14. Кад се учиш неком рукодељу, немој се стидети да твојем учитељу често говориш: "Учини љубав и погледај да ли је то код мене добро, или није".

15. Кад те позове брат док си за својим рукодељем, распитај се шта хоће и, остављајући своје, учини [као што захтева].

16. По завршетку трапезе уђи у своју келију и изврши своје послушање. Немој седати да разговараш са онима од којих не очекујеш корист. Али, ако се ради о старцима који говоре реч Божију, питај свог аву: "Да ли да седнем да чујем или да идем у своју келију?" И учини оно што ти он каже.

17. Ако те (ава) пошаље на пут ради неког посла, питај га: "Где наређујеш да ноћим?" Наведи му и остало што ти је потребно. И учини као што каже, ништа не додајући, нити одузимајући.

18. Ако напољу чујеш неке речи, не узимај их са собом, нити их, вративши се, препричавај другом. Ако сачуваш уши своје, твој језик неће погрешити.

19. Ако пожелиш да оствариш нешто са чиме се онај који са тобом живи не слаже, одреци се од своје жеље да не би дошло до препирања и да се он не би ожалостио.

20. Ако ступиш (у неку келију) да живиш са братом као досељеник, немој му наређивати ни у каквој ствари, нити жели да му будеш старешина.

21. Ако живиш заједно са другом братијом, немој желети да си раван са њима у слави. Ако ти нареде да учиниш нешто што не желиш, победи своју вољу и учини то, како их не би ожалостио и како не би нарушио скромност и миран живот са њима.

22. Ако будеш живео са братом и он ти каже: "Скувај ми нешто", питај га: "Шта хоћеш да ти спремимо?" Ако он то остави твојем избору, говорећи: "Припреми шта хоћеш", спремим оно што нађеш, са страхом Божијим.

23. Ако живите у заједници једни са другима, и ако се јави неки заједнички посао, потруди се и сам. У њему учествујте сви. Ради савести осталих немој штедети своје тело.

24. Свако јутро кад устанеш, пре него што се латиш рукодеља, поучи се у речима Божијим. Брзо и без лењости се потруди ако је неопходно да најпре нешто доведеш у ред - рогожу или неки сасуд.

25. Када се појави неко дело које се награђује, нека у њему учествује и брат твој, јер не треба да му завидиш. А ако се ради о неком малом делу и брат ти каже: "Пођи, брате, и ради свој посао, а ја ћу ово сам да завршим", послушај га, јер је велик онај ко слуша.

26. Када код тебе сврати брат путник, покажи му срдечно лице. Пошто га поздравиш, понеси му пртљак који носи, а на исти начин поступи и кад га испраћаш. Нека твој поздрав буде пристојан и са страхом Божијим, како он не би претрпео штету. Чувај се да га не питаш за нешто што за тебе неће бити корисно, већ га замоли да се помоли. Када седне, запитај га: "Како си?", и заустави се на томе. Затим му дај књигу и пусти га нека чита и поучава се. Ако се на путу преморио, дај му да одахне и опери му ноге. Уколико он у разговору почне да употребљава неке неприличне речи, ти га са љубављу замоли: "Опрости ми, ја сам слаб и то не могу поднети". Ако је он немоћан и ако му је одело прљаво, опери му га. Ако је он прост и ако му је одело поцепано, окрпи му га. Ако је један од луталица, а код тебе се нађу неки верни, немој га уводити код њих, већ му учини милост у љубави Божијој. Ако је, пак, он брат који пролази Бога ради и који је свратио да одахне, прими га са радошћу, заједно са вернима који су код тебе. Ако је сиромашан, немој га отпуштати без ичега, већ му дај од благослова којима је тебе благословио Бог, знајући да оно што имаш није твоје, него да ти је даровано од Бога.

27. Ако брат код тебе остави неки предмет, немој га откривати без њега у жељи да сазнаш о чему се ради. Ако је то што оставља код тебе сувише драгоцено, реци му: "Дај ми то у руке".

28. Ако пођеш у нечији дом и домаћин те, изашавши, остави самог, немој подизати лице да би видео какве ствари има у кући, нити било шта отварај - ни вратанца, ни сасуд, ни књигу. Кад буде излазио, ти му реци: "Дај ми да нешто радим док се не вратиш". И ради без лењости оно што ти буде дао.

29. Немој хвалити оно што ниси видео, а о оном што си чуо немој говорити као онај који је гледао.

30. Никога не презири због његове одеће.

31. Ако стојиш на малој нужди, или седиш за великом, немој бити немаран, него се сећај да те Бог види.

32. Када устанеш у својој келији да вршиш молитву, немој бити немаран да не би, уместо да узнесеш похвалу Богу, изазвао Његову срдњу. [На молитви] стој са страхом Божијим и немој да се наслањаш на зид. Ноге своје немој да шириш, нити да стојиш на једној, савијајући другу, као што чине неразумни. Противи се срцу своме како не би лутало за својим жељама, како би Бог примио твоју жртву.

33. Када певате [службу] неколико вас заједно, нека свако сатвори своју молитву (по реду). Ако са вама буде странац, и њега са љубављу замолите да се помоли. Помените му то два или три пута, премда без упорности.

34. У време приношења [бескрвне жртве] противи се помислима, утврдивши своја чула у страху Божијем, да би се достојно причестио Светим Тајнама и да би те исцелио Господ.

35. Пази да ти тело не буде неуредно и прљаво, да те не би поткрала таштина. Почетник, међутим, нека се препусти свакој неуредности у односу на своје тело, јер за њега у томе има користи.

36. Почетник нека никада не носи добру одећу, све док не достигне узраст одраслог: за њега је то лекарство. У вези са вином нека себи постави као закон да у нужди користи до три чаше. Приликом смеха, никако не треба да открива своје зубе, а лице треба да спушта наниже са побожним стидом. Лежући да спава нека остаје препојасан и нека се потруди да своје руке не ставља унутра (под одећу), јер тело има много страсти са којима се и срце слаже. Када га потреба натера да изађе напоље, нека облачи сандале, а када је у келији, нека се подвизава да не носи сандале. Када корача, нека руке своје задене за појас, да не би њима махао као световњак.

37. Када идеш са старијима од себе, немој их претицати. Када се старији заустави да поговори са неким, немој бити дрзак да седнеш, већ стој све док ти не да знак шта да радиш.

38. Када идеш у град или у село, нека ти очи буду спуштене наниже, како не би подигао борбу против себе у својој келији.

39. На путу не остај на коначишту у дому у којем се плашиш од пада у грех.

40. Када сазнаш да ће тамо где си намеравао да једеш бити присутна и жена за јелом, никако немој пристајати да седнеш. Боље ти је да ожалостиш онога који те је позвао, него да тајно у срцу свом учиниш блуд. Ако можеш, уопште не гледај чак ни на женску одећу. Ако ти жена на путу каже: "Мир ти", одговори јој у срцу свом, имајући поглед спуштен ка земљи.

41. Када си на путу са неким старцем, немој дозволити да он носи пртљак који имате са собом. Ако сте обојица млади, носите наизменично, при чему онај који носи нека иде напред.

ДОБРОТОЉУБЉЕ
ПРЕПОДОБНИ АВА ИСАИЈА

СЛОВА ПРЕПОДОБНОГ ИСАИЈЕ УЧЕНИЦИМА

ЧЕТВРТО

СЛОВО

О путовању келиота и о савести

1. Када ходите по путу и међу вама имате немоћног, пустите га да иде испред, како би, уколико зажели, могао да седне и да се одмори.

2. Ако сте почетници и нађете се на путу, једном за стално установите поредак кога ће те се држати у умиваоници, или кад седате за сто, како бисте избегли збрку у тим приликама. Ако један једном пође први, нека други пут пође други.

3. Ако знаш да је старац коме откриваш помисли своје веран и да ће сачувати твоје речи, све му откривај потпуно слободно.

4. Чувши за грех брата свога, немој га ником говорити, јер је то смрт за тебе.

5. Немој слушати оне који говоре о помислима које те нападају, да не би стекао повод за борбу.

6. принуђавај себе да твориш многе молитве, јер је молитва светлост за твоју душу.

7. Сваког дана размишљај о ономе у чему си погрешио. И ако се помолиш Богу за то, опростиће ти.

8. Ако неки брат упорно стане да оговара пред тобом свога брата, немој се постидети (да га зауставиш), нити му поверуј, како не би сагрешио пред Богом, већ му са смирењем реци: "Опрости ми, брате. Ја сам јадан и оно што говориш видим на себи. Због тога то не могу поднети".

9. Ако ти брат учини неко зло и неко други почне о њему да говори пред тобом, потруди се да сачуваш срце своје и да се у теби не обнови злоба. Напротив, сети се својих грехова пред Богом. Ако желиш да ти их Он опрости, ни ти се немој светити брату своме.

10. Ако пођеш на пут са братијом коју не познајеш, те се покаже да су млађи од тебе, указуј им част првенства у свему. Ако се деси да свратиш код пријатеља свога, нека у свему буду испред тебе, и у умиваоници, и за столом. Немој да примете да су примљени ради тебе, већ њима препусти ту част, говорећи: "Он је ради вас и мени указао такву част".

11. Кад се задесиш на путу са братом својим и хоћеш да свратиш код свога пријатеља због неке потребе своје, реци му: "Сачекај овде". Ако твој пријатељ хоће да обедујеш код њега, немој прихватити све док не позовеш и брата свога да се утешу заједно са тобом.

12. Ако се нађеш на путу са много братије, те се стидиш да их поведеш код свог пријатеља пошто их је много, пази да их не презреш, да их не оставиш и тајно одеш, те без њих окусиш хлеба. Напротив, заједно са њима размотри оно што приличи. И уради оно што они кажу, послушавши их са смирењем. Идући путем са њима, немој присвајати вишу меру и не избегавај послушничке службе.

13. Ако пођеш на пут и хоћеш да свратиш код брата, али те он не прими, потруди се да му укажеш најсрдачније расположење кад га будеш срео на путу или кад из незнања сврати код тебе.

14. Ако чујеш да је неко о теби рекао рђаву реч, приликом сусрета негде на путу или кад сврати код тебе, немој га питати: "Зашто си то рекао?", већ му покажи срдечно лице и расположење према сили својој. Јер, у Причама је написано: "Ко се опомиње зла, законопреступник је".

15. Ако, братијо, свратите код сиромашног брата, немојте га жалостити никаквом својом потребом, већ купите све што вам је потребно за поткрепљење храном, тако да чак нешто остане и за њега. Довољно је што сте код њега нашли кров [над главом].

16. Ако свратиш код старца који су ти познати и са тобом буду и други, немој пред њима показивати нарочиту смелост пред старцима, већ онима који су дошли са тобом уступи место да говоре о својим помислима.

17. Ако са тобом буду живели братија, побрини се о њима са строгошћу уколико те буду слушали, знајући да ћеш Богу за њих дати одговор.

18. Ако одеш негде као странац Бога ради, не пожели да долазиш у додир са онима који живе на том месту, нити се разговором везуј за њих, јер би иначе било боље да си са својим сродницима.

19. Ако пођеш у гору да поборавиш код братије у манастирима, остани код онога код кога прво дођеш. Не прелази код другог, ако га не питаш: "Да ли да пођем или не?" Ако се он не сложи, немој га ожалостити све док не одеш одатле.

20. Ако у туђем крају узмеш келију себи за живот, немој дозволити да имаш много познаника. Довољно ти је да имаш једнога, за случај немоћи. На тај начин нећеш нарушити смисао свог туђиновања.

21. Ако учиниш добротворство сиромашноме, немој га позивати да ти помогне у раду да не би поништио добро дело које си му учинио.

22. Ако уђеш у манастир који ти је непознат, живи онде где ти одреде и немој улазити у другу келију, све док те сами не позову.

23. Ако безмолствујеш у својој келији и брат ти затражи неку ствар ради своје потребе, немој му одрећи јер ћеш се иначе огрешити о заповест у вези са братом својим. Уколико, пак, имаш само оно што ти је потребно, а не и сувишак, немој дати да се не би смутио, јер је боље да пропадне један од удова твојих, него да све тело твоје буде бачено у пакао.

24. Ако си се удаљио од сродника по телу да би био странац Бога ради, немој попуштати да сладосно саосећање према њима уђе у тебе. Седећи у келији својој, немој се узнемиравати сажаљењем према оцу или мајци, или сећањем на брата или сестру, или слабосту према деци или жељом за женом у срцу своје. Ти си све то оставио. Напротив, сећај се свога исхода у час смрти. Пошто ти нико од њих тада неће помоћи, зашто их не оставити ради врлине?

25. Ако се, безмолствујући у својој келији, сетиш некога ко ти је учинио зло, устани и помоли се од свег срца да му Бог опрости. Тако ће помисао освете отићи од тебе.

26. Када пођеш да се причестиш Тајнама које се приносе, на сваки начин чувај своје помисли, да се не би причестио себи на суд.

27. Ако ноћу будеш искушан срамним маштањем, труди се да дању сачуваш своје срце од помишљања на лица из маштања, како се не би оскрнавио њиховом слашћу и на себе навео љути гнев. Напротив, припадни Богу свим срцем својим и Он ће ти помоћи, јер је милосрдан према човечијој немоћи.

28. Нека се твоје срце не понада на строго подвижништво којег се држиш, нити помишљај да те оно чува. Реци својој помисли: "Ради исцрпљености тела, Бог гледа на мене окајаног".

29. Немој противречити ономе који те вређа све док не заћути. Ако затим, испитавши се, нађеш у себи оно што си чуо од њега, покај се за своје сагрешење, и благодат Божија ће те опет примити.

30. Ако путујеш са братијом и међу њима се нађе неко према коме имаш љубав Бога ради, потруди се да не покажеш особиту блискост према њему пред свима. Јер, ако се међу братијом нађе неко немоћан и упадне у љубомуру, бићеш крив што си му дао повод да сагрешити.

31. Пошавши код неке [братије], немој очекивати да ће бити ради [да те приме], како би, уколико те приме, заблагодарио Богу.

32. Ако те, док безмолствујеш, у келији ухвати немоћ, немој падати у малодушност, већ благодари Богу. Ако приметиш да ти се душа узнемирава због тога, реци јој: "Није ли ова немоћ боља за тебе од геене у коју ћеш поћи?" Тада ће се она успокојити.

33. Ако дођеш код братије и један од њих ти каже: "Овде не налазимо покојство и хоћу да живим са тобом", [потруди се] да га одбијеш да другима не би дао повод за спотицање. Ако ти, пак, каже: "Умире ми душа због једне скривене ствари", омогући му да побегне, али му ипак не дозволи да живи са тобом.

34. Седећи у безмолвију у својој келији, узми себи за правило да свом телу дајеш оно што му је потребно, како би те носило и дозвољавало да вршиш своје молитвене службе и како се не би јављао прохтев да идеш код других. Ништа немој јести са слашћу, ради задовољења похоте укуса, било да се ради о доброј или обичној храни. Ако буде потребно да посетиш неког брата или општежиће, немој свом телу давати да до сита једе слатку храну коју ти тамо понуде, како не би тражило да што пре оде у келију и како не би постало издајник себе самог.

35. Немој слушати демоне када почну да те подстичу на подвиге који превазилазе твоје силе. Они обично распаљују човека на дело за које он нема снаге како би упао у њихове руке и они се обрадовали због тога. Једи једанпут дневно и пружај своме телу оно што му је потребно, тако да, пошто устанеш са стола, још помало будеш гладан. Твоје бдење нека буде са побожношћу и немој лишавати тело своје онога што му је потребно. Са разумом и са мером твори своје молитве, како се због превеликог бдења не би помрачила твоја душа и побегла са попришта. Половина ноћи ти је довољна за молитву, а другу посвети одмору тела. Пре одласка на починак, проведи два сата на молитви и псалмопојању. Затим лези. А када те Господ подигне, опет твори молитву са усрђем. Ако приметиш да твоје тело постаје лењо, реци му: "Зар хоћеш овде кратковремени покој, а тамо да будеш вргнуто у таму најкрајњу?" Ако се тако помало будеш обнављао, доћи ће ти сила (бодрости).

36. Немој се дружити са људима због којих се у твојој савести рађа страх да их не видиш другачијима, како се не би саплео у познању.

37. Ако си у манастиру и имаш роба, [знај] да извргаваш руглу монашки чин. Ако га поклониш брату своме, сагресићеш пред Богом. Или га отпусти и нека иде, или га ослободи. Ако хоће да постане монах, нека изволи. Ти га, пак, не остављај код себе јер ти неће бити души на корист.

38. Ако живиш у граду и исцрпљујеш своје тело Бога ради, те ондашњи људи почну да те хвале због тога, напусти своје место и изабери друго, како свој труд не би учинио бесплодним. Уколико си, пак, већ победио таштину, немој се обазирати на људе, знајући да Бог благонаклоно гледа на оно што чиниш.

39. Ако си се одрекао света, немој ништа остављати код себе. Ако у себи видиш жељу да путујеш, у већој мери замори своје тело рукодељем да би безмолствовао у својој келији, и мирно једи свој хлеб.

40. Ако пођеш у град да продајеш рукодеље, немој се препирати око цене као световњаци, већ га дај за колико било, како не би порекао значење своје келије.

41. Купујући нешто што ти је потребно, немој се препирати, говорећи: "Више од овога не могу дати". Напротив, ако желиш ту ствар, потруди се мало [да даш што траже]. Уколико, пак, немаш довољно, остави је ћутећи. Када те, затим, почну мучити помисли: "Где ћеш наћи [потребно]?", ти одговори: "Најзад сам постао сличан светима које је Бог испробао сиромаштвом, све док није утврдио верност њиховог произвољења. Тада би их Он већ изводио на ширину".

42. Ако имаш потребу за ствари коју је брат оставио код тебе, немој је дотицати пре него што му кажеш о томе.

43. Ако ти брат који креће на пут понуди да од њега купиш неку ствар, уколико си у могућности - немој одбити. Међутим, ако живиш са другима, немој то чинити без њиховог знања и мишљења, да не би ожалостио оне који живе са тобом.

44. Ако буде потребно да у свом селу боравиш због неког посла, чувај се да не дозволиш себи претерану слободу у обраћању са сродницима по телу, нити се мешај у њихове разговоре.

45. Ако узмеш нешто од брата свога на послугу, потруди се да му посуђено што пре вратиш. Ако се ради о неком оруђу, врати га чим завршиш своје дело. Ако се оно код тебе сломи, поправи га или направи ново. Немај бити немаран у томе.

46. Ако сиромашном брату посудиш нешто у његовој потреби, па видиш да ти не може вратити, немој му досађивати и немој га притешњавати, ма о чему се радило - о новцу, одећи или нечем другом, што си му дао по својој моћи.

47. Ако дођеш на неко место и узмеш келију за себе, те се истрошиш доводећи је у ред, али је најзад после извесног времена оставиш, и у њу се настани неки други брат, немој покушавати да га истераш из ње уколико пожелиш да се опет у њој настаниш, већ потражи себи нову келију, како не би сагрешио пред Богом. Међутим, ако се он по сопственом избору удаљи из ње, ти ћеш бити чист од сваке кривице. Немој од њега тражити да ти надокнади ствари које си оставио у келији, и које је он упропастио.

48. Када се удаљујеш из келије, немој узимати ствари које су у њој неопходне, већ их остави за сиромашног брата, и Бог ће за тебе све уредити тамо где одеш.

49. Немој се стидети да сваку помисао која те напада саопштиш своје старешини, који ће те од ње растеретити. Јер, духови нигде не налазе толико места колико код човека који сакрива своје помисли, биле оне добре или лоше.

50. Пази да, приступајући причешћу, немаш злу [мисао] према свом брату, јер ћеш у таквом случају сам себе преварити.

51. Ако ти се у речима Писма открије неки преносни смисао, можеш га прихватити, али не напуштај ни буквални смисао, како не би испало да више верујеш свом разуму него ли Светом Писму. Јер, то би био знак гордости.

52. Немој презрети брата који се из незнања повео за речима јеретика и удаљио се од вере, па се поново обрати. Јер, код њега је то било дело незнања.

53. Чувај се разговора са јеретичима, чак и ако желиш да одбраниш веру, како отров њихових скверних речи не би ранио тебе самог.

54. Ако сусретнеш књигу која се сматра јеретичком, немој пожелети да је прочиташ, како своје срце не би напојио смртоносним отровом. Напротив, држи оно чиме си просвећен, ништа не додајући нити одбијајући.

55. Чувај се од лажно названог знања које се противи здравој науци, као што је рекао апостол (1.Тим.6,20; 1,10).

56. Ако си млад и ако још ниси потчинио тело, уколико се предајеш покоју немој маштати да ћеш достићи високе врлине отаца о којима слушаш и за којим стремиш.

57. Чувај се унинија, јер оно уништава моношаки плод.

58. Немој бити малодушан кад се подвизаваш против неке страсти, већ се пружи пред Богом, говорећи му од свег срца: "Ја не могу да се изборим против тога. Помози ми, окајаном". И успокојићеш се.

59. Ако се срамота посеје у твоје срце док седиш у својој келији, гледај да се успротивиш души својој како она не би овладала тобом. Пожури да се сетиш Бога и тога да Он пажљиво гледа на тебе, те да је све што помишљаш у срцу своме откривено пред Његовим лицем. Кажи души својој: "Ти се бојиш да грешници слични теби не виде твоје грехове. Зар не би још више требало да се [бојиш] Бога који све тачно види?" Од такве опомене у души ће се појавити страх Божији. Уколико истрајеш у њему, бићеш непокретан на страсти, као што је написано: Који се надају у Господа, биће као гора Сион. Довека се неће поколебати онај који живи у Јерусалиму (Пс. 124,1).

60. Нека се твоје срце не радује када увидиш да се у подвигу противиш непријатељској сили и да она, изнемогла, бежи пред тобом. Јер, зловна замка, коју ти ови духови припремају, стоји иза њих. Они ти припремају борбу још гору од прве. Они остављају посебну борбену групу у заседи, иза града, наређујући јој да се не покреће. Када им се ти, ступивши у борбу против њих, успротивиш, и они, наводно побеђени, почну да узмичу пред тобом, када се твоје срце узнесе због тога што си их прогнао, и када напустиш град - они ће се подићи против тебе, једни окрећући се назад, а други теби са леђа, стављајући твоју бедну душу између себе, тако да она остане без прибежишта. Тај град означава човеково срдечно пружање пред Богом који нас спасава од свих напада непријатељских.

61. Немој бити малодушан ако те не услиши Бог кад се молиш да од тебе одузме борбу. Он боље зна шта је за тебе корисно. Молећи Бога за нешто у време борбе, немој говорити: "Узми од мене то и то, и дај ми то и то", већ се моли говорећи: "Господе Исусе Христе, помози ми и не допусти да сагрешим пред Тебом, јер сам заблудео. Не допусти ми да идем за својом вољом. Не попусти да погинем у гресима својим. Помилуј Своје стварање. Не презри ме, јер сам немоћан. Не остави ме, јер к Теби прибегах. Исцели душу моју, јер Ти сагрехих. Преда мном су сви који ме притешњују и немам прибежишта осим Тебе, Господе. Господе, спаси ме ради штедрости Своје. Нека се постиде сви који устају на мене, који ишту да истребе душу моју. Јер, Ти си, Господе, силан у свему и преко Тебе слаavimo Бога и Оца и Духа Светог у векове. Амин". Тада ће савест тајно рећи срцу твоме због код дела те Бог не слуша. Од тада ће твоје дело бити да не пренебрегнеш оно што ти она говори. Немогуће је да Бог не слуша човека који Њега слуша. Он је близу човека, премда му наше жеље не допуштају да нас услиши. Нека те нико не превари: као што земља не може да донесе плода сама по себи, без семена и влаге, тако ни човек не може донети (добра) плода без злопаћења и смиреноумља.

62. Стојмо, љубљени, у страху Божијем, чувајући и испуњавајући делање врлина, ни у чему не газећи савест своју. Пазимо на себе у страху Божијем, све док се и савест не ослободи заједно са нама и међу нама се не оствари јединство. Од тада ће она бити наш чувар, указујући нам на све у вези са чим треба да одсецамо [своју вољу]. Уколико је, пак, не будемо слушали, она ће одступити и оставити нас, а ми ћемо пасти у руке непријатеља својих, који већ неће имати никакве милости, као што нас је научио наш Владика: Мири се са супарником својим брзо, док си на путу са њим, да те супарник не преда судији, а судија да те не преда слуги и у тамницу да те не вргну. Заиста ти кажем: Нећеш изићи оданде док не даш до последњег новчића (Мт.5,25-26). Говоре да је савест супарник зато што се противи човеку у моментима када хоће да оствари вољу тела. Ако је човек не послуша, она га предаје непријатељима његовим. Због тога Осија, оплакујући Јефрема, говори: Савлада Јефрем непријатеља свог и погази суд (Ос.5,11); тражаше Египат и би насилно одведен Асирцима (Ос.7,11). Под Египтом се подразумевају телесни прохтеви срца, а насилно одвођење Асирцима означава невољну потчињеност непријатељима.

63. Побринимо се, љубљени, да не упаднемо у руке телесне воље и да нас она и против воље не преда Асирцима. Чујмо једну горку причу: Дошао је цар асирски у земљу Израилску и преселио Јефрема и Израилља међу Асирце. Населио их је на Јелеју и Амору, код Хузанских река. Тамо су они остали све до данашњег дана. Цар асирски је послао део свог народа и наредио му да живи у Израилској земљи. Сваки од њих је себи направио кумир и клањао му се. И они су тамо све до данашњег дана (4.Цар.17,6-29). То се са Јефремом догодило зато што је савладао свог супарника и што је згазио суд.

64. Да ли сте сада схватили, братијо, удео оних који иду за својом злом вољом и који газе своју савест, и шта их је постигло? Немојмо им подражавати, љубљени, него идимо за светима који су се опирали греху све до смрти, који су слушали своју свету савест и наследили небеско Царство. Свако од њих се упокојио као непорочан у роду своме, а имена њихова су постала наслеђе свих поколења. Узмимо на пример љубљенога Јакова, којије у свему слушао своје родитеље по Богу и који је, примивши њихов благослов, усхтео да оде у Месопотамију да себи стекне децу. Он себи није желео децу од кћери хананејских које су биле непокорне својим родитељима. Узевши жезал свој и сасуд јелеја, он отиде на место Ветил, што значи - дом Божији, и тамо отпочину. Те је ноћи у виђењу сагледао образ лествице која се протирала од неба до земље, по којој су узлазили анђели Божији. И Господ је на њој почивао. Она је онеме који хоће да служи Господу знамење да неће достићи Бога уколико се не потруди око врлина, премда му се у почетку и открио њихов лик. Јаков је устао и положио завет са Богом да ће му служити. И Бог га је укрепио, говорећи: Бићу са тобом и сачуваћу те (Пост.18,1-15). Тако је он дошао у Месопотамију да би ту себи нашао жену. Угледавши Рахилу, ћерку брата своје мајке, он ју је заволео. Радио је седам година ради ње, али му је нису дали док најпре није узео Лију. Рахилја је остала бесплодна све док за њу није радио још седам година. Ето шта значи та реч.

65. Та област се назива Месопотамија зато што се налази између две реке: првој је име Тигар, а другој Евфрат. Прва тече наспрам Асираца, а друга нема супарника, већ је име добила по слободном току у простору. Тигар означава

расуђивање, а Евфрат смиреноумље. Лија симболизује телесне напоре, а Рахиља представља образ истинског сагледавања. То се дешава са човеком који се налази у Месопотамији и који са расуђивањем врши телесне напоре, противећи се асирском непријатељству, и који преко смирења усходи ка истинском сагледавању. Међутим, Рахиља му није рађала све док за њу није одрадио и других седам година, и док Лија није изродила сву своју децу. Ево шта то значи: ако човек не пређе сво делатно поприште, истинско сагледавање у њему неће наћи слободу (тј. слободно пројављење). Иако су обе жене биле његове, он је више волео Рахиљу него Лију, којој су очи биле болесне. А Рахиља беше веома лепа по изгледу (Пост.29,17). Болест очију прве жене значи да човек све време пребивања у телесним (напорима) не види славу истинског сагледавања. Јер, непријатељ обично уз његово дело придодaje човекоугађање. Ипак, он не треба да се обазире на то. Преставши на одређено време да рађа, Лија је свом мужу дала своју робињу Зелфу, да би, затим, родила још једног сина коме је дала име Асир, што значи богатство. Када је Лија престала да рађа, Бог се опоменуо Рахиље (Пост.30,22). То значи да истинско сагледавање уму открива властиту славу када телесни напори очисте чула од страсти. Премда су Лијини синови помагали Јакову, он је ипак Јосифа волео више од свих. То значи да телесни напори човека чувају од непријатеља, али да га тек истинско сагледавање сједињује са Богом. Због тога је Јаков пожелео да пође оцима својима тек пошто је угледао Јосифа (Пост.30,25), тј. пошто је увидео да му се родио цар над браћом. Када је, даље, превео сав свој дом преко потока Јамоха, и кад се нашао на другој страни, Јаков је примио радост благослова од Бога који му је рекао: Више се нећеш звати Јаков него Израил (Пост.32,28). Он је назван Јаков зато што је противио непријатељу. (Тако се називао) све док се није удостојио таквог благослова и док није од (поробљености) спасао своја чула, која му непријатељ беше заробио. Када их је ослободио, преименован је у Израиља, тј. у ум који гледа Бога. Јер, непријатељска злоба се боји ума који је достигао до гледања славе Божије. Смиреноумље Јакова је погасило злобу Исава који му је изашао у сусрет сав огорчен. Најзад, Исава није савладао Јаков, већ његово простирање пред лицем Божијим. Човеку који је достигао велику славу непријатељ не може чинити насиље, премда му и завиди. Јер, таквome Бог помаже, по реченоме: Врати се у земљу свог рођења и ја ћу бити са тобом (Пост.31,3). Најзад је он дошао у Салим и купио поље на коме је направио жртвеник Господу, који га је услишио у дан скорби (Пост.33,19-20). Јер, Салим значи мир. Прошавши кроз борбу у којој га штити Бог, човек достиже до стања мира. И сачини Јаков жртвеник у обећаној земљи од дванаест каменова и принесе на њему (жртву Богу) од трудова које саврши у Месопотамији.

66. Такав је био и љубљени Мојсије. Извевши народ из Египта и спасавши га од фараона, он га је превео преко Црвеног мора и видео смрт свих својих непријатеља. Он је послао Исуса да истреби Амалика, а сам је остао на врху горе (у молитви). Његове руке су придржавали Арон и Ором, како не би напустиле облик крста. Победивши Амалика, Исус се вратио са радошћу, а Мојсије је под гором сачинио жртвеник од дванаест каменова и том месту дао име - Господ је моје прибежиште (Изл.17,15), јер се са Амаликом борио Бог невидљивом руком. Име Амалик означава униније. Јер, на човека који почиње да избегава своје жеље и да напушта грехе, желећи да прибегне Богу, најпре устаје униније са намером да га

врати на његове грехе. Ово уније се прогони прилежним прибегавањем Богу, чему потпомаже уздржање, покрепљивано телесним трудом. Њима се ослобађа Израил. Тада човек узноси благодарност Богу, говорећи: "Ја сам немоћан, али си Ти мој помоћник из рода у род".

67. Такав је био и велики пророк Илија. Скверне пророке који су му се супротстављали он није могао да истреби све док није подигао жртвеник од дванаест каменова, док на њега није наслањао дрва, положио на њих свету жртву и све облио водом, док Бог није послао огањ који је спалио жртвеник и оно што је на њему. Тада се, већ, у онај час, осмелио против непријатеља својих (3.Цар.18,38). Истребивши их све тако да није ни један остао, он је Богу узнео благодарност, говорећи: "Ти си у свему овоме". Јер, написано је да он положи лице своје међу колена своја (3.Цар.18,42). Према томе, уколико ум буде марљиво пазио на своја чула, стећи ће бесмртност која ће га привести ка речима које му је открио Бог. Када се, затим, врати и примети да се ни једна од седам страсти не буди, млади Илија ће угледати мали облак, налик на траг мушког стопала, који износи воду из мора, што представља спокојство (3.Цар.18,43-44) Светог Утешитеља. Besмртност значи имати целовити напор и не враћати се на оно због чега иштемо опроштај. Јер, човек ће се сачувати од непријатељске силе кад Бог прими његов труд и оно што он чини целовито. Тада његови непријатељи неће моћи истрајати пред њим. Када угледају да у њему нема њихових прохтева, они ће сами ишчезнути, као што је написано: Призовите ви имена ваших богова, и ја ћу призвати име Господа Бога мога. И онај који се одазове огњем биће Бог (3.Цар.18,24). (И призиваху... али не би гласа ни услишења -26) Тако се дешава са свим што непријатељска сила сеје у човека: код оних који неће, непријатељи не могу да испуне своју намеру. Они напрежу сву силу своју, али их човек Божији не слуша. То не жели његово срце које се налази у вољи Божијој, као што је написано: Призовите ви имена ваших богова, и ја ћу призвати име Господа Бога мога. Међутим, пошто њихова воља није била у Њему, Он их ни у чему није услишио.

68. Слично бива свима онима који иду за вољом Божијом и који чувају заповести Његове. За тадашње људе они су били узори, а написано је за поуку нама који смо решили да идемо за њиховим стопама. Они су се подвизавали да стекну бесмртност која их је сачувала од свих стрела непријатељских. Они су се сместили под кров Божији, молећи се за Његову помоћ, будући да се нису ослањали на свој труд. Покров Божији је за њих био тврди град. Они су веровали да без Божије помоћи нису способни ни за шта, са смирењем говорећи са Псалмопојцем: Ако Господ не сазида дом, узалуд се труди градитељ; ако Господ не сачува град, узалуд бди стражар (Пс. 126,1). Видевши да му се ум покорио и да није прогутан ничим другим до Њим самим, Бог га испуњава силом, говорећи: Не бој се Јакове, мали Израилу (Ис.41,14), и опет: Не бој се, јер те избавих и назвах именом мојим: Ти си мој. И ако прођеш кроз воду, са тобом сам, и реке те неће покрити; и ако прођеш кроз огањ, нећеш се опржити и пламен те неће опалити. Јер, Ја сам Господ Бог твој, Свети Израилев, који те спасава (Ис.43,1-3). Чувши такву подстицајну реч, ум смело устаје на непријатељску силу, говорећи: Ко се то препире са мном?... Нека ми се приближи. Јер, Господ ми помаже. Ко ме озлобљује? Ето, сви ћете ви као хаљина овештати и мољци ће вас појести (Ис.50,8-9). Силан је Бог да учини да се и ми нађемо међу онима које је Он, као обилне смирењем, сачувао. Оно је за њих

било кацига која их је чувала од свих стрела непријатељских, благодаћу Бога чија је сила и слава и моћ у векове векова. Амин.

ДОБРОТОЉУБЉЕ
ПРЕПОДОБНИ АВА ИСАИЈА
СЛОВА ПРЕПОДОБНОГ ИСАИЈЕ УЧЕНИЦИМА

ПЕТО

СЛОВО

О заповестима вернима и о уређењу живота оних који хоће да живе у миру једни са другима

1. Идући заједно путем, у свему пратите помисао најслабијег међу вама, тј. да ли је потребно на кратко одахнути или нешто појести пре времена.

2. Када изађете заједно на неки посао, нека свако од вас гледа само на самог себе, а не на брата свога. Ни један не треба да учи, нити наређује.

3. Ако вршите неку поправку у келији или зидате огњиште, оставите онога који ради да врши свој посао како хоће. Међутим, ако он каже: "Учините љубав и научите ме, јер не знам (како треба)", онда онај међу вама који зна не треба да је лукав и да каже: "Ни сам не знам", будући да такво смирење није по Богу.

4. Ако приметиш да твој брат не [врши како треба] неко дело, немој му рећи: "То си покварио". Међутим, ако он каже: "Учини љубав и научи ме", и ти га не научиш, већ прећутиш, [знај] да у теби нема љубави Божије и да се држиш лукавства.

5. Брату који је скувао не баш тако добро јело немој рећи: "Слабо си скувао", јер је у томе смрт за твоју душу. Боље размисли како би теби било непријатно да тако нешто чујеш од другог, и успокојићеш се.

6. Ономе који при заједничком појању погреша у речима, немојте ништа говорити, нити га смуђујте. Ако чак и пропусти реч, нека (остане) без ње. Међутим, опомињите га уколико он унапред каже: "Учините љубав и опомињите ме (када погрешим)".

7. Када у трпези једете нешто и некеме од вас храна није по жељи, нека не говори: "Ја то не могу да једем", већ нека ради Бога све до смрти принуђава себе (или да прећути или да поједе), и Бог ће га успокојити.

8. Онога ко при заједничком раду из малодушности престане (да ради) немојте прекоревати, већ му учините по вољи и поштедите га.

9. Ако код вас сврати братија, немојте се распитивати ни о чему што би могло да вам послужи на штету, како вам од њих у келији не би остало смућење. Међутим, онај од братије који је од неког посетиоца који није могао да се уздржи чуо нешто што може да буде на штету, не треба ништа да препричава осталој братији, већ треба да прећути, како би смућење прошло код њега јединог, и како срца оталих не би напунио смртоносним отровом.

10. Кренувши негде на страну због неког посла, немој никога ништа питати без потребе, да би се целовит опет вратио у своју келију. Ако си нешто и без жеље чуо, вративши се немој ништа препричавати братији својој.

11. Када сте негде на страни, никако себи не дозвољавајте слободу [у понашању], како би они који виде ваш поредак од вас стекли корист. Нарочито не

(попуштајте себи) у вези са тајним и очигледним ћутањем. Јер, све те страсти (које долазе од смелости у понашању) примећују се у немоћном брату услед опуштености његовог срца и услед тога што не види сопствене грехе. (Знајте) да помоћ Божија, нада, тиха нарав, савесност, одрицање од своје воље, принуђавање себе у свему - налазе место у смиреноумном срцу, док високоумље, препирање, сматрање себе већим зналцем од брата, гажење савести, немарност пред ожалашћеношћу брата и речи: "Шта ме се то тиче" - налазе место у суровом срцу.

12. Ако у твоју келију уђе брат док седиш за својим рукодељем, уопште немој нагађати ко је више урадио - ти или он.

13. Радећи са немоћним, немој бити тајно победољубив желећи да учиниш боље од њега.

14. Брату који учини неку штету приликом неког посла немој ништа говорити, изузев ако ти он сам каже: "Учини љубав, брате, и поучи ме". Уколико, пак, ти прећутиш, иако знаш (шта је потребно), (изабрао) си смрт.

15. Трудећи се на свом рукодељу, ма какво било, уложите напор да се уопште не трудите да сазнате колико је ко од вас урадио за недељу дана. Јер, то би био знак неукости.

16. Пошавши на посао са братијом, немој желети да они сазнају да си урадио више од њих. Бог од човека очекује да свако своје дело чини у тајности.

17. Са радошћу претрпи брата који ти малодушно одврати (непријатном) речју. Јер, ако боље размислиш о (ономе што се десило) на основу Суда Божијег, наћи ћеш да си погрешио ти (а не брат).

18. Ако ти, док живиш са братијом, дође помисао да се (у храни) стесниш више него што је обичај, реци сам себи: "Мој (немоћни) брат, који овде живи, јесте мој господар". Ако, пак, одлучно желиш да повећаш уздржање, узми себи малу одвојену келију, а свога немоћнога брата немој смућивати.

19. Брату који сврати код вас и о коме сте слушали да воли да се истиче, немојте постављати никаква питања о [тој страсти], све док сам од себе не пројави тај недостатак. Па и тада се чувајте да не учините било шта што би га могло ожалостити.

20. Немој роптати на брата свога ако имаш потребу да нешто узмеш, нити говори: "Зашто се сам није сетио да ми то да?" Напротив, кажи му смело и са простотом: "Дај ми то и то, јер ми је потребно". То и јесте света чедност (простота) срца. Уколико, пак, не будеш рекао, и наставиш да ропћеш у срцу, сам ћеш бити крив.

21. Ако се међу вама поведе реч о неком месту из Писма, онај ко га зна и ко га схвата треба своју вољу да(задржи) иза свога брата и да га успокоји у радости. Реч коју изнад свега треба да тражите јесте: смиравати се пред братом својим.

22. Онај ко очекује Страшни суд на који има да изађе, на сваки начин ће се усиљавати да му се у онај страшни час не затворе уста, немајући шта да кажу као оправдање.

23. Не распитујте се за ствари овога века, да не бисте постали слични местима на која се одлази да би се испразнила црева и у којима је због тога велики смрад. Пре будите чист жртвеник Богу, обезбеђујући у себи и свештеника који ће изјутра и с вечера стављати тамјан (на жртвеник). Овај жртвеник немојте никада

остављати без тамјана, већ се потрудите да се он непрестано (узноси) пред лице Господње са сваком молитвом, како би вам Он даровао простоту и дечију невиност, и како би од вас узео оно што је томе супротно: лукавство, демонску мудрост, радозналост, самољубље и зло срце. Јер, све то уништава труд оних који их се држе. Сврха свега тога јесте: ако се човек са знањем боји Бога и слуша своју савест по Богу, свему реченом ће сам себе научити у тајности. А ако тамо (унутра) не буде онога господара (тј. страха Божијег), дом [тј. унутрашњост] таквог једног човека ће бити избачен [напоље] да свако о њему говори шта хоће. Јер, његово срце не стоји под његовом влашћу, већ под влашћу непријатеља.

24. Ако вам предстоји да одете на неки мањи посао, нека нико не презире другог и нека не иде сам, остављајући брата свога да се мучи савешћу у келији. Напротив, нека му каже са љубављу: "Хоћеш ли поћи? Хајдемо". Но, ако увиди да брат није спокојан тога часа или да је немоћан телом, нека се не препире, настојећи да свакако пођу, већ нека одложи посао и нека пође у своју келију са састрадалном љубављу (према брату). Чувајте се да се у било чему противите брату, како га не бисте ожалостили.

25. Ко живи са оцем или са братом, дужан је да се о свему саветује са њима, а не са неким са стране. У томе се крију и мир и послушност.

26. Живећи са оцем својим, или са братом, пази да немаш неко тајно пријатељство или да некеме пишеш тајно, не желећи да о томе сазнају они који живе са тобом. Тиме би и себе и њих порицао.

27. Пази да, живећи са неким ко је бољи од тебе, не чиниш било које добротинство сиромашнима уколико га ниси питао. Ништа немој чинити тајно.

28. Распитујући се о помислима, распитуј се пре него што их испуниш. Говори о ономе што те тренутно напада. О свему - о промени места живљења, о учењу рукодеља, о промени рукодеља, о ступању у заједницу са неким, о раскидању такве заједнице - слободно питај, и то пре него што учиниш дело. И о немоћима душевним и о телесним страстима (питај) још док те (помисли) притискају. Распитујући се, немој да говориш да још ниси учинио по њиховом наговарању, већ покажи своју рану како би добио лекарство.

29. Износећи своје помисли, немој бити лицемер и не говори једно уместо другог. Немој да изгледа као да је неко други тако поступио, (а не ти). Говори истину и припреми се да испуниш оно што ти кажу. Иначе ћеш се сам себи подсмевати, а не старцима које питаш.

30. Распитујући се код стараца о борби, немој слушати оне који у теби говоре више од стараца. Напротив, најпре се помоли Богу, говорећи: "Учини на мени милост и дај оцима мојим да ми кажу оно што Ти је угодно". После тога, са вером учини оно што ти кажу оци, и Бог ће те успокојити.

31. Живећи са братијом, [може се десити] да не налазиш спокојство из различитих узрока - или због рукодеља, или због обавеза (уздржања), или због удобности живота, или због немогућности да трпиш (непријатности), или због унија, или због тога што желиш безмолвије, или због тога што не можеш да носиш бреме (послушности), или због тога што не можеш да радиш оно што желиш, или због тога што немаш све што ти је потребно, или због тога што желиш да се подвргнеш већим лишавањима, или због тога што си немоћан и не можеш да

поднесеш труд. Уопште, ма који разлог био, немој се саглашавати да одеш од њих. Ма шта подстицало твоје срце да одеш од њих, немој збацивати бремене и немој одлазити са ожалашћеношћу. Немој одлазити са скривеним осећањем увређености и не у време када се у теби налази роптање и омаловажавање. Ма колико те притискала озлојеђеност према њима, сети се да си припадао њиховом братству. Радије потражи време када си миран и када ти је спокојно срце. Ма куда отишао, са себе збаци незадовољство према њима, и ни у чему не осуђуј братију са којом си живео. Немој слушати непријатеље своје и не прекрећи њихова добротинства у злочин са намером да прекореванем брата сам избегнеш прекор. Иначе, пашћеш у руке непријатеља својих тамо где будеш отишао да оснујеш [нови] живот.

32. Дошавши на неко место да би се настанио, немој узимати келију пре него што сазнаш поредак тамошњег живота, тј. нема ли тамо за тебе неког саплитања или због многобрижности, или због тога што ћеш видети неке (који ти нису на корист), или због славе, или због удобности, или због спотицања са стране твојих пријатеља. Ако будеш мудар, за неколико дана ћеш сазнати да ли ћеш (ту наћи) смрт или живот.

33. Понудивши брату своју келију ради боравка на неколико дана, немој се према њему односити као да је под твојом влашћу.

34. Ако узмеш неку келију на краће време, ништа у њој немој рушити, нити радити без благослова онога који ти је дао, иначе ћеш поступити против савести.

35. Живећи са неким или привремено се налазећи код некога, чувај се Бога ради да не презреш неку заповест коју добијеш од њега, или да очигледно или тајно нарушиш ту заповест.

36. Живећи у својој келији [можеш] да одлучиш да храну узимаш у одређени час, или да не једеш кувано, или било шта друго. Међутим, пази се да, када изађеш негде и када седнеш за трпезу, некоме не кажеш: "Опрости ми, ја то не једем", јер ће читав твој труд пасти у руке твојих непријатеља. Владика твој Спаситељ је рекао: "Делај у тајности, да би ти Отац твој узвратио јавно". Ко воли свој труд, пази да му не пропадне узалуд.

37. Живећи заједно са другим и радећи заједно са њим, било у келији, било изван келије, пази да на његов позив не кажеш: "Сачекај мало, док завршим једну ситницу", већ одмах послушај.

38. Радећи заједно са другим и приметивши неку грешку код других, буди мудар и не задржавај је у сећању, да ти се не би десило да ти се кад-тад отисне са језика и да је кажеш братији. Јер, у томе је смрт за твоју душу.

39. Ако са тобом живи братија и ако се деси да раде читав дан, утеши их тако што ћеш им дати да једу пре одређеног часа. Немој мислити само на себе, већ мисли на Суд Божији. Имај Бога пред очима у свакој ствари коју чиниш.

40. Дошавши у неко место са намером да се на њему настаниш, било сам, било са онима који су се ту нашли пре тебе, и приметивши нешто штетно за душу, или нешто немонашко, било неки занат, било неко дело, немој отворати своја уста да их изобличаваш. Ако ти души не одговара да останеш, иди на друго место, али свој језик сачувај од изобличавања, будући да се у томе налази смрт за тебе.

41. Ако си немоћан и страстан, чувај се да некоме не дозволиш да ти открива страсне помисли као верноме. Јер, у томе је погибао твоје душе.

42. Ако се међу вама пронесе нека смешна реч, чувајте се да се ваш смех не развије до гласности, јер би то био знак неукости, одсуства страха Божијег и одсуства стражара у вама.

43. Пошто је у наше дане гнев Божији постигао читаву васељену, ма шта чули немојте се смућивати, већ говорите у срцима својим: "Шта је то у поређењу са оним местом (тј. адом) у које ћемо dospети због грехова наших?"

44. Учините љубав Бога ради и ишчитавајте (написано) како бисте га и испуњавали. Јер, за вернога није мала ствар ако ово сматра неважним делом. Ако ово очувате у простоти и са разумом, у покој Сина Божијег ћете отићи са радошћу, а ако не очувате, онда ћете се и овде намучити, и по изласку из тела, по Писмима, бити одведени у ад. Ради првога је дошао Владика наш Христос, али нас наша огрубелост ослепљује жељама срца нашег, које више волимо него Бога. Јер, Њега не волимо толико колико волимо страсти.

45. Ето, ја се натерах да вам напишем и ово, јер оно претходно не беше довољно. Учините љубав и од сада ступите у подвиг. Немојте остајати са необрезаним срцем вашим, већ помозите себи у малобројним данима вашим. Ако сачувате смирење, мир, трпљење, одсецање своје воље и љубав (проживећете себи на добро), а ако их не сачувате, међу вама ће бити завист и сукоб, препирка и високоумље, роптање и непослушност, те ћете у злу проживети своје време, и заиста ћете поћи у ад када изађете из тела. Љубите своју братију светом љубављу и чувајте језик свој да не бисте изговорили неприличне речи, које би могле да ране брата. Силян је Владика наш Бог да нам да да чинимо и да чувамо [оно што је на корист], да благодаћу Његовом обретемо милост са свима светима који су му угодили. Њему слава, част и поклоњење сада и увек и у векове векова. Амин.

ДОБРОТОЉУБЉЕ
ПРЕПОДОБНИ АВА ИСАИЈА
СЛОВА ПРЕПОДОБНОГ ИСАИЈЕ УЧЕНИЦИМА

ШЕСТО СЛОВО
Савет онима који желе да безмолствују добрим безмолвијем да пазе на себе и да одбијају лопове који их поткрадају, да не троше своје време у ропству и горким делима, нити да срце своје предају делима која им не приличе, заборављајући на грехе своје

1. Склоност ка испитивању Писма рађа спорове и сукобе, а плач за грехе доноси мир. За монаха је грех ако, седећи у својој келији, остави своја сагрешења и почне да се бави истраживањем Писма. Онај ко своје срце предаје (испитивању) због чега у Писму пише тако и тако, пре него што је стекао самог себе (тј. пре него што се ослободио од страсти), крајње је заробљен и има радознало срце. Онај, пак, ко бодро пази да га ништа не зароби, воли да се пружа пред лице Божије.

2. Онај ко се труди да нађе са чиме би упоредио Бога, [у ствари] хули на Бога. Онај, међутим, ко тражи како да га (савршеније) успоштује, воли чистоту у страху Божијем.

3. Ко се држи речи Божије, познао је Бога (1.Јн.2,3). Такав је и испуњава као дужник.

4. Немој искати више (дарове) Божије све док се молиш за помоћ и спасење од греха. Божије ће само од себе доћи када (примети) неупрљано и чисто место.

5. Ко се ослања на свој разум и ко се држи своје воље, привлачи мноштво демона. Он не може бити од Духа (Божијег) који у срце доноси тугу (тј. скрушеност).

6. Онај ко, видећи речи Божије, себе утврђује на тумачењима сопственог разума, не познаје славу Божију и Његово богатство, а онај ко говори: "Човек сам, и не знам", те узноси славу Богу, стиче богатство Божије по сили својој и по помисли својој.

7. Немој свима откривати своје помисли, већ само оцима својим, да не би наукао тугу на срце своје.

8. Чувај уста своја да би частан био пред тобом ближњи твој.

9. Приучи језик свој на речи Божије са разумом и лаж ће побећи од тебе.

10. Љубав према људској слави рађа лаж, а понижавање себе у смирењу у срце твоје доводи страх Божији.

11. Немој желети да си пријатељ оних који су славни у овом свету, да се осећај [штетности славе] у теби не би притупио.

12. Немој прихватати нерасположење према брату кога други клевета, понижава и према коме показује злобу, да те не би постигло оно што не желиш.

13. Простодушност и сепоричање чисти срце од лукавства. Онога ко се са лукавством односи према брату неће заобићи туга у срцу. Ономе ко говори једно, а у срцу своме лукаво држи друго, сва молитва постаје узалудна - Немој да се приближаваш таквима да се не би оскрнавио његовим скверним отровом. Иди са незлобивима да би постао учесник њихове славе и чистоте.

14. Немој бити злбан према људима да не би поништио свој труд. Са свима буди чистог срца како би у себи угледао мир Божији. Кад шкорпион уједе човека, отров пролази кроз цело тело и трује и само срце. Исто чини и злоба у срцу: њен отров рањава душу и она се налази у невољи од тога зла. Ко, дакле, жели да поштеди свој труд, и да га не изгуби ни за шта, нека се пожуре да из себе избаци шкорпиона, тј. лукавство и злобу.

ДОБРОТОЉУБЉЕ

ПРЕПОДОБНИ АВА ИСАИЈА

СЛОВА ПРЕПОДОБНОГ ИСАИЈЕ УЧЕНИЦИМА

СЕДМО

СЛОВО

О врлинама

1. Ум има потребу за три врлине које свагда промишљају о њему: за [својим] природним стремљењем, за храброшћу и за марљивошћу.

2. Ако ум у себи угледа три врлине, повероваће да је достигао бесмртност: расуђивање које верно одваја једну [ствар] од друге, предвиђање свега пре времена и неслагање са оним што је страна.

3. Три врлине увек дају светлост уму: не примећивање лукавства ни у коме, добротинство онима који нам чине зло и трпљење без смућивања свега што долази. Те три врлине рађају друге три, веће од њих: љубав, мир и кротост.

4. Четири врлине душу чине чистом: ћутање, држање заповести, (само)притешњавање (у свему) и смиреност.

5. Ум свагда има потребу за четири врлине: за молитвом Богу и непрестаним припадањем Њему, за пружањем пред лицем Бога, за неузмиреност у односу на било ког човека да би избегао суђење, и за глувоћом према ономе што му говори страсти.

6. Четири врлине као зидине ограђују душу и дају јој могућност да спокојно уздахне од немира које изазивају непријатељи: милост, безгневље, дуготрпљење и избацивање сваког семена греха. Противљење заборавности их све чува.

7. Четири врлине по Богу помажу младости: поучавање сваког часа, неуморност, бдење и не рачунање себе ни у шта.

8. Четири ствари скрнавe душу: лутање по граду без чувања очију, дружење са женом, дружење са славним овога света и наклоност ка разговорима са сродницима по телу.

9. Помоћу четири ствари јача блудна страст у телу: претераним спавањем, једењем до ситости, смехом са празнословљем и украшавањем тела.

10. Са четири ствари се помрачује душа: мржњом према ближњем, његовим понижавањем, завишћу и роптањем.

11. Због четири ствари душа постаје пуста: преласцима са места на место, наклоност ка забавама, пристрашћем према стварима и шкртошћу.

12. Због четири ствари јача гнев: погађањем, држањем своје воље, жељом за поучавањем и држањем себе за разумног.

13. Три ствари човек тешко стиче, иако оне чувају врлине: скрушеност, плач због грехова и држање смрти пред очима.

14. Три ствари пројављују власт над душом, све док она не доспе до високе мере: заплењеност (тј. пристрашће), лењост и заборавност. Оне уму не дозвољавају да се саживи са врлинама. Заборавност се са човеком бори до последњег издисаја, подвргавајући га неплодности. Оно је снажније од свих помисли и рађа свако зло. Оно разара све што човек зида у себи.

15. Ето дела новог и дела старог човека! Ко воли душу своју и не жели да је погуби, чиниће дела новог човека, а ко воли удобност (за тело) у овоме кратком времену, чини дела старог човека и губи своју душу. Показујући новог човека у Свом телу, наш Господ је говорио: Који воли душу своју изгубиће је (Јн.12,25), а који изгуби душу своју мене ради, наћи ће је (Мт.10,39). Он, који је Владика света и који је разрушио преграду непријатељства (Еф. 2,14), такође говори: Нисам дошао да донесем мир него мач (Мт. 10,34), и Још: Дођох да бацим огањ на земљу; и како бих желео да се већ запалио (Лк.12,49). Они који иду за Његовим светим учењем имају огањ Његовог Божанства, услед чега имају и мач духовни којим секу прохтеве свога тела. И Господ им даје радост, говорећи: Мир вам остављам, мир свој дајем вам (Јн.14,27).

16. Ето, како су они који су се постарали да погубе своју душу у овом веку и који су одсекли своје жеље постали свете овце [погодне] за жртву Њему. Када се Он буде јавио у слави Свог Божанства, позваће их на Своју десну страну, говорећи: Ходите благословени Оца мога; примите Царство које вам је припремљено од постања света. Јер огладњех, и дадoste ми да једем... (Мт.25, 34-35). Ето како они

који губе своју душу за ово кратко време и опет је налазе у време невоље, добијајући далеко већу награду него што су очекивали. Они, пак, који су вршили своју вољу, чували су, наравно, своју душу у овом грешном веку, али ће се у час Суда обелоданити срамота њиховог слепила, јер су, заслепљени таштином богатства, заобилазили заповести Божије, очекујући да ће бескрајно пребивати у овом веку. Због тога ће бити као проклете козе и чуће страшну одлуку Судије: Идите од мене проклетети, у огањ вечни који је припремљен ђаволу и анђелима његовим. Јер огладњех, и не дадoste ми да једем... (Мт.25,41-42). Њихова уста ће се затворити и они неће наћи шта да кажу због своје немилостивости и сиромаштва. Додуше, они ће рећи: Господе, када те видесмо гладна... и не послужисмо ти?(ст. 44). Но Он ће им затворити уста говорећи: "Ко је учинио добро једноме од ових који верују у мене, мени је учинио".

17. Испитајмо себе, љубљени, да ли свако од нас испуњава заповести Господње по сили својој или не. Јер, ми смо сви дужни да их испуњавамо по сили својој - мали по својој скромности, а велики по својој снази. Они који су стављали дарове у храмовну ризницу били су богати. Па ипак, Господ је био више обрадован због удовице и њене две лепте, зато што гледа на нашу намеру. Немојмо у срцу свом дати места унији како нас завист не би одвојила од Бога, већ испуњавајмо службу по својим скромним [снагама]. Јер, Господ је учинио милост са ћерком старешине синагоге васкрснвши је; помиловао је крвоточиву која је све своје потрошила на лекаре пре него што је познала Њега; исцелио је слугу капетановог због његове вере; помиловао је Хананејку исцеливши њену ћерку; васкрсао је љубљеног Лазара; подигао је сина јединца мајци удовици, ради њених суза; није презрео Марију која је мазала Његове ноге миром; није одгурнуо жену грешницу која је мазала Његове ноге миром и сузама; позвао је Петра и Јована са њихове лађе, говорећи: Хајдете за мном (Мт.4,19); позвао је Матеја који је седео на царини; умио је ноге ученицима и Јуди, не правећи разлику; на апостоле је послао Духа Утешитеља; и на Корнилија је послао Њега са смелошћу; подстакао је Ананију у Дамаску Павла ради, говорећи: Он ми је сасуд изабрани (Дап.9, 15); подстакао је Филипа у Самарији ради евнуха етиопског. Јер, код Њега нема лицемерја ни према малом, ни према великом, ни према богатом, ни према бедном. Он иште (добру) намеру, и веру у Њега, и испуњавање Његових заповести и љубав према свима. Ето шта ће бити печат душе када изиђе из тела, као што је и заповедио Својим ученицима: По томе ће сви познати да сте моји ученици ако будете имали љубав међу собом (Јн.13,35).

18. Ко ће их то по Његовим речима познати, ако не десне и леве силе? Угледавши на души знамење љубави, непријатељи ће се са страхом повући, а све свете силе ће се обрадовати са њом. Подвизавајмо се, братијо, да стекнемо такав печат, како нас не би ухватили непријатељи наши. Господ је рекао: Не може се град сакрити кад на гори стоји (Мт.5,14). О којој гори Он овде говори ако не о Својој светој речи? Употребимо, љубљени, труд свој са усрдношћу и разумом, да бисмо испунили Његове речи, које саопштавају: Ако ме неко љуби, реч моју држаће (Јн.14,23). Нека нам такав труд буде као неповредив и ограђени град, који нас речју Божијом чува од руку свих непријатеља наших, све док не сусретнемо Њега. Јер, уколико стекнемо смелост, развејаће се сви непријатељи наши, силом светих речи Његових, које су она гора од које се одвалио камен без руку и сатро златни лик од

четири састојка - сребра, бакра, гвожђа и глине, као што је рекао апостол: Обуците се у све оружје Божије, да бисте се могли одржати против лукавства ђаволскога. Јер не ратујемо против крви и тела, него против поглаварстава, и власти, и господара таме овога света, против духова злобе у поднебесју (Еф.6,11-12). Ове четири власти су онај четворочлани лик који представља непријатеље. Њихову власт је сатрла реч Божија, као што је написано, јер је камен који је сатро лик постао велика гора и испунио сву земљу (Дан.2,34-35).

19. Прибегнимо, братијо, под Његов покров да би нам био прибежиште и да би нас спасао од те четири зловне власти, да бисмо и ми чули радост са свима светима Његовим када се саберу пред лицем Његовим са четири краја земље, и када сваки од њих чује сопствено блаженство које одговара делима његовим. Његово име је моћно да пребива са нама и да нас крепи, да не попусти нашем срцу да се вара услед заборавности непријатељске, да нас сачува и да (нам да) да по својој сили поднесемо све што наилази на нас, ради светог имена Његовог, како бисмо и ми обрели милост са свима који су се удостојили да стекну Његово блаженство. Њему приличи слава, част и поклоњење, Оцу и Сину и Светоме Духу, сада и увек и у векове векова. Амин.

ДОБРОТОЉУБЉЕ
ПРЕПОДОБНИ АВА ИСАИЈА
СЛОВА ПРЕПОДОБНОГ ИСАИЈЕ УЧЕНИЦИМА

ОСМО
Изреке

СЛОВО

1. Ава Исаија је рекао: "Понекад себи личим на коња који лута без господара и на кога седа свако ко га сусретне. Када га пусти један, лови га други и седа на њега".

2. Рекао је опет: "Ја личим на онога кога су ухватили непријатељи, свезали га и бацили у блатњав ров. И ако он заваци Господу своме, они га пресецају ударцима да би заћутао".

3. Опет је рекао: "Ја личим на птицу коју је мали дечко везао за ногу. Када дечко отпусти (нит), птица одмах полети, мислећи да се одвезала. Међутим, када повуче нит, дечко је опет повлачи доле. Таквим видим и себе. Ево шта хоћу да кажем: нико не треба да се предаје немару до последњег издисаја".

4. Казао је опет: "Бићеш подражавалац Исусове природе ако некоме даш нешто на зајам, па му опростиш. Ако, пак, затражиш, бићеш подражавалац Адамове природе. А уколико узмеш и камату, нећеш бити подражавалац чак ни Адамове природе".

5. Уколико прећутиш када те неко оптужи због неке ствари коју си учинио или коју ниси учинио, поступићеш по Исусовој природи. Ако будеш одговорио: "Шта сам учинио?", [твој поступак] неће бити по Његовој природи. А ако будеш противречио, [учинићеш дело] које је против Његове природе.

6. Службе које вршиш са смирењем и као недостојан угодне су Богу. Твој труд је, међутим, бесплодан ако при томе у твоје срце уђе помисао да други у исто време спава или је немаран.

7. Опет је рекао о смиреноумљу: "Оно нема језика да о било коме каже да је немаран, или да презире друге; оно нема очи да види недостатке других; нема уши да чује [ствари] које су некорисне за душу; оно се не занима ни за шта осим за своје грехе; према свим људима је мирно, и то по заповести Божијој, а не због пријатељства. Ко иде мимо овог пута, биће му узалуд чак ако буде постио и по шест дана у недељи и предузимао и друге велике напоре".

8. Опет је рекао: "Човек је узалуд стекао неку ствар ако је не налази када му је потребна, премда је баш због тога набавио. Такав је и онај који говори: "Бојим се Бога", а страх Божији не налази онда када је постављен у околности у којима му је потребан: када је неходно да поговори са неким и када осећа или напад гнева и дрске неуздржљивости, или позив да поучава ономе што сам није остварио, или покрет човекоугађања, или жељу да постане познат међу људима, или пројаву осталих страсти. Пошто у то време не налази у себи страх Божији, сви његови напори су узалудни".

9. Да Господ наш Исус Христос није најпре исцелио све болести човекове, ради кога је и дошао на земљу, можда не би ни дошао до Крста. Пре доласка Господњег у телу, човек је био и слеп, и нем, и ослабљен, и глув, и прокажен, и хром, и умртвљен свим противприродностима. Када је учинио милост и дошао код нас, Он је васкрсао мртвог, учинио да хроми хода, да слепи види, да неми говори, да глуви чује. Он је подигао новог човека, слободног од сваке немоћи. И тада је већ узишао на Крст. Са Њим су разапели и два разбојника, од којих га је онај са десне стране прослављао и молио говорећи: Сети ме се, Господе, кад дођеш у Царство своје (Лк.23,42), док га је онај са леве стране прекоревао. Ево шта то значи. Пре него што се подигне из нерада, ум је једно са непријатељским силама. Када га, пак, Господ наш Исус Христос подигне из немара и да му да прогледа и све јасно препозна, непријатељска сила почиње да га прекорева тешким речима у очекивању да се ће ослабити, одступити од напора и вратити се ранијем немару. Такво је значење двојице разбојника, које је Господ наш Исус Христос раздвојио и од којих је један прекоревао [Господа], у очекивању да га можда одвоји од Његове наде, а други није престајао да га моли све док није чуо: Заиста ти кажем, данас ћеш бити са мном у рају (Лк.23,43). Он је постао отимач раја и сада куша од дрвета живота.

10. О Светом Причешћу је рекао: "Њега називају сједињењем са Богом. Међутим, ми смо далеко од Бога ако нас савлађују страсти гнева, зависти, човекоугађања, таштине или мржње. Где је онда наше сједињење са Богом?"

11. "Ако се после ваших служби у срцу вашем подиже нека од (поменутих страсти), читав ваш труд је узалудан: Бог га није примио".

12. Неко од стараца му је рекао: "Због чега они не куцају, оче?" Старац је рекао: "Посејана земља даје плод када на њу падне киша. А ако није посејана, како ће дати плода? Противприродности (тј. страсти) се више не крећу у ономе ко се потруди да их избаци из свог срца. Бог хоће да му човек у свему буде подобан. Он је дошао на земљу и пострадао да би изменио нашу окамењену природу, да би одсекао наше жеље, и лажно знање које је овладао нашом душом. Бесловесне животиње су сачувале своју природу, а човек је своју изменио. Сада, пак, сваки човек треба да се потчињава своме ближњему Бога ради, као што се животиње потчињавају човеку: због тога је Господ и дошао. Погледај колико те животиња превазилази, иако се ослањаш на своје наводно знање. Због тога, ако хоћу да дођем

у своје природно стање, ја, као и животиња, не треба да имам ни своје воље, ни знања. Тако сам дужан да чиним не само у односу према ономе који је са мном, већ и према ономе који иде против мене: таква је воља Божија".

"Онај ко хоће да ступи у келијно спокојство и да не буде плен непријатеља, треба да се одстрани од људи у свему: нити кога да пориче, нити да хвали, нити да оправдава, нити да ублажава, нити да истиче туђу исправност, нити да другог жалости, нити да гледа туђе недостатке, нити да у срцу свом оставља непријатељску жаоку, тј. помисао против другог, нити да губи своје знање због онога који не разуме, нити своју вољу због неразумнога. Тада ћеш познати самог себе и схватити шта је штетно за тебе. Онај који се нада у своју праведност и који се држи своје воље, не може да избегне непријатељске (замке), нити да нађе покој, нити да види шта му недостаје. Кад изађе из тела тешко да ће наћи милост. Сврха свега јесте - бити поред Бога свим срцем и свом силом; имати милосрђе према свима; плакати и молити Бога за помоћ и милост".

13. Опет је рекао о поучавању ближњега заповестима Божијим: "Како ја могу знати да ли ме је Бог прихватио, и на [основу тога] рећи другоме: "Учини то или то", када се и сам налазим у покајању због грехова својих? Јер, у покајању се налази човек који је било кад сагрешио. И ти не можеш да имаш чврсто уверење (о свом уделу) све док не познаш да су ти греси опроштени. Знак тога, пак, јесте непокретност у срцу твом свега онога у чему си некада грешио. Очигледно је да је према теби учињена милост ако ти уопште не препознајеш о чему се ради кад ти неко говори о томе. А ако то још живи у теби, плачи и дави га у себи. Јер, страх је и трепет и смртна мука да си немаран о томе све док не предстанеш престолу Божијем. Ако си, предавши душу своју на смрт, некоме ко те је замолио да га поучиш рекао како да се ослободи (од страсти), те он опет дође код тебе говорећи да уопште није успео у ономе о чему си му говорио, очигледно је да он то није испунио на делу. Због тога се одвоји од њега јер ти умртвљује душу. Велико је (дело) ако човек остави своју правду, иако мисли да је она по Богу, и ако држи реч онога који га учи по Богу? Ето, и човек Божији, ава Нистерој, који је видео славу Божију, уопште ништа не наређиваше синовима своје сестре који су живели са њим, већ им остављаше њихову вољу, не бринући да ли су добри или рђави. И о Каину и Авељу су говрили: "Ко их је научио да раде овако или онако, кад није још било ни Закона, ни Писма?" (Наравно - Бог). Јер, човек се узалуд труди ако га Бог не научи".

14. Рекао је опет: "Немој слушати кад неко почне да ти говори некорисне ствари, да не би погубио душу твоју. Немој се стидети његовог лица и немој, бојећи се да га не ожалостиш, трпети да ти се то говори. Немој мислити: "Ја срцем то не примам". Не, немој тако говорити. Ти ниси бољи од првосазданог кога је Бог створио Својом руком, и коме је била штетна зла беседа. Бежи и не слушај. Пази, међутим, да бежећи телом не пожелиш да сазнаш о чему се ради. Јер, чак и да си чуо само неку ситницу, демони неће оставити оно што је речено и што си чуо, него ће (тима) убити душу твоју. Бежећи, бежи до краја".

15. Опет је рекао: "Из онога што видим [јасно је] да користољубље, честољубље и [телесни] покој, човека нападају до смрти".

16. Опет је рекао: "Учити ближњега значи испасти (из свог поретка). Желети подићи (ближњега) у добро стање представља велико растројство душе. Стога,

сваку пут кад учиш ближњега свог: "Учини ово или оно", помишљај о себи и схвати да си узео маљ и да рушиш свој дом, желећи да подигнеш туђи".

17. Опет је рекао: "Тешко души која је сагрешила после светог крштења! Такав човек не може бити безбрижан у свом покајању, било да је пао телом, или да је украо, или да се спотакао у неки од других грехова, или да је оком погледао страшно, или да је нешто појео тајно, окрећући се како га неко не би видео, или да је радознано желео да сазна шта се налази у монашкој одећи коју је неко одложио. Јер, онај који тако поступа, вређа Исуса".

18. Тада га је неко запитао: "Зар је то тако важна ствар, оче?" Он је рекао: "Као што је непријатељ преварио онога који је прокопао зид и узео новац, тако је преварио и овога. Јер, ко је победио једнога, победио је и другог. Кога побеђују у малим стварима, победиће га и у великим".

19. Човек који је пао у грех не може бити равнодушан, чак ако је [претходно] чинио и велика чуда и исцељења, ако је поседовао све знање и мртве васкрсавао, будући да се и он налази у покајању. Такође, ако угледа неког ко греша или пребива у немару и понизи га, све његово покајање је узалуд, па макар носио и велике (покајне) напоре. Јер, осудивши га, он је одбацио уд Христов, не оставивши суд Судији Богу.

20. Опет је рекао: "Сви ми као да се налазимо у болници. Један је болестан од очију, другог боли рука, трећи има повреду или неку другу немоћ. Дешава се да неке ране зарасту, али се опет позлеђују ако се поједе нешто штетно. Исто се дешава и са онима који се кају: онај који осуђује или понижава другог, разара своје покајање. Када један од болесника који леже у болници почне да кука, други му неће рећи: "Зашто кукаш?". Не мисли ли свако од њих само на своју болест? Исто тако, кад би бол мојих грехова био пред мојим очима, ја не бих гледао на другог грешника. Свако се од оних који леже у болници код лекара чува да не поједе нешто што може да повреди његову рану".

21. "Тешко души која хоће да избегне сваки грех! Поднеће многе невоље од оних који јој завиде и који јој се противе. Због тога јој је потребно велико трпљење и благодарност за све. Када је народ (Израиљски) био у Египту, сви су јели и пили до сита, иако су служили фараону као робови. Међутим, када им је Господ послао помоћ, тј. Мојсија, да би се ослободили од фараона, одмах су подвргнути тешким напорима и осетним злопаћењима. И поред свих рана које је Бог навео на фараона, Мојсије се још није са пуном увереношћу усуђивао да говори о њиховом избављењу од мука. Тек кад је дошло време и кад је Бог рекао: Још једну рану ћу навести на фараона и ти му кажи: "Отпусти народ, иначе ћу поразити твог првенца", Мојсије је најзад стекао смелост. И рече му Бог: Говори тајно у уши људима и нека сваки човек иште од суседа и свака жена од сусетке сребрне и златне сасуде и одећу. И положите их на вратове чеда ваших и огулите Египћане (Изд.11,2). Неке од ових ствари су касније употребљене за прављење скиније". Сребрни и златни сасуди и одећа су чула која служе непријатељу.

22. (После тога, ава) је рекао: "Сребрни и златни сасуди и одећа су чула која служе непријатељу. Речено означава да покров покоја Божијег неће сићи на човека све док их не одвоји од непријатеља и док не почну да приносе плод Богу. Ни облак није осенио скинију све док јој је нешто недостајало. Тек кад је у потпуности била завршена, облак ју је осенио. Исто је било и са храмом који је касније саграђен:

облак га није осенио све док није био сасвим завршен, док у њега нису били унесени крв и сало свепаленица и док Бог није осетио њихов мирис. Тада је облак осенио тај дом. Ни облак није осенио скинију све док јој је нешто недостајало. Покров Божији неће доћи на човека све док он не заволи Бога свом силом својом, и свим умом својим, и док се не прилепи уз Њега свим срцем својим".

23. Опет је рекао: "На ум који хоће да узиђе на крст пре него што чула одустану од своје немоћи (тј. од служења страстима), долази гнев Божији, будући да започиње дело које је изнад његове мере и будући да није исцелио своја чула.

24. Ти се налазиш испод Адамове природе ако смрад (страсти) делује у теби и ако имаш саосећања за њега, или ако сарађујеш са оним што га рађа, те не болујеш срцем и не жалостиш се због тога.

25. Ако је твоје срце победило грех и ако се одвојило од онога што га рађа; ако си адску муку ставио пред себе; ако свагда желиш да имаш пред собом свог Помоћника, ако га никад не жалостиш и ако, плачући пред Њим, говориш: "Дело Твоје милости је да ме спасеш, Госпoде. Сам сам и без Твоје помоћи сам немоћан да побегнем из руку непријатеља"; ако пазиш на своје срце и ако [пазиш] да не ожалостиш онога који те поучава по Богу - Исус ће те сачувати од сваког зла, као што [приличи] Његовој природи.

ДОБРОТОЉУБЉЕ

ПРЕПОДОБНИ АВА ИСАИЈА

СЛОВА ПРЕПОДОБНОГ ИСАИЈЕ УЧЕНИЦИМА

ДЕВЕТО

СЛОВО

Заповести онима који се одричу од света

1. Ако си се одрекао од света и предао Богу на покајање, немој допуштати помисли да те смућује тугом у вези са твојим ранијим гресима, тј. као да нећеш добити опроштај због њих, али, исто тако, немој бити ни немаран за заповести Господње, јер ти иначе Он неће опростити ни раније грехе твоје.

2. Ево шта да чуваш до смрти и да никако не пренебрегаваш: Не једи заједно са женом; са младићима се не дружи; док си млад не лежи ни са ким на једну рогожу, изузев са братом својим или са авом, па и тада са страхом, а не са безбрижношћу. Немој бити непажљив са својим очима чак и када облачиш своје одело.

3. Ако је потреба, вино узимај до три чаше? Ову заповест не нарушавај ради пријатељства.

4. Немој живети на месту где си грешио пред Богом, и немој бити немаран према својим службама, да не би пао у руке свог непријатеља.

5. Подстичи се на читање Псалама. То ће те сачувати од обузетости воњем (страсти). Заволи свако злопаћење телом, па ће се смирити твоје страсти.

6. Потруди се да се не вреднујеш ни у једном свом делу, па ћеш стећи слободу да плачеш за грехе своје.

7. Сачувај се од лажи, иначе ће од тебе отићи страх Божији.

8. Немој пред свима откривати своје помисли, да не би спотакао ближњега свога. Откривај помисли оцима својим како би те покрила благодат Божија.

9. Принуђавај се на своје рукодеље и страх Божији ће живети са тобом.
10. Угледавши спотакнуће брата свога које није на смрт (1Јн.5,16), немој га понижавати да не би упао у руке непријатеља својих.
11. Чувај се да те не заплени оно чиме си раније грешио, да се у теби не би обновили (греси твоји).
12. Заволи смирење и оно ће те покрити од грехова твојих.
13. Немој волети препирке, да се у тебе не би уселило лукавство.
14. Предај своје срце на послушање оцима и благодат Божија ће обитавати у теби.
15. Немој бити мудар сам за себе, да не би пао у руке непријатеља својих.
16. Приучи језик свој да говори: "Опрости", и смирење ће сићи на тебе.
17. Седећи у својој келији имај свагдашње старање о три ствари: о рукодељу, о поучавању (тј. о читању и размишљању) и о молитви.
18. Свакодневно помишљај: "Само ћу данашњи дан провести у овом свету", и нећеш сагрешити пред Богом.
19. Немој угађати стомаку, да се у теби не би обновили стари греси.
20. Немој бити малодушан у труду, да се у тебе не би уселило дејство непријатеља.
21. Принуђавај себе на поучавање, и покој Божији ће ти брзо доћи. Јер, као што је разваљени дом ван града станиште смрада, тако је и душа лењивог почетника станиште сваке нечасне страсти.
22. Принуђавај се на многе молитве са сузама. Може бити да ће те Господ помиловати и са тебе скинути старог грешног човека.
23. Сроди се са следећим (делима): са трудом, сиромаштвом, странтовањем, злопаћењем тела и ћутањем. Од њих се рађа смирење, а смирење доноси опроштај свих грехова.
24. Силян је наш Благи Владика Бог да нам дарује силу да познамо (неопходно) и да учинимо (потребно), како бисмо обрели милост са светима који су сачували Његове заповести. Амин.

ДОБРОТОЉУБЉЕ
ПРЕПОДОБНИ АВА ИСАИЈА
СЛОВА ПРЕПОДОБНОГ ИСАИЈЕ УЧЕНИЦИМА

ДЕСЕТО
Друга реч (онима који се одричу од света)

СЛОВО

1. Бог је светом апостолу Петру показао да ни једног човека не треба да сматра скверним или нечистим (Дап.10,15). Човеку коме се осветило срце сваки човек постаје свет. А ономе чије је срце у страстима, нико није свет, већ за њега сваки човек има оне страсти које се налазе у његовом срцу. Чак и кад чује да је неко добар човек, он се одмах гневи у срцу своје. Чувајте се од понижавања других не само устима, него и у срцу свом.

2. Човек се у срцу своје сматра пријатељем Божијим све док је немаран према себи. А када се ослободи од страсти, он се стиди да подигне очи своје на небо пред Богом, видећи да је врло далеко од Бога.

3. Неки човек имађаше двојицу слугу и посла их на поље своје да жању пшеницу, наредивши им да сваки од њих нажење седам стогова на дан. Један од њих је сву своју силу употребио да би испунио наредбу свог господара, али ипак није успео у потпуности пошто је то дело превазилазило његове снаге. Други се, пак, увидевши немогућност успеха, предао очајању и у унијину рекао себи: "Ко може завршити толико дело за један дан?" Презревши (наредбу господара), он се није постарао о послу, већ је легао да спава. Час је зевао, час је спавао, час се превртао са стране на страну, као што се крећу врата на својим шаркама, и тако је читав дан провео у нераду. Када је наступило вече, они су отишли своје господару. Разматрајући (поступак) обојице, господар је признао дело марљивог слуге, премда и није успео да у потпуности испуни наредбу, док је лењивог истерао из свога дома. Тако ни ми не треба да падамо духом ни на каквом послу и ни при каквој невољи, већ да употребимо сву своју силу, трудећи се из све душе. И верујем да ће нас Бог примити као и свете Своје.

4. Сваки човек треба да твори многе молитве пред Богом са великим смирењем срца и тела, да избегава да сматра да је било шта добро учинио, да ни у једном свом делу не верује похвалама, да се не вређа због прекора, да се сећа грехова својих, да своје срце одржи мирним пред својим непријатељима, да не дозволи да му горка реч изађе из уста и да их не прекори, чак ни пред пријатељима својим.

5. Најзад, монах треба да закључа сва врата своје душе и да чува своја чула како душа не би пала преко њих. Он треба да се чува од оних који му доносе светске речи. Блажен је онај коме су довољни његови греси (тј. који се не распитује о туђим, већ плаче због својих).

ДОБРОТОЉУБЉЕ
ПРЕПОДОБНИ АВА ИСАИЈА
СЛОВА ПРЕПОДОБНОГ ИСАИЈЕ УЧЕНИЦИМА

ЈЕДАНАЕСТО
О зрну горушичном

СЛОВО

(Постоји) тајна (у причи) о зрну горушичном, као што су рекли оци, да бисмо се ми подстакли да истражјемо њено значење, судећи по ономе што је написано: Царство небеско је као зрно горушично које узме човек и посеје на њиви својој. Оно је, истина, најмање од свију семена, али кад узрасте, веће је од свега поврћа, и буде дрво да птице небеске долазе и настањују се на гранама његовим (Мт.13,31-32). Такво је зрно горушично, таква су његова добра својства! (Господ) жели да му човек подражава у свему. Рекавши да је најмање од свију семена, Он нам наговештава смирење, како бисмо се и ми стављали ниже од свих људи; (говорећи) о томе да је израсло, Он напомиње о кротости и дуготрпљењу; његова пламена боја нас подстиче на чистоту и да немамо никакву телесну нечистоту; његова горчина нам саветује мржњу према страстима, јер они који желе свет осећају горчину; његов пријатан укус се не открива уколико се оно не иситни, што нас упућује на

злопаћење; кад се ситни оно штима очи, што указује на напор делања; њега такође употребљавају за премазивање мртвих удова, како не би трулили. Схватимо његово значење и следимо његова својства, а своје повређене удове намажимо како не би иструлели и напатили црве. Очовечити и изобразити у себи Господа Исуса - значи да се по својој сили побринемо да по њему настројимо себе за Њега. Ми треба да испитујемо да ли смо од тог зрна или не, да ли смо од његова састава и од његовог смиреног срца, да ли смо иситњени (у прах) као оно, да ли имамо горчину његову и укус његов. Дело милости Божије јесте да нас испуни снагом за тако нешто, по вољи Његовој. Њему, Оцу и Сину и Светоме Духу слава у векове. Амин.

ДОБРОТОЉУБЉЕ
ПРЕПОДОБНИ АВА ИСАИЈА

СЛОВА ПРЕПОДОБНОГ ИСАИЈЕ УЧЕНИЦИМА

ДВАНАЕСТО

СЛОВО

О вину

1. Тајна вина. (Оно је образ) људске природе (или човека) који жели да сретне Бога. Он своје тело чува чистим како би Бог његово (дело) примио са радошћу.

2. Суд (за вино) се премазује смолом на одређени начин. То је изображење непорочности тела које је у сваком свом уду здраво (и чисто) од срамних страсти. Јер, није могуће да служи Богу онај ко служи било којој (телесној) сласти.

3. Као што није могуће улити вино у сасуд који није премазан смолом или који има било какву пукотину, тако ни ми не можемо угодити Богу ако у себи имамо мржњу или непријатељство. Испитајмо себе (да бисмо видели има ли их у нама), будући да оне ометају дело покајања.

4. Вино на почетку свог настанка превире. То је слика почетника који се смућују, све док не омужају и не уозбиле се.

5. Вино неће постати (добро) уколико се у њега не стави садра, као, уосталом, и квасац под меру. Тако ни почетник не може да напредује ако (остаје) при својој вољи, ако од својих отаца по Богу не прими квасац, и ако му не укажу пут, тј. ако му Бог не дарује да сам види тај пут.

6. (Вино) остављају у просторији (где га и праве) све док не одстоји. Тако и без безмолвија, злопаћења и сваког труда по Богу, почетник не може да дође до (непоколебивога) стања.

7. Вино у коме остане зрневље и петељке постаје кисело. Тако и почетници губе првобитну нарав коју су добили од својих отаца по Богу уколико се крећу међу својим сродницима по телу, или међу људима који се не држе истих напора и подвига као и они.

8. На вино стављају земљу да не би изветрило и да не би пропало. Тако ће и сав труд почетника бити узалудан ако не стекну смирење.

9. Вино које се често проба ветри и губи свој укус. Исто се дешава и са човеком који износи на видело дело своје: таштина поништава читав његов труд.

10. У сасуд вина који се остави отворен улазе мрски комарци и кваре га. Тако причљивост, шале и празнословље (кваре добро настројење почетника).

11. Вино које оставе на ветру губи своју боју и укус. Тако и гордост уништава сваки плод човеков.

12. Вино се смешта у подрум и чврсто затвара. Тако (слугу Божијег сакрива) безмолвије и ниподаштавање себе. Без безмолвија и овог самопорицања, човек не може да сачува свој труд.

13. Тако се поступа са вином све док не постане угодно свом сачинитељу, и док се он не порадује због свог плода. Тако све треба да чини и човек док његово дело не постане угодно Богу.

14. Као што се не може веровати на реч о каквоћи вина све док се не отвори и не проба, тако човек не може имати смелости у срцу своме и заобићи страх за себе све док не стане пред Бога и док Бог не призна дела његова као савршена.

15. Као што ће вино исцурити из суда који је напукао ако је домаћин немаран и не зна за истицање, тако ће и неко мало и незнатно (неприлично) дело погубити плод човека који је немаран.

16. Употребимо сву своју снагу, братијо, да бисмо се сачували од свега што је штетно, и милост Господња и благодат ће нам пружити смелост да у онај дан кажемо: "По немоћи својој ми смо употребили труд да сачувамо оно што нам је напомињала савест наша, али је Твоја сила, и милост, и помоћ, и покров, и опроштај и трпљење. Јер, ко сам ја? До сада сам био у рукама злих, од којих си ме Ти спасао. Немам ништа да Ти дам. Грешан сам и недостајан Твојих дарова. Но, Ти си ме сачувао од руке непријатеља мојих. Ти си Господ мој и Бог мој. И Твоја је слава, и милост, и покров, и помоћ, и сила у векове векова. Амин".

ДОБРОТОЉУБЉЕ
ПРЕПОДОБНИ АВА ИСАИЈА
СЛОВА ПРЕПОДОБНОГ ИСАИЈЕ УЧЕНИЦИМА

ТРИНАЕСТО СЛОВО
О онима који се подвизавају и који су свој подвиг (добро) свршили

1. Ево знамења која је учинио Господ Исус пре него што се попео на Крст. Идите, говори, и кажите Јовану што видесте и чувате: слепи прогледају, хроми ходе, губави се чисте, глухи чују, мртви устају, сиромашнима се проповеда јеванђеље. И блажен је онај који се не саблазни о мене (Лк.7,22-23).

2. Према томе, много је чуда које је учинио Господ Исус. (Ми, међутим, треба да знамо да свако од њих, осим буквалног, има и преносни смисао). Да слепи прогледају значи следеће: слеп је онај ко полаже наду на овај свет; уколико, пак, њу напусти и поглед упери у наду коју очекујемо, он ће прогледати. Исто тако, да хроми ходе значи следеће: хром је онај ко чезне за Богом, али воли телесна мудровања срца; ако их, пак, остави и заволи Бога из свег срца, он ће почети да ходи право. И опет, да глухи чују значи следеће: глув је онај ко је расејан и забораван (за дела спасења); ако се, међутим, ослободи тога, он ће да прочује. Најзад, да се губави чисте значи следеће: у Мојсијевом Закону је написано да нечисти, тј. онај ко показује непријатељство, или мржњу, или завист, или осуђивање према ближњему, не може да уђе у дом Господњи; уколико, пак, то остави, он ће постати чист.

3. Према томе, када прогледа слепи, када почне да ходи хроми, да чује глуви, кад се очисти прокажени, човек који је дотле био мртав за време немара свога, устаје и обнавља се. Затим, он својим чулима, која су била оскудна светим врлинама, [почиње] да благовести своје прозрење, своје ходање и слушање, те своје очишћење. Такво оправдање ти треба да понудиш ономе који те је крстио.

4. Ево шта је крштење: злопаћење са смирењем и безмолвијем. Јер, о Јовану је написано да је имао одећу од камиље длаке и кожни појас који је опасивао његова бедра док је био у пустињи (Мт.3,4). То је знак злопаћења. Оно прво чисти човека. Ко се потруди, стећи ће га. Ономе, пак, ко га стекне, отвара се пут ка крсту (крст је знамење будуће бесмртности), пошто је претходно затворио уста фарисејима и садужејима (садужеји представљају образ неверја, а фарисеји - лукавства, лицемерја и таштине), као што је написано: Нити смеде ко од тога дана да га запита више (Мт.22,46).

5. Најзад је послао Господ Петра и Јована да припреме Пасху. То изображава припремање ума за бесмртност. Увидевши да није ничим савладан, он сва чула сабира у једно и чини их једним телом кроз храну од Господњег Причешћа.

6. И опет, Исусова молитва: Ако је могуће, нека ме мимоиђе чаша ова у овај час (Мт.26,39), односи се на нас. Јер, ум који усхте да се попне на крст има потребу за многим молитвама и сузама, за свецелим предавањем Богу. Он [тада треба да] иште помоћ од Његове благодати како би га крепила и чувала, све док га не подигне светим и неоскудним обновљењем. Јер, велика опасност [окружује човека] за време крста. Молећи се, он има потребу да са њиме буду Петар, Јован и Јаков, тј. здрава вера, срце храбро од наде и љубав према Богу.

7. Ево и значења онога што је било са самим Владиком, љубљеним Господом Богом нашим, Исусом, који је за нас био образац у свему, као што је рекао апостол: Да познам Њега и силу васкрсења његова и удео у његовим страдањима, саображавајући се смрти његовој, да бих како достигао у васкрсење мртвих (Фил.3, 10-11). Жуч коју је окусио ради нас упућује нас да из себе истребимо сваку злу похоту, да јој не дамо да излази из нашег тела и да се на делу врши; отац који је окусио ради нас, подстиче нас да сузбијамо сваку самовољу и сваку сујетну узнемиреност; ударање које је претрпео ради нас - подстиче нас да у себи гасимо свако човекоугађање и сваку жељу за славом овога света; трнов венац који су сплели и положили на Његову главу - подстиче нас да подносимо увреде и то сваког часа, и да без смућења трпимо сваке погрде; трска којом су га били по глави - подстиче нас да увек на својој глави носимо шлем смиреноумља и да гасимо сваку непријатељеву гордост; предаја Господа Исуса на шибане пре распећа - подстиче нас да ни у шта не рачунамо људске прекоре и срамоћења; раздељивање Његове хаљине са бацањем коцке, при чему је Он остао миран - подстиче нас да презиремо све светско пре него што узиђемо на крст, по речи апостола: Јер сте... с радошћу подносили отимање имовине ваше, знајући да ви имате боље и непролазно имање на небесима (Јев.10,34).

8. Све ово човек треба да уради да би могао да се попне на крст. Уколико ти као човек, по својој сили, не будеш учинио оно што је Он учинио, нећеш моћи да се попнеш на крст. То што је био шести час дана кад су га сурови срцем распели ради нашег спасења значи да смо и ми дужни да се свом силом наоружамо против унија и малодушности све док у нама не умре грех, по написаноме да је Он на

Крсту потро непријатељство. То да је био девети час када је Исус узвикнуо великим гласом: Или, Или, лима савахтани (Мт.27,46), значи да и ми, након трпељивог предузимања напорних подвига против страсти све док се не угасе, треба најзад да прихватимо смелост да са смиреноумљем вапијемо Богу. То што је Он после помрачења сунца предао дух Свој - значи да ће у теби умрети грех ако ти се ум ослободи од сваке наде на овај видљиви свет. То што се црквена завеса расцепила на двоје од врха до дна - значи да ће нестати преграда између Бога и ума који се ослободио (страсти). То што се камење распало и што су се отворили гробови - значи да ће се свака тежина и заслепљеност и све што се противи души уништити када се у нама деси смрт (греха), и да ће умрла чула, која су приносила плод смрти, устати непобедива и почети да зацељују. То што је Он био завијен у ново платно са мирисима - значи да после смрти (греха) светост бива повијена и да је нетрулежност успокојава. То што су га положили у нови гроб, у којем нико није био погребен и што су положили велики камен на његовом улазу - значи да се ум налази у другом новом веку, да мисли о новоме, да обраћа пажњу на оно у чему нема ничега трулежног и да о мисли непролазном када се ослободи од свега и када се успокоји. И остало - Где је труп онамо ће се и орлови сабрати (Лк.17,37), што је васкрсао у слави Оца Свога, што се вазнео на небеса и сео са десне стране Величанства на висинама (Јев.1,3) такође је пример за нас, по речи апостола: Ако сте, дакле, васкрсли са Христом, тражите оно што је горе где Христос седи с десне стране Бога. Мислите о ономе што је горе, а не што је на земљи. Јер умресте... (Кол.3,1-3).

9. Име Његово је часно и чини милост. Оно је светима образац у свему и моћно је да подржи нашу немоћ, те да нам, због наше окајаности, опрости грехе наше, како бисмо и ми обрели милост са свима достојнима. Амин.

ДОБРОТОЉУБЉЕ
ПРЕПОДОБНИ АВА ИСАИЈА
СЛОВА ПРЕПОДОБНОГ ИСАИЈЕ УЧЕНИЦИМА

ЧЕТРНАЕСТО
Дела плача

СЛОВО

1. Тешко мени, тешко мени што се још нисам ослободио од ада! Они који ме вуку у њега у мени још приносе плод и сва његова дела се крећу у срцу моме. Они који ме погружавају у огањ још дејствују у телу моме, желећи да му принесу плод. Ја још нисам познао где ћу отићи одавде. Још ми није приправљен прав пут. Још се нисам ослободио од дејстава (тамних сила) у ваздуху, које ће ми преградити пут због злих дела њихових у мени. Ја још нисам угледао Избавитеља који је дошао да ме спасе од њих, зато што њихова злоба у мени још доноси плодове. Још нисам угледао смело заступништво између мене и Судије. Још ми није дано сведочанство да нисам дужник смрти. Ја се још нисам одвојио од злотвора.

2. Злочинац који је затворен у тамници се не радује; не може да чини своју вољу онај ко је свезан гвожђем; не поучава друге онај ко је свезан у класе; не сећа се одмора онај ко је на напорном труду; не једе са слашћу онај коме је свезан врат, нити смишља о новом злу зато што се нагрешо на све могуће начине, већ са срцем

које се раздире оплакује своја зла дела, и о мукама, које му се припремају, говори: "Да, ја сам их достојан".

3. Онај ко увек помишља на свој крај и који види муке (којих је достојан) због грехова својих, нема потребе да се много напреже да никога не осуди у срцу свом. Бојазан од мука (које га очекују) изједа његово срце. Горчина је свагдашњи предмет његовог скривеног размишљања. Он не храбри друге да се не предају унији; брига о храни не улази у круг његових старања. Он признаје милост оних који му је указују, али због тога што се нагрешо на све могуће начине, не осећа њен укус. Он не одговара гневно онима који га вређају и трпељиво сноси велике напоре, говорећи: "Достојан сам их". Смех зуба (Сир.19,27) је одступио од њега. Он маше главом својом са стењањем, сећајући се престола суднице пред који има да стане. На туђе речи не говори: "Добро", или: "Лоше", без обзира да ли су добре или лоше, јер их његов слух не прима. Његове веће изливају поток суза због бола који га је снашао. Ако води порекло од благородних родитеља, још више се жалости, приводећи на ум стид пред онима који ће га видети осуђеног на суђењу. Држећи на уму суд који му се спрема, он не обраћа пажњу на то да ли су људи добри или рђави. Он чак не обраћа пажњу ни на друге који су заједно са њим свезани, нити са њима разматра шта им ваља радити. Јер, свако кога вуку на смрт носи своје бреме. Његово лице је мрачно. Ни један човек се не заузима да говори у његову заштиту због страха од мука. Он сам исповеда шта је учинио и [сматра] да је оправдано одговоран суду због онога што је сагрешио.

4. Докле ћу бити пијан и без вина? Докле ћу бити немаран, иако пред собом имам такве ствари? Жестокост мог срца је осушила моје очи, а опијеност од сујетне многобрижљивости је исушила моју главу, док је занос мог срца на мене навео заборавност до помрачења. Телесна невоља ме је свезала и погубност (тј. очајање) ме наговара да оставим пут (живота). Ја нисам стекао пријатеља који би поговорио за мене, и немам дар који бих могао да пошаљем грађанима. Вест о мојим рђавим делима не дозвољава им да ме признају. Ако их замолим, неће обратити пажњу на мене, јер виде да још нисам одустао од својих (наравствених) болести и да их не молим са широким срцем (2.Кор.6,11).

5. Жаока мојих грехова још није престала да непрестано рањава моје срце. Бреме мојих грехова још није отежало нада мном. Још нисам познао силу огња како би требало. Иначе бих се свакако подвизавао да не упаднем у њега. Моје уши чују глас да ми предстоји ад, будући да још истински нисам очистио срце своје. Ране на мом телу су постале опасне, али се још нису довољно усмрделе да бих потражио лека. Ја сакривам од људи ране од стрела, и не могу да поднесем да их се дотиче лекар. Он ће ми предложити да на њих ставим облоге, али ја нисам [довољно] јак срцем да бих издржао њихову једкост. Лекар је добар и не тражи да му платим, али сам ја лењ да одем до њега. Он сам долази код мене да ме лечи и затиче ме како једем оно што повређује ране. Он ме саветује да од сада престанем (са тиме), али мене примамљује сласт укуса. Када поједем, кајем се, премда моје кајање није истинско. (Лекар) ми шаље своје јело, говорећи: "Једи, да би оздравио", али ми зла навика не дозвољава да га примим. На крају свега, ја не знам шта да радим.

6. Заплачите са мном, братијо, који ме познајете, да бих добио помоћ која би овлада мном, како бих и ја постао достојан да будем Његов ученик, јер је Његова моћ у векове векова. Амин.

ДОБРОТОЉУБЉЕ
ПРЕПОДОБНИ АВА ИСАИЈА
СЛОВА ПРЕПОДОБНОГ ИСАИЈЕ УЧЕНИЦИМА

ПЕТНАЕСТО
О одрицању од света

СЛОВО

1. Љубљени, постарајмо се о себи, јер је остало мало времена (1.Кор.7,29). Не може се старати о души онај ко се стара о телу. Као што је немогуће једним оком гледати на небо, а другим на земљу, тако је немогуће да се ум стара и о Божијем и о светском. Срамно је да се бринеш о ономе што ти неће бити од помоћи када изађеш из тела.

2. Имај на уму да те Бог гледа при свим делима која обављаш. Имај на уму да Бог види сваку помисао твоју.

3. Стиди се да помишљаш тајно на оно чега се стидиш да чиниш пред људима. Као што се дрво познаје по плоду, тако ум, по свом сагледавању, познаје помисли своје, и словесна душа по свом сагледавању познаје саму себе.

4. Немој се сматрати бестрасним све док те привлачи грех. Онај коме је дарована слобода (од страсти), више не размишља о ономе што је противприродно чинио. Немој се сматрати слободним све док жалостиш Господа свога. Јер, слобода не долази све док твоје срце има похоту према било чему светском.

5. Старај се о телу своје као о храму Божијем. Старај се као онај који има да васкрсне и да да одговор Богу. Бој се Бога као онај који има да да одговор за све што је учинио. Као што се стараш да излечиш тело када је рањено, тако се побрини да се оно јави бестрасно при васкрсењу.

6. Свакодневно испитуј коју си страст победио пре него што Богу узнесеш своје прозбе.

7. Као што земља не може донети плода без семена и воде, тако ни човек не може да се покаје без смиреноумља и телесног напора.

8. При погодном ваздуху ниче семење? Тако и човек цвета кроз заповести, када му је ум (усмерен) на њихово испуњавање. Исто чине и вера у Бога и страх Божији, када се не газе савест.

9. Гледај да се супротставиш помисли својој ако се, док седиш у својој келији, у тебе посеје блудна сласт и [пази се] да те не заведе. Постарај се да обновиш сећање на то да Бог гледа на тебе и да је пред Њим откривено све што помишљаш у срцу своје. Реци, дакле, души својој: "Кад се стидиш сличних себи грешника (и стараш се) да те не виде када грешиш, колико тек треба да се (плашиш да грешиш) пред Богом који види чак и оно што је сакривено у срцу твоје!" Таквим расуђивањем срца страх Божији ће се обновити у твојој души и постаћеш непокретан (на страсти). Више те неће присиљавати страсти, као што је написано: Они који се уздају у Господа јесу као гора Сион; неће се довека поколебати онај ко обитава у Јерусалиму (Пс. 124,1).

10. Онај који верује да ће предстати Суду по изласку из тела, не може да осуђује ближњег ни за какво дело, будући да ће сам дати одговор Богу за сва своја дела, као што је писано. Нама, наиме, предстоји да предстанемо суду Христовом, да прими сваки оно што у телу учини, било добро или зло (2.Кор.5,10).

11. Онај који верује да Царство припада светима, труди се да се сачува (непорочним) чак и у малим и ништавним стварима, како би постао изабрани сасуд, као што је написано: Још је Царство небеско као мрежа која се баци у море и сабере рибе од сваке врсте. Кад се напуни, извукује на обалу и, поседавши, изабери добре у судове, а лоше избаце напоље (Мт.13,47-48).

12. Онај ко верује да ће његово тело васкрснути у својој природи на дан васкрења, треба да се побрине да га очисти од сваке скверни. Јер, написано је: Који ће преобразити наше понижено тело, тако да буде саобразно телу славе његове, по сили којом Он може све учинити и себи покорити (Фил.3,21).

13. Онога у кога се уселила љубав према Богу више ништа светско не може одвојити од Њега, као што је написано: Ко ће нас раставити од љубави Христове? Жалост или тескоба, или гоњење, или глад, или голотиња, или опасност, или мач (Рим.8,35).

14. Моћан је Бог да учини да се и ми нађемо у броју оних које ништа светско није одвојило од љубави Христове, како бисмо заједно са њима обрели милост силом Господа нашег Исуса Христа, коме заједно са беспочетним Оцем и животворним Духом [припада] слава сада и увек и у векове векова. Амин.

ДОБРОТОЉУБЉЕ
ПРЕПОДОБНИ АВА ИСАИЈА
СЛОВА ПРЕПОДОБНОГ ИСАИЈЕ УЧЕНИЦИМА

ШЕСНАЕСТО СЛОВО
О радости душе која жели да служи Богу

1. Најпре те поздрављам са страхом Божијим и молим: буди савршен као што је Богу угодно, како не би био бесплодан труд твој и како би га у целини са радошћу Бог примио од тебе. Уколико стекне добит, трговац се радује и ни у шта не сматра сав труд који је поднео; човек који се оженио и кога жена успокојава и добро пази, радостан је у свом срцу и у свему се ослања на њу; онај који је ступио у војну службу, презрео смрт и добро се борио за цара, добија венац и (радује се) што је имао успеха. Таква су дела овога света који пролази: они који их чине радују се када имају успеха. Међутим, шта мислиш, каква ће бити радост у души онога који је започео да служи Богу, и који је успешно окончачо своје дело? При његовом исходу из овог света, такво дело ће учинити да се са њим радују анђели који ће видети да се он ослободио од власти таме. Пошто изађе из тела, душу прате анђели, а у сурет јој излазе и силе таме, желећи да је ухвате и истраже да ли у њој има нечег њиховог. И не боре се тада анђели за њу, већ је њена дела ограђују као зидине и чувају од њих и њиховог додира. Када њена дела однесу победу, анђели (иду пред њом) и певају, све док не предстане Богу са радошћу. Тога часа она заборавља на сва дела овог света и на сав труд свој.

2. Употребимо сву своју силу како бисмо се добро потрудили за ово кратко време, (чувајући) своје дело чистим од сваког зла, и како бисмо се спасли од руку

кнезова (таме) који ће нас сусрести. Јер, они су зли и немилостиви. Све светско је превртљиво - и трговина и брак и све друго, као што сам раније рекао. Брате љубљени! Плачимо свом силом пред Богом. Може бити да ће се на нас смиловати Његова благодот и послати нам помоћ како бисмо оним што смо добро учинили победили началнике злобе који ће нас сусрести.

3. Побринимо се о себи крепким срцем и стекнимо чежњу према Богу, која ће нас спасти од руку злобе када нам тамо буде изашла у сусрет. Заволимо сиромаше да бисмо се спасли од среброљубља, када нам буде изашло у сусрет. Заволимо мир са свима, са малима и са великима, јер ће нас он сачувати од мржње када нам буде изашла у сусрет. Заволимо све као своју братију, не задржавајући ни најмање непријатељство ни против кога, и никоме не враћајмо зло за зло, што ће нас избавити од зависти када нам буде изашла у сусрет. Заволимо смиреноумље у свему и претрпимо реч ближњег која нас вређа или оговара, јер ћемо се тако сачувати од гордости када нам изађе у сусрет. Иштимо част ближњег и не дозволимо да се она умањује у нашем схватању ако га понижавају, ма ко он био, јер ће нас то сачувати од клеветања када нам буде изашло у сусрет. Презримо угодноности света и његову почаст да бисмо се избавили од зависти, када нам буде изашла у сусрет. Приучимо језик свој на поучавање у правди Божијој и молитви да бисмо се сачували од лажи када нам буде изашла у сусрет. Очистимо срце своје и тело од похоте да бисмо се избавили од нечистоте када нам буде изашла у сусрет. Све ово покушава да ухвати душу која је изашла из тела, а врлине јој помажу, уколико их има.

4. Ко од мудрих неће хтети да своју душу преда на смрт да би се избавио од свега овога? Према томе, учинимо по снази својој. Сила Господа нашега Исуса Христа је велика и помоћи ће нашем смирењу. Зна Он да је човек јадна твар и дао му је покајање све док је у телу, до последњег издисаја. Имај једну помисао - ка Богу, да би те сачувао. Немој обраћати пажњу на блага света, нити [мислити] да на њих полагаеш наду, како би могао да се спасеш. Све што је од овога света ти ћеш оставити и отићи. Оно, пак, што учиниш за Бога пружи ће ти добру наду у час невоље.

5. Омрзни светске речи да би ти срце угледало Бога. Заволи да се често молиш како би се просветило твоје срце. Немој волети лењост да не би зажалио кад достигнеш у васкрсење праведних. Чувај језик свој да би се просветило срце твоје. Немој волети лењост и страх Божији ће се уселити у тебе. Дај ономе коме је сада потребно богатим оком, да се не би постидео пред светима и њиховим добрим делима. Замрзи жељу за јелима, да ти Амалик не би препречио пут. Немој журити за време својих служби, да те не би прогутале звери. Немој волети вино до пијанства, де се не би лишио радости Божије. Заволи верне како би преко њих стекао милост. Заволи свете да би њихова ревност и тебе обузела.

6. Опомињи се Царства небеског да би те жеља за њим мало-помало обузела. Помишљај на геену да би омрзео дела њена. Будећи се сваког јутра сети се да ћеш Богу дати одговор за свако дело, па нећеш сагрешити пред њим и страх Његов ће се уселити у тебе. Припремај се да га сусретнеш и испунићеш Његову вољу. Испитуј сваког дана у чему ниси исправан и нећеш бити у тешкоћи у часу смртне невоље. Нека њихове [тј. демона] очи виде твоја дела и нека их твоја ревност изједа. Испитуј свакога дана самог себе, тј. коју си страст победио, али не мисли високо о

себи, будући да [добро чини] милост и сила Божија. Немој себе сматрати верним све до последњег издисаја. Немој умислити да си добар, јер себе не можеш поверити непријатељима својим. Не уздај се у себе све док си у овом животу и док не прођеш све власти таме.

7. Буди бодар, брате, против духа који на човека наводи тугу, зато што су код њега многе замке којима хоће да те раслаби. Туга по Богу је радостотворна, јер ти даје да видиш како стојиш у вољи Божијој. А говор: "Где би да побегнеш? Нема теби покајања!", долази од непријатељске стране [са намером] да те подстакне да оставиш одлуку да убудуће водиш уздржљиви живот. Туга по Богу, међутим, на човека не натоварује (терет), већ му говори: "Не бој се! Опет приђи (Богу). Јер, Он зна да је човек немоћан и даје му силу".

8. Имај расудљиво срце при помислима (које ти долазе), па ће ослабити. Оне оног ко их се боји раслабљују својом тежином. Онај ко се боји (непријатељских) подухвата показује да нема вере у Бога.

9. Онај који себе не рачуна ни у шта и који себе сматра незнатним показује да не попушта страстима и да не твори вољу њихову, већ вољу Божију. Онај ко жели да своје мишљење искаже пред многима, показује да у њему нема страха Божијег. Страх Божији је стражар и помоћник души, који чува њено владалачко (начело - тј. ум) на делу истребљења свих његових непријатеља.

10. Онај који иште част Божију постараће се да од себе одагна нечистоту. Разумно старање о себи одсеца страсти, јер је написано: Старање ће наћи мудрог човека (Пруч.17,12 - Старање ће наћи мисленог човека, а безумни размишљају о злу). Болестан познаје вредност здравља. Овенчани прима венац, јер је победио цареve непријатеље. Постоје страсти, постоје и врлине. Ако смо лењиви, очигледно је да смо слични издајицама. Храброст срца јесте помоћ души после Бога, као што је униније помоћ злу. Сила оних који желе да стекну врлине састоји се у томе да нису малодушни када падну, већ да опет предузимају старање (о спасењу). Оруђа врлина су телесни напори са разумом. Пород страсти се јавља од немара. Неосуђивање ближњег јесте стена (тј. ограда) за оне који разумно воде борбу, док осуђивање неразумно руши ту стену. Брига о језику обелодањује делатног човека, а необузданост језика открива да унутра нема врлина. Милостиња која се са разумом врши рађа презир (према богатству) и руководи ка љубави, а немилостивост показује да у човеку нема врлине. Благост рађа чистоту, а забављање рађа страсти, и огорченост рађа гнев. Мрзети разоноду јесте душевни подвиг, а оскудица јесте телесни (подвиг). Љубав према забављању јесте пад душе, а безмолвије за разумом њено исправљање. Ситост у сну јесте узнемирење страсти у телу, а умерено бдење јесте спасење срца. Много спавање дебља срце, а умерено бдење га стањује. Боље је спавати у ћутању са разумом, него бити бодар у празнословљу. Плач изгони све зло без узнемиравања. Чување савести ближњег рађа смиреност. Људска слава, мало-помало, рађа гордост. Љубав према ширини (прохтева) изгони познање, а уздржање стомака смирава страсти. Прождрљивост у јелу буди их без труда. Украшавање тела јесте разарање душе, а брига о њему са страхом Божијим је добра.

11. Обраћање пажње на Суд Божији рађа страх у души, а гажење савести из срца чупа врлине. Љубав према Богу прогања немарност, а одсуство страха је побуђује. Чување уста и ћутање са знањем подиже ум ка Богу, а причљивост рађа

унијне и помахниталост. Повлачење пред вољом ближњег показује да ум брине о врлинама, а упорност на својој вољи пред ближњим показује незнање. Поучавање у страху (Божијем) душу чува од страсти, а изговарање светских речи је помрачује, одвајајући је од врлине. Љубав према стварима узнемирује ум и душу, а одрицање од свега их обнавља. Ћутање које се упражњава да би се сакриле помисли, показује да се иште светска част и срамна слава. Помисли, пак, одгони онај ко их са смелошћу саопштава својим оцима.

12. Оно што је кућа која нема врата и прозоре и у коју слободно улазе гмизавци, то је човек који се труди и који не чува свој труд. Као што рђа једе гвожђе, тако и част једе срце човека који јој је наклоњен. Као што бршљан уништава плод винограда ако се сплете око лозе, тако и таштина уништава труд монаха који јој нагиње. Испред свих врлина (стоји) смиреноумље, а испред свих страсти (стоји) стомакоугађање. Крај врлина је љубав, а крај страсти самоправдање. Као што црв уништава дрво, изједајући га, тако и злоба у срцу помрачује душу.

13. Пружање душе пред Богом рађа трпљење увреда без смућења, и њене сузе су тада без ичега људског. Непрекоревање себе као последицу има неспособност да се [укротити] гнев. На светски начин вођени разговори узнемирују срце и постићују га на молитви, будући да га лишавају смелости. Љубав према светским угодностима помрачује душу, а презир према њима доноси познање. Љубав према труду јесте мржња према страстима, а лењост их порађа без напора.

14. Немој се везивати за становнике града и твоја помисао ће безмолствовати код тебе. Немој се надати на своју силу и помоћ Божија ће те пратити. Не буди у непријатељству са човеком иначе неће бити примљена твоја молитва. Буди миран са свима да би имао смелост на молитви. Чувај очи своје и срце твоје неће видети зла. Онај ко на другу особу гледа сладострасно врши прељубу. Немој желети да слушаш о штети коју је претрпео онај који те је увредио, да не би [испало] да се светиш у срцу. Чувај свој слух да ти преко њега не би дошла борба. Труди се у свом рукодељу да би и сиромаш (код тебе) нашао хлеба. Нерад, наиме, јесте смрт и пад душе.

15. Прилежна молитва разрешава занетост (тј. пристрашће према било чему), а немарност за њу, чак и мала, јесте мајка заборавља. Онај ко очекује блиску смрт, не грешити много, а ко је очекује кроз многе године, заплиће се у многе грехе. Пут онога који се спрема да да одговор Богу за сва дела своја, сам Бог чисти од сваког греха, а онај који је немаран и који говори: "Једном ћу стићи тамо", јесте сусед лукавих. Пре него што кренеш на било које дело, сваког дана се сети где си и где ћеш поћи по изласку из тела, и ни један дан нека ти не прође без бриге за душу. Помишљај на част коју су примили свети и жеља да им подражаваш ће те, малопомало, повући (за њиховим трагом). Помишљај и о срамоти коју су искусили грешници, па ћеш се увек чувати од зла.

16. Увек следи савете отаца својих, па ћеш све време свог живота провести у спокојству. Пази на себе и немој презирати помисао која те притиска због тога што се твој брат жали на тебе, већ (поћи) и поклони се брату са молећивим гласом, (те не одступај) све док га не убедиш (да се измирите). Пази да не будеш суров према брату, (сећајући се) да нас непријатељ [све] притишће. Живећи са братијом, немој наређивати да било шта ураде сами, већ се потруди заједно са њима, да не би изгубио своју награду. Демонима који те буду смућивали у вези са храном, одећом

или великим сиромаштвом, наводећи ти да те због тога вређају, немој ништа одговарати, већ се предај Богу из свег срца свог и Он ће те успокојити. Пази да не пренебрегаваш своје (молитвене) службе, будући да ти оне души доносе просвећење.

17. Немој се хвалити ако си учинио нешто добро (као што, са друге стране, не треба ни да се преко мере ожалости твоје срце ако си починио многа зла, већ стани испред срца и не дозвољавај му да се убудуће слаже са тиме), па ћеш се, ако си mudar, сачувати од гордости. Ако трпиш нападе од блуда, држи своје тело непрестано у злопаћењу са смирењем пред Богом, не дајући срцу своме да се увери да су му опроштени греси - па ћеш се успокојити. Ако почне да те притишће завист, сети се да смо сви ми удови Христови, те да је част и срамота нашег ближњег уједно и наша (част и срамота) - па ћеш се успокојити. Ако је на тебе подигло рат стомакоугађање путем жеље за јелима, сети се њиховог смрада - па ћеш се успокојити. Ако те узнемирава жеља да осудиш брата свога, опомени се да ће се он ожалостити ако сазна, и да ће те бити срамота да се после тога сретнеш са њим - па ћеш се успокојити. Ако почне да те савлађује гордост, сети се да она уништава читав твој труд, те да нема покајања онима који се сложе са њом - па ћеш се успокојити. Ако твоје срце напада жеља да понизиш ближњег, сети се да ће те Бог због тога предати у руке непријатеља твојих - па ћеш се успокојити. Ако телесна красота привлачи твоје срце, сети се њеног смрада - па ћеш се успокојити. Ако је женска сласт за тебе нешто најслађе, сети се где су отишле (жене) које су умрле - па ћеш се успокојити.

18. Сабирајући и промишљајући све такво, расуђивање уништава (борбу). Међутим, ти нећеш моћи достигнути расуђивање уколико се у почетку не послужиш безмолвијем. Безмолвије рађа подвижништво; подвижништво рађа плач; плач рађа страх Божији; страх рађа смирење; смирење рађа прозрење; прозрење рађа љубав; љубав душу чини безболном и бестрасном. Тада човек схвата колико је далеко од Бога.

19. После свега овога, онај ко жели да достигне све ове свехвалне врлине треба да је безбрижан у односу на сваког човека и да се припрема за смрт. Тада ће на свакој својој молитви почети да разумева шта га удаљава од Бога. Због тога ће омрзети живот (који га удаљава од Бога) и почети да га потиरे. Стога ће благост Божија убрзо да му дарује (наведене врлине).

20. Знај да човек који непажљиво једе и пије и који воли било шта од овога света неће доћи до врлина, већ себе вара. Молим свакога човека који жели да принесе покајање Богу да се чува од велике количине вина, зато што оно обнавља страсти и из душе изгони страх Божији. Напротив, свим силама се постарај да умолиш Бога да ти пошаље страх Свој како би он, уз помоћ твоје силне жеље за богоопштењем, из тебе истребио све страсти које се боре против твоје јадне душе, и које хоће да је одвоје од Бога, начинивши је својим наслеђем. На то и непријатељи употребљавају свако усрђе, борећи се против човека.

21. Према томе, не обрађај пажњу, брате, на покој (од страсти) све док си у овом телу, нити веруј себи ако увидиш да си привремено миран од страсти. Јер, оне се понекад утишавају на [одређено] време са лукавим очекивањем да ће човек распустити своје срце, држећи да се сасвим избавио од њих. Тада ће оне изненадно скочити на бедну душу и уловити је као какву птичицу. И ако се покажу снажнијом

од ње у сваком греху, понижаваће је без милости, подвргавајући је гресима који су страшнији од ранијих, за које је она већ молила опроштај.

22. Стојмо у страху Божијем и чувајмо га, вршећи дела своја и чувајући све врлине које спречавају злобу непријатељску. Напори и зној овог кратког времена не само да нас чувају од сваког зла, већ души припремају венце и пре њеног изласка из тела.

23. Знајући за велику немилостивост наших непријатеља и жалећи род људски, наш Свети Учитељ, Господ Исус је са крепосћу срца заповедио: "Будути спремни сваког часа зато што не знате у који час ће доћи лопов. [Пазите] да не дође изненада и да вас не затекне да спавате" (Мт.24,43-44). И други пут учећи Своје, Он је заповедио: Пазите на себе да срца ваша не отежају преједањем и пијанством и бригама овога живота, и да Дан онај не наиђе на вас изненада (Лк.21,34). Знајући да нас лукави (духови) у великој мери превазилазе и показујући Својима да је моћ (супротстављања њима) Његово дело, због чега немају чега да се плаше, Он им је рекао: Ето, ја вас шаљем као овце међу вукове (Мт.10,16). При томе им је заповедио да са собом не узимају ништа за пут (Лк.9,3). Јер, вуци их нису могли прогутати стога што они нису имали ништа што им припада. Када су се вратили здрави испунивши заповест, Он се обрадовао са њима и заблагодарио Богу и Оцу за њих. Крепећи њихова срца, Он је рекао: Видех сатану где пада с неба као муња. Ево вам дајем власт да стајете на змије и скорпије и на сву силу вражију, и ништа вам неће naudити (Лк.10, 18-19). Према томе, Он их је слао [указујући им] на бојазан и опрезност. Међутим, кад су испунили заповест, Он им је дао власт са силом.

24. Те речи се не односе само на њих, већ и на све који испуњавају заповести. Заволевши их савршеном љубављу, Он им је рекао: Не бој се, мало стадо, јер би воља Оца нашега да вам даде Царство. Продајте што имате и дајте милостињу; начините себи кесе које неће овештати, ризницу на небесима која се неће испразнити (Лк.12,32-33). Пошто су испунили и ту реч, Он им је рекао: Мир вам остављам, мир свој дајем вам (Јн.14,27). Уверавајући их у то, Он је рекао: Ако ме неко љуби, реч моју држаће, и Отац мој љубиће њега; и њему ћемо доћи и у њему ћемо се настанити (Јн. 14,23). Храбрећи их да се не боје света, Он им је рекао: У свету ћете имати жалост; али не бојте се, ја сам победио свет (Јн.16,33). Крепећи их да не падају духом у невољама, и уливајући радост у срца њихова, Он је рекао: А ви сте они који сте се одржали са мном у искушењима мојим. И ја вама завештавам Царство, као што Отац мој мени завешта. Да једете и пијете за мојом трпезом у Царству моме (Лк.22,28-30).

25. Он то није рекао свима већ онима који су га сачекали у искушењима. Међутим, ко су ти који су сачекали Исуса у искушењима, ако не они који се супротстављају противприродним (страстима) све док их не одсеку? Он им је то рекао идући на Крст. Због тога, онај који жели да једе и пије за Његовом трпезом, нека заједно сам Њим пође на тај Крст. Јер, Крст Христов јесте обуздавање сваке страсти, све док се све не одсеку. Одсекавши их, апостол се усудио да каже: Са Христом се разапех. А живим - не више ја, него живи у мени Христос (Гал.2,19-20). У онима, дакле, који су истребили страсти живи Христос. Учећи своја чеда, исти апостол је рекао: А који су Христови, разапеше тело са страстима и жељама (Гал.5,24). Пишући своје чеду Тимотеју, он је такође говорио: Ако с Њим умресмо,

с Њим ћемо и живети. Ако трпимо, с Њим ћемо и царевати; ако ли се одрекнемо, и Он ће се нас одрећи (2.Тим.2,11).

26. Ко су ти који Њега одбацују, ако не они који чине своју телесну вољу и тиме срамоте свето крштење? У име Његово нама се даје опроштај грехова. Међутим, непријатељ нас из зависти опет поробљује кроз грех. Знајући од почетка да је злоба његова велика, Господ наш Исус Христос нам је оставио покајање до последњег издисаја. Кад не би било покајања, тешко да би се било ко спасао. Знајући да има оних који греше и после крштења, и апостол је рекао: Крадљивац нека више не краде (Еф.4,28).

27. Према томе, имајући на себи печат светог крштења, постарајмо се да оставимо грехе своје, како бисмо обрели милост у онај дан. Јер, приближио се и долази Господ, седећи на престолу славе Своје. Пред Њим ће се сабрати сва племена. Тада ће се свако показати по сопственом светилнику који ће држати у руци. Ономе који не буде имао јелеја, светилник ће се угасити. Он ће бити вргнут у таму. Онај, пак, чији светилник буде светлео, заједно са Господом ће ући у Царство.

28. Постарајмо се, љубљени, да своје сасуде напунимо јелејем још док смо у телу, како би наш светилник светлео и ми ушли у Царство Господње. Сасуд јесте покајање; јелеј који се налази у њему јесте дејственост свих врлина; светилник који светли јесте света душа. Према томе, душа која се делима учини светлом може ући у Царство заједно са Господом, док она која је помрачена сопственом злобом одлази у таму.

29. Подвизавајте се, братијо, јер је наше време близу. Блажен је онај ко брине о овоме. Плод је сазрео и време жетве је стигло. Блажен је онај ко је сачувао плод свој зато што ће га анђели сабрати у вечну житницу. Тешко онима који [су принели] плеву, јер ће наследити огањ.

30. Наслеђе овога света јесте сребро и злато, куће и одећа. Они нас само у грехе уводе. Ми их, пак, одлазећи одавде, остављамо. А Божије наслеђе је безмерно. Њега ни око није видело, ни ухо чуло, нити је на срце човеку дошло. И то је даровао Господ онима који га слушају за ово кратко време, Оно се стиче за хлеб, воду и одећу које дајемо ништима; за човекољубље и чистоту тела; за избегавање да се ближњему чини зло; за незлобиво срце и за испуњавање осталих заповести.

31. Они који ово испуњавају и у овом веку имају покој, користећи се поштовањем од људи, и када изађу из тела наслеђују вечну радост. А лица оних који творе вољу своју у гресима и не кају се, већ у сластољубивим забавама и самоварању задовољавају своје рђаве прохтеве, [који упражњавају] причљивост и брбљивост, препирање и свадљивост, немилостивост према беднима и немарност према Суду Божијем, и друге грехе - у овом веку ће бити испуњени срамотом и људи ће их презирати, а када изађу из тела, срам и стид ће их пратити у геену.

32. Моћан је Бог да нас удостоји да успемо у делима Његовим и да се сачувамо од сваког лукавог дела, како бисмо могли да се спасемо у години искушења која ће доћи на сав свет. Јер, не касни Господ наш Исус Христос, већ ће доћи заједно са наградом. Нечастиве ће послати у огањ вечни, а Својима ће дати

награду. И они ће заједно са Њим ући у Царство Његово и успокојити се у Њему у векове векова. Амин.

ДОБРОТОЉУБЉЕ
ПРЕПОДОБНИ АВА ИСАИЈА
СЛОВА ПРЕПОДОБНОГ ИСАИЈЕ УЧЕНИЦИМА

СЕДАМНАЕСТО

СЛОВО

О помислима при одрицању од света и странствовању

1. Први од свих подвига јесте подвиг странствовања, нарочито ако, удаливши се у самовање, оставиш своје и пођеш на друго место, носећи савршену веру и наду и крепко срце против својих жеља. Јер, тада ће те окружити (непријатељи) са многих страна, и почети да те плаше искушењима, великим сиромаштвом и болестима. Они ће те саплитати питањима шта ћеш да радиш ако паднеш у њих, немајући никога ко би се о теби постарао или те познавао. То те благост Божија испитује да би се пројавила твоја ревност и љубав према Богу.

2. Ако се најзад трајно населиш у усамљеној келији, (непријатељи) ће почети да у тебе сеју још теже помисли плашљивости, говорећи: "Човека не спасава усамљеништво, већ испуњавање заповести". Они ће ти при томе у сећање призвати неке блиске [људе] по телу и говорити: "Шта? Зар они нису слуге Божије?" Потом ће у твоје срце полагати помисли о шкодљивости и штетности ваздуха (на том месту) за тело, све док ти срце не изнемогне од малодушности. Међутим, уколико у твом срцу остану нераздвојни љубав и нада, њихова злоба ти неће ништа naudити. Тако ће се открити твоје раченије (тј. љубав) пред Богом, те да више волиш Бога него покој свог тела.

3. Оне који трпе лишавања странствовања, скорб приводи ка нади, а нада их чува од (искушења) тела. Јер, ти се ниси тек тако удаљио у туђи крај, већ да би се припремио да предузмеш труд борбе са непријатељима и да би се научио да сваког од њих одбијаш у своје време, све док не достигнеш покој бестрашћа, и док (их) се не ослободиш, победивши сваког (од њих) у борби у своје време.

4. Велико је [дело], чини ми се, победити таштину и напредовати у познању Бога. Онај ко је упао у срамоту лукаве страсти таштине постаје туђ миру и огорчује се срцем против светих. На крају својих зала, он ће упасти у злу гордост и у [наручје] лажи. Ти, пак, верни слуго, сакривај свој труд. Са срдачним болом обуздавај језик, да ти га не би отео и предао твојим непријатељима. Делатник (Божији) одлаже телесне страсти и сва сагрешења своја кроз покајање, чинећи своју душу часном пред Богом, и припремајући му је као непорочни принос, како би се удостојила да постане Његов храм. Онај, пак, ко воли људску славу не може да постане бестрасан, већ у њему обитавају љубомора и завист. Такав је своју душу предао многим искушењима, и његово срце кољу демони, будући да не може често да удовољава својим жељама. Његов крај је погибао.

5. Ономе ко је стекао смиреноумље Бог открива грехе, како би их признао (и покајао се). Ако се њему присаједини плач и остане са њим, заједно са (покајањем), из његове душе ће се изагнати демони. Плач ће је нахранити својом часношћу и својим светим врлинама. Такав се не брине због људских увреда. Непрестано сећање на сопствене грехе код њега постаје оружје које га чува од гнева и

осветољубивости, те он трпељиво подноси све што долази. Јер, каква увреда може да дотакне (његово срце) кад се он сматра тако посрамљеним пред Богом и када пред лицем својим има грехе своје?

6. Ако не будеш могао да поднесеш реч ближњега свога и осветиш му се, у срцу твом ће се подићи борба, причињавајући ти бол због онога што си чуо и тугу због онога што си рекао. Обузетост (том страшћу) ће почети да те гњечи, подстичући те да блажиш оне који безмолствују у усамљености и огорчавајући твоје срце према ближњима који, [наводно], немају љубави. Међутим, предузми подвиг ради стицања дуготрпељивости које ће победити гнев и љубави која ће исцелити увређеност. Молитва, пак, ка Богу ће у теби сачувати (те врлине). Љубав и дуготрпеље уништавају природни гнев. Уколико истрају у теби, почећеш да се гневиш на демоне, а не на ближњега. Према ближњему ћеш, пак, бити миран, имајући у себи плач и смиреноумље.

7. Онај који узмогне да поднесе грубу реч суровог и неразумног (човека) ради Бога и ради мира помисли, назваће се син мира. Такав је у стању да увек чува мир душе, тела и духа. Онај у коме ово троје ступе у сагласност међу собом, у коме престану (помисли) које устају против закона ума, и у коме нестане превара тела, назваће се син мира и у њега ће се уселити Дух Свети. И Он неће одступити од њега, јер је постао Његов.

8. Блажени су они чији су напори разумно успостављени. Јер, они су на тај начин избавили себе од сваког претоваривања и заобишли лукавост демона, нарочито (демона) страха, који човеку припремају спотицање при сваком добром делу. На ум човека, који се предао неуспављивој пажњи према Богу, он налаже лењост, не би ли га [представом о] труду одвратио од тог пута.

9. Ако си оставио све видљиво вештаство, пази се од демона туге, тј. да се због оскудности (у свему) и тескобе (живота) не лишиш могућности да успеш у великим врлинама као што су: не рачунање себе ни у шта, трпљење увреда и одсуство жеље за знаменитошћу у било ком светском смислу. Ова (расположења) ће души твојој донети венце, ако се потрудиш да их стекнеш. Нису сиромашни само они који су се одрекли свега и који су осиротели у видљивим [стварима], већ и они који су осиротели сваким злом и који су свагда гладни сећања на Бога. Бестрашће не стичу они који имају видљиву невољу, већ они који се старају о унутарњем човеку и који секу своје прохтеве. Они ће примити венац врлина.

10. Стоји пред срцем својим и пази на чула своја. Ако код тебе сећање буде мировало, видећеш лопове који покушавају да га покраду. Онај који строго пази на помисли, упознаће оне који хоће да уђу и да га оскрнаве.

11. Уколико се о заповестима бринеш са горућим срцем, схватићеш на које начине те смућују они који производе метеж (у твојим помислима), уносећи у тебе малодушност [и подстичући те] да изабереш друго место које у себи нема ничега (због чега би га требало претпоставити ономе на коме боравиш), и саветујући ти: "Ако се предомислимо, вратићемо се". Они смућују ум како би маштао и остао празан. Они који су познали њихову подмуклост остају неузнемирени, уносећи Богу благодарност за место које им је дао да у трљењу проводе своје дане. Јер, трпљење, храброст и љубав према труду и зноју јесу захвални, а лењост, малодушност и љубав према покоју ишту место на коме се могу прославити. Њихова чула, услед славе коју им многи [указују], постају немоћна и плен страсти

их угњетава. Они губе скривено (поучавање) због расејаности ума и благостања (у свему).

12. Свети је још рекао: "На ум који хоће да се попне на крст пре него што се чула успокоје од немоћи (тј. од болести страстима), наилази гнев Божији, зато што је започео дело које превазилази његове силе, и што најпре није исцелио своја чула".

13. Ако ти се срце колеба, и не знаш како да га укротиш, (схвати) да ти је делатност таква да га наводи на колебање, хтео ти то или не хтео. Таква је противприродност Адамова.

14. Ако је твоје срце свом својом природом омрзнуло грех и одстранило се од онога што га порађа, ако си пред себе ставио (вечне) муке са знањем, ако си се одвојио од свега што вуче ка (греху), ако се са разумом молиш свом Саздатељу да буде са тобом, ничим га не жалостећи, већ плачући пред Њим и говорећи: "Дело Твоје милости јесте да ме избави, јер ја без Твоје помоћи нисам у стању да избегнем из руку (мојих непријатеља)", и ако (при томе) пазиш на своје срце како не би ожалостио онога ко те учи по Богу - онда чиниш оно што [одговара] Исусовој природи. Јер, човек који све испуни, али не стекне послушање, смирење и трпљење, скренуће у оно што је против природе. Ти, међутим, предај све срце своје на послушност Богу, молећи му се и говорећи: "Господе, ја сам пред Тобом. Удостој ме (познања) Твоје воље. Јер, ја сам не знам шта ми је корисно. Ти се противи (непријатељима мојим), јер ја не схватам њихову подмуклост". Исус неће дозволити да у било чему заблудиш, уколико будеш чинио оно што је по Његовој природи. Међутим, Он се неће побринути о теби ако му се свецело не предаш на послушање, већ испуниш само једну заповест.

15. Поље не противречи земљоделцу који га чисти од корова и сеје природна семена. (И ти буди такав према Господу). Природно семе не може да расте заједно са противприродним, јер ће бити загушено. Коров је, наиме, бестиднији. Ни ти се нећеш моћи сачувати од греха ако се не очистиш од телесних жеља.

16. (Нећеш моћи да се сачуваш од греха), ако се најпре не сачуваш од онога што га рађа. А ево шта је то: малодушност је зла мајка греха; униније (тј. лењост) рађа својевољност; својевољност и [наклоност] ка ширини рађају презир (према дужности);

срце које жели да господари рађа љубав према светским разговорима, рађа жељу за неприличним и некорисним, рађа [жељу] да се слух окреће ка ономе који осуђује (брата), рађа навику да се слушају и преносе разговори, рађа искање онога што је од овога света, рађа жељу да се поучава и онај који не тражи, рађа жељу да се повреди ближњи. Оно рађа и многа друга зла. Према томе, ко је напредовао или жели да напредује нека се чува са разумом од свега онога што рађа грехе, па ће греси сами од себе ослабити.

17. Онај ко се подвизава да види (грехе) и њихову горчину, али не брине (за спасење), себи припрема ад. Онај ко се боји телесне исцрпљености (од подвига) неће достићи природно стање. Међутим, Бог је силан да га успокоји ако му припадне са свим трудом својим. Да Гедеон није наредио да се полупају жбанови, не би се угледала светлост свећа (Суд.7,19). Ни човек неће угледати светлост

Божанства уколико не презре тело своје. Ни Јаилџа, жена Евера Кенеина, не би срушила гордост Сисара да није ишчупала колац од шатора (Суд.4,21).

18. Ум који ојача и који се припреми да следи љубав, која гаси све страсти плоти и тела (будући да поседује дуготрпљење, милосрдност, да мрзи завист и гордост, да у свом срцу не мисли ништа што је ниже од природе и да не дозвољава да умом завлада било шта противприродно), почиње да се противи противприродности. Њеном силом он [се бори] све док противприродност не одвоји од онога што је природно. Примивши на такав начин господство, ум постаје глава душе и (учи је) да не прима ништа што је противприродно, износећи јој све неправде какве јој је учинила противприродност за све време док је била помешана са природним.

19. Учинивши милост светима Својим, Владика наш Исус је и разбојнике поделио на крсту. Била су двојица, и Он међу њима. Онај са леве стране се смутио, видевши да се раскида његово нечисто пријатељство са оним са десне стране. А онај са десне стране се обратио Исусу, и са смирењем и страхом рекао: Сети ме се, Господе, кад дођеш у Царство своје (Лк.23,42).

20. Из овога је очигледно да они више нису пријатељи и да леви својим лукавим наговарањима не може деснога да привуче на своју страну. Они који још нису доспели до тог стадијума пута падају и устају, све док на њих не дође милост Божија. Они се не могу спасти без те милости. Према томе, потребно је са страхом и смирењем доћи себи, слично ономе са десне стране. Смиреноумље ће дати снаге да се поднесе понижење.

21. Онај који се одвоји од леве стране, јасно ће познати грехе своје, нагомилане пред Господом. Јер, он неће видети грехе своје све док се од њих не одели горким одвајањем (тј. покајањем). Они који су доспели до ове мере, обрели су плач и молитву, и стид пред Богом, сећајући се свог лукавог дружења са страстима. Моћан је Бог да укрепи оне који се тајно труде око смирења. Њему част и слава у векове векова. Амин.

ДОБРОТОЉУБЉЕ
ПРЕПОДОБНИ АВА ИСАИЈА
СЛОВА ПРЕПОДОБНОГ ИСАИЈЕ УЧЕНИЦИМА

ОСАМНАЕСТО
О незлопамћењу

СЛОВО

1. Свети апостол је заповедио својим чедима: Не брините се ни за што, него у свему молитвом и мољењем са захвалношћу казујте Богу жеље ваше (Фил.4,6), и мир Божији нека влада у срцима вашим (Кол.3,15). И Господ у Јеванђељу од Марка говори Својим ученицима: Праштајте све грехе дужницима својим, да и Отац ваш... опрости вама сагрешења ваша (Мк.11,25). Страшна је ова реч Господња. Она значи да не треба ништа да иштеш од Бога ако приметиш да ти срце није чисто према свима. Јер, иначе вређаш Бога. Будући грешан и имајући жалбу на сличног теби човека, ти говориш Ономе који испитује срца: "Остави ми грехе моје". Такав се не моли умом, већ једино устима у незнању. Јер, ко жели да се истински умом моли Богу у Духу Светом и са чистим срцем, пре него што почне са молитвом испитује срце своје, тј. да ли је без жалбе у односу на све људе или није. И ако није, онда се

он обмањује (када се моли), будући да нико не слуша његову (молитву). Тада се не моли твој ум, већ се по навици обављају установљени часови.

2. Према томе, желећи да чисто вршиш дело (молитве), испитај најпре свој ум, тј. шта је у њему, да би говорио: "Помилиј ме", и ти сам миловао онога који те моли; да би говорио: "Опрости ми", и ти сам, јадниче, опраштао; да би говорио: "Не опомињи се мојих сагрешења", и ти сам заборављао грехе свога ближњега; да би говорио: "Не помињи зла која сам вољно или невољно учинио", и ти сам превиђао (свом ближњем). Ако је потребно, ти чак не треба ни да помишљаш ништа у односу на друге људе. Ако ниси дошао до тога, твоја молитва је узалудна: Бог те, сагласно свим Писмима, не слуша. Опрости ми.

3. Још је Господ у молитви у Јеванђељу од Матеја рекао: И опрости нам дугове наше као што и ми опраштамо дужницима својим (Мт.6,12). А у Јеванђељу од Луке је рекао: Ако опростите људима сагрешења њихова, опростиће и вама Отац ваш небески (Мт.6,14). Код Светог Луке је речено: Опраштајте, и опростиће вам се, (Лк.6,37). (Тиме као да је рекао): Ја ти сву љубав предадох, како би и ти (своме ближњему) учинио оно што себи желиш од Бога. Ти ћеш бити ослобођен од својих (грехова) сагласно са мером у којој си ти људима опраштао. Ти си то дужан чинити уколико си очистио срце своје према свакој (словесној) твари (Божијој) и уколико немаш злопамћења ни према коме: јер, Бог је истина, а не само речи језика. Према томе, сваки човек сам себе вуче у геену, и сам себе разрешава од ње. Ништа није упорније од воље, било да се устремим ка смрти или ка животу.

4. Блажени су они који се, заволевши вечни живот, не спотичу. Према томе, потребно је да се подвизаваш у труду и зноју, сакривено у срцу, против помисли која те мучи, како не би дозволио да њена стрела рани твоје срце. Неће ти бити тешко да је излечиш уколико свагда будеш пред очима својим имао грехе своје. Вести да ти је неко учинио зло супротстави своју добру жељу да му не узвратиш у срцу своје, да га не вређаш, не осуђујеш, не разглашаваш и не предајеш у свачија уста. После тога можеш помислити: "У мени нема ничег рђавог [према њему]". Уколико у себи имаш страх од геене, победићеш зле (помисли) које те подстичу да узвратиш ближњему. Тај страх ће ти говорити: "Несрећниче! Молиш се због својих грехова и Бог те све до данас трпи и не открива их (пред свима), а ти свога ближњега са гневом бацаш пред свачија уста. Очигледно је да се ниси покајао за грехе своје кад у срцу свом немаш никаквог снисхођења (према ближњем)".

5. И тако, ако се смекша срце твоје и ти се сачуваш од сваке злобе, посетиће те милост од Бога. Ако ти је, пак, срце лукаво и жестоко према ближњему, (знај) да се још ниси сетио Бога. Опрости ми. Ја сам ништаван и посрамљен гресима. Пишући ово, са стидом покривам лице своје у срцу свом.

6. Сви напори човекови су узалудни уколико не достигне до природног стања Сина Божијег. Сејући своја семена, земљоделац очекује да их сакупи у много већој количини. Међутим, ако наиђе штетни ветар, његово срце обузима непрестана жалост, јер му је пропало и семе и труд око обрађивања земље. Свети апостол Петар, који је распет у Риму, тражаше да га обесе главом на доле, указујући на тајну противприродности која је овладава сваком човеком. (Тиме) он (као да) је рекао да се сваки крштени обавезује да разапне злу противприродност која је постигла Адама и која га је свргла са његове славе у злу срамоту и вечни стид. Због тога ум треба да се храбро подвизава и да омрзи све што човек примећује (као

противприродно). Против тога треба да непријатељује најогорченијом мржњом до краја.

7. Ево главних (страсти, које су противприродне за човека) и које су овладале свим синовима Адамовим: користољубље, честољубље, [искање] покоја, хвалисање због напуштања (нечега) у потпуности), украшавање тела како би било чисто и лепо, тражење доброг одела. Све то храни сласт похоте коју је змија положила у уста Евина. Преко тих злих помисли које су нас начиниле непријатељима Божијим и ми познајемо да смо синови Адамови.

8. И тако, блажен је онај ко се распео, ко је умро, погребен и васкрсао у обновљењу, ко се види са природом Исусовом и који иде за Његовим светим стопама, којима је ишао док је био Човек (на земљи) ради Својих светих делатника. Његове црте су: смиреноумље, сиромаштво, нестицање, праштање, мир, подношење увреда, безбрижност према телу, одсуство страха пред нападима злобника. Највеће, пак, јесте знање свих догађаја унапред и дуготрпљење према људима са кротошћу. Онај ко је то достигао и ко је састругао са себе противприродност, јасно показује да је Христов, да је од Сина Божијег, да је брат Исуса, коме приличи слава и поклоњење у векове векова. Амин.

ДОБРОТОЉУБЉЕ
ПРЕПОДОБНИ АВА ИСАИЈА
СЛОВА ПРЕПОДОБНОГ ИСАИЈЕ УЧЕНИЦИМА

ДЕВЕТНАЕСТО СЛОВО
О страстима

1. И ја бих желео да са пророком Исаијом кажем: Трпех као породиља, (све док) се не исушише и истребише (Ис.42,14). Знамење да су се у теби исушиле и истребиле (страсти) јесте источник Светога Духа који кључа у теби, као што је рекао Спаситељ наш: Царство Божије... није овде или... онде, него унутра у вама (Лк. 17,21). Има (људи) који говоре о делима Царства, али их не чине; има и таквих који их чине, али не са (довољном) пажњом; док има и таквих, мада су ретки и тешко се налазе, на којима се испунила реч Спаситеља - да је унутра у њима. На такве је сишао Дух Свети Божији и на њима се испунила реч јеванђелисте Јована: Онима који верују у име његово... даде власт да буду чеда Божија, који се не родише од крви, ни од жеље телесне, ни од жеље мужевљеве, него од Бога (Јн.1,12-13). Они су се избавили од жалости које су постигле Еву: У боловима ћеш рађати децу (Пост.3,16). Они су се избавили од горке пресуде изречене Адаму: Проклета земља у делима твојим (Пост. 3,17). Они су примили радост какву је примила [Пресвета] Марија: Дух Свети доћи ће на тебе (Лк.1, 35). Као што је жалост постигла Еву и све њено семе до сада, тако је радост обузела [Пресвету] Марију и све њено семе до сада. Као што смо некад били синови Еве и препознавали њено проклетство на себи кроз своје бешчасне помисли, тако сада, кроз помисли Духа Светог и кроз страдања Христова, треба себе да видимо рођеним од Бога, уколико их заиста има у телу нашем. Јер, код апостола је написао: Сами себе испитајте... да ли је Исус Христос у вама? Сем ако у нечему нисте ваљани (2.Кор.13,5).

2. Док смо носили образ земљаног, распознавали смо да смо његови синови по нечасној твари његових помисли које живе у нама, тј. страстима. Они, пак, који

су се обукли у образ Небескога, распознају да су Његови синови кроз Духа Светог који у њима живи. Тако је и Исаија узвикивао: Ради страха Твога Господе, примисмо у утробу, и одболовасмо и родисмо дух спасења (Ис.26, 18). И код Еклисијаста је написано: Пут Духа је као кости у утроби породиље (Проп.11,5). Као што је Пресвета Дева Њега носила у телу, тако га они који су примили благодат Духа Светога носе и срцима својим, по речи апостола: Да вам Отац небески да да ојачате Духом његовим у унутарњем човеку, да се Христос вером усели у срца ваша, да бисте, укоренењени и утемељени у љубави, могли разумети са свима светима (шта је ширина и дужина, и дубина и висина) (Еф. 3,16-18). И опет он говори: А ово благо имамо у земљаним судовима, да преизобиље силе буде од Бога, а не од нас (2.Кор.4,7).

3. Ако си достигао оно о чему се каже: Сви се ми... преображавамо... у тај исти лик, из славе у славу (2.Кор.3,18) и ако се на теби испунила реч апостола: И мир Божији нека влада у срцима вашим (Кол.3,15), и: Ако је Христос у вама, ондаје тело мртво за грех (Рим.8,10); ако си достигао и оно о чему говори следећа реч: Из таме засија светлост... у срцима нашим (ради просветљења) знања (славе) Божије (2.Кор.4,6), и ако се на теби испунила реч: Нека буду бедра ваша опасана и светиљке запаљене, а ви слични људима који чекају господара свога, када ће се вратити са свадбе (Лк. 12,35), како ти се не би затворила уста међу светима, немајући шта да кажу у своје оправдање; ако знаш да је у твом сасуду јелеј као и код мудрих девојака, како би могао да уђеш у свадбену дворану и да не останеш напољу; ако си осетио да су ти дух, душа и тело беспрекорно сједињени и да ће у дан Господа нашег Исуса Христа устати без мане; ако те савест не изобличава и не опомиње; ако си постао дете, по речи Спаситеља: Пустите децу, и не браните им да долазе к мени, јер је таквих Царство небеско (Мт. 19,14) - онда си заиста постао Његова невеста и Дух Свети те је увео у наслеђе, још док си у телу. А ако није тако, очекуј жалост и горко стењање, јер ће ти стид и срам бити претходница пред светима.

4. Знај да свети имају велику бригу и дању и ноћу, и да испитују своје делање и своје помисли како би спознали да ли се налазе под игом Бога и Светога Духа или не, као што и девица која устаје изјутра, одмах, пре сваког другог дела, стаје пред огледало да би видела да ли можда на лицу има неку мрљу која се не би допала њеном женику.

5. И тако, усрдно се подвизавај, брате, да у напорима срца и тела и са разумом стекнеш ону вечну радост. Јер, ретки су који се ње удостојавају, који су стекли духовни мач и ослободили душу своју и чула своја од сваке скверни страсти, као што је рекао апостол (2.Кор.7,1; Еф.6,17). Моћан је Бог да помогне немоћи нашој да се удостојимо (да будемо) са светима Његовим. Амин.

ДОБРОТОЉУБЉЕ
ПРЕПОДОБНИ АВА ИСАИЈА
СЛОВА ПРЕПОДОБНОГ ИСАИЈЕ УЧЕНИЦИМА

ДВАДЕСЕТО
О смиреноумљу

СЛОВО

Он још треба да се, мало-помало, подвизава, све док не одсече сваку од наведених страсти. Као знак ономе који се стара да сазна да ли се труди (око тога) или не, нека послужи следеће: све док лева страна пројављује своје дејство, у њему још није умро грех и врлине са десне стране нису у миру са њиме. Јер, написано је: Не знате ли да коме дајете себе за слуге у послушност, слуге сте онога кога слушате: или греха за смрт, или послушности за праведност (Рим.6,16). И опет: Или не познајете себе да је Исус Христос у вама? Сем ако у нечему нисте ваљани (2.Кор. 13,5). И опет Јаков говори: Ако ко од вас мисли да је побожан, а не зауздава језика свога... његова је побожност узалуд (Јак.1,26).

5. Свему овоме учи нас Дух Свети, показујући нам како да се одвојимо од противприродности и како да се чувамо од ње. Јер, покајање се састоји у удаљавању од греха. Но, грех није један, већ се читав стари човек назива грехом. Због тога апостол и говори: Не знате ли да они што трче на тркалишту, трче сви, а један добија награду?(1.Кор.9,24). Који је то ако не онај који се храбро држи и бори са (свима). Апостол је још рекао: А сваки који се бори од свега се уздржава (1.Кор.9,25). Побринимо се, братијо, о себи. Која је то права потреба ако не да се пружимо пред благод Господа нашега Исуса Христа (молећи га да нас заштити од непријатеља). Он је силан против њих и може да пресече њихова зла стремљења против нас. Човек је, међутим, тело и крв.

6. Опет су питали (овог аву): "Шта значи безмолствовати у келији?" Он је одговорио: "Безмолствовати у келији значи пружати се пред Богом и сву своју снагу напрезати како бисмо се одупрли свакој лукавој помисли коју (сеје) непријатељ. То и јесте бежање од света". Питали су га још: "А шта је свет?" Он је одговорио: "Свет је простор греха; свет је радионица противприродности; свет је испуњавање телесних прохтева; свет је мисао да ће се у овом свету увек остати; свет је веће старање о телу, него о души; свет је хваљење оним што ће се (на крају) оставити. Не говорим ја сам тако, већ апостол Јован каже: Не љубите света ни што је у свету. Ако неко љуби свет, љубави Очеве нема у њему; јер све што је у свету: похота телесна, похота очију, и надменост живљења, није од Оца, него је од света. И свет пролази и похота његова; а онај који твори вољу Божију остаје вавек (1.Јн.2,15-17). Дечице, нико да вас не вара: који твори правду праведан је, као што је Он праведан; онај који твори грех од ђавола је, јер ђаво греши од почетка (1.Јн.3,7-8). Пријатељство према свету (јесте) непријатељство према Богу (Јак.4,4). Желећи да своја чеда отуђи од греха света, и апостол Петар говори: Љубљени, молим вас као путнике и странце, да се чувате од телесних жеља, које војују на душу (1.Пт.2,11). Знајући да је греховни свет мучан терет за човека, све док га не напусти, љубљени Господ наш, Исус Христос је храбрио Своје, говорећи: Долази кнез овога света, и у мени ништа нема (Јн.14,30). И опет [је речено]: Свет сав у злу лежи (1.Јн.5,19). За Своје је рекао да их је узео од света (Јн.15,19). Из ког света их је узео, ако не из потока греха?

7. Према томе, ко хоће да буде ученик Исусов, нека бежи од страсти. Јер, он не може да буде станиште Бога уколико их не одсече. Он неће видети сладост Божанства ако се не удаљи од њих. Јер, Он је сам рекао: Светиљка телу је око. Ако, дакле, око твоје буде здраво, све ће тело твоје светло бити. Ако ли око твоје кварно буде, све ће тело твоје тамно бити (Мт.6,22-23). Према томе, ум не може видети светлост Божанства ако не буде здрав од зла. Јер, зло за ум постаје мрачна стена и

душу чини празном, као што је написано у Јеванђељу: А нико не поклапа судом светиљку кад је запали, нити је меће под кревет, него се поставља на свећњак да они који улазе виде светлост (Лк.8,16). Говоре да кревет представља неправду света. И тако, све док се налази у противприродности, ум наш у себи не може имати светилник Божанства. У ум који постане високи светилник уселјава се светлост Божанства, те он препознаје оне који се налазе у дому. Он избацује онога кога треба да избаци и оставља оне са којима треба да је у миру. Због тога је Господ учио оне чији је ум био просвећен Његовим заповестима: Али говорим вама који слушате: Љубите непријатеље своје, добро творите онима који вас мрзе; благосиљајте оне који вас куну, и молите се за оне који вас вређају. Ономе који те удари по образу, окрени и други; и који хоће да ти узме хаљину, подај и кошуљу. А свакоме који иште у тебе, подај; и који твоје узме, не ишти (Лк.6, 27-30).

8. Ово је Он рекао онима који су побегли од света зато што су оставили све и припремили се да иду за Њим, својим Спаситељем. Заволевши их савршеном љубављу, Он им је рекао: Устаните, хајдемо одавде (Јн.14,31). Где их то Он води, говорећи им: Устаните, хајдемо одавде! То Он узима њихов ум из овога века и успокојава га у Царству Своме. Због тога Он говори, храбрећи их: Ја сам чокот, а ви лозе... Останите у мени, и ја ћу у вама. Као што лоза не може рода родити сама од себе ако не остане на чокоту, тако ни ви ако у мени не останете (Јн.15,4-5). То Он говори онима који су оставили свет, зато што у њиховим срцима живи Дух. Нећу вас оставити, говори, сиротне; доћи ћу к вама (Јн.14,18). Према томе, онај ко је заволео Бога, ко жели да Он обитава у њему, и ко не (жели) да остане сиротан, нека се најпре постара да испуни оно што му је заповедио Исус. Тада ће Он обитавати у њему. Јер, Он није далеко од нас. Између нас и Њега нема ничега осим страсти.

9. Како ти, брате, кажеш да си се одрекао од света када се показује да чиниш светска дела? [Напротив], ти се ниси одрекао, већ себе вараш. Господ оне који су се одрекли света описује овако: Који чува душу своју, изгубиће је, а који изгуби душу своју мене ради, наћи ће је (Мт.10,39). Како се душа губи ако не одсецањем телесних прохтева? И још: И ко не носи крста свога и за мношвом не иде, не може бити мој ученик (Лк.14,27). Који је то крст који ми треба да носимо ако не свагдашња будност ума и стојање у врлинама, како се не би сишло са крста? Или - уздржање од страсти све док се не одсеку и ум најзад не постане непобедив. Онима који су се разбудили, Он је дао знамење: Ако зрно пшенице паднувши на земљу не умре, онда једно остане; ако ли умре, род многи доноси (Јн.12, 24). Тешећи оне који умиру слично зрну, Он говори: Ко мени служи томе ће дати почаст Отац мој... Где сам ја онде ће и слуга мој бити (Јн.12,26). Како они служе Исусу ако не мржњом према страдном свету и испуњавајући заповести Његове? Пошто су их испунили, они стичу смелост да пред Њим кажу: Ето ми смо оставили све и за тобом пошли; шта ће дакле, нама бити? (Мт.19,27). И Он им је показао шта ће бити: Заиста вам кажем да ћете ви који пођосте за мношвом, у новом животу, када седне Син Човечији на престо славе своје, сести и сами на дванаест престола и судити над дванаест племена Израилевих. И сваки који је оставио кућу, или браћу, или сестре, или оца, или матер, или жену, или децу, или земљу, имена мога ради, примиће сто пута онолико, и наследиће живот вечни (Мт.19,28-29).

10. Знајући да човеков ум не може да се попне на крст уколико не стекне равнодушност према свему, Господ наш, најслађи Исус је заповедио да оставимо све што ум може да свуче са крста. Када му је неко пришао и рекао: Господе, ићи ћу за тобом, али прво ми допусти да одем да се опростим са домаћима својим (Лк.9, 61), љубљени наш Исус није дозволио, знајући да ће се његово срце опет приклонити ономе тамо и да ће га разне случајности задржати. Због тога је рекао: Ниједан које ментнуо руку своју на плуг па се обазире назад, није приправан за Царство Божије (Лк.9, 62). (И после приче о свадби царевог сина), о робовима који су послани да зову званице и о званицама које се због љубави према нечему у свету нису одазвале, Он је са жалошћу рекао: Ако неко дође мени и не мрзи оца свога, и матер, и жену, и децу, и браћу, и сестре, па и живот свој, не може бити мој ученик (Лк.14,26). Он ово говори учећи нас да онај који жели ући у Његово Царство мора најпре да омрзи све што његово срце вуче ка свету. Саветујући нам да се не ослањамо само на веру без дела која јој одговарају, Господ је рекао да је цар, ушавши да види госте, угледао човека необучена у свадбено рухо (Мт.22,11) и наредио да га баце у таму најкрајњу. (На свадбу) долазе са именом хришћанским, а избацују се који немају дела (хришћанских). Знајући да човек не може истовремено да воли и оно што је Божије и оно што је светско, апостол је писао чеду своме, Тимотеју: Ниједан се војник не уплиће у послове обичног живота, да би угодни војводи. Ако се ко и бори, не добија венац ако се не бори по правилу (2.Тим. 2,4-5). Храбрећи га у нади да неће пропасти његов труд, он му је говорио: Земљорадник који се труди треба први да окуси од плодова (2.Тим.2,6). Пишући другима, он је говорио: Ко је неожењен брине се за Господње, како ће угодити Господу; а ко је ожењен брине се за овосветско, како ће угодити жени (1.Кор.7,32-33). Онај ко има такве бриге, чуће страшни глас који говори: Узмите (га) и баците у таму најкрајњу; онде ће бити плач и шкргут зуба (Мт.22,13).

11. Употребимо, братијо, сав напор како бисмо се обукли у одећу врлина, да не бисмо били избачени напоље. Јер, онога дана неће бити никаквог лицемерја. Због тога је апостол и рекао својим чедима: Они који тако нешто чине неће наследити Царства Божијега (Гал.5,21). Знајући да онај ко се пробудио од мртвих страсти више нема противника, он им је показао плод Духа: Љубав, радост, мир, дуготрпљење, благод, доброта, вера, кротост, уздржање. За такве, каже, нема закона (Гал.5,22-23). Показујући нам да ће се у онај дан обелоданити плод наше делатности, љубљени наш Господ Исус је рекао: Многи ће тражити да уђу и неће моћи. Јер, затворивши врата, Домаћин ће рећи онима који куцају: Не познајем вас (Лк.13,24-25). Зар можемо рећи да Бог нешто не зна? Никако. Међутим, пошто они који су куцали и који су говорили: Господе, Господе, отвори нам!, нису знали за врлину, и Он им одговара: Не познајем вас. Он нам је још указао на (удео) оних који имају веру, али не и дела: Ја сам чокот, а ви лозе. Ко остаје у мени и ја у њему, тај доноси многи плод... Ко у мени не остане, избациће се напоље као лоза, и осушиће се, и скупиће је, и у огањ бацити, и спалити (Јн.15,5-6). (Грану) која доноси добри плод (Отац) чисти да више рода роди (Јн.15,2). Показујући нам да не воли оне који испуњавају своје телесне жеље, Он говори у молитви: Не молим се за свет, него за оне које си ми дао, јер су твоји (Јн.17,9). "Ја сам их узео из света" (Јн.15,19), јер свет љуби своје. Најзад говори: Оче свети, сачувај их... Од света нису(Јн.17,16).

12. Испитајмо, братијо, да ли смо од света или не. Ако нисмо од света, Он ће нас сачувати од зла, јер је рекао: Не молим пак само за њиих, него и за оне који због речи њихове поверују у мене: Да сви једно буду, као ти, Оче, што си у мени и ја у теби. И опет: Да и они које си ми дао буду са мном где сам ја (Јн.17,20; 24). Схватимо каквом нас је љубављу заволео - људи који су се подвизавали у овом свету и који су омрзнули своје телесне прохтеве са Њим ће царевати у векове! Сагледавајући ону велику славу, и апостол Јован говори: Знамо да када се открије, бићемо слични Њему (1.Јн.3, 2), уколико сачувамо Његове заповести и учинимо оно што му је угодно. И опет он (говори): Не чудите се, љубљени, ако вас свет мрзи. Ми знамо да смо прешли из смрти у живот, јер љубимо браћу (1.Јн.3,13-14). И још: Сваки који не твори правду није од Бога, ни онај који не воли брата свога (1.Јн.3,10). И још: (Ако знате да је Он праведан, знајте да је) сваки који твори правду од њега рођен (1.Јн. 2,29). И опет: Сваки који је рођен од Бога не чини грех, јер семе Његово остаје у њему, и не може грешити, јер је од Бога рођен (1.Јн.3, 9).

13. Учинимо по снази својој, братијо, имајући утеху у таквим сведочанствима. Може бити да ће се на нас смиловати благод Господа нашег и да ће нам послати силу да са себе збацимо терет овог нечистог света. Јер, наш непријатељ не дрема, већ нас непрестано прати, желећи да улови душе наше. Међутим, са нама је Господ наш Исус који га спречава силом Својих светих речи, уколико их ми сами испуњавамо. Јер, ко омета непријатеља, или ко је моћан пред њим, ако не речи које је против њега изрекао Бог? Оне му се противе и сатиру силу његову, чак и кад човек не зна за то.

14. Учећи нас и показујући нам да дела спасавају човека, апостол Петар говори: Пројавите у вери вашој врлину, а у врлини знање, а у знању уздржање, а у уздржању трпљење, а у трпљењу побожност, а у побожности братољубље, а у братољубљу љубав. Јер кад ово све имате и умножава се у вама то вас неће учинити нерадним за познање Господа нашега Исуса Христа. Јер ко овога нема слеп је, кратковид је, заборавивши своје очишћење од старих греха (2.Пт.1,5-9). Опет и Јован Крститељ говори: Родите, дакле, плодове достојне покајања... А већ и секира стоји дрвећу код корена; и свако дрво које добра рода не рађа сече се и у огањ баца (Лк.3,8-9). И Господ наш Исус говори: Јер се по роду дрво познаје (Мт.12,33). Еда ли се бере са трња грождје, или са чичка смокве (Мт.7,16). И опет: Неће сваки који ми говори: Господе, Господе, ући у Царство небеско; но који твори вољу Оца мога који је на небесима (Мт.7,21). Опет и Јаков говори: (Али хоћеш ли да знаш)... да је вера без дела мртва?... И ђаволи верују, и дрхте... Јер као што је тело без духа мртво, тако је и вера без дела мртва (Јак.2,20; 19; 26). Утврђујући своја чеда у томе да вера има потребу за делима, и апостол (Павле) строго заповеда, говорећи: А блуд и свака нечистота и лакомство да се не спомиње међу вама, као што и доликује светима... него радије захваљивање. Јер знајте ово, да ниједан блудник, или нечист, или лакомац, који је идолопоклоник, нема наслеђа у Царству Христа и Бога (Еф.5,3-5). Још више потврђујући ову реч, он је опет говорио: Нико да вас не заварава празним речима; јер због тога долази гнев Божији на синове противљења. Не будите, дакле, саучесници њихови. Јер некада бијасте тама, а сада сте светлост у Господу: владајте се као деца светлости. Јер плод Духа је у свакој доброты и праведности и истини (Еф.5,6-9). И опет: Свака горчина и гнев и љутина и вика и хула са сваком злобом, нека су далеко од вас (Еф.4,31). Угледајте се на

мене, говорио је још, као ија на Христа (1.Кор.11,1). Јер који се год у Христа крстите, у Христа се обукосте (Гал.3,27).

15. Испитајмо, братијо, да ли смо се обукли у Христа, или нисмо. Христос се препознаје по чистоти, јер је чист и у чистима обитава. А како се постаје чист? Не друкчије, него престанком да чинимо зло које смо чинили. Благост Божија је таква да са радошћу одмах прима човека, чим се обрати од својих грехова, не помињући раније грехе, као што је написано у Јеванђељу. Најмлађи син, који је блудно расуо свој удео, најзад је пасео свиње и пожелео да се нахрани свињском храном. На крају се покајао за оно што је учинио и схватио да у гресима нема ситости, већ да се човек све више распаљује, што их више чини. Када се, дакле, покајање коснуло његовог срца (тј. кад је покуцало код њега), он није одлагао, већ се (одмах) вратио оцу своме са смирењем, оставивши све своје телесне жеље. Јер, веровао је да је његов отац милостив и да му неће замерити због оног што је учинио. Због тога је и отац одмах наредио да му дају одећу чистоте и залог синовства (тј. прстен) (Лк.15,11-32). Ово је Господ Исус Христос испричао (желећи да нагласи) да је потребно најпре да оставимо свињску храну, ако хоћемо да му се обратимо. Тада ће нас Он примити, јер смо постали чисти. Он је то рекао да наша душа не би пала у унијије и говорила: "Када ће ме Бог услишити?" Јер, Он зна време када онај који моли постаје достојан да буде услишен. И тада га Он брзо услишује.

16. Обратимо му се свим срцем и немојмо клонути (Лк.18, 1) молећи га, те ће нас Он убрзо услишити. Јер, Он је сам рекао: Иштите, и даће вам се; тражите, и наћи ћете; куцајте, и отвориће вам се (Мт.7,7). Према томе, братијо, ако будемо просили, искали и куцали, добићемо оно што иштемо или што молимо од Њега. Слично је онај који је дошао у поноћ присиљавао свога пријатеља: Дај ми три хлеба у зајам, јер ми дође пријатељ с пута (Лк. 11,5-6). И овај му је дао што је тражио јер није престајао да лупа. Одбацимо од себе, братијо, лењост и припремимо се за такву бестидност. И видећи наше трпљење, Бог ће нам дати оно што молимо. Јер, Он је милостив и жели да му се човек обрати, као што је написано: Кажем вам да ће тако бити већа радост на небу због једног грешника који се каје (Лк.15,7).

17. Према томе, братијо, имајући такву милост Његову и такво богатство Његове штедрости, одболујмо пред Њим свим срцем док се још налазимо у овом телу. Јер, наш живот брзо тече. Ако се будемо подвизавали, наследићемо вечну радост, а ако се вратимо назад, бићемо слични младићу који је Господу Исусу поставио питање како да се спасе. Њему је Он одговорио: Продај све што имаш и раздај сиромасима; и узми крст свој, па хајде за мном. Тиме нам је показао да се спасење састоји у одсецању своје воље. Међутим, чувши то, он постаде жалостан и удаљи се (Лк. 18,22-23). Он је знао да није толико тешко раздати своје имање ништима, колико носити крст. Дати своје беднима јесте једна врлина, и човек је врши да би (лакше) носио крст. Међутим, крст је истребљење сваког греха и рађа љубав. Без љубави и нема крста. Знајући да има и привидних врлина у којима нема ни љубави, ни савршенства добродетељи, апостол је рекао: Ако језике човечије и анђеоске говорим, а љубави немам, онда сам као звоно које јечи, или кимвал који звечи... И ако раздам све имање своје, и ако предам тело своје да се сажеже, а љубави немам, ништа ми не користи. Љубав дуго трпи, благотворна је, љубав не завиди, љубав се не горди, не надима се. Не чини што не пристоји, не тражи своје, не раздражује се, не мисли о злу (1.Кор.13,1-5).

светости истине (Еф.4,22). И још: да умрете греху, и поживите правди (1.Пт.2,24). Толико о обрезању. Ко га нема, није обрзан и није Јеврејин, јер није очувао Завет који је успоставио Господ Исус Својом светом крвљу.

2. О светој Пасхи треба много тога рећи. (Прво је обрезање, друго - Пасха, треће - субота). Јер, Мојсије говори: Ово нека буде закон за Пасху: Ни један туђин да не једе од ње. А сваки слуга ваш купљен за новац може да једе кад га обрежете. Дошљак или најамник да је не једе. У једној кући нека се једе (Изл.12,43; 46). Нека су вам бедра опасана, обућа нека вам је на ногама и жезал у рукама (Изл.12,1). Пасху, тј. печење испечено на огњу, не треба јести без бесквасног хлеба и горког зеља. Није речено: "Опасавши се по бедрима вашим", да неко не би рекао да се ту ради о појасу, већ: "опасавши бедра ваша", да би се показало да се говори о чистоти која је слободна од сваке страсти и дејства сједињења у нечистоти. Обућа напомиње о спремности и о бекству од сваке рањивости која повређује савест и која смета уму да своје сагледавање обави у чистоти. Жезал је храбра нада, којом се без страха ходи путем да би се ушло у обећану земљу. То су они који суботују. Крв је знамење крви Господа нашег Исуса Христа и тога да ће они који су се припремили и који су помазани Његовим знамењем бити приметни када Он буде дошао и када синове Израилеве буде увео у Своје наследство. Узимање свежња исопа значи злопаћење. Јер говори: Једите (Пасху) са горким зељем. Испитуј, брате, да ли си обрзан, да ли си врата своје куће намазао крвљу непорочног јагњета, да ли си се ослободио од сваке земаљске помисли и да ли си се припремио да ходиш без страха и уђеш у обећану земљу.

3. И о суботи нам предстоји да много тога кажемо. И то је дело оних који су се удостојили истинског обрезања, који једу Свету Пасху, који су се ослободили од Египћана, видели их где су потонули у Црвеном мору, и засуботовали од њиховог горког ропства. Јер, (Бог) говори Мојсију: Шест дана ради. А седми дан је субота (тј. починак) Господу Богу твоме (Изл.20,9-10). Истребиће се свака душа која буде радила у суботу (Изл.31,14). Господ наш Исус Христос је суботовоо истинском суботом и научио је Своје како треба да суботују. Он се попео (на Крст) у петак, пошто је завршио сваку припрему, тј. пошто је [претрпео] увреде којима се подвргао и које је поднео за нас. Он се распео на Крст и није пристао нити се разрешио на било какву утеху све док је дисао. Када је узвикнуо: Жедан сам, принели су му сунђер са оцтом. Окусивши, Он је рекао: Сврши се! И преклонивши главу предаде дух (Јн.19,28-30). Затим су га скинули (са Крста) на земљу. Он се више није покретао, јер је већ истински суботовоо. Тако је најзад Господ Исус починуо у седми дан и благословио га, јер је починуо од свих дела којима је укинуо људске страсти, као што је рекао апостол: Јер ко је ушао у одмор његов и сам је починуо од дела својих, као и Бог од својих (Јев.4,10). То и јесте истинска субота! Према томе, који не суботује, није Јудејац. Због тога је и Јеремија, плачући због свог народа, говорио: "Не носите терет у дан суботни и не излазите на врата Јерусалима носећи терет у дан суботни"(Јер. 17,21).

4. Тешко мени, јадноме, који сам преступио тако свете заповести и који носим тешки терет у дан суботни, премда и јесам умро са Христом, погребен са Њим и суботујем. Који је то тежак терет који носим? (То су страсти) по којим дејствујем: гнев, свадљивост, мржња, таштина, осуђивање, рањавање и вређање, високоумље, сматрање себе праведним, наређивање, препирање, самољубље,

завист. То су душевне (страсти). А телесне су: стомакоугађање, телољубље, украшавање, сластољубље, похота, немилосрдност. Све њих и њима сличне страсти уништио је Господ Исус у телу светих и у Свом светом телу, по речи апостола: "Он је Крстом убио непријатељство, и укинуо Закон са његовим заповестима и прописима" (Еф.2,16; 15), што и јесте света субота. Према томе, ко носи тај тежак терет и дејствује по њему, удовољавајући му и у суботни дан, како може рећи: "Ја сам истински Јудејац"? Такав сам себе вара. Јер, он једино такво име носи. Он, пак, ништа неће добити од Господа Исуса, будући да се од Њега одриче делима својим. Оно што је Господ убио, он поново васкрсава, и оно што је Он сахранио, он поново подиже. Очигледно је да такав није истински Јеврејин, већ лажни, да није обрезан и да не суботује. Када дође у слави Својој, Господ Исус ће у Своје вечно Царство увести само истинске синове Израилеве, све који су у Њему обрезани, које је Он сабрао из свих народа, као што и апостол говори: Дио Израиља отврдну, док не уђе пун број незнабожаца (Рим.11,25), и још: И који год буду живели по овоме правилу, мир на њих и милост, и на Израилъ Божији (Гал.6,16). Видиш ли ко су Израилци Божији? То су они који имају обрезано срце, и који суботују и који су укинули грех. Опет говори (исти апостол): Јер није оно Јудејац што је споља, нити је обрезање што је споља, на телу, него је оно Јудејац који је то изнутра и обрезање је обрезање срца духом а не словом (Рим.2,28-29).

5. Пазимо на себе, братијо! Докле ћемо упражњавати труд и поништавати га својим нерадом, не знајући да је у нама наш непријатељ који нас вара и који нас непрестано удаљава (од неопходног), не дајући очима нашим да угледамо светлост Божанства? Испитуј себе, јадниче, који си се крстио у Христа и у Његову смрт. Каква је смрт којом је Он умро? Покажи ми својом нарави да идеш за Његовим стопама. Он је безгрешан и теби се пока-зује као образац у свему. Он је живео у сиромаштву, а ти не подносиш сиромаштво. Он није имао где главу заклонити (Мт.8,20), а ти не подносиш странствовање са радошћу. Он је трпео увреде сваке врсте, а ти ни једну увреду не подносиш. Он није враћао зло (за зло), а ти не можеш да не узвратиш зло. Он се није гневио у страдањима, а ти се гневиш, иако си сам другима на терет. Он је био миран када су га понижавали, а ти се узнемираваш и без вређања. Он је био смирен и призивао је грешнике, а ти и оне који те воле рањаваш речју. Он је са радошћу подносио све што су му чинили, а ти се смуђујеш чим чујеш и малу увреду. Он је био кротак према грешницима, а ти си надмен и према много бољим од себе. Он се предао за оне који су сагрешили пред Њим, да би их искупио, а ти се не можеш жртвовати ни за оне који те воле. Ето шта је Он теби дао! А како си му ти узвратио? Познај га из Његових дела, и сам себе познај из дела својих. Ако си умро са њим, ко онда (у теби) чини такве грехе?

6. Љубљени! Пазимо добро на Његове свете заповести. Одсецимо своју вољу и угледаћемо светлост заповести! Шта ми чинимо веће од незнабожаца ако волимо само онога који нас поштује? Молећи се за оне који ти добро чине, [не чиниш ништа више] од митара. Ако се радујеш са оним који те хвали, [не чиниш ништа више] од Јудејца. Шта значајније чиниш ти који си умро греху и који си оживео у Христу? Шта ти чиниш више од грешника, ако волиш само оног који те слуша? То и он чини. Ако мрзиш онога који ти причињава непријатност, ко те не слуша и који се свађа са тобом, [не чиниш ништа више] од незнабошца. Међутим, треба се

молити за таквог да му се опрости (оно у чему је сагрешио). Ако се жалостиш на онога који те је оклеветао [не чиниш ништа више] од митара.

7. И ти који си се крстио у име Господње, размотри да ли ти дела личе на она у којима је Он себе јавио. Како ћеш се ти овенчати у дан Славе Његове ако немаш венац победе над страстима, које је Цар твој већ победио, оставивши ти узор? Када се јави у слави Својој, Цар царева и Господар господара ће бити видљив за све народе на земљи и носиће знамење страдања за нас. Ти, међутим, нећеш на свом телу имати ништа од Његових страдања. Због тога ће ти Он рећи: "Не познајем те". Тамо ћеш угледати све свете који су умрли за име Његово и који носе Његово знамење, те ћеш се постидети да се појавиш пред њиховим лицем. Испитај живот свих светих, па ћеш наћи да су трпели зло, али да нису враћали зло - (једино) је њихова крв вапијала (Богу): "Освети нас на онима који живе на земљи". И ја, који сам волео покој, шта ћу рећи у онај дан када угледам пророке, апостоле, мученике и остале свете које су вређали али који нису враћали (зло), већ су трпели без гнева. Јер, они знађаху да их на то не подстиче воља човечија, него ђавоља неправда. Док су их убијали, или камењем засипали, или спаљивали, или потапали, они се не гневљаху, већ се мољаху за мучитеље, тј. да им се опрости, знајући ко их подстиче да то раде.

8. Размотри себе самог, љубљени брате, [види] шта радиш и схвати своју помисао, тј. каква је пред Богом. Јер, онога часа нећеш ништа моћи сакрити, нити ће воља човека моћи да каже нешто друго (од онога што јесте). Напротив, кад се оствари васкрсење, сваки ће да стане одевен у своја дела као у одело - било гресима, било правдом. Та дела ће говорити и сваки ће сам познати где му је место. Блажен је онај који се подвизавао, који је са себе свукао оно што би га повукло у геену, и који се обукао у оно што ће га повући у Царство. Апостол говори: Јер знамо, ако се наша земаљска кућа, телесни шатор, разруши, имамо здање од Бога, кућу нерукотворену, вечну на небесима (2.Кор.5,1). Време нашег живота је ништавно и ми се варамо (мислећи на други начин) све док нас не сустигне час (наш) и док се не ожалостимо вечним плачем.

9. Немојмо попуштати своме срцу, већ учинимо све што је у сили нашој да бисмо га сачували, молећи сваког часа благост Божију да нам помогне. Немојмо се гневити на ближње због речи које говоре из неразумности и не по својој вољи, већ по подстицању са стране. Служећи као оруђа непријатеља, они су туђи Богу, све док не буду позвани, и док не утекну са тог (рђавог) попришта. Побрините се, љубљени, за смирење у свему, трпите увреде и све што наилази, стално се упражњавајте у одсецању своје воље будући да она упропашћује све врлине. Онај чије су помисли исправно усмерене, са кротошћу одсеца своју вољу, бојећи се препирке као змије зато што руши дом душе и помрачује је, те она не види ништа од светлости врлина. Озбиљније испитајте ову проклету страст која се прикрада врлинама како би их упропастила. Ни Господ наш Исус Христос није узишао на Крст пре него што је Јуду уклонио из броја Својих ученика. Исто тако, ни један човек који не одсече ову бешчасну страст, не може да угоди Богу. За њом, наиме, иде све зло: нетрпељивост и таштина. У души онога који воли да се препире и који се држи високоумља живи све оно што Бог не воли. Оно што [страсти] срцу предлажу као Божије, по свим Писмима јесте лаж.

непријатеља; савршена љубав према Богу по Његовој вољи супротставља се невидљивим борцима; скривена чистота, која побеђује невидљиве непријатеље, припрема за покој Сина Божијег, а видљива чистота чува врлине.

3. Познање је родитељ (свега реченог), али и (његов) чувар. Присуство благодарности (у срцу) у време искушења потискује уназад долазећа искушења. Твоје избегавање да сматраш да ти је труд угодан Богу, припрема помоћ Божију која те чува. Онај ко је истински предао срце своје на побожно искање Бога не може имати мисао да је угодан Богу. Јер, све док га савест изобличује због било чега противприродног, он је туђ слободи. Док има оног који изобличава, има и оног који осуђује; а док постоји осуђивање, изостаје слобода. Ако, на крају, увидиш да те за време молитве не изобличује никакво зло, онда си истински слободан и ушао си у Његов свети починак, по вољи Његовој.

4. Ако видиш да се добри плод утврдио у теби и да га коров непријатељски више не дави; ако су противници одступили од тебе сами од себе, повлачећи се у [свом] лукавству, будући да се више не бориш са својим чулима; ако је облак осенио твоју скинију [тј. шатор], тако да га сунце не жеже дању, ни месец ноћу (Пс.120,6), и ако је у теби све припремљено за шатор, за његово постављање и одржавање, по вољи Божијој - (знај да) си од Бога добио победу. У том случају, и Он ће осенити шатор, јер је Његов. Он ће ходити пред њим и указивати на његово станиште. Јер, шатор се не може зауставити уколико се Он, како говори Писмо, не заустави на жељеном месту (Бр. 9,16-23).

5. Човек је у великој опасности све док јасно не увиди да у њему више нема ничег (од његових непријатеља) који се усиљују да разбију монашко делање, учећи [свему] противприродном. Због тога имамо потребу да страх пред Његовом благошћу старешинује над нама, како би нас сећање (на смрт и Суд) непрестано поражавало, и свето смирење господарило над срцем нашим сваког часа, по милости Божијој. Стога је потребно да нисмо немарни према ономе што све то припрема и чува, већ да у томе умом пребивамо до краја: да непрестано гледамо своје грехе и да ни у чему не верујемо себи све док се налазимо у злом ропству.

6. Осуђивање ближњег, укоревачење и понижавање брата у срцу, вређање приликом сваког случаја, поучавање са гневом, клеветање пред било ким - човека чине туђим милости коју добијају свети, као и часним врлинама. Јер, [све] то уништава труд који човек предузима, упропашћујући његове добре плодове. Неразуман је онај ко говори: "Ја оплакујем грехе своје", а чини нешто од наведеног. Онај ко говори: "Ја плачем због грехова својих", а има нешто од реченога - вара себе.

7. Ко иште безмолвије, а не труди се да истовремено одсече страсти, слеп је у делу изграђивања врлина. Ко је оставио своје грехе, а труди се да исправи другога, туђ је молитви од свег срца и разумном искању од Бога. Ево праве храбрости: противити се ранијим гресима, за чији опроштај се [човек] већ молио, уз молитву да се више не упадне у њих ни у срцу свом, ни на делу, ни чулима.

8. [Човек] не може да заустави своје грехе, да се задовољи (старањем) само о њима и да одустане од осуђивања творевине Божије уколико сећање на [његове] грехе не буде стално господарило његовим срцем и уколико га оно не одвоји од свега што је у свету и што би могло да влада њиме. Блажен је онај који се тога удостојио истински, а не притворно и са лукавством. Уосталом, то је дело оних

који имају истински плач, који преко овог видљивог ум и чула (подстиче) да не осуђују ближњег. Јер, обузетост властитим гресима удаљује од грехова ближњег.

9. Враћати зло за зло јесте далеко од плача. Бити склон ка нечему светском из таштине, чак и у мислима, такође је далеко од њега. Жалити због тога што нису прихватили твоју склоност, [опет] је далеко од њега. Чинити своју вољу - далеко је од њега. Стидно је за некога рећи да је добар или рђав, зато што [сам човек] свакако зна да је нечистији од њега. За [човека представља] стид, незнање и злу превару ако жели да сазна за ствари које га се не тичу.

10. У теби нема истинског плача ако се ожалостиш када те занемаре. У теби нема страха Божијега ако се растужиш када претрпиш губитак у неким житејским пословима. У теби нема (страха Божијега) ако се смутиш када ти кажу о нечему што чак и не познајеш. У теби нема (страха Божијега) ако прихваташ када те прослављају. У теби нема (страха Божијега) ако се жалостиш када те нападну. У теби нема (страха Божијега) ако обилазиш славне овог света, желећи њихово друштво. У теби нема (страха Божијега) ако се спориш са оним који разговара са тобом, желећи да буде по твојим речима. У теби нема (страха Божијега) ако се жалостиш када презру твоје речи. Све то обелодањује старог човека који још живи и влада над тобом, јер нема онога што би му се супротставило, (тј. страха Божијег) и истинског плача.

11. Онај ко делује по Богу треба да има умне очи како би познао сабе (и схватио) да постаје непријатељ Божији када (попушта) својој вољи. Уколико будеш испуњавао заповести Божије и свако своје дело са разумом обављао Бога ради, држећи у срцу да не можеш угодити Богу сразмерно слави Његовој - твоји греси, који ти се налазе пред очима, противиће се лукавом (духу) који хоће да те обори кроз мњење да си праведан. Они ће ти сачувати здање које је у теби сачинио плач. Тада ћеш схватити да си се познао и у каквом (се стању) налазиш, те нећеш поверовати своме срцу да си победио. Јер, све док не стане пред Суд, док не чује (коначну) пресуду о себи и док не сазна где му је место, човек не може да верује [себи], с обзиром да остаје страх (и питање) да ли је угоднио Богу. Туга по Богу која изједа срце може да задржава чула, док противљење (помислима) са здравим трезвоумљем чува чула ума. Ипак, човек се (тима) не задовољава и не може да верује себи. Због тога треба да се стално труди све док се налази у телу.

12. Блажени су они који се не надају дрско на своје дело којим су, наводно, угодили Богу; који се, због одсуства такве наде на своје дело, стиде да сусретну Бога; који су схватили славу Његову и који се старају да најпре врше Његову вољу; који су познали немоћ своју; који се задовољавају тугом због себе; који плачу због себе, не бринући о (осталој) творевини Божијој којој ће Он сам судити. Победа онога који је служио (Богу) обелоданиће се тек кад он, сјединивши се са Богом, сконча по Његовој вољи. Он ће у књигу живих бити уписан када анђели небески посведоче да је мимоишао началнике са леве (стране). Од тада ће његов спомен бити са небеским (становницима). Међутим, све док тече борба, човек се налази у страху и трепету, јер данас побеђује, а сутра ће [може] бити побеђен, или је сада побеђен, а сутра [ће можда] победити.

13. Борба стеже срце, а бестрашће је необориво. Оно је већ добило венац и не узнемирава се због удела три раздељена (дела) који су се заједно успокојили у Богу. Та три дела су: душа, тело и дух, као што апостол негде у Посланици говори

(1.Сол.5,23). Према томе, поставши једно дејством Светога Духа, њих троје већ више не могу да се разделе. Тако и Христос, умревши и васкрснувши, више неумире; смрт више не влада њиме (Рим.6,9). Његова смрт је била наше спасење, пошто је Он Својом смрћу умртно грех, и Његово васкрсење је живот за све који снажно верују у Њега. (И једним и другим) Он је (Своје) исцелио од страсти како би живели у Богу и доносили плод правде.

14. Немој сматрати да си умро (греху) све док трпиш притисак од непријатеља својих, било док си будан, било у сну. Јер, све док се налази на попришту, јадни човек нема смелости. Гледајући издалека (на крај), он нема поверења у дела своја. Само неразумни, иако пада сваког дана, мисли да побеђује зато што (код њега) и нема борбе на попришту.

15. Због тога је Господ, шаљући Своје ученике на проповед, рекао: Никога не поздрављајте на путу, већ само у кући. И ако буде онде син мира, останите код њега (Лк.10,4). И тамо ће остати мир ваш. И Јелисеј је, шаљући Гијезија, рекао: Немој благосиљати човека кога сретнеш, и ти не примај благослов ни од кога (4.Цар.4,29). Јер, он је знао да он неће оживети дечака и да нема силе да га подигне. Дошавши и угледавши дечака где лежи на одру, човек Божији је затворио врата за собом и са сваким чулом извршио подвиг и дејства, пењући се на одар код дечака и силазећи до седам пута. И када су се загрејала чула, дечко је, по вољи Духа, отворио очи.

16. Шта ћемо рећи ми, јадни, који више волимо славу овог света од славе Божије, који не знамо да водимо борбу али журимо да уђемо у покој, који не познајемо дуготрпљење Божије по коме Он оставља кукољ заједно са добрим плодом, и по коме не шаље да се сакупи кукољ све док добри плод не сазре? И Гијезије је прешао пут, али није успео да подигне дечака, зато што је више заволео славу људску од Божије славе.

17. Блажене су очи које се разумно стиде да се пруже према Богу, које се старају да разумно исцеле своје ране, које су свесне својих грехова и које се моле за њихово отпуштање. Тешко, пак, онима који губе своје време, мислећи да су безгрешни, који газе своју савест, не желећи да их она приводи скрушености, и који не признају да је велика [ствар] бити мали.

18. Земљоделац је жалостан због свог труда уколико семе које је посејао не донесе плода. Он га сматра пропалим јер није донело плод. Тако и човек не треба да се ослања на своју савест све док је окружен непријатељским ловцима и клеветницима, па макар знао све тајне и имао сва познања, макар чинио многа знамења и исцељења, макар истрајавао у разним злопаћењима и наготовао без одеће. Он треба да је под страхом све док не чује речи: Љубав никад не престаје... све верује, свему се нада, све трпи (1.Кор.13,8; 7).

19. О, колико је напоран пут Божији, као што је Он сам рекао: Јер су уска врата и тесан пут што воде у живот, и мало их је који га налазе (Мт.7,14). А ми, немарни и страстољубиви, тешимо се тиме што (наводно) не можемо да носимо бреме о коме је Он рекао: Узмите јарам мој на себе и научите се од мене; јер сам ја кротак и смирен срцем, и наћи ћете покој душама својим. Јер јарам је мој благ, и бреме је моје лако (Мт.11,29-30). Има ли у броју оних који су мудри по Богу и који се боје (Бога) некога да се не подвизава свом силом да понесе злопаћење у сваком труду и удаљавању (од света), у безмолвију, чувању (срца) и старању (за спасење)?

Мамон означава свако дело овога света. Према томе, човек не може да служи Богу ако их не напусти.

2. Шта би друго било служење Богу ако не да на уму немамо ништа што је страно (Богу) када га благосиљамо, да не [осећамо] похоту када му се молимо, ни злобу када му певамо, ни мржњу када му се клањамо, ни злу завист која нам ствара препреку када смо поред Њега, ни срамну сласт у нашим удовима када га се сећамо. Јер, све су то мрачне стене које ограђују бедну душу која због свега тога не може чисто да служи Богу. Све то јој полаже препоне у ваздуху и не дозвољава јој да сретне Бога, да га у тајности благослови, да му се помоли са сладошћу љубави, у пријатности срца и са светом жељом, што би јој донело просвећење од Њега.

3. Због тога што се не труди да разумно одсече [све] то, ум се увек помрачује и не може да напредује по Богу. Он неће моћи да се постара да то одсече уколико не постане безбрижан за дела овога века. Једна (брига) је усмерена споља, на ствари овога света које служе на успокојење тела, а друга унутра, на (задовољење) страсти, које праве сметњу врлинама. Међутим, душа не види ову унутрашњу бригу пре него што се ослободи од спољашње. Због тога је Господ Исус рекао да нико ко се не одрекне од своје воље не може бити Његов ученик (Јк. 14,26).

4. Спољашње старање [долази] од произвољења, а унутрашње, од спољашњег дејства. Знајући да и над једним и над другим царује воља, Господа наш Исус Христос је наредио да је одсецамо. Када се душа стара о спољашњем, ум се умртвљује и страсти већ своја дејства пројављују без (задржавања). Уколико, пак, душа послуша речи Исусове и одсече своје прохтеве, почеће да мрзи свако дело овога света. Тада се буди ум и стоји све док их не избаци из свога дома. Он непрестано пази на душу и чува је како се не би вратила на оно што јој је представљало искушење.

5. Душа је слична младој удатој жени која се, по одласку мужа на пут, не брине са (доличним) страхом и стидом о стварима у кући. Кад јој се врати муж, она одмах у страху оставља оно што је радила и почиње да се о свему стара по вољи мужа. Дошавши, он се стара о свим домаћим стварима сагласно потребама. Такав је и ум. Када се пробуди, он се стара о души и непрестано је чува, све док не роди од њега. Тада он васпитава њену децу и они постају једно срце. Душа му се покорава, као што је написано код апостола: Муж је глава жени. И још: Али муж не треба да покрива главу своју, јер је слика и слава Божија; а жена је слава мужевљева. Јер није муж од жене, него жена од мужа. Пошто муж не би саздан ради жене, него жена ради мужа. Зато жена треба да има власт на глави ради анђела. Ипак, у Господу нити је муж без жене, ни жена без мужа. Јер као што је жена од мужа, тако је и муж кроз жену, а све је од Бога (1.Кор.11,7-12).

6. Ова реч се односи на оне који су се удостојили да постану једно са Господом и који више немају (ранији) образ. То су они који се Богу моле у чистоти. То су они који Бога благосиљају у светом срцу. То су они које је Бог просветио. То су истински поклоници које Бог тражи. То су они о којима је Он рекао: Уселићу се у њих, и живећу у њима (2.Кор.6,16). Оно што је Он рекао да ће двојици који се међу собом сложе све бити испуњено (Мт.18,19) - на њих се односи. Према томе, Он хоће да његови буду чисти од свега вештаственога - и видљиво, и невидљиво, тј. у души, као и од свега што је Он, кроз Своје оваплоћење, Својим телом уништио, као што је рекао: Останите у мени, и ја ћу у вама (Јн.15,4). Видиш ли,

брате, да Он најпре жели да ми постанемо деца у Њему. Тада ће и Он бити у нама, ради чистоте по сили нашој.

7. Међутим, рећи ће неко: "Ја сам се нашао у Њему кроз крштење, али свој живот не могу да ускладим са тиме". Чуј, љубљени! Онај ко се крштава прима опроштај грехова, као што говори апостол: Тако се с њим погребосмо кроз крштење у смрт... да би се уништило тело греховно, да више не робујемо греху (Рим.6,4). Јер, Христос не може да пребива заједно са грехом. Стога, ако се у тебе уселио Христос, [свакако] је умро грех, а Дух је живот за праведност (Рим.8,10), како каже апостол. Јер је удата жена везана законом за живог мужа; ако ли муж умре, разреши се од закона мужевљева. Зато, дакле, док јој је муж жив биће прељубница ако пође за другог мужа; ако ли јој умре муж, слободна је од закона да не буде прељубница ако пође за другог мужа (Рим.7,2-3).

8. Према томе, ко жели да сазна да ли се у њега уселио Христос, нека [посматра] своје помисли. Све док му грех вуче срце, Бог се још није уселио у њега и Дух још у њему није нашао покоја. Богу приличи да се усели у човека који има дела која су Њему својствена. Исто тако, човеку приличи да је у Богу када му се душа ослободи (од страсти), као што је рекао апостол: Ко се са блудницом свеже једно је тело с њом... А ко се сједини са Господом, један је дух с Њиме (1.Кор.6,16-17). Јер, свака противприродност се назива блудницом.

9. Према томе, кад се душа ослободи и када заобиђе све што јој препречује пут у ваздуху (тј. у узлажењу Богу), почиње да пребива у Богу и да прима од Духа Његовог, по реченоме: А ко се сједини са Господом, један је дух с Њиме (1.Кор.6,16-17). Он њу, која му се непрестано клања и која се прилепљује уз Њега, учи како да се моли. Он пребива у њој, руководећи је, успокојавајући је и откривајући јој Своје неизрециве почасте и дарове. Њу он препорађа кроз крштење и кроз надахнуће Духа Његовог, као што је написано: Рођени од Бога не грешу... и нечастиви га се не дотиче (1Јн.5,18), јер је од Бога рођен (1.Јн.3,9). И у Јеванђељу Он говори: Ако се не обратите и не будете као деца, нећете ући у Царство небеско (Мт.18,3). И опет: Жарко желите разумнога и правога млека, као новорођена деца, да о њему узростете за спасење (1.Пт.2,2).

10. Која дела су својствена детету? Дете плаче када га бију и радује се са онима који се радују. Ако га вређају, не гневи се, а ако га хвале, не превазноси се. Ако више поштују његовог другара, не завиди; ако узму нешто од онога што му припада, не смућује се; ако му оставе нешто мало у наследство, не проверава и не тужи се ни са ким; не препире се ради својине; не мрзи ни једног човека; не жали се ако је сиромашно; не надима се ако је богато; видећи жену не осећа похоту; сласт похоте и многобрижност не владају њиме; никога не осућује; ни над ким не влада; никоме не завиди; не говори са самохвалисањем о ономе што не зна; не исмева ближњег због његовог спољашњег изгледа; ни са ким није у завади; не претвара се; не тражи почасте овога света; не тражи да сабира богатство; није среброљубиво; није дрско; не воли да се препире; не поучава са страшћу; не узнемирава се ни због кога; не тугује ако га разодену; не држи своју вољу; не боји се глади ни злочинаца; не страши се звери ни рата; не избежумљује се при гоњењима.

11. Такав је онај о коме је Господ наш Исус рекао: Ако се не обратите и не будете као деца, нећете ући у Царство небеско. Када дете мало одрасте, у њему почне да живи зло. Због тога га прекореваше апостол, говорећи: Да не будемо више

мала деца, коју љуља и заноси сваки ветар учеља, обманом људском, и лукавством ради довођења у заблуду, него да будемо истински у љубави да у свему узрастемо у Онога који је глава (Еф.4,14-15). И опет говори: Млеко вас напојих а не јелом јер још не могосте. Али ни сад још не можете (1.Кор.3,2-3). И још говори: За време док је наследник дете се ништа не разликује од роба, ако и јесте господар свега. Него је под старатељима и управитељима до рока који је отац одредио. Тако и ми, када бијасмо деца, бијасмо поробљени стихијама света (Гал.4,1-3). И опет: Бежи од младалачких жеља (2.Тим.2,22). Учећи нас да одбацујемо такву младост, он је рекао: Браћо, не будите деца умом, него злоћом детињите, а умом будите савршени (1.Кор. 14,20). Према томе, у чему се састоји дело (истинских) младенаца у Христу? По речима апостола Петра, у следећем: Одбаците сваку злобу и свако лукавство и лицемерје, и завист и сва оговарања... као новорођена деца (1.Пт.2,1). Видиш ли, брате, шта значи реч Господа нашег Исуса: Заиста вам кажем, ако се не обратите и не будете као деца, нећете ући у Царство небеско (Мт.18,3)? Ова реч је набијена страхотом зато што ју је Господ наш изрекао са заклетвом: Заиста (тј. амин) вам кажем. Он сам јесте Амин. Због тога је апостол рекао: Немајући ни у кога већега да се закуне, закле се самим собом говорећи: Заиста ћу те богато благословити и обилно те умножити (Јев.6,13-14).

12. Схватимо исправно ову реч и на сваки начин се старајмо да је са страхом и трепетом испуњавамо сваког часа, чим нам се укаже прилика. Када нас непријатељ рани стрелом незадовољства према ближњем или стога што нас је ожалостио, или увредио, или оклеветао, или што се са нама препире и очекује уступак; када нечисто огорчење почне да нас тишти, приводећи у покрет зло сећање на оно што нам је учинио ближњи како би нам душу помрачио гневом и мржњом - пожуримо да се сетимо речи Господа нашег које је изрекао са заклетвом: Заиста вам кажем, ако се не обратите и не будете као деца, нећете ући у Царство небеско. Ко се неће уплашити кад чује ове речи? И ко од мудрих, који желе да спасу своју душу, неће из свога срца избацити свако незадовољство које има према ближњем? И ко од оних који се боје да не допадну у геену неће из свог срца ишчупати сваку мржњу, како не би био избачен из Царства? Јер, наш Господ је рекао одлучном речју: Ако се не обратите и не будете као деца, нећете ући у Царство небеско. Ова реч је тешка за оне који се држе своје воље, који воле свет и не познају дар Духа Светог. Онима, пак, на које сиђе, Он даје заборав сваког зла и учи их Свбме, тј. уместо гнева - кротости, уместо непријатељства - миру, уместо препирања - смиренуумљу, уместо мржње - љубави, уместо малодушности - дуготрпљењу. Такви су они који су се удостојили препорода.

13. Постарајмо се да од свог срца одсечемо оно о чему говори велики апостол. Оставимо то да бисмо дошли до мере детета. Они који су се о томе постарали, и који су то одсекли од својих душа, касније су опет дошли до светог великог узраста и савршенства. Јер, Господ је, пошто им је дунуо у лице, рекао: Примите Дух Свети (Јн.20,22). Јавивши им се на мору Галилејском, Он је рекао: Чедо, имате ли овде шта за јело? (Јк.24,41), напомињући им да их је кроз дување Духа Светог учинио децом, иако по телу нису били деца. И опет је написано: Ево ја и деца коју ми даде Бог. А пошто та деца имају заједницу крви и меса, и Он узео најприснијег удела у томе, да смрћу сатре онога који има моћ смрти, то јест ђавола, и да [их] избави (Јев.2,14). Са чијим телом и крвљу је Он узео најприснији удео ако

не са телом и крвљу оних који оставише свако лукавство и достигоше меру светог детета? И они су опет постали савршени, по речи апостола: Док не достигнемо сви у јединство вере и познања Сина Божијега, у човека савршена, у меру раста пуноте Христове (Еф.4,13). И опет, [он каже]: Тело расте на изграђивање самога себе у љубави (ст.16). Апостол Јован таквима пише: Писах вам, децо, јер сте познали Оца... Писах вам, младићи, јер сте победили... нечастивога (1.Јн.2,13-14). Да ли си сада сазнао да су они који су постали деца злбом постали борци против непријатеља, будући да су се обнажили од његовог оруђа, тј. злобе? Они су затим постали и оци и достигли у меру савршенства, тако да им се поверавају и откривења и тајне. Они достижу мудрост, јединство, благод, кротост и чистоту, будући да су такве особине кротости. Они су они који су прославили Христа у телима својим.

14. Подвизавајмо се, љубљени брате, да не будемо малодушни због велике (духовне) глади која се раширила по земљи. Непрестано умољавајмо благод Божију да не допусти да се преваримо прелешћу непријатеља и завидника који твори зло без милости и бестидно наваљује, говорећи да ће нас, ако не данас, а оно свакако сутра надвладати и да неће одустати. Због тога се неодступно молимо, говорећи као Свети Давид: Погледај и услиши ме Господе Боже мој. Просвети очи моје да не бих некад заспао на смрт, да не би некад рекао непријатељ мој: Надјачах га. Они који ми досађују ће се обратовати ако се саплетем (Пс.12,4-6). Ако непријатељи почну да нас савлађују, узвикнимо говорећи: Боже, ко се може упоредити са Тобом? Немој прећутати и немој бити кротак (према непријатељима). Јер, ето, непријатељи Твоји се ускомешаше и они који Те мрзе подигоше главу. Постадоше лукави према Твојим људима, говорећи: "Немојмо оставити спомен о Израиљу" (Пс.82,2-5). Онај који је напредовао у Духу Светом говораше: Боже, учини да буду као вихор, као плева пред ветром... Напуни им лица срамотом... и нека знају... да си Ти једини Свевишњи над свом земљом (Пс.82,14; 17; 19). Тако они који се подвизавају вером крепе своје срце против непријатеља. Пре него што ступе у борбу, они себе утврђују на светом камену који је Христос, говорећи у крепости срца: Опколише ме као пчеле саће и распалише се као ватра у трњу и именом Господњим им се противих (Пс.117, 12).

15. Приметивши да су нас непријатељи окружили својим лукавством, тј. унијијем, или да ослабљују нашу душу похотном слашћу, да нам не дају да поднесемо гнев на ближњега који чини нешто неприлично, да подстичу очи наше на жељу за телима, да хоће да нас навуку на једење слатке хране, да нам речи другога представљају као отров, да нас побуђују да понижавамо речи другог, да нас наговарају да правимо разлику међу братијом и да говоримо: "Овај је добар, а овај је рђав", - не треба да смо малодушни, већ са крепосћу срца, као Давид, узвикнимо: Господ је заштитник живота мог! Ако се на мене наоружа пук, неће се уплашити срце моје; ако на мене подигну рат, на Њега ћу се надати. Само једно тражих од Господа: да живим у дому Господњем све дане мог живота, да гледам красоту Господњу и да посећујем Његов свети храм. Јер, Он ме сакри... и узнесе ме: Сада узнесе главу моју над непријатељима мојим (Пс.26,3-6). Ово је својствено онима који су свој ум подигли од мртвих дела, које апостол назива ноћу, говорећи: Нисмо [синови] ноћи нити таме (1.Сол.5,5). Изобличавајући оне који су немарни, он је говорио: Јер који спавају, ноћу спавају, и који се опијају, ноћу се опијају

(ст.7), и још: Дан Господњи [ће] доћи као лопов у ноћи... и неће избећи (ст.2-3) зато што су у ноћи. Онима, пак, који су свој ум подигли из страсти, он говори: А ми који смо синови дана будимо трезни и обучени у оклоп вере и љубави и с кацигом наде спасења (ст.8).

16. Учинимо све и будимо трезвоумни у односу на мртва дела, пазећи душом сваког часа како не бисмо чинили ништа што је противприродно. Јер, наша природа је нестална, по речи пророка Исаије: Милостив ти је Господ, потиштена и колебљива, која ниси нашла утехе (Ис.54,10). Јер, душа личи на гвожђе које рђа уколико се занемари, али, исто тако, постаје и као огањ и чисти се када га положи у ватру - тада га нико не може дотаћи јер и само постаје огањ. Таква је и душа: док пребива са Богом и налази се поред Њега, она је као огањ и опаљује све непријатеље своје који су је довели до рђања за време њене немарности. (Тај огањ) је чини чистом и обновљеном, као и гвожђе, и она се већ не наслађује ничим светским, него се успокојава у својој природи, која је и била њена првобитна својственост. Она, међутим, умире када остави своју природу. Животиња умире ако се спусти у воду зато што је земљање природе; и риба умире ако се нађе на земљи зато што је из водене средине; и птице се добро осећају док су у ваздуху, а на земљи се боје да их не ухвате. Тако и савршена душа која напусти своју природу - одмах умире.

17. Они који су постали достојни и који су се удостојили оних дарова, на свет гледају као на тамницу и неће да се мешају са њим да не би умрли? Таква душа већ не може да заволи свет, чак и да хоће, зато што се сећа свог ранијег стања у коме је боравила док није почела да пребива у Богу, [зато што се сећа] шта јој је свет учинио и како ју је направио пустом. Непријатељ који уђе у царски град и коме људи (у граду) из страха пруже руку, по злоби својој одмах жури да уклони лик цара и да његове законе измени. Затим уводи друге, тешке законе и поставља свој лик, те сво мноштво народа приморава да му служе. На тајно, пак, обавештење и вапај грађана: "Дођи и помози нам", истински цар се расрђује на свог непријатеља и долази са својом војском. Чувши о томе, грађани му са радошћу отварају врата и он улази, убија свог противника и свргава лик који је он насилно поставио, те измењује законе. Град се радује и истински цар, поставивши поново свој лик и своје законе, живи у њему и крепи га, како више нико не би могао да завлада њиме, а оне који живе у њему учи да се боре, како би без страха иступили пред сваког свог непријатеља. Таква је и душа којом је, после светог крштења, опет насилно завладао непријатељ, понизивши је разним својим замкама, и уместо лика Цара поставивши свој лик и своје законе, коју је он нагнао да се стара о делима овога света, да дејствује немарно и нечастиво, и коју је он учинио каквом је хтео. Њој, међутим, најзад благост светог и великог Цара Исуса шаље покајање, због чега се она радује. Покајање је отворило улаз и велики Цар Христос је ушао, уништио њеног непријатеља, уклонио његов лик и његове нечастиве законе, учинио је слободном и у њој поставио Свој свети образ. Он јој је предао Своје законе и њена чула научио да се боре. Најзад, Он почива у тој души јер је постала Његова. Тако бива са душом по милости Божијој!

18. Према томе, душа не може ући у покој Сина Божијег уколико нема образ царев. Као што новац који на себи нема царско изобраење нико од трговаца не прима и не даје, нико од мерилаца не мери, нити цар прихвата у своју ризницу,

тако ни душу која нема образ Великог Цара Исуса, ни анђели ни сам Цар не пуштају (да уђе у покој Његов), већ је одгурују говорећи: "Како си ти ушла овде немајући мој образ?" Обележје овог образа јесте љубав. Јер, Он сам је рекао: По томе ће сви познати да сте моји ученици ако будете имали љубав међу собом (Јн.13,35). Међутим, ми не можемо имати Његову љубав ако нам је душа подељена, тј. ако Бога тражи, а воли свет. Као што птица не може полетети са једним крилом или имајући нешто обешено о себе, тако ни душа не може напредовати у Богу ако је свезана било чиме светским. Као што лађа не може да плови уколико нема све што јој је потребно за пловидбу, тако ни душа не може да преплива море страсти ако нема никаквих врлина. Као што морнари не носе скупоцена одела, нити рукавице, ни чизме, зато што (у случају) потребе не могу да пливају ако нису наги, тако ни душа не може да преплива валове непријатељских духова злобе уколико не буде обнажена од свега светскога. Као што војник који креће у борбу против царевих непријатеља не може да опстане ако нема сво потребно оружје, тако ни монах не може да се супротстави страстима ако му недостаје нека од врлина. Ако се у граду који је окружен зидинама развалила само једна мала стена, непријатељи ће, уколико желе да уђу у град, сву своју пажњу усмерити баш на ту развалину. И премда стражари стоје код врата, не могу се одупрети непријатељима, уколико се не поправи разваљено место. Исто тако, ни монах не може да се супротстави непријатељима својим уколико је њиме овладавала било која страст. Он тада не може да достигне меру савршенства.

19. Не говорим ово ја, него Божанствено Писмо. У књизи Постања је написано: И рече Бог Ноју: Тебе јединог видех праведног у роду овом и савршеног (Пост.7,1). И Аврааму је Он рекао: Буди непорочан преда мном и установићу завет са тобом... вечан завет (Пост.17,1). Исаак је, благосиљајући свога сина, рекао: Нека те Бог мој укрепи да би могао да испуниш сву вољу Његову (Пост.28, 1). И у књизи Бројева је написано: Свако који је узео завет нека се уздржи од вина и винског сирћета и сикера и од свега што исходи (из винограда), чак и од сувог (грожђа) (Број.6,1-4). А у Поновљеним законима [је речено]: Ако ступиш у борбу против непријатеља твога, сачувај се од сваке зле речи, све док ти непријатељ не буде предан у руке (Пон.Зак.29,9). Немој оставити даха ни у једном од ових седам народа да те не би научили да гресиш преда мном (Пон. Зак.20,16). Учећи оне међу нама који говоре: "Да ли ћеш их брзо истребити кад их је толико" да нису малодушни, Он је рекао: Не можеш да их истребиш за једну годину да не би земља опустела и да се не би умножиле дивље звери против тебе, већ мало по мало, кад се умножиш и порастеш... И увећаће Бог област твоју (Пон. Зак.7,22). Бог им је, такође, много пута заповедао говорећи: Пази да никад не положиш завет са Хананејцима које намеравам да истребим пред лицем твојим (Пон.Зак.20,2).

20. Пошто је Исус Навин пошао и окружио Јерихон, и пошто га је срушио, Бог је рекао: Прокуни њега и све његово (Ис. Нав.6,16). Док је Исус намеравао да ступи у борбу са (становницима) Гаја, Израил се дао у бегство, не могавши да се супротстави непријатељима услед клетве која се на њему нашла због ситнице коју је украо Ахар. Тада је Исус пао на лице и заплакао пред Господом, говорећи: Окрену Израил врат свој пред непријатељима својима (Ис.Нав.7,8). Шта ћу да чиним?И рече му архистратиг силе Господње: Израилу, ти не можеш да се успротивиш непријатељима својим јер је клетва на теби (ст.13). И Исус не оде више у борбу све

док није истребио Ахара. Такође, видимо да је Бог од Саула одузео царство услед клетве којој се подвргао због Амалика. И још, Бог Израилља није послушао оног дана када је Јонатан умочио жезал свој (у саће меда) и ставио га у уста своја (1.Цар. 14,17). Учећи нас да најмања страст уништава силу врлина, и Еклисијаст говори: Мртве муве кваре сладост јелеја (10,1). Језекиљ такође говори: Онога дана када праведник скрене са пута своје правде и учини неправду, пустићу болест на лице његово и нећу поменути правду његову (Јез.18,24). А апостол говори: Мало квасца укисели све тесто (Гал.5,9). Узевши од продате њиве и слагавши, Ананија и његова жена, Сапфира, одмах су пали пред ноге апостола и испустили дух, иако дело беше мало. Јаков, опет, говори: Јер који сав закон одржи а сагреша у једноме, крив је за све (Јак.2, 10).

21. Подстичући нас да се окренемо ка Њему, Бог код Језекиља говори: Од дана кад се безаконик обрати од свог пута и учини суд и правду, више нећу помињати његова безакоња и поживеће живота (18,21), јер нећу смрти грешника, него да се обрати и да буде жив. Обратите се најзад. Због чега умирате, доме Израилев (33, 11). И опет Јеремија говори: Обрати се мени, доме Израилев, па ћу вам се смилovati, говори Господ (3,12; 36,3). И опет: Зар онај ко падне не устаје, и зар се не враћа онај ко залута? Због чега се одвратише ови људи моји у Јерусалиму срамним одступањем, и због чега су упорни у својој вољи, избегавајући да се обрате, говори Господ (8, 4-5). Обратите ми се, и обратићу вам се (Мал.3,7). И Господ Исус је рекао: Јер ако опростите људима сагрешења њихова, опростиће и вама Отац ваш небески. Ако ли не опростите људима сагрешења њихова, ни Отац ваш неће опростити вама сагрешења ваша (Мт.6, 14-15). И апостол говори: Ако и упадне човеку какво сагрешење, ви духовни исправљајте таквога духом кротости (Гал.6,1). И опет Јаков говори: Браћо, ако ко од вас залута са пута истине, па га неко врати, нека зна да ће онај који обрати грешника са пута заблуде његове, спасти душу од смрти и покрити мноштво грехова (Јак.5, 19-20).

22. Ето, сва та сведочанства Писма нас побуђују да испитујемо сами себе и да утврдимо да ли, можда, трудећи се, у себи немамо злобу према ближњем, или гнев и не праштамо му, што би упропастило труд наш. У том случају и Господ наш Исус Христос нам неће помоћи у часу кад нас буду вређали непријатељи наши. Јер, Он сам је неке такве строго прекорео, говорећи: Зли слуго, сав дуг онај опростио сам ти, јер си ме молио. Није ли требало да се и ти смилујеш на свога другара, као и ја на те што се смиловах? И разгневи се... и предаде га мучитељима док не врати све што му је дуговао. Тако ће и Отац мој небески учинити вама, ако не опростите брату својему од срца својих сагрешења њихова (Мт.18,32-35). Испитуј себе, брате, свакодневно ако желиш да упознаш срце своје и шта је у њему пред Богом - да ли осуђивање (брата), или мржња, или завист, или дрскост. Ако се у твом срцу нађе такав отров, сети се речи Господа Исуса: Тако ће и Отац мој небески учинити вама, ако не опростите брату својему од срца својих сагрешења њихова. Ко се плаши да не допадне у ад нека из свог срца избацује сваку злобу. Тако она страшна одлука неће пасти на њега. Пази на своје срце, брате, и буди бодар према својим непријатељима. Јер, они су свелукави злотвори. У срцу се убеди у истину речи да човек који чини зло не може чинити добро. Човек, међутим, може да чини зло под видом добра.

23. Због тога нас је наш Спаситељ научио да смо бодри пред (непријатељима), говорећи: Јер су уска врата и тесан пут што воде у живот, и мало их је који га налазе... Широка [су] врата и широк пут што воде у пропаст, и много их има који њиме иду... Чувајте се лажних пророка, који вам долазе у оделу овчијем, а изнутра су вуци грабљиви. По плодовима њиховим познаћете их (Мт. 7,13-16). Који су то плодови ако не свака противприродност којом они наваљују на нас, желећи да наше срце наведу на њу? Међутим, оне који воле Бога из свег срца лажни пророци не могу да убеду ни у шта своје, по речи апостола: Ко ће нас раставити од љубави Христове? Жалост или тескоба, или гоњење, или глад, или голотиња, или опасност, или мач?... Јер сам уверен да нас ни смрт, ни живот, ни анђели, ни поглаварства, ни силе, ни садашњост, ни будућност, ни висина, ни дубина, нити икаква друга твар неће моћи одвојити од љубави Божије (Рим.8,35-36; 38-39). Видиш ли, брате, какви су они који воле Бога из свег срца и како их ништа светско не може одвојити од љубави Божије!

24. Пази да те нешто од погубних [ствари] не одвоји од љубави Божије - било злато, или сребро, или кућа, или сласт задовољства, или мржња, или увреда, или реч која рањава срце, или неки други отров који змија улива у наше срце. Не смућуј се (ако у себи угледаш нешто такво), већ се пожури да свој поглед устремиш на бакарну змију коју је по речи Господњој сачинио Мојсије. Он ју је поставио на дрво на врх горе како би је свако кога је змија ујела могао да види и да се исцели. Господ наш Исус Христос је узео на себе образ ове бакарне змије. (Змија) је непријатељ кога је послушао Адам и постао непријатељ Божији. Господ наш Исус Христос је ради нас постао сличан Адаму, савршен човек у свему, осим у греху. Бакарна змија је по изгледу слична непријатељу Божијем, али нема зле помисли, ни отрова, ни злобе, нити гамиже, нити шишти, нити поседује непријатељски дах. Овај праобраз је прихватио Господ наш Исус Христос да би поништио отров који је Адам примио из уста змије. И природа, која је постала противприродна, вратила се у природност. Слично томе (Бог) говори Мојсију: Шта је то у руци твојој? А он рече: "Жезал". И рече (му): "Спусти га на земљу". И положи га на земљу и постаде змија. И устукну Мојсије од ње. И рече Господ Мојсију: "Пружи руку и узми је за реп". Он пружи руку и узме је за реп, и нађе се жезал у руци његовој (Изл.4,2-4). Касније му је Бог у различито време говорио или да узме жезал (који се претварао у змију) и да њиме удари по египатској реци пред лицем фараона (на шта би се вода претворила у крв), или да њиме удари по Црвеном мору (на шта је оно ишчезавало), или да узме жезал који му је у руци и којим је ударио по мору, те да удари у камен (због чега би вода потекла) (Изл.7,19; 14,16; Број.20,8).

25. Видиш ли како се онај који иде за стопама Господа нашег Исуса Христа преобраћа у жезал, иако је раније био непријатељ и змија, и како више нико од непријатеља не може да му се супротстави? Ово је велика тајна. Због тога, ако змија посеје свој отров у нас, пожуримо да погледамо на Онога који се попео на Крст. Све су му то учинили ради нас. И Он је све претрпео, не изменивши се и не огорчивши се на оне који су га мучили. Он није рекао грубе речи, већ је остао непокретан као бакарна змија. Сила и помоћ је од Њега који је казао: И као што Мојсије подиже змију у пустињи, тако треба да се подигне Син Човечији, да сваки који верује у њега не погине, него да има живот вечни (Јн.3,14-15). То и значи следити за Његовим стопама и бити здрав кроз Њега. Како ми постајемо здрави?

Ако верујемо да је Он моћан (да нас начини здравима). Јер, бакарна змија није долазила код оних који су били уједени у пустињи, већ би уједени погледао на њу и постајао здрав. И тамо је било много оних који су умрли од змија, јер нису поверовали речи Божијој, као што рече апостол: Нити да кушамо Христа, као што неки од њих кушаше, и од змија изгибоше (1.Кор.10,9).

26. Знаш ли, брате, да се све до сада у души налази змија која жели да искуша Исуса? Шта друго значи искушавати га ако не распитивати се за Његове заповести и не испуњавати их, као што је написано: И упита један од њих, законик, кушајући га и говорећи: Учитељу, која је заповест највећа у Закону? А Исус им рече: Љуби Господа Бога свога свим срцем својим, и свом душом својом, и свим умом својим. Ово је прва и највећа заповест. А друга је као и ова: Љуби ближњега свога као самога себе. О овим двама заповестима виси сав Закон и Пророци (Мт.22,35-40). Видиш ли да се они који питају а не испуњавају називају кушачима? То је стога што неће да поверују у бакарну змију која их може спасти од отрова невидљиве змије. Задржавај срце своје и немој се предавати унији говорећи: "Како могу испунити врлине кад сам грешан човек?" Човека који остави своје грехе и обрати се ка Богу, покајање обнавља, по речима апостола: И као што носисмо слику земљанога, тако ћемо носити и слику небескога (Кор.15,49). Видиш ли да је (Бог) човеку дао [могућност] да се мења кроз покајање и да преко њега постаје потпуно нов?

27. Мајка младенца непрестано чува од сваког зла, све док се налази у њеним рукама. Када он заплаче, она му даје своју сису и нежно га удара по образу да би га уплашила и научила да млеко узима са страхом и да не би стекао дрско срце. Ако се оно због тога заплаче, она га, сажалевајући се на плод своје утробе, теши, љуби и љуља све док поново не узме њену сису. Отац се не свађа са њим због тога што не ради или што не иде у борбу против његових непријатеља, зато што је још мали и што не може: ноге има, али не може да стоји на њима, руке има, али не може да држи оружје. И мајка га благодушно трпи све док, мало-помало, не одрасте. Одраставши мало, он се хвата у коштац са другом [децом]. Ако га неко и обори, отац се не љути на њега, јер зна да је још дете. Тек кад омужа, почиње да се пројављује његово расположење, тј. да ли је непријатељ непријатељима свог оца. Тада му отац поверава своје послове, као свом сину. А ако се после свих напора којима су се родитељи потрудили око њега, покаже као куга према њима, тј. ако омрзи родитеље и одрекне послушност њиховом благородству, те се удружи са њиховим непријатељима, они га лишавају своје наклоности, изгоне из свога дома и одричу му његово наследство.

28. И ми се, брате, побринимо о себи, (принуђавајући се) да останемо под покровом покајања. Примајмо млеко из његових дојки да бисмо се нахранили. Презримо све видљиво да би се нашим устима ослатило његово млеко. Понесимо бремене његових зарука како би се оно (усрдније) побринуло о нама. Ако се ухватимо у борбу са непријатељима нашим и они нас оборе као недорасле, заплачимо пред њим да би умолило Оца нашег да се освети онима који су нас повредили. Одсецимо сваку жељу срца свога и заволимо странствовање које ће нас спасти, као и Авраама. Потчинимо се под његову руку, као Јаков, да бисмо примили благослов од Оца нашег. Омрзимо прохтеве срца свога, као и Мојсије, који је био сачуван под његовим покровом и који је, као слободан од сваке похотне сласти, устао на оне

који су њега (тј. покајање) хтели убити. Не презримо га да нас не би запоставило, као Исава. Сачувајмо његову чистоту како би нас узвисило у земљи непријатеља наших. Имајмо га свагда као добар покров, слично Исусу, сину Навиновом, за кога се каже: Слуга Исус, син Навинов, [беше] младић који никако не излажаше из шатора (Изл.33, 11). Немојмо дати места унији у срцу свом да нас не би оставило без наслеђа у обећаној земљи. У свему заволимо смирење и потрудимо се да уђемо у земљу у којој тече мед и млеко, као у Халеу. Не пожелимо ништа погубно да не бисмо били истребљени, као Раав. Немојмо волети насладу грла коју пружају нека јела, да не бисмо били истребљени, као синови Илија. Сачувајмо се од сваке неправде, као Самуило кога савест није изобличавала, како не бисмо ништа зло учинили ближњем. Немојмо волети злу завист према другима да нас (покајање) не би одбацило, као Саула. Нека нам омили да не враћамо ближњему зло за зло, да би нас (покајање) сачувало од зла, као Давида. Немојмо волети хвалисање и таштину, да нас не би одгурнули од лица Оца нашега, као Авесалома. Напротив, заволимо смиреност и часност да би нас (покајање) показало осветницима према свим непријатељима Оца нашег, као Соломона. Заволимо потпуно одрицање од свега и обуздавање својих удова од сваког мртвог дела, како бисмо стекли храбро срце против непријатеља наших, слично Илији Тесвићанину. Немојмо бити сластољубиви и похотљиви да нас (покајање) не би истребило, као Ахава. Подвизавајмо се до смрти, да не бисмо изгубили његово свето наслеђе, као Навутеј Израилцац. Будимо у свему послушни оцима нашим по Богу, одсецајући своју вољу да би, због нашег савршеног потчињавања, на нама остао њихов благослов, као на Јелисеју. Немојмо бити среброљубиви и лажљиви човекоугодници, да нас не би постигла казна, као Гијезија. Заволимо у свему верне (људе) и то више од самих себе, да би нас (покајање) благословило, као Сунамићанку. Немојмо бити страсни посматрачи срамних дела, да нас (покајање) не би истребило од свог лица, као Ахију и Седекију, које је цар вавилонски сажегао у огњу. Омрзимо грех све до смрти ради душе своје, да би нам (покајање) помогло у часу невоље, као Сузани. Не пожелимо различита јела, да нас оно не би оставило, као оне који су примали храну са Навуходносорове трпезе. Заволимо злопаћење у свему, да би се (покајање) обрадовало због нас, као због оних који су били са Азаријом. Немојмо бити лукави, као Вавилоњани, који су роптали на верне. Испуњавајмо своје (молитвене) службе, не попуштајући пред лењошћу тела, као Данило, који је пре пожелео да умре, него да остави молитву коју је свакодневно вршио. Јер, Бог је моћан да сачува од искушења оне који га воле, као и да истреби зло. Тако је вера праведног (Данила) по Богу звери учинила јагањцима. Благословен је Бог покајања, благословен је пред Њим и онај ко је заволео (покајање) и ко је приклонио свој врат под бреме његове воље, јер ће се препородити свише вољом Божијом.

29. И тако, брате, човек има велику потребу за расуђивањем, за одсецањем сваке своје телесне жеље, за пажљивим трезвоумљем на свим својим путевима, како не би заблудео и упао у руке непријатеља свог (покајања). Јер, скретање ка самоправедности га коље; осуђивање грешника га одгони; понижавање лењивих га пресеца. О њему је написано у Причама: Тесне су стазе дома њеног: она брашно не јеђаше са лењошћу. Двоструко одело сачини она своје мужу. Она је као лађа која тргује у далеким [земљама] и сабира богатство (Прич.31,27). Постарајмо се да га схватимо из ових речи. Товарећи брод, трговац не бира само једну врсту (товара),

већ све оно од чега очекује добитак. Он не опонаша оне који су претрпели штету, већ оне који су се обогатили и који (спокојно) бораве у својим домовима. Он се уклања од сваке штетне ствари, а позајмљује ону са којом може стећи добитак, да би, најзад, и сам купио такву ствар. Као незамењиво правило њему служи да опет купи оно од чега је стекао добитак. Он се распитује за цену којом ће продавати или куповати ствари код оних који су се обогатили и који се одмарају у својим домовима, а који немају зависти према њему. Таква је и душа која без саплитања жели да сретне Бога. Она се не задовољава само једним делом, већ се стара о сваком делу које доприноси (спасењу). Од дела за које је чула да је погубно, она бежи, како не би претрпела штету.

30. Да ли си ти, брате, сада себе назвао трговцем Исусовим? Потруди се да то постанеш. Трговина овог Цара је далеко од сваке мањкаве ствари. Ево ствари које су штетне за њега: људска слава, гордост, самоправедност, дрскост, речи огорчења, грамзивост, хвалисање, наклоност ка забављању. Све је то штетно за Исусове трговце. Уколико имају такве ствари у својој радњи, они му не могу угодити. Испитај брате шта се налази код тебе. Нека твој ум утврди која од твојих чула приносе плод Богу, а која нагињу ка греху. Да ли се, можда, твоје очи варају слашћу задовољства? Да ли твој језик бива побеђиван дрскошћу? Да ли примећујеш да се твоје срце наслађује људском чашћу? Да ли твоје уши радује клевета? Све је то штетно за ум. У књизи Левитској је написано: Овако реци Аарону: Немој на мој жртвеник принети чисту животињу која има ману, да не би умро (Лев.22,18). Аарон је образ ума. Непријатељ (обично) своје зло меша са праведним намерама. Због тога је (Бог) наредио да пре приношења испитамо [жртву], да се не би десило да умремо. Умрети значи отпасти од сагледавања и сагласити се са онима који желе да оскрнавe чула.

31. Такве су речи оних који су заволели Исуса и који су стекли наду у Њега! Њихова душа је постала невеста украшена сваком врлином, која поседује своје свето огледало, по речи апостола: Сви ми пак који откривени лицем одражавамо славу Господњу, преображавамо се у тај исти лик, из славе у славу, као од Духа Господа (2.Кор.3,18). Јер сад видимо као у огледалу, у загонетки, а онда ћемо лицем у лице (1.Кор.13,12). Они који су постали Његове невесте у чистоти, гледају на себе саме као у огледало, не би ли открили какав порок који се не би допао њиховом Женику. Јер, Он иште девственице, чисте душе, које немају порока, као што је написано о Ревеки, тј. да је била врло милолика и да није познала мужа (Пост.24,16). И пророк говори: Довешће се цару девојке (идући) за њом, друге њене довешће ти се (Пс.44,15). Оно [што се каже] - довешће се, указује на Његово свето човештво, а - друге њене, на везивање уз Њега. Препород у светом крштењу их је обновио од сваке овешталости, а покајање их чисти и чини светим девственицама, које су заборавиле на сваку худост и које и не помишљају о њој, као што им је рекао (пророк): Почуј кћи и види, и нагни ухо твоје, и заборави људе своје и дом оца свога. И пожелeће цар лепоту твоју (Пс.44,11). Њој се, због чистоте којом ју је очистило покајање и којом ју је сјединило у једно тело са Господом, диве све силе небеске. говорећи: Ко је она што иде горе из пустиње наслањајући се на драгога свога.(Пес.н.пес.8,5).

32. Употребимо сву силу своју са сузама да бисмо се постепено подвизавали, све док не свучемо дела старог човека и док се не сачувамо од сваког погубног

дела, док нам не дође љубав Његова, док се од нас не одузме образ земљаног и нашем срцу се не пружи образ небеског, како бисмо били достојни Њега и чисти од сваког порока, као што је рекао апостол: И као што носисмо слику земљаног, тако ћемо носити и слику небескога (1.Кор.15,49). Апостол је знао да нема човека без греха од како је учињен преступ и да покајање опет може човека да врати безгрешном обновљењу. Стога је и рекао да оставимо дела онога који је преступио заповест и да прионемо уз дела, тј. заповести Господа нашег Исуса Христа, који је учинио милост и понео ропство људско да би нас увео у скривени рај и даровао нам Своје свете врлине, дао нам да окусимо од дрвета живота које је чистота коју је Он пројавио у себи и умирио херувима са пламеним мачем који је чувао пут дрвета живота, који је познање Његових светих речи, које [нас] свагда штите, заграђују [нам] слух од сваке змијине речи и напомињу [нам] горко ропство у које смо раније били пали, како се не бисмо опет вратили у њега, и које нас уче да непрестано благодаримо Онога који нас је избавио Својом крвљу. Уклонивши обвезницу ропства Крстом (Кол.2,14), учинивши (верне) браћом и пријатељима (Јн.15,14; 20,17), изливши Духа Светог на њих по благодати и успокојивши њихова срца, Он је рекао: Узлазим Оцу моме и Оцу вашем, и Богу моме и Богу вашем (Јн.20,17). И опет: Оче, хоћу да и они који си ми дао буду са мном где сам ја, јер их ти љубиш... као што мене љубиш (Јн.17,24; 23). Он намје, такође, показао да то не говори о свима, већ о онима који су оставили своју вољу и иду за Његовом светом вољом, и који су од себе одсекли сваку жељу овога света. Јер, Он је говорио: Како нисте од света него вас ја изабрах од света, зато вас мрзи свет (Јн.15,19). Видиш ли да су се они који су оставили свет удостојили да буду невесте Господа Исуса? Они пребивају у јединству са Њим, као што је рекао апостол: Тога ради оставиће човек оца свога и матер и прилепиће се жени својој, и биће двоје једно тело. Тајна је ово велика, а ја говорим о Христу и о Цркви (Еф.5,31). И опет он говори: Да незнабошци [постану] сунаследници и сутелесници и судеоници обећања његова у Христу Исусу кроз јеванђеље (Еф.3,6). Видиш ли да у онима који су се удостојили да постану једно тело са Господом обитава и Његов Дух Свети? Он им помаже, Он се стара о њима, као што је рекао Господ: Јер нећете ви говорити, него ће Дух Оца нашега говорити из вас (Мт.10,20). Исто говори и апостол: А нама Бог откри Духом својим; јер Дух све испитује, и дубине Божије (1.Кор. 2,10). Ми, говори он, имамо ум Христов (ст.16). И како би ум Христов могао да помишља о неком греху?

33. Проникни, брате, срцем у тајну по којој свака врста на земља рађа [пород] од себи сродних, а не од друге врсте, било да се ради о стоци, зверима, гмизавцима или птицама. Бог их је све привео Адаму да би видео да ли има нечег сличног њему. И није се нашло ништа зато што нису били његове природе. Тада је Он, узевши од ребра његовог, створио жену. Ова тајна је велика и код оних који постају невесте Христове. Они постају од Његове суштине кроз препород, од Његовог светог Тела, као што говори апостол: Сви смо једно тело у Христу, а појединачно уди смо једни другима (Рим.12,5). И опет: Јер смо удови тела његова, од меса његова, и од костију његових (Еф.5,30). Видиш ли шта Он хоће? Да човек у свему постане сличан Њему, као што је Ева од Адама и као што му је у свему слична. Због тога, уколико имамо нешто од скотске бесловесности, или зверску похлепу, или птичју несталност, или отров гмизаваца, не можемо бити девственице-невесте Његове. Такве душе не одговарају Његовим делима. Видиш ли, брате, да Он жели

да му човек буде сличан, здрав од сваке противприродности, како би се удостојио да му буде невеста? Душа познаје своје помисли по својим делима. Ако твори дела (Духа), очигледно је да Дух Свети обитава у њој. Дела (Духа) препорађају душу и чине је бестрасном. И није могуће да Дух Свети не обитава у таквој души, као што је рекао Господ: Ако ме љубите, заповести моје држите... И ја ћу умолити Оца, и даће вам другог Утешитеља да пребива с вама вавек, Духа Истине (Јн.14,15-17). И апостол говори: Или не познајете себе да је Исус Христос у вама? Сем ако у нечему нисте ваљани (2.Кор.13,5).

34. Видиш ли да онај ко не стекне дела Исусова није искусан и не може бити невеста Његова? Све девојке су припремиле своје светилнике, али су оне које нису имале дела остале иза врата. Мрежа која је бачена у море сабрала је (рибе сваке врсте), али су у Царство примљене (само добре). Плева је израсла заједно са пшеницом, али је, у време жетве, свезана у сноплје и бачена у огањ. Све лозе су остале у винограду, али су оне које нису донеле плод бачене у огањ. Овце су пасле заједно за козама, али је Он само овце повео са собом, док су козе избачене напоље. Сејач је подједнако сејао своје семе, али је обрадован само оним које је израсло на доброј земљи. Онај који је делио сребро, дељаше без лицемерја, али му принеше радост само они који су га удвостручили. Сви су били позвани на свадбу, али је цар наредио да онога који нема свадбено рухо баце у таму најкрајњу. Те речи се и нас тичу јер сви ми говоримо да верујемо. Међутим, Он ће оне који немају дела Његовог Божанства избацити напоље, говорећи: Јер су многи звани, алије мало изабраних (Мт.22,14).

35. Испитајмо себе, братијо, и размотримо своја дела пре него што сусретнемо Господа. Не гледајмо на оне који испуњавају телесне прохтеве свога срца, како не бисмо изгубили богатство које нас очекује у часу невоље. Подвизавајмо се да га стекнемо. Оно, пак, које ћемо морати да оставимо презримо као непријатеља. Сетимо се оних који су сав свој труд стратили на паштење око пропадљивих (добара) и који су ипак све оставили и због њих наследили геену, будући да нису хтели да иду за стопама Господа и да се удостоје да му буду невесте. Подвизавајмо се са сузама, са срдачним болом и скривеним уздисањем пред Богом, да не би (допустио) да упаднемо у такву срамоту. Јер, када се на мору деси бура и многи бродови потону, они што су преостали не говоре: "Потонимо и ми у пучини", већ храбре једни друге да не буду малодушни и моле Бога да им помогне. Заиста је велика бура на земљи. На сваки начин се терајмо на труд и вапијмо ка Господу, да не бисмо погинули. И крманаш за време буре увек и међу морнарима и међу путницима налази понеког ко ће га храбрити. (Знајмо) да се човек не може спасти из тог валовитог мора ако се не обнажи од сваке пропадљиве ствари. Ни Мојсије није могао да запева песму Господу све док није прешао море и док није угледао смрт оних који су његов род хтели да задрже у египатском ропству. А када их је већ превео, и кад су постали сасвим слободни, он је узвикнуо: Певајмо Господу јер се славно прослави: коња и коњанике врже у море (Изл.15,1).

36. Када ум буде избавио чула душе од жеља плоти и кад их мимоиђе, стуб сагледавања ће душу одвојити од телесних жеља. Видевши да се бестидне страсти устремљују на душу, желећи да јој чула задрже на греху, Бог уму, који се у тајности непрестано налази уз Њега, пружа Своју помоћ и све их истребљује, као што је написано: Рече Господ Мојсију: Зашто вапијеш к мени? Заповеди синовима

5. Још је рекао: "Безмолвник треба да има страх од сусрета са Богом у толикој мери да он претходи његовом дисању. Јер, тај страх се у њему није остварио и од њега је милост још далеко, све док грех привлачи његово срце".

6. Опет је рекао: "Жалосно је што ми у устима имамо бестрашће, а у срцу безакоње и зло".

7. Још је рекао: "Неће сусрести љубљеног Исуса са радошћу онај ко се не подвизава до смрти да своје тело учини сличним Његовом. Он још није слободан од горког ропства".

8. Ево шта је још говорио: "Авај! Авај! Авај! Доклеје доспела душа! Како је само чиста створена, а под каквом влашћу сада стоји, и каквом је сујетом свезана!"

9. Такође је рекао: "Све док си у телу, молим те, не попуштај срцу својем. Човек не може да верује никаквом плоду, све док се налази у пољу, будући да не зна шта ће се десити са њим пре него што га затвори у своје житнице. Тако он не може да попушта свом срцу све док је дисање у његовим ноздрвама (Јов 27,3), будући да не зна каква ће га страст сусрести пре издисаја. Према томе, човек не треба да попушта свом срцу све док дише, већ да увек вапије Богу да му [укаже] помоћ и милост".

10. Ја сам га питао: "Оче, шта је смиреноумље и шта га рађа?" Он ми је рекао: "Послушање, одсецање од своје воље у смирењу без напора, чистота, трпљење увреда, подношење речи ближњег без тешкоће - ето шта је смиреноумље".

11. Опет је рекао: "Блажен је онај који је стекао новог човека пре него што је сусрео Христа. То је и апостол рекао: Тело и крв не могу наследити Царства Божијега (1.Кор.15,50). И још: Јер све док је међу вама завист и неслога и раздори, зар нисте телесни и зар се не владате по човеку?(1.Кор.3,3)".

12. Опет је рекао: "Ми се налазимо у толиким тешкоћама од наших непријатеља стога што нисмо како треба спознали грехе своје, и што нисмо разумно испитали плач. Јер, плач би нам, да се како нашао у нама, открио грехе наше. Када нам буде дано да истински видимо своје грехе, стидећемо се чак да погледамо на лице присутних, па чак и на бестидне жене, јер су и оне часније од нас. Јер, оне са таквом дрскошћу чине грехе своје не знајући Бога, а ми смо верни па ипак се наша срца слажу са гресима".

13. Рекао је опет: "Подношење увреда и уступање вољи ближњег по Богу, да се непријатељу не би дало да се умеша, показује човека-делатеља. Јер, ко има бодар ум и ко се са разумом налази под ногама Господа Исуса, постараће се да одсече своју вољу већ и због тога да не буде одвојен од свог љубљеног Господа. Ко не уздржава своју вољу у свему, ни са вернима не може бити у миру, јер ће малодушност, гнев и огорчење свагде пратити његово срце. Онај ко говори: "Није ништа ако поговорим, или ако чујем", личи на слепца који не види светлост ни кад га уведе, нити кад га изведе. Схватите шта бива са сунцем - и најмањи облак сакрива његову светлост и топлоту. Међутим, то виде само они који имају прозрење".

14. Опет је рекао: "Човек који увек гледа на своје грехе нема језика којим би могао да поговори са неким човеком".

15. Опет је рекао: "Омрзи све што је у свету и телесни покој, пошто те чине непријатељем Божијим. Као што се човек бори против непријатеља, тако и ми треба да се боримо против свог тела и да му не пружамо покој".

16. Рекао је опет: "Делатник, који воли Бога, треба да пази на сваку своју помисао, да се саветује са њом, и да расуђује да ли су од тела или не. Јер, он се не може сматрати девствеником све док противприродност још увек има извесну силу у његовим удовима".

17. Питао сам га: "Шта значи реч из Јеванђеља: Да се свети име твоје!" Он је рекао: "То се односи на савршене, будући да се име Божије не може светити у нама који смо обузети страстима".

18. Рекао је опет: "Наши древни оци су рекли да удаљити се (од света) значи бекство од тела (тј. несажаљивост према телу) и сећање на смрт".

19. Опет је рекао о миру са ближњима: "Бог не обитава тамо где нема мира. Ко види своје грехе, види и мир. Јер, грехе оставља смиреноумље, а не место живота. Павши у грех са Уриницом, Давид није нашао ништа што би принео Богу на жртву због грехова својих, осим речи: Жртва је Богу дух скрушен. Срце скрушено и смирено Бог неће понизити (Пс.50,29)".

20. Рекао је опет: "Малодушност и понижавање било кога смућује ум и не дозвољава му да угледа светлост Божију".

21. Опет је рекао: "Учини напор да избегаваш оне који следе три страсти које понижавају душу: користољубље, честољубље и телуугађање. Јер, душа којом оне овладају не може да напредује".

22. Опет је рекао: "Када седиш у келији и дође ти (помисао) да осудиш ближњег, [сети се] својих грехова и закључи да их је више него код твог ближњег. Такође, ако помислиш да чиниш праведна дела, сматрај да нису Богу угодна. Сваки снажни део тела помаже болесном и стара се о њему, говорећи: "Ми имамо нешто (заједничко)", те му састрадава. Огрубели говори у срцу своме: "Никада нисам грешио", а онај ко је стекао смиреноумље на себе преноси понижавање ближњег, говорећи: "Ја сам погрешио". Онај ко презире (смирење) сматра у срцу своме да је мудар и да никад никога није вређао. Ко, пак, има страх Божији, стара се о врлинама и [труди се] да ни једна од њих не пропадне".

23. Опет је рекао: "Знај да служба Богу коју вршиш у келији у ћутању није истинска ако ти се у исто време срце приклања ка нечему што није Божије, и ти, при томе, мислиш да то није грех. Ако говориш: "Бог прима срдачну службу коју сам одслужио у ћутању", онда је свакако грех пред Богом ако се твоје срце слаже са злом у ћутању".

24. На моје питање, он ми је одговорио да онај ко не налази помоћ у борби, ни миру не може да верује.

25. О поучавању је рекао: "Оно у себи крије велику опасност да се не погреши у ономе што се поучава: јер, чим погрешиш [значи] да не можеш да поучаваш".

26. Рекао је опет о причешћивању: "Тешко мени! Тешко мени! Каквоје моје општење са Богом, ако општим са непријатељима Божијим? Тако се ја причешћујем на суд и на осуду. Јер, ето какве речи ми говоримо: "Светиње

светима", тј. светима приличи да примају Свете (Тајне). Но, ако сам ја свет, ко су онда ови који делују у мени?"

27. Упитао сам га: "Шта је страх Божији?" Он ми је рекао да човек који се веже за било шта што није Божије нема у себи страха Божијег.

28. Још сам га питао: "Које слуга Божији?" Он ми је рекао: "Све док служи страстима човек се не може сматрати слугом Божијим. Он је слуга онога који њиме влада".

29. Рекао је опет: "Тешко мени! Тешко мени што се нисам подвизавао да се очистим, како бих стекао милост. Тешко мени! Тешко мени што се нисам подвизавао да савладам непријатеље своје у борби да бих царевао са Христом. Јер, како може да се приближи Цару своме онај који другима служи! Тешко мени! Тешко мени што на мени лежи Твоје име, Господе, а ја служим непријатељима Твојим. Тешко мени! Тешко мени што једем храну које се гнуша Бог мој, због чега и неће да ме исцели".

30. Посетио сам га [једном] кад је био болестан и нашао га како тешко страда. Видевши тугу мог срца због његових страдања, он је рекао: "Тек на основу ових тешких мука ја могу да се сетим оног горког часа. Телесно здравље није корисно [за такву намеру]. Тело тражи крепко здравље како би бунтовало против Бога. Дрво, пак, које се свакодневно залива неће се осушити и неће престати да доноси плод".

31. Опет је рекао: "Човек мора имати храбро и велико срце да би се постарао око испуњавања заповести Божијих".

32. Опет је рекао: "Тешко мени! Тешко мени што имам пред собом тужиоце које познајем и које не познајем, и које не могу да порекнем. Тешко мени! Тешко мени што имам тужиоце. И како ћу сусрести Господа мог и Његове свете када ми непријатељи нису оставили ни један уд здрав пред лицем Његовим?"

33. Питао сам га: "Шта треба да чини безмолвник?" Он ми је рекао: "Безмолвнику су потребне три врлине: непрестани страх [Божији], свагдашња молитва и да стално избегава да попусти срцу".

34. Опет је рекао: "Човек који безмолствује мора да се чува да не чује ни једну некорисну реч зато што она [може] да поништи његов труд".

35. О ави Спиридону је рекао: "Један старац га је запитао: "Кажи ми каквим видиш самог себе". Он је одговорио: "Ја личим на онога који се налази на кули и који, гледајући напоље, маше пролазницима како му се не би приближили". А старац који га је питао одговори: "А ја личим на онога који је направио ограду у круг и закључао је гвозденим резама, тако да, кад неко закуца, не могу да сазнам ко је, ни одакле је дошао, ни шта хоће, ни какав је. Стога му не отварам све док не оде".

36. Опет је рекао: "Господ ће услишити оне који га траже са болом у срцу. Они треба да [га] моле са разумом, брижљиво [га] тражећи са болом у срцу, слободни од свега светског. Они треба да се старају о души са страхом, како би је, по сили својој, на Суд Божији изнели без саплитања".

ДОБРОТОЉУБЉЕ
ПРЕПОДОБНИ АВА ИСАИЈА

СЛОВА ПРЕПОДОБНОГ ИСАИЈЕ УЧЕНИЦИМА

О [изреци]: "Пази на себе" (Пон.Зак.15,9).

1. Пази на себе марљиво, буди смео и веруј да је Господ наш Исус Христос, Бог који има неизрециву славу и величину, постао наш пример, да бисмо ишли Његовим стопама (1.Пт.2,21). Он се ради нас смирио превеликим смирењем које превазилази сваку меру, примио обличје слуге, осиромашео, ни у шта не рачунајући увреде, и претрпевши многа и срамна понижења, као што је написано: Као јагње на заклање вођен би и као овца нема пред оним који је стриже не отвори уста својих. Од уза и од суда узе се (Ис.53,7,8). Најзад, Он се подвргао и смрти са великом срамотом ради нас, да бисмо ми, по Његовој заповести и ради сопствених грехова, радо подносили ако нас неко праведно или неправедно вређа и клевета. Чак ако нас неко и до смрти буде доводио, треба да смо као овце и као неразумна стока која уопште не противречи. Шта више, тада треба, ако можемо, да се молимо, или барем, у крајњем случају, да ћутимо са великим смирењем.

2. Пази на себе марљиво, верујући да је за душу много корисно и спасоносно да [се подвргава] невољама и бешчашћу ради Бога и да их радо и безметежно подноси, сматрајући да је достојна да још више пострада. [Осим тога], помисли да и сам можеш понешто понети за Господа, и да барем једним делићем можеш постати подражавалац страдања свога Бога. Немој роптати на оне који су те увредили, већ се од душе помоли за њих сваки пут кад их се сетиш. Они ти, наиме, доносе велико богатство.

3. Пази на себе марљиво и као велику смрт, као погибао душе и вечну смрт презири и на сваки начин избегавај властољубље и славољубље, тј. жељу за славом, чашћу и људском похвалом, као уосталом, и мисао да си нешто [значајно], да си остварио неку врлину или да си бољи од било кога. Исто тако, одсецај сваку срамну похоту и најмању телесну сласт, избегавај непотребна познанства и додире туђег тела. Не дозвољавај себи да ишта поједеш ван одређеног времена. Тако ћеш, чувајући се у малом, избећи да паднеш у тешке (грехе). Јер, онај ко презире мало, постепено упада и у велико.

4. Пази на себе марљиво и од душе и истински сматрај себе најмањим и најгрешнијим од свих Хришћана. Нека ти душа увек плаче, смирава се и стење. Као недостојан и идиот, увек ћути и уопште не говори без потребе.

5. Пази на себе, увек се сећај и пред очима имај вечни огањ и вечне муке и осуђенике, те пре сматрај себе за једног од тамошњих, него за једног од живих.

6. Пази на себе марљиво знајући да је Господ наш за нас умро и васкрсао да ти више не би живео себи него Ономе који је за нас умро и васкрсао (2.Кор.5,15). Буди смео и веруј да се увек налазиш пред Његовим лицем и да Он види твоје срце.

7. Пази на себе марљиво и свагда буди готов да се повинујеш вољи Божијој, било да се ради о смрти или животу или некој невољи, и то са свом жељом и вером. Увек очекуј велика и страшна искушења која долазе на тебе - невоље, мучења и најгорчу смрт.

8. Пази на себе марљиво како пред лицем Бога свих не би радио ни нешто најмање без Његове воље. Ма шта усхтео - било да нешто кажеш, или учиниш, или да пођеш некеме, или да поједеш нешто, или да се напојиш, или да легнеш да

спаваш - најпре дознај да ли је [ствар] по Богу и распитај се за узрок због кога хоћеш да је учиниш, па тек онда поступи онако како приличи пред Богом. Тако се у свим делима и речима исповедај Богу како би му се више приближио, и како би стекао већу смелост пред Њим.

9. Пази на себе марљиво да нешто не проговориш када те брат увреди и кад приметиш у себи тугу или гнев. Тек кад молитвом укротиш срце своје, поговори са братом и то само оно што приличи. Ако буде потребно да [опоменеш] брата, те приметиш у себи гнев или несређеност, онда ништа не говори да не би дошло до већег немира. Када приметиш да сте и један и други у добром расположењу, можеш да му се обратиш, премда опет не као онај који изобличава, него као онај који напомиње, и то са сваким смиренуљем.

10. Пази на себе марљиво и сваког дана очекуј искушење које на тебе наилази, било да се ради о смрти, било о невољи, или о великој беди. И када дође, подноси га радо и без смућења, помишљајући да нам кроз многе невоље ваља ући у Царство Божије (Дап. 14,22).

11. Пази на себе марљиво у свему да не иштеш своју вољу и свој покој ни у речима, ни у делима, ни у помислима, већ се прилежно старај да дознаш вољу Божију и да је у потпуности извршиш, чак и кад буде изгледало тешко. Све поднеси и испуни Царстава ради небеског, верујући од срца да ти је то корисније од све људске мудрости: јер, Његова заповест јесте живот вечни. Они који траже Господа неће се лишити ниједног добра (Пс.33,11).

12. Пази на себе марљиво као онај који увек стоји пред лицем Божијим, и као онај који ни од кога ништа не очекује, осим - са вером - од Њега јединог. Ма у чему имао потребу, моли Бога да буде по Његовој вољи. За све што имаш увек благодари Богу као Онога који ти је све даровао. Уколико се лишиш нечега, немој се надати на човека, немој се жалости, нити ропћи, већ све подноси благодушно и без смућења, помишљајући у себи: "Достојан сам још већих скорби због грехова мојих. Уосталом, Бог ме може помиловати ако хоће". Ако се будеш тако понашао, Он ће испунити сваку твоју потребу.

13. Пази на себе марљиво да се не сагласиш или да не примиш нешто пре него што се увериш да ти то Бог шаље од праведног труда. Тада прихвати са сваким миром. Ако, пак, видиш да је од неправде, или борбе, или лукавства и лицемерја, одбиј и одбаци понуђено, сећајући се да је боља ситница са страхом Божијим, него ли велике ризнице без страха (Прич.15,16).

14. Пази на себе марљиво и труди се да сачуваш ћутање, како би ти Бог даровао силу да се бориш и подвизаваш. Најзад, ако неко усхте да поговори са тобом, и ти у себи осетиш да је разговор оправдан и да је по Богу, онда је боље да се поговори него да се ћути, те отвори своја уста са страхом Божијим и трепетом, лице окренувши ка земљи. Нека ти реч буде са поштовањем и прикладна. Ради љубави се немој упуштати у дуг разговор, већ убрзо заћути. Уколико те нешто запитају, послушно одговори само неопходно, и даље не говори.

15. Пази на себе марљиво и уздржавај се и од похоте очију, слуха, језика и додира, као што се уздржаваш од блуда. Нека твоје очи увек гледају само тебе самог и твоје рукодеље. Немој их окретати према другом човеку, изузев кад постоји оправдани разлог. На жену или на лепог човека уопште немој да гледаш

ослободи (од њега) и не стекне љубав, ако га љубав не учини безбрижним према свему. Међутим, ова љубав не може да обитава у нама све док волимо било шта од овога света, као што је написао: Не можете учествовати у трпези Господњој и у трпези демонској (1.Кор.10,21). И Исаија говори: Ко од нас може да живи поред огња који прождире? Ко од нас може да живи поред вечног пламена? Онај који ходи у правди и говори истину, ко презире корист од насиља и ко уздржава руке од дарова, ко затвара уши да не чује о крвопролићу и очи да не види зло. Он ће обитавати на висинама и његово прибежиште су неприступне стене. Њему ће се дати хлеб и његова вода неће пресушити(Ис.33, 14-16).

5. Видиш ли какву част Бог указује онима који се подвизавају за ово кратко време, и који кроз трпљење невоља са себе скидају терет света? Видиш ли како помоћ Божија прати оне који су одсекли своје прохтеве и како у њима потиरे све страсти, јер следе вољу Божију? Они који следе за својим прохтевима и желе да их испуне премда и почињу духом, завршавају телом (Гал.3,3), зато што због те жеље не могу да се противе својим непријатељима. Они свој труд чине ништавним и узалудним. Због тога их прекоревала пророк Јеремија, говорећи: Проклет (свако) ко дело Господње обавља са немарношћу (Јер.48,10).

6. Видиш ли да Бог не снисходи онима који пожелеле да му служе, али се подјарме страстима? Он их оставља њиховој вољи и предаје у руке онима који их мрзе. Уместо части коју ишту од људи, они [налазе] срамоту јер нису истрајали пред непријатељима својим. [Због тога] им Бог не долази у помоћ и не смирује (непријатеље) њихове. Према томе, без труда, зноја и бола, по свим Писмима, човек неће [доживети] да га Бог услиши.

7. Молимо благодат Божију са срдачном прилежношћу, са сузама и злопаћењем; повинујмо се сваком човеку Господа ради; смиравајмо се пред братијом нашом као пред онима који су разумнији од нас; никоме не враћајмо зло за зло; не помишљајмо у срцу свом зло ни о коме, већ пребивајмо у једномислију; не говоримо о телесним потребама овог света, нити: "Ово је моје", већ свакодневно меримо свој ум, гледајући докле је достигао и чувајући га да не помишља о ономе што је нечисто; лишавајмо тело своје ситости да не би захтевало да удовољавамо страстима; смиримо тело пред душом, а душу покоримо уму и учинимо је невестом која је чиста од сваке скверни и која зове свог женика, говорећи: Нека сиђе брат мој у врт свој и нека једе плод свога поврћа (Пес.н.пес.5,1).

8. Почнимо да се подвизавамо, братијо, како бисмо стекли такву смелост према Њему, те да и ми чујемо реч коју је рекао: Хоћу да и они које си ми дао буду са мном где сам ја. Јер, ја сам их заволео, као што Ти волиш мене. Ја у њима и ти у мени (Јн.17,23-24). Света Једносуш(т)на и Беспочетна Тројица може да учини милост на нама, те да и ми нађемо покој са свима светима Његовим, у дан Суда. Њему слава и моћ у векове векова. Амин.

ДОБРОТОЉУБЉЕ
ПРЕПОДОБНИ АВА ИСАИЈА
СЛОВА ПРЕПОДОБНОГ ИСАИЈЕ УЧЕНИЦИМА

ДВАДЕСЕТ
Ридања

ДЕВЕТО

СЛОВО

1. Тешко нама сластољубивима и кратковременима, јер због привремене безаконе телесне похоте нећемо угледати славу Господњу!

2. Тешко нама што, презревши нераспадљиво, незадрживо стремимо распадљивоме, иако распадљивост не наслеђује нераспадљивост (1.Кор.15,50)!

3. Тешко нама што своје тело, које ће појести црви и гној, хранимо у гресима, не бојећи се ни огња који ће нас вечно мучити, ни неуспављивог црва!

4. Тешко нама што тело наше, које је оскрнављено нечистотом, христољибиви људи поштују поклонима и целивају, док смо ми окречени гробови који у себи носе смртоносни грех!

5. Тешко нама што преко неуздржања у храни и сластима у себи сабирамо семење које клија и побуђује нас на безаконо телесно сједињење!

6. Тешко нама што не упоређујемо трулежност са нетрулежношћу и што се не бојимо Божанствене и страшне правде!

7. Тешко нама што смо малодушни за добро и ревносни и брзи на зло!

8. Тешко нама што смо тело наше, које је способно да постане обиталиште вечне светлости, учинили обиталиштем вечне таме!

9. Тешко нама што Син Човечији, који је једносуш(т)ан Богу Оцу и који се ради нас оваплотио у нама нема где да закљони Своју главу, док су лисице, тј. зли и лукави духови у нама себи направили јазбину!

10. Тешко нама што прави срцем Судији предлажу своје душе непорочне и своја тела света и неупрљана, док ми, чије су душе оскрнављене и тела нечиста, можемо једино да очекујемо осуду на вечне муке!

11. Тешко нама што очекујемо почаст светих, иако смо пуни похоте за неправдом и сваком нечистотом!

12. Тешко нама што се крећемо међу светима и незлобивима као чисти и слободни, иако смо осуђени и кривци за многе грехе!

13. Тешко нама што уразумљујемо и поучавамо оне који су далеко бољи од нас, премда смо испуњени сагрешењима!

14. Тешко нама што, имајући брвно у оку, као непорочни покрећемо суд и гневимо се због најмањих сагрешења наше браће!

15. Тешко нама што на друге полагамо тешка и неподношљива бремена, а сами, као немоћни телом, одбијамо да их се и дотакнемо!

16. Тешко нама што, будући оскудни у божанственом монашком делању, без стида журимо да друге учимо делатној врлини!

17. Тешко нама што смо заборавили на своје давне грехе, и што се ни због нових не мучимо и не плачемо!

18. Тешко нама што смо добро започели уз благодат Божију, док смо сада постали телесни!

19. Тешко нама што смо се толико погрузили у нечисте помисли да се, наводно не видећи своје грехе, питамо да ли смо их чинили!

20. Тешко нама што једући и пијући не помишљамо на борбу која нам се дешава због преједања!

21. Тешко нама што смо готови да се сложимо са помислима чим демони у нама пробуде блудна сећања!

22. Тешко нама што, остављајући божанствене молитве и читање са размишљањем, своје дане проводимо у пустим маштањима и празнословљу!

23. Тешко нама што су нам срца окамењена до те мере да, и поред честог напрегнутог искања скрушености и суза, не налазимо успеха због крајњег немара и лењости!

24. Тешко нама што се ни мало не старамо о души, премда непрестано грешим, и премда је Бог рекао: Умреће душа која сагреши(Јез.18,4)!

25. Тешко нама што је због ситости и утеха наше тело лако покретно на грех и што ми до похоте разгоревамо нечисте и скверне помисли, преко очију примајући стреле лукавог у своја срца и преко дотицања тела постајући пуни похоте за женама слично коњима, не помишљајући о свом словесном достојанству и не бојећи се вечног мучења!

26. Тешко нама што се због страдања и болести тела много узнемиравамо и стењемо, док смо за ране и неизлечиве болести душе неосетљиви!

27. Тешко нама што је код нас владалачка сила душе потчињена њеном робу - телу, што господари лошије над бољим, те што не служе обоје са једном жељом Богу који нас је саздао!

28. Тешко нама што своје грехе понављамо кроз зле и нечисте помисли, те што не препознајемо кад се Бог од нас удаљава и кад прилазе нечисти духови!

29. Тешко нама што, иако неразумни и неразборити, волимо и отимамо похвале светих, али не и њихове подвиге и дела!

30. Тешко нама што у извршавању заповести Божијих не пројављујемо ни страх слугу, ни усрђе и благоразумност најамника, ни љубав синова!

31. Тешко нама што из угађања људима не одбијамо да говоримо и чинимо разне [ствари], не базирајући се на оно што је неправедно!

32. Тешко нама што се стидимо људи када грешимо, док на вечни стид не обраћамо никакву пажњу!

33. Тешко нама што се нисмо истицали, знајући да смо од сиромашних и незнатних родитеља, док се, и поред завета сиромаштва и смирења Богу, препиремо како би нас сврстали на исти ниво са богатим и славним!

34. Тешко нама што смо у свету, принуђени сиромаштвом, били уздржљивци, док се сада, када смо призвани на уздржање, врло много старамо за ситост стомака и покој тела!

35. Тешко нама што се сврставамо у демонску гомилу, премда [знамо] да демони окружују оне који се не боје Бога и који преступају Његове заповести, а анђели оне који се боје Бога!

36. Тешко нама што се трудимо да се допаднемо богатим и силним кад се сретнемо са њима и кад поговоримо са њима, док се од сиромашних одвраћамо као од досадних када долазе да просе од нас!

37. Тешко нама што се према сваком човеку не односимо као што приличи, већ како хоћемо и како нам се допада!

38. Тешко нама што своја права тачно одређујемо, што расуђујемо и учимо о њима, док смо од чињења добра далеко одступили!

39. Тешко нама што марљиво чистимо земљу од трња и шибља и од другог растиња које штети плодовима, док своје душе страхом Божијим не чистимо са марљивошћу од злих и нечистих помисли које штете светим врлинама!

40. Тешко нама што употребљавамо многогодишње старање ради земаљских и трулежних ствари, без обзира на то што треба да се преселимо са земље и што на њој живимо као дошљаци, и без обзира на то што у време неизбежног пресељења одавде нећемо имати могућности да било шта понесемо!

41. Тешко нама што смо немарни за своје душе и што се [понашамо] као да нећемо дати одговор за све време свог живота, иако [знамо] да ћемо за свако дело у земаљском животу, за сваку празну реч, за зле и нечисте помисли и сећања душе бити дужни да пружимо одговор страшном Судији!

42. Јао нама не само због наше нечастивости и безакоња која смо починили, већ и због презира према обећањима Божијим и због неверовања у њих!

43. Тешко нама што смо се као неразумни прилепили за трулежност, и што смо, због љубави према земаљском, остали далеко од вечне нетрулежности, иако смо имали могућност да се кроз јеванђелски живот спојимо са непропадљивошћу!

44. Тешко нама што смо непропадљивости претпоставили одвратну трулежност!

45. Тешко нама што из самоугађања пре бирамо да нас побеђују наше страсти, него да побеђујемо свако сластољубље, иако за то имамо могућности!

46. Тешко нама што се стидимо и бојимо да грешимо пред људима, а не трептимо и не бојимо се да грешимо и да смо бешчасни пред Оним који види и сакривено!

47. Тешко нама што своје речи не зачињујемо божанском сољу, већ увек ближњем говоримо бескорисне речи, далеке од побожности!

48. Тешко нама што са људима разговарамо користећи се лажју, лукавством и превртљивошћу, не бојећи се осуде!

49. Тешко нама зато што сан и униније чине да демони краду умиљење из наших срдаца!

50. Тешко нама што страстима превазилазимо световњаке иако смо се одрекли света!

51. Тешко нама што исправљамо друге кад греше у ситницама, иако сами имамо велику потребу за обучавањем и поуком!

52. Тешко нама ако нас Господ испита на земљи и ако нас узме на суд са неисправљенима!

53. Тешко нама што не пазимо на оно што се налази у нашем стомаку, услед чега нас побеђују сластољубље и гордост!

54. Тешко нама што желимо да нас сматрају светима и да нас поштују њиховим именом, иако свагда своје душе скрнавимо нечитим помислима!

55. Тешко нама што смо, предавши се таштини, заборавили на борбу са ђаволом!

56. Тешко нама који овде грешимо без страха, зато што ће нас тамо дочекати неугасиви огањ геенски, најкрајња тама, неуспављиви црв, плач и шкргут зуба, и вечна срамота пред твари која је виша и нижа од нас!

57. Тешко нашој неразборитој и нераскајаној души зато што ће по васкрсењу мртвих са вапајима и шкргутом зуба плакати и стењати у грешном телу свом, будући погођена очајањем због горких и болних мучења у вечном огњу!

58. Тешко нама што у земљи прогнања и странствовања волимо проклето весеље, док се не сећамо сладости раја и презиремо небеско Царство!

59. Тешко нама што се по немилосрђу уподобљавамо лудим девојкама и што преко добротинастава ближњима не откупљујемо јелеј који је потребан за осветљење светилки!

60. Тешко нама што дан и ноћ узносимо молитву Богу, говорећи: "Господе, Господе", а не чинимо оно што је Он заповедио!

61. Тешко ономе који је написао ова ридања што није на себе узео ни најмањи уздах покајања, премда је крив за све што је написао!

62. Тешко ономе који пати због других али се лишава туговања због самог себе!

63. Тешко нама што се не стидимо иако нас савест непрестано изобличава и сведочи против нас, и што не дрхтимо пред Страшним судом Божијим, иако подлежемо осуди и мукама за оно што смо учинили!

64. Тешко нама што се радујемо због људских похвала, иако нам дела заударују!

65. Тешко нама зато што блуђење ума и срца, расејаност и заборав одузимају страх Божији из наших срдаца!

66. Тешко нама што нам наше старање о сујетном срце чини запуштеном земљом и притупљује његово (осећање за духовно)!

67. Тешко нама што нас Бог дуго трпи, те нас не погађа смрћу која одговара нашим делима, а ми се још не старамо да и сами постанемо милостиви!

68. Тешко нама што сада не памтимо своје грехе, док ћемо, по обнажењу душе од тела, одједном, са болним и горким раскајањем, угледати све њих - учињене и речју, и делом и помислима, изображене и написане у сећању наших срдаца!

69. Тешко нама што приступамо страшним Тајнама Божијим, проникнути својом нечистотом, без обзира на опомену апостола да који недостојно једе и пије, суд себи једе и пије, не разликујући тела Господњега (1.Кор.11,29)! Ми се правдамо да смо то учинили у ноћном маштарењу и у скверним помислима. Међутим, онај ко Богу приступа са нечистим помислима, са порочним очима, са оскрнављеним телом, са скверним стремљењима душе и тела, себе чини достојним многих болести тела и немоћи душе, а затим и вечног мучења и бескрајне срамоте.

70. Тешко мени што ово пишем проливајући горке сузе, док још нисам започео дела покајања!

71. Тешко мени што говорим истину, а не чиним добра дела!

72. Тешко мени који добро поучавам, али рђаво поступавам!

73. Тешко онима што греше у сластима, зато што ће примити горак крај са вечном срамотом!

74. Тешко онима који се жалосте због непотребних ствари, јер су се лишили душекорисне туге покајања!

75. Тешко онима који вређају и омаловажавају, зато што су се удаљили од блажене љубави!

76. Тешко онима који другима не желе добро и који завиде, јер су постали туђи благи и милосрђу Божијем!

77. Тешко човекоугодницима, зато што не могу Богу угодити!

78. Тешко лицемерима, зато што су отпали од истине Божије!

79. Тешко гордима, зато што су на страни одступника ђавола!

80. Тешко онима који се не боје Господа, зато што ће се уплести у многе грехе, и што ће бити бичевани и овде и тамо!

81. Тешко нама што уједе и угризе бува, гњида, ваши, мува, комараца и пчела не трпимо, док се од напасти великог дракона, који нас гута као на појилу и који нас је пробио смртоносном жаоком, уопште не штитимо нити сакривамо!

82. Тешко нама што нас ђаво исцрпљује и сластима и болестима и невољама и свакаким светским преварама, а ми нећемо да престанемо са злом!

83. Тешко нама што не проливамо многе сузе, нити болујемо срцем, нити се од својих страсти уздржавамо, иако одступништво траје тако много година и премда су многи оставили Православну веру, већ напротив, додајемо грех на грех, како бисмо за своја зла дела одједном добили вечно мучење у геени!

84. Тешко нама који смо написали ове вапаје, што у старости својој, кад нам је већ дошао крај, додајемо још већа и неподношљивија зла и још теже грехе, иако се још нисмо покајали ни због злих дела своје младости!

85. Тешко нама што се не стидимо чак ни најтежих страдања и разних болести тела, већ се гојимо у гресима и са презиром (према дужности), те са пуним неуздрањем и распуштеношћу, дебламо своја скверна и грешна тела!

86. Тешко нама што нам предстоји да прођемо кроз огањ који кључа снажније од морских валова, да би сваки примио оно што је у телу учинио, било добро или зло (2.Кор.5,11)!

87. Тешко нама што не помишљамо о оном мрачном и невештастvenом жежењу огња, нити о тамошњем вечном горком плачу и шкргуту зуба! Јер, Бог ће од нас одузети светлост у пламену, док ће јару и мрак оставити у огњу ради нечастивих и грешника.

88. Тешко мени, бедна душо! Врло ми је жао и срце ме моје без престанка боли (Рим.9,2)! Јер, оплакујући себе, ја сам дужан да кажем: "Зло ми је помрачило разум и покрило истину; смрт је победила живот; земаљско, трулежно и привремено је заменило небеско, нетрулежно и вечно; мрско и достојно мржње показало се слађим и омиљенијим од истинске љубави Христове и части; заблуда је истину избацила из моје душе, осудивши је на изгнанство; изабрах стид и срамоту уместо смелости и похвале; горчину претпоставих сладости; земљу и пепео заволах више од неба и његовог Царства; тама добромрсца ђавола ушла је у моје срце и помрачила светлост виђења у мом уму".

89. Тешко мени! Тешко мени! Какве замке ђавоље су ме заплеле и, саплевши ме, са какве висине ме оборише доле! Ходећи, уморих се, и мој зној ме узалуд обливао. Ко да ме не оплаче? Ко неће горко заплакати због мене који сам се исцрпео у сујетном труду који сам у пристаништу претрпео бродолом? Помилујте

ме, помилујте ме, помилујте ме, о пријатељи (Јов.19,21), и упорно молите благог и незлобивог Господа мог Христа да се смилује нада мном и да отера страшну маглу добромрсаца ђавола са ума мога, како бих могао да видим у каквом блату лежим и како не устајем, премда сам у могућности. Или је можда моје скраћено време пресекло сваку наду за мене? Нема болести која би била веће од моје; нема ране као што је моја рана; нема раздирања срца као што је моје, јер безакоња моја превазиђоше главу моју (Пс.37,5). Моје ране нису ране од мача и моји мртви нису мртви од битке. Распаљене стреле непријатеља забиле су се у мене и ослепеле мог унутрашњег човека - те се погрузих у дубину блата, тако да нема опстанка (Пс.68,3). Страх којег се ужасавах, дође ми (Јов.3, 25), и покри ме тама смртна (Пс.43,20).

90. Тешко мени! Погледај душо, и увиди привремену садашњост, и оно што ће, после кратког времена, са горчином и скорби проћи, као и оно страшно што долази. Помисли, душо, од колике наде и добара ти отпадеш и каквих мучења ћеш ускоро постати незамењива и неутешна наследница! Због тога, пре него што над твојом главом нестане светлост, пожури и дођи те падни молећи и просећи Дародавца вечне светлости да те избави од свеобухватног пламена и од потпуне таме. Јер, Његово је да опрости грехе и да дарује добра нама, који смо недостојни Његове милости. Њему слава и моћ у векове векова. Амин.

ДОБРОТОЉУБЉЕ ПРЕПОДОБНИ АВА ИСАИЈА

II

ПРАВИЛА И САВЕТИ МОНАСИМА ПОЧЕТНИЦИМА

Брате љубљени! Ако си већ оставио овај сујетни свет и посветио себе Богу, кај се за своје грехе и држи се своје одлуке. Не слушај помисли када почну да ти досађују говорећи: "Неће ти бити опроштени ранији греси", него испуњавај следећа правила:

1. Не једи са женом; не склапај блиска пријатељства са дечацима; не спавај на истој постељи са младићем. Када скинеш одело, не гледај на своје тело.

2. Ако те понуде вином, не пиј више од три мале чаше. Ово правило ие нарушавај чак ни ради пријатељства.

3. Молитве прописане у одређено време не твори непажљиво, да не би пао у руке својих непријатеља. Труди се колико можеш да размишљаш о садржају Псалама, јер ће те то спасти од нечистог живота.

4. Нека ти буду драги рад и самоограничавање, како би се стишале твоје страсти. Немој о себи имати високо мишљење, па нећеш престати да оплакујеш своје грехе.

5. Чувај се лажи која разгони страх Божији. Не откривај свима своја добра дела, да ти их не би отео непријатељ.

6. Откривај болести својим оцима, како би обрео помоћ од њихових савета.

7. Принуђавај се на рукодеље и у теби ће обитавати страх Божији.

8. Не осуђуј брата који је згрешио и не презири га, иначе ћеш пасти у руке својих непријатеља.

9. Не буди свадљив, бранећи упорно своје мишљење, да се у теби не би настанило зло.

10. Заволи смирење и не ослањај се на сопствено мишљење. Навикни свој језик да непрестано говори: "Опрости". Тако ће на тебе сићи смирење.

11. Седећи у својој келији, старај се о трима стварима: о непрекидној молитви, о удубљивању у Псалме и о рукодељу.

12. Мисли у себи: "Данашњи дан ми је последњи у овом свету", па ћеш се избавити од греха.

13. Не буди облапоран, да се у теби не би поновили пређашњи греси. Не буди лењ. Труди се да проникнеш у Псалме - па ће на тебе доћи мир Божији.

14. Принуди се да плачеш за време молитве и Бог ће се над тобом смиловати - и скинути са тебе старог човека.

15. Знај да труд, сиромаштво, уздржање и ћутање приводе смирењу. Смирење, пак, доноси опроштај свих грехова. Смирење се састоји у томе да човек себе сматра грешником и неправедним, да није упоран на својим речима, да се одриче својих прохтева, да увек обара свој поглед, да подноси увреду, да мрзи почаст и покој, и да свима говори: "Опрости". Снагом смирења непријатељи се нагоне у бекство.

16. Буди увек тужан. Међутим, када ти дође братија, развесели се са њима да би у теби обитавао страх Божији.

17. Ако са братијом негде поћеш, ступај на извесном одстојању од других, да би чувао ћутање. Не осврћи се унаоколо, него размишљај о Псалмима и у уму свом се моли Богу. Ма куда дошао, не обраћај се са претераном блискошћу са месним житељи-ма. Увек пази на стидљивост и скромност у свему и не посежи руком за оним што ти нуде, док те не замоле.

18. Не спавај са другим под једним покривачем. Дуго се моли пре сна, макар и био уморан од пута.

19. Не дозволи да ти било ко маже тело уљем, осим ако си заиста тешко болестан.

20. Када седиш за столом са братијом, не једи са насладом, и машај се само онога што лежи пред тобом. Нека ти колена не буду растављена. Не подижи очи према другима. Не пиј воду похлепно и уз клокот у грлу.

21. Ако те нужда натера да шмркнеш док седиш са братијом, устани и удовољи своју потребу на малој удаљености. Не протежи се и не зевај док си са другима. Ако те и нападне зевање, не отварај уста, па ће проћи.

22. Не отварај уста кад се смејеш, иначе ће се показати да у теби нема страха Божијег.

23. Не пожели туђе ствари. Ако стекнеш књигу, не украшавај је, јер се на такав начин у теби открива страст према њој.

24. Ако у нечему погресиш, не стиди се да признаш и не тражи лажна извињења, него клекни, исповеди свој грех и замоли опроштај - и, добићеш га.

25. Немој се гневити ако неко у твом присуству слаже, него реци: "Опрости".

26. Не стиди се да се своме саветнику обраћаш са питањима.

27. Уколико неко покуца на врата твоје келије док си заузет својим делом, остави све и успокој брата свога.

28. Не говори ни са ким и без потребе не слушај шта други причају.

29. Ако те твој наставник пошаље на пут, распитај се како треба да се понашаш, и чини како ти заповеди. Не препричавај оно што си чуо. Ако будеш пазио на своје очи и уши, нећеш згрешити ни својим језиком.

30. Уколико будеш живео са сабратом, нека ти буде као странац. Ништа му немој наређивати и не чини се већим од њега. Ако он теби нареди нешто што не желиш, приклони своју вољу и не жалости га одбијањем, да се не би помутио мир међу вама. Знај да је већи онај ко се повинује.

31. Ако будеш живео са сабратом и он ти каже да скуваш нешто, питај га шта жели. Ако, пак, теби препусти избор, скувај шта нађеш, са страхом Божијим.

32. Уставши од сна и пре него што било шта започнеш, помоли се, затим се удуби у реч Божију, и тек онда се марљиво прихвати рукодеља.

33. Странца радосно дочекуј и поздрављај како ваш сусрет не би био на обострану штету. Када уђе, не постављај му непотребна питања, него најпре реци да се помолите. Када седне, реци: "Како ти је здравље, брате?", а онда му дај неку књигу да чита. Ако је уморан од пута, дај му да се одмори и умиј му ноге. Ако почне да празнослови, реци му: "Опрости брате, ја сам слаб и не могу да слушам такве ствари". Ако му је подерана одећа, зашиј је. Ако је слаб, а одећа му се испрљала, опери је. Али, ако се ради о некој луталици, а код тебе у то време седе свети људи, не дозволи му да уђе. Поздрави га како приличи и отпусти га да иде. Међутим, ако је сиромашан, не отпуштај га без утехе, него му понуди шта је Бог послао.

34. Немој разгледати ствар коју сабрат остави код тебе, осим у његовом присуству.

35. Када те неко остави у својој келији и изиђе, не подижи своје очи да помотриш шта се у њој налази. Пре него што изађе реци му: "Дај ми неки посао, да порадим док се не вратиш". И шта ти одреди, чини са усрдношћу.

36. Не моли се лењо и немарно, јер тиме, уместо да угађаш Богу, навлачиш на себе Његов гнев. На молитви стој са страхом и трепетом, не наслањај се на зид и не премештај се са ноге на ногу. Супротставаљај се помислима и не дај им да те увуку у бриге о телесним стварима, како би твоја молитва била услышена.

37. Када си на литургији добро пази на своје помисли и осећања и стој са страхом пред Свевишњим Богом, како би достојно примио Тело и Крв Христову, и њима излечио своје страсти.

38. Док си млад, не треба да носиш лепа одела.

39. Ако путујеш са неким старијим од себе, немој ићи испред њега. Уколико неко ко је од тебе старији устане да са неким разговара, немој ни ти остати да седиш, него устани и стој са њима док ти се не каже да седнеш.

40. Уђеш ли у град или насеље, спусти поглед, да оно што би могао видети не буде повод за борбу када останеш сам у келији.

41. Немој ноћевати тамо где постоји опасност да згрешис срцем. Не једи са женом и не гледај је, па чак, ако можеш, ни њене одежде.

42. Ако си на пут кренуо са старцем, не дај да он било шта носи сам. Ако су сви путници млади, нека сваки носи свој део. Уколико пртљага има мало, мењајте се сваки сат. Онај који носи нека иде напред, као и немоћни. Када они седну да се одморе, и остали треба да седну са њима.

43. Старцу кога будеш питао за савет поводом својих помисли све слободно откривај, онако како је, само ако си уверен да ће сачувати твоје тајне. Приликом избора старца немој гледати ко је у дубокој старости, него ко је овенчан знањем и духовним искуством, да не би уместо користи наишао на штету и да се не би умножиле твоје страсти.

44. Принуди самог себе да се дуго молиш ноћу, не би ли се просветио твој разум. Размишљај о својим гресима и моли се Богу, па ће ти их Он и опростити.

45. Ономе ко у твом присуству почне да осуђује сабрата, па макар и онога који тебе осуђује, реци са смирењем: "Опрости ми, брате. Ја сам грешан и слаб. И сам сам крив за оно о чему говориш. Због тога не могу да слушам".

46. У свему себи претпостављај сабраћу. Ако ти пред њима неко укаже почаст, реци: "Због вас ми је указао такву почаст".

47. Онога који ти нешто тражи на зајам немој одбити, ма о чему се радило.

48. Не сећај се често на оне које си оставио ради љубави Божије, већ се сећај смрти и Суда, и тога да ти нико од њих тада неће моћи помоћи.

49. Ако се, седећи у келији, сетиш некога ко ти је нанео зло, одмах устани и срдечно се помоли за њега, тј. да га Бог помилује. На тај начин ћеш брзо искоренити страст коју имаш према њему.

50. Желећи да се причестиш Христовим Телом и Крвљу, пази да ти срцу не остане гнев или мржња према било коме. А ако знаш да се неко љути на тебе, постарај се да измолиш опроштај, као што заповеда Господ наш.

51. Ако ноћу (у сну) претрпиш напад похоте, пази да се током дана у мислима не враћаш на срамне слике, да се наслађивањем не би оскрнавilo твоје срце. Напротив, падни пред Господом и Он ће те помиловати. Јер, Он познаје људску немоћ.

52. Одредивши себи строги пост и почевши да обављаш дуго молитвено правило, немој мислити да ћеш се њима спасти, него веруј да ће се Бог смиловати на злопаћење твога тела, и да ће помоћи твојој немоћи.

53. Не очајавај и не падај духом ако се разболиш, него заблагодари Богу што и кроз ову болест жели да ти донесе корист.

54. Живећи у келији, одреди себи меру и час obroка, и од тога никако не одступај. Дај своме телу онолико колико је неопходно да би могло да обавља молитве и службу Божију. Укусну храну коју ти ван келије понуде немој узимати до ситости.

55. Немој слушати ђаволе који те наговарају да започнеш посао који је изнад твојих снага. Они обично гледају да одушеве човека за нешто што није у стању да уради, да би га затим бацили у малодушност и изругали се над њим. Све што они заподену јесте без мере и реда.

56. Једи једном на дан, али не до ситости. Дај телу онолико колико твој састав захтева.

57. Једну половину ноћи одвој за молитвено бдење, а другу за телесни одмор. Пре него што легнеш у постељу два сата стој на молитви и у певању Псалама, а онда пружи одмор телу. Своме телу које се разлењи да устане на молитву у одређено време реци: "Зар да због ово мало одмора касније одеш на бесконачне муке? Није ли боље да се овде мало потрудиш, да би тамо, са светима, имало вечни покој?" Тада ће те оставити лењост и приступити Божанствена помоћ.

58. Примивши монашки чин, отпусти свог роба. Ако зажели да крене за твојим примером и ступи у монаштво, не допусти му да живи са тобом.

59. Продајући рукодеље, немој се спорити око цене, како чине светски људи. Исто тако поступај и када купујеш. Знај да те оскудица приближује Богу.

60. Немој дирај ствар коју је сабрат оставио код тебе чак и ако ти затреба, осим ако ти он дозволи.

61. Ако те сабрат замоли да му нешто купиш када будеш ишао у град, немој га одбити. Ако са тобом буду и друга браћа, куповину обави у њиховом присуству.

62. Потруди се да ствар коју ти неко позајми на послугу вратиш одмах после обављеног посла. Немој је држати код себе ; све док ти је не затраже натраг. Ако се нешто на њој поквари, одмах поправи. Ако сам позајмиш неку ствар, не тражи је натраг уколико видиш да сабрат не може да ти је врати, нарочито ако ти није потребна.

63. Ако напустиш келију, па се после извесног времена вратиш у њу и у њој затекнеш неког другог, нипошто га не терај, да се на тебе не би наљутио Бог, већ себи потражи друго место. Али, ако он сам зажели да је остави, онда треба да се вратиш. Уколико при том он са собом узме нешто од ствари које су биле у келији, немој се противити.

64. Желећи да напустиш своју келију, не узимај са собом ништа од ствари које јој припадају, него их препусти неком сиромашном сабрату, те ће те Бог помиловати ма куда пошао.

65. Ничему се ђаволи тако не радују, као када неко скрива своје помисли од духовника. Немој мислити да ћеш се уподобити оцима ако не будеш чинио њихова дела.

66. Чувај се од богатства и љубави према њему. Јер, оно уништава плодове монаштва.

67. Немој попуштати када се бориш против неког искушења које ти много досађује. Падни пред лице Божије и реци: "Помози ми, Господе, јер сам слаб и не могу да издржим ову борбу". И Бог ће ти помоћи уколико твоја молитва буде излазила из чистог срца. Ако победиш у борби, не хвали се и не уздај се у себе. Напротив, још више се чувај, јер непријатељ неће дуго чекати да заподене нову борбу, тежу од пређашње.

68. Молећи се Богу, немој говорити: "Господе, узми од мене ово, и дај ми оно", него реци: "Господе, Боже мој, Ти знаш шта је корисно за моје спасење. Помози ми и не допусти да грешим пред Тобом и погинем у гресима својим, јер сам грешан и слаб. Немој ме предати непријатељима мојим, јер Теби прибегах. Избави ме, Господе, јер си Ти крепост моја и надање моје. Теби слава и хвала у векове векове. Амин".

ДОБРОТОЉУБЉЕ
ПРЕПОДОБНИ АВА ИСАИЈА

Ш

ИЗРЕКЕ АВЕ ИСАИЈЕ

1. Ава Исаија је говорио: "Пошто исте околности постижу и грешнике и преведнике, не треба мислити да се несреће дешавају само због неких ранијих грехова".

2. Они који све чине ради себе самих слуге су самољубља, највећем од свих зала, од кога се рађају одвајање, недружељубивост, недружевност, неправда и нечастивост. Човек није саздан да би се усамљивао, већ да живи у општењу са себи сличнима, а изнад свега са Богом, Творцем свега. И тако, словесан човек треба да је друштвен и богољубив, да би и Богу био мио.

3. Ава Исаија је рекао: "Од љубави према људској слави рађа се лаж. Код онога ко смирењем одбија лаж узрашће страх Божији. Немој волети славу овога света, да се од тебе не би удаљила слава Божија".

4. Бог прихвата службу која се врши са смиреноумљем, коју [човек] врши као недостојан. Ако на служби у твоје срце уђе горда помисао и ти је примиш, ако се сетиш онога који спава и који је немаран и осудиш га у својој мисли - знај да ти је узалудан труд.

5. Када и како се постаје смиреноуман? Када [човек] нема језик да другоме каже да је немаран, или да одговори увредиоцу; када нема очи да види сагрешења другог, нити слуха да чује нешто што му није од користи за душу; када нема руке да другог савлада; када не сваљује на другог кривицу за било шта, већ само на своје грехе.

6. Човек је пре свега дужан да стекне веру у Бога и непромењиву љубав према Њему, а затим и незлобивост, [врлину] неузвраћања злом за зло, подвижнички живот, смиреноумље, чистоту, човекољубље, љубав према свима и послушност.

7. Замрзи све светско и телесни покој, будући да су те они направили непријатељем Божијим. Као што се човек бори са својим непријатељем, тако и ми треба да се боримо са својим телом и да му ускраћујемо покој.

8. Брат је упитао шта значе речи: "Да се свети име Твоје". Старац је одговорио: "То се односи на савршене. Јер, није могуће да се у нама свети име Божије све док над нама владају страсти".

9. Опет је рекао: "Више воли да ћутиш него да говориш: ћутање сабира а причљивост расејава".

10. Велико је дело победити таштину. Ко упадне у ту лукаву страст постаје туђ умиљењу и жесток срцем према свему. Он најзад пада и у високоумље и гордост, у крајње зло и мајку погибли. Држи у тајности своје дело и са срдачним болом се потруди да ради човекоугађања не погубиш награду свог уздржања. Онај ко нешто чини да би се показао пред људима, лишава се своје награде, као што је рекао Господ.

11. Ко хоће да је славан међу људима не може бити слободан од зависти, а ко има завист не може стећи смиреноумље. Такав је своју душу предао непријатељима

својим који га вуку у многе грехе и погубљују. Бежи од сујетне славе, да би се удостојио славе Божије у будућем веку.

12. Ако ти дође помисао да осудиш ближњег због неког сагрешења, помисли у себи да си ти грешио више од њега. Немој веровати да је добро које ти се чини да вршиш угодно Богу, па нећеш осудити свога ближњег. Самоукоревање јесте место унутарњег покоја.

13. Видевши једном брата који је грешио срамним грехом, ава Исаија га није изобличио, већ је рекао: "Ако Бог, који га је створио, види и не сажиге га, ко сам ја да га прекоревам?"

14. Опет је говорио: "Сећајмо се Онога који није имао где главу да склони. Схвати то човече и немој високо мислити. Ко је Он и шта је постао ради тебе? Владика свега је странац и нема дома. О, колико је неизрециво Твоје човекољубље, Господе! Како си се толико смирио ради мене? Ако Онај који је све створио речју нема где да склони главу, зашто ти, окајани човече, толико мислиш о сујетном? Зашто си слеп ненаситошћу?"

15. Они који су стекли смиреност узимају на себе кривицу свога брата, говорећи: "Ја сам сагрешио". Онај ко се сматра мудрим презире и прекорева свога брата, а онај који себе прекорева никада не изобличује свога брата.

16. Мудрост се не састоји у говору него у томе да се познаје време када је потребно говорити. Ћути са разумом и говори са разумом. Пре него што почнеш да говориш, размисли шта ћеш рећи да би дао исправан одговор. Не хвали се својим разумом. Више од свих зна онај који говори: "Не знам ништа". Венац мудрости је - укоревати самог себе и стављати се ниже од свих.

17. Блудна борба јача због пет узрока: од празнословља, од сујете, од многог спавања, од гиздања и од преједања. Ако хоћеш да избегнеш блудну борбу, избегавај те страсти. Уместо празнословља, наоружај се псалмопојањем; уместо таштине, заволи Христово смирење; уместо многог спавања ограда се бдењем; уместо гиздаве одеће, носи подеротине и закрпе; уместо преједања, свежи се уздржањем и постом. Јер, страсти се држе једна за другу, слично бечузима на ланцу.

18. Схватајући ствар, богаташ сакрива своје богатство у унутрашњост куће зато што ризница која се показује изазива завист и похлепу кнезова. И врлински и смиреност монах сакрива своје врлине као богаташ своје благо. Он не чини своју вољу, већ се сваки час прекорева, упражњавајући се у тајном делању, по речи Писма: Загреја се срце моје у мени, и у поучавању моме разгоре се огањ (Пс.38,4). Какав је то огањ? Почујте реч Писма која гласи: Бог наш је огањ који спаљује (Јев.12,29). Као што се од огња топи восак и суши жабокречина скверних нечистота, тако се од тајног поучавања суше скверне помисли, вену душевне страсти, просвећује ум, мисао постаје јасна и срце испуњава радошћу. Тајно поучавање рађава демоне, одгони зле помисли и просвећује унутарњег човека. Онога ко се наоружава тајним поучавањем и Бог крепи, и анђели оснажују и људи славе. Тајно поучавање и читање јесте дом душе у који се не може ући, јесте непомични стуб, тихо и безметежно пристаниште у коме се спасава душа. Демони се много узнемиравају и смућују кад се монах наоружа тајним поучавањем, тј. молитвом: "Господе Исусе Христе, Сине Божији, помилуј ме грешног", као и

читањем Божанственог Писма у усамљености. Скривено поучавање је огледало ума и светилник савести. Оно исушује блуд, укроћује јарост, одгони гнев, укида гордост, удаљује увредљивост, сатире униције. Скривено поучавање просвећује владалачки ум, одгони лењост, рађа умиљење, усељује страх Божији, доноси сузе. Оно монаху доноси истинско смиреноумље, умилно бдење, безметежну молитву. Оно је молитвена ризница која одгони неприличне помисли и побеђује демоне, која чисти тело. Оно учи дуготрпељивости, уздржљивости и подсећа на геену. Оно ум чини сабраним и без маштања, подстичући га да мисли само на смрт. Скривено делање је испуњено сваким добром и украшено сваком врлином. Оно је удаљено од свега скверног. Оно је негде далеко од свега таквог.

ДОБРОТОЉУБЉЕ
ПРЕПОДОБНИ АВА ИСАИЈА

IV

О ЧУВАЊУ УМА

1. Гнев против страсти јесте природна особина ума. Без гнева човек не може имати чистоту, тј. уколико се не разгневи на све оно што непријатељ сеје у њега. Дошавши до тог сазнања, Јов је изобличио своје непријатеље, говорећи: "О нечасни и покварени, у којима нема никаквог добра и који не вредите ни колико пси што чувају стоку" (Јов 30,1). Онај ко хоће да доспе до природног гнева, одсеца све своје прохтеве, све док не доспе до природног [стања] ума.

2. Нека се не радује срце твоје када, противећи се непријатељу, увидиш да је ослабио и да бежи назад. Јер, злоба [нечистих] духова остаје иза њих. Они заправо припремају још гори напад, али га задржавају иза града, наређујући да се не покреће. Ако им се ти успротивиш, побећиће у немоћи од лица твога. Ако ли се, пак, преузнесе срце твоје стога што си их одагнао, те напустиш град, једни ће навалити одостраг, а други спреда, тако да ће се твоја јадна душа наћи у средини, не налазећи уточишта. Град представља молитва, а отпор противречење [непријатељу] у Христу Исусу. Основа тога јесте гнев.

3. Стојмо, дакле, љубљени, са страхом Божијим, чувајући и држећи врлинско делање, не саплићући своју савест и пазећи на себе у страху Божијем, све док она не ослободи и нас и себе и док се између нас и ње не успостави јединство. Тада ће нам она постати чуварка која нам указује на све оно у чему грешимо. Ако ли је не послушамо, одступиће од нас, те ћемо пасти у руке непријатеља својих који нас више неће пустити. Владика наш Христос учио нас је говорећи: Мири се са супарником својим брзо, док си на путу с њим... (Мат.5,25). Кажу за савест да је супарник јер се противи човеку који хоће да поступи по својој телесној вољи. Ако ли је човек не послуша, она га предаје непријатељима његовим.

4. Када Бог види да му се ум човеков потчинио свом својом снагом и да ниоткуда нема помоћи осим од Њега, укрепљује га говорећи: Не бој се, чедо моје Јакове, малобројни Израилу (Ис.41, 13). И опет: Не бој се, јер те избавих и назвах именом мојим: Ти си мој. И ако прођеш кроз воду, са тобом сам, и реке те неће покрити; и ако прођеш кроз огањ, нећеш се опржити и пламен те неће опалити. Јер, Ја сам Господ Бог твој, Свети Израилев, који те спасава (Ис.43,1-3).

5. Ако ум послуша ове охрабрујуће речи, постаће неустрашив пред непријатељима и рећи ће: Ко је онај који ме напада? Нека стане против мене! Ко ће

ми нанети зло? Гле, сви ћете ви као хаљина овештати, и бићете као одећа коју мољац изједа (Ис.50,8).

6. Уколико је срце твоје по природи омрзло грех, победило је оне који рађају грех и одбранило се од њих. Постави пакао преда се и знај да је Помоћник твој стално уз тебе. Ничим га немој жалостити, него плачи пред лицем Његовим говорећи: "Твоја је милост, Твоје је избављење, Господе. Немоћне су руке моје да бих побегао од непријатеља мојих без помоћи Твоје". Пази и на срце своје и Он ће те сачувати од свакога зла.

7. Монах је дужан да затвори сва врата душе своје, тј. сва чула своја да преко њих не би пао у грех. Увидевши да нико и ништа над њим не господари, ум се припрема за бесмртност, сабирајући сва осећања своја у једно и чинећи од њих једно тело.

8. Ако ти се ум ослободи сваке наде на свет видљивог, значи да је у теби умро грех.

9. Ако се ум ослободи, уклоњена је преграда која је стајала између њега и Бога.

10. Када се ум ослободи свих непријатеља својих и успокоји се, наћи ће се у другом, новом веку и размишљаће о новим и непропадљивим [стварима]. Дакле, где је труп онамо ће се и орлови сабрати(Лк. 17,37).

11. Демони се подмукло привремено повлаче, не би ли човек распустио своје срце мислећи да је већ спокојан, а затим нагло нападају на јадну душу и хватају је као каквог врапца. Ако је надвладају, понизиће је без милости сваким грехом, и то горим од оних на почетку, за чији се опроштај молила. Останимо, дакле, у страху Божијем и чувајмо срца, извршујући своје делање. Чувајмо врлине којима се одбија непријатељско зло.

12. Знајући колика је немилосрдност демона и сажаливши се на род људски, Учитељ наш Исус Христос најстроже нам је заповедио: "Будите спремни свакога часа, јер не знате час у који ће доћи разбојник. Пазите да не дође и затекне вас на спавању" (Мт.24,42-44). И опет: Пазите на себе да срца ваша не отежају преједањем и пијанством и бригада овога живота, и да Дан онај не наиђе на вас изненада (Лк.21,34). Стој, дакле, будно поред срца свог и пази на чула своја! Ако будеш мирно у уму задржао сећање на Бога, приметићеш разбојнике који покушавају да ти га украду. Онај ко са тачношћу прати своје помисли, препознаће оне који намеравају да га упрљају: они смућују ум и чине га расејаним и немарним. Међутим, они који су познали демонско зло, остају спокојни у молитви Господу.

13. Човек не може служити Богу ако не омрзне сваку ствар овога света. А како се служи Богу? Тако што у уму своме немамо ништа страно док му се молимо; што не осећамо никакву другу насладу док га благосиљамо; нити зло док му појемо; нити мржњу док га изабиремо; нити рђаву завист која нас омета док му се обраћамо и докле га се сећамо. Јер, све ове мрачне [страсти] јесу зид који ограђује јадну душу тако да она, са њима у себи, не може чедно да служи Богу. Оне су јој сметња на путу према Богу, која јој не дозвољава да га сусретне, да га тајно благослови и прослави у себи и да му се помоли са сладошћу у срцу, како би је просветио. Због тога се ум увек помрачује и не може да напредује по Богу, избегавајући да се труди да пресече све то са духовним знањем.

14. Уму који избави чула душе од телесних прохтева, који их управи бестрашћу и који душу одвоји од телесне воље, Бог шаље Своју помоћ. На тајни и непрестани вапај ума Бог одмах сатире бестидне страсти које нападу душу са намером да чула наведу на грех.

15. Молим те да не распустиш срце своје све док се налазиш у животу. Јер, као што земљоделац не може да буде сигуран за своје плодове све док их не сакупи, будући да не зна шта се све може десити, тако ни човек не сме да остави срце своје без заштите све док дише. Пошто не зна која ће га страст напасти до последњег издисаја, човек не треба да распусти своје срце све до онога часа, већ да свагда вапије Богу да му помогне и да га помилује.

16. Ко не искуси помоћ за време рата, ни у мир не може поверовати.

17. Одвојивши се од левог [пута, тј. од греховног живота], човек тачно схвата сва своја сагрешења пред Богом. Јер, човек не види своје грехе док се не одвоји од њих горким растанком. Они који су доспели до овог ступња, ридају, моле се и стиде пред Богом, сећајући се пређашњег злог пријатељства са страстима. Стога се подвизавајмо, братијо, по моћи својој, и Бог ће сарађивати са нама по обиљу милости Своје! Ако већ не очуvasмо у чистоти срца своја, као што учинише оци наши, постарајмо се барем да, улажући све своје снаге, очувамо тела своја без греха, као што Бог тражи. Верујмо да ће Он у време [духовне] глади, које нас је затекло, и нама указати милост Своју, као и светима Својим.

18. Онај ко је своје срце посветио истинском тражењу Бога у побожности, не може прихватити мисао да је угоднио Богу. Јер, докле год га савест кори за било шта што је против природе, он је туђ слободи. Где постоји онај који кори, има и онога који оптужује; а где постоји оптужба, нема слободе. Ако, дакле, видиш да приликом молитве у теби нема никаквога зла које би те оптуживало, значи да си слободан и да си, по вољи Божијој, ушао у Његов свети покој. Ако видиш да је добри плод ојачао у теби и да га више не гуши непријатељски кукољ, ако су непријатељи одступили од тебе. и то не по својој подмуклој зависти, ако више не ратују са твојим чулима, ако је облак Божији осенио [твој] шатор, ако те сунце не жеже дању, ни месец ноћу (Пс. 120,6), и ако је у теби све припремљено за шатор, за његово постављање и одржавање - онда си од Бога добио победу. У том случају и Он ће осенити шатор, јер је Његов. Док траје рат, човек је у страху и трепету - да ли ће данас победити или бити побеђен, и да ли ће сутра бити побеђиван или ће побеђивати. Борба му стеже срце. Бестрашће Је, међутим, недоступно борби. Оно је примило награду и не мора више да брине за три раздјељена дела [човека], будући да су се они већ међусобно измирили уз [помоћ] Божију. Та три дела јесу душа, тело и дух. Када њих троје, дејством Духа Светога, постану једно, више се једно од другог не могу одвојити. Не мисли, дакле, да си умро за грех све док те, било на јави било у сну, притискују непријатељи твоји: јадни човек не може имати смелости све док се налази на попришту.

19. Ојачавши и припремивши се да следи за љубављу која гаси све телесне страсти, и њеном силом не дозволивши да ишта што је противприродно овлада срцем, ум се супротставља противприродноме све док га не одвоји од онога штоје по природи.

20. Сваки дан испитуј себе, брате, и пред [лицем] Божијим истражуј срце своје, да би утврдио која се од страсти налази у њему. Затим је избаци из срца свога да те не сустигне рђава пресуда!

21. Пази, дакле, на срце своје, брате, и буди будан пред непријатељима својим. Јер, они су препредени у злу своме. Буди уверен срцем својим у изреку: Човек не може да учини добро док чини зло. Стога нас је Спаситељ наш учио да будимо, говорећи: Уска су врата и тесан пут што воде у живот, и мало их је који га налазе (Мт.7,14).

22. Пази, дакле, на себе да те штогод од онога што [води] у пропаст не отргне од Бога љубави! Владај срцем својим и немој са унијем да говориш: "Како да га сачувам кад сам грешан човек?" Човека који остави грехе и обрати се Богу, покајање препорађа и свецело обнавља.

23. Божанствено Писмо и Старог и Новог Завета свагде говори о чувању срца. О томе најпре песмопојац Давид узвикује: Синови човечији, докле ћете бити отежалих срца?(Пс.4,3). И опет: Срца су њихова сујетна (Пс.5,10). А о онима који сујетно размишљају каже: Рече у срцу своме: Бог је заборавио (Пс.9,32). Има код њега и много другог сличног. Монах је дужан да разумева намеру Светог Писма, тј. коме и када се оно обраћа; да стално води подвижничку борбу; да се пажљиво чува непријатељских напада; да као крманош на лађи савлађује валове, управљајући благодаћу као кормилом, не скрећући са пута и обраћајући пажњу само на себе. Он је дужан да у безмолвију, са нерасејаним помислима и нерадозналим умом, беседи са Богом.

24. Време од нас изискује молитву као што ветрови, буре и олујне непогоде изискују крманоша. Ми смо, наине, пријемчиви за прилоге помисли, како врлинске тако и рђаве. Господар над страстима, кажу, јесте побожна и богољубива помисао. Ми безмолвници треба да мислено и трезвоумно разликујемо и разлучујемо и врлине и пороке; да знамо коју врлину да негујемо у присуству браће и отаца, а коју да вршимо насамо; [да знамо] која је врлина прва, која друга, а која трећа; [да знамо] која је страст душевна, а која телесна и која је врлина душевна, а која телесна; [да знамо] од које врлине може доћи гордост која задаје ударац нашем уму, а од које може да се јави таштина; [да знамо] од које може да нам се примакне гнев и од које може да настане стомакоугађање. Морамо чистити помисли и обарати сваку охолост која устаје против познања Божијега (ср.2.Кор.10,5).

25. Прва врлина је безбрижност, тј. умирање за сваког човека и сваку ствар [у свету]. Из ње се рађа чежња за Богом, која затим рађа природни гнев, који се супротставља сваком налету непријатеља. Тада страх Божији налази станиште у човеку, а кроз њега се пројављује љубав.

26. Прилог [тј. насртај] помисли треба од срца одбити побожним противречењем у време молитве, како се не би испоставило како уснама разговарамо са Богом, а срцем размишљамо о ономе што је неумесно. Јер, Бог од безмолвника не прима мутну и немарну молитву. Свето Писмо нам свагде сведочи да треба чувати душевна чула. Монах који [своју] вољу потчини закону Божијем, и чији ум сагласно са њим почне да влада над својим поданицима (тј. над покретима душе, а посебно над гневом и жељом - послушницима словесности), остварује врлину и испуњује правду: жељу усмерава ка Богу и Његовој вољи, а гнев окреће против ђавола и греха. Шта се, дакле, од нас тражи: тајно делање.

27. Ако шта срамно буде посејано у срце твоје док седиш у келији, гледај да се успротивиш злу, како не би овладало тобом. Потруди се да се сетиш Бога, јер Он те посматра. Оно што размишљаш у срцу свом откривено је пред Њим. Реци души својој: "Кад се плашиш од грешника сличних себи и желиш да они не виде грехе твоје, колико тек треба да се бојиш Бога, који све види". Овим саветом ће се твојој души открити страх Божији. Останеш ли уз њега, бићеш непокретан у односу на страсти, као што је написано: Они који се уздају у Господа јесу као гора Сион; неће се довека поколебати онај ко обитава у Јерусалиму (Пс. 124,1). У свему што чиниш имај пред очима Бога и знај да Он види сваку твоју помисао, па никада нећеш сагрешити. Њему слава у векове! Амин.

ДОБРОТОЉУБЉЕ
ПРЕПОДОБНИ АВА ИСАИЈА

V

ПОГЛАВЉА О ПОДВИЖНИШТВУ И БЕЗМОЛВИЈУ

1. Три врлине свагда чувају ум: његово природно стремљење, храброст и марљивост.

2. Ум се уверава да је достигао бесмртност када у себи угледа три врлине: расуђивање, које танано разликује једну страст од друге; предвиђање свега пре времена и неслагање ни са каквом туђом помишљу.

3. Постоје три врлине које увек пружају светлост уму: не познавати злону ни једног човека, без смућења подносити све што се дешава и чинити добро онима који нам чине зло. Ове три врлине рађају друге три, које су још више од њих: љубав, кротост и мир.

4. Четири врлине чисте душу: ћутање, вршење заповести, самопритешњавање и смиреноумље.

5. Ава Исаија је рекао: "Ја на себе гледам као на коња лугалицу који нема господара. Сваки ко га нађе, седа на њега и јаше га. Када га један пусти, узима га други и седа те јаше".

6. Чувај се да се не наслађујеш оним чиме си раније грешио, како се у теби не би обновили ранији греси. Заволи смирење које ће те покрити од грехова твојих. Своје срце дај на послушање својим оцима и благодат Божија ће се уселити у тебе. Немој бити мудар сам за себе, да не би упао у руке непријатеља својих. Научи свој језик да тражи опроштај и осениће те смирење. Седећи у келији, пази на три ствари: на рукодеље, богомислије и молитву. Свакодневно мисли: "Данас се ваља потрудити у овом свету, а сутра - не знам", па нећеш сагрешити пред Богом.

7. Избегавај стомакоугађање да се у теби не би обновили ранији греси. Немој бити малодушан ни у каквом труду, да се не би подвргнуо непријатељском нападу. принуђавај се на (тајно) поучавање и убзо ће те посетити покој Божији. Подстичи се да се дуго молиш са плачем, те ће те, може бити, помиловати Бог и са тебе свући старог, грехољубивог човека.

8. Труд, сиромаштво, странствовање, злопаћење и ћутање рађају смирење, које доноси опроштај свих грехова.

9. Ако те нападају блудне [помисли], обрени се бдењем, гладовањем, жеђу и смиравај се пред свима. Ако телесна лепота или похота према жени почне да привлачи твоје срце, сети се смрада (у гробу) и успокојићеш се.

10. Брате, док се налазиш у овом животу немој давати покоја телу своме. Немој му веровати кад видиш да је спокојно од страсти. Јер, демони се често таје привремено како би, кад човек занемари своје спасење, одједном напали на бедну душу и ухватили је као малу птицу. Уколико је победе, они је без милости смиравају сваким грехом. Стојмо у страху Божијем и чувајмо себе, продужавајући да вршимо своје дело и да чувамо све врлине које представљају препреку непријатељској злоби. Труд и напор у садашњем веку не само да нас чувају од злих дела, већ и венце припремају души пре исхода из тела. Постарајмо се и ми, који имамо печат светог крштења, да одустанемо од својих грехова како бисмо имали смелост у дан Суда. Подвизавајмо се, љубљени, јер је време близу. Блажен је онај који се о томе стара дан и ноћ.

11. Ако приметиш да ти је срце расејано и да не знаш како да га исправиш, [очигледно] је да те неко твоје дело, хтео ти или не, навлачи на њега. Да Гедеон није наредио да се полупају жбанови, не би се угледала светлост свећа (Суд.7,19). Ни човек неће угледати светлост Божанства, уколико не презре тело своје.

12. Ако се у граду који је окружен зидинама развалила само једна мала стена, непријатељи ће, уколико желе да уђу у град, сву своју пажњу усмерити баш на ту развалину. И премда стражари стоје код врата, не могу се одупрети непријатељима уколико се не поправи разваљено место. Исто тако, ни монах не може да се супротстави непријатељима својим уколико је њиме овладала било која страст. Он тада не може да достигне меру савршенства.

ДОБРОТОЉУБЉЕ

СВЕТИ МАРКО ПОДВИЖНИК

Сведочанства о животу и списима Светог Марка

Свети Марко припада броју најзнаменитијих египатских отаца. О околностима његовог живота, међутим, познато је врло мало. Паладије, који га је лично видео (Лавсаик, 20. пог.), говори да је био врло тихе и кротке нарави. У томе се нико није могао поредити са њим. Он је од младих година волео да изучава Свето Писмо. Тако га је добро упознао, да је знао наизуст Стари и Нови Завет.

Строгост живота и чистота срца поставили су га на висок степен духовног савршенства. Свети Макарије Александријски сведочи о особитој милости Божијој на њему за време причешћа Светим Тајнама. То указује на велику силу вере Светог Марка, на пламен његове љубави према Господу и на његово крајње смирење.

Свети Марко је живео више од сто година. Упокојио се, како изгледа, почетком петог века. Живео је и општио са првим прејемницима живота и учења Светог Антонија, ако не и са самим Антонијем.

Благодат Божија, опит живота и изучавање речи Божије учинили су га дубоким познаваоцем тајни духовног живота. Не скривајући тај таленат, он је много поучавао и писао. Међутим, до нас је дошла само неколицина његових

списа. Патријарх Фотије наводи осам његових слова, а Никифор Калист му, осим њих, приписује још тридесет два (Црквена историја, књ. 13).

У наш зборник унели смо оно што се налази у Добротољубљу, додајући поуке извучене из свих осталих његових слова. Износимо их у следећем редоследу:

Посланица монаху Николају. Она се ставља на прво место јер износи преглед подвижничког живота од почетка до краја.

Поуке, извучене из осталих слова Светог Марка. Оне су наставак савета датих у Посланици, као и примрема за кратке поуке које следе.

200 поглавља о духовном животу,

226 поглавља о онима који мисле да се оправдају делима.

ДОБРОТОЉУБЉЕ

СВЕТИ МАРКО ПОДВИЖНИК

ПОУКЕ МАРКА ПОДВИЖНИКА О ДУХОВНОМ ЖИВОТУ

I

ПОСЛАНИЦА МОНАХУ НИКОЛАЈУ

Љубљеном чеду Николају.

1. Ти си се и раније много старао за своје спађење. У великој бризи за живот по Богу, ти си нам све испричао о себи: са каквим си пламеним стремљењем решио да се прилепиш уз Господа строгим животом, уздржањем и разним другим умртвљивањима, подвизавајући се у бдењима и прилежној молитви, затим каква се борба и мноштво плотских страсти (од греховног закона који се супротставља закону ума) распаљивала код тебе у телу и устајала на душу. Ти си нарочито плакао због тога што те много притишћу страсти гнева и похоте. Тражио си да ти, усменом поуком, наведемо врсту труда и подвига потребног да се савладају наведене погубне страсти.

2. У то време, колико је било могуће, твојој љубави сам предлагао душекорисне мисли и савете, указујући на врсту труда и подвижнички напор којим разборита и словесним познањем просвећена душа, живећи по Јеванђељу, може да, због вере помагана благодаћу, савлада зла која бујају у срцу, а нарочито наведене страсти. Душа треба да предузме непрестани и марљиви подвиг против страсти које су је обележиле услед присећања и навике, и које су је снажније привлачиле, све док не потчини телесне и бесловесне покрете срца, којима је раније била потчињена и поробљена кроз унутрашње саглашавање помисли, често страсно присећање и зло бављење.

3. Сада, пак, пошто сам се телесно одвојио од твог лица, премда не и срца, и пошто отидох у пустињу ка истинским делатницима и борцима Христовим, како бих, макар мало се подвизавајући и борећи заједно са братијом која се противи непријатељским подухватима и храбро супротставља страстима, одбацио лењост, одсекао ослабљеност, удаљио од себе немар и стекао ревност и свако старање, усмеравајући се ка богоугађању, потрудих се да твојој искрености писмено изобразим кратку поуку и душекорисне савете. [Тако] ћеш ти оно што сам ти раније говорио лично, сада моћи пажљиво да читаш у овом кратком спису пуном савета и стичеш духовну корист, као да сам заједно са тобом.

4. Ево, чедо моје, од чега треба да започне твоја по Богу спасоносна корист. Незаборавно и свагдашње треба да је твоје сећање на све што се десило и што се збива са тобом по промислу човекољубивог Бога, као и на сва Његова добротинства ради спасења твоје душе. Никако немој себи дозволити да због помрачења злом заборавношћу, или због лењости, престанеш са присећањем на Његова многа и велика добротинства, како не би бесплодно и неблагодарно проводио остало време живота. Јер, таква сећања, као некакво бодило, рањавају срце и подстичу га свагда на исповедање, на смирење, на благодарност са скрушеном душом, на старање за своје добро, на спремност за узвраћање добрим обичајима и сваком врлином по Богу, уз свагдашње размишљање на пророчку реч: Шта ћу узвратити Господу за све што ми је дао (Пс 115,3). Када се душа сети свих добротинстава које јој је човекољубиви Бог учинио од рођења, од коликих је невоља много пута била избављена, како, и поред многих безакоња и добровољних сагрешења, није праведним судом била предана духовима који су је преварили на погибао и смрт, како је човекољубиви Владика дуготрпељиво превиђао њена сагрешења и чувао је, очекујући њено исправљење, штитио је, покривао је и на сваки начин о њој промишљао, иако је својевољно страстима служила непријатељима и злим духовима, како је, најзад, благим подстицањем упућивао на пут спасења, ставивши јој у срце љубав према подвижничком животу, одушевивши је да са радошћу остави свет и сву варљивост његових телесних утеха, и уредивши да је свети оци прихвате у састав братства - неће ли, ако има добром савешћу руковођену мисао и ако размишља о свему томе, увек пребивати у срдачној скрушености? Имајући такав залог у раније примљеним добрима, неће ли [човек] заувек стећи крепку наду и говорити сам себи: "Ако ми Он није учинио по гресима мојим и узвратио по безакоњима мојим онда кад нисам чинио ништа добро, већ се ваљао у телесној нечистоти и у многим другим гресима, него ме је помиловао таквим даровима и благодаћу на спасење, каквих ће ме тек добара и духовних дарова удостојити кад се најзад непорочним животом и испуњавањем свих врлина свецело предам на служење Њему? [Неће ли] ме тада укрепити на свако добро дело, упућујући ме и пратећи ме?" На тај начин, онај ко има такву помисао, не заборављајући никада Божија добротинства, подстиче себе, усмерава и принуђује на сваки добар подвиг врлине и на свако дело правде, свагда остајући ревносан и увек будући готов на вршење воље Божије.

5. И тако, љубљено чедо, имајући по благодати Христовој природну разборитост, свагда у себи чувај такво добро размишљање, и немој себи дозволити да, као мрачним облаком, будеш покривен погубном заборавношћу, нити лењошћу која спречава ход, осујећује ум и одваја од доличног живота, нити помрачен у помислима незнањем - узроком свих зала, нити повучен свезлом немарношћу, ни преварен телесним уживањем, ни побеђен стомакоугађањем, ни поробљен у уму жељама, ни оскрнављен саглашавањем са блудним помислима, ни побеђен гневом који рађа мржњу према брату (уколико из неког јадног и окајаног разлога жалостећи или се жалостећи почнеш да сабираш у сећању зле помисли против ближњега), нити одвојен од чисте молитве Богу, нити одведен у ропство умом, у коме би зверским помислима посматрао брата који је једне душе са тобом. Јер, због такве бесловесне нарави, пуне плотског мудровања, био би свезан савешћу и привремено предан злим духовима, које си слушао, на поучно наказање, све док

ум, потпуно осиромашен и прогутан тугом и унијем услед губитка напретка у Богу, због претходних грехова, поново не почне да, са сваким смирењем, предузима пут спасења, и, после многих трудова у молитви, свеноћних бдења и смиреног исповедања Богу и људима, не добије разрешење грехова. Тако он почиње да се опет трезни, и да, просвећен светлошћу јеванђелског познања, по благодати Божијој схвата да онај ко се свецело не преда на крст са смиреним мишљењем и самопорицањем, ко се свима не преда на гажење, понижење, презир, бешчашће, подсмех и поругу, све са радошћу подносећи ради Господа и не тражећи ништа људско - ни славу, ни част, ни похвалу, ни укусно јело и пиће, ни [красно] одело - не може бити истински Хришћанин.

6. Према томе, ако нам предстоје такви подвизи, борба и венци, докле ћемо себи дозвољавати да смо исмејани притворним видом побожности и да са лукавошћу служимо Господу? Једним се ми показујемо свети пред људима, а другим се откривамо пред Оним који познаје и сакривено. Тиме што нас многи сматрају светим, ми показујемо да смо још по нарави звери, које само имају изглед побожности, док силу њену нису стекле (2.Тим.3,5). Многи нас сматрају девственицима и чистима, а ми се пред Оним који зна тајно скрнавимо нечистим саглашавањем са блудним помислима, каљајући се дејством страсти. Па ипак, због свог крајње притворног подвижништва и због људских похвала, ми не маримо за такво [стање], остајући слепи умом. Докле ћемо ходити са сујетним умом, не усвајајући јеванђелско размишљање и не прихватајући добросавесни живот, са решеношћу да марљиво идемо његовим путем како бимо стекли смелост савести, већ се још увек варамо наводном праведношћу спољашњег човека и сами себе (због лишености истинског познања) лажемо спољашњом исправношћу, хотећи да угађамо људима и од њих иштући славу, част и похвале?

7. Заиста ће доћи Онај који открива тајну таме и објављује намере срца (1.Кор.4,5), непогрешиви Судија који се ни богатог не стиди, нити сиромашног милује. Он ће скинути спољашњи покров и објавити унутра скривену истину. Оне који живе са добром савешћу, истинске подвижнике и борце, Он ће, у присуству анђела, овенчати пред Оцем Својим, док ће притворне, који се само облаче у образ побожности и пред људима показују [исправан] живот, и који се сујетно на њега ослањају, умом се варајући - пред свом Црквом и пред свом војском небеском, јавно изобличити и са крајњим стидом послати у таму најкрајњу.

8. [Такви су слични] лудим девојкама које су сачувале спољашњу девственост, те су чак имале и нешто уља у својим сасудима (тј. имаћу извесне врлине, спољашњу исправност и извесне дарове, јер су им светиљке гореле извесно време). Међутим, услед немарности, незнања и лењости, оне се нису побринуле о унутрашњој страни, нити су како треба познале гомилу страсти која се крила унутра, а коју су покретали зли духови. Због тога су се њихове мисли квариле дејством непријатеља, и оне су општиле са њима кроз саглашавање у помислима, будући изнутра тајно привлачене и побеђиване злом завишћу, добромрзном ревношћу, свадљивошћу, дрскошћу, гневом, огорчењем, злопамћењем, лицемерјем, бесом, гордошћу, таштином, човекоугађањем, самоугађањем, среброљубљем, унијем, телесном похотом, сладострашћем у помислима, неверјем, бестрашћем [према Богу], страшљивошћу, тугом, роптањем, попустљивошћу, сном, надменошћу, самооправдавањем, надутошћу, хвалисањем, ненаситошћу,

расипништвом, похлепом, од свега горим незнањем, и осталим тананим дејствима зла. Оне су и чињење добрих дела и частан живот, који су водиле пред очима људи који су их хвалили, као и саме духовне дарове, уколико су их имале - предавале духу таштине и човекоугађања. Поводећи се за другим страстима, оне су и добре поступке мешале са лукавим и плотским мудровањем, кварећи их и чинећи нечистим и неугодним Богу, слично Каиновој жртви. Због свега тога, оне су лишене радости са Жеником, остајући изван небеске ложнице, која је закључана пред њима.

9. Размишљајући о томе са расуђивањем и испитивањем, схватићемо и познаћемо у каквом се стању сами налазимо. И док је још време покајања и обраћења, исправимо се и постарајмо да добра дела вршимо чисто и савршено, истински и без примеса плотског мудровања, како не би била одбачена као мањкава жртва услед одсуства страха, услед немара и недостатка истинског познања. У супротном, сав поднети труд девствености, уздржања, бдења, поста, гостопримства и истрошених дана, и свега што се нама чини великом праведношћу, неће прихватити Небески Свештеник, јер ће му, услед наведених страсти, изгледати као мањкава жртва.

10. И тако, чедо моје, онај ко хоће да узме крст и пође за Христом изнад свега треба да се постара о познању и разборитости, уз непрестано испитивање помисли и много старање за спасење, уз велику приврженост Богу и распитивање код једнодушних и једномислених слугу Божијих, који су се подвизавали истим подвигом, како се не би десило да идемо без познавања циља и без сјајног светилника. Јер, онај ко поступа самостално и ходи без јеванђелског познања и руководства, често се саплиће и упада у многе ровове и замке лукавог, скрећући и подвргавајући се великим невољама, не знајући где ће се на крају наћи. Многи су пролазили кроз велике подвиге злопаћења и мука ради Бога, али су их, затим, саморуковођењем, нерасуђивањем и избегавањем обраћања ближњем за савет, учинили неугодним Богу и узалудним.

11. Ти, пак, чедо љубљено, као што сам ти већ на почетку ове поучне речи рекао, немој заборављати добротинства човекољубивог Бога, коме се поклањамо. Немој да те од тог присећања удаљује непријатељска злоба и лењост, већ положи пред очи своје сва душевна и телесна добротинства која су ти учињена од рођења до данас, размишљајући о њима и поучавајући се по реченоме: Не заборављај сва ударја Његова (Пс.102,2). На тај начин, срце ће се лако подстаћи на страх Божији и љубав, и ти ћеш моћи да му узвратиш строгим животом, врлинским држањем, побожном савешћу, погодном речју, исправном вером, смиреним мишљењем, једном речју, да се сав предаш Богу. Ето чему ће те привући сећање на добра која си добио од благог и човекољубивог Владике. Таквим сећањем на добротинства, уз садејство помоћи свише, твоје срце ће бити рањено љубављу и чежњом [према Богу], будући да другима, достојнијима, Он није учинио чудо које је Својим неизрецивим човекољубљем показао на теби.

12. И тако, постарај се да у непрестаном сећању држиш добра која си примио од Бога. Нарочито се сећај велике благодати и дивног добротинства о коме си ми казивао, тј. када си заједно са мајком пловио од Светих Места за Константинопољ. Тада се ноћу подигла страшна бура са великим морским таласима, тако да су сви који су се налазили на броду, заједно са морепловцима и твојом мајком, погинули у

дубини, док си једино ти, са твоја два друга, био избачен на обалу и преславном силом Божијом био спасен. [Сећај се], такође, како је [Господ] устројио твој пут у Анкиру, где си са очинском благонаклоношћу примљен од једног милостивог [човека] и љубављу се повезао са најпобожнијим чедом Епифанијем, са којим си, по руководству једног искусног преподобног мужа, ступио на пут спасења и био примљен као право чедо код слугу Божијих.

13. Шта имаш да узвратиш за сва блага која ти је дао Бог, призивајући те у вечни живот? Праведност захтева да више не живиш себи, већ Христу који је умро за тебе и васкрсао. Дужан си да стремиш ка свакој врлини праведности и испуњавању сваке заповести, иштући свагда "добру и угодну и савршену вољу Божију" (Рим.12,2), и трудећи се свесрдно даје испуниш. Изнад свега, чедо моје, своју младост потчини речи Божијој, као што она и захтева: дај тело своје у жртву живу, свету, угодну Богу, као своје словесно служење (Рим.12,1). Сваку влагу телесне похоте охлади и осуши уздржањем у јелу и пићу и свеноћним бдењем, како би и ти од срца могао да кажеш: Постадох као мех на слани, и одредбе Твоје не заборавих (Пс.118,83). Схвативши да си Христов, по апостолском гласу, распни тело своје са страстима и похотама (Гал.5, 24), и умртви удове који су на земљи (Кол.3,5), тј. не само блудно дело, већ и нечистоту коју зли духови буде у телу. Онај ко жели да се удостоји венца истинске, неоскрнављене и савршене девствености свој подвиг не простира само дотле, већ се, следећи апостолско учење, труди да умртви и сам покрет ове страсти. Па, чак се ни тиме не задовољава онај ко је из снажне љубави [према чистоти] одлучио да у своје тело усели анђелску и пречисту девственост, већ се моли да ишчезне и просто сећање на похоту које се јавља у тренутку, без покрета и дејства телесне страсти. Међутим, то се постиже само помоћу свише, једино силом и даром Духа Светог, уколико уопште има оних који се удостојавају такве благодати.

14. На тај начин, онај ко пожели да стекне венац чисте, невештаствене и неоскрнављене девствености, распиње своје тело подвижничким напорима, умртвљује удове који су на земљи, напорним и трпељивим уздржањем стањује спољашњег човека, исцрпљује га и чини старачким и коштаним, како би се, ради вере и подвига, дејством благодати, лакше обновио унутрашњи човек. Из дана у дан напредујући ка бољем, он узраста у љубави, украшава се кротошћу, весели се духовним радовањем, од Христа прима залог мира, управља се милостивошћу, облачи се у благост, облаже се страхом Божијим, просвећује се познањем и разборитошћу, обасјава се мудрошћу, руководи се смиреноумљем. Тим и сличним врлинама обновљен Духом Светим, ум у себе прима црте боголиког образа, схвата умну и неизрециву красоту Владичњег подобја, удостојавајући се богатства самоуке и самознане мудрости унутрашњег закона.

15. Стањи, чедо моје, своје младићко тело, а своју душу удебљај и ум свој обнови наведеним врлинама, садејством Светога Духа. Младићко тело, угојено разним јелима и вином, постаје слично товљеном вепру, спремном за заклање. Огњем телесних уживања коље се душа, а распаљеношћу зле похоте плени се ум, који не може да се супротстави сластима тела. Прилив крви, према томе, представља одлив духа? Младост не би требало ни мирис вина да омирише, како се двојним пожаром - унутрашњим од страсти, а спољашњим од вина - не би разгорело уживање тела и изагнало духовну сладост болног умиљења, те произвело

смућење и окамењеност срца. Младост чак ни воду не треба да користи до ситости како би сачувала духовну жељу, будући да оскудица у води потпомаже целомудреност тела. Испитавши то на делу, уверићеш се из сопственог искуства. Јер, ја ти то налажем и узаконјем, не да бих ти натоварио нежељено бреме, већ ти из љубави саветујем и предлажем оно што ће ти помоћи да сачуваш истинску девственост и строгу целомудреност, остављајући твом слободном произвољењу да чини шта хоће.

16. Поговоримо укратко и о бесловесној страсти гнева, која, кад се подигне, пустоши сву душу, смућује је и помрачује, чинећи човека сличним звери која се лако раздражује. Ова страст се снажи, утврђује и чини несавладивом од гордости. Овај ђаволски корен горчине (Јев.12,15), тј. гнева и раздражљивости ће разрастати, цветати и доносити обилан плод безакоња све док се напаја рђавом водом гордости. Ово здање лукавог у души остаје неразориво све док има потпору и подршку у подлози гордости. Стога, ако хоћеш да се то дрво безакоња, тј. огорчења, гнева и раздражљивости, исуши у телу и учини бесплодним, да му приђе секира Духа и да га посече, да се баци у огањ, те да, по јеванђелској речи, ишчезне са сваком злобом; ако хоћеш да то здање безакоња, које лукави на зло гради у души, сабирајући у помислима одасвуд, као камење, основане и неосноване предлоге на основу тварних ствари и речи, поставивши му као тврд темељ помисли гордости, [разрушиш]; ако хоћеш да то здање злобе у души разориш и раскопаш - усвој незаборавно сећање на Господње смирење у срцу своје. Ко је Он и шта је постао ради нас? Са какве висине светлости Божанства, које се делимично открива горњим бићима и које се слави на небесима од свих словесних бића - Анђела, Арханђела, Престола, Господстава, Начала, Власти, Херувима и Серафима, и од свих осталих неименованих умних сила, чија имена нису дошла до нас, као што наговештава апостол (Еф.1,21) - Он силази у дубину људског смирења по Својој неизрецивој благодати, у свему се уподобивши нама који седимо у тами и сенци смрти, и налазимо се у ропству код непријатеља због Адамовог преступа и због страсти које делују у нама?

17. И тако, Владика све видљиве и невидљиве твари није се постидео нас који се налазимо у бедном ропству и над којима влада невидљива и горка смрт, већ се смирио, примивши [природу] човека који је због бешчасних страсти и похота по Владичњем опредељењу био осуђен, уподобивши нам се у свему осим у греху, тј. осим у страстима бешчасна. Све што је, по Владичњем опредељењу, због греха преступа на човека било наложено: смрт, труд, глад, жеђ - прихватио је и Он, поставши оно што смо ми, да бисмо и ми постали оно што је Он. И Слово постаде тело (Јн.1, 14) да би тело постало слов[есн]о. Будући богат, Он ради нас осиромаша, да бисмо се Његовим сиромаштвом обогатили. Из великог човекољубља Он нам се уподобио, како бисмо му се и ми уподобили сваком врлином. Јер, од како је дошао Христос, човек који је створен по образу и подобију Божијем, почиње да се обнавља благодаћу и силом Духа Светога, достижући меру савршене љубави која изгони страх и која више не може да падне, јер: Љубав никад не престаје (1.Кор.13,8), зато што је Бог, како говори Јован, љубав, и који пребива у љубави, у Богу пребива (1.Јн.4,16). Такве мере су се удостојили апостоли и сви који су се, слично њима, подвизавали у врлини, представши Господу као савршени и са савршеном приврженошћу читавог живота следујући Христу.

18. Непрестано и незаборавно држи на [уму] смирење које је из неизрецивог човекољубља и љубави према нама показао Господ, тј. усељење Бога-Слова у утробу, прихватање човечије [природе], рађање од жене, постепеност телесног узрастања, бешчашће, псовке, вређања, изругивање, прекоре, ударце, пљување, подсмех, понижење, порфиру, трнов венац, пресуду старешина, узвике безаконих једноплемених Јудејаца: Узми, узми, распни га (Јн.19,15), Крст, клинцe, копље, напајање оцтом и жучи, славље незнабожаца, подсмех пролазника који су говорили: "Ако је цар Израилев, нека сиђе сад с крста, па ћемо веровати у њега" (Мт.17,42), и остала страдања која је претрпео ради нас: распеће, смрт, тридневни погреб, силазак у ад, а затим и плодове страдања: васкрсење из мртвих, опустошење ада и смрти извођењем душа које су се сабрале око Њега, вазнесење на небо, седење са десне стране Оца, изнад сваког началства и власти и сваког имена које се може назвати (Еф.1,21), част и славу и поклоњење од свих анђела [као] Прворођеном из мртвих због страдања, по апостолској речи: Зато нека је у вама иста мисао која је и у Христу Исусу, који будући у обличју Божијем, није сматрао за отимање то што је једнак са Богом, него је себе понизио узевши обличје слуге, постао истоветан људима, и изгледом се нађе као човек. Унизио је себе и био послушан до смрти, и то до смрти на крсту. Зато и Њега Бог високо уздиже, и дарова му Име које је изнад свакога имена. Да се у Име Исусово поклони свако колено што је на небесима и на земљи и под земљом (Фил.2,5-10)... Ето на какву славу и висину су, по правди Божијој, наведена страдања уздигла човека Господњег.

19. Према томе, уколико са топлим расположењем без заборава будеш у срцу своје чувао такве помисли, страст огорчења, гнева и раздражљивости неће тобом овладати. Јер, кад се уклони њихова подлога, тј. кад се истреби страст гордости путем понирања у Христово смирење, читаво здање безаконог гнева, јарости и туге само од себе ће се лако разорити. Које се грубо и камено срце неће скрушити и доћи до умиљења и смирења ако стално на уму буде имало такво смирење ради нас Божанства Јединороднога, и које се присети набројаних Његових страдања? Зар оно неће радо постати земља и пепео које, по Писму, газе сви људи? Каква раздражљивост може да овлада душом која се смирила и скрушила гледајући на Христово смирење? Који ће се гнев или огорченост њој приближити?

20. Међутим, заборав ових спасоносних и животворних помисли, и његова сестра - лењост, као и њихова сарадница и сродница - незнање, те најтеже унутрашње болести душе које се тешко препознају и још теже лече, варају и помрачују душу незадрживом радозналешћу и постају узрок дејствовања и укореењивања у њој свих осталих страсти: оне изгоне страх [Божији] и изазивају немар према свему добром, дозвољавајући свим страстима да се слободно уселе у душу и без стида у њој делују. Уколико је душа покривена свезлом заборавношћу, погубном лењошћу и мајком и хранитељницом свега злог - незнањем, јадни и слепи ум се лако везује за сваку видљиву, мислену и чујну [ствар]. Он, на пример, види женску лепоту и одмах се рањава плотском страшћу. Примивши страсно и са насладом виђено, чувено или додирнуто, сећање затим црта унутрашње слике и кроз обнављање мисли и зло бављење, уз садејство духова блуда, оскрнављује страсни и јадни ум.

21. Најзад, тело које је угојено, младо или сувише испуњено влагом, лако од таквих присећања покреће страст и чини оно што му је својствено, крећући се ка похоти. Понекад у сну, а понекад и на јави, упражњава нечистоту, чак и без општења са женом. Такав многим може изгледати целомудрен, девственик и чедан, па чак и свет, иако је пред Оним који види сакривено оскрнављен, блудник и прељубочинац. Он ће у онај дан праведно бити осуђен, уколико не буде плакао и ридао, и уколико Богу, пред чијим лицем је помишљао и чинио зло, не буде принео достојно покајање, измождивши тело постовима, бдењима и непрестаним молитвама и излечивши и исправивши ум светим сећањем и поучавањем у речи Божијој. Јер, истинитје живи глас који је рекао: Сваки који погледа на жену са жељом за њом, већ је учинио прељубу у срцу своме (Мт.5,28). Због тога је за младе веома корисно да не виђају жене, макар се сматрале и светима. Корисно је чак да живе одвојено од свих људи. Због тога ће борба постати знатно лакша и напредак бити веома приметан, особито уколико буду строго пазили на себе и уколико буду пребивали у молитви, подвизавајући се у уздржању од јела и пића и истрајавајући у дуготрајним бдењима. [Корисно ће им бити], такође, да опште са опитним духовним оцима и да се користе њиховим руководством. Јер, крајње је опасно да [монах] живи сам и по својој вољи, без сведока, или да живи са онима који нису искусни у духовној борби. Много је, наиме, замки зла, много је скривених заседа и разноврсних клопки, које је непријатељ свагде расејао. Због тога је, колико је могуће, потребно старати се и трудити се да се живи заједно са мужевима којима је познато духовно делање и често разговара са њима, како и онај ко услед младости и несавршенства духовног узраста нема сопствену светлост истинског познања не би допадао мисленим зверима које, кријући се у тами, грабе и кваре оне који ходе без умног светилника Божанствених речи.

22. Уколико хоћеш, сине мој, да стекнеш и у себи имаш властити светилник умне светлости и духовног познања, како би без саплитања могао ходити у најдубљој ноћи овога века и како би твоје стопе исправљао Господ (Пс.118,133), како би, по пророчкој речи, врло зажелео јеванђелски пут, тј. како би са најтоплијом вером проходио најсавршеније јеванђелске заповести и постао причасник страдања Господњих путем жеље и молитве, показаћу ти диван начин и духовно откриће. Он не захтева телесни труд, ни подвиг, већ болан душевни напор, уз надзор ума, пажњу разума и садејство страха и љубави Божије. Тим открићем лако можеш да обрћеш у бекство пукове непријатеља, слично блаженом Давиду, који је, са вером и надом на Бога, убио једног иноплеменог дива и самим тим натерао у бекство хиљаде непријатеља са њиховим народом.

23. Моја реч циља на три силна и крепка дива - странца, на којима почива сва сила мисленог Олоферна. Уколико они буду оборени и убијени, занемоћаће сва сила лукавих демона. Ти наводни силници, три дива лукавог су - већ поменуто незнање, мајка свих зала, заборавност, њена сестра, сарадница и помоћница, и лењост, која од мрачне вуне души шије тамну одећу и покров, и која утврђује и укрепљује прве, дајући им самосталност. Она чини да зло у немарној души постане укоренењено и упорно. Јер, од лењости, заборава и незнања добијају на снази и увеличавају се основе свих осталих страсти. Међусобно се помажући и, не могући да опстану једно без другог, они су снажна потпора непријатеља и главни

началници лукавог. Уз њихову помоћ војска лукавих духова у души плете своје замке и успева да приведе у дело своје замисли.

24. Ако хоћеш да однесеш победу над страстима и да лако обраћаш у бекство гомилу мислених иноплеменика, сабравши се у себи молитвом и помоћу Божијом и сишавши у дубине срца - потражи у себи она три силна дива ђаволова, тј. заборавност, лењост и незнање, од којих хранећи се, дејствују, живе и крепе се у сластољубивим срцима и неваспитаним душама све остале страсти. При великој пажњи, при надзору ума и уз помоћ свише, оруђем правде, тј. сећањем на добро (узроком свега доброг), просвећеним знањем (којим бодра душа од себе прогони таму незнања) и живом ревношћу (која душу побуђује и води ка спасењу) пронаћи ћеш те, другима непознате и неподозреване, најпогубније зле страсти. Затим, обукавши се у ова оруђа правде, са сваком молитвом и мољењем, силом Духа Светог, ти ћеш одважно и храбро победити поменути три дива мислених иноплеменика: са изврским сећањем по Богу и свагда помишљајући на оно што је истинито, што... је поштено, што... је праведно, што... је чисто, што... је достојно љубави, што... је на добру гласу, што је врлина, што је похвале достојно (Фил.4,8), прогнаћеш свезлу заборавност; просвећеним небеским познањем уништићеш погубну таму незнања; а спремном на свако добро, најживљом ревношћу изгнаћеш безбожну лењост, коју зло укорееује у души. Ове врлине не можеш стећи једино својим произвољењем, већ силом Божијом и садејством Светога Духа, уз велику пажњу и молитву. Стекавши их на тај начин, моћи ћеш да се избавиш од три наведена највећа дива лукавог. Када се силом делујуће благодати образује у души и марљиво ушчува (тројични) савез истинског познања, сећања на речи Божије и добре ревности, нестаће из душе и сам траг заборавности, незнања и лењости. Они ће се обратити у ништа, а у души ће најзад почети да царује благодат у Христу Исусу, Господу нашем, коме слава и моћ у векове векова. Амин.

ДОБРОТОЉУБЉЕ
СВЕТИ МАРКО ПОДВИЖНИК
ПОУКЕ МАРКА ПОДВИЖНИКА О ДУХОВНОМ ЖИВОТУ

II
ПОУКЕ СВЕТОГ МАРКА ИЗВУЧЕНЕ ИЗ ОСТАЛИХ ЊЕГОВИХ СЛОВА

1. Вера се не састоји само из крштења у Христа, већ и у испуњавању Његових заповести. Свето крштење је савршено и саопштава нам савршенство, премда не чини савршеним онога ко не испуњава заповести.

2. Уколико смо и после крштења потчињени греху, не значи да је крштење било несавршено, већ да смо немарни за заповести и да пребивамо у самоугађању по сопственом произвољењу. Ни после крштења нашу вољу не присиљавају ни Бог ни сатана. У крштењу ми се тајинствено ослобађамо од ропства греху, по писаноме: Закон Духа живота у Христу Исусу ослободи ме од закона греха и смрти (Рим.8,2). Услед немарности за вршење заповести Онога који нас је очистио, ми потпадамо под дејство греха. Нас је заробио непријатељ због тога што не испуњавамо заповести.

3. Човек по својој вољи пребива тамо где воли, премда се и крстио, зато што се [његово] самовлашће [тј. слобода] не присиљава. Говорећи да подвижници

задобијају Царство небеско (Мт. 11,12), Писмо циља на вољу [човекову], како би после крштења сваки од нас принуђавао себе да се не приклони злу, него да истраје у добру. Онима који су добили силу за испуњавање заповести, Господ заповеда као вернима да се подвизавају у њима, како се не би вратили уназад.

4. Подвизи нису нешто што је одвојено од заповести. Они су заповести. Покажи ми подвиге изван заповести. Ако укажеш на молитву - ради се о заповести; ако поменеш обарање помисли - опет имамо заповест (будите трезвени и бодри); ако [наведеш] пост и бдење, опет [помињеш] заповести; ако укажеш на самоумртвљавање, [указаћеш] на заповест (о одрицању од себе). Ма какво дело подвижничке врлине навео, само ћеш [именовати] заповест. (Циљ подвижништва је најпреданије испуњавање заповести).

5. Свето крштење пружа савршено разрешење (од ропства греху, као уосталом и покајање). Свезати себе опет пристрасношћу или пребивати разрешен кроз вршење заповести - ствар је самовласног произвољења. Узрок задржавања помисли у греховној сласти налази се у самовласном пристрашћу, а не у принуди. Ми, по Писму, имамо власт да обарамо помисли (2.Кор.10,4). Обарање лукаве помисли у унутрашњости јесте знак љубави према Богу, а не греха, будући да грех није појављивање помисли, него пријатељска беседа ума са њом. Ако је не волимо, зашто се задржавамо на њој? Није могуће да нешто што из [свег] срца мрзимо дуготрајно разговара са нашим срцем. [Уколико се то ипак деси, значи] да је присутно наше зло учешће.

6. Када по крштењу не испуњавамо заповести, иако смо у могућности, нама овладава грех (тј. опет падамо у ропство греху) иако не желимо, све док покајањем не умолимо Бога, усмеравајући се ка свим заповестима Његовим, и док Он не истреби грех нашег самовлашћа.

7. Ти си се обукао у Христа крштењем (Гал.3,27), и имаш силу и оружје да обараш помисли (2.Кор.10,4). Уколико их, имајући сили против њих, не обараш при првом налету, очигледно је да си сластољубив због неверја и да се саглашаваш и удружујеш са њима. Због таквог дејства си сам крив.

8. Понекад без наше сагласности нека скверна и мрска нам помисао, као неки разбојник, неочекивано напада на нас и насилно наш ум задржава код себе. Ипак, свакако знај да је и та помисао произашла од нас самих. Наиме, или смо ми после крштења предавали себе тој злој помисли, премда је и нисмо испуњавали на делу; или по сопственој вољи у себи држимо семена зла, услед чега се и утврђује у нама лукави. Он, који нас лукавим семењем задржава, неће отићи све док их не одбацимо. Скверна помисао која у нама пребива због чињења зла, биће изгнана када принесемо Богу труд који захтева покајање. Према томе, за ненамерну, узнемиравајућу помисао сам си крив, будући да је ниси одагнао и очистио ум од ње на почетку, приликом првог додира, иако си имао ту власт, већ си радо са њом разговарао, премда је и ниси испуњавао на делу. (Она је долазила на угрејано место, као старом познанику, пријатељу).

9. Када увидиш помоћ у своме срцу, знај да се није јавила изван, него да је прорадила благодат која ти је тајинствено била дата на крштењу. Она је подејствовала у мери у којој си замрзео помисао и одвојио се од ње.

10. Избавивши нас од сваког насиља (благодаћу у крштењу), Христос Господ није забранио да се помисли прикрадају срцу нашем, и то да би једне, као омражене срцу, одмах биле истребљене, а друге, као омиљене, остајале. Тиме се обнаружава и благодат Христова и воља човекова, тј. њена љубав - или према труду ради благодати, или према помислима због самоугађања.

11. Као некакво зло сродство, наша похота и напади помисли дејствују заједно, једно са другим. Задржавши се у свом љубитељу, једна помисао га испоручује свом ближњем, тако да човек кога навика снажно привлачи ка првоме, ка другом већ и без своје воље бива привлачен. Јер, ко може избећи гордост ако је испуњен таштином? Или, ко неће бити побеђен од помисли блуда ако се наситио сна и предао наслађивању? Или, ко неће бити свезан немилосрдношћу, ако се предао грамзивости? Ко се, пак, наслађује свим тиме, како ће избећи раздражљивост и гнев?

12. И после примања благодати, до нашег произвољења стоји да ли ћемо ходити по телу или по духу. Међутим, немогуће је да ходи по духу онај ко је заволео људску похвалу и угађање телу, као што је немогуће да живи по телу онај ко, унутарње, будуће претпоставља садашњем. Због тога треба да омрзнемо људску похвалу и угађање телу, од којих ће и без нашег хтења у нама нићи лукаве помисли, и да искрено кажемо Господу: Савршеном мржњом их омрзех: посташе ми непријатељи (Пс. 138,22).

13. Они који се крсте у Саборној Цркви кроз крштење тајинствено примају благодат која у њима живи сакривено. Она се, затим, по мери вршења заповести и мислене наде открива у верујућим, по речи Господњој: Који у мене верује... из утробе његове потећи ће реке воде живе. А ово рече о Духу кога требаше да приме они који верују у име његово (Јн. 7,38-39).

14. Због свог маловерја, [човек] пада под утицај греха, и свакога искушава сопствена жеља, која га мами и вара. Тада жеља затрудневши рађа грех, а грех учињен рађа смрт (Јак. 1,14-15). Од властите похоте се рађа мислени грех, а од њега произилази извршавање саобразног дејства. Чим неко одступи од (обавеза крштења), одмах га обузима грех.

15. Онима који чврсто верују, Дух Свети се даје одмах на крштењу. Међутим, ми сами га жалостимо и гасимо у себи. Због тога апостол заповеда: Духа не гасите (1. Сол. 5,19), и не жалостите Светога Духа Божијега, којим сте запечаћени за дан избављења (Еф. 4,30). То не значи да је сваки онај ко је крштен и који је примио благодат самим тим непоколебив и да нам више није потребно покајање, већ да нам је од крштења, по дару Христовом, дарована савршена благодат Божија за испуњавање свих заповести. Уколико после тајинственог примања [благодати] не извршујемо заповести, ми се по мери њиховог напуштања налазимо под утицајем греха, будући да због немарности не вршимо дела, иако имамо силу да их вршимо. Ако, пак, желимо да будемо савршени, брзо или постепено, дужни смо да савршено верујемо Христу и да испуњавамо Његове заповести, будући да смо примили силу за такво дело. И колико ми, верујући, испуњавамо заповести Божије, толико Дух Свети у нама показује Своје плодове. Плодови, пак, Духа по светом Павлу, јесу: Љубав, радост, мир, дуготрпљење, благост, доброта, вера, кротост, уздржање (Гал. 5, 22-23).

16. Према томе, ако је неко од верних, живећи по заповестима, сагласно њима, обрео неко духовно дејство, нека верује да је од раније већ био примио силу за тако нешто. Јер, он је у крштењу примио благодат Духа - узрок свега доброг, не само тајних и духовних него и јавних врлина. Нека нико од врлинских [људи] не помишља да једино својом силом учини било шта добро, будући да добар човек, како говори реч, износи добро из добре ризнице (Мт.12,35), а не од себе. Под ризницом се подразумева Дух Свети који је сакривен у срцима верних.

17. Онај ко је искрено спознао да, по речи апостола, у себи од крштења има сакривеног Христа, оставивши све ствари света, пребива у срцу свом, чувајући га са свом опрезношћу (Прич.4,23). Јер, Бог је онај који чини у вама и да хоћете и да творите по његовом благовољењу (Фил.2,13). Речју по благовољењу апостол показује да добра воља за врлину зависи од нашег самовлашћа [слободе], док делање врлина или искорењивање греха без Бога није могуће. Речено: Без мене не можете чинити ништа (Јн.15,5), има исти смисао. Међутим, у свему постоји и наш удео.

18. Царствени ум свакога из сакривеног храма срца узима најпре добре и благе намере од Христа који живи унутар њега, и приводи их у врлински живот, који поново, кроз благу мисао, приводи Христу који му их је и даровао.

19. Добра која ће верни добити по васкрсењу, налазе се горе, док њихови залози и првине већ од сада духовно дејствују у њиховим срцима како бисмо, уверени у будуће, презрели све садашње и заволели Бога до смрти. Због тога апостол није рекао: "Имате да приступите", него: Приступите Гори Сионској и Граду Бога живог, Јерусалиму небескоме (Јев.12,22). Наиме, од светог крштења сви смо ми постали способни за то, премда се тога удостојавају само они који чврсто верују, који сваки дан умиру ради љубави Христове, тј. који стоје изнад сваке мисли о садашњем животу и који помишљају једино на то како да достигну савршену љубав Христову. Њу иштући пре свега, апостол Павле говори: Стремим не бих ли то достигао, као што мене достиже Христос Исус (Фил.3,12), тј. стремим да волим као што мене заволи Христос. Достигавши ту љубав, он ни о чему више није хтео да помишља - ни о невољама тела, ни о лепоти творевине, већ је све јавно оставио, говорећи: Ко ће нас раставити од љубави Христове? (Рим.8,35). Више ни о чему није хтео да помишља, већ само да пребива тамо (тј. у срцу, у љубави Христовој).

20. Апостол је рекао да у себи имамо прве дарове Духа (Рим. 8,23), показујући меру наше пријемчивости. Ми пуно дејство Духа можемо примити једино кроз савршену заповест. Као што сунце, будући савршено, из себе свима излива савршено, просто и подједнако благотворно дејство, премда свако по мери чистоте ока прима његову светлост; тако и Дух Свети оне који верују у Њега од крштења чини способним за примање свих Његових дејстава и дарова, иако они не делују у свима подједнако, већ се свакоме дају по мери испуњавања заповести, чињења добрих дела и вере у Христа.

21. Сатански прилог се састоји у јављању лукаве ствари (дела) кроз једну помисао. Она се нашем уму приближава једино због нашег маловерја. Јер, уколико ум одступи од срца и од заповести да се ни о чему не бринемо осим о чувању срца са сваком опрезношћу (Прич.4,23), те да иштемо Царство небеско које се налази у нама, одмах се даје место ђаволском прилогу и лукавом савету. Ипак, ни тада ђаво

нема власт да покреће наше помисли, иначе нас не би поштедео, наводећи на нас принудно сваку злу мисао, и не допуштајући да помислимо било шта добро. Он само има власт да нашој првој мисли једнолично подмеће своје изопачено учење како би искушао наше унутрашње расположење, тј. у ком је смеру управљено - ка његовом савету или ка заповести Божијој (који су једно другом супротни).

22. Пребивање унутра и задржавање прилога помисли омраженог зависи од ранијег прихватања, а не од нашег новог расположења. Такав прилог стоји непокретно на месту једноличан, будући да му негодовање срца спречава да се развије и пређе у страст. Неразвијена помисао коју мрзи онај који пази на себе, нема силе да ум увуче у шири разговор, осим ако је срце сладострасно. Према томе, ако савршено одступимо од сваког сладострашћа, ни појава једноличних представа више нам неће штетити, нити ће осуђивати нашу савест која очекује будућа добра.

23. Када ум спозна безуспешност свог противљења ранијим представама, и исповеди Богу своју ранију кривицу, одмах нестаје само искушење и он изнова стиче власт да пази на срце и да га, са свом опрезношћу, молитвом чува, настојећи да уђе у најунутарњију и неузнемириву клет срца, где већ нема никаквих лукавих помисли које, иначе, гурају душу и тело у понор сладострашћа и у бујицу нечистота, и где више нема широког и пространог пута, украшеног речима и ликовима светског мудровања, који vara оне који иду по њему, чак и ако су веома мудри. Јер, чиста унутарња клет душе и дом Христов примају једино ум који је обнажен и који не уноси ништа од овога света, било оно оправдано или неоправдано, изузев оно троје, које помиње апостол: Веру, наду и љубав (1.Кор.13,13). И тако, ко воли истину и жели да се труди срцем, може да се, као што је речено, не поводи раније прихватаним представама, већ да пази на срце и да напредује ка унутрашњости, приближавајући се Богу. Он једино не треба да занемарује труд око молитве и живота [по Богу], будући да не може да не болује срцем онај који пази на лутање помисли и телесна уживања која га окружују сваког дана, не само спољашње већ и изнутра.

24. Прилоге зла не осећа једино непромењива природа, док их човек [не може избећи]. И Адам је био изложен сатанским прилозима, али је имао власт да их послуша или не послуша. Прилог помисли није ни грех, ни праведност, већ провера самовласности наше воље. Њему је дозвољено да нам се приближава, да би се они који нагињу ка заповестима удостојили венаца ради верности, а они који се окрећу самоугађању показали достојни осуде ради неверства. Треба да знамо да се не изводимо на суд после сваке промене као искусни или неискусни, већ тек пошто читав живот будемо трпели прилоге, побеђивани и побеђујући, падајући и устајући, лутајући и поучавани на добар пут. Тек на дан исхода, када се све сабере, и сагласно свему, бићемо осуђени или похваљени. И тако, није прилог грех. Уопште не! И премда нам он невољно показује ствари у једној помисли, ми смо од Господа примили власт духовног делања и до нашег самовлашћа стоји да ли ћемо при првој мисли, осетивши штету или корист, одбацити или прихватити помисли које се умножавају, не насилно, већ из нашег расположења.

25. Пошто је, помрачивши се сластољубљем и таштином, пала у дубину незнања, наша душа више не слуша ни заповести Писма, ни природни след, ни савете искусних, већ следи једино за својим мислима. Задржавајући у себи те узроке зла, она не може да буде слободна ни од дејстава која су им својствена. По

мери вере у Господа и [Његово обећање] о будућим добрима, [човек] презире људску славу и сладострашће, задржава помисли и постаје утолико спокојнији од сладострасног. Због тога се ми и разликујемо један од другог, и по мислима и по животу.

26. Извесно знај да Господ гледа на срца свих људи. Оне који мрзе прву појаву лукаве помисли Он одмах покрива, као што је обећао, не допуштајући да мноштво помисли устане на њих и оскрнави њихов ум и савест, док оне који вером и надом на Бога не обарају први зачетак помисли, већ се њима наслађују, као неверне оставља без помоћи да их притисну надлазеће помисли. Он их не удаљава видећи да волимо њихов прилог и да их не мрзимо при првој појави.

27. Никаква власт нас не принуђује насиљем нити ка добру, нити ка злу. Онај коме по слободној вољи служимо - било Бог, било ђаво, подстиче нас на све што представља његову област.

28. Првине ствари су два непромишљена прилога: људска похвала и угађање телу. Уколико се наша воља не саглашава са њима, кад нам се приближе, не јавља се ни порок ни врлина, већ се само проверава склоност наше воље, тј. чему смо наклоњени. Господ хоће да трпимо увреде и злопаћења, а ђаво хоће супротно. Стога, кад се радујемо због наведених прилога, очигледно је да, не послушавши Господа, нагињемо ка сластољубивом духу. Када, пак, жалимо због наведених прилога, јасно је да нагињемо Богу и да волимо тесан пут. Тим прилозима је и допуштено да се јављају људима како би они који воле заповест Божију приклањали своју вољу пред Христом и како би Он, налазећи улаз у њих, ум њихов управљао ка истини. Исто схвати и о супротном: они који воле људску славу и угађање телу омогућавају улаз ђаволу. Нашавши улаз у њих, он им предлаже своје зло. По мери у којој се наслађујемо помислима, он не престаје да нам их додаје, све док их из срца не замрзимо. Међутим, ми их тако волимо да ради њих не само издајемо врлину, већ их и међусобно замењујемо, тј. ради сластољубља трпимо бешчашће. Када се, пак, са њима сагласимо без икакве жалости, почињемо да тражимо и грађу која их умножава. Грађа за таштину, пак, и уживање јесте среброљубље, које је, по Божанственом Писму, корен свих зала (Тим.6, 10).

29. Господ Адаму није рекао: "У дан када поједете, ја ћу вас умртвити", већ их је опоменуо, говорећи: Онога дана када поједете, умрећете (Пост.2,17). И уопште, Господ је установио да свако дело, добро или зло, прати одговарајућа награда на природан начин, а не по нарочитом назначењу, као што мисле они који не познају духовни закон.

30. Треба да се сећамо да ће Бог да нас ненавиди као зле уколико будемо неког од једноверних замрзели као злог. [Исто тако], уколико будемо одбацивали нечије покајање, сматрајући га грешником, и [Бог] ће нас одбацивати као грешнике. Уколико не будемо опраштали сагрешења ближњему, ни ми нећемо добити опроштај за наша сагрешења. Објављујући овај закон, Законодавац наш, Христос је рекао: И не судите, и неће вам се судити; и не осуђујте, и нећете бити осуђени; опраштајте, и опростиће вам се (Лк.6,37). Знајући за овај закон, апостол је јавно говорио: У чему судиш другоме, себе осуђујеш (Рим.2,1). Знајући за то, и пророк узвикује Богу: Јер ћеш ти свакоме узвратити по делима његовим (Пс. 61,13), а и други пророк у име Божије говори: Моја је освета, ја ћу узвратити, говори Господ (Пон.зак.32,35).

31. Код пророка Данила се каже: Грехе своје искупи милостињама, и неправде своје штедрошћу (Дан.4,24). Међутим, можда ћеш ти рећи: "Ја немам новца. Како ћу бити штедар према убогоне?" Немаш новца, али имаш прохтеве. Одречи их се, па ћеш учинити добро. Не можеш да чиниш добро телесном руком? Онда чини добро исправним произвољењем: А ако ти сагреши брат твој... опрости му (Лк.17,3), по речи Господњој. И то ће за тебе представљати велику милостињу. Уколико иштемо остављење грехова од Бога, дужни смо и сами да слично поступамо при сваком сагрешењу у односу према нама, како би се десило оно што се говори (у Јеванђељу): Опраштајте, и опростиће вам се (Лк.6, 37). Велико је дело ако онај ко има новаца даје (милостињу) убогим. Међутим, миловати ближње када нам греше, толико је значајније за примање опроштаја грехова, колико је душа по својој природи часнија од тела. Ако ми много пута добијамо опроштај (грехова) који тражимо од Бога, и ако због тога овде нисмо претрпели никакво зло, док ближње своје нећемо да учинимо учесницима тог дара, очигледно је да постајемо слични оном злом слуги који је од свог господара примио опроштај дуга од десет хиљада таланата, а који свом ближњем није опростио дуг од само сто динара. Њему је, као судећи се по закону, Господ рекао: Зли слуго, сав дуг онај опростио сам ти, јер си ме молио. Није ли требало да се и ти смилујеш на свога другара, као и ја на те што се смиловах. И разгневи се господар његов, и предаде га мучитељима док не врати све што мује дуговао. И Он из тога изводи закључак, говорећи: Тако ће и Отац мој небески учинити вама, ако не опростите брату своме од срца својих сагрешења њихова (Мт. 18,32-35).

32. Господ је рекао: Тешко вама богатима (Лк.6,24). Међутим, Он тиме не окривљује све богаташе, будући да у њиховом броју постоје и они који су заиста умели да располажу богатством по вољи Бога који га је дао, и који су, по Писму, стоструко примили у овом животу. Такви су били блажени Авраам и праведни Јов, који су се, као милостиви, обогатили још више и овде и у будућем веку. Он, као што смо већ казали, прекорева оне који, имајући грамзиву нарав, присвајају дарове Божије и који неће да буду милосрдни према ближњему од свога имања или од различитих Његових милошта. Јер, поседнику не причињава штету богатство које му је дао Господ, већ добит која се стиче неправдом, и његова мајка - немилосрдност, коју избегавају они који тврдо верују и који се у потпуности одричу садашњих добара, и то не стога што неразумно мрзе творевину Божију, већ због вере у Христа који заповеда да тако поступају и који им подмирује све дневне потребе. Осим тога, [човек] може да се богати и без имања, држећи похлепно неку реч или познање које је свима даровано, иако их је примио да би их предао ономе који нема.

33. Они који су сагрешили не треба да очајавају. Никако. Јер, ми не бивамо осуђени због мноштва зала, него стога што нећемо да се кајемо и да познамо чудеса Христова, као што сведочи сама Истина: Мислите ли, говори (Господ), да су ти Галилејци били грешнији од свију Галилејаца, кад су тако пострадали? Нису, кажем вам, него ако се не покајете, сви ћете тако изгинути. Или оних осамнаест што на њих паде кула у Силоаму и поби их, мислите ли да су они кривљи били од свију људи што живе у Јерусалиму? Нису, кажем вам, него ако се не покајете, сви ћете тако изгинути (Лк.13, 2-5). Видиш ли да бивамо осуђени због тога што немамо покајања?

34. Покајање се, како ми се чини, не ограничава временом, нити извесним делима, већ се врши посредством Христових заповести и сразмерно је њима. Једне заповести су општије и у себи садрже многе појединачне. Оне многе саставке порока одсецају одједанпут. На пример, у Писму је речено: А свакоме који иште у тебе, подај; и који твоје узме, не ишти (Лк.6,30), те: Који хоће од тебе да позајми, не одреци му (Мт.5,42). То су појединачне заповести. А општа, која их садржи у себи јесте: Продај све што имаш и подај сиромасима (Мт.19,21) и узми крст свој и пођи за мном (Мт.10,38). Под крстом се подразумева трпљење невоља које нас постижу. Онај ко је све раздао сиромасима и узео свој крст испунио је одједном све наведене заповести. На исти начин и апостол говори: Хоћу, дакле, да се мужевии моле на сваком месту, подижући свете руке без гнева и двоумљења (1.Тим.2,8), док (Господ) каже уопштено: Уђи у клет своју и... помоли се Оцу своме који је у тајности (Мт.6,6), и још: Молите се без престанка (1.Сол.5, 17). Онај ко се непрестано моли испуњава [заповест] да се моли у свакој прилици. Такође је речено: Не чини прељубу, блуд, не уби, и слично, као и уопштено: Обарајте помисли и сваку охолост, која устаје против познања Божијега (2.Кор.10,5). Ко обара помисли, поставио је преграду свим наведеним пороцима. Због тога богољубиви и они који тврдо верују принуђавају себе на опште заповести, не остављајући ни појединачне, које се повремено сусрећу. Отуда претпостављам да се дело покајања врши са следеће три врлине: очишћењем помисли, непрестаном молитвом и трпљењем невоља које нас сусрећу. Све то треба да се обавља не само спољашње, већ и у умном делању, како би они који се у томе дуго труде најзад стекли бестрашће. Међутим, пошто се дело покајања, као што је раније указало наше слово, не може вршити без три наведене врлине, сматрам да је потребно у свако време и свима који желе спасење, и грешнима и праведнима, будући да нема мере савршенства којој не би биле неопходне наведене врлине. Уз помоћ њих почетници ступају у побожно живљење, средњи напредују у њему, а савршени се у њему утврђују.

35. Господ свима заповеда: Покајте се (Мт.4,17), како ни духовни и напредни не би занемаривали ову потребу и како не би остављали без пажње ни најнезнатнија сагрешења, будући да је речено: Ко занемарује маленкости, убрзо ће пасти (Ис.Сир.19,1). Немој говорити: "Како може пасти духован [човек]?" Ако остане такав, неће пасти. Ако, пак, у себи допусти нешто мало од противног, и истраје у њему без покајања, противност ће у њему узрости и тражити да се сједињи са њим, дуговременом привезаношћу привлачећи га принудно као неком узом. И уколико са њим (тј. са злом) ступи у борбу посредством молитве, он ће га одбити и остати на ступњу свог духовног узраста. А ако услед скраћивања борбе и труда молитве буде срушен са свога (степенa) растућим усиљем онога што је њиме овладало, свакако ће бити преварен и другим страстима. И тако, постепено одвлачен сваком [страшћу] по мери њене привлачности, он се најзад лишава Божије помоћи и бива уведен и у већа сагрешења, понекад и без његове воље - подстицањем онога што је њиме већ овладало. Међутим, ти ћеш ми рећи: "Зар он на почетку зла није могао да умоли Бога да не упадне у крајње зло?" И ја кажем да је могао, али је пренебрегао маленкост и сопственом вољом је примио у себе. Због те маленкости он се није молио, не знајући да она бива припрема и узрок крупне [ствари]. Исто се дешава и са добром и са злом! Осилевши се, и уз помоћ

[човековог] произвољења у њему нашавши себи место, страст се већ и без његове воље и насилно подиже на њега. Схвативши своју невољу, он се тада моли Богу, водећи борбу против непријатеља кога је из незнања раније штитио, препирући се због њега са људима. Понекад, пак, и будући услишен од Господа, он не добија помоћ зато што она не долази онако како човек замишља, већ како удешава Бог на нашу корист. Знајући нашу превртљивост и равнодушност, Он нам помаже невољама да не бисмо, лако се избавивши, опет усрдно чинили иста сагрешења. Због тога и наглашавамо да је неопходно трпети оно што нам се дешава, и да је веома корисно пребивати у покајању.

36. Ти ћеш ми на то узвратити: "Какво је још покајање потребно [људима] који су истински угодили Богу и достигли савршенство?" Да је било и да има таквих људи и ја признајем заједно са тобом. Међутим, почуј разборито, па ћеш видети да и такви људи имају потребу за њим. Поглед на жену са жељом Господ је убројао у прељубу, гнев на ближњег је упоредио са убиством, а рекао је да ћемо и за сваку празну реч дати одговор (Мт.5,28; 12, 36). Ко, пак, не зна за похоту очима, и ко се никада није безразложно разгневио на ближњег, ко се показао невиним у празнословљу - како не би имао потребе за покајањем? Јер, ако сада и није такав, али је био раније, те је с обзиром на покајање дужник до саме смрти. Међутим, претпоставимо да има неких који су чак и без тих слабости, како кажу, и да су од ређења туђи сваком пороку, иако тако нешто није могуће по речи Светог Павла: Јер сви сагрешеше и лишени су славе Божије, а оправдавају се даром, благодаћу његовом (Рим.3,24). Уосталом, кад би и постојали такви, ипак би и они произишавали од Адама, те би и они били рођени под грехом престапа и, по одређењу Божијем, били осуђени на смрт. Ни они се не би могли спасти без Христа.

37. Размисли о онима који су овај живот прошли од почетка света па ћеш наћи да се код оних који су угодили [Богу] тајна побожности остварила кроз покајање. Нико није био осуђен уколико га није презрео, и нико није био оправдан уколико се није побринуо о њему. Сампсон, Саул и Илије са својим синовима, већ су делимично стекли светињу, али су занемарили покајање и изгубили га, да би, најзад, по истеку времена одлагања, умрли љутом смрћу. Пошто ђаво не престаје да се бори са нама, ни покајање не треба да се напушта. Свети се принуђавају да га приносе и за ближње, будући да не могу бити савршени без делатне љубави.

38. Ако је покајање исцање милости, онда онај ко је богат треба да се постара да не чује: Већ сте се наситили (1.Кор.4,8). Онај, пак, који нема, због свог недостатка треба да иште, јер сваки који иште, прима (Мт.7,8). Ако ће онај ко милује (друге), бити помилован, онда се читав свет, како ми се чини, држи покајањем, када једни друге брижљиво потпомажемо. Посредством покајања Бог је спасао Ниневићане, док је Содомљане, који су били немарни за њега - предао огњу.

39. Уколико се будемо чак до смрти подвизавали у покајању, нећемо још ништа испунити од оног што смо дужни, будући да нисмо учинили ништа што је достојно Царства небеског. Јер, као што једемо, пијемо, говоримо или слушамо, тако смо по природи дужни и да се кајемо. Онога ко једном заслужи смрт, по закону убијају, а ко живи - живи вером ради покајања. Ми смо се крштењем очистили од греха - уколико не од свега, а оно од греха престапа [Адамовог]. Очистивши се, примили смо заповести. Ако их, пак, не испуњавамо, ми скрнавимо

крштење, заборавивши своје очишћење од старих греха (2.Пт.1,9), од којих нико није слободан ни један дан, па макар не запостављао ништа од заповеђеног. Због тога је покајање неопходно свима. Некадашње вољне грехе оно чини невољним, услед мржње према страстима и избегавања ствари [које их изазивају]. Онај, пак, ко ограничава покајање, окреће се уназад и обнавља старе грехе.

40. Без покајања у делатном [животу] не можемо учинити ништа значајно, а и због саме намере [за кајање Господ] нас обасипа великом милошћу. Ко себе принуђава и држи се покајања до саме кончине, ако у нечему и погреша, спашће се због самопринуђавања. Јер, Господ је тако обећао у Јеванђељу. Ко говори да нема потребе за покајањем, сматра да је праведан. Њега Писмо назива злим породом. Мислећи да је праведан и да је завршио са покајањем, он се у незнању везује са уживањем [тј. страстима], будући да су надменост и надутост страсти. Надмени се, пак, не може спасти зато што Писмо говори: Надмени и презриви и надувени човек не може ни у чему успети (Ав.2,5). Ако смиреноумље уопште не шкоди савршеноме, онда нека не оставља ни његов узрок - покајање. Верни Авраам и праведни Јов су, смиравајући се, себе називали земљом и пепелом. Те речи су знак смиреноумља. Три младића, три заиста великодушна и велика мученика, исповедаху се усред пламеног огња, говорећи да су грешили и безаконвали, и да се кају због старог зла, премда и јесу били савршени. У ствари, готово читава њихова песма се састоји из покајања. Према томе, ако су се и они који су веома угодили [Богу] и који су се показали савршени у делима, користили покајањем све до саме смрти, ко се може, под изговором праведности, надати на себе и презирати покајање?

41. Треба да опраштамо оне ко нас је увредио, без обзира да ли је увреда оправдана или не, знајући да ни једна врлина није већа од врлине праштања. Уколико због греха који нас је савладао нисмо у стању да праштамо, треба да, бдијући и злопатећи се, молимо Бога да се смилује на нас и да нам да такву способност. При томе, у свако време, на сваком месту и при сваком делу треба да имамо једну намеру - да се при различитим увредама од људи радујемо а не да тугујемо, и то да се не радујемо просто и без расуђивања, већ стога што имамо прилику да опростимо оне који греша (у односу на нас) и да добијемо опроштај сопствених грехова. Јер, у томе се састоји истинско богопознање, садржајније од сваког познања, којим можемо да умолимо Бога и да будемо услишени. Оно је плод вере, њиме се показује наша вера у Христа, њиме узимамо крст свој и следимо Христа, оно је мајка првих и великих заповести, будући да њиме можемо да заволимо Бога свим срцем и ближњег као саме себе. Ми треба да постимо, да пребивамо у бдењу и да притешњујемо своје тело, како би се наше срце и унутарње расположење отворили и примили га у себе, и како га више не би остављали. Праштајући ближњему његова сагрешења, угледаћемо благодат, која нам је тајанствено дата на крштењу, како делује осетљиво и приметно за нашу свест и чула.

42. Мудри на речима само увредиоце сматрају кривцима, док умудрени Духом и када их други вређају, сами себе прекоревају што увреде не трпе са радошћу и стога што [знају] да непријатност долази од њиховог ранијег сагрешења. Наравно, прво сагрешење је лакше од другог. При томе, у свако време, на сваком месту и при сваком делу треба да имамо једну намеру - да се при различитим

увредама од људи радујемо а не да тугујемо, и то да се не радујемо просто и без расуђивања, већ стога што имамо прилику да опростимо ономе који греша (у односу на нас) и да добијемо опроштај сопствених грехова.

43. Ову врлину [праштања увреда] ометају две страсти - таштина и уживање. Због тога је најпре потребно да их се одрекнемо у уму, да бисмо се потом постарали да је стекнемо. Затим ступи у борбу са својом вољом, како би савладао те страсти. Међутим, та борба је унутрашња, а не спољашња и нико од људи нам не може помоћи. Имаћемо само једног Помоћника који је у нама тајинствено сакривен од времена крштења - Христа, који је непобедив и коме је све познато. Он ће нам помагати у тој борби уколико будемо по својој сили испуњавали Његове заповести. А наши противници су, као што је раније речено - уживање које је сједињено са телом, и таштина која је обузела и мене и тебе. Они су преварили Еву и изиграли Адама: уживање је приказало дрво као врло добро за јело и да га је милина видети, а таштина је додала: Бићете као богови и знаћете шта је добро а шта зло (Пост.3, 5-6).

44. Монаси се не држе мишљења које би било супротно Цркви, већ се старају да следе мисао Христову, по речима апостола: Зато нека је у вама иста мисао која је и у Христу Исусу, који будући у обличју Божијем, није сматрао за отимање то што је једнак са Богом него је себе понизио узевши обличје слуге (Фил.2,5-7). Знај да је такав начин мишљења и живота дарован Богом и да рађа велику врлину - смиреност. Господ је заповедио да се ово дело извршује у Цркви, рекавши: Трудите се не за јело које пролази, него за јело које остаје за живот вечни (Јн.6,27). Које је то дело? Оно се састоји у томе да се молитвом иште Царство Божије и правда његова. Господ је рекао да је оно у нама (Лк.17,21), и обећао је да ће онима који га ишту додати и све остало што је потребно за тело (Мт.6,33). Ако оне који су ово чули од Господа и поверовали, и који се труде да по силама својим то испуне називамо онима који не делују по природи, значи да поричемо Бога који је то заповедио.

45. Како падају монаси који се држе тог поретка? Не падају они који га се држе, него они који га остављају и који, покрадени од таштине и бриге за житејским [стварима], занемарују најважније - молитву и смиреност. Ђаво нас не омета да помишљамо и чинимо све житејско, само да би нас удаљио од молитве и смирености. Јер, он зна да ће оно што се се врши без њих двоје, макар било и добро, он на крају ипак отети. Под молитвом не подразумевам само ону која се врши телом, већ и ону која се безмолвном мишљу приноси Богу. Јер, ако се једно до њих (тј. тело или мисао) неблаговремено одвоје, онда ће и оно што остане само предстати својој вољи, а не Богу.

46. Желећи да не будемо немарни за молитву, блажени Павле говори: Молите се без престанка (1.Сол.5,17), указујући уједно и на нерасејаност ума: Не саображавајте се овоме веку, него се преображавајте обновљењем ума свога да искуством познате шта је добра и угодна и савршена воља Божија (Рим.12,2). Због нашег маловерја и немоћи, Бог нам је дао различите заповести, како би свако, по мери свог старања, избегао муке и стекао спасење. Тако нас и апостол поучава савршеној вољи Божијој, желећи да уопште не потпаднемо под суд. Знајући да молитва потпомаже испуњавање свих заповести, он не престаје да нас много пута и

на разне начине подстиче на њу, говорећи: Сваком молитвом и прозбом молитве се у Духу у свако доба, и уз то, бдите са сваком истрајношћу и мољењем (Еф.6,18).

47. Молитва може бити различита: једно је молити се Богу разумом без маште и чистим умом, а друго је бити присутан телом док разум машта; једно је изабирати време и по окончању светских разговора и занимања - помолити се, а друго - у највећој могућој мери молитву претпостављати свим светским бригама, по слову апостола: Господ је близу. Не брините се ни за што, него у свему молитвом и мољењем са захвалношћу казујте Богу жеље ваше (Фил.4,6). И блажени Петар је говорио: Будите, дакле, целомудрени и трезвени у молитвама... Све своје бриге положите на Њега, јер се Он стара за вас (1.Пт.4,7; 5,7). Знајући да се све утврђује молитвом, сам Господ је први рекао: Не брините се, дакле, говорећи: шта ћемо јести, или шта ћемо пити, или чиме ћемо се оденути?... Него иштите најпре Царство Божије и правду његову, и ово ће вам се све додати (Мт.6,31; 33). Може бити да нас тиме Господ призива и ка већој вери: ко, наиме, оставивши свако старање о привременом и не трпећи никакву оскудицу, неће поверовати Богу и када се ради о вечном благу? Откривајући то, Господ је рекао: Који је веран у најмањем и у многоме је веран (Лк.16, 10).

48. Знајући да је неопходно да се свакодневно бринемо о телу, Господ није одсекао дневна старања, већ је допустио да се о данашњем дану побринемо, веома богодолично и човекољубиво наређујући да се не старамо и за суштрашњи. Јер, људима који су обучени у тело није могуће да заобиђу бригу о ономе што се тиче живота тела: кроз молитву и уздржање много тога може да се скрати до незнатности, али се у потпуности не може занемарити. Према томе, онај ко, по Писму, жели да достигне у човека савршена, у меру раста пуноће Христове (Еф.4,13), не треба да молитви претпоставља различита служења, нити да их без потребе и тек тако узима на себе. Међутим, он не треба ни да, под изговором молитве, избегава и одбацује од себе оно што га сусреће по извесној потреби и по домостроју Божијем, већ да, познавајући разлику (између молитве и осталих занимања), Божијем домостроју служи без испитивања. Ко другачије размишља, не верује да по Писму једна заповест бива виша и важнија од друге и неће, по речи пророка, да се "управља према свим заповестима" (Пс. 118,128) које сусреће по промислу Божијем.

49. Дела која су неопходна и која нас по домостроју сусрећу јесу неизбежна, али неблаговремена занимања треба да одбацујемо, претпостављајући им молитву. Нарочито треба одбацивати она која нас увлаче у велике издатке и у сабирање излишних имања. Колико их ко у Господу ограничи и одсече њихову сувишну грађу, толико ће мисао уздржати од расејаности, а колико мисао уздржи од маштања, толико ће дати места чистој молитви и показати искрену веру у Христа. Онај, пак, ко због малOVERја или због неке друге немоћи није у стању да то учини, нека, у крајњој мери, позна истину и нека се по сили својој пружа напред, прекоревајући се због недораслости.

50. Постарајмо се да надом и молитвом од себе удаљимо сваку светску бригу. Уколико, пак, не будемо у стању да то у потпуности испунимо, принесимо Богу исповедање својих недостатака, никако не остављајући прилежност за молитву. Јер, боље је бити прекорен због честог пропуштања, него ли за потпуно напуштање. У свему што смо рекли о молитви и о неизбежном служењу, потребно

нам је велико уразумљење од Бога, како бисмо стекли расуђивање којим бисмо знали када и какво занимање да претпостављамо молитви. Јер, свако ко се бави омиљеним занимањем мисли да врши долично служење, не знајући да ми сва своја дела треба да управљамо ка благоугађању Богу, а не ка самоугађању. Још је теже схватити да ни те неопходне и неизбежне заповести нису увек исте, него да једна од њих у своје време треба да се претпостави другој; јер, свака служба се врши само у своје време, а не у свако време, док служба молитве треба да је непрестана. Због тога ми и треба да је претпостављамо занимањима која нису неопходна. Учећи народ о тој разлици и желећи да га привуку ка служењу, сви апостоли су говорили: Не доликује нама да оставивши реч Божију служимо око трпеза. Потражите, дакле, браћо, између вас седам осведочених људи, пуних Духа Светога и мудрости, које ћемо поставити на ову службу. А ми ћемо у молитви и у служби речи прилежно остати. И реч ова би угодна свему народу (Дап.6,3-5). Чему се из тога можемо научити? Томе да је за људе који не могу да пребивају у молитви добро да служе, како се не би лишили и једног и другог, а да они који могу да се баве бољим не треба да занемарују претежније.

51. Започнимо, дакле, дело молитве, те ћемо, напредујући постепено, наћи да од ње вернима долази не само нада у Бога, него и тврда вера и нелицемерна љубав, и незлопамтљивост, и љубав према братији, и уздржање, и трпљење, и унутарње познање, и избављење од искушења, и благодатни дарови, и срдачно исповедање и усрдне сузе. И опет, [молитва не пружа] само набројано, већ и трпљење невоља које нас сусрећу, и чисту љубав према ближњему, као и познање духовног закона, и обретење правде Божије, и нисхођење Духа Светог, и даривање духовне ризнице, и све што је Бог обећао вернима, и овде и у будућем веку. Једном речју, образ Божији човек у себи не може обновити без благодати Божије и вере, без пребивања умом у нерасејаној молитви и без великог смиреноумља.

52. Постоје три облика благочестивости: први, да се не греша; други, да се по сагрешењу трпе невоље које наилазе и, трећи, да се плаче уколико недостаје трпљење наилазећих невоља. Јер, оно што овде није исправљено доличним начином измирења [са Богом], свакако на нас навлачи тамошњи суд, изузев ако Бог, видећи нас како плачемо и смиравамо се, како сам зна, Својом свесилном благодаћу, изглади наше грехе.

53. О како је варљива и неприметна страст човекоугађања: она савлађује и мудре! Јер, дејства осталих страсти лако увиђају они који их врше, због чега се приводе плачу и смиреноумљу. Човекоугађање се, пак, прикрива речима и изгледом побожности, тако да људи којима оно влада тешко увиђају његову превртљивост.

54. Почуј како Писмо пориче човекоугађање. Најпре пророк Давид говори: Бог расу кости човекоугодника: постидеше се јер их Бог понизи (Пс.52,6). И апостол говори: Не радећи само привидно као да угађате људима (Еф.6,6), и још: Или тражим људима да угађам? Јер кад бих још људима угађао, не бих био слуга Христов (Гал.1,10). Много таквог ћеш наћи у Божанственом Писму, уколико га прочиташ.

55. Каква је превртљивост човекоугађања? Мајка све превртљивости и прва од њих јесте неверје, а за њим, као његов пород, следе завист, мржња, злоба, љубомора, свадљивост, лицемерје, пристрасност, споља видљиво служење, клевета,

лаж, лажна а не истинска побожност, и томе сличне неприметне и мрачне страсти. Међутим, горе од свега јесте што неки све ово хвале вештим речима, док штету која се налази у томе - прикривају. Ако хоћеш, открићу ти појединачно и њихово лукавство: саветујући једног, лукави човек припрема замку другоме; хвалећи једног, понижава другог; учећи ближњег, хвали себе; узима учешће у суђењу не да би судио по правди, него да би се осветио непријатељу; изобличава ласкајући све док га не прихвати непријатељ кога укорева; клевете, не наводећи имена како би сакрио клевету; убеђује сиромаштвољубиве да му кажу шта им је потребно. наводно са намером да им то пружи, а када му кажу, разглашује као да они сами траже; пред неискуснима се хвали, а пред искуснима говори смирено, ловећи похвалу и од једних и од других; када хвале врлинске [људе], негодује и, започињући други разговор, одстрањује похвалу; осуђује управитеље када су одсутни, а када су присутни - хвали их у очи; изругује се над смиреноумнима, и иште учитеље да би их укорио; понижава простоту да би се истакао као премудар; врлине свих ближњих оставља без пажње, а њихове пропусти памти. Кратко речено, он на сваки начин лови време и понизан је пред људима, обелодањујући изобилну страст човекоугађања и покушавајући да сакрије своја зла дела распитивањем о туђима. Истински монаси не поступају тако, већ супротно: из осећаја милосрђа остављају без пажње туђа зла дела, а своја откривају пред Богом. Због тога их и оцрњују људи који не познају њихову намеру. Они се, пак, не старају да угоде људима, већ Богу. И тако, понекад угађајући Богу, а понекад понижавајући себе, они и за једно и за друго очекују награду од Бога који је рекао: Који себе узвисује понизиће се, а који себе понизује узвисиће се (Лк.18,14).

56. Ништа од оног жалосног што нам се дешава не бива по неправди, већ по праведном суду Божијем. Једни трпе за своја зла дела, а други за ближњег. И три младића из пећи уче нас том начину мишљења говорећи да су [у огањ] бачени својом кривицом (Дан.3,28) и по наредби Божијој, премда су на себе и узели лице других. Када га грђаше Семеј, Свети Давид исповедаше да се због своје кривице и наредбе Божије подвргао вређању (2.Цар. 16,11). Исаија, пак, и Јеремија, Језекиљ, Данил и други пророци предвиђаху народу (Израиљу) и племенима (незнабожачким) да ће их постићи невоље у будућности, сагласно са њиховим гресима, објављујући им уједно и њихову кривицу и невољу, будући да се изражавају овако: због тога што су говорили и чинили то и то, постигло их је то и то. Објашњавајући то, и блажени Давид говори у Псалму: Схватих, Господе, да су праведни судови Твоји, и да си ме заиста смирио (Пс.118,75), и још: Дао си ме на поругу безумноме. Занемих и не отворих уста своја, јер Ти учини (Пс.38,9-10).

57. Онога који нас прекоревала треба да примамо као Богом посланог обличитеља наших скривених злих мисли, који нам помаже да тачно размотримо своје мисли и да се исправимо. Ми [често] не знамо за велико зло које се крије у нама и само је савршенима својствено да се сећају свих својих недостатака. Ако и своје очигледне недостатке тешко примећујемо, онда утолико више наше помисли остају непримећене. Не знајући за већи део зла које се крије у нама, ми се смуђујемо због невоља које нам се дешавају. Схватимо, међутим, као словесни, да Господ ради наше користи попусти невоље на нас и да нам преко њих чини многа добра: најпре нам преко њих открива (зле) мисли које тајно владају нама; затим нам, по њиховом откривењу, дарива истинско и иепритворно смиреноумље; најзад

нам дарива и избављење од сујетног узношења и савршено откриће сваког зла које се таји у нама. Насигурно знајте да нећемо познати зло које се крије у нама уколико не будемо са вером и благодарношћу подносили невоље које нас постижу. Ако га, пак, не познамо тачно, онда ни присутне зле помисли не можемо одбацити, ни искати очишћење од ранијег зла, нити можемо стећи тврду увереност за будућност.

58. Невоље и изобличења која нам се дешавају, на први поглед, не одговарају нашој кривици, премда у духовном погледу чувају сваку правду. То можемо познати и из Светог Писма. Зар су они који су погинули испод куле у Силоаму која се срушила, на друге рушили кулу? Или, зар су заробљеници који су одведени на покајање у Вавилон 70 година, друге пленили на покајање? Није тако са казном. Као што војници који су ухваћени у неком преступу бивају кажњени бијењем, а не злом које су починили, тако се и сви ми кажњавамо невољама које нам се дешавају у своје време и сагласно покајању, а не у истом временском периоду и са истим стварима. Управо одлагање времена и несагласност невоља које нас сустижу са нашом кривоцом многе приводи у неверје у правду Божију.

59. Виновници сваке невоље која нам се дешава јесу помисли сваког од нас. Могао бих рећи да су виновници и речи и дела, али како им они не претходе, ја све приписујем помислима. Мисао претходи, да би затим са нашим речима и делима (и са нашим ближњима) образовале заједницу. Општење може бити двоструко: једно проиходи из злобе, а друго из љубави. Кроз општење ми прихватамо један другог, чак и оне које не познајемо, а за тим прихватањем следе невоље, као што говори Писмо: Ко јемчи за свог пријатеља, непријатељу предаје руку своју (Прич.6,1). Према томе, свако трпи оно што га постиже не само ради себе, већ и ради ближњег, зато што јемчи за њега.

60. Прихватање због зла јесте невољно. Оно се дешава на следећи начин: онај ко краде као да жели да на себе прими искушења онога од кога краде; похлепни, пак, прима искушења од оног од кога отима; онај ко клевете, онога кога клевете; онај који претовара, оног кога претовара; оговарач, оног кога оговара; презирач, онога кога презире; кушач, оног кога куша. И да не бих наводио сваког појединачно - онај који чини неправду прима одговарајућа искушења оног коме чини неправду. О томе сведочи и божанствено Писмо које говори: Праведни избегава замку коју му је припремио непријатељ, и у њу се заплиће нечастиви (Прич.11,3). И другде: Ко копа јаму ближњему своме, сам ће упасти у њу; и ко наваљује камен на другог, на себе ће га навалити (Прич.26,27). И опет: Неправедним се [све неправде] враћају у недра, а код Господа је све праведно (Прич.16,33). Ако ли, по апостолу, наша неправда објављује Божију праведност, шта ћемо рећи међу нама? Зар је Бог неправедан када показује гнев (Рим.3,5) не само према онима које васпитава невољама, него и према онима који непромишљено ропћу против њих?

61. Прихватање из љубави нам је предао Господ Исус, који је најпре исцелио наше душевне немоћи, а затим и сваку болест и слабост, обнављајући оне који тврдо верују у Њега и чистећи њихову природу. Он је даровао избављење од смрти, завештао им богопоштовање, научио их побожности, показујући да смо дужни ради љубави да се злопатимо до смрти. Уз то нам је даровао и трпљење кроз заједницу Светога Духа, као и будућа добра која око не виде, и ухо не чу, и у срце човеку не дођоше (1.Кор.2,9). Због тога и прима искушења за нас, трпи увреде,

ругање, везивање, предавање, ударце по образима, појење оцтом и жучи, пробадање клиновима, распињање, пробадање копљем. Сјединивши се са нама и телом и духом, и примивши страдања за нас, Он је предао исти закон и апостолима и ученицима, пророцима, оцима, патријарсима, једне од раније научивши Духом Пресветим, а другима показавши Својим Пречистим Телом. Објављујући то прихватање, Он говори: Од ове љубави нико нема веће, да ко живот свој положи за пријатеље своје (Јн.15,13). Због тога и Свети Павле, подражавајући Господа, говори: Сада се радујем у својим страдањима за вас, и у своме телу допуњавам што недостаје Христовим патњама, за тело његово, које је Црква (Кол.1,24), загонетно указујући на прихватање из љубави.

62. Хоћеш ли јасније да схватиш како су апостоли мишљу, речју и делом ступили у општење са нама, узевши на себе искушења ради нас. Преко мисли су нам предлагали Писмо, наводећи пророштва, саветујући нас да верујемо Христу као Избавитељу, уверавајући нас да смо дужни да му служимо као Сину Божијем по природи, молећи нас, проливајући сузе и чинећи све што је могуће вернима учинити мишљу. Речима су нас молили, претили нам, учили нас, изобличавали, прекоревали због малOVERја, порицали наше незнање, објашњавали Писмо, тумачили време, исповедали Христа, проповедали да се Он распео за нас и да је оваплоћено Слово једно, а не два, премда га и поимамо у две природе које су несливено и нераздељиво сједињене, у сваком времену, месту и делу одсецајући зловерје, не слажући се са лажју, не разговарајући са онима који се хвале телом, не боравећи са таштима, не бојећи се гордих, побеђујући лукавог, прихватајући смирене, пригрљавајући побожне и учећи нас да чинимо исто. На делу су пак, били гоњени, поругани, лишавани, вређани, бацани у тамнице, убијани, на разне начине страдајући за нас. Ступивши тако у општење са нама, они су прихватили и наша искушења, будући да говоре: Ако ли се мучимо, за ваше је... спасење... ако ли се утешавамо, за вашу је утеху(2.Кор.1,6). Они су примили закон од Господа који је рекао: Од ове љубави нико нема веће, да ко живот свој положи за пријатеље своје (Јн.15,13). И они су нама предали исто, говорећи: Ако Он за нас живот свој положи, и ми смо дужни полагати живот за браћу (1Јн.3,16), и још: Носите бремена један другога, и тако испуните закон Христов (Гал.6,2).

63. Упознавши, дакле, два вида општења једних са другима, тј. прихватање које бива по невољи и оно које проистиче из љубави, сагласно са њима немојмо бити радознали у вези са искушењима која се дешавају, тј. како, или када, или преко кога нас сусрећу. Јер, оно што је пригодно за сваког од нас, време у које ће нас беспоговорно закачити и садејство читаве твари у њему - познаје једино Бог. Ми само треба да верујемо правди Божијој и да знамо да све што нам се невољно дешава бива или ради љубави или због зла. Због тога и треба да га трпимо, а не да га одбијамо, како не бисмо додали грех на грехове наше.

64. Воља плоти јесте природни покрет тела са распаљеношћу која му следи и која се снажи сном и покојем тела. О њима и блажени Петар говори: Не чудите се огњу који вам бива ради кушања вашег, као да вам се нешто необично догађа (1.Пт.4,12). И блажени Павле је рекао о њима: Тело жели против Духа, а Дух против тела. Због тога и заповеда: По Духу ходите, и похоту телесну нећете чинити (Гал.5,17). Апостоли су то рекли желећи да се ми не саглашавамо са таквим покретима.

65. Они који су започели подвиг треба и да га доврше. Младима и старима, који имају здраво тело и који се не страше труда ни злопаћења, корисно је да са свом усрдношћу заволе свагдашњи пост, да под меру узимају хлеб и да повремено пију воду, како би, завршивши јело, још увек осећали извесну глад и жеђ, и како им наслађивање храном не би ометало служење Богу. Уколико, једући назначену храну, будемо долазили до ситости, убрзо ћемо пожелети и друга јела, а ако се не будемо насићавали, увек ћемо бити гладни и желећемо једино да се наситимо, па макар само хлебом.

66. Није лако овладати бестидним стомаком, будући да је он бог за оне које је савладао. Немогуће је да није крив онај ко му се повинује. Међутим, није опасно само насићавање, већ и гладовање. Јер, уколико ми у току многих дана не кушамо храну, униције ће нас, нашавши места код нас, нападати и наше ноћно бдење ће преобратити у сан, а дневну молитву у телесне помисли. Тако ми нећемо стећи никакву корист због сна, већ ћемо претрпети већу штету од телесних помисли. Осим тога, као они који посте више од других, почећемо да високо мислимо о себи и да понижавамо слабије, што је горе од сваког прегрешења.

67. Уколико неразуман земљоделац са многим издацима обради поље, али га не посеје, потрудиће се себи на штету. Тако ћемо се и ми потрудити против самих себе уколико тело припремимо са великом трудом, а не пружимо му речи молитве. Уколико сиромашан земљоделац посеје семе по необрађеном пољу, пожњеће чичак уместо пшенице. Тако ћемо и ми донети плод греха, а не праведности, уколико телу које не исцрпимо постом пружимо речи молитве. Јер, и тело је од исте земље. Уколико га не обрадимо са истом марљивошћу као и земљу, оно никада неће донети плод правде.

68. Пост доноси корист онима који му разумно приступају, док штети онима који му неразумно приступају. Због тога они који се старају за корист од поста треба да се чувају штете која може доћи од њега (тј. таштине). Хлеб који једемо након окончања поста који смо себи наложили треба да поделимо на дане у које не окушамо храну до ситости, како бисмо, узимајући свакодневно по мало, покорили мудровање своје плоти и срце утврдили у корисној молитви. На тај начин ћемо силом Божијом бити сачувани од надмености и све дане свог живота се постарати да проведемо у смиреноумљу, без којег нико никада не може угодити Богу.

69. Кад бисмо се ми старали за смиреноумље, не би било потребе да будемо кажњавани. Јер, сво зло и свака жалост која нам се дешава долази због наше надмености. Кад је на апостола попуштен анђео сатанин да му чини пакост како се не би поносио, утолико ће пре на нас бити попуштен сам сатана да нас сатире све док се не смиримо. Наши праоци су владали домовима, имали богатство, и бринули се о жени и деци, али су уједно, због свог неизвештаченог смиреноумља, разговарали са Богом. Ми смо, пак, напустили свет, презрели богатство, оставили дом, па ипак нам се ругају демони због наше надмености. Онај ко је надмен не познаје ни самог себе. Јер, кад би познавао себе и своју неразборитост, не би се надимао. Онај, пак, ко не познаје себе, како може познати Бога? Кад он није спознао своју неразборитост, како ће познати Божију премудрост, од које је далек и којој је туђ. Ко зна Бога, созерцава Његову узвишеност, и, прекоревајући самог себе, говори као блажени Јов: Раније само ушима слушах о Теби. Сада Те, пак,

видех очима својима. Због тога прекорих себе и ишчезох. Осећам се као прах и пепео (Јов 42,5-6).

Према томе, они који подражавају Јова виде Бога, а они који га виде, они га и знају. Уколико пожелимо да видимо Бога, укоревајмо себе и држимо се смиреноумља. Тада не само да ћемо га видети пред собом, већ ћемо се и наслађивати Њиме, који се у нама настанио и починуо. Тако ће се наша неразборитост умудрити Његовом мудрошћу, и наша слабост оснажити силом Господа нашег Исуса Христа.

70. Добра [дела] су пост, бдење, странствовање, премда још спадају у ред [спољашњег] доброг понашања. Наиме, хришћански поредак се више тиче унутрашњости, и не би требало да се ослања на ове [телесне врлине]. Јер, дешава се да [човек] буде причасник благодати, али да зло, које се још крије у њему, кује заверу. Оно се намерно сакрива и не делује како би он помислио да му се ум очистио и како би пао у високоумље, мислећи да је савршен Хришћанин. Затим, пошто човек помисли да је слободан и пошто постане немаран, зло разбојнички напада на њега, у тајности му приређује замку, искушава га и сурвава у дубине земље. Јер, кад двадесетогодишњи разбојници или војници умеју да припремају замке и заседе својим непријатељима, прате их, нападају са леђа, окружавају их и, најзад, убијају, колико тек зло, које је старо толико хиљада година, уме да врши своје дело које се састоји у погубљивању душа. Оно уме да у срцу створи тајну заседу и да извесно време не делује како би душу навело на надмене [мисли о свом] савршенству.

Основа Хришћанства се састоји у томе да човек буде сиромашан духом, [тј. смирен], ма колико праведних [дела] учинио, те да се не задовољава са њима, нити да сматра себе нечим великим. Чак и ако постане причасник благодати, он не треба да помисли да је нешто постигао, нити да умисли да је нешто посебно, нити да почне да поучава. Проводећи узоран живот у великом посту, странствовању и молитви, и стекавши благодат, он не треба да мисли високо о својој души. Јер, њему је заиста такав почетни удео благодати био дат да би понео труд, глад и жеђ, како би био ненасит [у свом стремљењу] и како се не би сматрао праведним и богатим благодаћу, већ [достојним] плача и ридања, слично мајци којој је син јединац, кога је однеговала, умро кад је већ замужао.

71. Ко испуњава закон у спољашњем животу и понашању, слободан је само од извесних последица лоше нарави, приносећи Богу на жртву бесловесна дејства страсти. Он се задовољава овим начином [делатности] за спасење услед своје недораслости.

72. Ко је истински заволео јеванђелски живот, истребио је и почетак и крај своје злоћудности, делом и речју проходећи сваку врлину и приносећи жртву хвале и исповедања [тј. прослављања Бога]. Избавивши се од сваког неспокојства које произилази од дејства страсти, и умом будући слободан од борбе са њим, он се ненасито наслађује једино надом на будућа добра, која храни душу.

73. Страх од ада чини да почетници [у подвигу врлинског живота] избегавају зло, док чежња за наградом [будућих] добара напреднима пружа усрдност у вршењу добра. Тајна, пак, љубави узвисује ум изнад свега створеног, чинећи га слепим за све што је после Бога. Господ једино оне који су постали слепи за све што је после Бога чини мудрима (Пс.145,8), показујући им Божанствене [ствари].

74. Царство небеско је као квасац који узме жена и метне у три копање брашна док све не ускисне (Мт.13,33). Овим се означава да је разум слово Господње, које је примио у себе, по апостолу, сакрио у триделни подмет тела, духа и душе и сву његову тананост, која је била расејана у помислима као брашно, сабрао у једну копању вере, очекујући да се у свему уподоби слову које делује у њему. Тако је Господ слово истине уподобио зрну горушичном које је мало када се сеје у срца оних који слушају, али затим, растући одговарајућим делањем и уподобљавајући се огромном дрвету које стоји на узвишеном месту, (по Писму) постаје дом прибежишта за разуме који му се приближавају.

75. Подвиг побожности се састоји у испуњавању заповести Христових, од којих је прва и највећа - љубав која, по речи Писма, не мисли о злу, већ све трпи (1.Кор.13,5-7). Чинећи тако, она не може да осуди онога који јој чини неправду. Овом љубављу ми се разликујемо једни од других, иако њену пуноту нико не достиже. Очекујући да благодат Христова допуни наше недостатке, немојмо одустајати да чинимо оно што је у нашој моћи. Јер, Бог зна колико смо немоћни, али и колико дела љубави изостављамо због немарности. Будући да љубав јача не само кроз добровољни подвиг, већ и кроз невоље које нам се дешавају, од Бога су нам неопходни велико трпљење и кротост. Због тога апостол говори: Нико нека се не вара: Ако неко међу вама мисли да је mudar у овоме веку, нека буде луд да би био mudar (1.Кор.3,18).

76. Земља Халдејска (Дап.7,4) јесте живот у страстима, у коме се граде идоли греха којима се врши поклоњење. Месопотамија, пак, јесте живот који узима учешћа у обе супротне нарави. Најзад, обећана земља (Јев.11,9) јесте стање које је испуњено сваким добром. Према томе, свако ко се, слично древном Израиљу, враћа на своју стару навику, поново упада у ропство страсти, лишивши се дане му слободе.

77. Онај ко је храбро победио телесне страсти и ко се умешно борио против нечистих духова, истеравши њихове мисли из области своје душе, треба да се моли да му се да чисто срце и да му се прав дух обнови у унутрашњости (Пс.50,12), тј. да се савршено избави од злих помисли, те да се, по дару благодати, испуни божанским мислима. На тај начин ће постати светао и велики мислени свет Божији, који се састоји из наравствених, природних и богословских сагледавања.

78. Срце чисто (Пс.50,12) јесте оно које пред Бога ставља потпуно безвидно и безоблично сећање и које је спремно да прими Његове образе, којима постаје видљиво оно што је природно.

79. Онај ко је божанском чежњом победио душевну наклоност према телу, постао је неописив, иако је још у телу. Јер Бог, који привлачи чежњу онога који за Њим чезне, јесте неупоредиво изнад свега и не дозвољава му да се веже за било шта што је после Бога. Према томе, зажелимо Бога свом крепосту свог стремљења и потрудимо се да наше произвољење не буде везано ни за шта телесно, поставивши се расположењем заиста изнад свих чулних и мислених [ствари]. Тада нам природан живот уопште неће сметати у одлуци да са Богом будемо неописиви по природи.

80. Поставивши свој шатор изван пука, тј. утврдивши мисао и ум изван видљивог, велики Мојсије је почео да се клања Богу (Изл.34,8). Посвећен у

свештене тајне, он је ушао у примрак (Изд.20,21), у невидљиво и невештаствено место познања.

81. Све док разумом потпуно не изађемо из обичне прилепљености за нашу суштину и суштину свега што је после Бога, наша врлина неће постати непромењива. Тек када љубављу доспемо до тог достојанства, познаћемо силу Божијег обећања. Достојни, наиме, треба да верују да је непоколебива утврђеност тамо где је ум љубављу утврдио своју силу. Не изашавши из себе и свега што се може мислити, и не утврдивши се у ћутању које је изнад мишљења, ум се не може ослободити од промењивости која је свему [својствена].

82. Они који због страха од Јудејаца (Јн.20,19), тј. из страха од лукавих духова, седе иза затворених врата у горњој одаји у Галилеји, живе безопасно у страни откривења, на висини божанских сагледавања, затворивши чула као врата и примајући Слово Божије које долази на непознат начин, без дејства чула, саопштавањем мира дарујући им бестрашће, а надахнућем - дарове Духа Светог. Он им даје власт над лукавим духовима и показује знамења Својих тајни.

83. Онај ко јеванђелски проводи шести дан, најпре је умртно почео покрете греха и достиже до стања бестрашћа, чистог од сваког зла, суботујући умом чак и од најтананије представе страсти. Прешавши Јордан (Пост.32,22), он прелази на страну познања у којој ум, тајинствено изграђиван миром, у Духу постаје станиште Божије.

84. Субота субота (Лев.16,31) јесте душевни покој словесне душе која је ум одвојила чак и од свих божанских слова која су скривено закључана у постојећем, и у заносу љубави га свецело обукла у јединог Бога, тајинственим богословљем га чинећи потпуно неодвојивим од Њега.

ДОБРОТОЉУБЉЕ
СВЕТИ МАРКО ПОДВИЖНИК

ПОУКЕ МАРКА ПОДВИЖНИКА О ДУХОВНОМ ЖИВОТУ

III

200 ПОГЛАВЉА О ДУХОВНОМ ЗАКОНУ

1. Пошто сте много пута изјавили жељу да сазнате шта значи да је, по апостолу, закон духован (Рим.7,14), и шта треба да знају и (да) чине они који желе да га испуњавају, реших да вам понешто кажем по својим могућностима.

2. Пре свега, знамо да је Бог почетак, средина и крај сваког добра. Добро може да постане делатно и у њега се може веровати само у Исусу Христу и у Духу Светом.

3. Свако добро људи по икономији (домостроју) примају од Господа. Ко тако верује, никада га неће изгубити.

4. Чврста вера је јака тврђава. За верујућег (човека) Христос је све и сва.

5. Сваким твојим подухватом нека руководи Онај који управља сваким добром, да би било по Богу оно што си започео.

6. Смиреноумни и онај који чини духовна дела, све што чита у Божанском Писму доводи у однос са собом, а не са другим.

7. Призивај Бога да ти отвори очи срца твога, и да увидиш корист молитве и читања које се искуством разумева.

8. Онај који има неки духовни дар и саосећа са онима који га немају, тим саосећањем чува свој дар. Надувени ће га, међутим, изгубити због надмених помисли.

9. Уста смиреноумног (човека) говоре истину, а онај који противречи истини сличан је слуги који је ударио Господа по лицу (Јн.18,22).

10. Не буди ученик хвалисавог, да се не би научио гордости а не смиреноумљу.

11. Не узнеси се срцем због тога што познајеш Писма, да не би умом пао у замку духа хуле.

12. Не покушавај да решиш било какав проблем посредством спора, већ помоћу средстава које налаже духовни закон, тј. стрпљењем, молитвом и непоколебивом надом.

13. Онај ко се моли телесно и који још нема духовног знања, сличан је слепцу који виче: Сине Давидов, помилуј ме (Лк.18, 38).

14. Прогледавши и видевши Господа, бивши слепац му се више није обраћао као Сину Давидовом, већ га је исповедио као Сина Божијег, и поклонио му се (Јн.9,35-38).

15. Не узноси се због тога што си у молитви пролио сузе, јер се Христос дотакао твојих очију, те си духовно прогледао.

16. Само онај који, по угледу на слепог, скине своју одећу и приближи се Господу, постаје Његов следбеник и проповедник најсавршенијих догмата (Мк.10,50-51).

17. Зло које се задржава у помислима огрубљује срце. Уздржање, пак, са надом истребљује зло и скрушава срце.

18. Постоји мирна и корисна скрушеност срца, која га доводи до умиљења, а постоји и друга - ненормална и погубна, која га рањава.

19. Бдење, молитва и трпљење невоља, образују нешкодљиву и корисну скрушеност, само уколико њихову равнотежу не пресечемо похлепом. Ко је истрајан у њима, обрешће помоћ и у осталоме. Ко је, пак, немаран, и ко их раздваја, у време исхода ће осетити неиздржљиву патњу.

20. Сластољубиво срце у часу исхода постаје тамница и оклоп душе, а трудољубиво - отворена врата.

21. "Гвоздена врата која воде у град" (Дап.12,10), представљају неосетљиво срце. Ономе, пак, ко се злопати и скрушава, она се, као и Петру, сама отварају.

22. Постоје многи начини молитве, који се међусобно разликују. Ниједан начин молитве није штетан, осим ако се не ради о сатанском делу, а не о молитви.

23. Пожелевши да учини зло, један човек се, по свом обичају, претходно разумом помолио. По [Божијој] икономији, међутим, био спречен [да учини зло], због чега је потом био много благодаран.

24. Хотећи да убије Навала Кармилског, Давид се сети божанске награде и одустане од своје намере. Због тога је много благодарио Богу (1.Цар.25). Ми такође

знамо шта се десило када је заборавио на Бога. Он није престајао са чињењем греха све док га пророк Натан није привео сећању на Бога.

25. Када се сећаш Бога, умножи своје молитве, да би се и тебе Бог сетио, када га будеш заборавио.

26. Када читаш Свето Писмо, схвати смисао који је у њему сакривен: Што се раније написа за нашу се поуку написа (Рим.15,4).

27. Писмо веру назива "основом свега чему се надамо" (Јев.11,1), а оне који не знају да је Христос у њима - "неискусним" (2.Кор.13,5).

28. Као што се делима и речима открива замисао, тако се усрдним добротинством открива будућа награда.

29. Очигледно је да ће штедро срце бити помиловано. Супротно од овога ће изазвати супротне последице.

30. Закон слободе (тј. Јеванђеље) учи свакој истини. Многи га читају разумом, али је мало оних који га разумевају кроз извршавање заповести.

31. Не тражи савршенство овога закона (тј. закона слободе) у људским врлинама, јер нећеш успети. Његово савршенство је сакривено у Крсту Христовом.

32. Закон слободе се чита истинским знањем, поима се извршавањем заповести, а испуњава - штедрошћу Христовом.

33. Када нас наша савест буде принудила да извршавамо заповести Божије, схватићемо да је закон Господњи непорочан, и да га извршавамо помоћу својих добрих дела. Међутим, без штедрости Божије људи га не могу савршено испуњавати.

34. Они који не сматрају да су дужни да извршавају све Христове заповести, закон Божији читају телесно, тј. не разумеју ни шта говоре, ни шта тврде (1.Тим.1,7). Због тога и мисле да га испуњавају својим делима.

35. Постоји дело које је наизглед добро, премда циљ починиоца није добар. Постоји и дело које је на изглед зло, али је циљ починиоца добар. Исто се догађа не само са делима, него и са речима. Неки представљају дело у другом светлу због неискуства или незнања, други из зле намере, а неки, опет, са побожним циљем.

36. Онога који у својим похвалама скрива клевете и осуде, прости људи тешко могу да открију (разумеју). Сличан њему је и онај који своју сујету крије у свом скромном изгледу. Кријући дуго времена истину у лажи, они најзад бивају разобличени делима.

37. Постоје људи који наизглед чине нешто добро, а у ствари се бране од ближњег. Постоје и други који то не чине и стичу корист своје разуму.

38. Постоји изобличење из злобе или из одбране, а постоји и због страха Божијег и истине.

39. Онога који је престао да грешити и већ се каје, више не изобличавај. Ако га изобличаваш по Богу, као што тврдиш, онда пред њим прво откри своје грехе.

40. Свака врлина произилази од Бога, као што и дневна светлост произилази од сунца.

41. Када чиниш какво добро дело, сети се Онога који је рекао: Без мене не можете чинити ништа (Јн.15,5).

42. Човеку се кроз страдање припремају блага, а кроз таштину и уживање - зла.
43. Онај ко трпи неправду од људи сачуван је од греха, и саобразно страдању добија помоћ.
44. Онај који верује у Христа, тј. у Онога који говори о награди, по мери вере радо трпи сваку неправду.
45. Онај ко се моли за оне који му наносе неправду, побеђује демоне. Онога, пак, који им се супротставља, рањавају демони.
46. Боље ти је да ти људи нанесу неправду, него демони. Онај, пак, који Господу угађа, побеђује и једне и друге.
47. Свако добро дело долази од Господа по икономији. Међутим, оно тајно напушта неблагодарне, безосећајне и немарне.
48. Сваки грех приводи забрањеном уживању, а свака врлина духовној утеси. Преовладавши, грех распаљује [покреће] себи сродно. Исто бива и са врлином.
49. Људска увреда причињава срцу бол. Међутим, она је узрок чедности за онога који је подноси.
50. Незнање чини да човек противречи ономе што је корисно. А када се осмели, он још више умножава постојеће зло.
51. Када ти се не дешава никаква недаћа, очекуј жалост. Пошто треба да даш одговор (Јев.13,17), одбаци похлепу.
52. Када грешиш тајно, не покушавај да се сакријеш, јер је све обнажено и откривено пред очима Онога коме ћемо одговарати (Јев.4,13).
53. Откри свој разум Владици, јер човек гледа у лице, а Бог у срце.
54. Ништа немој мислити нити чинити без циља који је по Божијој вољи. Јер, ко бесциљно корача, узалуд се труди.
55. Онај који чини грех без неке нужде, тешко се каје, јер правда Божија не прави грешке.
56. Болан догађај разборитог човека приводи сећању на Бога, док ономе који Бога заборавља проузрокује одговарајуће јаде.
57. Сваки нежељени јад нека ти буде учитељ сећања [на Бога], па ти никада неће недостајати побуде за покајање.
58. Заборавност сама по себи нема никакву снагу, али јача сразмерно са нашом немарношћу.
59. Немој говорити: "Шта да радим? Ја не желим, али она долази". Јер, док си [о Богу] мислио, ниси учинио све оно што си био дужан да учиниш.
60. Учини свако добро дело које се сетиш. Тада ће ти се открити и оно чега се не сећаш. Не дозволи своме уму да падне у непромишљену заборавност.
61. Писмо каже: "Ад и погибао су откривени пред Господом" (Прич.15,11). Овде оно говори о незнању и заборавности који се рађају у нашем срцу.
62. Ад је незнање, јер су и једно и друго непрозирни. Заборавност је погибао, јер њоме губимо оно што смо имали.
63. Испитуј своје грехе, а не грехе свога ближњега, па ти демони неће покрасти твоју мисаону радионицу.

64. Немарност у чињењу сваког добра према нашим могућностима тешко се опрашта. Милостиња, међутим, и молитва исправљају оне који су занемарили чињење добра.

65. Свако страдање по Богу јесте истинско дело побожности. Јер, истинска љубав се проверава супротностима.

66. Не говори да си стекао врлину без муке, јер [добро] које си стекао олако није проверено.

67. Пази на учинак нежељење патње, па ћеш пронаћи очишћење од греха.

68. Многи савети других бивају нам на корист, али за нас лично ништа није прикладније од нашег мишљења.

69. Ако тражиш да се излечиш, поведи рачуна о својој савести. Учини оно што ти она каже, и биће ти на корист.

70. Оно што је тајно у човеку познато је Богу и савести. Нека се свако поправља уз њихову помоћ.

71. Човек се труди по својој вољи колико може. Бог, пак, резултат његовог дела изводи по правди.

72. Ако желиш без осуде да примаш похвале од људи, заволи најпре да те избличавају за грехе.

73. Онај ко добровољно претрпи понижење ради истине Христове, од многих ће бити стоструко прослављен. Најбоље је да човек свако добро чини ради будућих добара.

74. Уколико човек човеку учини добро речима или делима, обојица треба да исповеде дар Божији. Онај који ово разуме, у предности је над оним који то не разуме.

75. Ко лицемерно хвали свога ближњег, временом ће га осудити, те ће се хваљени постидети.

76. Ко не познаје непријатељске замке, лако бива заклан, а ко не познаје узроке страсти, лако пада.

77. Од сластољубља произилази немар, а од немара заборав. Јер, Бог је свима даровао знање о ономе што је корисно.

78. Човек саветује свога ближњег сагласно свом знању, а у ономе који слуша Бог дејствује сагласно његовој вери.

79. Видех просте људе, смиреноумне на делу, који постадоше мудрији од свих мудраца.

80. Чувши да хвале претходне, други незналица не хтеде да их подражава у њиховом смиреноумљу, већ се стаде дичити својим незнањем и стече гордост.

81. Онај ко омаложава разборитост и хвали се незнањем, није незналица само на речима, него и разумом.

82. Као што је мудрост на речима једно, а разборитост друго, тако је и неукост у речи једно, а неразборитост друго.

83. Као што побожном уопште не шкоди непознавање изражавања, тако смиреноумном не шкоди мудро изражавање.

84. Немој рећи: "Ја не знам шта треба чинити, и стога не грешим ако ништа не чиним". Јер, да си чинио добро које знаш, постепено би ти се открило и остало,

као што, на пример идеш из једну куће у другу. Не користи ти да, пре него што испуниш прво, сазнаш друго. Јер, знање надима услед немарности, а љубав изграђује (1.Кор.8,1) и све трпи (1.Кор.13,7).

85. Речи Божанског Писма читај делима и не препуштај се причљивости, надимајући се тананим мислима.

86. Онај ко напушта добра дела и ослања се на пуко знање, уместо ножа са две оштрице, држи штап од трске, који ће му, у току рата, по Писму (Ис.36,6), пробости руку и у њу убризгати отров надмености и то пре његових непријатеља.

87. Бог суди и важе сваку нашу помисао. Иста ствар може да се мисли и просто и пристрасно.

88. Ко испуњава заповест[и], нека очекује искушење, јер се љубав према Христу проверава супротностима.

89. Немој никада потцењивати нити занемаривати своје помисли, будући да ниједна мисао није скривена пред Богом.

90. Када приметиш да ти помисао обећава људску славу, знај да ти спрема поругу.

91. Непријатељ познаје правило духовног закона и зато тражи само мисаоно саглашавање. На тај начин он ће или навести на труд покајања онога кога је савладао, или ће га, уколико се не покаје, притиснути тешким невољним патњама. Бива да га наведе и да негодује због невоља, и овде му умножавајући страдања, и у часу изласка га, услед нетрпељивости, показујући неверним.

92. Многи су се успешно супротстављали невољама, али без молитве и покајања нико није избегао беду.

93. Зло од зла добија снагу. На исти начин се и добро умножава снагом добра. И једно и друго човека који у њима учествује подстичу да напредује.

94. Мале грехе ђаво представља безначајним, јер другачије [човека] не би могао увући у веће зло.

95. Корен срамне похоте јесте људска похвала, као што је (корен) целомудрености изобличавање зла, и то не само када га слушамо, него и када га прихватамо.

96. Никакве користи од одрицања од света нема онај ко наставља да живи сладострасно, јер оно што је некада чинио са новцем, сада чини без ичега.

97. И опет, уздржљивац који стиче новац јесте брат по разуму оном претходном. Са њим има исту мајку, тј. мислено уживање, док му је отац различит, будући да се ради о другој страсти.

98. Постоје људи који одсецају једну страст ради већег сладострашћа, које други, не знајући њихов циљ, хвале. Може да се деси да ни они сами не знају да поступају бескорисно.

99. Узрок сваког зла јесте таштина и уживање. Ко их не замрзи, неће победити ни једну страст.

100. Кореном свих зала назива се среброљубље (1.Тим.6, 10), али се оно очигледно састоји од поменутих (тј. таштине и уживања).

101. Ум се ослепљује трима страстима: среброљубљем, таштином и уживањем.

102. По Писму, ове (страсти) су три ћерке пијавице, које воли њихова мати - неразборитост.

103. Знање и вера, потпора наше (људске) природе, само због њих оболеше.

104. Љутња, гњев, ратови, убиства и друга зла, кроз њих (тј. ова три зла) много ојачаше међу људима.

105. Треба, дакле, да мрзимо среброљубље, таштину и уживање као мајке порока и маћехе врлина.

106. Због та три зла смо добили заповест да не љубимо свет и оно што је у свету (1.Јн.2,15) - не у смислу да без разлике мрзимо творевину Божију, него да бисмо пресекли повод за та три порока.

107. Ниједан се војник, говори [Писмо], не уплиће у послове обичног живота (2.Тим.2,4). Јер, онај ко уплитањем у светско хоће да победи страсти, личи на човека који сламом хоће да угаси ватру.

108. Онај ко се због новца, славе или уживања, гневи на ближњег свог, не зна да Бог свиме управља праведно.

109. Чувши речи Господње: Сваки од вас који се не одрече свега што има... није мене достојан (Лк.14,33; Мт.10,38), немој мислити да се говори само о новцу, већ и о свим злим делима.

110. Ко не познаје истину, не може истински веровати. Јер, природно је да знање претходи вери.

111. Бог је свакој видљивој ствари дао одговарајуће природне особине. Исто је учинио и са људским мислима, хтели ми то или не.

112. Знај да ће се ономе ко јавно грешити и не каје се, и ко остане без икаквог страдања све до свог исхода - судити без милости.

113. Онај ко се разборито моли, подноси невоље које га сустижу. Онај, пак, ко има злопамћење, не може се чисто молити.

114. Подносећи увреду, погрду или гоњење, немој размишљати о садашњем, него очекуј будуће, и видећеш да ће ти то [страдање] бити узрочник многих добара, не само у садашњем, него и у будућем веку.

115. Као што онима који имају проблема са варењем помаже горак пелен, тако је и изопаченима корисно да претрпе горке невоље. Првима лек служи за оздрављање, а другима за покајање.

116. Ако не желиш да се злопатиш, не пожели да чиниш зло. Јер, једно неизбежно прати друго: Што човек посеје, оно ће и пожњети (Гал.6,7).

117. Када добровољно сејемо зло и затим невољно зло и жањемо, треба да се дивимо правди Божијој.

118. Пошто између сетве и жетве постоји временски размак, ми сумњамо у род.

119. Ако сагресиш, немој осуђивати дело већ мисао, јер да ум није претходио, тело га не би пратило.

120. Ко тајно чини зло, лукавији је од оних који јавно чине неправду. Због тога ће се теже мучити.

121. Онај ко сплеткари и тајно чини зло, по Писму, јесте змија "која седи на путу и уједа коња за пету" (Пост.49,17).

122. Ко истовремено хвали и куди ближњега, опседнут је таштином и завишћу. Похвалама он покушава да прикрије завист, а осуђивањем приказује себе бољим од њега.

123. Као што је немогуће да заједно пасу овце и вукови, тако је немогуће да обрете милост онај који подмукло ради против ближњега свог.

124. Онај ко заповестима својевољно нешто дода, јесте прељубочинац, као што је речено у Причама [Соломоновим], и због свог безумља ће претрпети патњу и срамоту (Прич.6,32-33).

125. Као што је немогуће удруживање воде и ватре, тако су супротни самооправдање и смирење.

126. Ко моли за опроштај, воли смиреноумље. Ко осуђује другог, запечаћује своје зло.

127. Не остављај грех неизглађеним, макар био и сасвим мали, да те не би одвукао у веће зло.

128. Ако хоћеш да се спасеш, заволи истиниту реч и никада непромишљено не избегавај изобличење.

129. Реч истине [тј. изобличења] променила је "род аспидин" и показала му како да избегне "гнев који иде" (Мт.3,7).

130. Ко прима речи истине, прима Бога Слова. Јер, каже се: Ко вас прима, мене прима (Мт.10,40).

131. Парализовани кога су спустили кроз кров пред ноге Исусове јесте грешник кога по Богу изобличаваху верни, и који због њихове вере доби опроштај грехова (Мк.2,4; Лк.5,19).

132. Боље је да се побожно молиш за свог ближњег, него да га осуђујеш за сваки грех.

133. Онога ко се искрено каје, исмејавају неразборити. Међутим, то је знак његове богоугодности.

134. Ко се подвизава, од свега се уздржава (1.Кор.9,25) и неће престати све док Господ не истреби семе из Вавилона (Јер.27,16).

135. Претпостави да постоји дванаест бешчасних страсти. И једна од њих, уколико је добровољно заволиш, у стању је да замени осталих једанаест.

136. Грех је огањ који гори. Колико му одузмеш горива, толико ће ослабити, и колико му додаш горива, толико ће се распламсати.

137. Ако се због похвала погордиш, очекуј срамоту, јер је речено: Који се уздиже, понизиће се (Мт.23,12).

138. Тек кад из нашег разума одагнамо сваки вољни грех, моћи ћемо да се боримо и против страсти предубеђења.

139. Предубеђење јесте невољно сећање на раније учињена зла. Ко се још бори са страстима, води рачуна да се оно не развије у страсти, а ко их је већ победио, одбацује га на нивоу прилога.

140. Прилог је покрет срца без изображења, који су искусни [борци] претходно заузели као неки кланац.

141. Где постоје слике помисли, присутно је саглашавање. Покрет без изражања јесте прилог без греха. Има [људи] који беже од њих као угарак из ватре, а има и оних који се не враћају назад док се ватра не распали.

142. Немој говорити: "Прилог долази иако ја не желим". Јер, чак и да не волиш [прилог], ипак волиш узроке ствари [тј. Страсти].

143. Ко тражи славу, обузет је страшћу. Ко се жалости у невољи, воли уживање.

144. Помисао сладострасног је немирна као да се налази на теразијама: он понекад плаче и рида над својим гресима, а понекад се бори са ближњима својим и противречи им да би се домогао уживања.

145. Онај који све испитује, а држи се добра, самим тим се уклања од сваког зла (1.Сол.5,21-22).

146. Дуготрпељив човек је веома разборит (Прич.14,29). Сличан му је и онај који напреже ухо да би чуо речи [духовне] мудрости.

147. Без сећања на Бога не постоји истинско знање. Духовно знање без сећања на Бога јесте копиле.

148. Човеку окорелог срца користи реч тананог знања, јер га приводи страху. Он, наиме, без страха нерадо прихвата трудове покајања.

149. Кротком човеку користе речи о вери, јер он не искушава дуготрпељивост Божију и не гризе га савест због честих сагрешења.

150. Моћног човека не изобличавај због његове славољубивости, већ му радије укажи на тежину будућег бешчашћа. Разборит човек радо прима такво изобличење.

151. Ко мрзи да га изобличавају, добровољно се предао страстима. Онај, пак, ко воли да га изобличавају, очигледно се тако понаша по предупређењу.

152. Не пожели да слушаш о туђим лукавствима, иначе ће ти се урезати [у памћење] њихове особине.

153. Чувши ружне речи, не гневи се на онога што их је изрекао, него на себе. Јер, ако лукаво слушаш, лукаво ћеш и одговорити.

154. Ако [човек] упадне у друштво људи који празнословје, нека се сматра одговорним за њихове речи. Јер, он је дужан ако не због садашњег, а оно свакако због својих ранијих грехова.

155. Од онога ко лицемерно хвали, ускоро очекуј и осуду.

156. Садашњу своју невољу унапред замени будућим добрима, и немарност никада неће ослабити твоје подвиге.

157. Онај кога, заборављајући Бога, похвалиш као доброг уколико ти телесно помогне, касније ће ти изгледати као рђав.

158. Свако добро долази од Господа по икономији. А они који га доносе, јесу служитељи добра.

159. Смењивање добра и зла примај спокојно. На тај начин Бог отклања недостатке ствари.

160. Све што нам се дешава, води порекло од г р е шних помисли. Бог, наиме, невољно подешава са вољним.

161. Чулно је пород умног и по одлуци Божијој доноси оно што је потребно.

162. Из сладострасног срца рађају се погубне помисли и речи. По диму препознајемо твар која гори.

163. Истрај у разуму и нећеш се намучити у искушењима. Ако се удаљиш оданде, трпи оно што те задеси.

164. Моли се да не дође на тебе искушење. Ако ипак дође, прими га као своје, а не као туђе.

165. Престани да мислиш на било какву похлепу, па ћеш моћи да видиш поступке ђавола.

166. Ко говори да познаје сва ђаволска лукавства, још не познаје савршено самога себе.

167. Ослободивши се телесних брига, ум, по мери [ослобођења], види подмуклост непријатеља.

168. Ко се поводи за својим мислима, бива заслепљен. Он види дејство греха, али његов узрок не може да сагледа.

169. Има [људи] који привидно испуњавају [Божије] заповести, а у ствари робују страстима, и злим помислима уништавају добро дело.

170. Нашавши се на почетку зла, немој рећи: "Неће ме победити". Јер, чим си се нашао у злу, већ си њиме савладан.

171. Све што настаје почиње од малог, и хранећи се постепено, повећава се.

172. Метод зла јесте густо исплетена мрежа. Ко се у њу мало заплете, и преда се немару, ускоро ће се потпуно заплести.

173. Не пожели да слушаш о несрећи својих непријатеља. Онај ко слуша такве речи, сабира плодове свог злог настројења.

174. Немој мислити да свака невоља долази на људе због греха. Има и богоугодних људи који трпе искушења. Јер, Писмо каже: Безаконици ће бити растерани и потомство безбожних ће бити истребљено (Пс.36,28). Међутим, оно такође говори: Сви који желе да живе побожно у Христу Исусу биће гоњени (2.Тим.3,12).

175. У време бола пази на прилог уживања, будући да се тада лако прихвата као утеха.

176. Неки називају разборитима оне који расуђују о чулним стварима. Међутим, разборити су само они који задржавају своје жеље.

177. Пре него што одбациш зло, немој слушати своје срце. Јер, оно тражи оно што већ има у себи.

178. Као што једне змије сусрећемо у шумама, а друге по кућама где се гнезде, тако се и међу страстима једне обликују помислима, а друге се врше на делу. Свакако, оне прелазе из једног облика у други.

179. Ако се оно што се у теби налази као утврђено покреће, и изазива миран ум на неку страст, знај да је некада ум тиме био занет, доведен у покрет и да га је ставио у срце.

180. Без дувања ветра не ствара се облак, нити се страст рађа без мисли.

181. Ако више не испуњавамо жеље тела, онда ће се, по Писму (Еф.2,3), [помоћу] Божијом лако угасити и оне које смо претходно имали у себи.

182. Најјаче и најлукавије су оне слике које су урезане у ум. Сlike, пак, које се образују путем помисли - претходе им и проузрокују их.

183. Постоји зло које се настанило у срцу услед дуготрајног предубеђења. Постоји и зло које војује помислима путем свакодневних ствари.

184. Бог наша дела вреднује на основу наших намера. Господ ће ти дати по срцу твоме, каже Писмо (Пс.19,5).

185. Онај ко нерадо преиспитује своју савест, ни телесне трудове из побожности не прихвата лако.

186. Савест је природна књига. Ко је чита делом, стећи ће искуство помоћи Божије.

187. Ко не прихвата добровољна страдања ради истине, подвргнуће се тежим невољним мукама.

188. Ко је спознао вољу Божију и испуњава је по својим моћима, малим трудом ће избећи велики.

189. Ко без молитве и трпљења жели да победи искушења, не само да их неће одагнати, већ ће се већма у њих заплести.

190. Господ је скривен у Својим заповестима. Онима који га траже, Он се открива по мери [у којој их испуњавају].

191. Немој говорити: "Испуњавао сам заповести и нисам нашао Господа". Јер, много си пута нашао познање са правдом, како каже Писмо (Прич.16,8). Они који Њега истински траже, наћи ће мир.

192. Мир је избављење од страсти, који се не налази без деловања Духа Светога.

193. Једно је испуњавање заповести, а друго врлина, мада једно другом служи као повод за добро.

194. Извршавање заповести је остваривање на делу онога што налаже [божански закон]. Врлина је, пак, дело које се допада истини.

195. Као што постоји једно богатство које се стиче на разне начине, тако је и врлина једна, али су различити начини њеног деловања.

196. Онај ко мудрује и прича без дела, богати се неправдом, и његов труд, по Писму, улази у туђу кућу (Прич.5,10).

197. Све се покорава злату, каже изрека. Благодаћу, пак, Божијом све мислено се исправља и доводи у ред.

198. Добра савест стиче се молитвом, а чиста молитва савешћу. По својој природи, оне зависе једна од друге.

199. Јаков је за Јосифа сашео шарену одећу. И Господ кротком дарује познање истине, као што је написано: Научиће Господ кротке путевима Својим (Пс.24,9).

200. Свагда чини добро по својим могућностима. Када предстоји да учиниш веће, не окрећи се ка мањем: Ниједан које метнуо руку не плуг па се обазире назад, није приправан за Царство Божије (Лк.9,62).

ДОБРОТОЉУБЉЕ
СВЕТИ МАРКО ПОДВИЖНИК

ПОУКЕ МАРКА ПОДВИЖНИКА О ДУХОВНОМ ЖИВОТУ

IV

О ОНИМА КОЈИ МИСЛЕ ДА СЕ ОПРАВДАЈУ ДЕЛИМА

1. У следећем (поглављима) мањкавост вере оних који само споља исправно живе изобличиће они који осведочено верују и који су упознали истину.

2. Желећи да покаже да је усиновљење људима даровано Његовом крвљу, премда свака заповест за нас и јесте обавезна, Господ каже: Тако и ви кад извршите све што вам је заповеђено, говорите: Ми смо непотребне слуге, јер смо учинили што смо дужни учинити (Лк.17,10). Због тога Царство небеско није награда за дела, него благодат Владике, припремљена верним слугама. Роб не тражи слободу као плату, већ угађа као дужник, очекујући је по благодати.

3. Роб не тражи слободу као плату, већ угађа као дужник, очекујући је по благодати.

4. Христос умре за наше грехе по Писму (1.Кор.15,3), и онима који му верно служе дарива слободу. Јер каже: Добро, слуго добри и верни, у маломе си био веран, над многим ћу те поставити; уђи у радост господара свога (Мт.25,23).

5. Још није верни слуга онај који се ослања само на голо знање, већ онај који послушањем верује Христу, који је дао заповести.

6. Ко поштује Господа, испуњава Његове заповести. Ако погреша или се оглуши о нешто, он оно што наиђе на њега трпи као заслужено.

7. Ако си љубитељ знања, буди и трудољубив. Јер, голо знање надима човека.

8. Испушења која се неочекивано дешавају по Божанском домостроју, уче нас да будемо трудољубиви те нас и без наше воље воде покајању.

9. Невоље које сналазе људе, последица су њихових рђавих дела. Међутим, уколико их претрпимо уз молитву, умножићемо добро.

10. Има [људи] који се, будући похваљени за врлину, радују, мислећи да је та сласт таштине утеха (свише). Други су се, изобличени за грех, нашли увређени сматрајући тај корисни бол дејством злобе (непријатеља).

11. Они који се због својих подвига узносе над немарнима, свакако мисле да се оправдају спољним делима. Ми, пак, који се ослањамо на голо знање и презиремо оне који мало знају, много смо неразумнији од њих.

12. Знање без врлинских дела јесте несигурно, па макар било и истинско. Јер, потврда свега јесте дело.

13. Често се због немарности према делу помрачује и знање. Јер, временом ишчезава чак и сећање на оне ствари које занемарујемо.

14. Писмо нам саветује да упознамо Бога разумом како бисмо му правилно служили делима.

15. Приметно испуњавајући заповест, ми добијамо одговарајућу награду од Господа, док корист примамо сагласно са циљем свог произвољења.

16. Пред срцезналцем Богом је онај који нешто жели да учини, али нема довољно снаге, једнак ономе који је то учинио. То важи и у односу на добро и на зло.

17. Ум и без тела чини много тога и доброг и рђавог, док тело без ума не може ништа слично да уради. Јер, слободна одлука претходи делу.

18. Неки [људи] мисле да правилно верују иако не извршавају заповести, док их други испуњавају и очекују Царство као обавезну награду. И једни и други греше против истине.

19. Господар није дужан да да плату слугама. Ни они, опет, који не служе исправно, неће добити слободу.

20. Ако је Христос, по Писму (Рим.5,8), умро за нас, и ми не живимо више себи, него Ономе који је за нас умро и васкрсао (2.Кор.5,15), јасно је да смо се обавезали да му служимо до смрти. Како онда можемо усиновљење сматрати наградом која нам се дугује?

21. Христос је Владика по природи и Владика по домостроју (спасења): Он нас је саздао из небића, а затим нас је, умрле грехом, Својом крвљу искупио, те дао благодат онима који тако верују.

22. Када чујеш речи Писма да ће Господ "дати свакоме по делима његовим" (Пс.61,13), немој да мислиш да дела (сама по себи) заслужују пакао или Царство. Напротив, Христос ће, као Бог Саздатељ и Искупитељ наш, а не као Мерилац ствари (тј. дела и награда), свакоме дати по делима неверја или вере у Њега.

23. Удостојивши се бање препорода (тј. крштења), ми чинимо добра дела не ради награде, већ због очувања дароване нам чистоте.

24. Добро дело које чинимо својим природним моћима удаљава нас од противног му зла, али нам без благодати не може придодати освећење.

25. Уздржљивац се удаљава од стомакоугађања, сиромаштвољубив од наклоности ка стицању, безмолвник од празнословља, чисти од пристрашћа према чулним задовољствима, целомудрен од блуда, онај који је задовољан оним што има од среброљубља, кротки од гнева, смиреноумни од таштине, послушан од препирања, онај који сам себе укорева од лицемерја. На исти начин се и молитвеник удаљава од незнања, добровољно сиромашан од великог имања, исповедник од богоодрицања, мученик од идолослужења. Видиш ли да свака врлина која се врши до смрти није ништа друго до уклањање од греха. Уклањање од греха јесте ствар природе, а не нешто чиме се може задобити Царство.

26. Човек једва успева да сачува оно што му је даровано путем природе. Христос, пак, Крстом дарује усиновљење.

27. Постоји посебна и постоји општа (тј. потпуна) заповест. Једном се заповеда да се даје ономе ко нема (Лк.3,11), а другом да се [човек] одрекне свега што има (Лк. 14,33).

28. Постоји дејство благодати непознато почетнику у духовном узрастању; постоји и дејство зла налик на истину. Не треба да се много загледамо у таква дејства да не бисмо пали у заблуду, нити треба да их проклињемо, јер се може десити да су истинита. Зато све треба приносити Богу са надом, будући да Он зна користи и једног и другог.

29. Онај ко жели да преплива мислено море - дуго трпи, смирава се, бди, уздржава се. Уколико покуша да га преплива без ове четири [врлине], само ће смутити своје срце, будући да га неће моћи препливати.

30. Безмолвије је удаљавање од свакога зла. Уколико се сједини са молитвом и са оне четири врлине, постаће најкраћи пут ка бестрашћу.

31. Ум не може да безмолвствује без [умиреног] тела, нити без тишине и молитве може уклонити препреку која их раздваја.

32. Тело жели против духа, а дух против тела (Гал.5,17), а они који живе у духу, неће испуњавати жеље тела (Гал.5,16).

33. Без умног призивања не постоји савршена молитва. Господ чује ум који нерасејано вапије.

34. Ум који се нерасејано моли, скрушава срце. Срце скрушено и смирено Бог неће понизити (Пс.50,19).

35. И молитва се назива врлином, иако је мати свих врлина. Јер, она их рађа кроз сједињење са Христом.

36. Све што радимо без молитве и без добре наде, касније се показује као штетно или [барем] несавршено.

37. Кад чујеш да ће први бити последњи и последњи први (Мт. 19,30), разуми да се ове речи односе на оне који имају врлине и љубав. Јер, љубав је по реду последња од свих врлина, иако је прва по достојанству. Она оставља иза себе све врлине које су се пре ње родиле.

38. Када те обузме униније [тј. малодушност] за време молитве или због разноврсних притисака непријатеља, сети се смрти и ужасних мука. Уосталом, боље је да се са молитвом и надом приљубиш уз Бога, него да се сећаш спољашњости, па макар она било и корисна.

39. Ниједна од врлина не може сама по себи да отвори наша природна врата, већ све заједно, уколико по редоследу зависе једна од друге.

40. Није уздржљив онај који се храни помислима, чак и ако су корисне. Јер, оне не могу бити корисније од наде.

41. Смртни грех је онај за који се човек не каје. Чак ни светитељ, који би се помолио за тај грех уместо њега, неће бити услышен.

42. Онај ко се правилно каје, не супротставља свој труд пређашњим гресима, већ њиме умилостивљава Бога.

43. Ако смо дужни да свакодневно чинимо добра која може да оствари наша природа, чиме ћемо онда узвратити Богу за своје пређашње грехе.

44. Са данашњим умножавањем своје врлине, ми нећемо надокнадити свој ранији немар, већ ћемо само обелоданити његову присутност у прошлости.

45. Онај ко се скрушава душом (због грехова), а упокојава тело (тј. ништа му не ускраћује), сличан је ономе који се телесно злопати, а умом се расејава.

46. Добровољна обострана мука - и телесна и душевна, делује повратно: телесна на душевну и душевна на телесну. Њихово раздвајање бива још мучније.

47. Велика врлина јесте да трпимо оно што нас снађе, и да, по речима Господњим (Мт.5,44), љубимо ближњега који нас мрзи.

48. Знак нелицемерне љубави јесте опраштање увреда. Тако је Господ заволео свет.

49. Немогуће је да неко од свег срца другом опрости увреду уколико не поседује истинско знање. Јер, оно свакоме показује да оно што га је снашло лично њему и припада.

50. Ништа нећеш изгубити од онога што си оставио опраштајући ради Господа. У своје време оно ће ти се вратити многоструко.

51. Када ум заборави циљ побожности, видно дело врлине постаје бескорисно.

52. Зао савет је сваком човеку штетан, утолико пре онима који прихватају да живе исправно.

53. Делима покажи себе мудрим у односу на људску вољу и на захвалност Богу. Јер, реч није мудрија од дела.

54. Због труда око побожности следи награда. То можемо да сазнамо на основу Божанског закона и савести.

55. Неко је прихватио једно мишљење и задржао га без провере, а други га је прихватио и упоредио са истином. Питање је ко је од њих двојице поступио побожније.

56. Истинско знање састоји се у трпљењу невоље и неосуђивању других због својих мука.

57. Ко чини добро и тражи награду - не служи Богу, него својој вољи.

58. Ко греша, не може да избегне казну, изузев ако се покаје по мери греха.

59. Неки говоре да не можемо да чинимо добро док делотворно не примимо благодат Духа Светога.

60. Они који су самовљно свагда склони уживањима, не покушавају да учине ни оно што могу, под изговором да немају помоћи одозго.

61. Благодат се тајанствено даје онима који се крштавају у име Христово, али делује сразмерно испуњавању заповести. Благодат не престаје да нас помаже тајно, али од нас зависи да ли ћемо да чинимо добро по својој снази.

62. У почетку она богодолично буди савест. Због тога и злочинци који се покајаше угодише Богу.

63. Понекад је она скривена у поуци нашег ближњег. Некада, пак, прати разум за време читања и помоћу природних закључака поучава ум својој истини. Ако, дакле, у таквим и сличним случајевима не будемо скривали свој талант, заиста ћемо ући у радост Господара свога (Мт.25,14-30).

64. Онај ко пре него што испуни и изврши заповести тражи да задобије делотворну [благодат] Духа Светога, сличан је робу купљеном за новац, који тек што је откупљен, тражи да му заједно са уплатом новца за његов откуп потпишу и документ о слободи.

65. Ко је схватио да невоље које га сналазе долазе по Божијој правди, у свом тражењу Господа, заједно са правдом, налази и знање.

66. Ако, по Писму, будеш имао на уму да су по свој земљи судови Господњи (Пс.104,7), свака ће ти невоља бити учитељ богопознања.

67. У зависности од помисли, свако добија оно што заслужује. Међутим, подробност одговарајућих унутрашњих искушења познаје само Бог.

68. Када ти људи учине какву срамоту, одмах се сети да ће ти доћи и слава од Бога (Јов.5,44), те за учињену ти срамоту нећеш осетити тугу и смућеност, него ћеш и у слави, када дође, остати веран и беспрекоран.

69. Када те по Божијем благовољењу хвали мноштво, немој додавати Господњој икономији ништа ради показивања, како не би због измене доживео супротно.

70. Семе не расте без земље и воде. Ни човек неће обрести корист без добровољног труда и Божијег заступништва.

71. Није могуће да киша пада без облака. Ни без чисте савести није могуће угодити Богу.

72. Не одричи се учења, па макар био и веома мудар. Јер, икономија Божија је кориснија од наше разборитости.

73. Померено са места трудољубивости због неког уживања, срце се, као тежак камен покренут по стрмој падини, тешко зауставља.

74. Као што се неискусно теле, тражећи траву, нађе на ивици понора, тако се и душа, мало-помало, обмањује помислима.

75. Када ум, охрабрен у Господу, одвраћа душу од дугогодишњег предубеђења, срце као да трпи муку од целата, јер га ум и страсти вуку, сваки на своју страну.

76. Као што они који пловећи по мору, због наде у добит, радо подносе сунчеву жегу, тако и они који мрзе зло воле изобличавање. Једни се боре са ветровима, а други са страстима.

77. Бежање у зиму или у суботу (Мт.24,20) повређује тело и скрнави душу. Исто [се дешава] кад се пробуде страсти у остарелом телу и души посвећеној (Богу).

78. Нико није толико добар и милостив као Господ. Па ипак, ономе ко се не каје, Он не опрашта грехе.

79. Многи смо који тугујемо због грехова, премда њихове узроке прихватамо са великим задовољством.

80. Кртица која рије под земљом не види звезде, јер је слепа. Исто бива и са оним који не верује у оно што је пролазно - он, наиме, не може да верује ни у оно што је вечно.

81. Као благодат пре благодати, истинско знање људи добијају од Бога. Оне који су га прихватили, оно првенствено учи да верују у Бога као његовог Дародавца.

82. Када грешна душа не прихвата [са смирењем] невоље које је задесе, анђели за њу кажу: Лечисмо Вавилон, али се не исцели (Јер.51,9).

83. Ум, који заборавља истинско знање, бори се са људима за штетно као за нешто корисно.

84. Као што ватра не може да гори у води, тако и срамна мисао не живи у богољубивом срцу. Јер, сваки богољубац је истовремено и трудољубац. Добровољни труд је по природи непријатељ похоте.

85. Страст која се нашом вољом упражњава на делу, касније, и без наше и против наше воље насилно нама влада.

86. Ми волимо узроке нехотимичних помисли. Због тога нам и долазе. А када су хотимичне помисли у питању, сигурно је да волимо и саме предмете [на које се оне односе].

87. Надменост и хвалисање су узрочници хуле, а среброљубље и таштина - немилосрдности и лицемерја.

88. Увидевши да је ум почео да се моли из срца, ђаво га напада са великим и лукавим помислима. Мале, пак, врлине он не жели да спречи великим нападима.

89. Помисао која се дуго задржава у човеку открива његову пристрасност. Њено, пак, брзо одстрањење указује на борбу и супротстављање.

90. Постоје три мислена места у која улази ум после измене: природно, противприродно и натприродно. Када се налази у природном месту, он себе сматра узроком злих помисли и страсти, и своје грехе исповеда Богу. Када се затекне у противприродном месту, он заборавља правду Божију и војује са људима као виновницима неправде према њему. А када доспе у натприродно место, он налази плодове Духа Светога на које је указао апостол: љубав, радост, мир (Гал.5,22). И он зна да ту неће моћи да остане уколико буде претпостављао телесне бриге. А отпавши одатле, он пада у грех и страшна искушења која следе, ако не одмах, а оно у своје време, како удеси правда Божија.

91. Знање човека је истинито у мери у којој га потврђују кротост, смиреност и љубав.

92. Свако ко је православно крштен, тајинстено прима сву благодат. У то он се осведочује по мери испуњавања заповести.

93. Заповест Христова која се испуњава савесно, саобразно болу срца дарује утеху. Уосталом, и једно и друго бива у своје време.

94. За сваку ствар се моли упорно, будући да ништа не можеш учинити без помоћи [Божије].

95. За добијање помоћи [Божије] ништа није јаче од молитве, као што, уосталом, за стицање благовољења Божијег од ње ништа није корисније.

96. Свако вршење заповести је обухваћено њоме (тј. молитвом). Јер, од љубави Божије нема ничег узвишенијег.

97. Пажљива молитва, која не лута тамо-амо, знак је богољубивости онога ко се моли. Немарност, пак, према њој и расејаност, знак је сластољубивости.

98. Ко без жалости бди и дуготрпи и моли се, делатни је причасник Духа Светога. Али, и онај ко за време молитве осећа тескобу, али је ипак добровољно истрајан, убрзо ће примити помоћ [од Бога].

99. Заповест се од заповести разликује. Тако и вера једнога бива чвршћа од вере другога.

100. Вера, по апостолу, бива од проповеди (Рим.10,17). Она је основ свега чему се надамо (Јев.11,1).

101. Добро је да помажемо речима оне који питају, али је много боље да их помогнемо молитвом и врлином. Јер, онај ко себе помоћу њих приноси Богу, помаже и себи и своме ближњем.

102. Ако желиш да са мало речи помогнеш ономе ко је жељан знања, укажи му на молитву, исправну веру и на трпљење онога што нам се дешава. Јер, помоћу њих стичемо свако друго добро дело.

103. Због ствари које смо [са вером] препустили Богу, ми се више нећемо препирати са својим ближњима.

104. Ако, по Писму, све невољно има свој узрок у [своје]вољном, онда нико није већи непријатељ човеку од њега самога.

105. Од свих зала прво је незнање, а затим неверовање.

106. Искушење избегавај трпљењем и молитвом. Ко се без њих бори против искушења, само ће га укрепити.

107. Кротак по Богу је мудрији од свих мудраца, и смирен у срцу је јачи од најјачих. Јер, он јарам Христов (Мт.11,29) носи са знањем.

108. Све што говоримо или радимо без молитве, на крају се показује као погрешно или штетно, и без нашег знања нас изобличава на делу.

109. По делима, речима и помислима само Један је праведан, док кроз веру, благодат и покајање, многи постају праведни.

110. Као што онеме који се каје није својствено да се горди, тако и онеме који добровољно греша, није својствено да смиреноумно размишља.

111. Смиреноумље није осуда савести, већ исповедање благодати Божије и поимање [Његове] снисходљивости.

112. Што је чулна кућа за ваздух, то је словесан ум за Божанску благодат. Колико ствари изнесеш из куће, толико ваздуха уђе у кућу. И колико ствари унесеш у кућу, толико ваздуха изађе напоље.

113. Ствари у кући су посуђе и јела. А ствари ума су таштина и уживање.

114. Ширина срца јесте нада у Бога, а његова тескоба - телесна брига.

115. Благодат Духа је иста и неизмењива, али у свакоме дејствује како хоће (1.Кор.12,11).

116. Као што киша која пада на земљу даје храну биљкама, саобразно њиховим потребама: слатко-слатким, горко-горким, тако и благодат, непромењиво улазећи у срца верујућих, дарује врлинама одговарајућа дејства.

117. Онеме који Христа ради гладује, благодат постаје храна, жедноме, пак - најслађа вода, нагоме који зебе - одећа, уморноме - одмор, онеме који се моли - услишење, онеме који плаче - утеха.

118. Чувши, дакле, речи Писма, да Дух Свети сиђе на свакога апостола (Дап.2,3), или да је сишао на пророка (1.Цар.11,6; 16,13), или да дела (1.Кор.12,11), или се жалости (Еф.4,30), или се гаси (1.Сол.5,19), или се жести (Ис.63,10; Дап.17,16), или да једни имају прве дарове Духа (Рим.8,23), а да се други испунише Духа Светога (Дап.2,4) - немој да мислиш да у Духу бива раздљивање, претварање или измена, него веруј као што смо раније рекли, тј. да је непромењив, неизмењив и свемогућ. Према томе, и када дејствује, Он остаје један и исти, и свакоме богодолично дарује оно што му приличи. Он се, слично сунцу, свецело излива на крштене, али се свако од нас просвећује (освећује) у мери у којој је замрзео и одстранио од себе страсти које га помрачују. По мери, међутим, своје наклоности према њима, он се помрачује.

119. Ко мрзи страсти, одсеца и њихове узроке. А ко је наклоњен њиховим узроцима, и не хотећи бива мучен од страсти.

120. Када нас муче зле мисли, треба да осуђујемо сами себе, а не прародитељски грех.

121. Корење помисли су јавна зла која чинимо рукама, ногама и устима.

122. Није могуће да неко у свом разуму разговара са неком страшћу, а да не воли њене узроке.

123. Јер, да ли ће претрпети срамоту онај ко у разуму беседи са таштином? И да ли ће онај ко се узбуђује кад га бешчасте волети да буде презрен? Да ли ће онај ко прихвата телесно уживање имати скрушено и смирено срце (Пс.50,19)? Да ли ће онај ко верује у Христа бринути и борити се за оно што је пролазно?

124. Онај ко трпи увреду и при томе се ни речима, ни мислима не препире са увредиоцем, стекао је истинско знање и показује тврду веру у Владику.

125. Људи варају на ваги (теразијама) да би нанели неправду, али Бог свакоме даје по правди.

126. Ако ономе који наноси неправду не претиче, и ако се онај који трпи неправду не лишава, онда човек пролази кроз овај свет као сенка сна, и узалуд се узбуђује (Пс.38,7).

127. Када видиш да је неко крајње огорчен због нанесене му увреде, знај да је препун помисли таштине и да сада са незадовољством жање оно што је посејао у свом срцу.

128. Онај ко се преко мере наслађује у телесним уживањима, стоструким мукама и невољама ће платити њихово изобиље.

129. Старешина је дужан да послушнику каже шта му је дужност. Уколико га не послуша, треба да му саопшти какво ће га зло због тога снаћи.

130. Онај ко трпи неправду, а не покушава да узврати истом мером, показује да верује у Христа. Он ће стоструко примити у садашњем животу и живот вечни наследити (Мк.10,30).

131. Сећање на Бога постаје бол срца због побожности. Сваки ко заборавља Бога постаје самоугодљив и безосећајан.

132. Не говори да онај ко нема страсти не може туговати. Јер, ако не тугује за самим собом, дужан је да тугује за својим ближњим.

133. Прикупивши у своје руке много записа о гресима који су заборављени, непријатељ спретно употребљава закон греха, принуђавајући дужника да исте грехе чини и у сећању (Рим.7, 23).

134. Ако желиш да се непрестано сећаш Бога, не одбацуј недаће које те сналазе, па макар биле и неправедне, већ их подноси, сматрајући да те праведно сустижу. Јер, трпљење у сваком случају подстиче сећање на Бога, а одбацивање недаћа умањује мисаону разборитост срца и кроз лагодност проузрокује заборавност.

135. Ако желиш да Господ покрије твоје грехе (Пс.31,1), немој откривати људима да имаш врлине. Јер, како ми поступамо са нашим врлинама, тако Господ поступа са нашим гресима.

136. Ако прикријеш своју врлину, немој да се надмеш мислећи да си добро поступио. Јер, врлина није само да кријемо оно што је добро, него и да не размишљамо о ономе што је забрањено.

137. Не радуј се када некоме чиниш добро дело, него када без злопамћења подносиш непријатељство због добра које си учинио. Јер, као што ноћ долази за даном, тако и зло долази после добра.

138. Таштина, среброљубље и уживање не дозвољавају да добротинство остане чисто, изузев ако претходно не нестану због страха Божијег.

139. У невољним мукама скривена је милост Божија која онога који показује трпљење води ка покајању и спасава од вечног мучења.

140. Неки [људи] очекују да им испуњавање заповести на теразијама (Божијег правосуђа) послужи као противтежа њиховим гресима. Други, опет, мисле да тиме умилостиве Онога који је умро за наше грехе. Запитајмо се које је од та два мишљења правилно.

141. Страх од геене и љубав према Царству небеском подстичу на трпљење у невољама. То, дакле, није од нас, него од Онога који познаје наше мисли.

142. Ко верује у будући живот врло се радо одриче садашњих наслада. Онај, пак, који не верује, наслађује се садашњим и постаје безосећајан.

143. Немој питати како може сиромашан да живи у насладама када нема неопходне услове. Јер, и у помислима се може похотно живети горе [него на делу].

144. Једно је познавање ствари, а друго је истинско познање. Колико се сунце разликује од месеца, толико је друго корисније од првог.

145. Знање ствари се стиче по мери испуњавања заповести, а познање истине по мери наде у Христа.

146. Ако желиш да се спасеш и дођеш у познање истине (1.Тим.2,4), труди се увек да победиш чула, и са надом се прилепљуј Јединоме Богу. Јер, ако се нехотично поведеш за чулима, прогониће те демонска начала и власти. Али, побеђујући их молитвом, и имајући наду на Бога, примићеш Божију благодат која ће те избавити од будућег гнева.

147. Онај ко је разумео тајанствене речи Павлове да наша борба бива против злих духова (Еф.6,12), разумеће и Господњу причу о непрестаној молитви и истрајности (Лк.18,1).

148. Закон образно наређује да се шест дана ради, а да се седми дан почине (Изд.20,9). Јер, дело душе се састоји у добротинству путем новца и ствари. Дан починка се, пак, састоји у томе да се, по речима Господњим, прода све имање и подели сиромашнима (Мт.18,21). Пошто почине кроз такво одрицање, [човек] ће празновати у мисленој нади. Апостол Павле нас бодри да уђемо у тај починак, говорећи: Постарајмо се, дакле, да уђемо у тај починак (Јев.4,11).

149. Ово смо рекли, не због тога што искључујемо будућност, нити због тога што је овде сва награда, већ стога што најпре треба да у срцима стекнемо дејствену благодат Светога Духа и да потом, саобразно томе, уђемо у Царство небеско. Откривајући ово, и Господ је рекао: Царство Божије унутра је у вама (Лк.17, 21). Исто је рекао и апостол: Вера је основ свега чему се надамо (Јев.11,1), и још: Сами себе испитајте, јесте ли у вери, сами себе испробајте. Или не познајете себе да је Исус Христос у вама? Сем ако у нечему нисте ваљани (2.Кор.13,5).

150. Ко познаје истину, не противи се тужним околностима, јер зна да га воде ка страху Божијем.

151. Ко се подробно сећа ранијих грехова, повређује добру наду. Ако се поново појављују, праћени тугом, удаљавају нас од наде. Уколико, пак, њихове слике долазе без туге, онда убацују стару прљавштину.

152. Када ум кроз самоодрицање стекне непоколебиву наду, непријатељ му, под изговором исповедања, у сликама приказује његове пређашње грехе са циљем да му тајно нашкоди и оживи страсти које су по Божијој благодати биле заборављене. У том случају, чак и онај ко је јак и мрзи страсти, неминовно ће се помрачити и смутити због својих пређашњих грехова. Уколико је, пак, и даље помрачен и опседнут страстима, пребациће се у оно време и страсно бавити непријатељским прилозима, тако да ће се сећање показати не као исповедање, него као везивање за претходне грехе.

153. Ако желиш да принесеш Богу беспрекорно исповедање, немој спомињати појединачно своје пређашње грехове, већ храбро трпи њихове последице.

154. Непријатности долазе на нас због грехова које смо раније учинили и собом доносе оно што одговара сваком греху.

155. Онај ко има знање и познаје истину, исповеда се Богу, не кроз сећање на оно што је раније учинио, него трпљењем невоља које га постижу.

156. Одбијајући бол и презир, не обећавај да ћеш се покајати помоћу других врлина. Јер, таштина и безосећајност обично служе греху и то са оправданим изговором.

157. Као што се врлине обично рађају од труда и [подношења] увереда, тако се и греси рађају од уживања и таштине.

158. Свако плотско уживање произилази од претходног одмора, а одмор рађа неверје.

159. Онај који се налази под влашћу греха, не може сам да победи телесно мудровање, јер у својим удовима има неугасиву распаљеност.

160. Страсни треба да се моле и да буду послушни, јер тек стицањем помоћи могу да се боре против лоших навика.

161. Онај ко се послушношћу и молитвама бори против [плотских] прохтева јесте борац који користи добар метод и који, удаљавањем од чулног, показује мислену борбу.

162. Ко своју вољу не потчињава вољи Божијој, спотиче се о своја дела и допада у руке својих непријатеља.

163. Видевши двојицу грешника који имају узајамну љубав, знај да се узајамно помажу у [грешним] прохтевима.

164. Горд [човек] и ташт [човек] се међусобно врло добро слажу. Горд хвали таштог, јер се пред њим понаша ропски, док ташти велича гордог који га непрестано хвали.

165. Богољубиви слушалац са две стране прима користи: када говоре похвално о његовим врлинама, он постаје још ревноснији; а кад га изобличавају због грехова, приморава се на покајање. Треба, дакле, да живимо, у складу са својим напретком и да, у складу са живљењем, Богу приносимо своје молитве.

166. Добро је да, по речима Господњим (Мт.6,33), испуњавамо најглавнију заповест, те да се ни за шта друго не бринемо нити молимо, изузев за Царство [Божије]. Ако, дакле, бринемо о свакој потреби, дужни смо да се и за сваку од њих молимо. Јер, онај ко без молитве чини нешто или брине о нечему, не доводи

успешно до краја своје дело. То је оно што је рекао Господ: Без мене не можете чинити ништа (Јн.15,5).

167. Онај ко пренебрегава заповест о молитви, пада у још неумеснија преслушања, која га једна другом предају као заточеника.

168. Ко због очекиваног будућег блага прихвата постојеће невоље, налази знање истине и успешно се избавља гнева и туге.

169. Онај ко због истине прихвата поругу и презрење, окован је у ланце (Дап.28,20), и, носећи крст, корача апостолским путем. А ко без овога покуша да пази на срце, прелашћује се умом и пада у искушења и вражије замке (1.Тим.6,9).

170. Ми не можемо да победимо ни помисли одвојено од њихових узрока, ни узроке одвојено од помисли. Јер, када само једно од њих одбацимо, ускоро, помоћу другог, бивамо погружени у обоје.

171. Ко се из страха да не претрпи какво зло или увреду препире са људима, или овде у невољама страда или ће у будућем веку без милости бити мучен.

172. Онај ко жели да спречи сваку несрећу, дужан је да Богу у молитви све провери, и да у свом уму држи чврсту наду на Њега, те да колико год може презире бригу о чулном.

173. Када ђаво види да се човек без потребе занима телесним [стварима], прво му одузима дар знања, а затим му, као главу, одсеца наду на Бога.

174. Ако се икад удостојиш да заузмеш ограђено место чисте молитве, немој прихватати знање о стварима које ти у тај час нуди непријатељ, да не би изгубио оно што је веће. Јер, боље је да га молитвеним стрелама устрелиш затвореног негде доле, неголи да разговараш са њим, јер се он, предлажући нам ништавне ствари, довија да нас одврати од молитве против њега.

175. Знање ствари помаже човеку за време искушења и унија, али му обично шкоди за време молитве.

176. Ако имаш дар од Бога да друге учиш, али те не слушају, тугуј мислено, али се не смућуј видљиво. Јер, ако само тугујеш, нећеш бити осуђен заједно са онима који не слушају, а ако се смутиш, бићеш искушан у истој ствари.

177. Током објашњавања немој скривати од присутних оно што је потребно. Оно што је пријатно излажи јасно, а што је оштро - у загонеткама.

178. Ономе ко ти није потчињен, не говори у лице о преступима, јер је то више дело власти неголи савета.

179. Оно што се говори у множини свима бива корисно, јер се свакоме приказује као садржина његове савести.

180. Онај ко говори исправно, дужан је да верује да је од Бога примио оно што говори. Истина не [припада] ономе који говори, већ Богу који дела.

181. Са онима који ти нису положили заклетву (о) потчињености немој да се препиреш кад се противе истини, да не би изазвао мржњу, као што каже Писмо (2.Тим.2,23).

182. Онај ко своме послушнику допушта да се препире тамо где не треба, обмањује га и припрема да прекрши завет послушности.

183. Онај ко са страхом Божијим поучава и кажњава онога који греша, стиче врлине супротну преступу. Онај, пак, ко је злопамтило и злурад, по духовном закону пада у исту страст.

184. Онај ко је добро научио Закон, боји се Законодавца. Бојећи га се, он се уклања од сваког зла.

185. Не буди дволичан, тј. један на речима, а други у својој савести, будући да таквог Писмо ставља под клетву (Прем.Сир. 28, 15).

186. По апостолу (Гал.4,16), постоји (човек) који говори истину и неразумни који га мрзе; постоји и лицемер који због тога бива вољен. Међутим, ниједна од тих награда није дуготрајна, јер ће Господ у своје време сваком дати оно што је заслужио.

187. Онај ко жели да избегне предстојеће невоље, дужан је да радо подноси садашње. Јер, мењајући једно за друго, он ће преко малих патњи избећи велике муке.

188. Чувај речи своје од самохвалисања и помисли од уображености, да те не би Бог оставио и да не би учинио супротно. Јер, добро човек не чини сам, него уз помоћ Сведитеља Бога.

189. Сведитељи Бог нашим делима даје одговарајућу награду. Исто чини и у односу на наше помисли и намере.

190. Нехотичне помисли се рађају од греха који им претходи, а хотимичне од самовласне воље. Дакле, друге су узрок првих.

191. Зле мисли које навиру без наше воље прати туга, и због тога брзо и ишчезавају. Оне, пак, мисли које долазе нашом вољом прати радост и због тога је тешко отарасити их се.

192. Сластољубац се жалости када га прекоревају и кад се злопати, а богољубац када га хвале и када га [окружује] изобиље.

193. Онај ко не познаје судове Божије, умом корача путем који са обе стране има понор и од сваког ветра се лако сурвава: када га хвале - надима се, а када га осуђују - раздражује се; када добро поједе - постаје бестидан; када страда - плаче; када нешто схвата - намеће се, а када не зна - понаша се као да зна; када је богат - размеће се; када је сиромашан - дволичи; када се засити - постаје дрзак; када пости - постаје ташт; са онима који га изобличавају - ступа у расправу, док оне који му опраштају - сматра неразумним.

194. Онај ко од Христа не прими благодат да стекне познање истине и страха Божијег, бива озбиљно рањаван не само од страсти, него и од свих недаћа које га погађају.

195. Желећи да решиш неку замршену ствар, затражи прво оно што је Богу угодно, па ћеш наћи корисно решење.

196. Сва творевина служи стварима које су богоугодне, као што се противи онима од којих се Он одвраћа.

197. Онај ко се противи непријатним догађајима, и не знајући бори се против Божије наредбе. Онај, пак, ко их прихвата са истинским познањем, по Писму - чека Господа (Пс.26,14).

198. Када наиђе искушење, не тражи одакле и због чега је дошло, него га радо и без туге и злопамћења поднеси.

199. Туђе зло нам не додаје грех, уколико га не прихватимо са рђавим помислима.

200. Ако не постоји човек који је без искушења угоднио Богу, онда треба да захваљујемо Богу за све оно што нас снађе.

201. Петар не би имао успешан лов у току дана да му ноћно рибарење није било неуспешно (Лк.5,5), и Павле не би прогледао духовно да није телесно ослепео (Дап.9,8), као што се ни Стефану не би отворила небеса, нити би видео Бога, да није био оклеветан као хулитељ (Дап.6,13-7,36).

202. Као што се делање по Богу назива врлином, тако се и неочекивана невоља назива искушењем.

203. Бог је на Аврама послао искушења, тј. ожалостио га ради његове користи и да би му дао повод за савршену веру, а не да би сазнао какав је. Он га је већ познавао, као што зна и све остале ствари, још пре њиховог постанка.

204. Свака недаћа проверава настројење наше воље, тј. да ли нагиње на десно или на лево. Изненадна невоља се назива искушењем, јер искушаваном открива његове скривене намере.

205. Страх Божији нас приморава да се боримо против зла. И када се ми боримо, благодат Божија га истребљује.

206. Мудрост се не састоји само у упознавању истине на основу природних последица, него и у томе да зло које нам неправедно наносе трпимо као своје сопствено. Јер, они који осташе при првом знању, надуше се од гордости, док они који постигоше друго, стекоше смиреноумље.

207. Ако хоћеш да те не узнемирују зле помисли, држи се душевног [само]понижавања и телесног напора, и то не тренутно, него у свако време, на сваком месту и у сваком делу.

208. Онај ко се добровољно подвизава у мукама, неће бити побеђен од нехотичних помисли. Ко, пак, не прихвата [телесни подвиг], и вез своје воље ће њима бити поробљен.

209. Када се због неправде раздражују утроба и срце твоје, немој туговати, јер то се дешава по икономији, већ се радуј, одбацујући помисли које се подижу. Уколико се протерају чим се појаве, знај да са њима нестаје и зло. Уколико, пак, помисли опстану, и оно ће порасти.

210. Без скрушености срца није могуће избавити се од зла. Срце се скрушава овима трима уздржањима: од хране, од спавања и од телесног покоја. Јер, изобиље у њима доноси сладострашће које прима зле помисли које се противе молитви и доличном служењу.

211. Ако ти је удељено да управљаш братијом, чувај свој чин и говори неопходно, иако постоје они који противрече. И ако те послушају, примићеш награду због њихове врлине. А ако те не послушају, ипак им увек опрости да би примио плату Онога који је рекао: Опраштајте и опростиће вам се (Лк.6,37).

212. Сваки животни догађај личи на пазар. Онај ко зна да тргује, зарадиће много. Ко, пак, не зна, губи.

213. Онога ко те не послуша од прве речи, не приморавај препирањем, већ стекни добитак који је он изгубио. Јер, твоја незлобивост ће ти бити кориснија од његовог поправљања.

214. Када се [духовна] болест једнога преноси и на друге, не треба бити дуготрпељив, нити гледати личну корист, већ оно што многима служи на спасење. Јер, општа врлина је боља од личне.

215. Онај ко падне у неки грех и не покаје се сразмерно величини престапа, опет ће лако пасти у исту замку.

216. Као што се лав не приближава телету пријатељски, тако и бестидност нерадо прихвата жалост која је по Богу (2.Кор. 7,10).

217. Као што се овца не спарује са вуком ради порода, тако се и ситост не спаја са болом срца да би се породила врлина.

218. Нико не може имати бол и жалост по Богу ако претходно не заволи њихове узроке.

219. Страх Божији и самоиспитивање изазивају тугу. Уздржање и бдење удружени су са болом.

220. Ко се не учи заповестима и саветима Писма, биће шибан коњским бичем и магарећим бодилом (Прич.26,3). Ако и то не прихвати, онда га уздом и ђемом треба обуздавати (Пс.31,9).

221. Ко лако бива побеђен малим искушењима, још лакше ће бити побеђен великим. Онај ко презире мала (искушења), уз помоћ Господњу, победиће и велика.

222. Не покушавај да изобличавањем помогнеш онога који се хвали врлинама. Јер, исти (човек) не може истовремено волети самоистицање и истину.

223. Свака реч Христова пројављује милост, правду и мудрост Божију, и силу њихову преноси у душе оних који је радо слушају. Због тога, немилостиви и неправедни који су је чули са нерасположењем, не само што нису схватили мудрост Божију, него су и Учитеља разапели. Пазимо дакле и радо слушајмо Онога који је рекао: Ако ме љубите, заповести моје држите... и тога ће љубити Отац мој; и ја ћу га љубити, и јавићу му се сам (Јн.14,15; 21). Видиш ли како је Своје јављање сакрио испод заповести? Најсвеобухватнија, дакле, врлина јесте љубав према Богу и према ближњем. Она се рађа од одрицања од свега тварног и од безмолвија помисли.

224. Знајући ово, Господ нам заповеда: Не брините се, дакле, за сутра (Мт.6,34)? И право је. Јер, како ће се избавити од порочних помисли онај ко се није одрекао тварног и бриге о њему? И како ће онај ко је окружен помислима открити стварни грех који покривају помисли, који је тама и магла душе, који потиче од порочних помисли и дела. Ђаво искушава помоћу прилога, али не приморава, већ указује на почетак, а човек сластољубљем и таштином радо разговара са њим. Јер, чак ако га по расуђивању неће, ипак се на делу наслађује њиме и прихвата га. Како ће онај ко није видео садржај главног греха знати када се треба помолити да би се избавио од њега? Како ће наћи место чисте природе (Јез.37,27) онај ко се није очистио? И како ће онај који га није нашао видети унутрашњи дом Христов - ако смо ми, по речима пророчким, јеванђелским и апостолским (Зах.2,10; Јн.14,23; 1.Кор.3,16), дом Божији?

225. Треба, дакле, да се придржавамо онога што смо претходно рекли, настојећи да нађемо (овај) дом, те да молитвом упорно "куцамо", како би нам сада или на самртном часу Владика отворио, и како нам због наше немарности не би рекао: Не познајем вас откуда сте (Лк.13,25). Дужни смо не само да тражимо и да примамо, него и да сачувамо све оно што нам је дано. Јер, има неких који су изгубили оно што су примили. Због тога, просто знање или случајно искуство о наведеним стварима могу имати одрасли почетници и младићи, али постојано и трпељиво делање стичу тек побожни и многоискусни старци, који су га због непажње често пута губили, да би га, добровољним трудом, поново тражили и налазили. И ми не треба да престанемо да тако чинимо, све док га не стекнемо за увек.

226. Ми, дакле, издвојисмо нешто мало од великог броја заповести из Духовног закона. Велики псалмопојац (Пс.1,2) саветује да их непрестано учимо и испуњавамо ми, који певамо у Господу нашем Исусу, коме припада слава и поклоњење, сада и у векове. Амин.

ДОБРОТОЉУБЉЕ

АВА ЕВАГРИЈЕ

Сведочанства о животу аве Евагрија

О Евагрију Понтијском, скитском монаху и ави, зна се да се родио око половине 4. века, у граду Ивору близу Понта Евксинског. Због свог места рођења или због способности, у младости је остварио контакт са великим светитељима тог времена - Василијем Великим, Григоријем Ниским и Григоријем Богословом. Под њиховим руководством узрастао је и развијао се у духу и познањима о вери и животу у Христу Исусу Господу нашем.

Паладије, његов ученик, по Сократу у Лавсаику пише следеће (гл.78): "Родом је био из Понта, из града Ивора, син презвитера. Свети Василије, кесаријски епископ га је поставио за чтеца цркве у Аргосу. По престављењу светог епископа Василија, његов брат, Свети Григорије, ниски епископ, који је стекао апостолску славу, мудар, бестрасан и веома знаменит ученошћу, беше обратио пажњу на способност Евагрија и рукоположи га за ђакона. Дошавши, затим, са њим на велики Цариградски сабор, свети епископ Григорије га остави код блаженог епископа Нектарија као веома искусног у побијању свих јереси. И поче се он прослављати у великом граду.

Десило се да је овај муж, кога су сви у граду уважавали због часног живота, био рањен страсном љубављу према једној жени, као што је сам причао пошто се већ био ослободио искушења. И жена се била страсно заљубила у њега, а била је из угледне куће. Бојећи се Бога и стидећи се своје савести, те представљајући себи скверну порока и злурадост јеретика, Евагрије се усрдно молио Богу да омете намеру жене, која се, распаљена страшћу, трудила да га наведе на грех. Он је хтео да се одвоји од ње, али су га задржавале дужности.

Кратко време после молитве којом је предупредио грех на делу, пред њега је у виђењу стао анђео у одећи епарховог војника, ухватио га и повео на суд. Затим га је бацио у тамницу, ставивши му врат у железне узе и свезавши му руке гвозденим

ланцима. Они који су га посећивали нису му говорили о узроку затварања, а сам је, мучен савешћу, помишљао да га је женин муж предао суду због њихове [везе]. Њему се чинило да се ту спроводило суђење и другим лицима због истог преступа. Због тога се он налазио у крајњем смућењу и страху. Тада је анђеоло узео облик његовог блиског пријатеља и дошао да га посети. Ушавши наводно врло жалостан и оскорбљен због тога што његов друг трпи окове и седи закључан међу четрдесет преступника, он је рекао: "Оче ђаконе. Зашто те тако бешчасно држе међу преступницима?" Он му је одговорио: "Заиста не знам. Претпостављам да ме је из безумне љубоморе тужио неки епарх. Бојим се да је он поткупио градоначелника и да ће ме подврћи тешкој казни". Његов наводни друг му је рекао: "Ако хоћеш да послушаш свог друга, саветовао бих ти да се удаљиш из овог града зато што ти, како видим, није корисно да живиш у њему". Евагрије му је рекао: "Ако ме Бог ослободи ове беде, и ако ме ти затим видиш у Цариграду, нека ме подвргну још већој казни". Пријатељ му је рекао: "Ако је тако, донећу Јеванђеље. Ти ћеш се на њему заклети да ћеш се удаљити из овога града и постати монах и ја ћу те избавити из ове беде". Евагрије је рекао: "Заклећу се као што хоћеш, само ме избави из ове мрачне рупе". Пријатељ је затим донео Јеванђеље и тражио заклетву. Евагрије се на Јеванђељу заклео да ће у граду остати само један дан да би своје ствари пренео до брода. Тиме се завршило виђење. Уставши у узбуђењу, он је расуђивао: "Иако је дата у вансебном стању, заклетва је ипак заклетва". Ни мало не часећи, он је све што је имао пренео на брод и отпловио у Јерусалим. Ту се обукао у монашко одело и био примљен код блажене Меланије Римљанке.

Међутим, ђаво је опет помрачио његово срце и поколебао га до те мере да је опет променио одело. Његов ум је обузела реторска сујета. Међутим, Бог који све удаљује од погибљи, посла на њега другу невољу, грозницу и тешку болест за читавих шест месеци. За то време се исцрпilo његово тело, које му је спречавало да иде већ започетим путем. Када су га напустили лекари, не налазећи начина да га излече, блажена Меланија му је рекла: "Чини ми се да твоја болест није једноставна, чедо моје. Кажи ми да ли имаш шта на души". Он јој је признао све што се десило у Цариграду. Блажена му је рекла: "Дај ми пред Богом реч да ћеш се решити на монашки живот, па ћу се ја, иако грешница, помолити Господу да ти продужи дане ради покајања и ис прављења срца". Кад јој је обећао, она се помолила. И Евагрије оздрави за неколико дана. По оздрављењу, она му је сама набавила монашко одело. Обукавши се у њега, он се упутио у Египат где је две године проживео на Нитријској гори, а затим се удаљио у пустињу.

Четрнаест година проживео је он у такозваним Келијама, хранећи се хлебом и водом и, понекад, малом количином јелеја, не дозвољавајући себи никакву утеху. Није јео ни зелениш, ни плодове, ни грожђе. Није пио вина нити је прао тело. Тако је мучио себе човек који је раније живео у изобиљу. Међутим, искушења га нису остављала. Понекад је на њега устајао демон блуда, као што је сам говорио. Тада би по целу ноћ седео наг у потоку, чак и у зимско време, тако да би му се тело укочило. Други пут му је досађивао дух хуле. Тада он, мучећи себе, четрдесет дана не би улазио под кров. Уопште, он је стално трпео искушења од различитих демона које је тешко и избројати. Демони су га чак и тукли.

Умртвљујући своје тело и трпећи, блажени се унутрашње оживотворио Духом Светим, очистивши ум и достојивши се дара познања и разликовања духова.

Овај храбри подвижник Христов је пред смрт говорио: "Већ три године ме није узнемиравала телесна похота". Када и после тако строгог живота, после толиких неуморних подвижничких трудова и непрестаног бдења на молитви, мрзилац добра и демон погуби тако напада праведника, колико тек од њега и од свог немара трпе лењиви људи!

Он је саставио сто молитава; написао три књиге, такозване Огихире, тј. кратке изреке у виду стихова или прича; [спис] Монах или делатне поуке, и Препоречник, тј. о борби са демонима и страстима".

Код Сократа (4. књ. 23. гл.), осим тога, налазимо да је Евагрије био ученик оба Макарија, и Египатског и Александријског. Под њиховим руководством је он, бивши философ само на речима, стекао делатну философију. Дошавши из Цариграда у Египат, он се сусрео са поменутиим мужевима и почео да подражава њихов живот. Сократ, речима самог Евагрија, наводи две околности из његовог живота, из којих се види какви су били његови односи са Светим Макаријем Великим. Прва описује питање које је ава Макарије упутио Евагрију о разлици између дејстава на душу сећања на људске увреде и на демонске увреде. Друга наводи случај кад је Евагрије, уморан од пута по врућини, дошао код аве Макарија и затражио мало воде и - био одбијен. И једно и друго се наводи у његовим делатним поглављима Анатолију (гл. 94, 94). Даље Сократ помиње да Евагрије у својој књизи Гностик (Зналац) о себи пише: "Од праведног Григорија смо се научили да има четири врлине и расуђивања о њима: разборитост, храброст, уздржање и праведност". Ко је тај Григорије? По Паладију - Григорије Ниски, а по Сократу - Григорије Назијанзин, који га је наводно и рукоположио за ђакона у Цариграду. Није ли Сократ заменио Назијанзина са Ниским? Паладију је лакше било да зна истину. Најзад, код Сократа сусрећемо следеће казивање. Дивни Амоније је заједно са Атанасијем Великим био у Риму и осим цркве Петра и Павла ништа не хоћаше да види. После тога га је из Египта позвао Теофил Александријски на епископску службу, али је он себи одсекао десно уво, како би због недостатка избегао рукоположење. После неког времена, александријски епископ Теофил је узео Евагрија за епископа, али је и он побегао, премда није унаказио ни један део свог тела. Сусревши се са Амонијем, Евагрије му је нежно рекао: "Рђаво си учинио што си одсекао себи уво. За тај поступак ћеш одговорати пред Богом". Амоније је одговорио: "А ти, Евагрије. Зар нећеш одговорати зато што си одсекао језик и што се из самољубља ниси послужио благодаћу која ти је дарована?"

О Евагријевим делима Сократ пише: "Он је написао врло добре књиге. Једну од њих је назвао Монах, или о делању; другу Гностик, или о човеку који се удостојио знања, која је подељена на педесет поглавља; трећу Препоречник, која представља избор [изрека] из Божанственог Писма против демона-кушача, подељена на осам делова, сагласно броју помисли. Осим тога, он је оставио 600 питања о будућности и још две књиге написане у стиховима - једну за монахе који живе у општежићима, а другу - девственици. Онај ко буде читао те књиге, видеће колико су дивне".

Созомен (6. књ. 30. гл.) о поменутом Амонију наводи да је припадао "Дугој браћи", да је достигао висину мудрољубља и да је био веома учен, прочитавши књиге Оригена, Дидима и других духовних писаца. Затим додаје да је са њим често разговарао мудри Евагрије, "муж учен и силан умом и речју, и особито способан да разликује помисли које воде ка врлини и пороку, те да подстиче на развитак првих и удаљавање од других. Уосталом, какав је био на подручју учености, показаће дела која је оставио. Његова нарав се, како говоре, одликовала умереношћу. Он је био толико далек од сујете и гордости да га заслужене похвале нису надимале, као што га ни незаслужене увреде нису огорчавале. Мудрољубљу и Светом Писму он се учио код назијанског епископа Григорија. Све док он беше предстојатељ Цариградске цркве, Евагрије му прислуживаше као архиђакон. Лицем је био пријатан и вољаше да се раскошно одева. Приметивши његово познанство са својом женом, један од велможа се запали љубомором и хоћаше да га убије. Кад је замисао већ била близу дела, Бог Евагрију за време сна шаље страшно али спасоносно виђење". Даље Созомен не предлаже ништа особито.

Лако се примећује да се Сократ и Созомен не слажу са Паладијем у томе који Григорије беше Евагријев покровитељ и помагач у образовању. Паладије именује Григорија Ниског, а они Григорија Назијанзина. Можда се они овако могу усагласити: за ђакона га је рукоположио Григорије Ниски, али је био познат и Григорију Назијанзину, који му је давао часове. [У међувремену] је Григорије Богослов позван на патријаршијско место у Цариград. На Сабор, који је био за његово време, беше дошао и Григорије Ниски са Евагријем. Ту је Евагрије служио као протођакон код Назијанзина, да би после Сабора, по савету обојице, остао у Цариграду. Сократ и Созомен говоре о њему док беше у Цариграду, а Паладије пре тога. Свакако, Паладију, као ученику Евагријевом, може се више веровати, јер је он износио оно што је чуо од самог Евагрија.

Смрт Евагрија PATROLOGIA (т. 40) повезује са 399. г. Ту се наводе и одзиви на Евагријеве списе. Међу осталим, блажени Јероним је писао да се "књиге Евагрија читају не само међу Грцима по целом Истоку, већ и на Западу међу Латинима, у преводу Руфина, његовог ученика".

У Патрологији се налазе сви сачувани Евагријеви списи. На првом месту: Поглавља о делатном животу Анатолију. Можемо претпоставити да је то заправо остатак књиге коју историчари називају Монах. Поглављима претходи кратко писмо Анатолију као увод. Затим следи 71 поглавље - поуке из делатног подвижништва. После њих следи Делатно слово у 100 поглавља. Међутим, како је већи део тих поглавља идентичан са оних 71, ми ћемо навести само оне које су различите. Укупно њих има 100.

Даље у Патрологији следи спис који се код нас у Добротољубљу јасније назива: Обрис монаштва којим се излаже како се треба подвизавати и безмолствовати. Исто је и у грчком Добротољубљу.

Затим следе 33 поглавља Послеловање. Њихов садржај је огледавање духовног у видљивом. Па 25 поглавља по азбучном реду. То су афоризми о духовним предметима. Уз њих иду других 27 изрека, премда не по азбучном реду.

После тога следи спис О 8 порочних помисли, један део древне књиге Препоречник.

Најзад се наводе кратка правила монасима у општежићу и девственици.

Све се то овде предлаже у преводу.[1]

Ако бисмо, после навођења свих ових дела, покушали да укратко дамо Евагријево учење, онда бисмо најпре требали рећи да код њега има несумњиво доста елемената из здравог монашког искуства Египатских монаха. Међутим, то је искуство код њега уклопљено у један заокружен спекулативни систем, који има своје философско и богословско порекло у Оригеновом систему. Евагријева мисао је иначе синтетична, мада ју је он изразио у својим "главама" и "изрекама" на извештан аналитичан начин. Та спекулативна синтеза код њега деформише и само монашко искуство. Чињеница је опет и то да Евагрије своје мисли често излаже енигматично, некако езотерично, поготову кад се ради о највишим истинама. Он сам каже у своме "Гностику" (146): "Треба неке ствари иказати нејасно, неке у енигми, а неке откривати ради спасења простих".

Његов посебни метафизички и теолошки систем, међутим, болује од Оригенове неоплатонске и гностичке заблуде. Због оваквог свог учења Евагрије Понтијски је и осуђен са Оригеном и Дидимом на V Васељенском Сабору 553. године у Цариграду. Познатих 15 антиоригенистичких теза из те осуде тачку по тачку погађају Евагријево учење, особито пак оне које се тичу његове Христологије, што и чини језгро његовог заблудног учења. Јер, ни Евагрије, као ни Ориген, није осетио централно место у Хришћанској вери и животу управо Христа Оваплоћеног, и то на сву вечност.

Ова је осуда, разумљиво, имала велики значај за даљу судбину Евагријевих дела и његовог даљег утицаја. Ипак, извесни утицај његов постојао је и даље, и на Истоку и на Западу, али то није био пресудан утицај. Далеко је био већи утицај напр. Макаријевских списа и утицај аскетике и мистике Кападокијских Отаца. Од Евагрија је остајало и утицај вршило само оно што је у његовој аскетици и мистиви било здраво и корисно за духовни живот, као што се то најбоље види напр. код Светог Максима Исповедника, који има оригеновско-евагријевских мотива, али нема ни једну њихову настраност или заблуду.

Евагријева основна заблуда је била у својеврсној пренаглашеној "мистици ума", у интелектуализму и спиритуализму, који су више јелински неголи хришћански. Зато је православна монашка традиција на Истоку Евагријеву чисту "молитву ума" преобратила у "Исусову молитву" чистога срца (умно-срдчна молитва Исусова), у којој је, као и у свему осталоме, по правилном запажању о. Јована Мајендорфа, Личност Христа Богочовека једини критеријум и једина норма хришћанске духовности и духовног живота и свега уопште у Хришћанству.

НАПОМЕНЕ:

Довде је предговор Епископа Теофана. Ради пуније истине у наставку неводимо још неке податке о Евагрију из "Патрологије" јеромонаха Атанасија Јевтића, Православни Богословски факултет, Бгд. 1984,- Прим. прев.

ДОБРОТОЉУБЉЕ
АВА ЕВАГРИЈЕ
ПОУКЕ ЕВАГРИЈА МОНАХА О ПОДВИЖНИШТВУ

I

ПОГЛАВЉА О ДЕЛАТНОМ ЖИВОТУ, УПУЋЕНА АНАТОЛИЈУ

Пре кратког времена писао си ми, вољени брате Анатолије из Свете горе[1] у Скит, иштући да ти разјасним симболичко значење египатске монашке схиме, сматрајући да она са разлогом има обележје које се разликује од свих других форми људског одела. Ја ћу ти радо пренети оно што сам о томе сазнао од светих отаца.

Кукуљ је символ благодати Спаситеља нашег Бога који осењује ум монаха и својим покровом штити њихово младенаштво у Христу од оних који непрестано покушавају да им нанесу ударце и причине ране. Они који га носе на својој глави са снажном и делатном вером певају: Ако Господ не сазида дом и не сачува град, узалуд се труди градитељ и бди чувар (Пс.126,1). Такви вапаји рађају смирење и искорењују гордост, тј. духовно зло које је на земљу свргло Луцифера који је јутром исијавао.

Обнаженост руку[2] код њих показује нелицемерност живота. Јер, сујета уме да се прикрива и одаје привид врлине свагда ловећи славу код људи и одгонећи веру, као што говори Спаситељ: Како ви можете веровати кад примате славу једнан од другога, а славу која је од јединога Бога не тражите (Јн.5,44)? Добро не треба да постоји ради нечег другог, него напротив, све друго треба да постоји ради њега. Ако то не буде тако, јасно је да је оно што нас подстиче на чињење добра за нас драгоценије од самог добра. Било би, међутим, крајње неумесно замишљати било шта вишим од Бога и тако говорити.

Аналав (параман), који крстолико обавија њихова плећа, јесте символ вере у Христа, која прима кротке и која одстрањује препреке и чини да се делатост одвија без ометања.

Појас који обавија њихова бедра одстрањује сваку нечистоту и саопштава: Добро је човеку да се не дохвати до жене (1.Кор.7, 1).

Кожух имају, будући да увек носе на телу умирање Господа Исуса (2.Кор.4,10), да би подављивали све неразумне страсти, да би учешћем у добру пресекли душевно зло, и да би, љубећи сиромаштво, бежали од богатста као од идолослужења.

Жезал је дрво живота. Он све који га узимају у руке и који се о њега опирају обавезује да се утврђују на Христу.

Ето укратко шта симболизује схима. (Облачећи братију у њу) свети оци увек говоре следеће: "Чеда, веру чини тврдом страх Божији, њега уздржање, њега непоколебивим чине трпљење и нада, од којих се рађа и бестрашће. Пород бестрашћа јесте љубав, а љубав је двер за природно познање које претходи богословљу и врховном блаженству".

За садашњу прилику је довољно речено о светој схими и о поукама старца. Сада ћемо, пак, говорити о делатном и спознајном животу, и то не само о оном што смо видели (код старца) и слушали (од њих), него и о оном о чему смо добили заповест да и другима саопштимо. Излагање о делатном животу ћемо разделити на

100 поглавља, а о спознајном - на 650, Понешто сакривши и понешто прикривши, да не бисмо дали светињу псима, нити бацали бисере пред свиње (Мт.7,6), што ће, пак, бити јасно онима који иду за оцима по истом путу.

1. Хришћанство је учење Спаситеља нашег Исуса Христа које у себи садржи [све] оно што се односи на живот, познање ствари и богопознање.

2. Царство небеско јесте бестрашће душе са истинским познањем Онога који јесте.

3. Царство Божије је познање Пресвете Тројице. Оно се шири сагласно стању ума, кога испуњава бескрајно блаженим животом.

4. Шта ко љуби, то свакако и жели, а шта жели, то се труди и да достигне. Сваком уживању претходи жеља, а жеља се рађа из осећања. Шта није везано за осећање, слободно је и од страсти.

5. Са отшелницима демони само лично ступају у борбу, док против оних који врлински живот проводе у општежићу или братствима они подстрекавају немарну братију. Ова друга борба је неупоредиво лакша од прве због тога што је немогуће на земљи наћи људе који би били гори од демона, или који би на себе примили сво њихово зло.

6. Ум који лута заустављају - читање, бдење и молитва. Пламтећу похоту гасе - глад, труд и отшелништво. Узбуркани гнев утишавају - псалмопојање, великодушност и милостивост. Све то пројављује своје дејство када се употребљава у своје време и у одговарајућој мери. Све, пак, што се врши у неодговарајуће време и без мере није дуготрајно, а што није дуготрајно пре је штетно него корисно.

7. Када душа жели разна јела, тада треба да је притеснимо хлебом и водом, како би била благодарна и за танку кришку. Јер, ситост жели разноврсна јела, а глад и насићење хлебом сматра блаженством.

8. Целомудрености, тј. чистоти тела много помаже оскудност у води. Нека те у то убеди триста Израилћана који су са Гедеоном победили Мадијам.

9. Као што је немогуће да се смрт и живот у истом тренутку нађу код истог човека, тако је немогуће да се љубав и новац нађу код неког у исто време. Љубав не само да троши новац, него и сам привремени живот свој приноси на жртву.

10. Ко бежи од светских задовољстава личи на кулу која је недоступна демону туге. Јер, туга је лишеност задовољства, или садашњег или очекиваног. Од тог непријатеља не можемо се избавити све док имамо пристрасност ка било чему земаљском. Он своју замку за побуђивање туге поставља на ону ствар за коју нас види највише везаним.

11. Гнев и мржња умножавају раздражење срца, а милостиња и кротост га стишавају.

12. Сунце да не залази у гневу вашем да не би демони, напавши ноћу, уплашили душу и учинили ум страшљивим за борбу следећег дана. Страшни сни обично бивају после гневног узнемирења. Наш ум ништа толико не принуђава да иступи из строја (тј. да дезертира) колико узбуркани гнев.

13. Када због неког говора раздражајни део наше душе упада у узнемиреност, демони нам предлажу отшелништво, тј. усамљеништво, као добру ствар, како бисмо се, одстрањујући узроке огорчења, ослободили од смућења. Када се, пак,

разгорева похота, они се старају да нас учине човекољубивим (да нас задрже међу људима), називајући нас суровим и дивљим због тога што се удаљујемо, како бисмо, похотствујући телом, сретали тела (остајући у заједници). Њима не треба веровати, него чинити управо супротно.

14. Не предаји се помисли гнева, мислено водећи борбу са оним ко те је огорчио, нити, опет - блудној помисли, дуго задржавајући сладострасна маштања. Она помрачују душу, а ово води ка ободрењу страсти, - обоје, пак, скрнавe ум. Тада ћеш се за време молитвословља, испуњавајући уобразиљу страсним ликовима као идолима, и не приносећи чисту молитву, сместа подврћи нападу демона унинија, тј. мрзовоље, који обично напада при таквом стању и, слично псу, граби душу као некакву лешину.

15. Гнев је по природи назначен за борбу са демонима и са сваком греховном слашћу. Због тога нас и анђели, побуђујући у нама духовну сласт и дајући нам да окусимо њена блаженства, подстичу на гнев против демона. Ови нас, пак, кроз завођење на светске похоте, подстичу на гнев против људи, насупрот природи, како би ум, помрачивши се и поставши бесловесан, издао сваку врлину.

16. Пази да, разгневивши се, не прогнаш неког брата. За тако нешто читавог живота нећеш побећи од демона туге који ће ти свагда за време молитве износити твој преступ.

17. Злопамћење угушују дарови. Нака те у то убеди Јаков који је даровима укротио Исава, који му је ишао у сусрет са четири стотине људи (Пост.32,6;33,1). Мијадни ту неопходност можемо испунити (и дарове заменити) трпезом.

18. Када се подвргнеш нападу демона унинија, тј. чамотиње, треба да, разделивши душу на два дела, један део учинимо утешитељем а други утешаваним, и да почнемо да у себе уливамо благу наду, певајући следеће Давидове стихове: Због чега си тужна душо моја? И због чега ме смућујеш? Уздај се у Бога јер му се исповедаш. Он је спасење лица мог и Бог мој (Пс.41,6).

19. У време искушења не треба остављати келију, тражећи било какве оправдане поводе, него треба седети унутра и трпети, храбро сусрећући све противнике, особито демона унинија, који је тежи, додуше, од свих, али зато и више од других чини душу искусном. Ако се, пак, бежи или се заобилази борба, ум ће остати неискусан, плашљив и лако ће се окретати у бекство.

20. Помисао сујете је тешко избећи. Ма шта учинио да је прогнаш, само ћеш дати повод за нови покрет таштине. Уосталом, демони се не противе свакој исправној помисли нашој, него неке та зла твар подстиче са намером да нас обману.

21. Ко се дотакао познања и окусио сладости од њега, више се не препушта демону таштине, макар му предлагао и све утехе света. Јер, шта би веће од духовног сагледавања он могао да предложи? Међутим, све док не окусимо од познања, треба усрдно да проходимо делатни живот, исповедајући Богу нашу намеру да све чинимо ради Његовог познања.

22. Сећај се претходног живота и старих сагрешења твојих, те како си ти, будући страстан, прешао ка животу који не угађа страстима, и како си, опет, изашао из света који те је у многоме често врло смиравао. Размишљај такође и о

томе ко те чува у пустињи и тера од тебе демоне, који зубима шкргућу на тебе. Такве помисли доносе смиреноумље и не дозвољавају приступ демону гордости.

23. Оно чега се са страшћу сећамо, раније на делу прихватасмо са страшћу. И опет, оно што на делу примамо са страшћу, касније са страшћу држимо сећању. За онога ко је победио демоне који побуђују страст, ствари, којима их они побуђују, више не значе ништа. Јер, невештаствени противник је гори од вештаственог.

24. Душевне страсти налазе повод (за своје покрете) у људима, а телесне - у телу. Кретање телесних страсти прекида уздржање, а душевних - духовна љубав.

25. Демони предводници душевних страсти упорно стоје уз душу и узнемиравају је до саме смрти. Томе насупрот, предводници телесних страсти је брже напуштају. При томе се једни демони, слично сунцу које излази или залази, дотичу само једног дела душе, док подневни демон обично обухвата читаву душу и подављује ум. Стога је отшелништво слатко после искорењења страсти, јер тада остаје само голо сећање на њих. Што се, пак, тиче борбе, тада остаје не толико сам подвиг борбе колико његово сагледавање.

26. Вредно је пажње питање да ли помисао приводи у покрет страсти или страсти помисао. Једни прихватају прво мишљење, а други - друго. Страсти се обично покрећу од осећања. Оне се не покрећу код онога ко поседује љубав и уздржање, већ се појављују код онога ко их нема. Гнев захтева веће лекарство неголи похота. Љубав се због тога и назива врлином што је она узда гнева. Њу је и Свети Мојсије симболички назвао офиомахом (змијогупцем), када је набрајао шта се може јести, а шта треба избегавати (Лев.11,22).

27. Због познате и никад не престајуће злобе демона, душа се разгоревала против (њима сејаних) помисли, чим само примети њихово приближавање, и штити себе на тај начин што прихвата страсну особеност нападача (тј. гнев против помисли).

28. Није увек могуће испуњавати уобичајена правила, него је потребно обратити пажњу на околности и трудити се према снази око испуњења оног што је могуће. Но, тај закон правремености демони не познају. Због тога нам они, будући да се увек непријатељски односе према нама, сметају да чинимо оно што је могуће, а подстичу на оно што је немогуће. Тако они болесне ометају да благодаре Богу за невоље које их сналазе и да великодушно трпе оне који им прислужују, немоћне подстичу на најстроже уздржање, а оптерећене (годинама и пословима) на вршење псалмопојања стојећи.

29. Кад нас невоља натера да на кратко време проборавимо у граду или селу, тада, општећи са световњацима, треба да се држимо најстрожег уздржања, како ум не би, одебљавши и оставивши уобичајено старање, учинио нешто против савести и обратио се у бегство гоњен демонима.

30. Када си у искушењу, не приступај молитви пре него што кажеш неколико гневних речи кушачу. Јер, кад је душа обележена скверним помислима молитва јој не може бити чиста. Међутим, ако кажеш нешто гневно против њих, доведешеш у пометњу непријатеље своје и истребити њихова подбадања. Слично дејство гнев обично показује и у односу на добре помисли.

31. Ко хоће да испита злобне демоне и да стекне навику препознавања њихових замки, нека прати помисли и опажа шта они настоје, а шта пропуштају, у

каким околностима и у које време који од њих особито делује, који за којим следује и који се са којим не слаже, и нека иште од Христа Господа разрешење свега тога. Демони су веома зли према онима који делатно ходе у врлинама са познавањем дела (и све доводе до јасности), желећи да у мраку стрељају праве срцем (Пс.10,3).

32. При том посматрању наћи ћеш да су два демона крајње брза и да готово прстижу кретање нашег ума - демон блуда и демон који нас подстиче на богохулство. Последњи није дуготрајан, а први нам, уколико не покреће страсне помисли, не смета да напредујемо у познању Бога.

33. Тело од душе може одвојити само Онај ко их је саставио, а душу од тела - и онај ко стреми врлини (у отшелништву). Јер, отшелништвом наши оци називају сећање на смрт и бегство од тела (да се старање за тело не би претворило у похоту).

34. Они који погрешно претерано насићују своје тело и који старање о њему претварају у похоту (Рим.13,14), нека се касније жале на себе саме, а не на њега. Напротив, они који су стекли душевно бестрашће преко њега и држе се (уз његово посредништво) могућег сагледавања Онога који јесте, исповедају благодат Творца (који нам је дао тело).

35. Када ум почне да врши нерасејану молитву, читава се даноноћна борба своди на борбу са раздражајним делом душе.

36. Признак бестрашћа је кад ум угледа своју сопствену светлост, када постане спокојан у вези са маштањима у сну и лако (и правилно) схвата ствари.

37. Ум се оснажио ако за време молитве не представља ништа светско.

38. Ум који је уз Божију помоћ прешао поприште делатног живота и достигао познање (сагледавање), већ сасвим мало или нимало осећа покрете неразумног дела душе: познање (сагледавање) га узноси горе и одваја од чулнога.

39. Бестрашће поседује душа која и при сећању на ствари остаје спокојна, а не она коју ствари не плене.

40. О савршеном човеку се не може сасвим прикладно рећи: "Он се уздржава", или о бестрасном: "Он трпи", због тога што трпљење бива код онога који страда, а уздржање се веже за онога кога привлаче жеље.

41. Велико је дело молити се пажљиво, а певати пажљиво - још веће.

42. Онај ко је у себе усадио врлине и ко је савршено њима овладао, већ се не сећа закона или заповести, или, пак, казни, него говори (као из природе) и дела оно што му налаже прекрасна нарав коју је стекао.

43. Демонске песме покрећу нашу похоту и уваљују душу у срамна маштања, а Псалми и духовне песме свагда приводе ум сећању на врлине, хладећи при том жар гнева и гасећи похоту.

44. Уколико борци у борби узајамно наносе и примају ударце, онда свакако и демони, налазећи се у борби са нама и наносећи ударце, и сами од нас понешто примају. Ожалостићу их и неће моћи устати (Пс.17,39). И опет: Они који ме жалосте и непријатељи моји, изнемогоше и падоше (Пс.26,2).

45. Мудрост се везује са покојем, а благоразумност са трудом. Мудрост се не може стећи без борбе, као што се ни борба не може успешно извршити без благоразумности. Њој је поверено да се супротставља гневу који побуђују демони,

као и да подстиче силе душе да делују сагласно природи, чиме се пробија пут ка мудрости.

46. Искушење за монаха јесте помисао која, ушавши кроз страсни део душе, помрачује ум.

47. Грех монаха је сагласност помисли са забрањеном греховном страшћу.

48. Анђели се радују када се умањује греховно зло, а демони кад се умањује врлина. Јер, они су слуге милости и љубави, а ови - робови гнева и мржње. Када нам се први приближе, испуњавају нас духовним сагледавањем, а други - на душу наваљују срамна маштања.

49. Врлине не могу да пресеку насртање демона на нас, али могу да нас сачувају неповређеним од њих.

50. Делатни живот (упражњавање врлина) јесте духовни метод којим се чисти страсни део душе.

51. Да би се душевне силе у потпуности исцелиле, није довољно једино благотворно дејство заповести, него и да ум поседује одговарајућа сагледавања, тј. размишљања.

52. Као што је могуће не противити се добрим помислима које у нас сеју анђели; тако је могуће одбијати зле помисли које у нас сеју демони. После првих помисли следи мирно стање душе, а за другима - смућење.

53. Плод бестрашћа је љубав. Бестрашће је цвет делатног живота, а делатни живот се састоји у испуњавању заповести. Чувар тог испуњавања заповести је страх Божији који је, опет, плод праве вере. Вера је унутрашње благо душе које се обично може наћи и код оних који још нису поверовали у Бога.

54. Као што душа, делујући преко тела, осећа који су удови слаби, тако и ум, вршећи своју делатност, спознаје силе и, примећујући која му смета (својом оштећеношћу), тражи заповест која је може излечити.

55. Водећи страсну борбу, ум не види замисли противника, будући да тада личи на ратнике који се боре ноћу (у тами). Међутим, стекавши бестрасност, он лако препознаје замке непријатеља.

56. Последњи степен делатног живота јесте љубав, а врхунац познања је - богословље. Почетак и једног и другог је - вера и сагледавање ствари. Они демони који се дотичу страсног дела душе, називају се противницима делатног живота, док се они који нападају на саму словесну силу називају непријатељима сваке истине и противницима сагледавања.

57. Ништа од онога што чисти тело по очишћењу не остаје са очишћеним. Међутим, врлине, очистивши душу, остају и пребивају и у њој чистој.

58. Разумна душа делује сагласно са својом природом када њена желатељна сила стреми врлини, раздражајна се подвизава за њу, а словесна стреми сагледавању оног што постоји.

59. Онај ко напредује у делатном животу умањује страсти, а ко успева у сагледавајућем умањује незнање. За страсти кажу да ће се једном потпуно истребити, а о незнању говоре да ће се делимично прекинути, а делимично неће.

60. Добро и зло који се сусрећу у животу могу потпомагати и врлине и пороке. Дело благоразумности је користити се тиме ради успеха првих и ради прекора других.

61. Душа је троделна, по речима нашег мудрог учитеља. Врлина словесног дела се назива разборитошћу, разумношћу и мудрошћу, желатељног - целомудреношћу, љубављу и уздржањем, а раздражајног - храброшћу и трпљењем. Када је, пак, присутна у свој души - назива се праведношћу. Дело опрезности је - борити се са противним силама, подстицати врлине, прогањати пороке и средњим (неутралним) стварима располагати сагласно времену. Дело промућурности је да се све оно што помаже нашем циљу користи на правилан начин, а дело мудрости - сагледавати телесне и бестелесне твари у свим односима. Дело целомудрености јесте - бестрасно гледати на ствари које обично у нама буде маштања и жеље, а дело љубави је - односити се готово на исти начин према сваком лицу које носи образ Божији као према Првообразу, премда демони и покушавају понеког да унизе пред нама. Дело уздржања је - са радошћу одбијати све што услађује грло. Дело трпљења и храбрости је - не бојати се непријатеља и радо подносити све непријатности. Дело праведности је - држати све делове душе у сагласности и хармонији међу собом.

62. Плод сетве је жетва, а врлина - знање. Као што сејање семена прате сузе, тако и (духовну) жетву прати радост (Пс.125, 6).

63. Човек не може да одбаци страсна сећања уколико се не потруди да излечи желатељни и раздражајни део душе, први исцрпљујући постом, бдењем и спавањем на голој земљи, а други - дуготрпљењем, незлопамтљивошћу и милостињом. Од те две страсти се граде готово све демонске помисли које подвргавају ум у сваку беду и погибао. Нико не може да се избави од њих уколико у потпуности не презре јело и пиће, имање и славу, па чак и само тело своје. То је [потребно] ради (демона) који често покушавају да [човека] поразе помоћу њих. Због тога је на сваки начин неопходно да подражавамо невољнике на мору, који, због навале ветрова и таласа који се високо дижу, избацују ствари. При томе је свакако потребно марљиво пазити да нас при избацивању ствари не виде људи. Јер, на тај начин бисмо изгубили своју награду и подвргли се бродолому још горем од претходног, будући да ће нас својим ветром продувати демон таштине. Стога и Господ наш, поучавајући у Јеванђељима нашег управитеља, тј. ум, говори: Пазите да милостињу своју не чините пред људима да вас они виде: иначе плате немате од Оца свога који је на небесима (Мт.6,1). Он опет говори: Када се молиш не буди као лицемери који радо по синагогама и на раскршћу улица стоје и моле се да их виде људи: заиста вам кажем: примили су плату своју (ст.5), и опет: А кад постите не будите суморни као лицемери јер они натмуре лица своја да се покажу људима како посте. Заиста вам кажем: примили су плату своју (ст.16). Обратите пажњу како Лекар душа милостињом лечи раздражљивост, молитвом чисти ум, а постом умртвљује похоту. Из тих врлина се састоји нови човек који се обнавља за познање према лику Онога који га је саздао (Кол.3,10), у коме због бестрашћа нема ни мушког ни женског, а због јединства вере и љубави - нема Јудејца ни Јелина, обрезања ни необрезања, варвара ни Скита, роба ни слободног, него је све и у свему Христос (Гал. 3,28).

64. Нечисте помисли које се задржавају у нама услед страсти, низводе ум у пропаст и погибао. Јер, као што се помисао на хлеб задржава код гладног услед

глади, и помисао о води у једном услед жеђи, тако се и помисао о новцу и другим имањима задржава у човеку због среброљубља, а срамне помисли због страсти похоте. На тај начин се објашњава и наше задржавање на помислима сујете и разним другим. Немогуће је да ум, који је погружен и потопљен у такве помисли, стане пред Бога и украси се венцем правде. Тим помислима је био покраден онај јадни ум који се, по јеванђелској причи, одрекао вечере богопознања. На исти начин је и онај који је свезан за руке и ноге и бачен у крајњу таму, од таквих помисли имао саткану одећу, коју је Онај који га је позвао сматрао недостојном свадбе. Свadbено одело је бестрашће словесне душе која се одвојила од светских похота. Какав је узрок тога да помисли о чулним стварима, задржавајући се, кваре познање - рећи ће се у поглављима о молитви.

65. Демонској помисли сеprotиве три помисли, које је одсецају када се задржи у уму: анђелска, наша и она која произилази из наше воље када се устреми ка добру, као и још једна наша, која произилази из људске природе, на основу које и незнабошци, на пример, воле своју децу и поштују своје родитеље. Доброј помисли се противе само две помисли: демонска и наша која произилази из наше воље која се устремила ка злу. Јер, од природе не произилази никаква зла помисао, будући да од почетка ми нисмо били зли, јер је Господ на Своју њиву посејао добро семе. Било је време када није било зла и опет ће бити када га неће бити. Семења врлине су неуништива. У томе ме подржава јеванђелски богаташ који је, и будући осуђен на ад, ипак још био милосрдан према својој браћи - а милосрђе је најбоље семе врлине.

66. Неки од нечистих демона увек седе поред оних који читају старајући се, на сваки начин, да ум одвуку на нешто друго. Често се дешава да они као повод узимају чак и Божанствено Писмо како би их навели на рђаве помисли. Дешава се да они насупрот обичају наводе на зевање или на тежак сан, који се много разликује од обичног. То сам сам на себи испитао и то доста често, иако нисам добро разумевао узрок. Од Светог Макарија сам слушао да је и зевање неблаговремено, и да је сан од демона. Као доказ тога он наводи обичај из древног предања да се приликом зевања на уста полаже крсно знамење. Све то ми од њих трпимо стога што при читању немамо трезвену пажњу и не сећамо се да читамо свете речи Бога Живог.

67. Код демона се дешавају препуштања и уручивања, уколико неко од њих изнемогне у борби и не успе да покрене своју вољену страст. Размотривши то, нашао сам следеће: ако нам помисли неке страсти дуго времена не досађују, а затим се она неочекивано покрене и почне да пече, иако ми за тако нешто нисмо дали никакав повод неком својом немарношћу, онда знајте да је на вас устао демон још више зао него претходни. Заузевши место претходног, он је испољио своје зло. Видећи то, нека ум прибегава Богу, узевши кацигу спањења, обукавши се у оклоп правде, извукавши мач Духа и подигавши штит вере (Еф.6,14-17). Погледавши на небо са сузама, нека он говори: Господе Исусе Христе, сило спасења мога (Пс.139,8), приклони ухо Своје и пожури да ме склониш. Буди ми Бог заштитиник и дом прибежишта који ће ме спасти (Пс.30,3). Нека он, нарочито пошћењем и бдењима, свој мач учини бљештавим. Након тога ће страдати још неко време, нападан и засипан распаљеним стрелама лукавог, али ће најзад и тај демон, мало-

помало, постати исти какав је био и његов претходник. Он ће се умирити, све док не приђе да га замени неки још гори од њега.

68. Нечисте помисли се често односе и шире на многе ствари, плове преко великих мора, не одбијају дуга путовања, покретане пламеном страшћу. Међутим, ако су унеколико очишћене, постају много притешњеније него што су оне (необуздане) и услед слабости страсти не могу да се шире на многе ствари. Због тога се оне крећу највише у кругу оног што је природно и, по премудром Соломону, неко време лутају (Прич.7,12), сабирајући трску ради безаконог прављења цигли (Изл.7,12), не дотичући се плеве. И тако, потребно је изузетно чувати срце како би се оно као срна избавило од мреже и као птица од замке (Прич.6,5). Јер, лакше је очистити нечисту душу, неголи већ очишћену и опет израњављену поново уздићи до здравља, због тога што демон туге увек ускаче у зенице очију и за време молитве изображава изглед идола греховне страсти.

69. Словесну природу, умртвљену грехом, Христос буди (на покајање) сагледавањем свих векова (тј. прошлих, садашњих и будућих). Његов Отац, пак, душу која умире Христовом смрћу, која умире греху, васкрсава богопознањем. То и значе речи апостола: Ако с Њим умресмо, с Њим ћемо и живети (2.Тим.2, 11).

70. Када ум скине старог човека и обуче се у оног који је од благодати, угледаће своје стање сличним сафиру или боји неба, што Свето Писмо назива местом Божијим, каквим су га видели старци на Синају (Изл.24,10).

71. Ум неће увидети место Божије у себи уколико не стане изнад свих помисли о вештаственом и тварном. Он, пак, не може да стане изнад њих уколико се не свуче од страсти које га везују са чулним предметима и помисао орасположују према њима. Те страсти ће свући уз помоћ врлина, а просте помисли посредством духовног сагледавања. Међутим, и то ће напустити када му се јави она светлост која за време молитве знаменује место Божије.

НАПОМЕНЕ:

Вероватно Нитријске.

Касијан пише да су се рукави код њих простирали само до лаката.

Подразумева се свети Григорије Ниски.

ДОБРОТОЉУБЉЕ

АВА ЕВАГРИЈЕ

II

СТО ПОГЛАВЉА ЕВАГРИЈА МОНАХА О ДЕЛАТНОМ ЖИВОТУ

29. Наш свети и најискуснији учитељ је говорио: "Монах треба да се односи према себи као да ће сутра умрети, док са својим телом треба да поступа као да ће живети многе године. Јер, -говори, - једно пресеца помисли унинија и монаха чини ревноснијим, а друго тело чува здравим и подстиче да се чува увек једнако уздржање".

31. Сазнао сам да демон таштине, кога готово сви демони одгоне, бестидно стаје на труп оних који га гоне, и монаху пред очима показује величину његових врлина.

43. Треба разазнавати разлику демона и уочавати њихово време. Преко помисли сазнајемо који су демони ретки али тешки, који упорни али лакши, а који изненада налећу и подстичу ум на богохулство. Треба да пазимо да не изађемо из свог обичног стања кад помисли почну да премећу своје предмете. Треба одмах да успемо да кажемо нешто против њих, приметивши оцога који се крије иза њих. На тај начин ћемо напредовати уз Божију помоћ, а њих натерати да, дивећи нам се, са тугом одлете.

44. Заморивши се у борби са монасима, демони се на кратко удаљавају, посматрајући која врлина ће за то време бити занемарена. Напавши, затим изненада на ту страну, они ограбљују бедну душу.

45. Зли демони понекад позивају у помоћ још горе демоне. Направивши план, они почињу да ратују једни против других, имајући сагласност у једном - да погубе душе.

46. Нека нас не смућује и не пресеца наше добро ревновање демон који ум подстиче на богохулство и на безобразна маштања која је срамно и записати. Срцезналац Бог зна да ни у свету нисмо били толико безумни. Циљ тог демона је да нас наведе да прекинемо молитву и да не смемо да дигнемо руке пред Господом Богом нашим, против кога смо допустили такве помисли.

47. Знак да страст делује у души јесте нека изговорена реч, или неки покрет тела. По њима непријатељ препознаје да ли у себи имамо њихове помисли и да ли болујемо од њиховог порода, или се, пак, старамо за своје спасење. Једино Бог, који нас је створио, зна све, и нема потребе за видљивим знацима да би сазнао шта је сакривено у срцу.

48. Са световњацима демони воде борбу више преко ствари, а са монасима више преко помисли, зато што у пустињи нема ствари. Међутим, пошто је лакше погрешити помишљу него делом, мислена борба је тежа од оне која се води преко ствари. Ум је нешто крајње покретно и незадрживо, поводљиво на греховна маштања.

49. Није нам заповеђено да непрестано деламо, бдимо и постимо, али нам је наложено да се непрестано молимо. Ти подвизи, усмерени на лечење желатељног дела душе, имају потребу за телом да би сами били у дејству, а тело без подршке не може бити непрестано у труду и лишавањима. Молитва, међутим, чисти и оснажује за борбу ум који је саздан за молитву и за борбу са демонима ради заштите свих сила душе и без тела.

54. Ако нам демони, који нападају желатељни део [душе], у сненим маштањима показују сусрете са познаницима, гозбовање са сродницима, гомиле жена, и друго слично томе, чиме се обично храни похота, и ми се тиме заносимо, значи да је тај наш део болестан и да је та страст у нама снажна. Уколико, пак, овладају нашим раздражајним делом [душе], они нас (у маштарењу сна) приморавају да идемо по страшно стрмим местима, наводе на нас наоружане људе или отровне змије и дивље животиње. Уколико се ми (у сну) њих ужасавамо и ако се, гоњени њима, предајемо бекству, потребно је да се побринемо о свом

раздражајном делу и да се, призивајући Христа Господа у будном стању, послужимо раније наведеним лекаствима.

55. Природни телесни покрети за време сна без срамних маштања показују да је душа до извесне мере здрава, док је појава таквих маштања знак да је болесна. При томе знај да маштање о непознатим лицима указује на остатке древне страсти, а маштарење о познатим лицима указује на нове ране срца.

56. Обележја бестрашћа ћемо препознавати дању посредством помисли, а ноћу посредством сновиђења. Бестрашћем ћемо назвати здравље душе, а познање њеном храном, јер нас једино оно везује са светим силама. Сусрет са бестелеснима могућ је, наиме, једино помоћу истог настројења.

57. Постоје два мирна стања душе: једно је последица оскудице и сушења природних сокова, а друго се јавља приликом одступања демона. Прво прате смиреност и скрушеност срца - сузе и безмерна жеља за Божанственим, а за другим следи таштина са гордошћу, који обузимају монаха по повлачењу осталих демона. Ко пази на границе првог стања, убрзо ће препознати нападе и замке демонске.

58. Демон таштине је супротан демону блуда. Немогуће је да они у исто време нападну душу. Јер, један од њих обећава почести, а други баца у бешчасће. Стога ти, када ти се један од њих приближи и почне да те узнемирава, сам у себи производи помисли њему супротног демона. Уколико будеш могао, како се каже, да избијеш клин клином знај да си близу бестрашћа, будући да се твој ум показао моћним да људским помислима прогна демонске прилоге.

59. Што душа више напредује, све силније на њу нападају непријатељи. Не мислим да уз њу увек пребивају исти демони. То најбоље знају они који помно посматрају искушења која их нападају. Они виде да њихово бестрашће снажније колебају нови демони, наследници претходних.

60. Савршено бестрашће се у души јавља по превладавању свих демона који се противе делатном животу. Несавршеним се назива бестрашће у коме се душа по својој сили, премда без уступања, још увек бори са демонима који је нападају.

61. Ум који не исправи своју унутрашњост неће успешно проћи онај страсни пут (митарстава), нити ће ступити у област бесплотних. Тај властити неред ће га свакако вратити ка онима који су га и изазвали.

62. И врлине и пороци ослепљују ум: код првих он не види пороке, а код других врлине.

ИЗРЕКЕ СВЕТИХ ОТАЦА

91. Неопходно је да се распитујемо о путевима којима су право ходили ранији старци и да се управљамо по њима. Могуће је наћи много тога доброг и корисног међу њиховим речима и делима. Неко од њих је, на пример, говорио да стално сухоједење са љубављу монаха брзо приводи у пристаниште бестрашћа. Једног брата кога су ноћу смућивале маштарије, он је избавио давши му заповест да пости и обилази болеснике. Јер, рекао је он, ништа тако не гаси страсти као милосрђе.

92. Код праведног Антонија је дошао један од тадашњих мудраца и рекао му: "Како ти, оче, подносиш живот који је лишен утехе коју пружају књиге?" Он је

одговорио: "Моја књига, господине философе, јесте ова створена природа. Она је свагда са мном. Кад год хоћу, ја у њој могу читати слова Божија".

93. Једном ме је изабрани сасуд, египатски старац Макарије питао због чега злопамћење према људима нарушава силу памћења душе[1], док од злопамћења према демонима не трпимо штету. Мучећи се око одговора, замолио сам га да ми сам објасни. Он је рекао: "Прво је противно природи (раздражајне силе), а друго јој је саобразно".

94. Једном сам по највећој подневној врућини дошао код светог оца Макарија. Крајње измучен жеђу, затражио сам од њега воде. Међутим, он је рекао: "Задовољи се хладовином, будући да су многи путници и морепловци у ово време и ње лишени". Затим, кад сам ја поводом тога повео реч о уздржању, он рече: "Веруј ми, синко, да читавих двадесет година себи не давах ни хлеба до ситости, ни воде, ни сна. Свој хлеб једох под меру, такође и воду, а прислонивши се на кратко уза зид грабих мало сна".

95. До једног монаха је дошла вест о смрти његовог оца. Ономе који га је о томе обавестио, он је одговорио: "Немој да богохулиш. Мој Отац је бесмртан".

96. Један брат је питао старца да ли му дозвољава да по одласку кући једе са мајком и сестром. Он је одговорио: "Са женом немој јести".

97. Један брат је има само Јеванђеље. Продавши и њега и новац давши на храну гладнима, он је изрекао знамениту реч: "Продао сам реч која ми је говорила: Продај све што имаш и подај сиромасима (Мт.19,21)".

98. Близу Александрије, на самој северној страни залива који се назива Маријин, постоји острво на коме је живео један монах искусан у познању духовних ствари. Он је говорио да постоје пет узрока свега што монаси чине: ради Бога, по захтеву природе, по обичају, по невољи, ради рукодеља. Говорио је да је врлина у суштини једна, али да мења облик у душевним силама, слично сунчевој светлости која нема облик, али поприма форму отвора кроз који пролази.

99. Други монах је рекао: "Ја себе лишавам задовољстава да бих пресекао повод за гнев. Јер, знам да се он увек распаљује због задовољстава, смућујући ум и одгонећи познање". Неко од старца је говорио да љубав не уме да чува залихе хлеба или новца. Он је још рекао: "Није ми познато да су ме демони два пута преварили у истој ствари".

100. Није могуће да сву братију подједнако волимо. Међутим, могуће је да са свима општимо бестрасно, [избегавајући] злопамћење и мржњу. После Бога, више од свих треба волети свештенике који нас чисте Светим Тајнама и моле се за нас. Своје старце треба да поштујемо као анђеле.

Нека ти буде довољно, љубљени брате Анатолије, ово што смо нашли и сабрали на властарима нашег винограда, који зрије благодаћу Духа Светог. Уколико нас стално буде обасјавало Сунце правде и плод у потпуности сазре, испићемо од вина које весели срце човека (Пс.103,15), молитвама и мољењем праведног Григорија, који ме је посадио, преподобних овдашњих отаца који су ме заливали, и силом Христа Исуса Господа нашег који ме је уздизао, коме слава и сила у векове векова. Амин.

НАПОМЕНЕ:

Тј. сећање на Бога.

ДОБРОТОЉУБЉЕ

АВА ЕВАГРИЈЕ

Ш

ОБРИС МОНАШКОГ ЖИВОТА ОД ЕВАГРИЈА МОНАХА У КОЈЕМ СЕ ИЗНОСИ КАКО СЕ ТРЕБА ПОДВИЗАВАТИ И БЕЗМОЛСТВОВАТИ

1. Код Јеремије је на једном месту речено: Немој се женити на томе месту, јер овако говори Господ за синове и кћери што се роде на томе месту: Љутом ће смрћу погинути... (Јер.16,1-4). Ова реч наводи на оно што и Апостол говори: А ко је ожењен брине се за овосветско, како ће угодити жени... а која је удата брине се за овосветско, како ће угодити мужу(1.Кор.7,33, 34). [Очевидно] је да пророк није говорио само о синовима и кћерима који се рађају у брачном животу: Љутом ће смрћу погинути, него и о синовима и кћерима који се рађају у срцу, тј. о телесним помислима и жељама, пошто они умиру у болесном, немоћном и ослабљеном мудровању овог света, не достижући небески живот. Ко је, пак, говори, неожењен брине се за Господње, како ће угодити Господу, и доноси свагда свеже и бесмртне плодове небеског живота.

2. Такав је монах и такав треба да буде монах, тј. да, удаљујући се од жене, не рађа синове или ћерке на споменутоме месту. И не само то него и да буде војник Христов, да нема љубави према стварима, да је слободан од брига, да је туђ помислима и делима многометежног света, као што и Апостол каже: Ни један се војник не уплиће у послове обичног живота, да би угодио војводи (2.Тим.2,4). У овоме треба да пребива монах, оставивши све ствари овог света и стремећи ка дивним и добрим победним знамењима безмолвија. Како је диван и прекрасан подвиг безмолвија, уистину диван и прекрасан! Јарам је његов благ и бреме је његово лако (Мат.11,30): слadak живот и мило делање.

3. Хоћеш ли, љубљени, како приличи да прихватиш усамљенички живот и да похиташ ка победним знацима безмолвија? Остави тамо светске бриге са њиховим началствима и властима, тј. буди као невештаствен, бестрасан и туђ свакој похоти, да би, слобдан од узнемирујућих случајности, могао добро да безмолвствујеш. Јер, ако се човек не вине изнад свега тога, неће моћи да долично оствари овај начин живота. Изабери просту храну, која се лако налази и не захтева много брига, а не ону која тражи много старања, не разноврсну и не ону која подвргава великој расејаности. На помисао која ти, наводно ради гостољубља, [нашаптава] да припремиш раскошна јела, немој обраћати пажњу, већ је одбаци. То је замка коју ти поставља непријатељ не би ли те одвојио од безмолвија. Имаш Господа Исуса који преко личности Марте прекорева душу која је тиме заокупљена, говорећи: Бринеш се и узнемираваш за много, а само је једно потребно (Лк.10,41-42), тј. слушати реч Божију. Остало ће се без труда наћи. Стога Он одмах додаје: Марија је добри део изабрала који јој се неће одузети (Лк.10,42). Имаш и пример сарептске удовице. Чиме је она указала гостопримство пророку (3.Цар.17,10)? Макар имао

само хлеба, соли и воде, ипак можеш заслужити награду која се добија за гостопримство. Међутим, ако ни то немаш, прими странца макар са добрим расположењем и ослови га благом речју. И тиме можеш подједнако да задобијеш награду за гостољубље. Јер, казано је: Блага реч је већа од давања (Сир.18,17).

4. Тако треба да мислиш и о милостињи. Немој желети да имаш богатство ради дељења сиротињи. И то је лаж лукавога. Она нам често долази у виду таштине, [желећи] да ум наш уплете у многобрижна дела. У Јеванђељу [се наводи] удовица коју је похвалио Господ Исус, и која је са две лепте превазишла и добру вољу и силу (тј. величину жртве) богаташа. Јер сви метнуше од сувишка свога... у храмовну благајну, рече Господ, а она даде сву имовину своју (Мк.12,44). У погледу одеће, не пожели да имаш сувишног! Побрини се само за онолико колико је потребно телу. Положи на Господа бригу своју (Пс. 54,23) и Он ће промишљати о теби. Јер, како говори реч Божија, Он се стара за нас (1.Пт.5,7). Ако оскудеваш у храни или одећи, не застиди се да примиш оно што ти други пружају. Јер, и то би био један вид гордости. Уколико, пак, сам имаш свега у изобиљу, подај ономе који нема. Бог хоће да Његова деца тако воде своје газдинство. Стога и апостол, пишући Коринћанима, говори о онима који оскудевају: Ваш сувишак да буде за њихов недостатак, да и њихов сувишак буде за ваш недостак; да буде једнакост. Као што је написано: Ко је много сакупио, није му претекло; и ко је мало сакупио, није му недостаало (2.Кор.8,14-15; Изл.16,18). И тако, имајући оно што ти је потребно у садашње време, немој се бринути за будућност - за наступајући дан, или за следећу недељу, или за неколико предстојећих месеци, или за годину. Кад наступи сутрашњи дан, само време ће те снабдети оним што ти је потребно, уколико најпре иштеш Царство небеско и правду Божију. Јер, Господ говори: Иштите најпре Царство Божије и правду његову и ово ће вам се све додати (Мт.6, 33).

5. Не примај слугу да непријатељ не би преко њега изазвао неку саблазан и подстакао твој дух да почнеш да тражиш раскошнија јела. Тада више нећеш моћи да се стараш само за себе. Макар ти и дошла помисао (да ти је потребан слуга) ради (наводно неопходног) телесног спокојства, ти потражи боље, тј. духовно спокојство. Јер, духовни покој је свакако бољи од телесног. Чак и ако те помисао наговара да узмеш слугу ради његове [духовне] користи, немој јој веровати. Старање око духовне користи ближњих није, наиме, наш посао. То није наше дело, већ других светих отаца који живе у општежићу. Ти се постарај само за своју [духовну] корист, држећи се долично подвига безмолвног живота. Немој волети да живиш са људима који имају пристрасност према стварима и који су немирног духа. Живи или сам или са једномисленом братијом, који немају пристрасност према стварима. Ко живи са вештаствољубивим и брижљивим људима свакако ће и сам примити нешто од њихове брижљивости, и почети да робује људским обичајима, пустим речима и свим осталим злим делима - гневу, тузи, страсној везаности за ствари, страху, смућењима. Не дозволи да те заведу бриге твојих родитеља или, пак, дружење са сродницима. Избегавај често виђање са њима, како ти не би покрали твоје келијно безмолвије и увукли те у немир који им је својствен. Остави, говори Господ, нека мртви упогавају своје мртве, а ти хајде за мном (Мт.8,22). Ако је келија у којој обитаваш и сувише узнемиравана, побегни и не поштеди је, да се не би растројио из љубави према њој. Према томе, све чини, све твори како би се посветио безмолвију, удаљавајући се од свега и о једном се

старајући - како да истрајеш у вољи Божијој и да се успешно бориш са невидљивим силама.

6. Уколико ти је немогуће да безмолствујеш како треба у свом крају, реши се да безмолствујеш у туђем, и на то обрати сву своју помисао. Буди као искусан трговац, све испитујући ради успостављања истинског безмолвија, и уређујући све што је за њега неопходно и корисно. Уосталом, кажем ти да заволиш странствовање, будући да оно избавља од неприлика које су неизбежне у домаћем крају. Оно омогућује да се окуси све благо безмолвног живота. Избегавај боравак у граду и трпељиво пребивај у пустињи. Ето се, говори Свети Давид, удаљих бежећи, и населих се у пустињи (Пс.54,8). Ако је могуће, уопште немој ићи у град, будући да тамо нећеш видети ништа добро, нити корисно, ништа што би те подстицало на путу подвижничког живота који си изабрао. Видех, опет говори исти свети, безакоње и свађу у граду (Пс. 54,10). Тражи усамљена и безметежна места и немој се бојати да се населиш у њих. Чак да ту видиш и демонска страшилишта, немој се плашити и немој бежати од тог спасоносног попришта. Претрпи без страха, па ћеш угледати "величину Божију" (Изд. 14,13), заступништво, покров и свако друго осведочење о спасењу. Чеках, говори онај блажени муж, Бога који ме спасава од малодушности и од буре (Пс.54,9). Нека твоју одлуку (да живиш безмолвно) не савлада жеља да поћеш да се разонодиш. Јер, такво лутање са похотом мења ум незлобивих (Прем.Сол.4,12). Од тога долазе многа искушења. Бој се пада и упорније седи у својој келији.

7. Избегавај честе сусрете са пријатељима, уколико их имаш. Виђење са њима после дугих прекида биће корисније и за тебе и за њих. Уколико осетиш да од њих трпиш неку штету, уопште им се не приближуј. Треба да имаш пријатеље који ти доносе корист и који потпомажу твој живот. Избегавај сусрет са лукавим и немирним људима и са њима не живи заједно. Одбијај њихове рђаве предлоге, будући да они не служе Богу и не живе ради Њега. Нека ти пријатељи буду мирољубиви људи, духовна браћа и свети оци. Такве је именовао Господ говорећи: Јер ко изврши вољу Оца мојега који је на небесима, тај је брат мој и сестра и мати (Мт.12,49). Не дружи се са немирним и сујетним и не иди са њима за трпезу, како те не би увукли у своје варке и удаљили од науке и искуства безмолвног живота. Јер, они имају страст (варања). Не окрећи своје уши ка њиховим речима и не примај замисли њиховог срца. Они су заиста штетни. Нека душа твоја стреми ка вернима земље и нека твоје срце ревнује њиховом плачу, по примеру Давида који говори: Очи моје су уперене ка вернима земље, како би седели са мном (Пс.100,6). Уколико неко од оних који иду путем љубави Божије дође код тебе и позове те да заједно окусите хлеба и соли, и пожелиш да поћеш - пођи, само се брзо врати у своју келију. Уколико је могуће, никада не ноћи ван своје келије, како би увек са тобом пребивала благодат безмолвија, и ти без спотицања вршио своје келијно служење.

8. Не уступај жељи за добрим јелима и немој се хватати на удицу раскоши: јер, она која се одала насладама, жива је умрла, како говори апостол (1.Тим.5,6). Не насићуј свој стомак туђим јелима да не би стекао пристрашће према њима и да не би стекао навику да често једеш на страни. Јер, речено је: Не варај се пуњењем стомака (Прич.24,15). Ако приметиш да те често зову из келије, почни да одбијаш. Јер, чести боравак ван келије је штетан. То одузима благодат, помрачује мисли и

суши топлу жељу (безмолвног пребивања са Богом). Погледај на вино: ако врло дуго стоји непокретно на једном месту, оно постаје светло, миомирисно и свеже, а ако се преноси са места на место, постаје мутно, мрачно и непријатног укуса, услед талога који се подиже. Равњај се према њему и потруди се да постанеш онакав какво је оно у првом случају: пресеци општење са многима, како твој ум не би био расејан помислима и како се не би нарушавало твоје безмолвије. Изабери неко рукодеље и држи га се, ако је могуће, дан и ноћ, како не би никога оптерећивао, и како би чак могао и другима давати, по заповести апостола Павла (2.Сол.3,12; Еф.4,28). Тиме ћеш побеђивати и демона унинија и одбијати све друге демонске жеље. Јер, дух унинија обично напада незапосленог. За њега премудри каже да је [сав] "у похотама" (Прич.13,4). Од давања и примања нећеш избећи греха. Стога, ако што продајеш или купујеш, поднеси извештај губитак у односу на праву цену како не би, желећи да добијеш праву цену, упао у душегубна дела - препирање, кривоклетство, измену речи, будући да би тиме бешчастио и срамотио достојанство нашег високопоштованог звања. Мислећи на то, буди опрезан приликом давања и узимања. Када би хтео да изабереш боље - а и то ти је могуће - могао би некоме верноме човеку да повериш старање о себи, како би сам постао благодушан (тј. слободан од заморних брига). Тада би поживео пун добре и радосне наде.

9. На таква добра дела те обавезује безмолвије. Навешћу ти сада и остало што је још неопходно чувати. А ти ме слушај и на делу испуњавај шта ти заповедам. Седећи у својој келији, помишљај на дан смрти: замисли на мртвило тела, представи безизлазан положај (у коме ће се налазити душа) и тугуј због тога. Тиме ћеш у себи поткрепити презир према сујети која гњечи свет, и узревновати да непоколебиво и неуморно истрајеш у свом безмолвију. Сети се и на садашње стање душа у аду. Помисли на то како им је тамо, у каквом су оне горком ћутању, у каквом мучном стењању, у каквом страху и премирању од очекивања (Страшног суда), какво је њихово непрестано душевно раздирање, какве су њихове безмерене сузе. Помисли, такође, и на дан васкрсења и иступање пред Бога. Замисли онај Страшни суд који потреса ужасом и изведи на средину оно што тамо очекује грешнике - стид пред лицем Бога и Христа Његовог, пред анђелима, арханђелима, властима и пред свим људима. Представи сва мучилишта - огањ вечни, неуспављивог црва, тартар, таму, и изнад свега - шкргут зуба, страх и страшна страдања. Помисли, такође, и на добра која су припремљена праведницима, смело општење са Богом Оцем и Христом Његовим, са анђелима, арханђелима, властима и са свим ликом светих, на Царство са његовим ризницама, на радост и сладост. И једно и друго приводи себи на памет. И због удела грешника уздиши, плачи, обуци се у одећу туге, бојећи се да се и сам не нађеш међу њима; а због добара која су припремљена праведницима се радуј, ликуј и весели. Постарај се да их се удостојиш, а да (муке) избегнеш. Пази да то никада не заборављаш. Ма где се налазио - у својој келији, или где напољу - не дозвољавај да ти сећање о томе изађе из ума, како би избегао нечисте и погубне помисли.

10. Нека твоје пошћење буде сразмерно твојој снази пред лицем Господа. Оно ће очистити грехе твоје и безакоња, душу учинити умереном, ум осветити, одагнати демоне и приближити Бога. Окусивши једанпут на дан, немој пожелети другог оброка, како не би имао много издатака и како не би помутио свој ум. Услед тога ћеш увек имати за добротворна дела, а и страсти телесне ће се умртвити. Ако

се деси да ти дођу братија, те је потребно да једеш по други или чак трећи пут, немој да ти потамни лице нити се мршти, већ се пре радуј што си можеш да послужиш потреби братије. Једући по други или трећи пут, благодари Богу што си испунио закон љубави и што ћеш већ самог Бога имати као Старатеља твог живота. Дешава се понекад да нас болест или телесна немоћ приморају да једемо двапут и трипут и много пута. Нека те због тога не смућује помисао. Нема потребе да своје телесне подвиге упражњавамо строго и за време болести. Ми их можемо у извесној мери ослабити како би се што пре поправило здравље и ми опет почели са подвижничким трудовима. Реч Божија не забрањује ни једну врсту хране, нити наређује да се уздржавамо од било каквих јела: Дах вам све зеље. Једите и не смућујте се (Пост.9,3; 1.Кор.10,25). И још: Не погани човека оно што улази у уста (Мт.15,11). И тако, нека уздржање од појединих јела увек буде дело наше воље и добровољног подвига душе.

11. Спавање на голој земљи, бдење и све друге напоре радо подноси, гледајући на славу која ће ти се са свима светима показати. Страдања садашњег времена нису ништа према слави која ће нам се открити (Рим.8,18), говори апостол. Када станеш да падаш духом, моли се као што је написано (Јак.5,13). Међутим, моли се са страхом и трепетом, са болећивим срцем, трезвено и бодро. Неопходна је таква молитва, нарочито због злобних и лукавих невидљивих непријатеља наших, који увек покушавају да нас омету у том делу. Када нас виде да стојимо на молитви, они нам преварно приступају и пред ум износе нешто чега се у време молитве не треба сећати и о чему не приличи мислити, како би заробили наш ум и нашу молитву и мољење у време молитвословља учинили бесплодним, узалудним и бескорисним. Јер, молитва, мољење и искање су празни и бескорисни уколико се врше без страха и трепета, без трезвености и бодрости. Прилазећи цару - човеку, свако своју молбу излаже са страхом и трепетом и са пуном пажњом. Није ли утолико пре потребно на исти начин приступати Богу, Владици свих и Христу, Цару царева и Господу господара, и на такав начин пред Њим износити своје молитве и мољења? Богу нашем слава у векове векова. Амин.

ДОБРОТОЉУБЉЕ

АВА ЕВАГРИЈЕ

IV

33 ПОГЛАВЉА - ПОРЕЂЕЊА ЕВАГРИЈА МОНАХА

1. Жутица је рђаво стање душе, при коме она неисправно гледа на Бога и на све створено.
2. Згрбљеност позади је порок разумне природе, којим постаје неспособна за врлину и богопознање.
3. Гангрена је успаљеност и покрет гнева, који погубљује словесни део душе.
4. Слепоћа је незнање ума, који се не стара ни о делатним врлинама, ни о познању постојећег.
5. Парализа је непокретност или споропокретност словесне душе на делатне врлине.
6. Оток је раслабљеност словесне душе нерадом, у коме она обично одбацује речи духовне поуке.

7. Немост је одузетост словесне душе којом она одбацује врлине, којима се (иначе) у нама уобличује Христос.

8. Губа је неверје словесне душе, због које се она не уверава у истину речи чак и ако је додирне.

9. Обамрлост је склоност словесне душе ка злу, и то после успеха у врлини и богопознању.

10. Одузетост је рђаво стање словесне душе у коме се она држи врлине, премда не ради самог добра.

11. Кијавица је губитак врлине, којом се осећало благоухање Христово.

12. Глувоћа је грубост словесне душе, због које она одгурује духовну поуку.

13. Очна мрена је отпадање од стања духовног сагледавања, или усвајање неправилног гледања на постојеће.

14. Муцање је болест словесне душе у којој она, саблажњавајући се случајностима, не може да за све благодари Бога.

15. Хромост је немоћ словесне душе да врши истинску врлину.

16. Водена болест је бесловесно скретање душе са пута, при чему у њој, услед загушивања врлине, влада зло и незнање.

17. Мрав је делатни човек који у овом веку себи припрема храну за будући.

18. Крмаче су нечисти незнабошци који примише заповести Христа Спаситеља нашег.

19. Скакавци су словесне душе, које не узнемирава смрт и које се хране семењем.

20. Јаребица је делатни ум који, ослањајући се на врлине, лепрша у познању небеских сила.

21. Лавић је бестрасан човек, који се зацарио над зверињем у њему (страстима).

22. Петао је духовни човек испуњен знањем, који другим душама благовести дан који наступа од умног сунца.

23. Јелен је делатан муж који право управља своје неуредне помисли.

24. Пијавица је нечиста сила која из словесних душа исисава крв праведности.

25. Ад је тама незнања која покрива словесну творевину која је изгубила сагледавање Бога.

26. Жена је безумље које словесне душе сурвава у нечистоту.

27. Земља је рђаво стање састављено из бешчашћа и безакоња.

28. Огањ је зло које погубљује врлине Божије у словесној творевини.

29. Вода је лажно знање које гаси истинско познање.

30. Подсмешљиво око је нечиста сила која исмева познање Бога и која бешчисти мудрост Божију у постојећем.

31. Вране су свете силе које истребљују зло.

32. Провалије су словесне душе раскопане незнањем и злом.

33. Орлови су свете силе којима је поверено да побеђују нечисте демоне.

ДОБРОТОЉУБЉЕ
АВА ЕВАГРИЈЕ

V

ИЗРЕКЕ ЕВАГРИЈА МОНАХА О ДУХОВНОМ ЖИВОТУ ПО АЗБУЧНОМ
РЕДОСЛЕДУ[1]

1. Неумесно је да онај ко иште почести бежи од трудова који их омогућују.
2. Хоћеш ли да познаш Бога? Познај најпре самог себе.
3. Истински пријатељ је онај који жури да пренесе радосне догађаје.
4. Високо мишљење о себи никако се не слаже са чињењем ниских дела.
5. Код свакога самоуверење омета самопознање.
6. Онај ко неразумно живи јесте демон-управитељ.
7. Благородство душе се очитује у добром расположењу.
8. Поштује Бога онај ко не живи насупрот себи (тј. који живи сагласно захтевима словесне природе).
9. Непорочан човек је храм Божији.
10. Најгоре имање је недоличан живот.
11. Говори шта треба и када треба, и нећеш чути ништа непотребно.
12. Најбоље имање је веран пријатељ.
13. Сујетна нарав је болест душе.
14. Странац и сиромашан је Божија маст (Отк.3,18). "Машћу помажи очи своје да видиш". Маст је милосрђе према потребитима.
15. Ко је употребљава, убрзо ће прогледати.
16. Добро је чинити добро свима, а особито онима који не могу да врате.
17. Праведан говорник је чаша студене воде.
18. Целомудреност и кротост душе [изображавају] херувима.
19. Почаст у старости јесте доказ трудољубља пре старости.
20. Марљивост у младости јесте залог части у старости.
21. Светлост душе јесте истинско сагледавање.
22. Љубећи оно што не треба, нећеш љубити оно што треба.
23. Боље је примити лажно злато, него (лажног) пријатеља.
24. Чиста душа у Богу јесте бог.
25. Тешко самољубљу које све мрзи!

НАПОМЕНЕ:

Азбучни редослед постоји у грчком оригиналу (25 слова), али је непреводив,
- Прим. прев.

ДОБРОТОЉУБЉЕ
АВА ЕВАГРИЈЕ

VI

ДРУГЕ ИЗРЕКЕ ЕВАГРИЈА МОНАХА

1. Почетак љубави је добро узајамно мишљење.
2. Добро је богатити се кротошћу и љубављу.
3. Горда помисао растура врлине.
4. Пут се равња милостињом.
5. Неправедни судија је оскрнављена савест.
6. Срамно је робовати телесним страстима.
7. Ако хоћеш да си без туге, постарај се да угодиш Богу.
8. И Бог се брине о ономе који се добро о брине себи.
9. Целомудрено срце је пристаниште сагледавања.
10. Ако хоћеш да познаш себе, немој гледати какав си био, него каквим си створен у почетку.
11. Ташта душа је безводна јама.
12. Горда душа је разбојничка пећина. Она не трпи глас познања.
13. Зла заблуда истинитог мужа је незнање Писма.
14. По сузама познај да ли се бојиш Бога.
15. Смирење душе је непобедиво оружје.
16. Врлински муж је рајско дрво.
17. Исус Христос је дрво живота. Употребљавај га како доликује и нећеш умрети до века.
18. Чини добро онима који су истински сиромаси и окусићеш Христа.
19. Јести Христово Тело - даје истинску силу.
20. Ако волиш Христа, немој заборављати да испуњаваш Његове заповести.
21. По томе се познаје ко је добротвор после Бога.
22. Пријатељ по Богу у речима истине точи мед и млеко.
23. Немарна душа неће имати таквог пријатеља.
24. Сластољубива помисао је жесток тиранин.
25. Прећуткивати истину значи закопавати злато у земљу.
26. Ко се боји Бога, све чини по Богу.

ДОБРОТОЉУБЉЕ
АВА ЕВАГРИЈЕ

VII

О ОСАМ ПОМИСЛИ, АНАТОЛИЈУ

1. Постоји осам главних помисли од који произилазе све остале. Прва је помисао **стомакоугађања**, друга - **блуда**, трећа - **среброљубља**, четврта - **туге**, пета - **гнева**, шеста - **унинија**, седма - **сујете**, и осма - **гордости**. Да ли ће те помисли да нас узнемиравају или не, не зависи од нас. Међутим, од нас зависи да ли ће у нама остајати дуго или не и да ли ће у нама покренути страсти или не.

2. Помисао стомакоугађања предлаже монаху да брзо одступи од подвижништва, изображавајући му болести стомака, јетре, слезине, водену или неку другу болест, одсуство лекарстава и лекара. При томе, она подсећа на извесну братију који су се подвргли баш тим болестима. Дешава се понекад да непријатељ братији који су пострадали од тих болести нашаптава да дођу код испосника и испричају им шта им се десило, додајући да је узрок био престрого уздржање.

3. Демон блуда буди телесну похоту. Он најјаче напада на уздржљиве како би прекинули уздржање, сматрајући да од њега нема никакве користи. Скрнавећи душу, он је подстиче на блудна дела, чинећи да она, наводно, говори и чује неке речи, и као да јој је и само дело пред очима.

4. Среброљубље представља дугогодишњу старост, немоћ за рукодеље, глад, болест, непријатност немаштине и nelaгодност примања од других онога што је потребно телу.

5. Туга се понекад јавља услед лишавања онога што желимо, а понекад прати гнев. Она се услед лишавања онога што желимо јавља на следећи начин: најпре се јављају помисли и души приводе на памет дом, сроднике и ранији начин живота. Када приметите да она не противречи, већ да их прати и мислено се разлива по задовољству [које изазивају], оне је, пошто је шчепају, погружавају у тугу и стога што су ти предмети недоступни, и стога што јој не могу бити доступни услед устава живота који воде. Друге помисли ће бедну душу толико више савлађивати и поражавати колико се она више пружала по првим.

6. Гнев је најбржа страст. Он се покреће и распаљује против онога који нам чини неправду или само тако изгледа. Он све више и више осуровљује душу. Он нарочито у време молитве поткрада ум, упечатљиво представљајући лице које нас је увредило. Понекад се дешава да, уморивши се у души и претворивши се у непријатељство, ноћу изазива мору, трзање тела, [представе] ужаса смрти, напада отровних гмизаваца и зверова. Те четири појаве, као последице образовања непријатељства, праћене су многим помислима, као што ће сваки посматрач приметити.

7. Демон унија, који се још назива "подневним" демоном (Пс.90,6), тежи је од свих других. Он монаху приступа око четвртог часа (тј. око десет изјутра) и окреће се око његове душе све до осмог часа (два по подне). У почетку га наводи да са незадовољством примети да се сунце врло споро креће, или као да се уопште не креће, и као да дан траје педесет часова. Затим га подстиче да често гледа у прозор и да чак излази из келије како би погледао на сунце, или да би сазнао колико је још остало до девет часова, при чему неће заборавити да му нашапне да погледа лево и десно не би ли угледао неког од братије. Затим он код њега изазива омразу према месту [на коме живи], према самом начину живота, и према рукодељу, додајући му да је пресушила љубав код братије и да нема никога ко би га утешио. Чак и случај да га неко увреди, ђаво употребљава да би код њега у тај час изазвао што веће нерасположење. Затим га наводи на жељу за другим местом, у коме се лакше долази до неопходног, или му напомиње рукодеље које је мање тешко али пробитачније. Уз то додаје да угађање Богу не зависи од места и да је могуће поклањати се Богу на сваком месту. Са тиме повезује сећање на рођаке и на раније изобиље, и одмах пророкује дуг живот, изображавајући напоре подвижништва. [Једноставно], користи сва лукавства да би монах, најзад, оставио

келију и побегао са попришта. За тим демоном не долази одмах други. Ко се буде борио и победио, после подвига ће осетити мирно стање и душа ће му се препунити неизрецивом радошћу.

8. Помисао таштине је најтананија. Она се јавља онима који живе исправно и почиње да разглашава њихове подвиге. Она им скупља похвале од људи, представља како вичу демони који се изгоне, како се испељују жене, како се гомиле народа гурају да би се дотакле њихове одеће. Она им, најзад, предсказује свештенички чин, и ка њиховим вратима приводи оне који их траже и који их, због отказивања, и против њихове воље одводе везане. Пробудивши на такав начин у њима празну наду, оне одлазе, препуштајући их искушењима демона гордости, или демона туге, који им одмах наводи помисли које су супротне тој нади. Дешава се да њих, донедавно поштоване и свете јереје, предаје и демону блуда.

9. Демон гордости је узрок најбеднијег пада душе. Он јој нашаптава да не исповеда Бога као свог Помоћника, већ да самој себи приписује своју исправност, те да се надима над братијом сматрајући их незналицама, будући да о њој не мисле сви на тај начин. За гордошћу иде гнев и туга, и последње зло - избезумљеност и беснило и виђење многих демона у ваздуху.

ДОБРОТОЉУБЉЕ

АВА ЕВАГРИЈЕ

VIII

ЊЕГОВЕ МИСЛИ, ПОВЕЗАНЕ СА ИЗЛАГАЊЕМ О ОСАМ СТРАСТИ

1. Постоји пет дела којима се стиче Божије благовољење. Прво - чиста молитва, друго - певање Псалама, треће - читање Божанственог Писма, четврто - скрушено сећање на своје грехе, смрт и Страшни суд, и пето - рукодеље.

2. Ако хоћеш да у телу служиш Богу слично бестелесним, постарај се да непрестано у срцу свом имаш скривену молитву. На тај начин ће душа твоја још пре смрти да се приближи анђелском подобију.

3. Као што је наше тело, по удаљењу душе, мртво и смрадно, тако је и душа у којој не делује молитва - мртва и смрадна. Пророк Данило нас очигледно учи да губитак молитве треба сматрати горим од сваке смрти. Он је пре био спреман на смрт, него да се лиши молитве макар и за трен. Бога се треба сећати чешће него што се дише.

4. Са сваким уздисајем трезвено призивај име Исусово и са смирењем помишљај о смрти. Оба ова дела доносе велику корист.

5. Хоћеш ли да те Бог позна? Учини да си што мање познат људима. Уколико се будеш увек сећао да Бог види све што чиниш, било душом, било телом, нећеш погрешити ни у једном делу и Он ће живети поред тебе.

6. Човек се ничим толико не усличује Богу колико благотворењем другима. Међутим, треба бити опрезан да се добротворства не врше из рачуна.

7. Постаћеш, најзад, достојан Бога уколико не чиниш ништа што је недостојно Њега.

8. Бога ћеш преславно поштовати кад у својој души путем врлина будеш обликовао Његово подобије.

9. Људи постају бољи кад се приближавају Богу.

10. Бог познаје мудрог човека, који му указује част и поклоњење. Он се нимало не узнемирава уколико остаје непознат људима. Дело разборитости се састоји у томе да се део душе у којој се налази гнев побуђује на вођење унутрашње борбе. Дело целомудрености се састоји у непрестаном побуђивању ума на пажљиву бодрост. Дело праведности - у томе да се део у коме се налази жеља управља једино ка врлини, односно ка Богу. Дело храбрости се, најзад, састоји у томе да [човек] руководи са пет чула и да не допусти да се преко њих оскрнави његова унутрашњост, тј. дух, или спољашњост, тј. тело.

11. Душа је жива, проста, бестелесна суштина, невидљива за телесно гледање, бесмртна и обдарена умом и разумом. Ум у души је оно што је око у телу.

12. Од словесних створења под небом једна се боре, друга штите, а трећа нападају. Боре се људи, штите анђели, а нападају нечисте силе. Узрок одсуства у нама познања Божанских ствари и самог Бога није нити у немоћи оних који штите, нити у моћи оних који нападају, већ у немарности оних који се боре.

13. Зло није суштина, већ одсуство добра, као што мрак није ништа друго до одсуство светлости.

14. Простодушност је слабо опрезна и пажљива: не подозрева зло онај ко је слободан и обезбеђен од њега.

15. Заиста је развратност бесмислена и нећеш моћи ништа измислити чиме би распусне људе могао побудити да дођу памети.

16. Чисте и благодатне душе су необично опрезне. Оне одмах примећују ђавола и терају га, иако је он веома брз и крајње лукав у нападима.

17. Ничим се тако не умилоствљује Бог као телесним самозлопаћењем.

18. Неко од светих отаца је рекао да онај ко није у стању да предузме строг и много напоран монашки живот, може да се спасе на други начин, тј. уколико буде имао веру према монасима и уколико им служи и пружа оно што им је потребно. То, између осталог, за њих неће бити последње дело које их води ка спасењу.

19. Проводи ноћ у молитвеном труду и твоја душа ће убрзо обрести утеху.

20. Занимај се читањем са спокојним духом како би твој ум био непрестано усхићен сагледавањем дивних дела Божијих, и како би био уздизан као неком руком која је пружена према њему.

21. Спавање у току дана указује на телесну болест или на унијије душе, или на њену безбрижност или на неискуство.

22. Благодаћу Духа Светог и сопственим трудом и старањем, свака душа може да сакупи и споји у себи следеће особине: слово са умом, делање са сагледавањем, врлину са знањем, веру са познањем слободним од сваког заорава, и то тако да ни једно од њих не буде ни мање ни веће од другог. Тада се она спаја са истинитим и благим Богом, и једино са Њим.

23. Постоји осам помисли од којих се рађа сваки грех: код оних који воде усамљенички живот - помисао унијија, сујете, гордости, шкртости и туге, а код оних који живе под старешинством других (у општежићу) - стомакоугађања, гнева и блуда.

ДОБРОТОЉУБЉЕ
АВА ЕВАГРИЈЕ

IX
ПОУКЕ БРАТИЈИ КОЈИ ЖИВЕ У ОПШТЕЖИЋУ И
ГОСТОПРИМНИЦАМА

1. Наследници Божији, чујте реч Божију! Санаследници Христови, пазите на заповести Христове!

2. Вера је почетак љубави, а крај љубави - познање Бога.

3. Страх Божији чува душу, а трезвоумље је утврђује.

4. Трпљење рађа наду, а добра нада прославља човека.

5. Ко своје тело држи у строгој потчињености, достићи ће бестрашће, а ко га храни, пострадаће од њега.

6. Дух блуда [обитава] у телима неуздржљивих, а дух чисте стидљивости у душама уздржљивих.

7. Усамљеност са љубављу чисти срце, а удаљавање од других са гневом га смућује.

8. Боље је бити усред хиљада са љубављу, него сам у пећини са мржњом.

9. Ко храни злопамћење у својој души, личи на онога који сакрива пламен у плеви.

10. Немој давати много хране свом телу па у сну нећеш видети рђаво маштање. Јер, као што вода гаси огањ, тако глад [потире] скверно маштање.

11. Гневљив човек је плашљив, а кротки се не боји страха.

12. Силан ветар гони облаке, а злопамћење добра осећања из душе.

13. Ко се моли за непријатеље, не памти зло, а ко чува језик, неће увредити ближњег.

14. Ако те увреди брат твој, уведи га у дом свој и немој се олењити да одеш код њега и да са њим поделиш хлеб свој. Чинећи тако, избавићеш душу своју (од метежа) и нећеш се саплитати за време молитве.

15. Богаташ не стиче знање и камила неће проћи кроз иглене уши. Ипак, Богу ништа није немогуће.

16. Ко воли новац, неће видети знања, и ко га сабира помрачује се (незањем).

17. У обиталишту смиренних почива Господ, а у дому гордых умножава се проклетство.

18. Бешчасти Бога онај ко преступа Његов закон, а ко га чува, прославља свог Творца.

19. Душе праведних воде анђели, а душе злих узимају демони.

20. Где улази грех, тамо [иде] и незнање. Срца праведних ће се испунити познања.

21. Боље је сиромаштво са знањем, него богатство са незнањем.

22. Највиши украс главе јесте круна, а највиши украс срца - познање Бога.

23. Ко је милосрдан према беднима, искорењује гнев, а онај ко их храни напуниће се добрима.

24. У кротком срцу почива премудрост, а душа која чини добро јесте почивалиште бестрашћа.

25. Ко се често моли, избећи ће искушења, а срце немарног ће смутити помисли.

26. Не наслађуј се вином па те неће примамити тело.

27. Немој обилно насићавати тело своје, па ће скверне помисли понестати у теби.

28. Немој говорити: "Празник је, попићу вина", или: "Сутра је Педесетница, јешћу месо". За монахе не постоји празник за пуњење стомака.

29. Христова Пасха је прелаз од греха (ка врлини и покајању), а Педесетница је васкрсење душе.

30. Празник Господњи је заборав зла. Оног, пак, ко памти зло, обузеће плач.

31. Празник Божији је истинско знање. Ко обраћа пажњу на лаж и заблуду, умреће ружном смрћу.

32. Бољи је пост са чистим срцем, него ситост у нечистој души.

33. Ко истреби рђаве помисли из свог срца, личи на онога који разбија младенце о камен.

34. Снољубиви монах ће пасти у свако зло, а онај који воли бдење узлетеће као птица.

35. За време бдења се немој предавати празним разговорима и немој одбијати духовне речи, зато што Бог гледа на срце твоје и неће занемарити грех твој.

36. Дуги сан наводи искушење, а бдење га одгони.

37. Много спавање огрубљује срце, а бдење изоштрава ум.

38. Као што огањ растапа восак, тако добро бдење [уништава] зле помисли.

39. Међутим, боље је спавати, него време проводити у празнословљу.

40. Анђелско сновиђење весели срце, а демонско га смућује.

41. Покајање и смирење подижу душу, а милостиња и кротост је крепе.

42. Увек се сећај Оца небеског и никад не заборављај на последњи Суд, па душа твоја неће упасти у грех.

43. Немој остављати своју келију када те напада дух унинија и немој се уклањати (на друго место) у време туге. Јер, као што се сребро чисти (трењем), тако ће и твоје срце заблистати, ако непоколебиво претрпиш.

44. Дух унинија удаљује сузе, а дух туге дави молитву.

45. Као што не задржаваш шкорпију под пазухом, тако немој ни рђаве помисли задржавати у срцу своме.

46. Као што огањ испробава злато и сребро, тако срце монаха [испитује] искушење.

47. Ко не достиже славу којој тежи, жалости се, а ко је достигне - горди се.

48. Не препуштај гордости срце своје и немој рећи пред Богом: "Могу и сам", да Господ не би оставио твоју душу да је смире демони. Тада ће те смутити твоји ваздушни непријатељи и ноћни ужас ће те обузети.

49. Душа чиста је изабран сасуд, а нечиста ће се испунити горчином.

50. Без млека дете не може да се одоји, а без бестрашћа неће узликовати душа.

51. Љубави претходи бестрашће, а знању претходи љубав.

52. Страх Божији рађа мудрост, а вера Христова даје страх Божији.
53. Огњена стрела пали душу, али је врлински муж гаси.
54. Слушај, монаше, речи оца свога и немој чинити узалудним његове поуке. Тако ћеш избећи зле помисли и зли демони те неће савладати.
55. Рђав економ смућује душе братије, а ко расипа манастирско добро, врши крађу светиње.
56. Ко рђаво говори о брату своме, биће истребљен, а ко презире невољнога, неће угледати светлости.
57. Не говори: "Сада ћу остати, а сутра ћу поћи (из манастира)", зато што ниси мудро смислио.
58. Колебљив монах измишља лажљиве речи и вара срце своје.
59. Ко се лепо одева и пуни свој стомак, пасе срамне помисли и неће ући у збор праведних.
60. Пошавши у село, немој се приближавати женама и не започињи разговор са њима. У супротном ће твоја душа поћи за њима, као риба која прогута удицу.
61. Великодушни монах ће достићи бестрашће, а онај који огорчује братију биће омражен.
62. Кротког монаха љуби Господ, а свадљивог одбацује од себе.
63. Ако је брат тужан, утеши га, а ако је жалостан, саосећај са њим. Чинећи тако, обрадоваћеш срце његово и велико благо ћеш сакупити на небу.
64. Немој слушати речи уперене против твог старца и не распаљуј против њега душе које га не поштују, да се Господ не би разгневио на твоја дела и да те не би избрисао из књиге живих.
65. Лењиви монах ће претрпети много штете. Уколико, пак, буде упоран у својој нарави, и монашку одећу ће збацити.
66. Двојезичан монах смућује братију, а веран уводи мир.
67. Ко се узда у своју крепост, пашће, а ко се смирава, биће узнесен.
68. Немој се предавати ситости стомака и неће те савлађивати ноћни сан. Тако ћеш убрзо постати чист и Дух Господњи ће сићи на тебе.
69. Певањем Псалама кроти се гнев, а великодушношћу се одгони страх.
70. Светлост онога ко умножава гозбе ће потамнети и његову душу ће покрити тама.
71. На меру узимај хлеб и воду и дух блуда ће побећи од тебе.
72. Немој подметати ногу брату своме и не радуј се његовом паду, јер Господ види срце твоје и за то ће те предати у дан смрти.
73. Ко саблажњава световњаке, неће остати без казне, а ко их жалости, бешчисти своје име.
74. Ко воли мир, окусиће његово саће, а ко га умножава, напуниће се меда.
75. Поштуј Бога па ћеш упознати бестелесне. Служи му и Он ће ти показати разум векова.
76. Тело Христово су делатне врлине. Ко их једе, постаће бестрастан.
77. Крв Христова је разликовање делатности. Ко је пије, просветиће се.
78. Груды Господње су познање Бога. Ко леже на њих биће богослов.

79. Испуњен знањем и делатељ добра се сретеше, а Господ беше међу њима.

80. Не напуштај веру крштења свога и не нарушавај духовни печат, да би Господ пребивао са твојом душом и покривао те у дане зла.

81. Речи јеретика су весници смрти. Ко их прима, погубиће своју душу.

82. И сада ме полушај, сине мој: Не прилази вратима неверних људи и немој ићи преко њихових мрежи, да се не би заплео.

83. Удаљи своју душу од лажног знања. Ја сам често говорио са њима (тј. заблуделима) и испитивао њихове мрачне речи, и у њима сам нашао змијски отров. Ко их прима, погинуће, а ко их воли, испуниће се зла.

84. Видео сам оце њиховог мудровања и не угледах светлост истине у њиховим речима.

85. Пuteви промисла су покривени примраком и разуму су недостижни Његови судови. Међутим, врлински муж ће их спознати.

ДОБРОТОЉУБЉЕ

АВА ЕВАГРИЈЕ

Х

ЊЕГОВЕ ПОУКЕ ДЕВСТВЕНИЦАМА

1. Љуби Господа и Он ће тебе завоleti. Служи му и Он ће просветити твоје срце.

2. Поштуј мајку своју (игуманију) као Мајку Господњу, и не жалости седине оне која те је родила (по духу).

3. Љуби сестре као ћерке своје мајке, и не напуштај пут мира.

4. Нека сунце које излази затекне молитвеник у твојим рукама, а после другог часа [прихвати се] рукодеља.

5. Моли се непрестано и сећај се Христа који те је препородио.

6. Избегавај мушки збор да ти не би остао идол у души, и да се не би спотичала за време молитве.

7. Имаш љубљеног Христа. Одгурни све мушкарце, и твој живот ће бити беспрекоран.

8. Раздражљивост и гнев терај од себе и злопамћење да се не косне твог срца.

9. Не говори: "Сада ћу појести, а сутра ћу постити", јер не знаш шта ће родити данашњи дан.

10. Није добро јести месо, а пити вино није пристојно. И једно и друго дозвољено је само болеснима.

11. Неспокојна девственица се неће спасти, и која живи у утехама неће видети свог Женика.

12. Не говори: "Ожалостила ме слушкиња (искушеница) и ја ћу јој вратити", јер нема робиња међу кћерима Божијим.

13. Не обраћај слух свој сујетним речима, и бежи од вести брбљивих старица.

14. На гозбе пијаница не гледај и на свадбе светске не иди: Нечиста је пред Богом свака девственица која тако чини.

15. Отварај уста своја за речи Божије, а обуздавај причљивост.

16. Смири се пред Богом и узвисиће те Његова десница.

17. Не одвраћај се од сиромашног у његовој невољи и неће нестати јелеја у твојој светиљци (у часу невоље).

18. Све чини ради Господа и не ишти славе људске. Људска слава је као цвет у трави, а слава Господња пребива вавек.

19. Кротку девственицу воли Господ, а гневна му је мрска.

20. Послушна девственица ће обрести милост, а она која се препире је крајње неразумна.

21. Девственицу која ропће погубиће Господ, а благодарну за све ће избавити од смрти.

22. Смех је сраман и прекорна је бестидност (очију). Свака неразумна (девственица) ће упасти у њих.

23. Она која удешава хаљине губи стидљивост погледа.

24. Не задржавај се са световњацима (световњакињама) да не би скренули твоје срце и да не би учинили некорисним савете праведних.

25. Са сузама се моли ноћу, али нека нико не примети да се молиш. Тако ћеш обрести благодат.

26. Пријатне шетње и посете туђих домова ослабљају стање душе и колебају решеност њене воље.

27. Верна девственица није плашљива, а неверна се и своје сенке боји.

28. Она која презире слабу сестру, биће удаљена од Христа.

29. Не говори: "То је моје, а то твоје"? јер је у Христу Исусу све заједничко.

30. Немој испитивати како друге живе и немој се радовати паду сестре своје.

31. Послужи сиромашне девственице, и својом знатношћу се не узноси.

32. У цркви Божијој немој пуштати реч из уста својих и ни на кога немој подизати очи своје, јер Господ зна срце твоје и све помисли твоје гледа.

33. Сваку злу жељу одгони од себе, па те неће савладати непријатељи твоји.

34. Немој само језиком изговарати речи Псалама, већ певај у срцу своме.

35. Као што је тешко угасити распламсали огањ, тако је рањена душа девственице тешко излечива.

36. Немој предавати души својој зле помисли да не би оскрнавиле твоје срце и да не удаље од тебе чисту молитву.

37. Тешка је туга и неподношљиво униније, али су сузе пред Господом јаче од њих.

38. Глад и жеђ замарају злу похоту, а бдење чисти разум.

39. Гнев и раздраженост одбијају љубав, а злопамћење посрамљује дарове.

40. Она која тајно оговара сестру своју, остаће изван брачног двора Жениковог. Зазваће пред вратима, али је неће чути.

41. Немилостивој девственици ће се угасити светилник, и она неће угледати долазак свога Женика.

42. Павши на камен, стакло се разбија у комадиће. Ни девственица која се прилепи уз мужа, неће остати невина.

43. Боља је кротка удата [жена], него раздражљива и гневљива девственица.

44. Она која са смехом слуша речи мушкарца, личи на човека који непријатељима даје конопац да му ставе око врата.

45. Шта је бисер у златном ланцу, то је девственост окружена поштовањем.

46. Демонске песме са гулама ослабљују душу и подривају крепост њене решености, коју чувај изнад свега, како се не би показала [достојном] прекора.

47. Не наслађуј се осмесима и не саучествуј са онима који осуђују, јер ће их Господ оставити.

48. Не осуђуј сестру која једе и не узноси се својим уздржањем, јер не знаш шта Господ мисли о вама и која од вас ће стати пред лице Његово.

49. Она која жали због тога што су очи потамнеле и тело увенуло, неће бити обрадована бестрашћем.

50. Тешко је уздржање и једва остварива чистота, али нема ничег слађег од небеског Женика.

51. Видео сам људе који су својим учењем повређивали девственице и поништавали њихову девственост.

52. Ти, девственице, слушај учење Цркве Божије, и нико други те неће убедити.

53. Бог је створио небо и земљу и промишља о њима. Нема анђела који не би могао да сагреша, нити демона који је зао по природи: и једног и другог Бог је створио са слободном вољом.

54. Као што се човек састоји од трулежног тела и словесне душе, тако се и Господ наш истински родио као човек без греха, истински једући, и истински се распевши: Он није био призрак у очима људи.

55. Биће васкрсење мртвих. Овај свет ће проћи и ми ћемо добити духовна тела. Праведни ће наследити светлост, а грешници ће се населити у таму.

56. Очи девственице ће угледати Бога, и њене уши ће чути Његове речи.

57. Девствена чистота је угодна Господу. Чиста девственица ће примити венац из руке свог Женика.

58. Брачно одело ће јој бити дано и са анђелима ће ликовати на небесима.

59. Њена свећа ће неугасиво горети и јелеја неће понестати у њеном светилнику. Она ће примити вечна богатства и наследити Царство Божије.

60. Сећај се Христа који те чува и не заборављај Тројицу Једносуш(т)ну којој се клањамо.

ДОБРОТОЉУБЉЕ

АВА ЕВАГРИЈЕ

XI

ПОГЛАВЉА О РАЗЛИЧИТИМ РЂАВИМ ПОМИСЛИМА[1]

1. Први демони који се противе делатном животу јесу они којима је поверена похота, жеља стомакоугађања, они који у нас полажу среброљубље, и који у нама изазивају искање славе човечије. Остали се налазе иза њих, по реду узимајући оне које су претходни већ ранили. Међутим, не може да падне у руке блуда онај ко већ није пао у стомакоугађање; не може да се узнемири гневом ко се не бори за јела, новац, или славу; не може да избегне демона туге онај ко није претрпео штету у нечему од тога; неће избећи гордост, први ђаволски пород, ко није искоренио корен

свију зала - среброљубље (1.Тим.6,10), будући да, по Соломону, сиромаштво смирава човека (Прич.10,4). Укратко речено, човек не може да допадне једном демону, уколико није најпре рањен онима из првог реда. Због тога је те три помисли ђаво некада принео и Спаситељу: прву, кад је тражио да камење постане хлеб; другу, кад је обећао читав свет ако падне и поклони му се; трећу, кад га је уверавао да ће се прославити тиме што му се неће ништа десити ако га послуша и баци се са такве висине (са црквеног крова). Показавши се изнад свега тога, Господ је наредио ђаволу да се удаљи, учећи нас да није могуће отерати ђавола уколико не презремо те три помисли.

2. Све демонске помисли уносе у душу представе чулних ствари. Примивши њихов лик, ум их окреће у себи. Према томе, по предмету помисли можемо сазнати који нам се демон приближио. На пример, ако се у мојој мисли појави лице онога који ме је оштетио, или оклеветао, очигледно је да ми се приближио демон злопамћења; ако се, опет, сетимо новца и славе, по самом предмету је могуће сазнати ко нас узнемирава. На исти начин и при другим помислима по предмету можеш одредити ко је поред нас и ко их подмеће. Не кажем, уосталом, да сва сећања о тим стварима долазе од демона, стога што и сам ум, кад човек усхте да га покрене, може да обнавља сећања на оно што се десило. Од демона су само она присећања која побуђују раздраженост или похоту, који нису природни. Услед узнемирења тих сила, ум мислено прељубочинствује и свађа се, те више није у стању да се сећа на Бога, свог Законоположника. Јер, та светлост (тј. непомућено богومислије) јавља се у владалачком уму под условом да су за време молитве пресечене помисли које лутају по стварима.

3. Погледај 63. поглавље [из Списа]: Поглавља о делатном животу упућена Анатолију.

4. О сновиђењима. Вредно је испитати због чега демони у сненим маштаријама представљају и проузрокују ликове у нашем владалачком (уму). Слично томе са умом обично бива (и најави), када или види очима, или слуша ушима, или неким другим чулом прима оно што је споља и задржава га у памети. Сећање, пак, приводећи у покрет оно што је примило преко тела, уноси ликове у владалачки ум. Према томе, мени се чини да демони (у сновиђењима) уносе ликове у ум и покрећу сећање, будући да органе чула сан држи непокретним. Међутим, поставља се питање како они покрећу сећање. Да ли посредством страсти? Да (уколико се имају на уму страсни снови). То је очигледно стога што чисти и бестрасни не трпе ништа слично. Међутим, дешава се и просто (бестрасно) кретање сећања, које долази од нас самих, или од светих сила, у коме (нам се чини) да разговарамо и вечерамо са светима. Уосталом, треба приметити да душа и без тела може да ствара ликове какве опажа са телом (тј. страсно или бестрасно). Исто се дешава и за време сна када се тело одмара. Јер, као што се воде можемо сећати и кад смо жедни и кад нисмо, тако се и о злату може мислити и са похлепом и без похлепе. Исто се дешава и са осталим предметима (како на јави, тако и у сну). А узрок тога што ум сусреће (или наилази у себи за време сна) овакве или онакве маштарије, лежи у лукавости демона (који увек имају у виду нашу погибао). При томе је још потребно знати да се демони користе и спољашњим стварима ради изазивања маштања, на пример, шумом валова док неко плива.

5. Дејствима демона и свим њиховим лукавствима много помаже и необично користи наша раздражљивост када ступа у неприродан покрет. Због тога ни један од њих не одбија да је даноноћно подстиче. Међутим, када приметите да је свезана кротошћу, они се старају да је одреше неким наводно оправданим разлогом, не би ли је довели до напрегнутости и припремили за узнемирење својим зверским помислима. Због тога, ни због оправданих, ни због неоправданих разлога, не треба дозволити да се она узнемири, како не бисмо дали опасан мач у руке оних који нам саветују зло. Ја знам да се многи, чинећи тако, због најбезначајнијих повода запаљују много више него што приличи. Због чега, реци ми, тако брзо доспеваш у свађалачко стање ако си презрео јела, новац и славу? Зашто храниш пса, кад си дао обећање да ништа нећеш имати? Ако он лаје и баца се на људе, очигледно је да имаш нешто унутра и да желиш да га сачуваш. Уверен сам да је такав далеко од чисте молитве, знајући да гнев уништава такву молитву. Осим тога, чудим се како је заборавио свете: Давида, који узвикује: Престани са гневом и остави јарост (Пс.36,8), Проповедника, који заповеда: Отклони јарост од срца свога, и одбаци лукавство од тела свога (Проп.11,10), и апостола који наређује да се у свако време и на сваком месту подижу свете руке [на молитву] без гнева и двоумљења (1.Тим.2,8). Истоме нас учи и древни обичај да се пси изгоне из куће у време молитве: тиме се даје на знање да код молитвеника не сме бити гнева. И један незнабожачки мудрац је тврдио да богови не једу жуч и крило, иако није, како ми се чини, разумевао шта говори: сматрам, наиме, да је жуч символ гнева, а крило - скотске похоте.

О томе да не треба бринути о одећи или јелима, излишно је, мислим, и писати, јер сам Спаситељ у Јеванђељима налаже: Не брините се душом својом, шта ћете јести, или шта ћете пити; ни... у шта ћете се оденути (Мт.6,25). Незнабошцима је то приличило као неверницима, који одбацују промисао Владике и који одричу Творца. Хришћанима, међутим, тако нешто треба да је потпуно туђе кад су једном већ поверовали да и врапци који се продају за један новчић стоје под надзором светих анђела. Међутим, демони имају обичај да после нечистих помисли набацују помисли многобрижљивости, како би се Исус повукао због "народа" помисли на мисленом "месту", и да би "реч", загушена брижљивим помислима, остала "без рода" (Мт.13,22). Одбацивши их, положимо на Господа тугу своју (Пс.54,23), будући задовољни оним што имамо (Јев.13,5), како бисмо, водећи скроман живот и употребљавајући убогу одећу, из дана у дан свлачили са себе те родитеље таштине. Кома изгледа срамно да иде у убогој одећи, нека погледа на Светог Павла и види како је он пребивао у зими и голотињи (2.Кор.11,27), загревајући се несумњивим очекивањем "венца правде" (2.Тим.4,8). Међутим, пошто Свети Павле овај свет назива тркалиштем (1.Кор.9,24), погледајмо да ли онај који се обукао у помисли многобрижљивости може трчати ради награде небеског призвања (Фил.3,14) Божијег и борити се против поглаварстава и власти и господара таме овога света (Еф.6,12)? У крајњој мери, то не тврдим, научен самом чулном историјом (оним што бива на тркалиштима), будући да ће томе (борцу) свакако сметати одећа. Она ће га спутавати, као и ум - помисли брижљивости, ако је истинита реч која каже да ум непрекидно пребива поред свога блага. Јер се каже: Јер где је благо ваше, онде ће бити и срце ваше (Мт.6,21).

6. Неке од помисли секу, а неке се одсецају. Зле секу добре, а и добре секу зле. Дух Свети пази на прворођену помисао (која заузима првенство и надмоћ и по њој нас одбија или прима. Ево шта кажем! Рецимо, ја имам помисао гостопримства ради Господа. Њу, пак, наишавши, кушач сече тиме што нашаптава гостопримство ради славе. И опет, ја имам помисао гостопримства да бих се показао пред људима, али долази добра помисао и сече је тиме што нас усмерава да врлину чинимо ради Господа, а не ради људи. И тако, уколико на делу останемо при првим помислима (при чему ће нас друге само искушавати), и награда ће им бити саобразна. Јер, као људи и као они који се налазе у борби са демонима, ми немамо снаге да увек првобитну помисао одржимо ненарушеном, као што, уосталом, ни рђава помисао не може остати у нама, а да добра помисао не покуша да устане против ње, будући да су семена врлина у нама (неуништива). Уосталом, ако нека од помисли истраје, заузеће место (првобитне помисли) и човек ће већ почети да делује покретан њоме.

7. Између анђелских, људских и демонских помисли, као што смо после дугих посматрања сазнали, постоји следећа разлика: анђелске ишту да познају природу ствари и испитују њихово духовно значење, на пример - због чега је створено злато, и ради чега је расуто у виду песка негде у доњим местима земље, те [зашто се] налази тек са великим напором и трудом; зашто се нађено прелива водом и предаје огњу, а затим и рукама уметника, који од њега праве светилнике за скинију, кадионице, "чашице и бочице" (2.Цар.4,21), из којих, по благодати Спаситеља, већ не пије цар Вавилонски (Дан.5,3). Клеопа, пак, од тих тајни приноси горуће срце. Демонске помисли то не знају и не разумеју, већ само бестидно нашаптавају стицање чулног злата и представљају насладу и славу који га прате. А људска помисао не тражи ни стицање, нити се занима за симболичко значење злата, већ само у мисао уноси прост изглед злата, без страсти и похлепе. Слично расуђивање може се спровести и о другим стварима, уколико неко хоће свој ум да скривено упражњава по овом обрасцу.

8. Постоји помисао која се долично може назвати скиталицом. Она се код братије обично јавља изјутра и ум води из града у град, из шуме у шуму, из дома у дом. При томе, он најпре води обичне разговоре, да би, затим, заговоривши се са најстаријим познаницима, нарушио своје стање, саобразно са својствима оних које је срео. Тако се он, мало помало, удаљава од сећања на Бога и врлине, заборављајући на своје звање и завет. Према томе, отшелник треба да пази на тог демона, пратећи одакле долази и где прилази, будући да он не прави узалуд и случајно толико велики круг, већ са намером да растроји његово стање и да му се ум, распаљен свим тим и опијен мноштвом разговора, одмах преда демону блуда, или гнева, или туге, који највише оштећују светлост његовог устројства. Уколико хоћемо да јасније упознамо замке тог демона, немојмо му одмах противречити и немојмо одмах (оцима) откривати начин његовог приређивања разговора у нама, те како, мало-помало, ум заводи у област смрти, будући да ће он одмах побећи, не трпећи да гледају његове радње. Тада ми нећемо сазнати оно што смо хтели. Боље му дозволимо да другог или трећег дана доведе до краја своју драму, како бисмо до краја упознали његове лукаве преврате. Најзад га лако можемо отерати у бекство једном разотркивајућом речју. Међутим, поштоје ум за време искушења узнемирен и не види тачно оно што се дешава у нама, после удаљавања демона потребно је учинити следеће: седи и сам се присети шта се са тобом дешавало, одакле си почео

и где си ишао, у ком месту си ухваћен демоном блуда, или туге, или гнева, и како је било све остало. Изучи све то и запамти да би, кад опет дође, могао да га изобличиш. Упознај и само место у коме се скрива и више немој ићи за њим. После тога, ако хоћеш да га доведеш до беса, изобличи га одмах чим се појави, и помени прво место у које си ушао (мислено у првом лутању искушења), а затим друго и треће. То ће га силно раздражити, јер не може да трпи посрамљење. Као доказ да је корисно изрећи му такво [изобличење] нека ти послужи бежање помисли. При таквом изобличењу, њој је немогуће да опстане. После победе над тим демоном, долази тежак сан, умртвљење капака са великом хладноћом, стално зевање и отежалост рамена, што, уосталом, при усрдној молитви, све развејава Дух Свети.

9. Мржња према демонима много потпомаже наше спасење и подстиче вршење врлина. Ипак, ми нисмо у стању да је васпитамо у себи као неко добар пород зато што је у нама расипају духови сластољубља, призивајући душу опет ка дружењу са њима и навикавању на њих. Међутим, Лекар душа ово дружење, или пре тешко излечиву гангрену, лечи тиме што нас препушта да даноноћно од њих трпимо нешто страшно. Услед тога душа опет долази до првобитне (нормалне) мржње према њима, научена да Господу говори речима Давида: Пуном мржњом их замрзех; посташе ми непријатељи (Пс.138,22). Јер, савршеном мржњом мрзи непријатеље онај ко ни делом, ни мишљу не греша. То и јесте знак највећег и првог бестрашћа (које је било присутно код Адама).

10. Треба ли говорити нешто о демону који душу чини безосећајном? Ја се, у крајњој мери, страшим да пишем о њему. Како то душа иступа из сопственог устројства у време кад он наилази, како одбацује страх Божији и одлаже сваку побожност, како грех не сматра грехом и безакоње безакоњем, а Страшни суд и вечну муку помиње као просте речи, подсмевајући се огњеном и заиста свепотресајућем преврату, док Бога, додуше, исповеда, али Његове заповести неће да зна? Бијеш себе у груди када се [душа] креће ка греху, али она не осећа; говориш јој из Писма, али она као слепа не види и као gluva не чује; представљаш јој увреду од људи, али она ни то не рачуна ни у шта; стид пред њима не осећа, слично свињи која затвори очи и поломи ограду. Тог демона приводе помисли таштине уколико се дуго задржавају у [души], а од њега, кад се не би скратили дани они, нико не би остао (Мт.24,22). Он спада у ред оних који ретко нападају братију (тј. општежитељне монахе). Узрок томе је јасан: при погледу на невољу других које хвата или болест или односи изненадна смрт, он се одмах окреће у бекство, будући да душа доспева у скрушеност, испуњавајући се саосећањем, те заслепљеност, коју су на њу навукли демони, спада са њених очију. Ми (отшелници) смо тога лишени због пустиње и реткости немоћних међу нама. Дајући нам средство за одгоњење тог особеног демона, Господ нам је у Јеванђељу наредио да посећујемо болеснике и затворенике, говорећи: Болестан бијаш, и посетисте ме; у тамници бијаш, и дођосте ми (Мт.25,36). При томе је потребно знати да је отшелник који, подвргнувши се нападу овог демона, није примио помисао блуда или који није оставио своје станиште услед унија - са небеса примио трпљење и целомудреност. Блажен је, јер се удостојио таквог бестрашћа! Они, пак, који су дали обећање да подвижнички пребивају у побожном богоугађању, претпостављају да се населе међу световњацима, само да се сачувају од тог демона. Међутим, ја се стидим људи да нешто више кажем или напишем о њему.

11. О духу туге. Сви демони уче душу сластољубљу, изузев демона туге. Он нарушава помисли оних који ступају у пустињу, пресецајући сваку душевну сладост и сушећи је тугом, будући да се "тужном човеку суше кости" (Прич.17,22). Нападајући, пак, умерено, он отшелника чини икусним, јер га подстиче да презире сва добра овог света и да се удаљује од сваке утехе. Међутим, када дуго и снажно мучи, он порађа помисли које отшелнику саветују да испусти душу своју, или га подстичу да бежи далеко од свог места. Тако је некада, мучен од њега, помислио и пострадао Јов, јер је рекао: Кад би било могуће, сам бих себе убио, или бих замолио другог да ми то учини (Јов 30,24). Символ тог духа је аспида чији отров у малој количини уништава друге отрове. Он убија свако живо створење које га прими. Том демону је Павле предао коринтског безаконика. Због тога им је опет брзо писао: Зато вас молим, потврдите љубав према њему... да како тај не би био савладан од превелике жалости (2.Кор.2,7; 8). На такав начин, тај дух који мучи људе бива узрок и доброг покајања. Због тога је и Свети Јован Крститељ, онима које је [тај дух] ујео и који су прибегли Богу, назвао породом аспидиним: Ко вама каза да бежите од гнева који иде? Родите, дакле, род достојан покајања. И не мислите и не говорите у себи: Имамо оца Авраама; јер вам кажем да може Бог и од камења овога подигнути децу Аврааму (Мт.3,7-9). Уосталом, сваки ко је, подражавајући Авраама, изашао из своје земље и од свог рода (Пост.12,1), самим тим је постао јачи од тог демона.

12. Ко је победио гнев, победио је демоне. Ко му робује, далек је од монашког живота и од путева Спаситеља нашег, будући да Господ, како се говори, кротке учи Својим путевима (Пс. 24,9). Ум отшелника је неуловљив баш стога што прибегава у долину кротости. Јер, демони се готово ни једне врлине не плаше толико колико кротости. Њу је стекао онај велики Мојсије, названи кротким изнад свих људи (Број.12,3). И Свети Давид је напоменуо да је достојна спомена Божијег, рекавши: Помени Господе Давида и сву кротост његову (Пс.131,1). И сам Господ је заповедио да подражавамо Његову кротост, говорећи: Узмите јарам мој на себе и научите се од мене; јер сам ја кротак и смирен срцем, и наћи ћете покој душама својим (Мт.11,29). Онај ко се уздржава одјела и пића, а злим помислима у себи распаљује гнев, сличан је броду који плови по мору и којим управља демон. Због тога је потребно, колико год се има сила, пазити на тог нашег пса и обучавати га да гризе само вукове, а не и овце, показујући сваку кротост према свим људима (Тит.3,2).

13. О таштини. Од свих помисли, једино је помисао таштине многопредметна, обухватајући скоро читаву васељену и свим демонима отварајући врата, као неки зли издајник града. Она поткрада ум отшелника и, пунећи га мноштвом речи и ствари, погубљује његове молитве, којима он покушава да излечи ране своје душе. Ту помисао умножавају сви већ побеђени демони, и преко ње поново стичу улаз у душу, чинећи да потоње стање бива... горе од првога (Лк.11,26). Од те помисли рађа се и помисао гордости, која је са небеса на земљу збацила "печат уподобљења и венац доброте" (Јез.28,12). Ти, пак, одскочи од ње, не чекајући ни мало, како не би "другима предао живот" свој, и "живљење" своје немилостивима (Прич.5,9). Тог демона окреће у бекство усрдна молитва и избегавање да се намерно чини или говори било шта што води ка проклетој таштини.

14. Стекавши нешто бестрашћа, ум отшелника узима коња таштине и почиње да се креће по градовима, незадрживо се надајући на похвале и славу. Међутим, по промислу Божијем, сусревши духа блуда који га закључава у неку стају, он се учи да не оставља одар пре него што оздрави и да не подражава нестрпљиве болеснике који, и пре потпуног излечења, крећу на пут и почињу да шетају по бањи, услед чега упадају у ранију болест. Стога, седећи у келији, пазимо на саме себе, како бисмо, напредујући у врлини, постали непокретни на зло, обнављали се у познању и удостојили се мноштва различитих сагледавања. [Тако ћемо], узносећи се у молитви, јасније угледати светлост Спаситеља нашег.

15. Ја нисам у стању да опишем сва демонска лукавства. Чак се стидим да их све набројим, бојећи се уједно за простодушније од читалаца. Уосталом, чуј нешто о лукавствима демона блуда. Он у мисли оних који су стекли извесно бестрашће у желатељном делу [душе] и код којих су се смрадне помисли охладиле, доноси представе мушкараца и жена који играју, и отшелника чини гледаоцем њиховних срамних телесних покрета. Међутим, то искушење није трајно (у уму), зато што га пажљива молитва и крајње оскудна храна са бдењем и упражњавање духовних сагледавања прогони као безводан облак. Ипак, дешава се чак да лукави додирује тело побуђујући у њему неразумну распаљеност, или да припрема хиљаде замки које не треба обнародовати, нити предати хартији. Против таквих помисли много користи успаљеност гнева, устремљена на њиховог демона, будући да се он њега силно боји. Он, наиме, расејава све његове замисли. То и значе речи: Гневите се и не грешите (Пс.4,5). То је корисно лекарство које се прилаже на душу у време искушења. Тог демона подражава и демон гнева, представљајући (уму) отшелника (у маштањима) као да неко од родитеља или пријатеља или сродника трпи увреду од ништавних људи, приводећи у покрет његов гнев, са намером да каже или учини нешто зло онима који му у машти ума изгледају (као увредиоци). То треба приметити и брзо истрзати мисао из таквих маштања, како за време молитве она не би личила на угарак који се дими. Таквим искушењима се обично подвргавају гневљиви људи, који се лако распаљују и устремљују (против других), који су далеко од чисте молитве и од познања Спаситеља нашег Исуса Христа.

16. Помисли овог века Господ је предао човеку као овце добром пастиру, давши му за помоћнике жељу и раздражљивост, како би јарошћу терао у бекство вучије (демонске) помисли, а жељом душевно волео овце (добре помисли) и пасео их, подвргавајући се много пута [дејству] снажних ветрова и кише. Он му је уз то дао и закон како да напаса овце, као и "место пуно зеленила и воду покоја" (Пс.22,2), и псалтир и гусле, и жезал и палицу, како би се од стада и хранио и одевао и сабирао "горско сено" (Проч.27,25). Ко, каже, чува стадо и од млека стада не једе? (1.Кор.9,7). И тако, отшелник даноноћно треба да чува ово стадо како ни једно младунче (јагње) не би отеле звери или допало у руке разбојника. Ако се и деси нешто слично у шуми, одмах треба да отме (отето) из уста лава или медведице (1.Цар.17,34-35). Зверокрадице су - помисли о брату које пасемо са мржњом; помисли о жени помешане са срамном жељом; помисли о сребру и злату помешане са похлепношћу; па чак и помисли о светим даровима, уколико их ум напаса са таштином. Исто се може рећи и о осталим помислима, уколико их поткрадају страсти. (Своје стадо) треба чувати не само дању, већ и ноћу. Јер, дешава се да неко, узмаштавши срамно и лукаво, губи своје. О томе је рекао Свети Јаков:

Растргнуту звером нисам ти доносио. То је био мој губитак. Испитивао си ме да ли је дању или ноћу што пропало. Дању ме је мучила жега, а ноћу студен, и сан је бежао од очију мојих (Пост. 31,39-40). Уколико нам се од премора приближи униније, потрчавши на камен познања, почнимо разговор са псалтиром, ударајући у струне познања врлина. Пасимо опет овце наше под Синајском гором, како би Бога отаца наших и нас позвао из купине (Изл.3,1), и даровао нам силу знамења и чудеса.

17. Словесну природу умртвљену грехом Христос буди (на покајање) сагледавањем свих векова (тј. оног што је било, што јесте и што ће бити). Његов, пак, Отац душу, која умире Христовом смрћу (и која се у крштењу или покајању удаљује од греха), васкрсава познањем Њега самог. То и значи оно што говори апостол Павле: Ако ли умресмо са Христом, верујемо да ћемо и живети са њиме (Рим.6,8).

18. Ум који са себе свуче старог човека и обуче се у оног који је од благодати, у време молитве своје ће угледати устројство слично сафиру или небеској боји, што Писмо именује "местом" Божијим, које су видели старци на Синајској гори (Исх.24,10).

19. Од нечистих демона једни искушавају човека као човека, а други га узнемиравају као бесловесну животињу. Приближивши се, први нам нашаптавају помисли таштине, гордости, зависти или осуђивања, које не нападају ни једну животињу, а други побуђују на гнев или похоту која није у њиховој природи. Те страсти су заједничке нама и бесловесним [животињама] и сакривене у нама испод словесне природе. Имајући у виду помисли које се људима дешавају као људима, Дух Свети говори: Рекох: ви сте богови и сви синови Вишњага, а ви умирате као људи и као кнезови падате (Пс.81,6-7). А шта каже, имајући у виду помисли које се у човеку крећу као у бесловесној [животињи]? Немојте бити као коњ и мазга који немају разума: уздом и ђемом треба им обуздати чељуст кад не иду к теби (Пс.31,9).

20. Уколико те неки непријатељ рани, и ти пожелиш да, по написаном, његов мач заријеш у срце његово (Пс.36,15), поступи као што ћу ти рећи. Разложи помисао која ти се јавила, тј. која је, из чега се састоји и шта у њој нарочито узнемирава ум. Ево на шта мислим. Рецимо да су на тебе послали помисао среброљубља. Ти је разложи на ум који је прихватио, на помисао о злату, на само злато и на страст среброљубља. Најзад постави питање: Шта је од свега тога грех? Да ли ум? Како кад је образ Божији? Да ли помисао на злато? Али, како тако нешто може рећи онај ко има ум? Да ли, онда, само злато? Али, зашто је оно створено? И тако, остаје да се грех смести у оно четврто (тј. у страст среброљубља), која није ни ствар која поседује самостално постојање, нити појам о ствари, већ нека човекомрзна сласт која се рађа из слободног произвољења и која подстиче ум да зло употребљава твар Божију. Закон Божији, пак, наређује да пресецамо такву сласт. Док будеш вршио такво раздљивање, помисао ће ишчезнути, будући разложена на оно што јесте. Демон ће побећи чим се твоја мисао уздигне горе, добивши крила од таквог познања.

Ако, пак, нећеш да против њега окрећеш његов мач, већ пре желиш да га победиш својом праћком, узми камен из своје пастирске торбице и ступи у сагледавање [питања] због чега анђели и демони прилазе нашем свету, а ми не

додирујемо њихов свет. Јер, ми ни анђеле не можемо још више приближити Богу, нити нам долази у главу да демоне учинимо још нечистијима. Такође, (ући у сагледавање) [питања] због чега је "Деница, син зоре, спао са неба" (Ис.14,12), и зашто "чини те ври дубина као лонац, и да се море мути као у ступи" (Јов 41,22). [Због чега] све узнемирава својом злобом и над свима хоће да началствује? Созерцавање о тим предметима веома рањава демона и окреће у бекство његову војску. Међутим, тако могу да поступају само они који су се донекле очистили и који делимично прозиру у узроке онога што се десило. Нечисти, међутим, не могу да упражњавају такво созерцање. Чак и да их неко научи да заклинју, неће бити услишени у време борбе зато што се у њима налази дебела прашина и што је у њима све у неред услед страсти. Наиме, у потпуности је неопходно да читава војска туђинаца стане мирно како би само Голијат иступио против нашег Давида. Тако ћемо и на друге нечисте помисли употребити (указано) разлагање, и овај [други] вид борбе.

21. Дешава се да се понеке нечисте помисли сувише брзо окрећу у бекство. Треба да утврдимо узрок те појаве. Непријатељ нам није могао ништа учинити или због реткости предмета помисли, тј. стога што је тешко достићи га, или због бестрашћа које је у нама. На пример, ако неко од отшелника помисли да му је поверено духовно управљање престоним градом, али се не задржи на маштању о томе, очигледно је да се ради о првом случају (тј. немогућности остварења). Ако, међутим, неко примети да постаје управитељ града (што је могуће), али се такође (са презиром) односи према помисли, онда се ради о блаженом причаснику бестрашћа. И код других помисли ће се узрок брзог повлачења открити на исти начин. Неопходно је да то знамо ради оживљавања наше усрдности и напора, будући да ћемо на тај начин спознати да ли смо прешли Јордан и да ли се налазимо близу града палми (Пон.Зак.34,3), или се још налазимо у пустињи где нас нападају туђинци.

Веома је искусан и, како ми се чини, сналажљив да превари демон среброљубља. Будући притешњен крајњим одрицањем од свега, он често на себе узима лик економа и сиромасољубца, радо прима путнике којих и нема, шаље што је потребно потребитима, посећује градске тамнице, откупљује робове, везује се за богате жене и указује коме треба да саосећају, а другима, којима су пуне ризнице, саветује да се одрекну света. На тај начин, мало-помало, варајући душу, он је опкољава помислима среброљубља и предаје помисли таштине. Она наводи мноштво (отшелника) које је Господ због таквих радњи прославио, а понеке подстиче да тихо међу собом говоре о свештенству, предсказујући смрт садашњег свештеника, и додајући да управо они неће избећи (избор), па ма шта чинили. Упетљавши се у такве помисли, бедни ум се препире са онима који га не примају, а онима који га прихватају усрдно раздаје дарове и са благодарношћу их радо прима. Неке, пак, упорне (противнике) предаје судијама и тражи да се истерају из града. Међутим, како такве помисли круже у унутрашњости, прилази демон гордости, честим муњама просеца ваздух келије, хушка крилате змије и, као крајње зло, лишава ума. Ми, пак, молећи се да нестану такве помисли, постарајмо се да се у благодарном расположењу саживимо са лишавањима. Јер ништа не донесмо на свет; јасно је да ништа не можемо ни однети. А кад имамо храну и одећу, будимо

овим задовољни (1.Тим.6,7-8), сећајући шта је даље рекао Свети Павле: Јер је корен свију зала среброљубље (1.Тим.6,10).

22. Све нечисте помисли се у нама задржавају због страсти које ум сурвавају у погибао и пропаст. Јер, као што мисли о хлебу круже код гладнога услед глади, и мисао о води код жедног услед жеђи, тако се и помисли о новцу и срамне помисли, које се рађају од обилног јела, такође задржавају у нама услед (одговарајућих) страсти. Исто то ће се приметити и код помисли таштине, као и Код других помисли, Немогуће је, пак, да ум, који је обузет таквим помислима, стане пред Бога и да се украси венцем правде. Тим помислима је био обузет јадни онај ум који се, по јеванђелској причи, одрекао вечере богопознања (Лк.14,18-20). На исти начин је и онај који је свезан за руке и ноге и бачен у таму најкрајњу имао рухо саткано од сличних помисли. Онај који га је позвао на свадбу такво рухо сматраше неприличним за свадбу (Мт.22,11-13). Брачно рухо јесте бестрашће словесне душе која се одрекла светске похоте. Који је, пак, узрок што помисли о чулним предметима, које се дуго задржавају у нама, кваре познање, речено је у поглављима о молитви.

23. Од демона који се противе делатном животу, три су на првој линији, а за њима следи гомила туђинаца. Они први ступају у борбу и, посредством нечистих помисли, позивају душу на грех - најпре они којима је поверена похота стомакоугађања; затим, они који одушевљавају на среброљубље; и најзад, они који нас позивају да иштемо људску славу. И тако, ако желиш чисту молитву, чувај се од гнева; ако волиш целомудреност, уздржавај стомак, не дајући му хлеба до ситости и притешњавајући га оскудношћу воде. Буди бодар на молитви и далеко од себе удаљи злопамћење. Нека речи Духа Светог не понестану у теби и у врата Писма куцај рукама врлина. Тада ће у теби засијати бестрашће срца и ти ћеш свој ум угледати где на молитви сија попут звезде.

24. (Код Светог Нила поглавља достижу број 27. Додаћемо и њих. Претходна 23 поглавља укључују његова 24 поглавља).

25. Не успевајући да, после честих и јаких напада, поремети установљено уздржање, демон стомакоугађања полаже у ум жељу за строжијим подвизавањем. Ради тога он наводи познато Данилово [подвизавање] - живот у лишавању и семење (као јединствену храну - Дан.1,16). Он [монаху] напомиње и неке друге отшелнике који су увек тако живели или бар у почетку подвига, и подстиче га да им подражава, како, пруживши се ка неумереном уздржању и услед немоћи тела, не би успео ни у умереном. Мислим да није исправно веровати таквим нашаптавањима и лишавати се хлеба, јелеја и воде. Јер, братија су из искуства сазнали да је таква исхрана најбоља, уколико се само не узима до ситости и више од једанпут дневно. Јер, било би чудно кад би неко, једући до ситости хлеба и воде, успео да стекне венац бестрасности. Бестрашћем не називам удаљавање од греховних дела, што представља уздржање, већ одсецање страсних помисли у срцу, што је Свети Павле назвао духовним обрезањем скривеног Јудејца (Рим.2,29). Уколико неко пада духом слушајући ове речи, нека се присети "изабраног сасуда" (Дап.9,15), апостола, који је у глади и жеђи извршавао своје послање. Овом демону подражава и демон унија, противник истине, нашаптавајући трпеливом [монаху] мисао о удаљавању у најдубљу пустињу. Он га позива да подражава Јована Крститеља и зачетника отшелника - Антонија, како би, не издржавши дуговремено

и натчовечанско усамљеништво, побегао са стидом, остављајући своје место и како би он, после тога, могао да се похвали говорећи: Надјачао сам га (Пс.12, 5).

26. Исто што и 68. поглавље Евагрија.

27. Демони не познају наша срца, као што мисле неки људи. Јер, једино Срцезналац "познаје ум човечији" (Јов 7,20), Он који је понаособ саздао срца њихова (Пс.32,15). Међутим, нешто на основу речи које изговарамо, нешто из покрета тела они закључују о многим покретима срца. Претпоставимо да смо у разговору осуђивали оне који су нас вређали. Из тих речи демони закључују да се према њима односимо са мржњом. То им постаје повод да у нас полагају зле помисли против њих. Примивши их, ми потпадамо под бреме демона злопамћења, који нас затим непрестано покреће на осветничке помисли. Због тога нас са правом Дух Свети изобличава, говорећи: Седећи, клеветао си брата свог, и сину мајке своје си подметао саблазан (Пс.49,20). Наиме, отварао си врата помислима злопамћења, и смућивао ум за време молитве, непрестано представљајући лице свог непријатеља и од њега чинећи бога. Јер, оно у шта ум за време молитве непрестано гледа, праведно је називати богом. Због тога избегавајмо болест осуђивања. Никога немојмо помињати по злу и немојмо кривити лице своје приликом спомињања ближњег свог. Јер, зли демони са радозналошћу посматрају сваки наш покрет и ништа од онога што могу искористити против нас не остављају неиспитано - ни устајање, ни седење, ни стајање, ни поступке, ни речи, ни поглед. Све им је занимљиво, и преварама се бавише по вас дан (Пс.37,13), како би у време молитве посрамили смирени ум и угасили његову блажену светлост.

НАПОМЕНЕ:

Овај спис се налази у делима преподобног Нила. Међутим, пошто се међу овим поглављима налазе поглавља која су дословно истоветна са поглављима у другим делима Евагрија, може се претпоставити да је и он погрешно унесен у дела Нила, као и неки други списи. Састављачи Добротољубља су га свакако узели из целокупних списа Евагрија.

ДОБРОТОЉУБЉЕ

АВА ЕВАГРИЈЕ

ХП

ИЗРЕКЕ ЕВАГРИЈА МОНАХА

1. Ава Евагрије је рекао: "Избегавај разговоре о светском да ти се ум не би смутио и да правило твог безмолвија не би било нарушено".

2. Говорио је такође: "Много значи молити се без расејаности, а још више певати (Псалме) без расејаности".

3. Још је говорио: "Увек се сећај свог изласка и не заборављај вечни Суд, па ћеш сачувати душу свју од сваког греха".

4. Још је говорио: "Кад не би било искушења, нико се не би спасао".

5. Ава Евагрије је рекао: "Почетак спасења је самоукоревање".

6. Он је рекао: "Ако паднеш у малодушност, моли се, и то са страхом и трепетом, усдрно, бодро и трезвено".

7. У почетку свог монашког живота ава Евагрије је дошао ког једног старца и рекао му: "Аво, реци ми душеспасоносну реч". Старац му је рекао: "Ако хоћеш да се спасеш, немој говорити пре него што те питају, ма коме пошао".

8. Једанпут је некаквим поводом било сабрање у Келијама и ава Евагрије је говорио. Презвитер му је рекао: "Ми знамо, аво, да би ти, да си остао у свом крају, већ одавно био епископ и началствовао над многима, а сада овде седиш као странац". Премда је био дирнут тиме, ава Евагрије се није смутио, већ је, махнувши главом рекао: "То је тачно, оче, али једном рекох, друго нећу додати(Јов 39,35)".

9. Евагрије у свом Гностику говори: "Ми смо од праведног Григорија научили да има четири главне врлине: разборитост, храброст, целомудреност и праведност. Дело разборитости, говори он, састоји се у сагледавању светих умних сила; дело храбрости се састоји у стајању у истини и не одступању ка непостојећем, па макар се сусрело противљење; целомудрености је, по његовом мишљењу, својствено одвраћати се од сејача (тј. непријатеља) пошто се примило семе од првог земљоделца; а дело праведности се састоји у пружању свакоме онолико колико му приличи".

10. Ту он још говори: "Стуб истине - Василије Кападокијски каже: "Знање које долази од људи усавршава се постојаним бављењем и вежбом, а које производи од благодати - правдом, кротошћу и милосрђем. Прво могу да стекну и страсни људи, док друго могу задобити само бестрасни, који за време молитве виде светлост која обасјава њихов ум".

11. Још он ту говори: "Анђео Тмуитске цркве, Серапион казиваше да се ум чисти одушевљавајући се духовним познањем, да љубав лечи гнев, а да уздржање обуздава похоту и жељу".

12. И још: "Дидим говори: "Непрестано разговарај сам са собом о промислу и о Суду и труди се да њихове предмете држиш на памети. Промисао се особито види у нашем усмеравању од греха и незнања - ка врлини и познању".